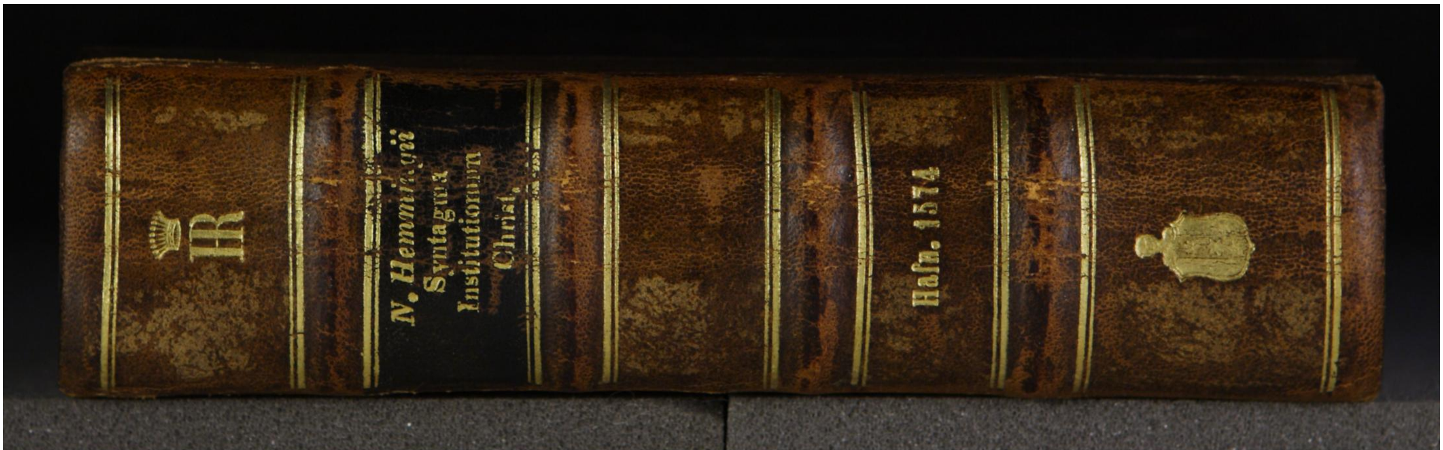


Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)



Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)



Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)



Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)



Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)



Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

No 469.



M. Tiſcher fecit

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

=LN 913
ex. 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Caput Sapientiæ Timor Jehovæ

SYNTAGMA INSTITVTIONVM CHRISTIANARVM,

PERSPICVIS ASSERTIONIBVS ex doctrina Prophetica & Apoſtolica congeſtis, (pleriſq; propoſitis & diſputatis in Academia Hafnienſi) comprehenſum.

Autore

NICOLAO HEMMINGIO.



N:o 34

SOLOMON.

Lex Lux.

IMPRESSVM HAFNIAE.

Cum Gratia & Priuilegio, ſereniſsimi Danorum Regis.

Hic Ille Liber, quem auctor solenniter retractavit 16 Apr. 1576.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ORNATISSIMO VIRO, DOCTRINA, PIETATE, VIRTVTE, ATQVE SAPIENtia excellenti, D. IOHANNI FRANCISCO Ripenſi, artis medicæ Doctori eximio, Rectori Academiæ HAFNIENSIS magnifico, & ſuo collegæ ac fratri in CHRISTO cariſſimo.

NICOLAVS HEMMINGIVS.

TRIA SVNT HOmini, magnifice domine Rector, frater et collega cariſsime, in primis meditanda, Quomodo benè ſapiat, Quomodo benè agat, & Quomodo benè habeat. Ad hæc enim hominis natura fertur: hæc appetit: in his finem bonorum collocat. Huc pertinent tres illæ facultates animæ, à DEO Opt: Max: homini aſtructæ, γνωστικὴ, ἐπιθυμητικὴ, & θυμικὴ. Harum prima verum & bonum vt inquirat, ſatagit: nec quicquam illi ſatis eſt pri-

Tria cuilibet in hac vita maxime necessaria et in primis meditanda.

)(ij uſquam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

uſquam ad veriſsimum & ſummum bonũ peruenerit. Media verò & bono inuento ſe applicat, & in eo acquieſcit. Poſtrema illud ipſum verum & bonum tuetur, & contrarijs aduerſatur. Huc proinde quæcunq; à maximis ingenijs acutiſsimè excogitata & perſcripta ſunt, pertinent: huc ſcholaſtici labores, huc facultatum ac profeſsionum ordinatio, referuntur: quibus hic ſcopus præfixus eſt, vt & ingentibus corporis animiq; morbis remedium adferant, & hominem ad quietem, tranquillitatem & beatitudinem perducant.

Cæterum, etſi omnium, qui in hoc ſtudio occupantur, laudandus eſt conatus: tamen euentus conatui & expectationi in omnibus peræque non reſpondet. Nam, vt Pindarus ait: ἐπὶ μὰν βαίνει τι καὶ λάθας ἀτέκμαρτον νέφος, καὶ παρέλκει πραγμάτων ὀρθὰν ὁδὸν γε ἔξω φρενῶν. Hoc eſt, Accedit obſcura nubes obliuionis, & rectam viam rerum agendarum aufert ex mentibus. Tametſi autem Pindarus aliquid mali in naturam humanam ſuperueniſſe, quò impediũtur homines, quò minus ἀρετὰν καὶ χάρματα, quæ naturâ appetunt, aſſequantur, rectè animaduertit; tamen malum illud, & obſcu-

ram illam obliuionis nubem, monſtrare non potuit, luce diuina deſtitutus. At Eccleſia Dei, & nouit illud malum, & habet remedium, quo illi malo medeatur. Malum ipſum eſt peccatum originis. Remedium mali eſt prædicatio Euangelij. Ideò Paulus ait: Poſtquam in ſapientia Dei non cognouit mundus, per ſapientiam, Devm: placuit Deo, per ſtultitiam prædicationis, ſaluare credentes. Hoc eſt, Poſtquam in hac mundi fabrica, quæ eſt veluti ſpeculum quoddam ſapientiæ Dei, non cognouerunt homines, per lumen rationis ac demonſtrationes, Devm, vt par erat, viſum eſt Deo ex gratuita ipſius bonitate, per ſtultam coram mundo prædicationem, de Christo crucifixo, ſaluare credentes. Tametſi itaq; magna laus eſt Sapientiæ, quam profitentur illi qui Philoſophi nominantur: & profectò magnus ipſius vſus eſt, in vita œconomica, politica, addo etiam in Eccleſia: tamen plurimùm differt humana illa Sapientia ab illa, quam Paulus ſtultitiam, iudicio mundi, ſed Dei ſapientiam, vero iudicio, nominat. Nam ſiue autores ſpectes vtriuſq; Sapientiæ, ſiue cauſsas certitudinis attendis, ſiue effecta ſcrutaris, apparebit quantum Dei Sapientia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſapientiam principum huius mundi, excellat.

Primùm autores diſcreti ſunt. DEVS eſt autor Sapientiæ Eccleſiæ: homo eſt inuentor Sapientiæ, quam Paulus ſapientiam nunc mundi, nunc principum huius mundi appellat. Verùm ſi quis obijcit humanam Sapientiam à DEO eſſe, qui facultates Naturæ indidit, quibus inuenta, locupletata & aucta eſt Sapientia hæc, quam Philoſophiam nominamus: huic viciſsim obijcio νέφος ἀτέκμαρτον λάθας (cuius Pindarus meminit) ex quo factum eſt, vt ſæpiſsimè extra viam aberrent Philoſophi. Vt ergo Deus & homo diſtant in infinitum inter ſe, & bonitate & dignitate: (vt alia taceam) ita ſapientia Dei, bonitate & dignitate ſapientiam hominum excellit. Hoc diſcrimen notat Paulus, in hunc modum Corinthijs ſcribens. Porrò ſapientiam loquimur inter perfectos, Sapientiam autem non ſeculi huius, neq; principum ſeculi huius, qui abolentur: ſed loquimur ſapientiam Dei in myſterio abſconditam, quam præfinierat Deus ante ſecula in gloriam noſtram, quam nemo principum huius ſeculi cognouit. Hìc habemus deſcriptam veram ſapientiam, quæ non hominum ſed Dei eſt. Si ergo ſapientia

Dei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Dei eſt, non eſt contemnenda nec reijcienda in tertiam claſſem Scientiarum, quaſi inferior multùm eſſet Scientijs humanis εἰκασίᾳ proxima. Si ſapientia Dei eſt, caueat puluis & cinis, ne menſurâ ſenſuum & rationis eam metiri velit. Si eſt in myſterio recondita, non eſt noua & nuper nata, ſed ante mundi conſtitutionem à Deo concepta & deſtinata in ſalutem & veram hominis beatitudinem. Si eſt in gloriam noſtram, eò pertinet vt nos perficiat, & ad gloriam verã æternæ beatitudinis perducat, vt Deo iuncti perfecto amore, optimè habeamus.

Secundùm diſcrimen inter Philoſophicam ſapientiam & diuinam, à cauſsis certitudinis petendam eſſe propoſuimus. Philoſophi iactant lumen rationis: proferunt κριτήρια, quibus quaſi manu ducuntur à notis ad ignota: amuſsim philoſophicã immotam eſſe gloriantur. At Dei ſapientia lumen Dei prætendit, experientiâ Sanctorum comprobatur, arrhabone Spiritus confirmatur, & multis demonſtrationibus Spiritus firmiſsima eſſe conuincitur; adeò, vt eius reſpectu humana ſapientia omni ferè teſte carere videatur.

Diſcrimen tertium ab obiectis petimus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Philoſophica Sapientia, etſi de Deo diſſerit: tamen nec naturam Dei, nec diſtinctionem ὑφισταμένων in vna ſimplicißima natura, nec voluntatem rectè intelligit, ſed cum Deo philoſophatur, in horrendas tenebras inci-dit: id quod videmus omnibus philoſophis, qui Euangelij cognitione deſtituebantur ac-cidiſſe, qui, cùm ſibi ſapere videbantur ἐματαιώθησαν καὶ ἐμωράνθησαν, vt Paulus loqui-tur.

Effecta quoque variant. Quid efficit Phi-loſophia aliud, quàm vt hominē pædagogia quadam in officio contineat? quàm vt ho-minem in arcana naturæ introducat? quàm vt ſermonem regat? Quid? An non hæc magna ſunt? Permagna eſſe fateor, & veſti-gia quædam diuinitatis, cum Paulo agnoſco: Sed ſapientia Dei, ſi pædagogiam ſpecta-mus ſpiritualem, quæ locum habet in fami-lia Dei, ſola nos regit & perficit ita vt & be-nè ſapiamus, & benè agamus, & benè ha-beamus. Nam philoſophia etſi multa præ-clara de virtute habet, digna quæ cognoſ-cantur: tamen nec vnde proficiſcantur Chriſtianæ virtutes, nec quæ ſint, nec quo-modo fiant, nec quò tendant, rectè & ſine errore monſtrat. Siquidem ſola pietas, quam profi-

profitetur ſapientia Dei eſt principium, fundamentum, formatrix, dux & gubernatrix omnium virtutum quæ Deo probantur. Principium, quia ab ea manant, vt à fonte riuuli. Fundamentum, quia ſuper ea tanquam ædificium veræ virtutes extruuntur. Formatrix, quia fides quæ percipitur ex ſapientia diuina facit vt virtutes ſint, quæ ex mandato fiunt. Dux, quia regit eas, & continet intra ſuos limites, ne euagentur, & in ſpectra virtutum conuertantur. Gubernatrix, quia vt rectà ad finem verum ferantur, videlicet ad gloriam Dei, ædificationem Eccleſiæ, tranquillitatem vitæ, & vtilitatem proximi, facit.

Porrò, ſi quis ex ĳs, quæ diximus, de excellentia virtutum, quas ſapientia Dei docet, velit inferre abĳciendam eſſe eam humanæ ſapientiæ partem, quæ doctrinam de virtutibus continet, ille ſanè haud rectè iudicat. Nequaquam enim ideò abĳcienda eſt philoſophia in doctrina virtutum, vt quidam, (opinione ſua docti,) autumant, quòd imperfectior ſit: ſed vt lumen adhibendum eſt illi ex doctrina cœleſti: ita illuminata vtiliter ſeruit Eccleſiæ Dei. Quemadmodum enim non abĳciendum eſt cuprum, quòd

aurum ſit illo longè præſtantius & nobilius. Habet enim cuprũ ſuum vſum, modò auro reliquat ſuum præcium: Et rurſus aurum indiget interdũ cupro, vt id quod inde efficitur fiat ſtabilius: Sic doctrina Eccleſiæ de virtutibus, etiamſi longè excellit philoſophiam: tamen multum in ædificio tabernaculi DEI, cognitione virtutum philoſophicarum, tanquam exoticis quibuſdam theſauris iuuatur. Quare qui illam Philoſophiæ partem, quæ doctrinam de virtutibus continet, contemnit, dignus eſt potiùs flagris quàm refutatione, præſertim, cùm videamus Paulum Apoſtolum non rarò dicta Philoſophorum & Poëtarum de virtutibus mutuatum eſſe.

Iam ad eam partem humanæ ſapientiæ veniamus, quæ naturas rerum ſcrutatur. Hìc profectò fatendum eſt eam Philoſophiæ partem, qui rerum naturas rimatur, magnum adminiculum adferre ijs, qui in Schola CHRISTI verſantur. Multa enim in Moſe, Prophetis, Pſalmis, Euangelicis ſcriptis occurrunt, quæ ſine humana ſapientia de rerum naturis & proprietatibus, intelligi non poſſunt. Quod qui negat, ei ſanè Helleboro opus eſt: vt interim ſileam, eum ingra-

tum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tum eſſe Deo, qui dona ipſius in Philoſophis non agnoſcit & veneratur.

Quantum autem ad ſermonem attinet, Philoſophia facit, vt ſermo ſit & emendatus et rectus, & elegans. Quò profectò beneficio humanæ ſapientiæ Eccleſia Dei carere non poteſt, niſi muta eſſe velit. Quid de theoria dicam, quam Epiphanius in Scripturæ ſacræ interprete requirit? certè qui ſine dialectica hanc accedit, profectô ὥσπερ ὄνος πρὸς λύραν accedit. Vt taceam theorian planè ἀχαλίνωτον eſſe ſine dialectica & in præcipicia agere. Quomodo enim ſine dialectica collationes inſtituet? Quomodo ordinem intelliget & monſtrabit alijs? Quomodo genera, ſpecies, & differentias inueniet? Quomodo definitiones extruet? Quomodo diuiſiones faciet? Quomodo rationes ordinabit et iudicabit? Quomodo antilogias ſoluet?

At ſi quis Enthuſiaſta obiecerit Apoſtolos fuiſſe rudes harum rerũ, Igitur neq; iam requiri in doctoribus Eccleſiæ, ſed ſufficere Spiritum S. Etſi ſpiritus Chriſti doctor veritatis ſemper eſt implorandus, vt nos doceat, & in veritate dirigat: tamen diſcernendũ eſt inter miraculoſam inſtructionẽ: qualis fuit Prophetarum: deinde Apoſtolorum,

qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

qui die Pentecoſtes per Spiritum S: plenè ſunt edocti de myſterio Euangelij : deindè paucorum aliorum : & Ordinariam, qualis eſt eorum qui ſucceſſerunt Apoſtolis. Hanc commendat Paulus ſuo diſcipulo, cùm ait: Attende lectioni. Neq; poteſt hæc ordinaria inſtructio, quam requiro in interprete Scripturarum, vtiliter fieri, ſine rerum multarũ notitia, quæ ex Philoſophia petenda eſt. Proindè vt & rectè ſapiamus, & benè agamus, opus eſt nobis & Philoſophia & Theologia: illa quidem, vt miniſtra: hac verò, vt imperatrice. Quando ergo humana ſapientia quæ Philoſophia dicitur, ſubmittit ſe diuinæ ſapientiæ, id eſt, Theologiæ, eiq; ſeruit, vtiliſsimum eſt ipſius miniſterium. Verùm ſi, vt Agar ancilla dominari voluit Saræ heræ ſuæ, ita Philoſophia incipiat dominari Theologiæ: vt meretrix de familia Dei eijcienda eſt. Neq; aliud vult Paulus cùm hortetur Coloſſenſes, vt caueant ne quis ſe decipiat, & à recta via abducat, per inanem philoſophiam, maneſeſtè opponens inani philoſophiæ, veram & piè ſeruientem dominæ ſuæ, hoc eſt, diuinæ ſapientiæ. Porrò, qui rectè ſapit & benè agit, is etiam benè habet, animo ſaltem. Corporis

enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

enim morbis deſtinata eſt ars medica, quæ ex media Philoſophia nata, obſeruatione & experientia aucta & confirmata eſt. Quam qui non magnifacit, donum Dei contemnit, & Spiritui ſancto reſiſtit, qui iubet, vt medicum in honore habeamus.

Hactenus expoſuimus quæ ſunt homini inprimis meditanda, videlicet quomodo benè ſapiat, benè agat, & benè habeat, & oſtendimus præſtantiſsimorum hominũ ingenia in ijs tradendis & tranſferendis in vſus hominum, elaboraſſe. Quorum exemplo & nos pro modulo ingenij noſtri aliquid adferre conati ſumus, & hoc Syntagma aſſertionum de præcipuis noſtræ religionis articulis, euulgamus, vt ſtudijs eorum, qui benè ſapere, benè agere, & benè habere cupiunt, conſulamus. Devs faxit vt omnia in ipſius laudem, in ædificationem Eccleſiæ, & ſalutarem inſtructionem eorum qui hæc lecturi ſunt, cedant.

Quòd autem, magnifice domine Rector, frater, & collega cariſsime, hoc Syntagma ſub tuo nomine in lucem prodire voluerim, has habui cauſas. Primùm enim quia longo tempore in hac Academia vnà viximus, vera amicitia & ſumma familiari-

tate

tate coniuncti, volui hoc teſtimonium amo-
ris mei erga te publicè extare,quo vterq; no-
ſtrum tanquam ſymbolo quodam, de vin-
culo familiaritatis mutuæ, qua deuincti ſu-
mus, admoneamur. Deindè, vt tua autori-
tate,ſummo magiſtratu in noſtra Academia
magna cum laude fungentis,ſtudioſa iuuen-
tus excitata, hoc Scriptum,in eorum potiſsi-
mùm vſum euulgatum, legat libentiùs. Ad-
hæc vt ſignum ſit meæ gratitudinis erga col-
legas meos omnes,potiſsimùm propter am-
pliſsimum illud munus, quo me nuper ho-
norarunt, te & rectore & ſuaſore. His benè
& feliciter vale, cum collegis meis & fratri-
bus cariſsimis. Oro autem æternum De-
um Patrem Domini noſtri IESV CHRISTI,
vt dulciſsimo vinculo ſui Spiritus in vero a-
more nos coniungat, regatq; ſingulos, vt
omnes noſtros conatus eò referamus, vt
qui noſtræ fidei commiſsi ſunt, proficiant
in vera ſapientia, pietate & virtute, quò no-
biſcum ſani ſint & animo & corpore, Amē.

Ex muſæo noſtro, primo Aprilis. Anno
Domini, 1574. Ætatis autem
meæ, ſexageſimo pri-
mo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

8

CATALOGVS LOCORVM, IN hoc Syntagmate congeſtorum & explicatorum.

Præfixus numerus ſeriem locorum, poſterior paginarum indicat.

I. DEVS. 1.
II. Creatio. 14.
III. Prouidentia. 24.
IIII. Homo. 31.
V. Peccatum. 38.
VI. Promiſsio reparationis. 51.
VII. Mediator. 66.
VIII. Communicatio Idiomatum. 87.
IX. Chrs ſacerdos. 106.
X. Gradus ad conuerſionem. 126.
XI. Salutaris pœnitentia 141.
XII. Iuſtificatio hominis. 159.
XIII. Extructio regni Chriſti. 178.
XIIII. Lex diuina. 191.
XV. Euangelium. 206.
XVI. Conuenientia & diſcrimen Legis & Euangelij. 219.
XVII. Obedientia noua. 233.
XVIII. Cultus dei. 240
XIX. Bona opera. 254.
XX. Opera caritatis. 269
XXI. Vocatio. 282.
XXII. Votum. 286.
XXIII. Blaſphemia. 300
XXIIII. Liberum arbitrium. 311.
XXV. Conſcientia. 317
XXVI. Vetus & nouus homo. 332.
XXVII. Spiritus & Litera. 347.
XXVIII. Prædeſtinatio. 362.
XXIX. Eccleſia. 389
XXX. Symbolum. 405
XXXI. Inuocatio. 427
XXXII. Certitudo doctrinæ Eccleſiæ. 448
XXXIII. Gubernatio Eccleſiæ. 469
XXXIIII. Sacramentum. 481.
XXXV. Baptiſmus. 483.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

XXXVI. Cœna Domini 503.
XXXVII. Miſſa Papiſtica. 523.
XXXVIII. Adiaphora 530.
XXXIX. Vetus & nouum Teſtamentum. 534
XL. Chriſtiana libertas. 544.
XLI. Scandalum. 555.
XLII. Crux. 565.
XLIII. Magiſtratus. 575
XLIIII. Leges & iudicia. 548.
XLV. Coniugale imperium. 595.
XLVI. Patrium imperium. 604.
XLVII. Herile imperium. 608
XLVIII. Diuitiæ. 611.
XLIX. Cura. 624.
L. Perfectio Chriſti: 630
LI. Status animæ poſt mortem corporis. 635.
LII. Reſurrectio mortuorum. 642.

Catalogus Locorum ſecundæ partis, in qua leges Decalogi explicantur.

I. Procœmium Dec: 671
II. Cap: prima deca: 683
III Prima lex deca. 695
IIII. Secunda Lex deca: 706
V. Tertia lex deca: 714
VI. Iuramentum. 719
VII. Magia. 733
VIII. Prædictiones futurorum. 743
IX. Quarta lex dec: 752
X. Quinta lex dec: 764
XI. Sexta lex deca: 777
XII. Opera ſextæ Leg: 790.
XIII. Sept: lex dec: 801
XIIII. Intēperantia: 810
XV. Octaua lex dec: 820
XVI Nona lex Deca. 832.
XVII. Decima lex Dec: 841.

DEVS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

DEVS. I.

DVPLEX DE DEO hominum eſt inſtitutio, Vniuerſalis vna, quæ omnium hominum eſt, Peculiaris altera, quæ filiorum DEI eſt propria. 1.

2. Vniuerſalis Dei inſtructio, Natura & Demonſtratione, ex operibus DEI deſumpta, nititur. Vt enim Natura magiſtra, omnes ſani homines intelligunt DEVM eſſe: ita opera DEI, & vnum eſſe Deum clamant, & eundem æternum omnipotentem, ſapientem, bonum, miſericordem, veracem teſtantur.

3. Huic cognitioni DEI naturali, duplex finis eſt propoſitus, proprius vnus, alter acceſſorius.

4. Proprius quidem finis bipartitus eſt, videlicet veri Dei vera noticia, & DEI

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

cogniti verus cultus. Acceſſorius verò accedit hominum culpa, nimirum vt ſint inexcuſabiles, vt qui nihil prætendere poſſint, quin iure ſint damnabiles, quotquot Deum non agnoſcunt, vel agnitum non glorificant veris cultibus.

5. Etſi igitur fatendum eſt, mentem humanam quaſdam de Deo prolepſes veras habere: tamen cùm iſtæ prolepſes, hypotheſibus & actionibus accommodari incipiunt, ipſa Διάνοια toto aberrat cœlo, id quod cum experientia teſtatur Apoſtolus, Rom. 1.

6. Et tametſi Opera Dei ſatis euidentem demonſtrationem de DEO ſuppeditant, quantum quidem ad lucem Dei attinet: ſenſus tamen humanus, verbo Dei deſtitutus, deficit, antequam aſſequatur, aut quis ſit Deus, aut quæ ſit eius voluntas, vt in Socrate, qui iudicatus eſt ſapientiſſimus, videre eſt.

7. Sibi igitur relicta ratio, à vero Deo aberrat, adeò, vt nec eſſentiam, nec diſtin-

ctionem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ctionem perſonarum, nec beneficia erga Eccleſiam, ſalutariter intelligat.

Quare Philoſophi, etſi multa diſpu- 8.
tarunt de DEO acutè, multaſq́; gnomas prodiderunt veras: tamen ſalutarem Dei noticiam non ſunt aſſecuti. Nam iuxta Pauli dictum, cùm ſe putarunt ſapientes, ſtulti facti ſunt, vt qui pro vero & ſolido cultu Dei, ſpeciem eius amplexati ſunt, ſuis dialogiſmis, vt Paulus loquitur, decepti.

Contra verbum Dei rhetoricantur, 9.
imò nugantur potius, qui ſanctis Patriarchis, Regibus & Prophetis, ~~annumerant~~ Scipiones, Fabios, Fabritios & alios quoſdam, qui verbum DEI non didicerunt, ſed potius pro ludibrio habuerunt.

Vano enim et erroneo nituntur funda- 10.
mento, cùm aiunt: ~~Gentes, lege naturæ~~: Iu~~dæos, lege Moſaica~~: & ~~Chriſtianos, lege~~ Chriſti, ſaluari, ſomniantes qualemcunque diſciplinam morum, ſalutis meritum eſſe.

Siquidem vnica ſalutis via eſt Ieſus 11.

 Chriſtus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Chriſtus. Qui hac in cœlum non tendunt ad inferos detruduntur, vt qui ſub ira DEI manent damnati. Firmum enim eſt dictum illud Iohannis 3. Qui non credit in filium, ira DEI manet ſuper eum.

Johan. 3.

12. Neque tamen hæc naturalis DEI noticia, pijs eſt inutilis, imò mirum in modum eos erigit, confirmat & conſolatur. Nam dum cœlos narrare gloriam DEI vident, ipſi rapiuntur, non ſolùm in admirationem potentiæ & ſapientiæ Dei: verumetiam de æterno Christi regno, cum Dauide, cogitant, in quo Chriſtum, Solem iuſticiæ, venerantur, Prophetas, pios reges, Apoſtolos &c. tanquam ſtellas ſuſpiciunt, non ſine ingenti animorum voluptate.

13. Altera DEI noticia, quam propriam filiorum Dei dixi, duobus firmiſſimis fundamentis nititur, nempe verbo Dei infallibili, & teſtimonio verbo addito. Quod enim verbo exponitur, id teſtimonio, tanquam maieſtatis diuinæ ſigillo, confirmatur & obſignatur.

Ver-

14. *Verbum diſertè pronunciat vnum eſſe Deum, qui eſt pater æternus, & filius coæternus patri, & Spiritus ſanctus coæternus patri & filio. Teſtimonium patefactionis in baptiſmo Domini idem verbum confirmat & obſignat.*

15. *Cùm ergò talis omninò ſit cogitandus DEVS, qualis per verbum & teſtimonium nobis proponitur, & oporteat omninò pios de Deo quærere ex eius verbo, de Deo cogitare cum eius verbo, de DEO loqui per eius verbum: Vt vnum æternum Deum: ita in vna diuina & indiuidua eſſentia Dei, tres hypoſtaſes ſeu perſonas, patrem & Λόγον, & ſpiritum ſanctum confiteri par eſt.*

16. *Nam cùm ſcriptura vnum ſolum Deum agnoſcit, & eadem patrem DEVM fatetur, qui non ſit filius: & filium Deum veneratur, qui non ſit pater: & Spiritum ſanctum Deum colit, qui nec pater ſit, nec filius: diſcernit vtique tria hyphi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſtamena, in vna indiuidua diuina natura.

17\. *Non eſt igitur aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus ſanctus, quia vna indiuidua & diuina eſt natura, licet alius ſit Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus. Nam nec Pater Filius eſt, nec Spiritus ſanctus Pater aut Filius.*

18\. Fulgentius. *Hinc piè Fulgentius aduerſus Hæreticos: Cùm vnum Deum audis, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, vnam naturam iſtius ſummæ Trinitatis, intellige: Cùm Trinitatem audis, tres perſonas illius ſummæ Trinitatis, agnoſce.*

19\. *Proinde, etſi Pater, & Filius, & Spiritus S: idem ſunt eſſentialiter, vt qui ſunt* ὁμούσιοι, *non* συνούσιοι *aut* ταυτούσιοι: *tamen realiter diſtinguuntur, & ſuas diſtinctas proprietates interiores & exteriores habent.*

20\. *Interiores quidem proprietates ſunt: quòd ſolus Pater ingenitus gignit Filium: ſolus Filius naſcitur ex Patre: ſolus Spi-*

ritus

ritus ſanctus procedit ab vtroque. Exteriores verò proprietates ſunt, mittere & mitti. Pater mittit: Filius miſſus eſt, & aſſumpſit naturam humanam, in qua & victima factus eſt: Spiritus ſanctus mittitur in corda hominum, vt in ijs accendat nouam lucem & iuſticiam.

21. Neque hæ exteriores proprietates infringunt regulam Auguſtini, qui dicit Opera trinitatis ad extra eſſe indiuiſa, modò eam intelligamus, ſeruata cuiuſq; perſonæ proprietate: vt, Pater creat, Filius creat, Spiritus ſanctus creat: Pater ſaluat, Filius ſaluat, Spiritus ſanctus ſaluat, ſed ſeruatis proprietatibus perſonarum.

22. Proprietates, quibus Deus à creaturis diſtinguitur, inter alias hæ ſunt. 1. quòd in vna indiuidua natura ſint tres hypoſtaſes. 2. quòd DEVS ſit eſſentia æterna. 3. quòd ſit creator & ſaluator. 4. quòd ſit in mundo & ſupra mundum. 5. quòd ſit in nullo loco, & in omni loco.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

23. *Præterea, cùm varia prædicata in ſcripturis tribuantur DEO, obſeruandæ ſunt eorum differentiæ, quarum prima eſt, quòd quædam negatiuè, quædam affirmatiuè de DEO dicuntur. Vt Negatiua quid non ſit Deus indicant, qualia ſunt ingenitus, immenſus, ineffabilis,* ἄναρχος*: ita affirmatiua ad deſcriptionem Dei pertinent, ~~non quòd vlla nomina ſatis explicant diuinam naturam, ſed vt talem nobis delineent, qualem intellectus noſter eum poteſt apprehendere.~~*

24. *Affirmatiua prædicata ſunt multiplicia. Quædam enim eſſentialiter Deo tribuuntur, ſeu ad ſe dicuntur, vt loquitur Auguſtinus: quædam relatiuè: quædam per ſimilitudinem, vt ſunt ea, quæ ad actionem, paſſionem locum, ſitum, tempus, habitum referuntur: quædam ex tempore & relatiuè ſimul, vt, Dominus, creator, refugiũ, donatus, datus, miſſus: quædam ex tempore ſine relatione, vt, humanatus, incarnatus.*

Eſſen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Eſſentialiter tribuuntur DEO voces 25.
quæ Categorijs ſubſtantiæ, quantitati & qualitati ſubijciuntur, vt, Deus omnipotens, bonus &c. de his ſunt duæ regulæ obſeruandæ.

Prima. Quòd iſta varia attributa 26.
Dei, non diuerſitatem in eſſentia, aut vllum accidens ſignificant, (in Deum enim nullum cadit accidens) ſed vnam eandemq́ eſſentiam notant, quæ effectuum ratione in creaturis, varias ſortitur appellationes. Nam ſecundum eſſentiam non diſtinguitur bonitas à iuſticia aut omnipotentia, ſed ſolùm reſpectu effectorum.

Secunda. Quicquid propriè ad ſe di- 27.
citur Deus, & de ſingulis perſonis dicitur, patre & filio & Spiritu ſancto, & ſimul de ipſa Trinitate, non pluraliter, ſed ſingulariter, dicendum eſt. Siquidem non aliud eſt Deo eſſe, aliud magnum eſſe, aliud bonū eſſe. Quare vt vna eſſentia eſt diuina: ita vna magnitudo, vna bonitas, & ſic de alijs.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

28. *Quæ relatiuè dicuntur nomina, non commeant. Qui enim eſt Pater, non eſt Filius, nec Spiritus ſanctus. Etſi autem Pater dicitur ad Filium, et Filius ad Patrem, ſecundum aliquid, vt vocant: non eſt tamen accidens Patri, quòd Pater ſit, nec Filio, quòd Filius ſit, quia & ille ſemper Pater, & hic ſemper Filius exiſtit.*

29. *Quæ per ſimilitudinem dicuntur, vt Sedere ſuper Cherubin, amictum eſſe abyſſo, aſcendere, deſcendere, poenitere & ſimilia, nequaquam accidentia in Deo eſſe, conuincunt, ſed tantùm Deus ſe accommodat captui humano, per huiuſmodi imagines, & ſuam prouidentiam teſtatur, quò noſtra fiducia ſuſcitetur & creſcat.*

30. *Hanc Dei noticiam, inauguratio Chriſtianiſſimi, quæ fit per Baptiſmũ, requirit. Iubemur illic baptizari in nomine Patris, et Filij, & Spiritus ſancti, vt vnius Dei, qui eſt Pater, & Filius, et Spiritus ſanctus, fidei nos committamus, eumq́; ſolùm colamus.*

Hanc

31. *Hanc quoque Symbolum, quod Irenæus traditionem Apoſtolicam vocat, efflagitat. In eo enim ſymbolo duo proponuntur, Hiſtoria, & Fidei profeſſio. Hiſtoria primo loco, vnum Deum Chriſtianis commendat. 2. tres enumerat perſonas. 3. perſonales differentias exprimit. 4. Opera communia Trinitatis proponit. 5. Peculiares in Eccleſia actiones perſonarum in trinitate, attingit. Fidei (quæ in noticia hiſtoriæ, & fiducia miſericordiæ poſita eſt) profeſſio, Chriſtianum ab omnibus mundanis ſectis ſeparat.*

32. *Cæterùm huic noticiæ* DEI, *idem quidem finis propoſitus eſt, qui & naturali Dei noticiæ. Verùm, quia hæc noticia ſalutaris eſt, habet eius finis plures partes. Primùm enim hæc noticia eò pertinet, vt rectè formet iudicium noſtrum de Deo, qui vult à nobis agnoſci talis, qualem ſe ſuo verbo & teſtimonio patefecit. Deindè, vt rectè de creatione iudicare diſcamus, quæ*

eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

eſt opus totius Trinitatis. Tùm, vt rectè de reparatione generis humani cogitemus. Præthereà vt articuli fidei noſtræ, perſpicui ſint & illuſtres. Adhæc, vt rectè de Deo edocti, ſolicitè in hac vita ambulemus coram ipſo, in vero timore, fide & vera inuocatione, (eſt enim inuocatio in hunc ſolum Deum dirigenda, qui eſt vnus in eſſentia, trinus in perſonis) & in futura vita, perpetuò eius conſpectu beati fruamur.

33. Porrò, cùm hæc ex verbo Dei, & confeſſione Catholicæ Eccleſiæ, aſſerimus, damnamus ſimul & execramur omnes hæreſes cum his aſſertionibus pugnantes.

34. Inprimis autem execramur Epicureorum ἀθεΐαν, cum græcorum πολυθεΐα, & Manichæorum deorum iugo, cùmque omnium Philoſophorū (quos patriarchas hæreticorum rectè appellat Tertulianus) aberrante à verbo Dei, ſententia.

Damnamus quoque Nouatianos & Sabellium, qui tametſi vnicam eſſentiam

diuinam

diuinam rectè agnouerunt: perperam tamen vnam tantum perſonam, cœcæ Philoſophiæ ductu præcipitati, docuerunt.

Arium præterea execramur, qui etſi 36.
rectè tres perſonas agnouit: impiè tamen tres eſſentias ſtatuit, quarum alia eſſet Patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti: Patris quidem increatam agnoſcens, ſed reliquas ſacrilegè in creaturarum ordinem redigens.

Similiter & Donatiſtas execramur, 37
qui filium Dei minorem patre, & Spiritum ſanctum minorem filio impudenter aſſeruerunt.

Deinde, cùm his hæreſiarchis, dam- 38.
namus etiam impium & impuriſſimum nebulonem, Michaëlem Seruetum, qui rabioſè contemtis ſanctorum patrum conſilijs, Arij, & aliorum Fanaticorum hominum damnatas hæreſes, reuocare conatus eſt, quem iuſtè accuſatum à D. Iohanne Caluino, meritò Geneuates affecêre ſupplicio.

Creatio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

CREATIO.

1. CREATIO propriè eſt prima- ria illa rerum productio ſiue formatio, qua Deus æternus Pater domini noſtri Ieſu Chriſti, vnà cum Filio æterno & Spiritu ſancto, produxit ex nihilo, ſua diuina potentia, & forma- uit cœlum & terram, & quicquid in illis continetur, viſibile & inuiſibile, vt ipſe à creatura rationali agnoſcatur et celebretur: vt qui res omnes ſapienter creatas, nunc ſua bonitate & paterna prouidentia, com- plectatur.

2. Hæc deſcriptio plures habet partes, quarum ſingulæ diligentius perpendendæ et excutiendæ ſunt, quò in maiorem Opifi- cis admirationem rapiamur, & rebus ab op- timo Deo conditis, in ipſius gloriam, cum gratiarum actione, vtamur.

3. Sunt autem hæ partes. 1. Quis creat? 2. Vnde creat? 3. Quid creatum eſt?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

4. *Quis creationis finis? 5. Quæ rerum gubernatio & adminiſtratio? De his partibus ordine dicendum eſt.*

Cùm audimus, vnum æternum Deum 4.
rerum creatorem eſſe, iuxta verbũ Dei infallibile, vt munimur non ſolùm aduerſus errorem Ariſtotelis, qui ſine demonſtrationibus, & falſò, aſſeruit mundũ eſſe ἄναρχον, *fortè vt præceptoris ſui Platonis dogma, de principio mundi, euerteret, verumetiam aduerſus Manichæos, qui duos rerum formatores finxerunt, vnum bonum alterum malum: Ita, qui rebus creatis & ipſi creati vtimur, admonemur de gratitudine erga opificem, & legitimo rerum creatarum vſu.*

Hic æternus Deus, non ex præia- 5.
cente materia, vt finxit Plato, ſed ex nihilo produxit creaturas. Qui autem materiam DEO coæternam fingunt, hi & DEVM, ſenſuum ſuæ rationis menſura, ſacrilegè metiri conantur, & Materiam diuina Natura præditam eſſe,

tacitè

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tacitè fingunt, cùm nihil æternum dici poſſit, niſi idem ſit Deus.

6. *Res creatas et productas, Moſes per ſynecdochen cœlum et terram vocat. Vt enim ipſum cœlum & terram condidit : ita omnium rerũ, quæ in illis continentur, opifex eſt.*

7. *Tametſi autem hac breui diuiſione, periocha omnium rerum abſoluitur: tamen vt magis admiremur opificis ſapientiam, omnipotentiam & bonitatem, vtile eſt, & aliarum rerum creatarum ordines aſpicere.*

8. *Primùm igitur hic ordo conſideretur, quòd quicquid Deus creauit, vel eſt ſpirituale tantùm, vel corporale tantùm, vel vtriuſq; particeps. Vt autem quod ſpirituale tantùm eſt, ſupremum dignitatis locum occupat, & id quod corporale tantùm, infimum : ita quod eſt vtriùſq; particeps, vt eſt ſupra corporalia omnia : ita proximum eſt ſpiritualibus.*

9. *Hæc triplicia rerum genera ad bonitatis ſuæ participationem produxit Deus:*

quorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

quorum Primum, continet inuiſibiles & angelicas ſubſtantias: Medium, viſibilia atq; corporalia, vt ſunt elementa, animalia, cœlum, &c. quorum admirandum ordinem, motum & virtutem, præclaræ illæ artes, Phyſica, Aſtronomia & Medicina, rimantes, inde opificis ſapientiam, potentiam & bonitatem monſtrant. In tertio rerum genere ipſe homo eſt, vt qui ex ſpirituali & corporali natura conſtat.

Nec iſte ordo rerum creatarum, quem 10.
Phyſici eruditè ponunt, eſt negligendus. Dicunt enim, rerum eſſe quatuor gradus, quorum Primus & infimus, eſt earum rerum quæ ſunt tantùm, vt Elementa, lapides, metalla: Proximus, rerum quæ ſunt & viuunt tantùm, vt Plantæ, herbæ, frutices: Tertius, rerum quæ ſunt, viuunt et ſentiunt ſimul, vt Animalia, bruta: Quartus, rerum quæ intelligunt, vt Angeli & homines.

Porrò, in his rebus, pulcherrima ſpe- 11.

cierum varietas, facultatum ac virium proprietas, Vt nobis ſummam ſapientiam & bonitatem Opificis monſtrant: ita nihil eſſe fruſtrà conditum clariſſimè oſtendunt. Ex quo efficitur, quòd quicquid conditum ſit, nequaquam debeat ſuarum facultatum vſum ſibi ſoli retinere, ſed benignè alijs communicare.

12. *Vt enim Deus ſuæ bonitatis participes fecit creaturas: ita viciſſim res ſic condidit, vt aliæ alijs ſua communicent dona, in omnium communem vſum collata, & Opificis gloriam.*

13. *Hinc Sol ſuum lumen communicat Lunæ, & Luna rurſus ſuas virtutes impertit rebus inferioribus, & ſic de alijs.*

14. *At ſi quæ creatura hanc Dei ordinationem violet: bonitatis rationem amittit, & reatu coram DEO obſtringitur. Hinc eſt, quòd homo in peccatum lapſus, omnium maximè hunc diuinum ordinem perturbat.*

Quicquid

Quicquid enim creatum eſt, etſi ra- 15.
tione Efficientis cauſsæ & Materiæ, bo-
num ſemper exiſtit : tamen, cùm in ſuo
ordine Opifici non ſeruit, contra ordinem
diuinum ruit, & peccato inuoluitur, vt vi-
demus in angelis lapſis & hominibus.

Etſi autem finis creationis & rerum 16.
creatarum, ex ijs, quæ dicta ſunt, in gene-
re intelligi poteſt: tamen is paulò diſtin-
ctiùs eſt repetendus.

Creationis quidem finis eſt, quem Sa- 17.
lomon ponit his verbis : Omnia operatus
eſt Iehoua propter ſemetipſum, Hoc eſt, vt
ipſe in eis agnoſcatur, laudetur & glori-
ficetur.

Verùm ſi res creatas ſpectes, triplex 18.
earum finis eſt ſpectandus, nempe, Status,
actionis, & ordinis, quorum Primus, Se-
cundo: & vterque, Tertio, deſtinatur.

Quantum autem ad ſtatum cuiuſli- 19.
bet rei attinet, finis eſt, vt quælibet res
incolumitatem ſuam, abſq; incommodo tuea-

 tur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tur. Vt, finis herbæ eſt, vt creſcat, abundet humoribus, vireſcat & floreat. Equi, vt, ſine freno, laſciuus feratur in campis. Hominis, vt ſit mens ſana in corpore ſano, abſque omni mœrore & ærumnis.

20. Ad hunc ſtatum hominis tuendum, DEVS contulit homini triplicia bona, vt Alijs alatur, Aliorum miniſterio vtatur, Alia ad honeſtam voluptatem conuertat. Voluptas autem, quam Epicuri ſchola tuetur, cum hominis dignitate pugnat.

21. Secundus finis actionis eſt, quem eruditè Phyſici ex duobus principijs colligunt. Primùm enim, cum Theologis fatentur, nihil fruſtrà conditum eſſe, ſed ad certum vſum: quia omnia, quæ fecerat DEVS, erant valde bona. Deinde, quia DEVS ſingulis ſpeciebus rerum indidit peculiares facultates, inde rectè concluſerunt, cuiuſlibet rei actiones, quæ procedunt à proprijs eius facultatibus, eſſe finem eius rei.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hoc Lemmate conſtituto, finem ho- 22.
minis (vt de alijs rebus, quas Phyſici ſibi
excutiendas aſſumunt, taceam) hoc modo
ſaniores Philoſophi colligunt.

Duæ ſunt facultates in homine, quæ 23.
eius propriæ ſunt, nempè, facultas inqui-
rendi, & facultas eligendi: quarum, illa
inquirit veritatem: hæc, honeſtatem me-
ditatur.

Facultas inquirendi veritatem, qua- 24.
druplici vtitur inſtrumento, Mente, Ra-
tione, Phantaſia, Senſu. Verùm quia,
lapſu hominis in peccatum, deprauata eſt
Mens & Ratio, quantum ad res diuinas at-
tinet, opus habet homo doctrina cœleſti,
ſine qua in ſalutarem Dei cognitionem, ad
quam & conditus & regenitus eſt, minimè
peruenire poteſt.

Facultas eligendi honeſta, expedita 25.
quidem fuit ante lapſum. Sed nunc ad
ſalutares actiones, coniungendæ ſunt tres
cauſſæ: Verbum, quod monſtrat veras acti-

ones: *Spiritus ſanctus, intus mouens, & voluntas, Spiritui ſancto obtemperans.*

26. *Hinc efficitur, quòd, ſi actionem ſpectes, duplex ſit finis hominis: nempe, veritatis inquiſitio agnitioq́, & virtutis electio. At, cùm ſumma veritas ſit noticia Dei, & ſumma virtus ſit DEVM vero cultu celebrare, ſequitur quod finis hominis ſit agnitio Dei & cultus.*

27. *Hinc Scriptura pronunciat, ideò conditum eſſe humanum genus, & deinceps ideò redemtum, vt ſit templum Dei, Deum celebrans: Sicuti & Dominus teſtatur, cùm ait: Hæc eſt vita æterna, vt te verum Deum agnoſcant, & quem miſiſti, Ieſum Chriſtum.*

28. *Finis, quem ordinis appellaui, rectè aſsignatur à Stoicis Deus ipſe, qui omnia dicunt hominis cauſſa facta, homines verò Dei: nempe, vt ad ipſum omnia referant, & eum celebrent.*

29. *Nam, hac conditione, Deus res creauit:*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

auit : vt inferiores gradus rerum ſeruiant ſuperioribus, donec ad Deum ventum fuerit, qui eſt finis bonorum. Quare, vt tres primi rerum ordines ſeruiunt homini: ita quartus, in quo ſunt angeli & homines, Deo ſeruire debent.

Vt igitur ſuum ordinem vniuerſæ 30.
creaturæ ſeruant, ſeruientes homini: ita homo, cùm Deo non ſeruit, contra ſuam dignitatem facit, & ordinem Naturæ rerum peruertit.

Propter has rerum fines, DEVS, 31.
qui condidit res, Idem eaſdem, paterna cura, & prouidentia, complectitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

PROVIDENTIA.

1. PROVIDENTIA DEI eſt, cùm ſapientia, tùm actio DEI, quibus ſuſtentat, gubernat, & moderatur omnia à ſe condita, in ſui nominis gloriam.

2. *Huius prouidentiæ modi, tres ſunt. Primus eſt vniuerſalis, quo dirigit Deus omnes creaturas, iuxta conditionem & proprietatem, quas ſingulis, dum formauit eas, dedit, & nunc eas ſua cura complectitur, vt ſtet incolumis naturæ ſtatus.*

3. *Hæc vniuerſalis Dei operatio, nequaquam prohibet, quo minus ſingulæ creaturæ, tùm in cœlo, tùm in terris, qualitatem ſuam & naturam retineant, propriamq́; inclinationem ſequantur.*

4. *Vnde Auguſtinus rectè dicit, Deum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

res conditas ita adminiſtrare, vt eas pro-
prijs motibus agere ſinat. Nam hoc ipſum
prouidentiæ opus eſt, & naturam, & in-
clinationem, modumq́ naturæ agendi, ſu-
ſtentare.

Secundus prouidentiæ modus eſt ſpe- 5.
cialis, quo Deus moderatur omnia, & ad-
dicit creaturas in obſequium ſuum, vt ma-
ximè expedire & conducere ſibi videtur.

Hac prouidentia, tonitrua, gelu, 6.
grandinem, ſiccitatem, tempeſtatem, ſere-
nitatem, abundantiam, famem, bellum, pa-
cem, exilium efficit Deus: vt hæc ſint bo-
nitatis, iuſticiæ & iudicij ſui inſtrumen-
ta, prout nunc ſeruos ſuos iuuare, nunc ſon-
tes punire, nunc pios caſtigare conſtituit:
idque iuxta ſuas promiſſiones & minas,
non ex Stoica neceſſitate.

Hoc ita eſſe, conuincunt prophetæ 7.
Dei, Eſaias, Ieremias, Hoſeas, Amos,
Abacuc, Hagæus, quorum ſententijs poti-
us acquieſcendum eſt, quàm ſtultis imagi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nationibus hominum, qui vel fatali neceſſitate, vel caſu, omnia ferri falſò autumant.

8. *Tertius modus prouidentiæ eſt peculiaris, quo Deus viuit & regnat in Eccleſia Chriſti, fideles erigit & fouet, operatur velle & perficere, inſpirat precandi affectum, & efficit, vt in præceptis ſuis ambulemus, iuxta promiſſionem quæ habetur, Ezechiel: 36.*

9. *Vt autem cogitatio prouidentiæ Dei ſit nobis gratior, cùm finis, tùm eius vſus, diligenter eſt perpendendus.*

10. *Finis duplex eſt, Prior, vt nos totos Deo commendemus, eum timeamus, inuocemus & prædicemus. Poſterior, vt in rectè factis ſecurè contemnamus, quicquid vel mundus vel Sathan minatur.*

11. *Vſus autem gubernari poteſt duabus regulis, quarum prior eſt, quòd tàm in præteritum quàm in futurum conſideranda ſit prouidentia Dei. Poſterior, quòd*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Deus interdum medijs, nonnunquam etiam contra omnia media, aliquando abſq; medijs, ſuam prouidentiam exequatur.

Si ad tempus reſpicis præteritum, 12.
Diuinæ prouidentiæ aſſcribes, quicquid vel proſperi vel aduerſi tibi contigit, Sed diuerſimodè. Si enim quid proſperi contigit, habes occaſionem Dei celebrandi, idq; exemplo Sanctorum. Si quid aduerſi contigit, duo facienda ſunt. Primùm cogita cum Iob: Vt Domino placuit, ita factum eſt. Deinde, actæ vitæ ſubeat memoria, vt ex pœnis tibi inflictis, peccata tua agnoſcas, & emenderis.

In tempus futurum, hoc modo eſt 13.
reputanda prouidentia DEI, vt ſemper ad comminationes & promiſſiones reſpicias. Honora, inquit, parentes. Huic præcepto obtemperanti benè erit. Qui autem non obtemperat, pœnis ſubiacebit.

Porrò ſi per media nobis proſpicit 14.
Deus, accipiẽda ſunt quidem illa media vt

organa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

organa Dei, & diuinæ prouidentiæ inſtru-
menta, ſed Deo gratias agemus, agnito
beneficio, & organa amplectemur, vt Dei
manum, per quam nobis ſua beneficia por-
rigit.

15. Si abſq; medijs nos iuuat, quemadmo-
dum Moſen & Eliam abſq; pane aluit,
verbo Domini hoc aſſcribemus, iuxta illud:
Non in ſolo pane viuit homo, ſed ex omni
verbo quod procedit ex ore Dei.

16. At ſi contra media nobis proſpicit
Dominus, hoc eſt, cùm nulla obſtacula pro-
uidentiam diuinam impedire poſſunt, ſicuti
viris qui erant in camino Babylonico acci-
dit, prædicabimus Deum, & omnibus ho-
minibus patefaciemus eius bonitatem.

7. Huius prouidentiæ exemplum con-
ſpicitur illuſtre hodie in Eccleſia, contra
quam portæ inferorum, & conciliabula ho-
minum præualere non poſſunt. Et, vt alia
taceam, vnum illum Prophetam DEI,
Martinum Lutherum, Satan vt leo ru-
giens,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

giens, & vniuerſus orbis furibundus, non potuit lędere vel in minimo capitis pilo.

Etſi autem hoc non eſt vniuerſale, quòd ſuos ita miraculoſè ſeruet Deus: tamen cùm ſit, agnoſcenda eſt Dei prouidentia cum gratiarum actione: Sin autem ſecus viſum fuerit diuinæ prouidentiæ, etiam id in explorationem et ſalutem Sanctorum fieri, ſtatuendum eſt. 18.

Breuiter hîc tres regulæ teneantur, quarum maximus erit vſus in tota vita. 19.

Prima, Retineatur fides & bona conſcientia, quæ non poſſunt eſſe niſi coniunctæ, etiamſi fides natura prior eſt. 20.

Secunda, Cauendum ne vel in proſperis efferaris, vel in aduerſis ſuccumbas: quod Chriſtianæ fortitudinis opus eſt. 21.

Tertia, Submittas te ſapienti prouidentiæ Dei, in vero timore, inuocatione, gratiarum actione & obedientia. 22.

Porrò, hîc quæritur, cum DEVS omnia ſua prouidentia gubernat, adeò vt 23.

nihil

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nihil poſsit ipſius voluntati reſiſtere: Qui fiat, quòd multa videantur fieri contra ipſius voluntatem?

24. *Duplex modus voluntatis Dei eſt, videlicet, Decreti puri, & permiſsionis.*

25. *Voluntas decreti puri ſemper permanet immota. De hac dictum eſt: Voluntati eius quis reſtitit?*

26. *Voluntas permiſsionis pendet ex ordine prouidentiæ Dei, tantum abeſt, vt cum prouidentia pugnet.*

27. *Eſt autem ordo prouidentiæ diuinæ, vt Deus conſeruet modum agendi, quem dedit rebus à ſe creatis, cùm eas primùm creauit.*

28. *Nunc autem, cùm alias res ita creauit, vt naturaliter agant, alias, vt voluntariè: certè cùm res voluntariè agentes feruntur liberè, Deus ſuum opus conſeruat, videlicet modum agendi ijs in creatione attributum.*

29. *Hæc Dei voluntas, permiſsionis dicitur,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

citur, quæ relinquit angelis et hominibus libera̅ ϖροαίρεσιν, quam ſi non haberet homo, nec præceptio, nec prohibitio locum haberet.

Addo, quòd nec virtutis laus vlla eſſet, nec ſcelerum iuſta pœna, ſi voluntatis nulla eſſet libertas. 30.

Hinc ergô fit, quòd tam multa contra ordinem diuinum ferantur, quæ tamen prouidentiam diuinam non effugiant. 31.

HOMO.

HOMO CREATVRA *Dei, conſtans corpore & anima rationali, Vt ad imaginem DEI cum libera volun tate eſt conditus: ita præſes creaturarum inferiorum ordinum eſt conſtitutus, vt Deum agnoſcat, & agnitum celebret cum ſanctis angelis in omni æternitate.* 1.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

2. *Hæc definitio quia extructa eſt ex verbo Dei, nullo modo labefactari poteſt. Etſi enim hominis vires diminutæ ſunt, per lapſum primorum parentum: conuenit tamen definitio homini, qualis primùm eſt creatus.*

3. *Neq; enim ſimpliciter conſiderandus eſt homo, cuius ſtatus pro diuerſitate conditionum ipſius mirabiliter variat. Eſſe autem ſtatum hominis quadruplicem, verbo Dei clarè oſtenditur, cuius diuerſitatis reſpectu, etiam de eius viribus iudicandum erit.*

4. *Primus etenim hominis ſtatus fuit innocentiæ, in quo homo creatus purus ab omni peccato fuit, & Deo plenam obedientiam præſtare potuit. Habuit enim homo in hoc primo ſtatu imaginem Dei, integritatem,* εὐταξίαν *omnium virium, verbum, & ſacramentum duplex, nimirum immortalitatis & probationis.*

5. *Imago Dei, quæ in homine relucebat,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

gratuita erat. Ad hanc enim ipſum Deus formauit. Hæc imago erat quædam conformitas & ſimilitudo, quæ Adamo erat cum Deo: qua iuſticiam & ſanctitatem DEI, quaſi in ſpeculo repreſentauit Adam. Nam libertate ſuæ voluntatis potuit, & iudicare quæ recta erant, & velle quæ rectè iudicauit, & exequi quæ voluntas imperauit. Quare rectè ante lapſum αὐτεξούσιος *dici potuit.*

Erat præterea hæc imago teſtimo- 6.
nium, quòd homo fuit conditus ad immortalitatem, & perpetuam cum Deo ſocietatem, in qua re finis hominis principalis eſt poſitus.

Hinc eſt, quod Sapientiæ 2. ſcri- 7.
tum eſt: Deus creauit hominem ad immortalitatem, eumq́ ad imaginem propriæ ſimilitudinis fecit, hoc eſt, propriæ naturæ, Vt ſicut ille eſt immortalis: ita eum ornauit eadem gloria. Ea cùm ſit propria ipſius DEI: ſingulari eius beneficio,

hominí communicata eſt. Item Sapien: 6. Immortalitas facit vt proximè ad Deum accedamus. Hac ergò ſimilitudine homo Deo coniungitur.

8. *Integritas autem, qua prædítus fuit Adam ante lapſum, fuit mentis perfectè intelligentis, & rectiſſimè iudicantis: cordis iuſtiſſimè & ordinatiſſimè appetentis: & virium animi & corporis promtiſſimè exequentium, quæ mens perfectè iudicauit, et voluntas imperatrix rectè imperauit.*

9. Εὐταξία, *omnium virium pulcherrima harmonia fuit, qua mens nihil cogitauit, cor nihil appetiuit, corpus nihil executum eſt, niſi quod Deo probabatur. Hæc harmonia mentis, cordis, corporis, cum voluntate Dei, ſummum hominis decus fuit, in quo & iuſticia originalis poſita erat.*

10. *Verbum habuit, quod præceptum, prohibitionem, & comminationem continebat. Præceptum erat: Ex omni arbore Paradiſi comedes. Prohibitio: De arbore autem*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

*autem ſcientiæ boni & mali ne comedas.
Comminatio : Quocunquè die de arbore
iſta comederis, morte morieris.*

Huic verbo appoſitum erat à Deo, 11.
*Sacramentũ duplex: immortalitatis vnum,
videlicet, Arbor vitæ: Alterum, proba-
onis, ſcilicet, Arbor ſcientiæ boni et mali.
Quemadmodum enim Arbor ſcientiæ boni
& mali exitio fuit Adamo: (non quidem
ſua natara. Bona enim Dei creatura erat:
ſed propter mandati Dei, quod violare
nefas erat, tranſgreßionem) ita, ſi præce-
pto obtemperaßet, fructus Arboris vitæ,
Sacramentum fuißet illi immortalitatis.*

Secundus ſtatus hominis eſt, in quem 12.
*Adam, violato præcepto diuino, eſt detru-
ſus, vt in eo, ſuæ inobedientiæ iuſtas pœ-
nas lueret. Atq́; hic ſtatus omnium miſer-
rimus eſt. Amiſit enim imaginem Dei, in-
tegritatem &* εὐταξίαν, *adeò vt totus corru-
ptus ſit, et maledictioni ob ſuã tranſgreßi-
onem obnoxius.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

13\. Tertius ſtatus hominis, eſt Gratiæ & benedictionis, qualis fuit Adamj poſtquam promiſſione erectus eſt: & qualis Abrahæ, poſtquam verbo Dei credidit: deniquè qualis eſt omnium, qui Spiritus ſancti gratia per ſemen immortale regenerantur.

14\. In hoc ſtatu imago Dei reparari incipit, dum homo regeneratus veram pietatem & ſanctitatem meditatur. Et quemadmodum in hac vita regeneratio non perficitur, perficienda in extremo die: ita hîc imago non plenè reparatur, Sed tum demum plena & perfecta erit, quando ſimiles filio Dei erimus in omni æternitate.

15\. Quartus ſtatus hominis, erit Gloriæ, in quo donabitur homo immortalitate, idq́; reſcuſcitatis corporibus, quando reddet vnicuique Deus iuxta facta ſua.

16\. In hoc ſtatu, recuperabit homo, imaginem DEI plenam, qua conformis erit Deo in vera iuſticia & ſanctitate, in omni æternitate.

Verùm

Verùm quod de erecto hominis cor- 17.
pore Xenophon, & poſt illum Ouidius,
dicunt, memorabile eſt. Hac enim figura
formati humani corporis aſſerunt homines
admoneri rerum cœleſtium, vt Deum, qui
in cœlis habitat, colant & venerentur.

In animæ humanæ fabrica, mirabile 18.
opificium Dei conſpicitur. Nam cùm eam
formârit duplicibus facultatibus prædi-
tam, γνωστικοῖς *&* ὀρεκτικοῖς*: ſatis indicat*
hominem formatum eſſe ad noticiam recti,
& electionem boni, vt in his duabus re-
bus totus occupetur.

Hinc finis hominis rectè ſtatuitur, 19.
Noticia ſummi boni, & eiuſdem electio ac
fruitio. Vnde Chriſtus: Hæc eſt vita
æterna, vt te agnoſcant verum DEVM,
& quem miſiſti Ieſum Chri-
ſtum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

PECCATVM.

1. CVM MOSES AIT: Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis, vt faciat ea : quænam ſit vera peccati ratio, manifeſtiſsimè oſtendit.

2. Nam ex hoc dicto ſequitur: omne quod Deus præcipit, cùm non ſit : & omne quod Deus prohibet, cùm ſit, peccatum eſse, quo tranſgreſsor obnoxius maledictioni redditur.

3. Quare peccatum rectè definitur eſse inobedientia aduerſus Deum, ſeu defectio à lege & volũtate Dei, cui coniuncta eſt ad maledictionem obligatio, donec fiat remiſsio.

4. In hac definitione, inobedientiæ vox, latius accipitur. Nam interdum comple-

ctitur defectum, corruptionem, & inclinationem: interdum cum his actionem quoq́, pugnantem cum lege & voluntate Dei.

Iohannes, cùm ait: Peccatum eſt 5.
ἀνομία: omnia quæ recenſui complectitur: Eſt enim ἀνομία quicquid eſt in nobis, vt defectus, corruptio, inclinatio: & quicquid fit à nobis, vt omnis actio, interna & externa, cum lege Dei non congruens.

Hoc breuiter & benè expreſſit Am- 6.
broſius hiſce verbis: Peccatum eſt legis diuinæ præuaricatio.

Porrò, cùm lex Dei homines obli- 7.
gat, aut ad obedientiam, aut ad pœnam: duo in peccati ratione concurrere neceſſe eſt, quorum prius, Theologi veteres vocarunt Materiale, poſterius Formale.

Materiale eſt vel defectus, vel cor- 8.
ruptio, vel inclinatio, vel actio, vel hæc omnia ſimul. Formale eſt ipſe reatus ad quem obligatur Legis tranſgreſſor, nimirũ, vt iuxta Legis ſententiam, pœnam luat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

9. *Eſſe ſine timore Dei materiale eſt. Hanc inobedientiam obnoxiam eſſe maledictioni, formale huius peccati eſt.*

10. *Etſi autem in omnibus hominibus eſt defectus, corruptio, inclinatio, & actio, pugnantes cum voluntate Dei: tamen non eſt in omnibus plena peccati ratio.*

11. *In omnibus infantibus & adultis, qui non ſunt participes promiſſionis gratiæ, plena eſt peccati ratio. Nam & in eis eſt defectio à lege Dei, & ſunt maledictionis ſententiæ ſubiecti.*

12. *At in infante, ex Chriſtianis parentibus nato, eſt defectus & corruptio, quæ ſunt materiale peccati in infante. Sed formale peccati, quod eſt reatus, non eſt in Chriſtiano infante. Miſericordia enim Dei abſolutus eſt à reatu: quæ abſolutio, Baptiſmi obſignatur ſacramento.*

13. *In Paulo conuerſo fuit defectus, corruptio, inclinatio & actio, pugnantes cum legi Dei, quæ fuerunt materiale pec-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

cati in Paulo. Verùm non fuit in eo formale peccati. Reatus enim ipſi in Chriſtum credenti, condonatus fuit.

Atque hac ſententia loquitur Iohannes, cùm ait: Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus. Et, Qui natus eſt ex Deo non peccat. Prius enim dictum de materiale, poſterius de formale peccati intelligendum eſt. 14

Poſtquam autem de peccati ratione in genere dictum eſt: Nunc eius varia genera ſunt ſpectanda, quorum obſeruatio: &, nos noſtrarum ſordium admonebit: &, quam gratum nobis eſſe debeat beneficium Chriſti, à peccatorum ſordibus nos abluentis, commonefaciet. 15.

Prima itaque partitio peccati hæc eſt, quòd aliud ſit originale, aliud actuale. Illud parens, hoc miſera eſt proles: Illud fons impurus, hoc riuulus fœtidus: Illud camarina peſſima, hoc peſtis lethalis. 16.

Originale autem peccatum eſt, cùm 17.

 defectio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

defectio & corruptio humanæ naturæ, propagata ab Adam in eius poſteros, tùm reatus, quo naſcentes, propter Adæ lapſum, rei ſunt iræ Dei & mortis æternæ, donec fiat remiſſio.

18. *Hæc definitio vtrumque complectitur, Materiale ſcilicet & Formale peccati originis, à qua non diſſentit illa Anſhelmi eruditiſſima definitio, per priuationem contrarij formata. Ita enim ait: Peccatum originis, carentia eſt iuſticiæ originalis, debitæ ineſſe.*

19. *Iam cùm certum eſt, iuſticiam originalem (cuius carentia eſt peccatum originis) duo complecti, nempe integritatem omnium virium in Adam, & approbationem, qua DEO acceptus erat Adam: ſequitur, quòd peccatum originis, ſit defectus, corruptio, & reatus.*

20. *Qualis autem ſit defectus, & qualis corruptio peccatum originis, rectius ſciri non poteſt, quàm ex integritatis partitione.*

Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Nam cùm integritas humanæ naturæ, fuit imago Dei, obedientia & εὐταξία omnium virium, mentis, cordis & corporis erga Deum: ſequitur quod iſte defectus et corruptio, ſit inductio imaginis Dei, & ἀταξία omnium virium, mentis, cordis & corporis.

Hoc peccati genus à Paulo inhabi- 21.
tans peccatum dicitur, propterea quòd in carnę noſtra maneat perpetuò vſq; ad mortem, & propagatur ab vno Adamo in omnes, vnde fit quòd omnes naſcamur, vt Paulus ait, filij iræ.

Porrò, de ratione reatus, hoc tenendum 22.
eſt. Diſcernendum eſt inter perſonam Adæ & naturam Adæ. Non ſum particeps perſonæ Adæ, quare nec reus ſum propter perſonam Adæ. Particeps ſum naturæ Adæ, quæ humana natura in omnes homines propagata eſt, idcirco naturæ reſpectu reus ſum non minus, quàm ſi ipſe peccaſſem.

Atq; hæc poſſunt hac ſimilitudine vt- 23.
cunq; declarari. Sicut in vna perſona, multa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſunt diuerſa membra, quæ omnia ſunt rea, dum perſona ſit rea: ita in vna natura humana, multæ ſunt perſonæ, tanquam eius membra. Quare natura humana rea, in primo homine, omnes perſonæ reæ ſunt, quæ naturæ communis veluti membra exiſtunt.

24. Atq; hinc eſt quòd Paulus Ephe: 2. ait: Natura omnes filij iræ ſumus. Hoc eſt, Quia rea facta eſt natura in primo homine, nos omnes ab eo propagati, rei ſumus, vt eiuſdem naturæ participes.

25. Huc etiam querela Dauidis pertinet: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

26. Hîc Dauid nequaquam accuſat parentes ſuos, nec thorum coniugalem culpat, ſed retrò reſpicit, & conqueritur de vicioſa natura, in nos, à primo homine Adam, propagata tali, qualis facta eſt propter Adæ tranſgreſſionem.

27. Porrò, qui extenuant peccatum Adæ,

quo

quo tota natura contaminata eſt & rea, non iuſta menſura peccatum originale metiuntur, in quo plurima peccata grauiſſima concurrunt, quæ in filijs Adæ, ſe maniſeſtè produnt.

Primùm enim in peccato Adæ fuit 28.
horribilis dubitatio, de veritate DEI. *Secundò, amiſſa eſt fides, cum non credit Deo minanti pœnas. Tertiò, curioſitate peccauit. Quæſiuit enim alienam ſapientiam, relicto Deo. Quartò, ſuperbus eſt factus, vt qui voluerit magnifieri & Deus haberi. Quintò, peccauit* ἀποστασίᾳ *quia antetulit Diabolum Deo. Sextò, ingratus erat, expulit enim Spiritum ſanctum in ſe habitantem. Septimò, homicidium commiſit, qui & ſe & ſuos poſteros occidit. Octauò, contemſit Deum, dum ipſius mandatum contra conſcientiam violauit.*

Hæc omnia & plura concurriſſe in 29.
peccato Adæ, oſtendunt eius fructus, in poſteris Adæ, qui non aliundè veniunt,

quàm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

quàm à primo fonte peccati venenato.

30. Porrò, hoc virus propagatum, etſi manet in omnibus hominibus, vſque ad mortem : tamen plurimum pro diuerſitate hominum, vi & afficacia variat.

31. Nam in non renatis manet materialiter & formaliter ſimul: In renatis autem materialiter tantum. In non renatis habitat & regnat ſimul : In renatis habitat quidem, ſed non regnat. In non renatis fertur cœco impetu per ſuas concupiſcentias : In renatis freno ſpiritus repreſſum domatur, & gladio ſpiritus magiſq́ mortificatur.

32. Hactenus quid ex verbo Dei ſentiendum ſit de peccato originis diximus, Nunc nonnihil de erroribus quorundam attingamus. Quidam Deum autorem faciunt peccati originis, contra manifeſtam Scripturam, quæ Diabolo, & hominis liberæ voluntati & electioni hoc malum attribuit. Monachi negant eſſe peccatum, ſed tantum

fomitem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

fomitem, contra Pauli vocem, qui dicit nos naſci filios iræ. Pelagiani negant peccatum originis ab Adam propagari in poſteros, contra Pauli aſsertionem, Roman: 5. Anabaptiſtæ nullos natos fuiſſe in peccato originis poſt Chriſtum exhibitum, inſulſè nugantur, cùm pœnæ peccati originis in infantibus manifeſtè conſpiciantur.

Porrò, actuale peccatum, fructus peccati originis, eſt omnis cogitatio, affectio, locutio, actio, pugnans cum voluntate Dei, vnde homo obſtringitur nouo reatu, & fit reus iræ Dei & mortis æternæ. 33.

Seu, vt breuius dicam, Peccatum actuale, eſt omnis commiſsio & omiſsio, pugnans cum lege & voluntate Dei, maledicta & damnata à Deo. 34.

Cùm autem omnis Legis tranſgreſsio mereatur mortem, & obliget hominem ad æternas pœnas: ſciendum eſt meritum mortis triplex eſſe, videlicet, irremiſsibile, remiſsibile, & veniale. 35.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

36. *Meritum mortis irremiſsibile eſt peccatum in Spiritum ſanctum, quòd eſt voluntaria veritatis euidenter cognitæ renunciatio, & rebellio ex odio veritatis nata, coniuncta cum Tyrannica, Sophiſtica, & Hypocritica veritatis oppugnatione. De quo aliâs plura.*

37. *Meritum mortis remiſsibile eſt quæuis legis diuinæ tranſgreſsio, quæ fit à ſciente & volente contra conſcientiam. Hoc peccatum remittitur, ſi tranſgreſsor illud peccare deſinat, & confugiat ad propitiatorium: alioqui minimè. Proindè ab euentu, & non à natura, remiſsibile dicitur.*

38. *Veniale meritum mortis eſt, cùm ipſum peccatum inhabitans in Sanctis, tùm mala eius deſideria quæ excitat, & impedimenta quæ adfert conantibus piè viuere. Hoc peccatum veniale dicitur, ob veniam, qua indulget propitius Pater iis, qui contra ipſum fide & ſpiritu luctantur. Nam in non conuerſis nullum eſt veniale peccatum.*

Hinc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hinc clarè liquet, quomodo vetus di- 39.
ſtinctio, qua peccatum in mortale & veniale diſtinguitur, intelligi debeat. Non enim vllum peccatum dicitur veniale ſua natura, Sed ex euentu, & ob veniam, quemadmodum dictum eſt.

Quicquid enim Deus præcipit cùm 40.
non fit, peccatur mortaliter, & quicquid prohibet Deus, cùm fit, peccatur mortaliter, ſi naturam peccati & non Gratiam condonantis reſpicis.

Etſi autem fatendum eſt, contra Stoi- 41.
corum Paradoxon, Alia peccata alijs eſſe grauiora: tamen omnia idcirco naturâ ſunt mortalia, quia legis diuinæ ſunt tranſgreſſiones, iuxta dictum: Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro Legis, vt faciat ea.

Hæc maledictio tantiſper durat, do- 42.
nec ad Chriſtum peccati expiatorem ventum fuerit. Qui enim in Chriſtum credit, fide iuſtificatus eſt, hoc eſt, abſolutus à

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

reatu peccati, vt non amplius propter illud reus habeatur coram DEO, & obnoxius damnatoriæ Legis ſententiæ.

43. *Proinde vera abſolutio in Eccleſia perpetuò durans, nihil aliud eſt quàm ſolutio & liberatio ab obligatione damnatoria propter peccatum, quam abſolutionem omnis qui credit in Chrſtum, habet. Ita enim Iohannes ait: Qui credit in filium habet vitam æternam. Quod ſi vitam æternam habet: profectò liber eſt obligatione mortis æternæ.*

44. *Hæc ergò perpetua Eccleſiæ abſolutio, ſolo Chriſti merito nititur, quando videlicet, peccator confugit ad propitiatorium vnicum, Ieſum Chriſtum, iuxta illud: Iuſtificati illius gratia, per redemtionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus* ἱλαστήριον *per fidem in eius ſanguine*

45. *Hæc noſtra aſſertio de perpetua Eccleſiæ abſolutione, nequaquam conuellit abſolutionem Eccleſiaſticam quam vtilem di-*

ſciplinæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſciplinæ partem in Eccleſia iudicamus. De qua ſuo loco diſputabimus.

PROMISSIO
REPARATIONIS.

PROMISSIO REparationis & ſalutis per CHriſtum conſequendæ, voce DEI proponitur Geneſ: 3. Inimicitias ponam inter te (alloquitur Dominus ſerpentem) & ipſam mulierem, & inter ſemen tuum & ſemen eius, ipſum conteret tibi caput, & tu mordebis calcaneum eius. Hoc eſt, Chriſtus filius virginis deſtruet opera tua, & te victo, liberabit ſuos à ditione tua, & tu more ſerpentum, qui inſidioſè aggrediuntur et mordent incautos, inſidiaberis ei, et mala quæcũq́ poteris, inferes 1.

Hanc promiſsionem Adam altius per- 2.

pendens, multiplicem in ſe continere doctrinam haud obſcurè intellexit, cuius ſingulas partes abſq; dubio per totam vitam piè & prudenter meditatus eſt.

3. *Intellexit enim hinc, duo regna eſſe, eaq; potentiſſima, nempè Chriſti & Sathanæ, longè diuerſiſſimis ſtudijs occupata.*

4. *Intellexit Chriſti regnum & Sathanæ ſibi inuicem aduerſari, ita vt nulla vnquam inter ea ſtabiliri poſſit conſenſio.*

5. *Intellexit fore maxima certamina inter iſta regna, nec prius à certamine quietem futuram eſſe, quàm Chriſtus victor, regnum Sathanæ penitus aboleret.*

6. *Intellexit perpetuam Eccleſiæ in hoc mundo perſecutionem, à Sathana & eius membris imminere.*

7. *Intellexit Diabolum callidè inſidiaturum eſſe Eccleſiæ, cùm in doctrina, tùm in moribus, vnde & ſcandala varia & perturbationes & cædes orirentur.*

8. *Intellexit, quòd quemadmodum Sathan*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

*than regnaturus eſſet per peccatum, male-
dictionem & mortem : ita Chriſtus ſuum
regnum eſſet adminiſtraturus per Remiſſi-
onem peccatorum, Benedictionem et Vitam.*

Intellexit tandem futuram glorio- 9.
*ſam victoriam Eccleſiæ, vt nullas amplius
à Sathana timeret inſidias, abolito extre-
mo hoſtium morte.*

Intellexit huius reparationis promiſ- 10.
*ſionem fide amplectendam & retinendam
eſſe, qua fide iuſtificatus homo, Deo verum
cultum præſtaret, certa fiducia promiſſam
ſalutem expectans.*

Vt autem huius promiſſionis memo- 11.
*ria maneret firmior, & ad poſteritatem
Adæ perueniret : addidit Dominus ſuo
verbo externum Symbolum, ſacrificandi
ritum.*

Semper enim ab ipſis mundi initijs, 12.
*hunc ritum in homine inſtituendo ſeruauit
Deus : Primùm verbis illi animum vo-
luntatemq́; ſuam aperuit. Deindè quô*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

clariùs id exprimeret, quod erat verbis ac oratione complexus, Symbola quædam adiecit, quorum vſu atq; conſuetudine, in eius verbi exercitatione verſaretur homo.

13. Sacrificiorum itaque crebra iteratione inculcabatur promiſsio, vnde fides, in promiſſum humani generis reparatorem Chriſtum, accendebatur, alebatur, & conſeruabatur.

14. Tametſi autem ſtatim orta eſt contentio, inter liberos Adami, de ſacrificijs & cultu Dei: Abel tamen verbum promiſsionis rectè intellectum retinuit, cùm Cain contrà, oblitus promiſsionis, ſolummodo ſuum factum admiratus eſt, & magnifecit, Atq; ita ſe Sathanæ imperio ſubiecit ac fratrem innocentem occidit.

15. Abel, ciuis regni Chriſti fidelis, aſpiciens ſuam victimam, eamq; cruentam, admonebatur ſui reatus, (ſanguis enim Symbolum reatus fuit) admonebatur pro-

miſsionis factæ ſuo patri, de ſemine, quod futurum erat victima pro peccato. Hanc promiſsionem fide amplectens, iuſtificatur & regeneratur Abel, atq; ita Deo verum cultum ex fide præſtitit.

Ad eundem modum ſancti Patriar- 16.
chæ, Seth, Enos, Enoch & alij ante Diluuium, promiſsionem de Meſsia, Verbis & Symbolis conſeruarunt & propagarunt.

Poſt diluuium, multiplicatis homini- 17.
bus, & latè ſparſis per orbem, iterum ſuam promiſsionem inculcat Dominus, dum promittit benedictionem in ſemine Abrahæ, quam promiſsionem Abraham fide recipiens, iuſtus coram Deo reputatus eſt, iuxta dictum: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt illi ad iuſticiam.

Huic promiſsioni, non nouo ſenſu, 18.
ſed noua verborum forma, propoſitæ, adiecit Dominus externum ſigillum, Circumciſionem, qua iuſticia fidei patri noſtro Abrahamo obſignata fuit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

19. *Retinuit ergò Abraham olim inſtitutum ſacrificandi ritum, quo admonebatur promiſſionis primis parentibus factæ, cum nouo Symbolo, quod iteratæ promiſſionis teſtimonium fuit.*

20. *Hanc promiſſionem, cum ſuo externo ſigillo, retinuerunt poſteri Abrahæ, vſque ad promiſſionis complementum.*

21. *Porrò, conſtituta certa & peculiari populi DEI politia, plura ſacrificiorum genera ſunt addita, inter quæ Agnus Phaſe, & ſanguis Teſtamenti, præcipua fuerunt: cùm, vt populus Dei iſtis adminiculis retineretur in cultu Dei, tùm, vt vmbræ quædam extarent veritatis in Chriſto Ieſu exhibendæ.*

22. *Huc illud Iohannis: Lex per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.*

23. *Vt enim Moſes iram & maledictionem monſtrauit, & vmbras quaſdam futurorum bonorum exhibuit: ita Chriſtus*

gratiam & fauorem Dei adferens, compleuit in veritate, quod vmbræ obſcurius præfigurabant.

Nam poſtquam venit plenitudo tem- 24.
poris, emiſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub Lege: vt eos qui ſub Lege erant redimeret, vtq́; adoptionem filiorum acciperemus.

Hic ergò verus Meßias, Deus & 25.
homo, promißionem compleuit. In cuius rei memoriam & certitudinem, duo inſtituit huius rei teſtimonia, Baptiſmum & cœnam Dominicam.

Cæterùm, ſolenne præconium mani- 26.
feſtati Chriſti, in quo promißiones olim Patribus factæ, ac ſæpius per Prophetas inculcatæ, aptißimo & dulcißimo vocabulo, Euangelium, Apoſtoli appellarunt.

Etſi autem hoc vocabulum, prius fuit 27.
apud Scriptores profanos in vſu, ſignificans quemuis felicem, optatum, & fauſtum nuncium: tamen hanc generalem ſig-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nificationem, Κατ' ἐξοχὴν Apoſtoli aptiſſimè accommodarunt ad præconium manifeſtati Chriſti, qui vitam & ſalutem gratis offert, & credentibus eandem donat, & obſignat.

28. *Hic proinde gratiæ, reconciliationis, ſalutis, & vitæ nuncius, quo nihil homines, ob peccata ſua maledicti & damnati, felicius, optatius & fauſtius audire poſſunt, rectiſſimè Euangelium dicitur.*

29. *Quemadmodum enim latronibus, propter ſua latrocinia adiudicatis Rotis, acerbiſſimo & maximè probroſo ſupplicij generi, nihil lætius, nihil iucundius, nihil deniq; optatius contingere poteſt, quàm vt à ſententia damnatoria liberati, iam gloria Regia, & libertate gaudeant: ita hominibus reis iræ æternæ, maledictioniſq; ob ſua peccata, quid melius, quid felicius, quid optatius, quàm audire ſe à damnationis ſententia abſolutos, inter filios Dei cenſeri & eſſe?*

Hinc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

*Hinc illud apud Lucam Domini di- 30.
ctum : Sic ſcriptum eſt, & ſic oportuit
pati Chriſtum, & reſurgere ex mortuis
tertia die, & proclamari in nomine eius
pœnitentiam & remiſsionem peccatorum,
coram omnibus Gentibus.*

*Hæc breuis Chriſti concio clariſsi- 31.
mam Euangelij definitionem ſuppeditat,
nimirum quòd Euangelium ſit vniuerſalis
prædicatio pœnitentiæ & remiſsionis pec-
catorum in nomine Chriſti.*

*Huc & illud vltimum Chriſti man- 32.
datum ad Apoſtolos : Euntes in mundum
vniuerſum, proclamate Euangelium omni
creaturæ : Qui crediderit & baptizatus
fuerit, ſaluus erit : Qui verò non credi-
derit, condemnabitnr.*

*In hoc Chriſti mandato, primùm 33.
indicatur, quàm latè pateant beneficia
Chriſti, nempè, ad mundum vniuerſum,
non ad peculiares quaſdam in mundo na-
tiones. Deindè ſignificatur, quomodo*

eadem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

eadem beneficia offerantur: nempe, per prædicationem Euangelij. Proclamate, inquit, Euangelium. Tùm oſtenditur quibus offerantur, cum ait: Omni creaturæ: qua voce ſignificat, quòd nemo mortalium ſit excluſus à Chriſti beneficijs, ſi modò ſibi ipſi non defuerit. Poſtremò indicatur quomodo oblata beneficia accipiantur, & quomodo reijciantur. Vt enim ſola fide recipiuntur: ita diffidentia reijciuntur:

34. *Ex his omnibus, quæ dicta ſunt, ſimul conſideratis, vt nobis ſit gratior & dulcior hic nuncius ſalutaris, pleniorem quandam deſcriptionem Euangelij colligemus, eamq́ in ſuas partes retexemus.*

35. *Euangelium eſt doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à maledictione Legis, ab ira DEI, à morte æterna, & proclamatur remiſsio peccatorum, pax & reconciliatio cum Deo, ſalus & vita æterna, omnibus credentibus in Filium DEI Dominum noſtrum Ieſum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

*Chriſtum : idquè propter eiuſdem victi-
mam, ſine meritis noſtris, ſecundum pro-
miſſionem olim Patribus factam : vt per-
petuò gloria bonitatis DEI prædicetur,
vtque porrò dignos Euangelio fructus e-
dant per Chriſtum liberati, tandemq́ vi-
ta fruantur æterna.*

Hæc deſcriptio primùm diſcernit in- 36.
*ter Legem & Euangelium. Lex pecca-
tum oſtendit : Euangelium gratiam. Lex
morbum indicat : Euangelium remedium.
Lex mortis miniſtra eſt : Euangelium
vitæ. Lex iuſticiam hominis requirit,
cum interminatione damnationis, ſi quis
Legis iuſticiam non habuerit : Euangeli-
um iuſticia aliena credentes ornat, & à
damnatoria Legis ſententia iuſtificatum
fide abſoluit.*

Vt ergò in Lege proclamatur ira Dei, 37.
*peccati virtus, maledictio & mors : ita in
Euangelio annunciatur pax cum Deo, pec-
cati abſolutio, benedictio, vita æterna : idq́*

gratis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

gratis abſq; omnibus humanis meritis & operibus.

38. *Hinc Paulus: Eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum Filij dilecti ſui, in quo habemus redemtionem, per ſanguinem eius, remiſsionem peccatorum. Per remiſsionem peccatorum intelligendum eſt, quicquid cum ea, ex gratia Dei, coniunctum eſt, vt iuſticia, redemtio, ſalus, vita, pax.*

39. *Quoniam autem magna pars mundi ruit præceps in damnationem, ob ſua ſcelera, & Euangelij contemtum: deſcriptio noſtra duo genera hominum indicat, quorum alij credunt Euangelio, alij Euangelium contemnunt. Vt enim illi ſaluantur: ita hi iuſtè damnantur, vt qui noluerunt ſalutem gratis oblatam accipere.*

40. *Hinc Apoſtolus: Euangelium eſt potentia Dei in ſalutem omni credenti. Credenti enim imputatur fides in iuſticiam, hoc eſt,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

eſt, Qui credit, iuſticiæ Chriſti imputatione iuſtus coram Deo reputatur. At non credentem, maledictionis ſententia ad æterna ſupplicia obligat.

Non ergò operantis meritum : ſed credentis donum eſt iuſtificatio & ſalus. Vt enim ei qui operatur, non imputatur merces ex gratia, ſed datur ex debito : ita non operanti, ſed credenti in eum, qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſticiam, Rom : 4. 41.

Qualis autem fides illa ſit, quæ beneficia Chriſti per Euangelium oblata, recipiat, Paulus, propoſito Abrahami exemplo, docet : ac ſumma huc redit, quòd fides ſit fiducia promiſſæ ſalutis propter Chriſtum. 42.

Vt enim Chriſtus pro peccato noſtro ſatiſfecit, factus pro nobis peccatum : ita ſuam obedientiam, ne Legis damnemur ſententia, nobis donat : vt, non ſolùm liberati à peccato, verùm etiam Chriſti 43.

iuſti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

iuſticia ornati, appareamus in conſpectu Dei iuſti.

43. *Hæc Euangelica gratia multis, & parabolis, & exemplis paſsim in Scripturis pingitur: vt in Seruo debitore* 10000. *talentorum: in duobus Debitoribus, & Peccatrice, Luc: 7. In Paulo, Cornelio, Dauide, & multis alÿs.*

44. *Hæ imagines & exempla, Vt gratuitum eſſe docent beneficium redemtionis: ita qualeſnam oporteat eos eſſe, qui Euangelio credunt, & iuſtificati fide ſunt, clarè oſtendunt.*

45. *Seruo debitori condonauit Dominus ex mera miſericordia totum debitum, quod ſoluendo non erat: Sed eundem, durum in conſeruos, ad pœnas reuocat. Peccatrix fide iuſta, non deſinit officioſa erga Chriſtum eſſe.*

46. *Nam tametſi ſine operibus & meritis noſtris, gratia iuſtificationis & ſalus contingit: tamen à gratia hac, donatio*

Spiritus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Spiritus ſancti, & regeneratio ſeparari non poſſunt. Nam Regeneratio inſeparabile iuſtificationis accidens eſt.

Quapropter duo genera hominum hîc 48.
impingunt, Iuſticiarij & Epicurei. Illi quidem, propterea quòd ex operibus merita ſalutis, & cauſſas iuſtificationis faciunt: Hi verò, quia de gratuita iuſtificatione & ſalute gloriantes, ſe omni turpitudini proſtituunt, & cupiditatum carnis ſe ſeruos conſtituunt.

Vterq; error peſtilens eſt, & confu- 49.
tatur finibus aduentus Chriſti in mundum, & Euangelij. Nam vt Chriſtus venit in mundum, vt deſtruat opera Diaboli: quod ſanè facit, vincendo Diabolum, expiando peccatum, infundendo gratiam, & conſũmando opus redemtionis, quod futurum eſt in reſurrectione: ita finis Euangelij prædicati eſt, vt glorificemus Deum, vt fructus fidei edamus, vt vincamus mundum, vt tanquam ſacerdotes noui, induamus iu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſticiam & ſanctitatem, & ſeruiamus Deo omnibus diebus vitæ noſtræ, hoſtias gratas Deo per Chriſtum offerentes.

50. *Quàm ſit huiuſmodi obedientia in renatis neceſſaria, tota Scriptura docet: omnium Sanctorum exempla comprobant: natura fidei euincit: energia Spiritus, quo impelluntur fideles, atteſtatur: gratia adoptionis indicat. Breuiter, Regni Chriſti ratio oſtendit.*

MEDIATOR.

1. HIC TRIA ORDIne exponenda ſunt: videlicet, cur neceſſe fuerit mediatorē Dei & hominum eſſe Deum: Cur oportuerit eundem eſſe hominem: Quòd, & cur ſit vna perſona in duabus naturis ſubſiſtens.

Quòd

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Quòd neceſſe fuerit mediatorem eſſe 2.
*Deum, duæ grauiſſimæ ſunt cauſſæ : vi-
delicet, Magnitudo mali, quo premebatur
natura humana, & impotentia ſeu infir-
mitas creaturæ, ad reſtituenda bona, quæ
per peccatum amiſſa erant.*

Magnitudo mali cernitur in quatuor 3.
*potiſſimum : videlicet, in Peccati graui-
tate, in iræ diuinæ iuſticia, in potentia
mortis, & in Diaboli tyrannide crudeliſ-
ſima.*

Peccati grauitas maior eſt, quàm vt 4.
*eius onus ſuſtinere poſſit finita poten-
tia, qualis eſt angelorum & hominum.
Nam cùm infinitus reatus ſit, propter in-
finitum bonum offenſum, videlicet Deum,
cuius Maieſtas læſa erat per peccatum pri-
morum parentum: neceſſe fuit vt hoc pec-
catum, aut infinitis pœnis puniretur, iuxta
normam iuſticiæ Diuinæ, aut pro eo ſatiſ-
fieret iuſticiæ Diuinæ. Verùm, quia
hæc ſatiſfactio debuit eſſe prætium infinitæ*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

bonitatis, & æquiualens, non potuit ab vlla, imò ne ab omnibus creaturis ſimul, fieri. Quare neceſſe fuit expiatorem peccati Deum eſſe. Solus enim Deus, vt eſt infinitus: ita ſolus infinitum malum ſuperare, aboleréq; potuit.

5. *Iræ diuinæ iuſticia proportionem vindictæ ad offenſam poſtulabat. Cùm ergò offenſa erat infinita: fuit & ira infinita, quam pura creatura ſuſtinere, placareq; non potuit. Quare neceſſe fuit, vt Mediator, qui iram Dei placaret, Deus eſſet. De hac ira loquitur Paùlus, Rom: 1. Reuelatur ira Dei de cœlo, ſuper impietatem omnium hominum. Quòd autem hæc tolli non poſſit ſine Mediatore, docet hoc dictum Baptiſtæ apud Iohannem: Qui non credit in Filium, ira Dei manet ſuper eum. Quòd autem hæc ira Dei ſit immenſa & infinita propter peccatum: (in quo concurrunt hæc mala, contemtus Maieſtatis diuinæ, ſuperba contumacia aduerſus legem Dei,*

indigna

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

indigna imaginis Dei, ad quam conditus erat homo, conſpurcatio, imitatio Sathanæ hoſtis Dei, fœda defectio à caſtris Dei ad Diabolū, et intolerabilis ingratitudo, &c) cognoſcitur ex pœna primorum Parentum, ex pœna ſecuta in omnibus poſteris Adæ, ex comminationibus diuinis, ex calamitatibus, quibus premitur humanum genus, ex tyrannide Diaboli in homines, ex ſignis iræ Dei in cœlo, in terra, in mari, ex magnitudine æternarum pœnarnm, quas luent, qui non conuertuntur: Denique ex pretio infinito, ſoluto pro redemtione pœnæ peccati. Quis hîc non videt impoſsibile fuiſse iram Dei tolli, niſi per Mediatorem, cuius eſset infinita potentia?

Potentia mortis maior fuit, quàm vt 6.
ab vlla creatura ſuperari potuerit: adeò quòd Plinius dixerit, ſed falſò, ne DEO quidem poſsibile eſse mortuum excitare. Nunc autem cùm munus præcipuum eſt Mediatoris, deſtruere mortē: neceſse fuit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

vt potentia Diuina polleret, qua, vt vitam conferre: ita mortem abolere poſſet. Non eſt enim apud illum, vt Angelus ait, impoſſibile omne verbum.

7. *Tyrannis Diaboli crudeliſſima, ſub qua captiuum tenebatur genus humanum propter peccatum, etiam erat opprimenda à Mediatore. Quàm autem hoc fuerit impoſſibile humanæ Naturæ, Hiſtoria mundi cum omnium hominum experientia, teſtatur Quare neceſſe fuit Mediatorem eſſe Deum, qui tyrannidem Diaboli ſua opprimeret potentia. Hinc perſpicuum eſt, quòd, ad magnitudinem mali, quo premebatur genus humanum, tollendam, requirebatur, vt Mediator eſſet Deus.*

8. *Hic iuxtà cogitetur magnitudo amoris in æterno Patre & Filio & Spiritu ſancto, erga genus humanum. Pater Filio ſuo non perpercit: ſed voluit eum ſubijci pœnis, vt nos ab æternis pœnis liberaret. Filius volens & obediens Patri, factus eſt*

victima,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

victima, reatum peccati in ſe deriuans. Spiritus ſanctus ipſe vult in cordibus reconciliatorum habitare, & motus diuinæ voluntati congruentes in ijs accendere. Hæc in nobis excitabunt fidem, inuocationem & gratitudinem erga Deum : & munient animos noſtros aduerſus terrores mortis, aduerſus Diaboli tyrannidem, &c.

Secunda cauſſa cur oportuerit media- 9.
torem eſſe Deum eſt impotentia & infirmitas creaturæ, ad reſtituenda bona, quæ per peccatum amiſimus. Etſi autem vna voce imaginis Dei, hæc bona comprehenduntur : tamen plura ad eius reparationem neceſſariò requiruntur : quæ Paulus enumerat, 1. Corinth: 1. Cùm ait : Chriſtus natus eſt nobis à Deo Sapientia, Iuſticia, Sanctificatio, & Redemtio, vt qui gloriatur in Domino glorietur. Hæc quatuor bonorum genera nulla creatura aut finita potentia reſtituere hominibus potuit, quemadmodum de ſingulis ordine videbimus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

10. *Primùm itaq; ſapientiam debuit mediator reſtituere, non qualis eſt mundi, quæ certis terminis clauditur, ſed quæ abſcondita eſt à principibus ſeculi huius. Quæ ſanè ſapientia à Zacharia definitur eſſe ſcientia ſalutis, in remiſſionem peccatorum per viſcera miſericordiæ Dei noſtri. De hac ſapientia loquitur Iohannes cùm ait: Deum nemo vidit vnquam, ſed Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit nobis.*

11. *An non Iohannes Baptiſta miſſus eſt, Zacharia teſte, ad dandam hanc ſapientiam? An non per Angelos & Prophetas potuiſſet Deus hominibus hanc reuelare ſapientiam? Aliud eſt dare ſapientiam ſeu docere vt miniſtri, aliud eſt eſſe ſapientiam, hoc eſt, efficaciter præſtare, vt corda hominum percipiant ſalutarem ſapientiam. Vox quidem hominis ferit aures corporis: At filius Dei, qui eſt ipſa Dei ſapientia, animum hominis replet ſapientia ſalutari. Nam tum demum verbũ Pro-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

phetarum fructum adfert, quando *Verbum*
Deus cor aperit, & inſtillat veræ ſapien-
tiæ ſemina. Quod ſanè, non eſt creaturæ
vllius, ſed Creatoris ſolius Ex quo ſequi-
tur oportuiſſe meditatorem eſſe Deum.

Secundo loco oportuit Mediatorem 12.
iuſticiam reſtituere. Nam ſine perfecta
iuſticia nemo poteſt in conſpectum DEI
prodire. Verùm perfectam iuſticiam, quæ
ſufficiat omnibus, nemo poteſt conferre,
niſi Deus. Siquidem duo requiruntur,
vt homo ſit perfectè iuſtus coram Deo:
quorum primùm eſt liberari ab iniuſticia
& peccato, quæ mala in mundum homines
ſecum adferunt: Alterum, donari & or-
nari plena legis diuinæ (quæ eſt menſura
iuſticiæ, quæ coram Deo valet) obedientia.
Neutrum horum præſtitiſſet mediator ni-
ſi Deus eſſet.

De priori ſuprà diximus, vbi oſten- 13.
dimus enormitatem peccati, & iuſticiam
iræ diuinæ: De altero, quod eſt donari &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ornari iuſticia quæ ſatiſfaciat legi DEI, manifeſtum eſt quòd nullius creaturæ iuſticia, cùm ſit finita, poſsit ſufficere infinitis hominibus in ſalutem: Quod ſanè in mediatore requiritur. Siquidem, vt ſufficienti expiationis victima pro peccatis ſatiſfacere, atque adeò omnem reatum tollere: ita obedientia ſua erga Legem, omnes iuſtos coram Deo ſiſtere, qui in ipſum credunt, debuit. Ita enim Paulus ait: Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Talem proinde Mediatoris iuſticiam, hoc eſt, infinitam, eſſe oportuit: vt infinitis hominibus ſufficeret. Quare neceſſe erat, vt Mediator noſter ſit verus Deus.

14 Sanctificatio tertio loco ſequitur, quam Mediator adferre debuit, quòd ſanè cùm nulla creatura præſtare potuit, Deum oportuit eſſe mediatorem. Siquidem ſolius DEI eſt, dare Spiritum ſanctificatorem, ſine quo, ne inchoari quidem, ne

dum conſūmari potuit ſanctificatio noſtri.
Porrò, cùm ſanctificatio opponitur 15.
peccato, & in peccato ſunt duo, videlicet,
Formale, vt reatus, & Materiale, vt vi-
tioſæ qualitates & actiones: duplex erit
ſanctificatio. Vna quæ opponitur reatui,
quæ eſt expiatio peccati per Chriſti ſangui-
nem: Altera opponitur vitioſis qualita-
tibus & actionibus, quæ eſt, ſegregratio
hominis à profanitate Gentium, per mor-
tificationem carnis: & coniunctio eiuſdem
hominis cum Deo, per viuificationē Spiritus
Hæc ſanctificatio vocatur etiam à 16.
Paulo Philip: 3. Circumciſio ſpiritualis.
Nos, inquit, circumciſio ſumus, qui Spiri-
tu Deum colimus, et in Chriſto gloriamur,
& non in carne confidimus. Proinde cir-
cumciſio ſpiritualis eſt amputatio fiduciæ
carnis, cui ſuccedit gloriatio in Chriſto, &
purus colendi Deum affectus. Atque hæc
reuera eſt ſanctificatio illa, quam Deus &
homo, Mediator noſter, adfert.

Redem-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

17. *Redemtio, quam poſtremo loco collocat Paulus, primum requirit perpetuam præſentiam mediatoris in Eccleſia, latè per mundum ſparſa. Sed quis poteſt, ſimul & ſemper in tot locis præſens eſſe, niſi ſit Deus? Secundo loco requirit cuſtodiam Eccleſiæ, videlicet, vt Mediator ſit cuſtos, non ſolùm Eccleſiæ totius, verumetiam ſingulorum membrorum, aduerſus infinitas technas Diabolorum & hominum. Quod ſanè diuinæ potentiæ eſſe, manifeſtum eſt. Tertiò, requirit vt Mediator inſpiciat corda, ne fallatur externa hypocritarum larua. Iam autem, cùm ſolius Dei ſit intueri corda hominum, & intimos affectuum receſſus contemplari, & hoc Mediatoris eſt officium: certè oportuit Mediatorem eſſe Deum. Quarto, requirit, vt vbiq; audiat gemitus ſe inuocantium, & in Spiritu & veritate precantes exaudiat: quòd ſanè ſolius diuinæ virtutis eſt. Quintò requirit, vt in extremo die exuſci-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

exuſcitet mortuos, vt prodeant ex terræ puluere omnes homines, inde vſque ab Adam ad vltimum. Sed quid ad tantum opus valent omnium creaturarum vires? Sanè, omnes angeli & omnes homines ſuis viribus, ne vnum excitarent mortuum, nedum omnes, idq́; in ictu oculi. Sextò & vltimò requirit, vt Mediator conferat reſuſcitatis, qui in vera fide obierant, æternam vitam, perpetuam gloriam & conformitatem cum Deo. Sed quantum hoc opus ſuperat creaturarum vires, nemo non videt, niſi qui & mente & ſenſu caret. Cùm igitur mediatoris ſit, tantis bonis Eccleſiam ſuam ornare, quæ conferre nemo poteſt, niſi ſit Deus, Profectò neceſſe fuit Mediatorem Deum eſſe.

Breuiter, vt omnia vno verbo conclu- 18.
dam. Si mediator Deus non eſſet, ſalua-
tor non eſſet, ſed potius ſaluatore indige-
ret. Et Iohannes Caſſianus: Audi loquen-
tem ad paſtores de Dei ortu, angelum Dei.

Natus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Natus eſt, inquit, hodie vobis ſaluator, qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Ne ſolum vtique in Chriſto hominem intelligeres, & Domini & Saluatoris nomen adiecit, Scilicet, vt quem ſaluatorem eſſe cognoſceres, Deum nequaquam eſſe dubitares: Et cùm ſaluandi virtus non niſi diuinæ competeret poteſtati, diuinæ eſſe eum potentiæ, non ambigeres, in quo potentiam ſaluandi eſſe didiciſſes.

19. Hactenus cur neceſſe fuerit mediatorem eſſe Deum dictum eſt. Nunc ſecundo loco, vt propoſuimus, dicendum erit, cur oportuerit eundem eſſe hominem. Et poſſunt quatuor cauſſæ ex Scripturis aptè numerari, quæ ſunt Iuſticia Dei, Reſtitutio imaginis Dei amiſſæ per peccatum, Adoptationis ratio, et Reſurrectionis certitudo.

Iuſticia Dei requirebat, vt inobi-
20. dientia commiſſa in carne noſtra, in eadem ſarciretur. Congruebat enim ordini diuinæ iuſticiæ, ut cùm genus humanum primùm

pec-

peccaſset in vno Adamo, aliquis in humano genere à peccato immunis, pœnam ſolueret, quæ eſset pretium pro cæteris. Ideò ergò Dominus noſter aſsumpſit humanam naturam & homo factus eſt, veluti perſonam ipſius Adæ referens: (cuius etiam nomen illi tribuitur) vt pœnam peccati in carne, in qua admiſsum fuerat, perſolueret. Ideò Paulus ait: Si vnius delicto mors regnauit per vnum (ſcilicet Adam) multò magis abundantiam gratiæ, donationis & iuſticiæ accipientes in vita regnabunt, per vnum Ieſum Chriſtum. Item ſicut per inobedientiam vnius multi conſtituti ſunt peccatores: ita per obedientiam vnius multi conſtituentur iuſti. Item: Quia per hominem mors, per hominem etiam reſurrectio mortuorũ. Item ad Heb: 2. Quoniam pueri ſunt participes carnis et ſanguinis, ipſe quoq; conſimiliter factus eſt particeps carnis et ſanguinis, vt per mortem aboleret eum qui mortis habebat imperium,

hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

hoc eſt, Diabolum. Huc & illud Irenæi dictum: Oportebat eum, qui inciperet occidere peccatum, & mortis reum redimere hominem, id ipſum fieri, quod erat ille, id eſt hominem. Et Auguſtinus: Caro occæcauerat te, caro te ſanat: Quoniam ſic venit Christus, vt de carne vitia carnis reſtingueret.

21. *Reſtitutio imaginis Dei, ad quam homo fuit conditus, fieri debuit, per naturalem imaginem Dei, Vnde Athanaſius: Congruebat filium aſſumere humanam naturam, vt hæc perſona, quæ eſt ſubſtantialis imago Patris, reſtitueret imaginem Dei in nobis.*

22. *Adoptionis noſtri ratio idem poſtulabat. Ideò enim venit filius Dei, aſſumta humana natura: vt nos filios Dei faceret. Voluit ergò nobis naturæ ſocietate iungi, & frater noſter fieri: vt nos ipſius membra effecti, filij DEI fieremus. Nam ideò filij Dei ſumus, quia in Chriſto qui*

qui eſt naturalis filius Dei, ſumus per fidem. In hoc enim ſolo dilecti ſumus, & filij. In hanc ſententiam loquitur Irenæus: *Filiorum, inquit, adoptionis eius non participes poſſemus eſſe, niſi per filium eam quæ eſt ad ipſum, recepiſſemus ab eo communionem, niſi verbum eius communicaſſet nobis, caro factum.*

Reſurrectionis noſtri certitudo, vis 23.
& efficacia in hoc ſita eſt, quòd Mediator noſter ſit homo. Vnica enim ſpes & certitudo, quam de reſurrectione corporum habemus, eſt, quòd Chriſtus mediator noſter, carnem noſtram aſſumpſerit. Nam caro, quam nunc corruptioni obnoxiam circumferimus, iam ſuſcitata eſt in Chriſto vt in primitijs, & in poſſeſſiònem regni cœlorum ingreſſa, ibiq; immortalis eſt facta. Virtute igitur ſocietatis, quam habemus cum Chriſto, excitabimur in extremo die, et donabimur, etiam ſecundum carnem immortalitate. Hiſce quatuor rationibus demon-

ſtratur, ſummè neceſſarium fuiſſe mediatorem Dei et hominum, verum hominem eſſe.
24. Tertio loco propoſuimus, quòd Mediator, qui eſt Deus & homo, ſit vna perſona, & cur hoc fuerit neceſſarium. Quòd ſit vna perſona Mediator noſter, hæc dicta confirmant: Et VERBVM caro factum eſt. Quo dicto ſignificatur vnio diuinæ & humanæ naturæ, & non confuſio, aut mutatio. Nam FACTVM EST, refertur ad compoſitionem ſeu vnionem extremorum, ſcilicet Verbi & carnis, & non ad extrema compoſitionis. Dicitur enim Verbum factum non abſolutè, ſed reſpectu carnis aſſumtæ. Ad Rom: 1. Filius Dei natus eſt ex ſemine Dauid, ſecundum carnem, et declaratus eſt Filius Dei per potentiam. Ad Rom: 9. Ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, Qui eſt ſuper omnia benedictus in ſecula.
25. In his dictis Pauli, SECVNDVM, eſt diſtinctiua particula, qua diſtinguuntur

tur naturæ vnius & eiuſdem perſonæ. Luc: 1. Quod ex te naſcetur Sanctum, Filius DEI vocabitur. Ad Galat: 4. Poſtquam venit plenitudo temporis, miſit DEVS Filium ſuum natum ex muliere. Philippen: 2. Dedit ei nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, & omnis lingua confiteatur quòd Dominus ſit Ieſus Chriſtus ad gloriam ſui patris.

Hæc dicta teſtantur quod Chriſtus ſit 26.
vna perſona, in qua ſunt duæ naturæ, non mutatæ aut confuſæ, ſed Perſonaliter vnitæ.

Quod autem ex Damaſceno & Gre- 27.
gorio Nyſſeno adfertur de deificata natura humana, dextrè accipiendum eſt. Dicitur enim natura humana deificata, non quidem per conuerſionem ipſius in diuinam naturam: Sed per coniunctionem humanæ naturæ ad diuinam in vnam hypoſtaſin.

Quod autem neceſſarium fuerit, vt 28.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Mediator eſſet vna perſona, & non duæ, vt ſunt duæ diſtinctæ naturæ: hæ ſunt rationes.

29. *Prima. Mediator noſter DEVS & homo vna perſona eſſe debuit, vt Deum & homines vnum faceret. Iungitur ergò Patri vera diuinitate, & homini vera humanitate, vt ita vtroſque copulet.*

30. *Secunda. Mediator inter partes diſſidentes nihil efficiet, ſi vni adhæret, & ab altera diſſidet. Quare oportuit vt Mediator quadam neceſſitate vtriq; parti iunctus ſit. DEO ergò, qui offenſus erat peccato noſtro, vera diuinitate eſt iunctus mediator noſter: Homini autem vera humanitate ſociatus eſt, vt poſſet coniungere aduerſas partes, ſocietate quam habuit cum vtriſque: iuxta illud Irenæi lib: 3. cap: 20. vbi agit de cauſſis cur verbum Dei caro fieret. Oportuerat, inquit, Mediatorem Dei & hominum propter ſuam ad vtroſque cognationem in amicitiam & concor*

concordiam vtroſque reducere, & facere vt Deus aßumeret hominem, & homo ſe dederet Deo. Et Theodoretus. Quemadmodum qui duos quoſpiam, manus inter ſe conſerentes, vult reconciliare, ſe medium interponens, & hunc quidem dextra, illum verò ſiniſtra tenens: ad amicitiam deducit & coniungit: ita ipſe cùm diuinam naturam humanæ vnijßet, inuiolabilem, & quæ dißolui non poteſt, pacem conciliauit.

Tertia. Si non eßet Mediator vna
perſona, opera redemtionis in humana na- 31.
tura peracta, nequaquam eßent ſufficiens pretium pro peccato, quo infinitum bonum eſt offenſum. Mors ſiquidem debebatur pro peccato. Verùm, purus Deus mortem ſentire non potuit, nec ſolus homo ſuperare potuit: factus eſt ergò Deus homo: vt homo & DEVS, & deberet, & poßet ſatiſfacere pro morte æterna humano generi debita.

Aßumpſit proinde æternus Dei filius 32.
huma-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

humanam naturam in vnionem perſonalem, vt opera in humana natura peracta, infinitæ eſſent virtutis & meriti. Siquidem ex indiuidua naturæ diuinæ & humanæ, in vna perſona, vnione, eſt dignitas infinita, perfectio abſolutiſſima, & inæſtimabile pretium ſanguinis, mortis, atque adeò omnium actionum & paſſionum Chriſti, in ſanctiſſima eius humanitate. Inde eſt potentia & virtus delendæ iniquitatis, & poteſtas remittendi peccata, iuſtificandi, viuificandi & ſaluandi credentes.

33. Etſi autem Chriſtus in ſola carne paſſus eſt: tamen Paſſio perſonæ tribuitur, propter illam arctiſſimam duarum naturarum vnionem in vna perſona. Atq; hoc vult Cyrillus, cùm ait: Quoniam corpus, quod proprium eius factum eſt, paſſum eſt, propterea Verbum ipſum pro nobis paſſum dicitur. Atq; hinc eſt quod omnia in Chriſto habeantur diuina, immenſa, inæſtimabilia & ſaluifica opera, & beneficia redemtionis.

COM-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

COMMVNICATIO IDIOMATVM.

IDIOMATA IN Chriſti perſona ſunt proprietates, quibus naturæ, videlicet diuina & humana, et integræ saluæq́ manent, & diſtinguuntur vna ab altera. 1.

Eſt enim idioma quod vni naturæ ita proprium eſt, vt non ſit alterius reipſa. 2.

Diuerſæ igitur cum ſint naturæ: diuerſa habeant idiomata eſſentialia, neceſſe eſt. 3.

Neq́ ex perſonæ vnitate confundenda, ſed ex naturarum diuerſitate diſtinguenda ſunt in vno Chriſto idiomata. 4.

Saluis igitur naturis diuerſis, maneant idiomata diſtincta: & idiomatis confuſis, confundantur etiam naturæ, neceſſe eſt. 5.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

6. Cùm ergò hæc enunciatio: Deitas eſt humanitas: ſit abſurda & falſa (diuerſiſsimæ enim ſunt naturæ) fieri non poteſt, vt ea quæ ſunt huius propria, illi attribuantur, ſine errore & confuſione naturarum.

7. His ita poſitis, diſtinctius idiomata naturarum Chriſti explicemus.

8. Idiomata ergò diuinæ naturæ ſunt duplicia Quædam enim ſunt ἀκοινώνητα, id eſt, imcommunicabilia, quæ reipſa non communicantur, hoc eſt, neque induuntur creaturis, neque creaturæ aliquas proprietates inde mutuantur. Qualia ſunt hæc: eſſe æternum, eſſe immenſum, eſſe infinitum, eſſe incircumſcriptum, per ſe exiſtere.

9. Nihil enim præter ſolum Deum eſt æternum, eſt immenſum, eſt infinitum, eſt ἀπερίγραπτον, eſt per ſe exiſtens.

10. Quædam ſunt κοινωνητὰ, id eſt communicabilia, quæ tametſi vt ſunt, ita manent

quoque

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

quoque vnius Deitatis propria, alioqui com munia effecta, non amplius idiomata dici poſſent.

Nam τὸ κοινὸν & ἰδίωμα ita opponun- II.
tur, vt nec alterum alteri, nec ambo tertio alicui, propriè & reipſa tribui poſſint.

Huius generis ſunt exiſtere, ſapien- 12.
tem eſſe, bonum eſſe, purum eſſe, ſanctum eſſe, potentem eſſe, &c.

Hæc enim etſi reipſa ſunt Dei pro- 13.
pria: tamen vſus & virtutis reſpectu, item qualitatis ac ſimilitudinis cuiuſdam tenuis ratione, communicari dicuntur: quam ob rem etiam κοινωνητὰ appellantur. Vt cum dicitur: homo exiſtit: homo eſt beatus: virgo eſt pura: qui credit eſt ſanctus: Rex eſt potens.

Hæc attributa, etſi Dei re ipſa ſunt 14.
idiomata: tamen Deus bonus & amans ſuæ creaturæ, radios quoſdam harum ſuarum proprietatem communicat creaturis.

Idiomata humanæ naturæ Chriſti 15.

 ſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſunt in triplici diſcrimine: quædam enim ſunt temporaria: quædam perpetua: quædam poſt reſurrectionem & triumphum Chriſti acceſsêre.

16. *Temporaria idiomata humanæ naturæ Chriſti fuerunt infirmitatis: atque ideò durârunt ſolummodo vſque ad mortem: vt fatigari, eſurire, dormire, triſtari, lacerari, angi, & multa huius generis. Hæc omnia cum morte depoſuit, ea enim ad tempus aſsumpſerat, vt nobis ſimilis per omnia, excepto peccato, inueniretur.*

17. *Pertinebant igitur iſta ad tempus exinanitionis, qua filius exinaniuit ſeipſum vſque ad mortem crucis.*

18. *Non quod Diuinitas, ſui ipſius reſpectu, & ſeorſim, ſit exinanita, ſed quatenus carni ſeſe vniuit. Non enim vt in naturam humanam participatio gloriæ, ita diminutionis ignominia in diuinam cadit naturam.*

19. *Perpetua idiomata naturæ humanæ*

ſunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſunt, quibus ſublatis naturam humanam ſimul tolli neceſſe eſt.

Fieri enim non poteſt vt vlla res ſi- 20.
ne ſuis eſſentialibus proprietatibus conſiſtat. Sunt enim eſſentiales proprietates, quæ eſſentiam ipſam ſeu naturam conſtituunt.

Huius generis ſunt, occupare certum 21.
locum, ſecundum Petrũ Apoſtolum Act: 3. περίγραπτον *eſſe, ſecundum Nazianzenum & Iuſtinum, Loco teneri, ſecundum veri corporis modum, vt Auguſt: loquitur. In certo ſpacio eſſe, & finitum eſſe, ſecundum Vigilium. Breuiter tota pia antiquitas cum vniuerſæ ſcripturæ conſenſu, veritatem humanæ naturæ in Chriſto agnoſcit & confitetur.*

Idiomata humanæ naturæ poſt reſurre- 22.
ctionem, præter illa, quæ perpetua eſſe cum tota Scriptura & puriori antiquitate diximus, ſunt omnia, quæ coniuncta ſunt cũ conſeſſu eius ad dexterã Patris: videlicet, quòd Chriſtus depoſita omni infirmitate, in eum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

gloriæ gradum ſit euectus, quo ſupra omne nomen, vt Paulus loquitur, id eſt dignitatem & eminentiam, emineat, carne ipſius iam plenè à Deitate, σωματικῶς in ea inhabitante, glorificata, non in ſua eßentia, neque in proprietatibus eßentialibus abſorpta, quod ſanè non eßet glorificari, ſed aboleri potius humanam naturam. Atque hoc eſt quod Iuſtinus ait: Corpus Chriſti particeps factum eſt, non naturæ Deitatis ſed diuinæ dignitatis.

23. Quod autem quidam humanam naturam Chriſti, poſt reſurrectionem, ita maieſtate Deificatam eße contendunt, quòd ſuas proprietates eßentiales non retineat, manifeſta refutantur Scriptura.

24. Scriptura enim vtriuſque meminit: videlicet, maieſtatis & loci, ſeu ſitus carnis Chriſti poſt aſcenſionem. Ita enim autor Epiſtolæ ad Hebræ: ait: Sedet ad dexteram Maieſtatis in excelſis.

25. Si ergò quæris, quid acciderit Chriſto

poſt

poſt aſcenſionem? reſpondet: Sedet ad dexteram Maieſtatis. Si vlterius quæris, vbi nam ſedet? reſpondet, in excelſis, hoc eſt, vt Paulus ad Epheſ: 4. interpretatur: ſupra omnes cœlos.

Verùm ſi obieceris, omnia eſſe plena 26.
Maieſtate gloriæ Chriſti. Reſpondeo. Sit anathema, qui vel aliud ſentit vel dicit.

Diſcernendum interea eſt, inter Ma- 27.
ieſtatem ſimpliciter, & thronum Maieſtatis, quem in cœlo eſſe Scriptura pronunciat. Hebræ: 8. Qui conſedit ad dexteram throni Maieſtatis in cœlis. Huc facit illud Auguſtini, tractatu 50. in Iohannem. Quoniam verum eſt quod ait: Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſumationem ſeculi, & abijt: & hic eſt: & redijt: & nos non deſeruit. Corpus enim ſuum intulit cœlo, Maieſtatem non abſtulit mundo. Et Cyprianus lib: 6. cap: 14. Hîc animaduertendum eſt, quòd etſi corporis ſui præſentiam hinc ſubduxerit, Maieſtate

tamen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tamen diuinitatis ſemper adeſt, ſicut ipſe à diſcipulis abiturus pollicetur: Ecce vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi.

28. *Hoc ipſum de veritate humanæ naturæ Chriſti, docet modus aduentus Chriſti ad iudicium. Veniet, (ait ipſe Filius hominis) in gloria ſua, & omnes ſancti Angeli eius cum eo, & ſedebit ſuper thronum gloriæ ſuæ. Item, Videbitis filium hominis ſedentem ad dexteram potentiæ DEI, & venientem in nubibus coeli. In hac maieſtatis gloria ſedens, ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos verò à ſiniſtris. Non ergò gloria maieſtatis tollit localitatem aut circumſcriptionem carnis Chriſti, ſicut impurus Eutyches docuit.*

29. *Qui localitatem & circumſcriptionem carnis Chriſti, exiſtimant non poſſe ſtare cum Vnione perſonali, ſed ſeparari Diuinitatem à carne: craſſiſſimè impingunt, ſomniantes infinitatem finitam eſſe.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Neque neceſſe eſt, ea quæ vnita ſunt, æquè
omnibus partibus patêre.

Teneatur ergò hoc Antiquitatis te- 30.
ſtimonium, quod eſt apud Damaſcenum lib:
3. de fide cap: 7. Deitas eſt incircum-
ſcripta, non coëxtenſa carne eius cum in-
circumſcripta eius diuinitate.

Quamuis itaque non ſecundum vtram- 31.
que naturam: tamen ſecundum inſeparabi-
lem perſonæ vnitatem, totus præſens eſt.

Retineamus ergò conſtanter articulos 32.
fidei noſtræ, de vero Chriſti aſcenſu in
cœlum, & de reditu eiuſdem ad iudicium,
iuxta teſtimonium angelorum Act: 1. Hic
Ieſus, qui aſſumtus eſt à vobis in cœlum,
Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum
euntem in cœlum.

Iam videamus Κοινωνίαν ἰδιωμάτων, 33.
id eſt, communicationem proprietatum. Ve-
rùm priuſquam eam definiemus, nominum
quorundam, quorum noticia ad huius my-
ſterij declarationem neceſſaria videtur,
diſcrimen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

diſcrimen tenendum eſt, quod eſt quintuplex.

34. *Primum.* Quædam ſunt naturarum propria: vt, Deitas, humanitas, caro, diuinitas, diuina natura, humana natura.

35. Hæc enim ſolummodo naturas declarant, niſi quod carnis nomen interdum concretè accipiatur per Synechochen, vt in illo dicto Iohannis: *Verbum caro factum eſt.*

36. De his tenenda eſt regula: *Quæ naturâ diſtincta ſunt, eorum quoque idiomata & actiones diſtingui oportet.*

37. Cùm ergò Deitas, ſeu natura diuina, ita diſtincta ſit ab humana natura, vt nunquam poſſit eſſe, aut fieri humanitas, ſeu humana natura: ſequitur idiomata & actiones harum diſtinctarum naturarum minimè confundi aut alternari poſſe, niſi ſimul confundantur naturæ, quæ tamen inconfuſè vnitæ ſunt.

38. *Secundum.* Quædam ſunt propria perſonæ in natura diuina ab omni æternitate,

tate, quibus Filius à Patre & Spiritu ſancto diſtinguitur: vt, Filius DEI, imago Dei, Deus de Deo, lumen de lumine. Item Λόγοσ, ὀυ ῥητὸσ, ἀλλ' ὀυσιώδησ.

Tertium. Quædam ſunt communia 39.
perſonæ Chriſti cum Patre & Spiritu ſancto ab æterno: vt, eſſe omnipotentem, æternum, increatum, infinitum, immenſum, incircumſcriptum, quæ æqualitatem, coæternitatem & identitatem naturæ docent.

Quartum. Quædam ſunt officij per- 40.
ſonæ Chriſti in duabus naturis ſubſiſtentis. Etſi enim hîc perſona tota agens eſt: tamen media actionum ſunt naturæ ipſæ, quæ ſuis proprietatibus agunt & perficiunt opus redemtionis, quod eſt totius perſonæ Chriſti Dei & hominis.

Quintum. Quædam ſunt communia 41.
naturis Chriſti & perſonæ, ab incarnationis tempore: videlicet, &, ea quæ ſunt ſecundi & tertij ordinis, quæ diximus ab æterno Chriſto conuenire: &, ea quæ ho-

mini facto ex tempore attribuuntur: vt, Deus, Λόγος, *Filius Dei, Dominus gloriæ, Homo, Filius hominis, Filius Dauidis, Semen mulieris.*

42. *Hæc, quia concreta ſunt, naturas cum ſubiecto ſignificant.*

43. *In his ſolis concretis locum habet* κοινωνία ἰδιωμάτων. *Obtinent enim concreta compoſitum ſignificandi modum, vt abſtracta ſimplicem. Etſi aliâs denominationem capit perſona à diuina natura, aliâs ab humana: tamen ſemper perſona vna ſignificatur.*

44. *Hoc diſcrimine nominũ, quæ tribuuntur Chriſto, obſeruato, faciliùs erit iudicare de communicatione idiomatum, quæ locum habet, vt diximus, ſolummodo in concretis, quibus perſona ſignificatur, vt abſtractis naturæ.*

45. *Communicatio igitur idiomatum non ſic dicitur reſpectu idiomatum inter ſeſe, vt nonnulli putant, quaſi hæc communicatio aut eſſet effuſio proprietatum vnius na-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

turæ in aliam, aut mutua idiomatum con-fuſio. Nam ſi ita eſset: & illa, quæ ef-funderet ſuas proprietates, aboleretur: & ea, quæ reciperet, alia fieret quàm erat an-teà. Atque ita Chriſtus nec Deus nec ho-mo eſset, conflatis ſcilicet duabus naturis in vnam tertiam compoſitam.

Sed hæc communicatio idiomatum 46. dicitur reſpectu perſonæ, de qua promiſ-cuè prædicantur idiomata, vndecunque per-ſona denominationem accipiat, hoc eſt, ſiue à diuina ſiue ab humana natura.

Proinde communicatio idiomatum, 47. eſt talis prædicatio, in qua proprietates vnius naturæ, tribuuntur non alteri natu-ræ, ſed perſonæ denominatæ ab altera na-tura, propter vnionem duarum naturarum in vna eademque perſona.

Seu, vt clariùs fortè dicatur, Commu- 48. nicatio idiomatum, eſt communis prædica-tio idiomatum de perſona, vndecunq; deno-minatur, ſiue à deitate, ſiue ab humanitate.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

49. *Hinc rectè dicitur : Deus eſt homo, Deus eſt crucifixus, Deus acquiſiuit ſibi Eccleſiam ſuo ſanguine, Deus eſt mortuus, Deus reſurrexit. Et contrà: Hic homo eſt Deus, Hic homo condidit cœlum & terram, Hic homo eſt vbique, Hic homo ſaluat, ſuſcitat mortuos, dat vitam æternam.*

50. *Hîc enim Hominis nomine intelligitur perſona, quæ eſt Deus & homo, etſi denominationem capit à natura humana.*

51. *Hæ ergò prædicationes veriſsimæ ſunt, quia ſubiecta in his propoſitionibus ſunt concreta, quibus duo ſignificantur, videlicet, perſona & naturæ. Proinde perſonæ reſpectu veræ ſunt iſtæ enunciationes: Siquidem perſona illa, vna & eadem, eſt & Deus, & homo.*

52. *Si quæris, qualiſnam ſit hæc prædicatio? rectè reſponderi poteſt, quod ſit realis. Nam ſi ea prædicatio eſt realis, cùm id ineſt verè in ſubiecto, & reipſa quod de eo prædicatur: non video cur hæc præ-*

dicatio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

dicatio idiomatum de perſona, realis dici non poßit. Eſt enim reuera in perſona, & Diuina & humana natura, cum ſuis eßentialibus proprietatibus.

Verùm ſi hanc prædicationem verbalem dixeris, in multa abſurdißima incurres. Negabis perſonæ in duabus naturis ſubſiſtentis vnitatem. Negabis manere ſaluas duas naturas in vna perſona. Negabis concreta habere compoſitum ſignificandi modum, hoc eſt, ſua ſignificatione complecti, & rem, & ſubiectum, in quo res illa eſt, quæ principaliter nomine concreti ſignificatur 53.

Cùm ergò Patres, inter quos ſunt Iuſtinus, Damaſcenus, & Gregorius Nyßenus, dicunt, carnem Chriſti deificatam eſſe, accipiendum eſt dextrè, iuxta piorum doctorum in Eccleſia interpretationem. 54.

Non enim dicitur caro Chriſti deificata, eò quòd ſit conuerſa natura humana in diuinam, aut quòd ſit facta ipſa diuinitas: 55.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nitas: ſed quia coniuncta eſt humana natura ad diuinam, in vnionem perſonalem: &, quòd ſit facta DEI caro.

56. Vt enim natura diuina non poteſt in aliud conuerti, quoniam eſt incorruptibilis: ita nec aliud in eam conuerti poteſt, eò quòd ſit ingenerabilis.

57. Ad hanc quæſtionem Iuſtinus reſpondens ait: Μένει Μεμ τὸ σῶμα σῶμα, εἴπερ οὐ σῶμα θεὸς, μετείληφε δὲ θείας ἀξίας, οὐ φύσεως.

58. Neque tamen exiſtimandum eſt, quòd hæc deificatio, pertineat ad communicationẽ idiomatum duarum naturarum, quæ eſt alternata, vt declarauimus, proprietatum vtriuſque naturæ de perſona, prædicatio: Sed ad excellentiam vnius naturæ, nempe humanæ, in perſona Chriſti, qua humana natura antecellit omnibus creaturis, ſapientia, bonitate, puritate, ſanctitate, potentia, maieſtate & gloria.

59. Et tametſi hæc excellentia, manat à natura diuina in humanam, propter vnionem

nem perſonalem, quemadmodum Nazian-
zenus indicat hiſce verbis: τὸ μὲμ ἐθέωσε τὸ δὲ ἐθεώθη: Tamen ab vnione illa omnino diſtinguenda eſt, ne vel, cum Neſtorio, faciamus Chriſtum, diuinum hominem, atque ita imprudentes conſtituamus duos Filios, vnum DEI, alterum virginis, hoc eſt, duas perſonas, vt ſunt duæ naturæ: vel, cum Eutychete, ſomniemus vnam naturam ex duabus compoſitam, vt eſt vna perſona.

Hæc omnia incōmoda facilè cauebimus 60.
ſi accuratè, quemadmodum iam oſtenſum eſt, diſtinguamus inter hæc tria, videlicet, Vnionem perſonalem, Communicationem idiomatum, & Donorum, quibus eſt ornata humana Chriſti natura, collationem, quàm à Patribus deificationem dici oſtendimus.

Sed quid efficit illa κοινωνία ἰδιωμάτων: 61.
Primùm, contra Neſtorium, vnitatē perſonæ, in duabus naturis ſubſiſtētis confirmat. Nam niſi vna eademque perſona eſſet Deus et homo, abſurdiſſima eſſet alternata illa idio-

idiomatum prædicatio. Cùm igitur Chriſtus dicit: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis, qui eſt in cœlo: manifeſtè ex communicatione idiomatis diuinæ naturæ, quod tribuit Filio hominis, ſignificat eundem, eſſe Deum & hominem, vnam videlicet perſonam, in duabus naturis ſubſiſtentem.

62. Denique hæc communicatio idiomatum, docet precium actionum Mediatoris in humana natura infinitum eſſe, quia perſona vna eademquè, quæ eſt DEVS & homo, eſt agens, adeò vt omnes actiones, ſiue mediante humana natura, ſiue diuina, ſint, & dicantur, Perſonæ actiones.

63. Hinc eſt illud dictum Lyrani, Luc: II. A Chriſto prouenit gratia & gloria, principaliter ratione deitatis, & inſtrumentaliter ratione humanitatis, quæ eſt organum coniunctum ipſius deitati.

64. Caro igitur Chriſti viuifica eſt, quia eſt caro eius perſonæ, quæ eſt DEVS. Obedien-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Obedientia hominis Chriſti eſt noſtra iuſticia, quia eſt obedientia eius perſonæ, quæ eſt Deus. Paßio Chriſti in æternum eſt efficax ad ſanctificandum credentes, quia eſt Paßio perſonæ, quæ eſt Deus. Oratio Chriſti omnibus prodeſt, quia eſt oratio perſonæ quæ eſt DEVS. Ad hunc modum iudicandum eſt, de omnibus alijs actionibus Mediatoris.

65. Tametſi enim quædam actiones à diuina natura propriè proficiſcuntur, et quædam ab humana natura fiunt: tamen omnes æqualiter dignitatem accipiunt à perſona, quæ cùm Deus & homo ſit, alia agit diuina, alia humana natura.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

CHRISTVS SACERDOS.

1. DE FILIO DEI, REGE et pontifice noſtro, quatuor tenere pios oportet 1. Quòd ſit verus Deus. 2. Quòd ſit verus homo. 3. Quòd admirãda ſit coniunctio duarum naturarum, Diuinæ et humanæ, in vnionem perſonalem. 4. Quodnam ſit perſonæ officium, quæq́; eius benificia erga Eccleſiam.

2. Pontificem noſtrum Ieſum Chriſtum, verum Deum eſſe, quintuplicia Teſtimonia conuincunt, quorum autoritas tanta eſſe debet pijs, vt nec à Diabolis, nec ab hominibus, ſibi aliud perſuaderi permittant. Quicunque enim hîc impingit, gratia Dei & ſalute excidit.

3. Primum teſtimonium, eſt ipſa vox Prophetarum & Apoſtolorum, qui Chriſtum verum Deum pronunciant. Pſal: 68. ait de Chriſto: Iehoua nomen illi, Exultate in conſpectu eius. Et 1. Iohan: 5. Et

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſumus in Filio eius Ieſu Chriſto, Hic eſt verus Deus & vita æterna. Huiuſmodi Prophetarum, & Apoſtolorum pronunciata, ſunt penè infinita.

Secundum, eſt cultus Chriſto mediatori noſtro exhibendus. Nam, cùm vniuerſa Scriptura veteris & noui Teſtamenti præcipit inuocare Chriſtum: Et ſancti Prophetæ & Apoſtoli, cum tota Eccleſia, Chriſtum adorant, Nemini dubium eſſe poteſt, Chriſtum eſſe verum Deum. Creaturam enim inuocare, abominanda idolatria eſt voce Dei damnata. 4

Tertium. Opera Chriſti, teſtantur veram Chriſti diuinitatem. Cùm enim ſolus Deus creet, viuificet, exaudiat, ſaluet, & hæc opera Chriſto rectè tribuantur: ſequitur, eum naturâ Deum eſſe. 5.

Quartum. Confeſſio puræ et Catholicæ Eccleſiæ, quæ in Symbolis, Apoſtolico, Athanaſiano, et Ambroſiano, apertiſſimis verbis Filium Dei, vnum cum patre Deum, in vera et æterna diuinitate, agnoſcit. 6.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

7. *Quintum, Eſt munus Mediatoris, quod puræ creaturæ nullo modo conuenit, quemadmodum paulò pòſt declarabimus.*

8. *Hæc teſtimonia, vt veram noticiam Diuinitatis Chriſti aſtruunt: ita fidem piorum confirmant, qua ſtatuunt Chriſtum omnipotentem eſſe, ideòque poſſe credentibus omnia quæ promittit in ſuo verbo præſtare, etiamſi tota rerum vniuerſitas contradicere videatur.*

9. *Secundum, quod tenendum dixi de Chriſto Mediatore, eſt, quòd ſit verus homo, de virgine matre natus, quæ virgo rectè à ſanctis Patribus* θεοτόκος *dicta eſt. Nam Filius, quem genuit, ſecundum carnem, verum hominem, eſt etiam verus & æternus Deus.*

10. *Hinc fides piorum, de Chriſti affectu erga ſe, alitur. Nam qui adeò ſe humiliauit, vt ſe coniungeret naturæ ſocietate cum homine, abſque omni dubio humanis ærumnis & calamitatibus afficitur,* vt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

vt eis adſit, qui in ſe viua fiducia recumbunt, & ſpiritu ei ſociantur.

11. Tertium, quod tenere oportet, eſt Vnio perſonalis, nimirum, quòd Diuina & humana natura ita copulatæ ſeu potius vnitæ ſint in vnionem hypoſtaticam, vt & de eodem rectè dixeris: *Hic eſt verus Deus: hic eſt homo verus*: & quæ ſunt diuinæ naturæ, verè tribuantur homini, propter vnionem perſonalem. Vt enim piè dixeris: *Deus eſt crucifixus*: ita Catholicè pronunciaueris: *Homo Ieſus cœlum & terram condidit*. Ideò enim prædicata commutantur, quia eſt vnum ὑφιστάμενον.

12. Hanc commutationem prædicatorum vocarunt ſancti Patres Communicationem idiomatum, videlicet, quia idiomata, hoc eſt, proprietates vnius naturæ, alteri communicentur & tribuantur in concreto.

13. Diuinæ naturæ idiomata ſunt, eſſe omnipotentem, eſſe creatorem, eſſe ſcrutatorem cordium: rurſus idiomata humanæ

ſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſunt naturæ, edere, bibere, fatigari, triſtari, pati, mori, reſurgere.

14. *Verùm hæc idiomata naturarum, communicantur hoc modo: Filius Mariæ eſt omnipotens: eſt ſcrutator cordium: Deus edit, bibit, fatigatus eſt, triſtatus eſt, crucifixus, mortuus eſt: Verbum factum eſt caro: nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis, qui eſt in cœlo.*

15. *Hæ commutationes proprietatum ideò veræ ſunt, quia naturæ, Diuina & humana, vnione perſonali ſunt vnitæ, vt non quemadmodum ſunt duæ naturæ, ſint quoque duæ perſonæ, ſed vna duntaxat.*

16. *Hinc fit, quòd multa tribuantur Chriſto, ſub appellatione diuinitatis, quæ ad humanitatem pertinent, & rurſus, multa ſub appellatione humanæ naturæ, quæ propria ſunt diuinæ naturæ: Et ſæpè, quæ non ſunt, vel huius, vel illius naturæ, ſed perſonæ, tribuantur perſonæ, iam ſub*

appellatione Hominis, iam ſub appellatione DEI.

Cùm enim dicitur, DEVS edit, bibit, fatigatur, moritur: rectè quidem dicitur, quia ea perſona quæ edit, bibit, fatigatur, moritur, eſt DEVS. Item quando dico: Homo eſt omnipotens, creator, ſcrutator cordium: verè dicitur, quia ea perſona quæ eſt omnipotens, creatrix, ſcrutatrix cordium, eſt verus homo. Similiter: Semen mulieris conteret caput ſerpentis, et, Iehoua eſt iuſtificator noſter, vbi Perſonæ, illic quidem ſub appellatione humanæ naturæ, hîc verò ſub appellatione Diuinæ naturæ tribuitur officium redemtionis, quod neque Diuinæ naturæ, nec humanæ ſeorſim conuenit, ſed perſonæ. Quæcunque enim ad officium redemtionis pertinent, non naturis ſeorſim, ſed perſonæ tribuēda ſunt. Hinc illæ locutiones: Chriſtus eſt Mediator, paſtor, ſacerdos, redemtor, lux mundi, via & veritas, reſurrectio, vita, &c. 17.

Diſcer-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

18. *Diſcernendæ ſunt igitur naturarum proprietates, proprietatum communicationes, & appellationes officij, quæ ad totam perſonam referendæ ſunt.*

19. *Quare nec Stancarus rectè facit, cùm ea quæ perſonæ ſunt, ad naturam humanam refert, Nec Oſiander, qui officium Mediatoris ſoli diuinitati aſſcribit.*

20. *Sequitur quod quarto loco propoſuimus ſpectandum in Chriſto, nempe Officium perſonæ, eiuſque erga Eccleſiam beneficia, ad quod ſanè Chriſtianæ religionis caput, omnia quæ ſuperiùs dicta ſunt, imò vniuerſa Scriptura referenda eſt.*

21. *Vt autem hanc partem explicatiùs proponamus, quæ ad Sacerdotium & Regnum Chriſti ſpectant, nobis ſunt excutienda, Quæ duo rectè explicata theſaurum beneficiorum Chriſti copioſiſſimum nobis ponunt ob oculos.*

22. *Hæc breuiter ſignantur, nunc appellatione Paſtoris, nunc Sacerdotis, nunc Media-*

Mediatoris, nunc Regis, Quæ omnia, ſub
Sacerdotis & Mediatoris voce, explicare
libet : idque iuxta rerum conſequentiam &
ordinem.

Conditis cœlo & terra, reliquiſque 23.
creaturis, Deus in medio principem poſuit
hominem, quem ornarat ſua imagine, hoc
eſt ſumma ſapientia, iuſticia, ſanctitate et
veritate, quam imaginem ſi retinuiſſet, æ-
ternùm cum ſuis poſteris beatus vixiſſet.
Datum enim ei in certitudinem fuit Sacra-
mentum immortalitatis, Arbor vitæ.

Verùm quia Dominus condiderat ho- 24.
minem ad certam obedientiam, adiecit præ-
ceptum, vt caueret à vetitæ arboris fru-
ctu, cui præcepto probationis, Sacramen-
tum addidit, Arborem ſcientiæ boni &
mali.

Huic hominis fœlicitati inuidens 25.
Sathan, hominem aggreditur, verbum
DEI calumniatur, malignè pellicit homi-
nem, vt à DEO deficiat, verbum DEI,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& eius Sacramentum pro ludibrio habeat.
26. Lapſus igitur homo contra DEVM, reatu damnationis obſtringitur, cum tota ſua poſteritate. Tales enim poſteà genuit, qualis ipſe iam fuit, hoc eſt miſer, peccator, damnatus, vt qui infinitum bonum offenderat, adeò, vt nulla creatura eam offenſam mitigare potuerit. Requirebat enim iuſticia Dei, vt æternas lueret pœnas, qui infinitum bonum offenderat.
27. Poſtquam itaque peccatores facti ſumus, reique mortis æternæ, propter peccatum: aut, æternùm nobis fuit pereundum, aut, reconciliatio cum Deo offenſo, facta compenſatione iniuriæ, ineunda erat: Alterutrum norma iuſticiæ diuinæ efflagitabat.
28. Cùm ergò reconciliatio, cum iniuriæ compenſatione, requirebatur: neceſſarius fuit Mediator, qui ſe inter hominem & Deum interponeret, Deum offenſum placaret, facta ſimul iniuriæ compenſatione.
Iam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Iam autem cùm maior eſſet ira Dei, 29.
quàm vt eam ſuſtinere poſſet vlla creatura, & iuſticia Dei requireret, vt, quemadmodum per vnum hominem peccatum & damnatio in mundum intrauit: ita aliquis in humano genere capitali iudicio DEI ſatiſfaceret: Λόγος DEI æternus humanam aſſumpſit naturam, vt fieret Mediator & Sacerdos, qui iram Dei placaret.

Huc pertinet prima Promiſſio poſt 30.
lapſum Adæ, de Semine mulieris, quod contriturum erat caput Serpentis, quod ideò ſemini mulieris tribuitur, quia humanam naturam in vnionem hypoſtaticam, æternus Λόγος aſſumpſit.

Quoniam autem in huius ſacerdotis 31.
noticia & fide, noſtri reconciliatio cum DEO, atque adeò ſalus, eſt poſita, pio ſtudio, ſacerdotij CHriſti ratio quærenda eſt.

Plana igitur & perſpicua ratio ſacer- 32.
dotij Chriſti, in quinque horum capitum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

explicatione poſita eſt. Quorum primum eſt, vt ſciatur conditio perſonæ. Deinde, vt eius officium cum ſuis partibus perpendatur. Tùm, vt mutui fœderis ratio teneatur. Præterea, quàm diuturnum ſit hoc fœdus. Poſtremò, quæ ſit applicationis ratio.

33. *Conditio duplex conſideranda occurrit in perſona huius Sacerdotis, naturarum videlicet, & qualitatis.*

34. *Conditio naturarum eſt, quòd hic Sacerdos ſit DEVS & homo, vna perſona, Aliàs enim Mediator eſſe haud potuiſſet. Nam vt ſua Diuinitate, Patri: ita nobis, humanæ naturæ ſocietate, coniunctus eſt.*

35. *Huius coniunctionis cauſſas Irenæus explicans, in hunc modum ait: Oportebat Mediatorem DEI & hominum, propter* οἰκείωσιν, *in amicitiam & concordiam reducere, & facere, vt DEVS reciperet hominem, & homo reſtitueretur Deo.*

Ex

Ex hoc etiam concluditur, quòd v- nus eſſe debuerit Mediator ſiue Sacerdos, quemadmodum etiam DEVS vnus eſt. Hinc Apoſtolus: Vnus Deus, vnus etiam Mediator Dei & hominum, homo IEſus Chriſtus. Nam cùm is Mediator, caput erat futurus Eccleſiæ ſuæ, vnus vt eſſet neceſſe fuit. 36.

Fœdè igitur errant, qui vel plures Mediatores inter Deum & homines do- cent, vel plura capita Eccleſiæ agnoſcunt, quàm vnicum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. 37.

Conditio qualitatis Sacerdotis Chri- ſti, ad Hebræos explicatur, quòd ſit ſan- ctus, impollutus, ſegregatus à peccatori- bus, & excelſior cœlis. 38.

Huiuſmodi oportuit eſſe eum, qui pec- catis hominum in ſe receptis, Legem con- demnantem nos impleret, et eius capitali iu- dicio ſatiſfaceret. 39.

Iam officium cum ſuis partibus con- 40.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſiderandum eſt. Officium quidem eſt, Reconciliare nos DEO, ſatiſfacere DEO pro peccatis noſtris, ac nobis ſua merita applicare, vt ipſi, eius iuſticia donati, iuſti in conſpectu DEI appareamus. Partes verò numerantur, Docere, orare, offerre. Iſta enim tria, ad complementum redemtionis per Mediatorem Chriſtum, referuntur.

41. *Doctrina Mediatoris eſt, publicatio beneficij ipſius, nimirum quòd velit recipere omnes pœnitentes, donare eos ſua iuſticia, viuificare ad vitam æternam, Verbo, Spiritu ſancto, & Sacramentis, in hac vita regere.*

42. *Oratio eius eſt, qua intercedit pro genere humano, & petit nos recipi, propter ſua merita, quemadmodum in Euangelio precatur: Pro eis ſanctifico me ipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.*

43. *Oblatio Mediatoris, eſt eius paſſio, quæ fuit & eſt ſacrificium propiciatorium,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

rium, placans iram Dei, & ſatiſfactorium pro culpa & pœna æterna.

In hac oblatione plura perpendenda occurrunt, ex quibus fides concipitur, fouetur, & alitur. Primùm, quòd Sacerdos & ſacrificium ſimul, ſit ipſe Chriſtus. Deindè, quòd Deo patri obtulerit ſemetipſum, per æternum Spiritum. Tùm, quòd pro humano genere reconciliando Patri cœleſti, ſacrificium ſuum peregerit. Poſtremò, quòd ſemel peracta victima, nunquam iteranda ſit: ſed maneat efficax in æternum. Nam vna oblatione conſumauit in ſempiternum ſanctificandos. 44.

Porrò, quia Sacerdos, alicuius fœderis ſeu Teſtamenti ſponſor eſt & Mediator, quale nam ſit huius noſtri Mediatoris fœdus, ſcire oportet. Illud enim fundamentum fidei Chriſtianæ eſt. 45.

Tametſi autem multa in hoc fœdere concurrunt: eius tamen præcipua membra ſunt, Obligatio mutua inter Deum 46.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& homines, & fœderis ſeu Teſtamenti confirmatio.

47. Obligatio ex patre DEI eſt, quòd Deus promittat ſe propitium fore iniquitatibus noſtris, fore DEVM noſtrum, ſcripturum leges ſuas in cordibus noſtris, adoptaturum nos in filios, donaturum nos Spiritu ſancto, ac tandem nos in glorioſum Chriſti regnum perpetuò poßidendum introducturum.

48. Obligatio ex parte hominis eſt, quòd homo ſe viciſſim committat fidei DEI, credat in ipſum, expectet bona promiſſa, ac ipſi ſuam vitam approbare ſatagat. Chriſtus enim ſacrificatus, omnibus obtemperantibus ſibi, factus eſt autor ſalutis.

49. Confirmatio fœderis huius, effuſione ſanguinis Chriſti Mediatoris, ſancita eſt, in cuius rei teſtificationem & memoriam perpetuam, à Chriſto, in Eccleſia, duo Sacramenta ordinata ſunt, toti Eccleſiæ commu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

communia : nempe, Baptiſmus, & ſacra Cœna corporis & ſanguinis Domini.

Durare præterea Chriſti ſacerdotis 50.
ſacrificium in æternum, Teſtimonio Patris de ipſo, Typo, & Victimæ præſtantia, concluditur.

Teſtimonium Patris & promiſsio, 51.
eſt in Pſal: 110. Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos æternus.

Typus durationem figurans, eſt Mel- 52.
chizedech. Nam ſecundum ordinem Melchizedech, eſt à Patre ſacerdos conſtitutus, qui neque initium dierum, neque vitæ finem habens, aſsimulatus eſt Filio Dei, manet ſacerdos in æternum.

Præſtantia victimæ eſt, quòd ſemel 53.
ingreſſus Chriſtus in Sancta, ſatiſfecerit, pro omnibus Mundi peccatis, inueneritq́ redemtionem perpetuò duraturam, et nunc appareat vultui Dei pro nobis.

Applicatio ſacrificij Chriſti Media- 54.
toris, fit per fidem. Sic enim Paulus ait:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Quem Deus conſtituit Propitiatorem, per fidem in ſanguine eius.

55. *Vt enim nobis ipſe Chriſtus, ex mera gratia & φιλανθρωπίᾳ, ſua beneficia offert : ita nos viciſſim oblatam gratiam, cordis brachijs, hoc eſt, fide apprehendere, & tenere debemus.*

56. *Cùm autem hanc gratiam, qua regeneramur in nouos homines, fide poſſidemus, in regales Sacerdotes, vnctione Spiritus conſecramur, vt iuſticia & ſanctitate induti, hoſtias offeramus DEO gratas, per Chriſtum Mediatorem vnicum. Nam, vt ipſe noſtras conſcientias ab operibus mortuis emundat: ita nos viciſſim, excuſſo peccati iuge, Deo viuenti ſeruire debemus.*

57. *Nequaquam enim Filius DEI miſſus eſt, & aſſumta humana natura factus eſt victima, vt iam omnibus furoribus opinionum & libidinum indulgeamus: imò ideò, ingenti miſericordia nos liberauit,*

rauit, vt deleat peccatum & mortem, vt nos viuificet, ac ſibi aßimilet, quemadmodum Paulus ait: Nos autem retecta facie, gloriam Domini in ſpeculo intuemur, & in eandem imaginem tranſformamur, ex gloria in gloriam, tanquam ex Domini Spiritu.

Ex his, quæ hactenus fuſiùs, ſecundum rerum conſequentiam, dicta ſunt, duas colligemus definitiones, quò res vniuerſa ſummatim comprehendi poßit: Vnam Sacerdotis Chriſti: Alteram, noui Teſtamenti, cuius ſponſor eſt Chriſtus. 58.

Mediator itaq́ſ, ſiue Sacerdos, eſt perſona vna, Deus & homo Ieſus Chriſtus, mundus & purus ab omni peccato, amans hominum, ex decreto Dei Patris proferens Euangelium, offerens ſeipſum ſemel pro hominibus, & perſoluens λύτρον, *& applicans ſua merita credentibus, in æternam redemtionem, pro quibus & interpellat apud Patrem.* 59.

Nouum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

60. *Nouum Teſtamentum eſt pactum Dei cum hominibus, ſancitum ſanguine Chriſti, in quo, vt Deus promittit ſe ignoturum peccatis hominum, propter Filium & Mediatorem: ita homo viciſſim, fidei Dei ſe committit, credit in Deum, promittitq́; ipſi obedientiam, renunciatis Sathana, Mundo & Peccato.*

61. *Hæc doctrina de Mediatore, eſt ſumma ſapientia Eccleſiæ, quam non norunt, qui vel operibus hominem iuſtificari contendunt, vel ſanctos Mediatores inuocant, vel Papale ſacrificium mundo obtrudunt, cum ſuo impuro Canone, vel denique, qui vlli rei, principium, medium, conſummationem ſalutis attribuunt, præterquam ſoli Mediatori & eius victimæ.*

62. *Etſi autem ex dictis conſtat, vnum eſſe ſummum Sacerdotem & Mediatorem IEſum Chriſtum: tamen ab hoc vno & vero pontifice, Chriſtiani hanc dignitatem accipiunt, vt & filij DEI fiant per ado-*

ptionem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ptionem, & Sacerdotes per communicati-onem.

Per Chriſtum enim pontificem ha-bemus ius verbum DEI docendi, accipi-mus ius inuocandi, præterea poteſtatem offerendi, ſed Εὐχαριστικὸν *ſacrificium, & non Expiatorium, quod ſolius Filij DEI eſt.* 63.

Chriſtianorum autem ſacrificia ſunt, Spiritus contritus, ſacrificium iuſticiæ, ſacrificium laudis, hoſtia beneficentiæ & communionis, hoſtia rationalis propriorum corporum: Breuiter omnis obedien-tia & crux, cui viua in Chri-ſtum fides prælu-cet. 64.

GRA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

GRADVS AD CONVERSIONEM.

1. PRIVSQVAM VIua & ſalutaris fides, (qua fit conuerſio) in corde hominis concipiatur & naſcatur, quatuor in homine præcedant neceſſe eſt.

2. Primum eſt Peccati cognitio in mente. Secundum, iuſtæ iræ DEI in peccatores, et meritæ damnationis in corde ſenſus. Tertium, Μεταμέλεια, cum qua cruciatus in conſcientia, propter peccatum commiſſum, & propter pœnas imminentes ex iuſta ira Dei, coniunctus eſt. Quartum, Chriſti vera noticia & firma, in mente ex Euangelij prædicatione, concepta.

3. Hæc quatuor ſunt veluti quatuor gradus, quibus gradatim conſcenditur ad veram & ſalutarem conuerſionem, quæ fit per fidem. De quibus ordine dicemus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Primus itaque gradus eſt, Pecca- 4.
ti cognitio. Hanc conſequitur homo ex lege DEI: Per Legem, ait Paulus, eſt cognitio peccati.

Eſt enim Lex Dei, regula iuſticiæ, 5.
quæ monſtrat, quid iuſtum, quid iniuſtum ſit, quid Deo placeat, quidq́; diſpliceat.

Hinc fit, vt quicquid ſit in nobis, 6.
vel fiat à nobis, non congruens cum regula, hoc eſt, cum lege Dei, ſit peccatum, quo Deus horribiliter offenditur.

Ad hanc ergò Regulam, vitam & 7.
actiones ſuas, interiores & exteriores, explorabit homo, & ex ea iudicabit de factis ſuis: peccata ne ſint, an non.

Verùm, ne quis errore fallatur in 8.
accommodatione & vſu huius regulæ, duo tenebit: Vnum, quòd quicquid aduerſetur caritati Dei, & caritati Proximi, prohibeatur lege Dei, & pugnet cum regula iuſticiæ: et contrà, Quicquid congruit cum caritate Dei et proximi, præcipiatur, tametſi expre-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

expreſsè verbis Legis non videatur interdictum aut præceptum.

9. Nam Lex ex his duobus principijs concluditur: Diliges Dominum DEVM tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, &, Diliges proximum tuum, ſicut teipſum.

10. Alterum, quod tenendum eſt, eſt, quòd Lex ſit ſpiritualis, vt quæ poſtulet puram, perpetuam, perfectam & ſpiritualem obedientiã, ex quo intelligere in promtu eſt, quòd nullus homo natus iuxta Naturæ legem, valeat legem Dei implere.

11. Nam hominis natura & Legis conditio, ita ſibi aduerſantur, vt nunquam in hac vita inter eas conuenire (vt deberet fieri) poſsit. Id quod Paulus conqueritur, cum ait: Lex eſt ſpiritualis, ego autem carnalis, venditus ſub peccatum.

12. Hinc intelligimus omnes homines reos eſſe coram tribunali Dei, vt tranſgreſsores ipſius ſanctiſsimæ Legis, & non poſſe,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

poſſe, ne incipere quidem, nedum præſtare
vllam obedientiam, iuxta Legis mentem,
priuſquam regeniti fuerint, & facti no-
ui homines per fidem.

Secundus gradus eſt, Senſus iræ 13.
Dei & iuſtæ damnationis in corde homi-
nis, propter peccatum, quo reus eſt homo
coram DEO.

Quoties enim homo cogitat ſuum pec- 14.
catum, ſimul debet intueri iram Dei ad-
uerſus ſe, & cogitare de pœna quam me-
ruerat propter peccatum.

Huius iræ Dei ſenſus in corde ho- 15.
minis propter commiſſa peccata, creſcit ex
harum rerum cogitatione.

Primùm, cogitandum de Lege lata 16.
primis noſtris parentibus in Paradiſo, vi-
delicet, Quando comederis de Arbore iſta
morte morieris. Hîc Dominus toti Ada-
mo minatur mortem, ſi Legem latam vio-
lauerit, hoc eſt, minatur mortem non ſo-
lùm perſonæ Adami, verùm etiam na-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

turæ Adami, quam nos omnes habemus, qui nati ſumus ex Adam iuxta communem naſcendi legem. Atque ideò eiuſdem, cuius & Adam, condemnationis rei ſumus, qui ab eo originem traximus, Pſal: 51. Paul: Ro:5

17. Deinde, Senſus iræ Dei & iuſtæ noſtræ damnationis creſcit ex cogitatione ſententiæ, quem DEVS in monte Sina adiecit ſuæ Legi, videlicet, Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis, vt faciat ea.

18. Hæc Maledictio venit ex iuſta ira DEI in omnes, & infert æternas pœnas omnibus ijs, qui non, per Liberatorem Ieſum Chriſtum, ex hac Legis ſententia eximuntur.

19. Tertiò, ſenſus iræ Dei & iuſtæ condemnationis hominis propter peccatum, creſcit ex Chirographo Dei in cordibus noſtris: quod Chirographum eſt conſcientia hominis, quæ teſtatur de damnatoria ſententia, primùm in Paradiſo, Deinde in Lege propoſita.

De

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

*De vtraque ſententia, videlicet, Con- 20.
ſcientiæ et Legis Dei, loquitur Iohannes, 1.
Iohannis 3. Si, inquit, condemnet nos cor
noſtrum, maior eſt Deus corde noſtro, qui
nouit omnia.*

*Quoties ergò ſentimus cruciatum in 21.
conſcientia noſtra propter peccatum, cogi-
tabimus eſſe pœnam diuinam, & præmoni-
tionem quandam æternarum pœnarum pro-
pter peccatum, niſi nobis per Chriſtum
ſuccurratur.*

*Quartò, Senſus iræ Dei, & iuſtæ no- 22.
ſtræ pœnæ, etiam creſcere debet ex ſignis
iræ diuinæ, quæ ſunt duplicia.*

*Quædam enim ſimul minantur puni- 23.
untq́; : vnde maxima ira Dei in peccato-
res intelligitur. Huius generis ſigna ſunt,
Peſtis, annonæ caritas, fames, bellum, &
variæ plagæ, quibus Deus vel integra Re-
gna, vel aliquos ſaltem homines, alijs in
admonitionem, punit, in oſtenſionem futu-
ri iudicij.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

24. *Quædam non ſtatim puniunt, ſed minantur, & imminentes pœnas quaſi prædicunt. De huiuſmodi ſignis minantibus, multas habemus Hiſtorias, tùm profanas, tùm ſacras.*

25. *Egeſippus ſigna comminatia, quæ præceßerunt euerſionem Ieruſalem, recitat. Chriſtus Dominus Matth: 24. enumerat ſigna præceſſura extremum diem, quibus ſubiungit hanc grauißimam admonitionem: Videte ne quis vos ſeducat.*

26. *De his tenendæ ſunt duæ Regulæ. Prima. Quicquid non fit vſitatè, etiamſi naturales cauſſas habeat, aliquid ſignificat*

27. *Etſi ergò Cometæ, inundationes aquarum, horrendæ & inuſitatæ tempeſtates, habent ſæpè naturales cauſſas, quas Mathematici monſtrant: tamen experientia & Hiſtoriæ docent, non* ἄσημα *eſſe, quæ ita inuſitatè fiunt.*

28. *Altera regula. Signa minantia, annexam conditionem habent duplicem: videlicet,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

licet, Iudicij ſeu pœnæ, ſi non reſipiſcimus, ſignis admoniti: Miſericordiæ, ſi vera pœnitentia confugimus ad DEVM, petentes veniam.

Exemplum in Propheta Iona habemus illuſtre. Per hunc enim Deus minatur exitium Niniuitis, poſt 40. diem à tempore concionis Ionæ. Sed quid accidit? Audita hac comminatione, agnouêre Niniuitæ ſuum peccatum & iuſtam iram Dei, & conuerſi ſunt in vera pœnitentia ad Deum, petiuerunt veniam in planctu & ieiunio. Horum ergò pœnitentiâ motus Deus, illis pepercit, & non puniuit, iuxta comminationem Prophetæ. 29.

Horum exemplum ſi hodie multæ Gentes imitarentur, Deus etiam, miſericordiæ ſuæ memor, parceret ijs, quibus iam varijs et inuſitatis portẽtis, minatur pœnas. 30.

Tertius gradus, qui veram conuerſionem, quæ fit per fidem, præcedit, eſt μεταμέλεια, *dolor ob peccatum in conſcientia* 31.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Vt enim ſecundus, eſt, Senſus iræ Dei, quo
verè ſtatuimus Deum iraſci peccato: ita
hîc Μεταμέλεια & dolor ob peccatum, eſt,
quo compungimur ob culpam noſtram, &
vellemus nos nunquam peccaſſe & offen-
diſſe Deum: vnde concipitur in nobis per
Spiritum ſanctum (qui ideò Spiritus ti-
moris dicitur, Rom: 8.) dolor, odium pec-
cati, & fuga peccati.

32. Quòd autem huiuſmodi Μεταμέλεια
& dolor in corde, præcedat ſalutarem pœ-
nitentiam, quæ eſt conuerſio hominis ad
Deum per fidem in Ieſum Chriſtum, præ-
ter alia multa, ſequentia teſtimonia con-
firmant.

33. Actor: 2. Poſtquam diſplicuiſſet
Iudæis factum ſuum, & compuncti eſſent
corde ob peccatum ſuum, quærunt: Quid
faciemus viri fratres? Reſpondet Petrus,
Μετανοήσατε & baptizetur vnuſquiſque ve-
ſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſſio-
nem peccatorum. Hîc apertè vides, quòd

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& Μεταμέλεια ſeu dolor ob peccatum, præ-
cedat Μετάνοιαν, Et quòd prædicatio τῆς
Μετανοίας, ſit propria Euangelij: & ſit con-
uerſio ad Deum per fidem in Ieſum Chri-
ſtum: id quod verba hæc declarant: Bap-
tizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine
Ieſu Chriſti, in remiſſionem peccatorum,
hoc eſt, Baptizamini, vt habeatis teſtimo-
nium Dei, quòd vobis conuerſis, id eſt,
credentibus in Chriſtum, ſunt remiſſa pec-
cata.

Matth: 21. Vos videntes οὐ μεταμελή- 34
θητε, vt crederetis ei, id eſt, non Μεταμελείᾳ
ducti eſtis, vt conuerteremini ad DEVM,
per ipſius prædicationem.

2. Corinth: 7. etiam clariſſimè do- 35
cet, quòd dolor ob peccatum ſeu contritio,
præcedat ſalutarem pœnitentiã, id eſt, con-
uerſionem: Dolor, inquit, ſecundum De-
um operatur μετάνοιαν ſalutarem, hoc eſt,
præparat hominem, vt ſe ad Deum con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

uertat per fidem, ne in ſuis peccatis pereat.

36. Porrò, odium & abominatio peccati ex eo venit. Primùm, ſi cogites, ſummam voluptatem Diaboli eſſe, videre hominem, qui eſt conditus ad imaginem Dei, potiùs ſe velle imitari quàm Deum, potiùs ſuam imaginem quàm Dei geſtare. Deinde, ſi cogites, quemadmodum ſuprà diximus, quàm horrendè peccatum Deum offendat, vt quòd expellat Spiritum ſanctum de corde hominis, & faciat ex templo Dei, habitaculum Diaboli. Tertiò, ſi cogites, quantum damnum tibi afferat peccatum, & quãtum alijs noceat malo exemplo. Poſtremò, ſi, vt par eſt, cogites, quàm turpe & abominabile ſit peccatum, quod caſtiſſimos Dei angelos fugat. Hæc quatuor meritò cor hominis ad dolorem propter peccatum, ad odium & fugam peccati, commouere deberent.

37. Quartus gradus, qui viuam & ſalutarem fidem proximè præcedit, eſt Chriſti

vera cognitio, quæ aliunde haberi nequit, quàm ex prædicatione Euangelij. Siquidem Euangelium docet, cur CHriſtus in Mundum venerit, quis ſit, quid fecerit, & quomodo ſit affectus erga miſeros peccatores, qui ad ſe veniunt.

Venit in Mundum, miſſus à Patre, 38.
vt liberet miſeros peccatores à triſtiſſimo peccati onere. Ita enim Iohannes ait: Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Et ipſe dicit: Veni in Mundum vocare peccatores ad pœnitentiam. Item, Veni ſaluare quod perierat. Et Paul: ait: Certus eſt ſermo & omnium approbatione dignus, quòd Ieſus Chriſtus venit in Mundum, peccatores ſaluos facere.

Eſt verus Deus, qui poteſt quicquid 39.
vult, & vult, quicquid ſuo verbo promittit. Eſt verus homo, aſſumta in vnionem perſonalem noſtra natura, vt eam reddat participem Diuinæ naturæ & gloriæ. Eſt vna perſona DEVS & homo, vt ſciamus

omnia opera ipſius eſse infiniti precij & æſtimationis.

40. Paſsus & mortuus eſt pro peccatis noſtris, impleuit Legem: vt, ſua obedientia nobis imputata, iuſti habeamur coram Deo. Hic orat pro te apud æternum Patrem, vt omnis qui venit ad illum & credit in illum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

41. Deniq; ita affectus eſt erga quemlibet peccatorem, quòd velit ipſum in gratiam recipere, quantumuis enormiter peccauerit: modò ad ipſum venire non recuſauerit. Venite, inquit, omnes qui laboratis & onerati eſtis, ego refocillabo vos.

42. Hunc ſuum affectum, in multis magnis peccatoribus conſpiciendum exhibuerat: vt in Magdalena, in Latrone & in multis alijs.

43. Breuiter, vt venit in Mundum propter peccatores: ita reuera vult omnium peccatorum ſalutem: ſed per fidem, vt ipſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ipſe ait: Qui videt Filium (id eſt, agnoſcit Filium eſſe ſaluatorem Mundi) & credit in illum, habebit vitam æternam, & ego ſuſcitabo illum in vltimo die.

Atque ita habemus, quid veram & ſalutarem fidem præcedat, antequam concipi & naſci poſſit in cordibus noſtris. 44.

Ex tribus primis gradibus intelligimus, quæ maneat nos damnatio, niſi liberemur à peccatis noſtris: vnde oritur compunctio cordis. 45.

Ex quarto intelligimus, remedium aduerſus peccatum eſſe propoſitum in Ieſu Chriſto. Nam qui in ipſum credit, habet remiſſionem peccatorum & vitam æternam. 46.

In his cogitationibus, per Spiritum S: excitatur in corde ingens deſiderium promiſſæ in Chriſto gratiæ, quod deſiderium eſt veluti quidam fidei conceptus. 47

Et cùm ad hoc deſiderium, fiducia cordis in promiſſionem gratiæ accedit: fides in corde naſcitur. 48.

Hinc

49. Hinc concluditur, quòd viua, ſalutaris & Chriſtiana fides, ſit ingens deſiderium gratiæ promiſſæ in Chriſto, & firma fiducia in Chriſtum, quòd velit ex gratia remittere peccatum, & vitam æternam donare credenti, gratis abſque omnibus operibus & meritis humanis.

Fides quid.

50. Is qui in hunc modum credit, habet remiſſionem peccatorum, ex merito mortis Chriſti, Eſt iuſtus, iuſticia Chriſti ſibi imputata, Eſt Filius Dei, Eſt reconciliatus cum Deo, Eſt nouus homo, Habet acceſſum ad Deum, Stat in gratia & fauore Dei.

51. Quando fides ita eſt concepta & nata in corde hominis, cùm ſit initio tenera & perexigua, debet quotidiè creſcere, & incrementa aſſumere, per ardentem inuocationem DEI, vt cum Dauide ores: O Domine, confirma quod in nobis es operatus: Spiritu tuo ſancto confirma me: dirige me in tua veritate. In huiuſmodi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſeria & ardenti inuocatione, ~~ſentitur reſponſum Spiritus ſancti in corde precan~~tis, per læticiam cordis & conſolationem aduerſus peccatum & mortem. Hæc enim læticia & conſolatio in corde, eſt teſtimonium Spiritus, quòd ſimus filij Dei, & iam incoauerimus vitam æternam.

SALVTARIS

POENITENTIA.

CVM DICIMVS 1.
*Euangelium eſſe prædicationem pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum in nomine Chriſti: Apoſtolico ſignificato, id eſt propriè, vocem Euangelij accipimus, et non (ſicuti quidam contendunt) pro toto miniſterio Legis & Euangelij: ac ſi prædicatio pœnitentiæ pertineret ad Legem, & prædica*tio

tio remiſsionis peccatorum ad Euangelium.

2. Inmotum enim ſtat hoc diſcrimen Legis & Euangelij, quòd vt Lex prædicat peccantibus damnationem: ita Euangelium pœnitentibus ſalutem.

3. Prædicatio ergò pœnitentiæ quæ ad ſalutem ducit, & prædicatio maledictionis, non ſunt eiuſdē, hoc eſt, nec Legis ſeorſim, nec Euangelij. Longè enim inter ſe diuerſa ſunt, oſtendere remedium aduerſus morbū, & in certum interitum hominem ducere.

4. Cùm Dominus dicit: Conuertimini ad me & ſalui eritis, Item: Nolo mortem peccatoris, Conuertimini & viuite, Non eſt Legis concio, quæ hanc damnatoriam ſententiam abſque miſericordia ſonat: Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis: ſed ipſiſſima Euangelij vox. Non enim hîc auditur tonitru damnantis Legis, ſed ſuauiſsima compellatio miſerentis Dei, qui reuertentibus vitam promittit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Cum his conſonat vox Chriſti: Oporꝛtet prædicari pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in nomine meo. Item: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœniꝛtentiam. Item Act: 5. Petrus hoc ipſum teſtatur, cum ait: Hunc principem & ſalꝛuatorem exaltauit Deus dextera ſua, ad dandam pœnitentiam Iſraeli, & remiſſiꝛonem peccatorum. 5.

Qui ergò dicunt Legis eſſe munus præꝛdicare pœnitentiam: nec vim Legis rectè conſiderant: nec virtutem mortis & reꝛſurrectionis Chriſti rectè perpendunt, Vt interim taceam, eos magnam iniuriam Chriꝛſto facere, in cuius ſolius nomine pœnitenꝛtia eſt prædicanda. 6.

Sed clamant, iſto pacto Legem tolli, et locum dari Antinomis. Vtrumq; falſum eſt. Nam & Legem fatemur ea peccata monꝛſtrare, ad quorum pœnitentiam nos inuitat Euangelium, & agnoſcimus legem Dei, quam vſitatè Decalogum appellamus, eſſe normā vitæ Christianæ vnicam. 7.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

8\. *Magna eſt ſanè inſulſitas, ex eo inferre Legis eſſe prædicare pœnitentiam, propterea quòd monſtret peccatum. Nam Lex, dum monſtrat peccatum, vulnerat, occidit, damnat, nec vnquam ſonat hanc vocem: Reſipiſce & ſaluus eris, ſed potiùs, morte æterna morieris. Euangelium autem, dum inuitat ad pœnitentiam, vulneri paratum eſſe remedium indicat, iuxta illud: Agite pœnitentiam, appropinquat enim Regnum cœlorum.*

9\. *Præterea eius eſt inuitare ad pœnitentiam, cuius eſt ſpem veniæ facere, hoc cùm ſit ſolius Euangelij, errant qui Legis eſſe dicunt munus prædicare pœnitentiam.*

10\. *Sed dicunt qui* διαλεκτικώτεροι *eſſe volunt: Lex prædicat pœnitentiam per ſe, Euangelium verò per accidens. Vtrumq; inſulſè dicitur. Verùm ſi illam dialecticam diſtinctionem retinere lubet, ita potiùs dicendum eſt: Lex eſt prædicatio pœnitentiæ, at non per ſe, ſed per accidens,*

hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

hoc eſt, quatenus deducit nos in cognitio-nem peccatorum, quorum iubet nos pœnite-re Euangelium. Euangelium autem eſt præ-dicatio pœnitentiæ per ſe, quia pœnitenti-bus proponit Chriſtum, & offert gratui-tam remiſsionem peccatorum.

Hoc etiam fine prædicationis pœni-tentiæ confirmatur. Ideo enim prædica-tur pœnitentia, vt gratiæ ſit locus. Con-uertimini, inquit, filij auertentes, & ego ſanabo auerſiones veſtras. 11.

Nemo, vt exiſtimo, negabit Baptiſ-mum eſſe Sacramentum Euangelij & non Legis. Sed ipſe Baptiſmus nihil aliud eſt, quàm aſpectabilis concio pœnitentiæ & re-miſsionis peccatorum, in nomine CHriſti. Perperàm igitur faciunt, qui quod propri-um eſt Euangelij, Legi attribuunt. 12.

Hinc ergò effectum eſt, quòd Lex per ſe prædicet tranſgreſsoribus mortem & damnationem: Euangelium verò pœni- 13.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tentibus vitam & ſalutem, & ab omni reatu abſolutionem.

14. Rurſus obijcient fortè, Iudam egiſſe pœnitentiam, ad quam non ipſum vocauit Euangelium, ſed Lex. Egit quidem ipſe pœnitentiam ad deſperationem & damnationem, ſed ea non prædicatur in nomine Chriſti, ſed ſuggeritur à Diabolo, vt homo reus pereat. Ad hanc non inuitant nec Prophetæ, nec Apoſtoli, nec vlli ſinceri miniſtri: imò, vt hæc caueatur, ad Euangelicam inuitant pœnitentiam, quæ in ſcriptura μετάνοια dicitur, & non μεταμέλεια, qualis Iudæ fuit.

15. Poſtquam iam oſtenſum eſt Euangelij proprium eſſe prædicare pœnitentiam, nunc declarandum eſt, quænam ſit vera ratio ſalutaris pœnitentiæ.

16. Vna itaque hæc ratio eſt veræ pœnitentiæ, vt audita inuitatione ad pœnitentiam, ex animo doleamus admiſſa peccata, quæ DEVM à nobis abalienarunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

runt, & expectemus condonationem peccatorum propter victimam Filij DEI, & certam concipiamus fiduciam remiſsionis peccatorum, iuxta verba Symboli: Credo remiſsionem peccatorum: ſimul proponentes nos velle omnem offenſam DEI in poſterum cauere, deponendo veterem hominem, & induendo nouum.

Hanc eſſe vnicam rationem ſalutaris 17.
pœnitentiæ coram Deo, multæ Propheticæ & Apoſtolicæ conciones, & exempla Sanctorum oſtendunt.

Paulus Epheſ: 4. ita ſcribit: Vos 18.
autem non ita didiciſtis Chriſtum. Siquidem ipſum audiſtis, & in ipſum eſtis edocti, vt deponatis, ſecundum priſtinam conuerſationem, Veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum concupiſcentias erroris, Renouemini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induatis nouum hominem qui ſecundum Deum creatus eſt.

Paulus his verbis, vt alia teſtimonia 19.
 omit-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

omittamus, ſatis oſtendit veram ſaluta-
ris pœnitentiæ rationem eſſe quam poſui,
quæ hac breuiſſima definitione concludi
poteſt. Pœnitentia vera eſt conuerſio ho-
minis ad Deum, per fidem in Ieſum Chri-
ſtum, qua fit nouus homo, iuxta volun-
tatem Dei viuens.

Hæc diſtinctiùs intelliguntur enu-
20. meratis partibus veræ pœnitentiæ, quæ vſi-
tatè nominantur: Contritio, Fides, & Noua
obedientia. Hæ ideò partes dicuntur, qui i
ordine præcedũt finem conuerſionis, qui eſt
ſeruire Deo in iuſticia et ſanctitate vera.

21 Contritio eſt pauor conſcientiæ ob pec-
catum admiſſum, quæ tum domùm vera fit
ex agnitione peccati & ſenſu iudicij Dei,
quando proponitur victima Chriſti pecca-
ti expiatrix.

22. Hæc contritio quatuor proprietates ſeu
effectus habet. Primùm enim agnoſcit pec-
catum, quod contra normam iuſticiæ DEI
commiſſum eſt. Deinde agnoſcit iuſtam
iram

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

iram Dei & maledictionem ob peccatum. Tertiò, ſeriò dolet ob admiſſum peccatum. Poſtremò deteſtatur et abominatur peccatũ

Hæc Euangelica contritio differt à 23.
Iudæ contritione, cui factum non diſplicuit propter ſuam turpitudinem, & propterea quòd erat violatio normæ iuſticiæ DEI: ſed propter mœtum pœnæ. Voluit enim proditionem ſuam, cùm facta eſſet, eſſe infectam, & ideò dicitur μεταμεληθεὶς, hoc eſt, ſollicitus & anxius factus propter ſuum factum, adeò quòd triſticia ſit abſorptus: non μετανοηθεὶς, qua voce ſignificatur vitæ & conſilij mutatio in melius.

Fides eſt noticia & aſſenſus promiſ- 24.
ſæ & expetitæ miſericordiæ, & in eandem firma fiducia, non autem vacillans opinio.

Hæc fides habet partes has, Primam 25.
Agnitionem Mediatoris et interceſſoris Ieſu Chriſti apud Patrem. Secundam, Fiduciam Mediatoris agniti, & imputatæ credenti iuſticiæ Mediatoris. Tertiam, Conſolatio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nem conſcientiæ aduerſus terrores peccati & Legis. Quartam, Incoationem nouæ vitæ.

26. *Hæc Euangelica fides differt à fide Legis. Fides enim Legalis talis eſt qualis promiſsio: Promiſsio autem Legis habet annexam conditionem impletæ Legis, quæ cùm à nemine præſtari poteſt, fit & irrita Legis promiſsio, donec ventum fuerit ad Chriſtum, & fides ruit quæ legales promiſsiones reſpicit. Verùm quia fides Euangelica accipit quod gratis offertur, manet firma: qua credens iuſtus & acceptus eſt Deo.*

27. *Noua obedientia neceſsario nexu cum fide coniuncta eſt. Hæc abſoluitur quatuor partibus, Pietate erga Deum, Caritate erga homines, ſanctimonia & puritate vitæ, & diligentia in officio. Ideò enim fide regeneramur, vt piè, iuſtè & temperanter viuamus.*

28. *Hæc obedientia à fide profecta, multum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tum differt ab ea, quæ qualiſcunque præſta-
tur ab impijs, iuxta externam Legis literã.
Nam hæc literalis, vt ita dicam, obedien-
tia, fecit quidem, vt Paulus eßet irrepræ-
henſibilis coram hominibus, cuius tamen
cor, priuſquam conuerſus eſt ad Chriſtum,
manſit impurum. Defuit enim Paulo an-
te conuerſionem fides, & Chriſti ſpiritus,
ſine quibus obedientia erga Legem place-
re nequit.

Hæc pœnitentiæ membra, ſi in illu- 29.
ſtribus exemplis conſpiciantur, magis &
animos mouebunt, & erunt in promtu tan-
quam veræ pœnitentiæ pictæ quædam ima-
gines, quæ in oculos incurrunt quodammo-
do, & deinde in animum tranſferuntur.

Peccatrix, Luc: 7. audito Euangelio 30.
Chriſti, quo inuitantur homines ad pœni-
tentiam, lacrymis teſtatur pauorem con-
ſcientiæ ob peccatum, & odium peccati: fi-
dem ſuo ad Chriſtum acceßu indicat: no-
uã vitam, officioſa erga Chriſtum, declarat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

31. *Latro in cruce, Voce & confeßione publica ſuum teſtatur peccatum. Ex fide Chriſtum inuocat, atque gratitudinis erga Deum, & Caritatis erga proximum teſtimonia edit, atque ita mortificatur carne, & viuificatur ſpiritu.*

32. *Etſi autem vna eſt ratio veræ pœnitentiæ: tamen eius modi ſunt plures. Eſt enim pœnitentia impij, et eſt pœnitentia pij. Vtraque & priuata & publica eße poteſt.*

33. *Pœnitentia impij eſt conuerſio impij ad Deum, videlicet, cùm impius audiens Euangelium inuitare homines ad pœnitentiam, ſe coram Deo proſternit in vera agnitione peccati, concipit fiduciam in Mediatorem & meditatur pietatem erga Deum & caritatem erga proximum. Exemplum illuſtre eſt in Publicano, Lucæ 18. & in Debitore 10000. talentorum, pulcherrima pictura.*

34 *Pœnitentia pij eſt, qua pius deplorat ſua occulta peccata, & lapſus alios, qui vel*

vel ex infirmitate, vel ignorantia contingunt, erigit ſe fiducia Chriſti, petens remiſsionem, & aſsiduè creſcit in mortificatione Veteris hominis et excitatione Noui. Hæc pœnitentia in multis Pſalmis deſcribitur & præcipuè in 15.

Vtraq; priuatìm & publicè fieri poteſt.
Priuatìm fit, cùm ſoli Deo te aperis: Publicè, cùm accedit publica pœnitentiæ profeſsio 35.

Verùm de publica ſciendum eſt, quòd ſit duplex, Vnius, & Totius cœtus Eccleſiæ: ſed modus diuerſus eſt propter circumſtantias. 36.

Publica enim pœnitentia totius cœtus eſt, quando ſolennis inſtituitur pœnitentiæ profeſsio, indicta à magiſtratu gubernatoribus Eccleſiarum, qualis fuit pœnitentia Niniuitarum, & in noſtris Eccleſiis ſæpè eius exempla vidimus. 37.

Huius finis eſt deprecatio iræ Dei & præſentium ſeu impendentium malorum, propter admiſſa ſcelera. Abſoluitur 38.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

agnitione peccati et iuſtæ iræ Dei, fiducia Chriſti, meditatione pietatis in poſterum, & inuocatione ſobria & ſeria.

39. *Publica vnius eſt, cùm aliquis, poſtquam receptus eſt in Album ciuium Eccleſiæ, ita ſuis moribus Eccleſiam offendit, vt ſenatus Eccleſiæ eum excludere de Eccleſiaſtico cœtu cogatur, ſicut accidit Corinthio qui nouercam pulluerat.*

40. *Hæc publica pœnitentia eas partes requirit, ex quibus Eccleſia colligere poteſt eum, qui offenderat, verè reſipiſcere, & meditari pœnitentiam ſeriam.*

41. *Hinc eſt, quòd veteres huius pœnitentiæ tres numerant partes, contritionem, confeſsionem & ſatiſfactionem.*

42. *Contritio fuit aſsiduus dolor excluſi à cœtu Eccleſiaſtico propter ſuam culpam, qui dolor depræhendebatur ex lacrymis pœnitentis & petentis redire in gratiam cum Eccleſia. Exemplum eſt inceſtuoſus Corinthius.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Confeſsio erat publica coram Eccleſia 43.
*criminis admiſsi agnitio & deteſtatio: non
fuit enumeratio ſecretorum ſcelerum, ſed
tantùm eius delicti, cuius arguebatur, ex-
poſitio & deploratio.*

Satiſfactio conſtabat duabus rebus. 44.
*Vna, vt reus publicè à Parocho verbis
caſtigaretur, in aliorum exemplum: quam
ob cauſsam Græci, hanc tertiam partem
pœnitentiæ publicæ, vocarunt* ἐπιτίμιον,
*quemadmodum ex Baſilio apparet. Alte-
ra, vt reus ſua voce & lacrymis, peteret
veniam ſupplex ab Eccleſia, quam offende-
rat: quo facto ſatiſfiebat Eccleſiæ, adeò
quòd Eccleſia lapſum fratrem in gratiam
reciperet, ac eum poſtea omni officio pro-
ſequeretur oblita offenſæ. Atque hac de
cauſsa Latini hanc partem vocarunt Sa-
tiſfactionem.*

Hæc bono conſilio inſtituta erant & 45.
*& conſeruabant Politiam Eccleſiaſticam
ſancta diſciplina, quæ iam maxima ex*

parte

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

parte non ſine magno detrimento Eccleſiæ Chriſti collapſa eſt.

46. *Hoc cum non animaduerterent poſteriores, hanc pænitentiam publicam fecerunt vniuerſalem, non diſcernentes inter eam pœnitentiam, quæ DEO fit, & eam quæ fit Eccleſiæ propter lapſum aliquem, quo ipſa offenſa erat.*

47. *Hinc factum eſt, quòd Papiſtæ dicant, tres eſſe pœnitentiæ ſalutaris, quæ fit coram Deo, partes: Contritionem, confeßionem & ſatiſfactionem, neq; vllam aliam pœnitentiam agnoſcunt.*

48. *Contritionem requirebant ſufficientem, cum nulla poßit eſſe ſufficiens: et hanc fingebant remißionem peccatorum mereri: quòd ſanè in Filium Dei ſummè contumelioſum eſt.*

49. *Confeßionem vocabant, enumerationem peccatorum coram ſacerdote, & hanc neceßariam ad obſolutionem docebant, cùm tamen nuſquam extet præceptum diuinum,*

de enumeratione ſingulorum, & enumeratio omnium ſit impoßibilis, ſicut ſcriptum eſt: Delicta quis intelligit?

Satiſfactionem vocabant opus, quo fin- 50.
gebant compenſari pœnas æternas ſeu Pur-
gatorij. Hoc figmentum vnico hoc dicto
ſatis refellitur: Fruſtrà colunt me man-
datis hominum, vt interim taceam nullum
errorem in Eccleſia fuiſſe magis contume-
lioſum in Chriſtum, vnde tam immenſum
errorum Chaos emerſit. Hinc Regnum
Antichriſti ſtabilitum eſt, hinc Miſſæ,
hinc Iudulgentiæ, hinc pingues culinæ mo-
nachorum & ſacrificulorum.

Cùm huiuſmodi ſit doctrina Antichri-
ſti, hoc eſt, Papæ & Papiſtarum, decet 51.
omnes pios eam deteſtari, & gratias Deo
agere, quòd lucem ſuam accenderit, ad
quam iſtæ Diabolicæ tenebræ euane-
ſcant.

Non minus Catharorum impium 52.
dogma eſt deteſtandum, qui negarunt poſt
Baptiſma

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Baptiſma lapſis in manifeſta ſcelera remitti peccata: qui error manifeſtè pugnat cum promiſsionibus Euangelij & exemplis illuſtribus. Nam & Petrus poſt triſtem lapſum receptus eſt à Chriſto, & inceſtus apud Corinthios pœnitens recipitur à Paulo: & multa alia in ſcripturis exempla extant.

53. Hoc tamen ſummo ſtudio cauendum eſt, ne vel perſeueremus in delictis contra conſcientiam, vel ſimus ſecuri, quaſi parum eſſet Deum peccatis noſtris offendere. Nam vt extant multa exempla miſericordiæ Dei in peccatores, qui ſunt recepti in gratiam, vt Adam, Manaſsis, Dauid Petri, inceſti, &c. Ita etiam horrenda exempla iudicij Dei in peccatores, qui non ſunt reuerſi per pœnitentiam, (vt ſunt Cain, Eſau, Saul, Iudas & innumeri alij) admonebunt nos timoris Dei, in cuius conſpectu nos ambulare cogitandum eſt.

54. Omnium igitur tutiſsimum conſilium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

lium eſt illud Prophetæ: Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum, & quid requirat Iehoua abs te: vtiq; facere iudicium, & diligere miſericordiam, & humiliare te ad ambulandum cum DEO tuo.

IVSTIFICATIO HOMINIS.

PAVLVS DOCTVrus Romanos quænam ſit iuſticia, qua coram DEO homo conſiſtere poſſit, duplicis iuſticiæ mentionem facit, quarum altera hominem iuſtum fieri neceſſe eſt, qui ſalutis æternæ hæreditatem adire voluerit. 1.

Harum vnam, iuſticiam ex Lege, alteram, iuſticiam abſque Lege appellat: illam, hominis: hanc Dei eſſe pronuncians. 2.

Quòd

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

3. Quòd autem nemo mortalium iuſti-
cia Legis coram Deo iuſtificari poßit, fir-
mißimis demonſtrationibus aſtruit: inter
quas hæ ſex ſunt præcipuæ.

4. Prima ſumitur ab ipſa natura hu-
mana, quæ eſt impura & contagione pec-
cati fœdata. Iam cum quicquid ab impu-
ro fonte manat, impurum eſſe neceſſe ſit:
quî fieri poteſt, vt ex natura impura pro-
deat pura erga Deum obedientia, & plena
erga homines dilectio? Cecidimus, inquit
Propheta, quaſi folium vniuerſi, & ini-
quitates noſtræ quaſi ventus abſtulerunt
nos.

5. Secunda ſumitur ab experientia vni-
uerſali omnium hominum, & à proprio
conſcientiæ in omnibus hominibus teſti-
monio. Nec minus certa eſt hæc vniuer-
ſalis experientia, nec minus certum eſt con-
ſcientiæ teſtimonium, quàm certum eſt per
experientiam, ignem eſſe calidum, & a-
quam humidam.

Tertia

Tertia ſumitur à iuſto DEI iudicio 6.
punientis omnes homines. Iam autem cùm nemo puniatur à iuſto iudice, niſi qui reus ſit, & omnes homines, etiam infantes, diuinitus puniantur morbis & morte: ſequitur omnes homines reos eſſe, & neminem coram Deo ſua obedientia erga Legem iuſtum eſſe.

Quarta ſumitur à Scripturæ teſti- 7.
monijs. Scriptura enim nullum iuſtum eſſe Legis operibus, & ne vnum quidem, affirmat. Si iniquitates obſeruaueris Domine (inquit Dauid) quis ſuſtinebit?

Vt autem fortiùs concludat Scriptu- 8.
ra, neminem operibus iuſtificari poſſe, adimit homini tria, quæ ad iuſti actionem, & plenam Legis obedientiam requiruntur: videlicet, intelligentiam, voluntatem bonam, & vires præſtandi ſpiritualem iuſtitiam, qualem lex Dei requirit.

Quinta ſumitur à qualitate Legis, 9.
& qualitate hominis, quæ ſibi inuicem ad-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

uerſantur. Lex enim ſpiritualis : homo, carnalis. Hinc illa Pauli querela iam iuſtificati: O me infelicem, quis liberabit me de corpore mortis huius?

10. Sexta ſumiter à neceſsitate victimæ filij DEI: Si iuſtitia eſt per legem, Chriſtus fruſtrà mortuus eſt. Prioribus quinque vtitur Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos: Sexta in Epiſtola ad Galat: cap: 2.

11. Ex his demonſtrationibus Paulus infert hanc concluſionem : propterea ex operibus Legis nullus homo iuſtificabitur in conſpectu Dei.

12. Hanc confecta & demonſtrata concluſione, videlicet, quòd nullus coram Deo iuſtificari, hoc eſt, iuſtus fieri per opera Legis queat, aggreditur alteram iuſtitiæ formam, quam diuerſiſsimam à iuſtitia Legis facit.

13. Ponit autem has differentias, vt ſuprà admonui: Ex lege: Abſque lege. Iuſtitia

ſtitia enim Legis, eſt ex lege, videlicet, cum legi obedientiâ hominis ſatiſſit: iuſtitia Euangelij eſt iuſtitia abſq; lege, quo ad hominem iuſtificandum attinet. Qua differentia Paulus apertè docet, quòd opera hominum neq; ſint principium, neq; cauſſa, neq; materia, neq; forma, neq; conſummatio iuſtitiæ Euangelicæ, qua credentes iuſtificati conſiſtunt coram DEO.

Hanc conſtituta differentia inter iu- 14.
ſtitiam legis & iuſtitiam Euangelij, longa expoſitione docet Apoſtolus, qualis ſit res iuſticia Euangelij, quæ teſtimonium habet à Moſe & Prophetis.

Summa autem huc redit, quòd ea iu- 15.
ſtitia non ſit in nobis qualitas, ſed donum potiùs, quo condonantur credenti peccata, quo imputatur credenti Chriſti iuſtitia, quo credens acceptatur ad vitam æternam, gratìs propter Chriſtum.

Vt ergò Legis iuſtitia eſt ex opera- 16.
tione hominis, atque ideò hominis dicitur:

ita Euangelij iuſtitia eſt ex dono Dei, atque ideò iuſtitia DEI per fidem Ieſu Chriſti ab Apoſtolo nominatur.

17. Hinc conſtat, quòd iuſtificatio, de qua Euangelium concionatur, ſit hominis credentis in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſtitiæ Chriſti, & acceptatio iuſtificati ad vitam æternam, gratìs propter Chriſtum.

18. Vt autem hæc iuſtificationis doctrina à pijs faciliùs intelligatur, definitionem poſitam in ſuas partes quaſdam retexam. quæ ſunt quinq́.

19. Prima eſt, quòd ſit mentio fidei, quæ propriè loquendo, non eſt id quo iuſtificamur, ſed tantùm inſtrumentum, ac veluti manus, qua iuſtitia gratuita per Euangelium oblata, accipitur. Ideò fides non magis meretur iuſtitiam, quàm manus leproſi meretur eleemoſynam ſibi à pio homine porrectam.

20. Qualis autem res ſit fides, meliùs

doceri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

*doceri non poteſt quàm propoſito exem-
plo fidei Abrahami, cuius fidem imitari om-
nes oportet, qui cupiunt iuſtitiæ Euangeli-
cæ, atq; adeò ſalutis æternæ participes fieri.*

Abrahamo proponitur voce DEI 21.
*hæc promiſsio: In ſemine tuo (hoc eſt in
Chriſto) benedicentur omnes cognationes
terræ. Item: Ero Deus tuus & ſeminis
tui. Hanc promiſsionem Abraham intel-
ligit: huic aſsentitur: expetit etiam toto
pectore promiſſam benedictionem. Et quia
ſtatuit* DEVM, *& veracem eſſe, & om-
nipotentem, firma fiducia recubuit in pro-
miſsionem factam, dans* DEO *gloriam:
nihil motus rationibus quas contrà obiecit
ſenſus & ratio.*

Hinc efficitur, quòd fides vera ſit 22.
notitia, & aſsenſus, & expetitio miſeri- Fides quid.
*cordiæ promiſsæ: & in eum, qui promiſit,
fiducia firma.*

Etſi autem Diaboli, & multi impij 23.
habent notitiam & aſsenſum promiſsionis

gratiæ: tamen quia Diaboli promiſsionem non habent, & impij homines viua carent fiducia, non habent veram & iuſtificantem fidem, quæ propria eſt filiorum DEI.

24 Publicanus in Euangelio, & Latro in cruce, nouerunt hanc promiſsionem Euangelij, quòd Chriſtus venerit in Mundum ad ſaluandos peccatores. Huic notitiæ non ſolùm aſsentiuntur, verumetiã expetunt promiſsam gratiam, ac viua fiducia in Chriſtum, quem veracem eſſe & omnipotentem per diuina eius opera didicerant, recubuerunt. Eadem ratio eſt fidei etiam in alijs pijs.

25. Deinde ſecundo loco in difinitione fit mentio abſolutionis à peccato, quæ eſt prima pars iuſtitiæ Chriſtianæ. Huc illud Dauidis dictum: Beati quorum remiſsæ ſunt iniquitates. Beatus cui Dominus non imputauit peccatum.

26. Eſt autem abſolutio à Peccato, liberatio hominis credentis ab obligatione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ne mortis æternæ & damnationis ob peccatum.

Quòd huiuſmodi abſolutio contingat 27.
credenti in Chriſtum, teſtatur Chriſtus cùm ait: Qui credit in filium habet vitam æternam. Qui autem vitam æternam habet, eum à morte & damnatione liberatum eſſe manifeſtum eſt.

Tertio loco in definitione noſtra fit 28.
mentio imputationis iuſticiæ Chriſti. Huius enim obedientia, noſtra fit iuſticia, quando eum credimus.

Hoc comprobatur dicto Pauli, 2 Cor: 29.
5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſtitia Dei in ipſo. Hoc eſt, DEVS Pater Chriſtum Filium, qui non fuit peccator, fecit reum noſtro nomine, tanquam omnia noſtra peccata perpetraſſet, vt nos fieremus iuſti ipſius iuſtitia coram DEO.

Ad eum ergò modum iuſti ſumus co- 30.
ram Deo, qualiter Chriſtus fuit pecator.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Vt enim is perſonam noſtram quodammodo ſuſcepit, quò reus noſtro nomine fieret, & tanquam peccator iudicaretur, non ob propria, ſed aliena delicta, cùm purus foret ipſe, & mundus ab omni culpa, pœnamq́ ſubiret, nobis non ſibi debitam: ita nos nunc iuſti ſumus in ipſo, non quia operibus noſtris ſatiſfaciamus iudicio Dei, ſed quoniam cenſemur iuſti CHriſti iuſtitia, quam fide induimus, vt noſtra fieret.

31. *Idem docetur Rom: 5. hiſce verbis: Quemadmodum per inobedientiam vnius hominis (Adami) peccatores conſtituti ſunt multi: Sic etiam per obedientiam vnius (CHRISTI) iuſti conſtituentur multi.*

32. *Huc accedit dictum Auguſtini: Noſtra delicta ſua delicta fecit, vt ſuam iuſtitiam, noſtram iuſtitiam faceret.*

33. *Quarto loco in definitione, fit mentio acceptationis iuſtificati ad vitam æternam.*

Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Nam ideò abſoluimur à peccato, ideò imputatur nobis iuſtitia Chriſti: vt accepti ſimus DEO, tanq̃ dilecti filij in Chriſto Ieſu.

Hæc acceptatio non pertinet ad ruinas huius vitæ, ſed ad æternam vitam, qua donabuntur omnes in Chriſto iuſtificati. Nam hos ita habet Pater caros in dilecto, vt æterna beatitudine eos donare decreuerit. 34.

Poſtremo loco in definitione annectitur: GRATIS propter Chriſtum. Gratis quidem, vt omnia humana merita excludantur: Propter Chriſtum verò, vt beneficium redemtionis ſoli filio Dei acceptum feratur. 35.

Hinc apparet cur ſancti Patres, Auguſtinus, Baſilius, Ambroſius, Bernhardus, & multi alij vtantur particula, Sola: affirmantes ſola fide nos iuſtificari. Nam voce, Sola, ſignificant nullum eſſe in nobis meritum iuſtitiæ: ſed nos ſola fide eam 36. Particula Sola.

nobis verbo ablatam accipere. Non excludit ergò particula, Sola, cauſſas iuſtitiæ, quæ extra nos ſunt, ſed tantùm vnam facultatem in nobis ponit, qua illam iuſtitiam apprehendimus.

37. Etſi hæc doctrina iuſtificationis ſolidis nititur teſtimonijs Scripturæ & exemplis: tamen multi omnibus ætatibus, aſtu Sathanæ, contra ipſam exorti ſunt errores: quorum præcipuos recenſebimus, & firmis rationibus, ſed breuiſſimè, refutabimus.

38. Primus error eſt Libertinorum veterum & recentium. Hi cùm audiunt hominem gratis iuſtificari aliena iuſtitia, nempe Christi, & humana merita & opera non eſſe cauſſas iuſtificationis: ſecuritatem carnalem docent, quaſi iuſtificatis fide, quiduis liceret.

39. His ita reſponſum volumus. Etſi reuera beneficium eſt gratuitum, & iuſtificatio diſtinguenda eſt ab operibus noſtris: tamen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tamen cum iuſtificatione coniuncta eſt regeneratio, et ſanctificatio ſeu noua obedientia.

Paulus enim apertè dicit: Qui ſpiritu DEI aguntur, hi ſunt filij Dei. Et Chriſtus: Bona Arbor facit bonum fructum. Qui ergò ſtatuit, hominem iuſtum eſſe fide, cuius mala & flagitioſa eſt vita, ſenſu communi deſtitutus eſſe videtur. 40.

Vtrumq; igitur tenendum eſt, quòd & iuſti ſimus imputatione iuſticiæ Chriſti, & iuſtificati debitores ſimus DEO, vt non viuamus ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum. Si enim, inquit Apoſtolus, ſecundum carnem vixeritis moriemini. 41.

Diſcernendam eſt itaq; inter cauſſas iuſtificationis, & qualitates ſeu proprietates iuſtificati: Cauſſa iuſtificationis eſt ſola gratia in Chriſto: qualitas iuſti ex gratia, & proprietas eſt, vt iuſtitiæ fructus edat, iuxta illud: Qui facit iuſticiam iuſtus eſt. 42.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

43. *Hinc manifeſtum eſt, quòd horribiliter errent, qui negant bona opera eſſe neceſſaria in iuſtificatis. Etſi enim non ſunt neceſſaria, vt merita iuſtificationis: tamen neceſſaria ſunt, vt fidei fructus, & Nouæ creaturæ propriæ actiones. Siquidem finis iuſtificationis in hac vita eſt, vt ſeruiamus DEO per iuſtitiam, Rom: 6. Poſt hanc vitam, ſalus animæ: & vita beata poſt reſurrectionem.*

44. *Neq; tamen recipimus illorum orationem, qui dicunt, bona opera neceſſaria eſſe ad ſalutem: propter ambiguitatem. Nam ſi ſic eam interpreteris: Opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, vt cauſſa ad effectum: planè falſa eſt. Verùm ſi ſic eam accipis, vt ſit ſenſus: Opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, vt iter intermedium: vera eſt. Verùm quoniam propoſitiones dogmaticæ debent eſſe certæ et perſpicuæ, ſine ambiguitate: iuſtè à quibuſdam fratribus eſt improbata.*

Secun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Secundus error pugnans cum vera 45.
ſententia de iuſtificatione, eſt Phariſaicus & Papiſticus. Phariſæi enim & Papiſtæ non intelligentes iuſtitiam gratuitam, duplici errore implicantur. Vno, quòd iuſtitiam in operibus collocent. Altero, quòd traditionum ſuarum obſeruationem, iuſtitiam eſſe contendant.

Hunc errorem, quia manifeſtè pug- 46.
nat cum verbo Dei, non eſt quòd eum multis refellamus. Dauid apertè clamat: Domine ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Et Dominus poſt Eſaiam dicit: Fruſtrà me colunt docentes doctrinas hominum.

Quòd autem ſuæ ſententiæ patroci- 47.
nium quærant ex Iacobo, nihil eſt. Spiritus idem locutus eſt per vtrumque, qui mentiri aut fallere neſcit. Paulus dicit, hominem iuſtificari ſine operibus: Iacobus dicit hominem iuſtificari ex operibus. V-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

trumq́ verum eſt, rectè intellectum, iuxta ſcopum diſputatinis vtriuſq́.

48. Paulus enim, cùm dicit, hominem iuſtificari abſque operibus, loquitur de effectione iuſtitiæ. At cùm Iacobus dicit hominem iuſtificari ex operibus, loquitur de declaratione iuſtitiæ. iuſtificari euim apud Paulum eſt iuſtum fieri: apud Iacobum, eſt iuſtum declarari. Ille loquitur de principio, vnde ſit res: hic, vnde cognoſcatur.

49. Tertius error eſt Iudaicus & Papiſticus. Iudæi enim & Papiſtæ exiſtimant iuſtitiam Chriſtianam conſtare fide & operibus ſimul, tanquam partibus iuſtitiam Chriſtianam conſtituentibus.

50. Hic etſi magnus & peſtilens eſt error: tamen magis ſpecioſus eſt, quàm ſuperior: Sed facilè refutari poteſt. Nam cùm conſtat obedientiam CHRISTI eſſe iuſticiam noſtram, cuius pars nec fides noſtra exiſtit, nec opera noſtra: quis compos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

compos mentis, Chriſtianæ iuſtitiæ faciet partes, fidem & opus hominis? 51.

Paulus quoq; hunc errorem refutat, Rom: 10. his verbis. Teſtificor enim illis quòd zelum DEI habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim Dei iuſtitiam, & propriam iuſtitiam quærentes ſtabilire, iuſtitiæ DEI non ſubiecti fuerunt. Finis enim legis Chriſtus in iuſtitiam omni credenti.

52. *Hîc Paulus manifeſtè reiectionis Iudæorum cauſſam ponit, quòd voluerint & ſuam iuſtitiam, hoc eſt, ſua opera, partem iuſtitiæ facere, & ſimul iuſtitiam amplecti, quæ eſt ex fide.*

53. *Rationem huius rei ſubiungit: quia Chriſtus eſt finis Legis in iuſtitiam omni credenti.* Rom. 10. *Non eſt dubium quin Legis finis (hoc eſt, extremum quòd quærit Lex) ſit illos iuſtificare, qui eam obſeruant. Quo minùs aſſequatur Lex, impedit non ipſius Legis impotentia, ſed carnis*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

noſtræ vitioſitas, cui demùm ita medetur Chriſtus, vt eius iuſtitia gratìs nobis per fidem imputata finem Legis conſequamur, per illum ſcilicet iuſtificati: qui, quia pro nobis Legem impleuit, factus eſt nobis iuſtitia, 1. *Corinth:* 1.

54. *Hoc etiam confirmatur Roman:* 4. *Operanti, inquit, merces non imputatur ſecundum gratiam, ſed datur ſecundum debitum: at credenti in eum, qui iuſtificat impium, imputatur fides eius in iuſtitiam.*

55. *Hìc Apoſtolus duplicem iuſtitiam ponit, quarum vna ab altera eſt diuerſa. Nam habent contrarias cauſſas. Fidei enim iuſtitia, qua iuſtificatur credens, imputatur & gratìs donatur: ſed operum iuſtitia non eſt gratuita: vt quæ pendeat ex operum merito.*

56. *Ex his liquet Chriſtianam iuſtitiam non conflatam eſſe ex fide & operibus, ſed eſſe ipſiſsimam Chriſti iuſtitiam credenti-*

dentibus imputatam, ſicuti ſuperiùs oſtenſum eſt.

Quartus error eſt recens Oſiandri, 57.
qui ſtatuit iuſtitia DEI eſſentiali, hoc eſt, iuſtitia, quæ eſt ipſa diuina eſſentia, homines iuſtos fieri, quem errorem, quia obedientiam crucis, qua Chriſtus peccatum noſtrum expiat, & obedientiam Legis, quam Dominus nobis credentibus imputat, extenuat, imò reijcit, non iudicamus dignum longiori refutatione, etiamſi magnos quoſdam patronos habeat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

EXTRUCTIO REGNI CHRISTI.

1\. POST LAPSUM primorum Parentum, DEUS decretum edidit de reparatione generis humani, viamq́; monſtrauit, quomodo homines lapſi erigi poſſint, vt, è regno Sathanæ vindicati, ciues regis Chriſti cenſeantur.

2\. Nam cùm Adam lapſus cum ſua poſteritate, erigere ſe nequiret: Deus, porrecta manu, illum erexit, facta promiſſione Seminis contrituri caput Serpentis, hoc eſt, demolituri opera Sathanæ: vt ita homo in priſtinum ſtatum reſtitutus, Deum per Chriſtum perpetuò celebret.

3\. Cùm hoc reparationis myſterium ſcire perutile ſit: illud in quatuor partes diſtributum explicare conabimur, cui breuem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

uem regni Chriſti deſcriptionem ſubijciemus. Nam huic erigendo myſterium reparationis deſtinatum eſt.

Partes autem myſterij reparationis, 4.
hæ ſunt ſpectandæ. 1. De gradibus actionis diuinæ in reparationis myſterio. 2. De modo reparationis. 3. De officio hominis qui reparandus eſt, eiuſque officij partibus. 4. De ſalutis noſtræ, hoc eſt, reparationis certitudine

Quinam gradus ſint actionis Dei 5.
in hominis reparatione, Paulus oſtendit his verbis: *Quos præſciuit, eos & prædeſtinauit conformes imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus inter multos fratres: quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, hos & glorificauit.*

Hic Paulus quinque actionum gradus 6.
in Deo enumerat. Primùm enim præſciuit Deus, quos vult in gratiam propter Chriſtũ

 reci-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

recipere, vult autem omnes eos recipere, qui fide ad Chriſtum confugerint, quantumuis impij antea fuerunt, & infinitis peccatis contaminati. Vt enim lapſus fuit vniuerſalis: ita etiam promiſsio gratiæ abſque diſcrimine ſtatuum, perſonarum & nationum omnibus facta eſt.

7. *Deinde prædeſtinauit & ordinauit, quos præſciuit, ad vitam æternam conſequendam, abſque omni ipſorum merito, ſola gratia per Chriſtum reparatorem.*

8. *Tertiò, præſcientiam & electionem per vocationem patefacit. Nam cùm Chriſtus mandat diſcipulis his verbis: Ite in mundum vniuerſum, proclamate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur, Satis declarat conſilium ſuum eſſe, vt omnes optemperantes voci Euangelij, ſint ſalutis per Chriſtum partæ, hæredes.*

9. *Quarto loco, vocatos iuſtificat, hoc eſt,*

eſt, eos, qui ad Euangelij vocem agunt pœnitentiam, & promiſsioni gratuitæ credunt, abſoluit à peccato, Chriſti iuſtitiam imputat, & acceptat gratìs propter Chriſtum ad vitam æternam. Neq́ enim hæc iuſtificatio eſt, aut actio hominis, aut paſſio, aut vlla affectio, ſed eius, quæ eſt Chriſti propria, iuſtitiæ imputatio.

Quinto loco, glorificat iuſtificatos, 10.
hoc eſt, donat beata immortalitate. Hæc glorificatio eſt plena hominis reparatio, ſcopus vltimus miniſterij Euangelici.

Modus reparationis ad Gal: 4. his 11.
verbis deſcribitur: Vbi venit plenitudo temporis, emiſit DEVS Filium ſuum, natum ex muliere, factum ſub Lege, vt eos qui ſub Lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum acciperemus: quia autem eſtis filij, emiſit DEVS Spiritum Filij ſui in corda veſtra, clamantem Abba pater.

Initium ſalutis facit Apoſtolus ca- 12.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ritatem illam Patris cœleſtis immenſam, qua Filium ſuum dedit. Hoc ipſum & Dominus teſtatur, cùm ait: Sic DEVS dilexit Mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret &c. Deinde redemtionem noſtri factam per oblationem Christi aſſerit. Cum hac coniuncta eſt adoptio, Spiritus ſancti donatio, ac inuocatio.

13. Officium noſtrum eiuſq; partes, tametſi ex dictis intelligi poſſunt: tamen vt diſtinctiùs teneantur, Matthej 13. pulchrè depingi videntur, quemadmodum ex antitheſi colligitur. Prima ergò officij noſtri pars eſt oculis videre, hoc eſt, ſentire noſtram miſeriam, & damnationem intelligere. Secunda, verbum reconciliationis audire & cognoſcere, in quo remedium proponitur. Tertia, verbum illud ipſum amplecti, eiq; aſſenſum præbere. Poſtrema, conuerti ad Dominum vera pœnitentia, ac ita, per totam vitam, fructus dignos pœnitentiæ facere.

In

In certitudine de reparationis effe- 14.
ctu tria ſunt ſpectanda : Ius Chriſtia-
norum de ſalute conſequenda : Securitas
Chriſtianæ mentis de iure ſalutis : Di-
ſcrimen inter eos , qui hoc ius habent,
& alios.

Ius adeundi hæreditatem vitæ im- 15.
mortalis, triplex habent fideles, Electionis,
redemtionis & promiſſionis. Electio
fundata eſt in filio DEI Domino noſtro
IESV CHRISTO: Quare hoc ius
infallibile eſt. Redemtio eſt ſatiſfactio pro
peccato, quæ facta eſt per Sanguinem
CHRISTI, qui eſt ſufficiens λύτρον
pro peccatis omnium hominum. Promiſ-
ſionis verbum ſæpiſſimè Scriptura repe-
tit : Qui credit in Filium habebit vi-
tam æternam. Hoc triplici iure, Fide-
les ſuas mentes confirmabunt, aduerſus
omnes tentationes vndecunque veni-
ant.

Securitas Chriſtianarum mentium, 16.

 reſidet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

reſidet in caritate adoptionis : Sic Deus dilexit Mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. In veritate promiſsionis, Qui enim promiſit DEVS immutabilis eſt : Cœlum & terra citiùs tranſibunt, quàm vnum iota de ipſius promiſsione : In facultate promiſsi præſtandi, Ad hanc reſpexit Abraham, cùm tota rerum natura videretur reclamare promiſsioni diuinæ.

17. *Diſcrimen inter eos, qui ius habent cœleſtis ciuitatis, & alios, duplex eſt, Internum & externum. Internum eſt, quòd qui ius ciuitatis cœleſtis obtinet, habeat arrhabonem ſpiritus, hoc eſt, fidem, motus excitatos à Spiritu ſancto, bonam conſcientiam, ſiue, vt breuiùs dicam, qui retinet fidem & bonam conſcientiam, habet notas, quæ teſtantur de iure ciuitatis cœleſtis. Contrà, qui hæc non habent ad-*

huc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

huc extra familiam DEI ſunt. Externum Interni effectus eſt. Qualis enim animus eſt, talis relucet in externa vita & moribus. Nam, iuxta CHRISTI dictum: ex fructibus Arbor cognoſcitur.

Quicunque ergò iuxta carnem viuunt 18.
& deſideria carnis faciunt, vt nec ſpiritum Chriſti habent, nec fidem: ita adhuc ſunt in ſuis peccatis, & reparatio in ipſis nequaquam eſt incoata.

Hic non attenditur ratio diuitis & 19.
pauperis, nobilis & ignobilis, clari & obſcuri, ſacerdotis & laici, domini & ſerui, maſculi & fœminæ: Sed, vt omnes, qui Chriſto fide & ſpiritu adhærent, vnum in ipſo ſunt: ita qui fide & Chriſti ſpiritu vacui inueniuntur, ſerui ſunt Satanæ, quantumuis externa religionis larua ſe inter filios DEI vendicent. Honeſtus ille aulicus Iohan: 4. inter ciues regni Chriſti fuit, cùm interim ſuperbus Phariſæus, Satanæ erat mancipium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

20. *Regnum Chriſti triplex eſt, Potentiæ, gratiæ & gloriæ. Potentia vicit Diabolum & peccatum, vt eſſet locus gratiæ: per gratiam in fidelibus dominatur, vt viam ad gloriam præparet.*

21. *Regnum potentiæ, eſt quo potenter dominatur omnibus creaturis in cœlo, in terra, & apud inferos. Hoc illi commune eſt cum Patre & Spiritu ſancto. Vt enim hæ tres perſonæ vnus DEVS eſt: ita vnum, potentiæ regnum: cui nemo reſiſtere poteſt.*

22. *Regnum gratiæ, eſt quo per ſpiritum & verbum regnat in piorum animis. Huius regni fructus eſt iuſtitia, pax, gaudium in Spiritu ſancto. Neque venit hoc regnum cum vlla externa obſeruatione, hoc eſt, cum externo quopiam maieſtatis ſplendore.*

23. *Etſi autem hoc gratiæ regnum, externam & mundanam pompam non agnoſcit: tamen habet ſuam quandam peculiarem*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

liarem rationem in erectione, propagatione, conſeruatione, ordine, dominio, ſeruitute.

Erigitur ab ipſo ſummo architecto DEO, vt Pſal: 2. docet. vnde mens pia fiduciam concipiet, nunquam fore, vt hoc Regnum vllis Satanæ machinis aboleatur. Concutitur quidem: ſed inuictum tamen manet. Hoc regnum Chriſtus erigit ſceptro verbi ſui, Quod vbicunque purè ſonat, ibi hoc gratiæ regnum eſt. 24.

Propagatur præterea per Verbum, 25.
per pios Euangelij miniſtros, per ſanctos Reges & principes, cuiuſmodi fuerunt Dauid, Ezechias, Ioſias, Iohannes Fridericus, Chriſtianus tertius & alij multi: quales Deus ſubinde excitare ſolet, vt ſint propagatores ſui regni, ac nutritores Eccleſiæ Christi. Atq; hi in beata vita vt ſplendor firmamenti æternùm ſplendebunt.

Huic regno propagando ſtudent quo- 26.
que pij patreſſamilias, Conſiliarij regnorum

DEVM

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

DEVM timentes, imò quilibet in ſuo ſtatu & ordine, quando vita operibus, conſilio, Chriſti gloriam quærit.

27. *Conſeruatur hoc regnum ab eodem qui illud erigit, hoc eſt, DEO: vnde fiducia concipienda eſt, de eius firmitudine & ſtabilitate contra portas inferorum.*

28. *Ordo in hoc regno non eſt Politicus & Tyrannicus. Non vnus aliquis præeſt vt in Monarchijs mundi: ſed ſunt in eo docentes & diſcentes, ſine dominio vnius in alterum. Omnes pij in hac vita poteſtati politicæ eminentiori ſubiectos ſe eſſe ſciunt, cui & honorem debitum præſtant, modò nihil imperatur, quòd cum ſcelere perficitur. Tùm enim ſequenda eſt Regula: Oportet DEO magis obedire, quàm homini..*

29. *Dominium in hoc gratiæ regno vnius Chriſti eſt: idque* ἀνυπεύθυνον. *Hic enim ſolus in ſuo regno dominatur, nec ob*noxius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

noxius eſt ad reddendam alicui ſuperiori rationem ſuæ adminiſtrationis.

Sceleratus Papa, qui, ab impijßimo 30.
Phoca, difficulter admodum dominium in Eccleſiam impetrauit, iſto facto ſatis oſtendit, ſe non Chriſti ſeruum eße, ſed aduerſarium, hoc eſt, Antichriſtum. Nec eſt alius Antichriſtus expectandus, quàm iſte filius perditionis Papa: quem Filius DEI iam cæpit conficere gladio oris ſui, & tandem tollet omninò è medio, per ſuum, omnibus pijs expectatum aduentum, iuxta doctrinam Pauli.

Reſtat ſeruitus præſtanda Regi Chri- 31.
ſto in ſuo regno, quam definit ſanctus ille rex Dauid, cùm inquit: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Zacharias in ſuo carmine, collocat hanc ſeruitutem in iuſtitia & ſanctitate: quibus nos decet ſeruire Regi Chriſto, omnibus diebus vitæ noſtræ.

Regnum Chriſti glorioſum, ad quod 32.

via

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

via eſt regnum gratiæ, ſpectatur dupliciter. Primùm enim conſideratur in ipſo Chriſto Rege: qui poſtquam ſurrexit à mortuis, glorioſè ſuum regnum occupauit, captiuam ducens captiuitatem aſcendendo in cœlum, vbi ſedet ad dexteram Dei Patris, vnde & redibit iudicatum viuos & mortuos.

33. Deinde ſpectatur Chriſti glorioſum regnum in Chriſti myſtico corpore, quod eſt Eccleſia. Qua ratione tùm demùm perficietur hoc Chriſti regnum glorioſum, vbi reſuſcitatos mortuos adduxerit ad æternum Patrem. Tùm enim, vt pij perpetuo conſpectu Dei & ſanctorum Angelorum fruentur: ita impij, qui gratiæ Chriſti regno aduerſabantur in hac vita, perpetuis flammis cruciabuntur.

34. Hinc ergò admoneantur omnes: Impij quidem, vt cùm adhuc in via ſunt, reſipiſcant maturè, ne ſubitus eis ſuperueniat interitus: Pij verò, vt conſtanter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

vſque ad finem perſeuerent, expectantes beatam illam ſpem & illuſtrem aduentum gloriæ magni Dei ac ſeruatoris noſtri Ieſu Christi. Huic ſit Regnum, gloria, benedictio, robur in ſecula ſeculorum, Amen.

LEX DIVINA

ETSI VOX LEGIS plura complectitur in Scriptura: nos tamen hîc ſolam eam partem intelligi volumus, quã & à numero præceptorum, Decalogum, et à communi eius vſu, Moralem legem appellamus. 1.

Hæc diuina Lex, quæ & naturæ dicitur, vnà cum primis hominibus nata eſt: quæ illorum animis impreſſa, & Deum colendum, & homines diligendos eſſe dictat. 2.

Eadem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

3. Eadem rectiſsima via eſt ad vitam. Nam ſi in eius obedientia perſtitiſsent primi Parentes noſtri, æternùm vixiſsent beati: quia iuſti. Verùm, quia eam violarunt, ceſsit eis & poſteris ipſorum in mortem. Atq; ita mandatum, (vt Paulus ait) quòd inſtitutum erat ad vitam, facit ad mortem. Huc illud Domini ad Legiſperitum interrogantem, quid faciat, vt vitam conſequatur æternam: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.

4. Lapſis primis parentibus, ita natura hominum deprauata eſt, vt obedientiam, quam requirit Lex, præſtare minimè valeat. Id quòd non ſolùm arguit vniuerſalis experientia, & Scripturæ teſtimonia teſtantur: Verumetiam noua via in cœlum monſtrata, qui eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, euincit. Nam ſi ex Lege eſt iuſtitia, (ait Paulus) Chriſtus fruſtrà mortuus.

5. Etſi autem hæc Lex præſtari non poteſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

poteſt in hac vita: tamen nec fruſtrà per Moſen repetita eſt, nec eius vſus eſt vulgaris.

6. *Hæc igitur Lex, rurſus commendata eſt populo Dei, tribus de cauſsis. Quarum* PRIMA *eſt, vt legis Naturæ autoritas hac noua publicatione confirmaretur.* SECVNDA, *vt quæ per conſuetudinem peccandi, & ſceleratorum multitudinem latère cœperant, manifeſtarentur: ne quis ignorantiam prætenderet.* TERTIA, *vt conſtaret certa Deum colendi ratio: ne pij, Ethnicis & Phariſaicis ſuperſtitionibus, à vero Dei cultu, abducerentur.*

7. *Quod autem hæc Lex exarata ſit in tabulis lapideis, Symbolicum eſt. Nam Deus iſto Symbolo, non ſolùm monet, tantam noſtrorum cordium duritiem eſſe, vt non prius lex* DEI *in ea inſcribi poſsit, quàm Deus ea ſuo digito adaptauerit, legemq́; ſuam ipſe ijs inſcripſerit: verumetiam ſignificari voluit, nulla vetuſtate abolen-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

lendam eſſe obedientiam, quæ in hac Lege requiritur.

8. *Huius Legis vſus in hac vita triplex eſt: Externus, internus, ſpiritualis.*

9. *Primum vſum ideò externum voco: quia ad externum hominem in hac vitæ conſuetudine pertinet. Regit enim hæc Lex externos mores: ſicuti aliæ leges Oeconomicæ & Politicæ, quales traduntur à Philoſophis & Iureconſultis.*

10. *Hac externa diſciplina nequaquam ſatiſfit Legi Dei, quæ ſpiritualis exiſtit: ſed tantùm vitantur pœnæ ciuiles. Magiſtratus enim non punit eos, qui hanc externam diſciplinam ſeruant: ſed honore potiùs obſeruatores ornat & præmijs, quia ad pacem publicam conſeruandam facit.*

11. *Hypocritæ tamen & Phariſæi, in hac Legis ſuperficie hærent: & ſe ea iuſtos eſſe coram Deo falſò gloriantes, alios tanquam iniuſtos deſpiciunt et condemnant: quemadmodum Euangelica docet hiſtoria.*

Iuxta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Iuxta hanc Legis ſuperficiem Pau- lus vixit irrepræhenſibilis ante conuer- ſionem, dùm in Phariſaiſmo excelluit ſu- pra omes æquales ſuos. Quo ſanè tempo- re peccatum in eo mortuum fuit: ſicuti ipſe de ſe teſtatur, inquiens: Sine Le- ge, peccatum mortuum eſt: Ego autem viuebam aliquando ſine Lege. 12.

13. *Donec enim homines tantùm exter- nam faciem Legis intuentur, vt Phari- ſæi & hypocricæ, dicuntur eſſe ſine Lege, ſcilicet, reuelante & damnante peccatum: & dum ſunt ſine Lege, peccatum in ip- ſis mortuum dicitur: quia ignoratur: non apparet: nec irritantur eius* παθήματα *per Legem.*

14. *Secundum vſum Legis ideò in- ternum voco: quia conſcientiam hominis ferit, oſtendens, arguens, & damnans peccatum, producens hominem ad tribu- nal DEI, eumq; maledictionis ſententiæ ſubijciens.*

15. *De hoc interno Legis vſu ante con-*
uerſionem ad Deum concionatur Apoſto-
lus, Rom: 7. Et in illuſtri exemplo gene-
ralem doctrinam proponit, oſtendens in ſe-
ipſo vim Legis reuelantis & damnantis
peccatum.

16. *Veniente, inquit, mandato, pecca-*
tum reuixit, & ego mortuus ſum, & in-
uentum eſt mihi mandatum quod erat ad
vitam, ad mortem facere. Nam pecca-
tum, occaſionem adeptum, per mandatum
decepit me, & per ipſum occidit.

17. *Pulcherrimè in hoc paradigmate Le-*
gis vſus, de quo agimus, oſtenditur. Pri-
mùm, inquit, Veniente mandato peccatum
reuixit, hoc eſt, poſtquam ſenſi mentem
Legis, vita mea ad normam Legis exami-
nata: me tranſgreſſorem Legis agnoui, &
depræhendi me reum coram tribunali Dei.

18. *Nam & peccatum, quòd anteà late-*
bat vt mortuum, iam per Legem agnitum,
in conſcientia mea reuixit: ac affectiones
pecca-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

*peccatorum, quæ ſunt per Legem, vige-
bant magis in membris meis.
Hanc hypotheſin ſi ad theſin tradu- 19.
xeris, hæc generalis doctrina emerget.
Lex Dei, vbi homo cœperit ſuam vitam
ad eius normam exigere, peccatum anteà
veluti mortuum deliteſcens excitat: ac in
conſcientia hominis, affectus peccatorum,
qui latuerunt anteà, vigent magis magiſq́.
Sequitur deinde: Ego autem mor- 20.
tuus ſum, hoc eſt, me morte & damnatio-
ne dignum intellexi: propterea quod Deo
obedientiam perpetuam & perfectam, iux-
ta Legis præſcriptum non præſtiterim.
Ex peccati ergo cognitione homines 21.
in agnitionem iræ Dei, & iuſtæ ſuæ dam-
nationis ducuntur: vt, velint nolint, fa-
teantur ſe mortis ſententiæ obnoxios eſſe.
Et inuentum eſt, inquit, mihi manda- 22.
tum, quòd inſtitutum erat ad vitam, ad
mortem facere: hoc eſt, deprehendi man-
datum, quod datum erat, vt, qui ei obedi-*

 ret,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ret, vitam conſequeretur, cedere mihi in mortem, propterea quod eius tranſgreſſor inuentus ſum. Vt enim obedientibus vita promittitur: ita præuaricatoribus mors eſt vt ſtipendium propoſita.

23. Hinc patet, promiſsiones legales annexam habere conditionem implendæ legis: & comminationes pertinere ad eos, qui vel in minimo Legem violauerint.

24. Huius rei ratio ſubiungitur his verbis: Nam peccatum occaſione ſumta, decepit me per mandatum, ac per ipſum occidit me: quaſi diceret: quòd mortuus ſum Legis miniſterio, id nequaquam vitio Legis factum eſt: ſed peccati potiùs & innatæ corruptionis culpa. Hoc peccatum per mandatum me decepit, & vt latro quiſpiam, me è via abductum occidit & ſpoliauit.

25. Hinc concluditur generalis doctrina, Non eſſe culpam Legis reuelantis peccatum, ſi ex agnitione peccati per Legem, euadi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

euadimus deteriores: ſed eſſe vitium peccati habitantis in carne noſtra. Nam magis æſtuat & inflammatur in nobis peccatum, quando accedit vox Legis prohibentis, & damnantis peccatum.

Hunc vſum Legis internum, Apo- 26.
ſtolus Corinthijs ſcribens, indicat his verbis: Lex eſt miniſterium mortis, Hoc eſt, facit vt ex agnitione peccati, intelligamus nos morte dignos.

Eſtq́ diligenter conſiderandum cu- 27.
ius mortis ſit miniſterium Lex: cùm mors ſit multiplex. Eſt enim miniſterium mortis hominis, hoc eſt, damnationis hominis ob Legis tranſgreſſionem: Non eſt miniſterium mortis peccati, ſed potiùs vitæ peccati iuxta Apoſtolum: Veniente mandato peccatum reuixit, & ego mortuus ſum, Etſi id fit vitio carnis, vt dictum eſt.

Hinc patet manifeſtè, Legem non præ- 28.
dicare veniam pœnitentibus: ſed pœnam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tranſgreßoribus. Pœnitentiæ enim prædicatio, medicinam lethali adhibet vulneri, quod inflixit peccatum, & Lex reuelauit.

29. *Quòd autem quidam contendunt, Legis eſſe proprium arguere peccatum, rectiſſimè quidem id faciunt, vt qui vendicant Legi ſuum proprium officium contra antinomos, qui duo ademerunt legi Dei: Vnum, quòd non per Legem ſit agnitio peccati: Alterum, quòd Lex non ſit norma vitæ Chriſtianæ. Verùm cùm inde effici putant Legis eſſe proprium prædicare pœnitentiam, grauiſsimè impingunt. Nam quòd Euangelij eſt proprium, falſò Legi attribuunt.*

30. *Ego quidem non dubito præcipuam conſolationem afflictorum in hoc ſitam eſſe, quòd certò ſibi perſuadeant, Euangelium eſſe vniuerſalem prædicationem pœnitentiæ, & remiſsionis peccatorum in nomine Ieſu Chriſti: ſicuti ipſe Dominus Euangelij ſummam complexus eſt, Luc: 24.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Duo enim facit Euangelium: mon- 31.
ſtrat remedium, & oſtendit quibus remedium applicatur. Maledictionis ſententiæ omnes homines obnoxij ſunt: ſed Euangelium monſtrat Chriſtum, qui Legi ſatiſfacit, & transferens in ſe noſtram culpam, abſoluit à reatu pœnitentes.

Cùm autem quidam excipiunt, & 32.
dicunt pœnitentiæ vocem propriè pro contritione accipi, falluntur. Nam conuerſio Prophetis, & μετάνοια Euangeliſtis, ſunt ſynonima: niſi quòd μετάνοια notat conuerſionis formam: videlicet, quòd non ſit quæuis de loco in locum reuerſio: ſed mentis mutatio, in qua regeneratur homo, & fit noua cretura, ac ſimul fide iuſtitiam Chriſti appræhendit.

Diligenter igitur diſcernendum eſt in- 33.
ter accuſationem peccati et prædicationem pœnitentiæ, hoc eſt, μετανοίας. Illa Legis eſt, & præparat ad hanc. Hæc Euangelij eſt, in remiſſionem peccatorum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

34. *Hanc noſtram aſſertionem, de accuſatione peccati, & prædicatione pœnitentiæ, niti Prophetica & Apoſtolica autoritate manifeſtum eſt. Quare qui eam conuellere conantur, Prophetis & Apoſtolis bellum faciunt.*

35. *Ieremias cap: 14. vt iniquitatum notitiam, ad compunctionem impellere teſtatur, quæ iniquitatum noticia, aliũde eſſe non poteſt, quam ex Lege, Per Legem enim agnitio peccati: ita cognitionem fœderis, conuerſionis, hoc eſt, pœnitentiæ fundamentum eſſe affirmat. Si ergò fœdus, Euangelÿ eſt proprium: cur non etiam prædicatio pœnitentiæ, quæ in fœdere fundatur?*

36. *Hoc apertiùs adhuc Threnorum 2. oſtenditur, vbi Propheta in hunc modum loquitur: Prophetæ tui non aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Eſt ergò argutio peccati, non prædicatio pœnitentiæ: ſed ad eam tantùm*

tùm præparatio quædam, ſummè neceſſaria in hoc humani generis veterno.

Petrus Apoſtolus Actor: 2. ad eun- 37.
dem modum diſcernit inter accuſationem peccati, & prædicationem pœnitentiæ, vbi etiam compunctionem à pœnitentia ſeparat. Primùm enim arguit peccatum per Legem, obyciens Iudæis ingratitudinem erga DEVM, & homicidium innocentis Christi, hoc eſt, violationem primæ & ſecundæ Tabulæ. Deindè, cùm ad hanc concionem corde compuncti Iudæi dicunt Apoſtolis: Quid faciemus viri fratres? Petrus reſpondit, Μετανοεῖτε, hoc eſt, conuertimini, ſeu reſipiſcite, ſeu pœnitentiam agite. An non hìc Apoſtolus apertè diſcernit inter accuſationem peccati, compunctionem, & μετάνοιαν? Hanc ne opponit terroribus Legis, & commeritæ damnationi, tanquam anditotum efficaciſſimum?

Conſtanter igitur vt accuſationem 38.
peccati

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

peccati, tribuimus Legi: ita prædicationem pœnitentiæ, propriam eſſe Euangelij defendimus: & in hac aſſertione propriſſimè vtrámque vocem & μετανοίας & Euangelij accipimus.

39. Fateor quidem pœnitentiæ vocabulum durius eſſe: attamen, quia eo vſa eſt Eccleſia tot ſeculis pro eo quòd græcè eſt μετάνοια, potiùs ſenſum vocis, quàm originem reſpicere oportet: ne quis etiam ad Iudæ μεταμέλειαν, hanc vocem referat: quod planè Sycophanticum iudico.

40. Reſtat tertius vſus Legis, quem ideò Spiritualem appello, quia pertinet ad homines ſpiritu Dei renatos. His præſcribit certam viuendi regulam, iuxta quam viuere contendant, vt Deo ex fide ſpiritualem cultum præſtent.

41. Hîc maximam luctam experiuntur fideles, dum Spiritus in illis condelectatur legi Dei, ſeq; ad eius normam componere ſtudet: & caro contrà peccati ſtimulis agitatur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tatur contra Spiritum, vt non, quod volunt faciant renati, ſed quod nolunt malum, hoc agant. Sub hac lucta ingemiſcentes Sancti, cupiunt liberari de corpore mortis huius, vt tandem liberè poſsint Deo præſtare obedientiam iuxta Legem.

Tametſi autem non poſsunt renati vel exuere peccatum inhabitans, vel Deo plenè iuxta Legem obedire: tamen nulla eſt iam eis metuenda condemnatio: quia ſunt in Chriſto Ieſu, & non ambulant ſecundum carnem, ſed ſecundum Spiritum. 42.

Reliquis autem omnibus, qui non ſunt in Chriſto, & qui ambulant ſecundum carnem, manet certa damnatio, donec reſipiſcant. 43.

Ex his facilè ſoluitur quæſtio, de abrogatione legis Decalogi, quæ nunquam abolebitur, quoad doctrinam attinet: ſed tantùm, quantùm ad eius damnatoriam ſententiam pertinet: à qua ſoli ſunt liberi, qui ſunt in Chriſto Ieſu, & ambulant 44.

ſecundum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſecundum ſpiritum. Nam ſpiritus DEI teſtatur eos filios Dei eſſe.

EVANGELIVM.

1. EVANGELIVM propriiſſimè definitur vniuerſalis prædicatio pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum in nomine CHRISTI.

2. Pœnitentiæ vocabulum hîc accipio cum veteri interprete pro μετανοίᾳ, non pro μεταμελείᾳ, quam eodem pœnitentiæ nomine vertit interpres.

3. Verùm hoc eſt perpetuum diſcrimen apud Euangeliſtas, quòd μεταμέλεια ſignificat diſplicentiam cum dolore, ob factum commiſſum: μετάνοια verò ipſam conuerſio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

uerſionem peccatoris notat, quæ conuerſio fit per fidem in Chriſtum.

Poteſt autem μεταμέλεια eſſe ſine με- 4.
ταvοίᾳ, vt in Iuda fuit. Sed nunquam poteſt μετάνοια habere locum, niſi præcedat μεταμέλεια: ex quo factum eſt vt prima pars pœnitentiæ, id eſt, conuerſionis habeatur. Ordine enim præcedit conuerſionem, ſicut nouitas vitæ ſequitur, quæ eſt iuſtificationis finis in hac vita. Roman: 6.

Vt autem doctrinam Euangelij a- 5.
pertiùs intelligamus, definitionem poſitam, in ſuas retextam partes, examinabimus.

Partes autem hæ ſunt. 1. quidnam offerat Euangelium. 2. quibus offerat. 3. qua cum conditione offerat. 4. cuius tandem merito offerat.

Quidnam offert Euangelium? Remiſ- 6.
ſionem peccatorum. Quam autem lætum ſit hoc nuncium, tùm demùm intelligemus, ſi quid præcedat remiſſionem peccatorum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

torum, & quid cum remiſſione peccatorum coniunctum ſit, & quid conſequatur, attenderimus.

8. *Quid remiſſionem peccatorum præcedit? Peccatum, reatus, ira DEI, maledictio, triſtiſſima ſeruitus ſub Satana, & obligatio ad æternas pœnas. Scriptum eſt enim: Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro Legis, vt faciat ea.*

9. *Dùm ergò Euangelium prædicat remiſſionem peccatorum, ſimul prædicat liberationem à peccato, à reatu, ab ira Dei, à maledictione, à triſtiſſimo ſeruitute Diaboli, & ab obligatione ad æternas pœnas.*

10. *Quis vel hominum vel Angelorum ſatis prædicauerit hoc beneficium? A tantis enim malis liberari, eſt à ſempiterna miſeria liberari.*

11. *Quid eſt coniunctum cum remiſſione peccatorum? Iuſtificatio, regeneratio, adoptio, libertas, liber ad DEVM acceſſus,*

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& arctiſſima quædam cum DEO coniunctio.

Iuſtificatio eſt, qua, habentibus re- 12.
miſſionem peccatorum, imputatur Chriſti
obedientia, vt ſit eorum iuſtitia, qua iuſti
apparent in conſpectu DEI, adeò vt iam
non ſint ſub Lege, ſed ſub Gratia.

Regeneratio eſt, qua Spiritus ſan- 13.
ctus iuſtificatos regignit, vt ſint nouæ cre-
aturæ: in qua motus excitat Spiritus ſan-
ctus ſibi ſimiles, & congruentes ad Le-
gem & voluntatem Dei.

Libertas eſt, qua manumiſſi ſumus 14.
à veteri ſeruitute, & facti ſumus liberi.

Adoptio eſt, quòd iuſtificati iam ſint 15.
Dei filij, exemti à poteſtate Diaboli, qui
efficax eſt in filijs contumaciæ, hoc eſt,
in ijs, qui non habent remiſſionem pecca-
torum.

Liberum acceſſum ad Deum habent 16.
qui filij adoptione ſunt facti. Poſſunt enim
DEVM inuocare, & offerre ipſi, ſacri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ficia grata per CHRISTVM IESVM.

17. *Arctiſſima cum Deo coniunctio inde eſt, quòd habentes remiſſionem peccatorum ſint membra Chriſti, illi Spiritu ſancto iuncti, vt palmites viti, & membra corpori.*

18. *Hinc eſt quod Iohannes definit Eccleſiam, Sanctam* κοινωνίαν *cum Patre & cum Filio eius Ieſu Chriſto.*

19. *Quid conſequitur remiſſionem peccatorum? Immortalitas, gloria ſempiterna, fruitio Dei in omnem æternitatem, ſecuritas. Breuiter, conſtans beatitudo & felicitas.*

20. *Hæc quanta bona ſint, æſtimare eſt ex collatione malorum, quæ manent non habentes remiſſionem peccatorum: quæ ſunt, Mors æterna, non carens ſenſu, ſed fruitione DEI, qui vera vita eſt: Sempiterna miſeria, cruciatus corporis, vermis conſcientiæ, ſocietas cum Diabolo & Angelis eius in omnem æternitatem.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Qui ergò mala quæ præcedunt re- 21.
miſsionem peccatorum, & quàm dulcis ſit remiſsio peccatorum, & quid cum ea coniunctum ſit, & quid eam tandem excipiat in æterna vita, intelligit, cur prædicatio remiſsionis peccatorum, dicatur Euangelium, hoc eſt, bonus ac lætus nuncius, ignorare non poteſt.

Quibus offert Euangelium remiſsi- 22.
onem peccatorum? Peccatoribus, iiſq; omnibus, abſque diſcrimine ordinum, conditionum & nationum.

Sic enim Veritas dicit: prædicate 23.
Euangelium omni creaturæ, intelligens per, Omnem creaturam, omnes homines cuiuſcunq; ordinis, conditionis, & nationis.

Idem ait: Oportet prædicari remiſ- 24.
ſionem peccatorum in omnes gentes, hoc eſt, omnibus gentibus: idque in hunc finem, vt gentes fiant participes bonorum quæ offert Euangelium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

25. *Paulus ſimiliter dicit: Certus eſt ſermo, quòd Ieſus venit in hunc Mundum peccatores ſaluos facere. Item: DEVS vult omnes homines ſaluos fieri. Vnus enim eſt Deus, & vnus Mediator DEI & hominnm.*

26. *Qui ergò negant gratiam eſſe vniuerſalem, corrumpunt doctrinam Euangelij, & Chriſto ſe opponunt: & miſerè ſe ipſos & alios ſeducunt, concluſiunculis ſuis perperam ex Scriptura conſtructis capti.*

27. *Qua cum conditione offert Euangelium remiſſionem peccatorum omnibus peccatoribus? Cum conditione pœnitentiæ, hoc eſt, ſi conuertantur per fidem ad prædicationem Euangelij. Ideò ait: Oportet prædicari pœnitentiam.*

28. *Conditio pœnitentiæ & fidei eadem eſt. Nam per fidem fit conuerſio. Ideò Dominus mandato de prædicando Euangelio inter omnes gentes addit: Quiſquis credi-*

*crediderit, ſaluus erit: qui verò non cre-
diderit, condemnabitur.*

Hæc conditio ſæpiſſimè inculcatur 29.
*in Scripturis: Sic Deus dilexit Mundum,
vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt om-
nis qui credit in illum, non pereat, ſed
habeat vitam æternam. Ergò non credens
peribit. Qui enim non credit in Filium,
ira Dei manet ſuper eum.*

Vt autem conditio fidei requiritur, 30.
*vt applicetur beneficium, hoc eſt, remiſſio
peccatorum: ita conditio perſeuerantiæ ne-
ceſſaria eſt, vt retineatur acceptum.*

Ideo autor Epiſtolæ ad Hebræ: dicit: 31.
*Participes Chriſti effecti ſumus, ſi tamen
initium fiduciæ eius, vſque ad finem, fir-
mum tenuerimus. Item: Qui perſeuerauе-
rit vſque ad finem, hic ſaluus erit.*

Hæc perſeuerantiæ conditio euertit 32.
*dogma eorum, qui ſentiunt hominem, qui
ſemel cœpit credere, non poſſe amittere fi-
dem: quaſi fides eſſe poſſit, vaſtata con-*

 ſcien-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſcientia, & expulſo de corde Spiritu ſancto, qui vbicunque ſit, efficax eſt.

33. Porrò cùm fides ſit voluntatis, ceptum eſt quæri, Quomodo ſe voluntas habeat in conuerſione, ſeu in appræhenſione quæ fit per fidem: paſſiuè ne, an actiuè?

34. Vt ad hanc quæſtionem rectè reſpondeatur, conferenda ſunt plura Scripturæ teſtimonia, qualia ſunt hæc: Hic eſt Filius meus dilectus, hunc audite. Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. DEVS operatur in nobis & velle & perficere. Spiritus adiuuat infirmitates noſtras. Exuſcita donum quod in te eſt. Contendite intrare per anguſtam portam. Quoties volui filios tuos congregare, & noluiſti? Vos ſemper Spiritui ſancto reſtitiſtis. Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei.

35. Hæc & ſimilia teſtimonia vnà conferenda ſunt, & non vnum aliquod ex illis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

*illis ita arripiendum eſt, vt cætera Sophi-
ſticâ eludantur.*

Mandatum eſt vt audiamus vocem 36.
*filij DEI. Huic mandato obtemperare
poteſt hominis voluntas. Verùm quia,
dum verbum auditur, voluntas per ſe aſ-
ſentiri non poteſt, Spiritus ſanctus ad-
eſt, & mouet voluntatem, vt verbo aſ-
ſentiatur.*

Hæc voluntas non habet ſe, vt ſa- 37.
*xum, quod violenter trahitur: ſed vt po-
teſt aſſentiri Spiritui ſancto mouenti: ita
ſua contumacia poteſt Spiritui ſancto re-
luctari.*

Deinde, conuerſus & regenitus ha- 38.
*bet perpetuum opitulatorem Spiritum:
vnde poteſt & debet voluntas pijs exer-
citijs ſe magis magiſq; excitare: Poteſt
etiam Spiritum ſanctum contriſtare, &
relabi in priores ſordes.*

Quare vt crebræ Prophetarum ex- 39.
hortationes, lectio, meditatio, Sacræ

cœnæ vſus, alacritati voluntatis excitan-dæ ſeruiunt: ita comminationes & ærumnæ præſentis vitæ, voluntatem veluti refre-nare debent, ne Spiritum ſanctum expellat.

40. *Habet ergò voluntas hominis ſe, cùm in conuerſione, tùm poſt conuerſionem: partim, paſſiuè: partim, actiuè.*

41. *Abraham accipiens mandatum de mactando filio, omnia, libera voluntate, mandato Dei poſtpoſuit. Quod factum cùm Deus prædicat, ſatis oſtendit volun-tatem Abrahæ non ſe habuiſſe vt ſaxum, ſed verè elegiſſe obedientiam erga DEI mandatum.*

42. *In voluntate ſiquidem eſt* προαίρεσις, *qua ipſa poteſt, pluribus monſtratis, alia præ alijs eligere.*

43. *Sequitur quod quarto loco propoſui-mus, cuiuſnam merito Euangelium offerat remiſſionem peccatorum pœnitentibus? Ad quod reſpondet Dominus, cùm addit: In nomine meo.*

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hæc locutio, In nomine meo, vnum 44.
excludit, alterum includit. Excludit me-
ritum hominis pœnitentis: & includit me-
ritum Chriſti paſſi pro nobis et reſuſcitati.

Porrò triplex meritum Chriſti eſt, 45.
videlicet Mortis, obedientiæ & interceſſi-
onis.

Meritum mortis Chriſti abolet pec- 46.
catum, iuxta illud: Ecce agnus Dei qui
tollit peccatum Mundi.

Quicunque ergò aliunde, quàm à me- 47.
rito mortis Chriſti, quærit peccati expia-
tionem: puritatem Euangelij corrumpit,
& mortem filij Dei extenuat. Nullum
enim vnquam peccatum aboleri poteſt, ni-
ſi virtute ſanguinis Chriſti. Ideò autor
Epiſtolæ ad Hebræ: ait. Chriſtus ſemel
oblatus eſt, ad multorum exhaurienda pec-
cata. Item: Sanguis CHriſti emundat
conſcientias ab operibus mortuis. Item:
Sine effuſione Sanguinis nulla fit remiſ-
ſio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

48. *Meritum obedientiæ Chriſti, qua vi-delicet legi Dei ſatiſfactum eſt, nobis confert iuſtitiam. Nam Chriſtus ſuam obedientiam nobis imputat, qua iuſti appareamus in conſpectu Dei.*

49. *Ita enim Paulus ſcribit: Chriſtus eſt finis Legis in iuſtitiam omni credenti. Item: Quemadmodum vnius inobedientia multi ſunt conſtituti peccatores: ita vnius (Chriſti) obedientia, multi ſunt conſtituti iuſti.*

50. *Qui ergò in alia quauis re collocat iuſtitiam, qua iuſti ſumus coram Deo, quàm in obedientia Chriſti credenti imputata, abolent Euangelium, & Chriſti beneficium non, vt par eſt, æſtimant.*

51. *Meritum interceſſionis eſt, quo reconciliamur DEO. Chriſtus enim ſolus eſt Mediator DEI & hominum, & ſolus intercedit, ſoluſq; exauditur.*

CONVE.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

CONVENIENTIA ET DISCRIMEN LEGIS ET EVANGELII.

CVM IDEM DEVS ſit autor & Legis & Euangelij, fieri non poteſt, vt ſibi Lex & Euangeliũ repugnent: modò finis principalis & vltimus vtriuſq; doctrinæ, rectè conſideretur. 1.

2 Idem enim planè requirit Deus, & Lege & Euangelio, ſi finem ſpectemus vltimum, videlicet, plenam, perfectam, & ſpiritualem iuſtitiam, quæ eſt via vitæ æternæ. Nam ſine perfecta iuſtitia, hoc eſt, integra obedientia erga legem Dei, nemo vitam ingreditur.

3. Verùm ſi modus quæritur, quo peruenitur ad finem Legi & Euangelio communem, maximum diſcrimen inter Legem & Euangelium apparebit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

4. *Deus ſiquidem Lege ſua requirit, vt homo ipſe Legem operibus impleat, quò operibus Legis iuſtificatus, vitam ingrediatur.*

5. *Hoc Deum velle ſua Lege, promiſſio benedictionis Legi addita, indicat. Præterea ſententia illa: Qui fecerit ea, viuet in eis. Idem confirmatur verbis Domini, dicentis: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.*

6. *Verùm quoniam conditio Legi addita: Si fecerit ea homo, viuet in eis, homini eſt impoſsibilis (nemo enim mortalium, iuxta communem naſcendi Legem natus, legi Dei perfectam obedientiam præſtare poteſt) omnes homines ſententiæ damnatoriæ Legis primùm in Paradiſo latæ, deinde hominum mentibus impreſsæ, & de nouo promulgatæ in monte Sina, ſubiacent, donec finem Legis, hoc eſt, perfectam iuſtitiam conſequantur, qua coſiſtere coram tribunali Dei iuſti Iudicis poſsint.*

Cùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Cùm igitur homo finem Legis ſuis vi- 7.
ribus aſſequi haud poteſt: Deus ex mera
ſua bonitate, Euangelium proponit de filio
ſuo, qui factus homo, Legem impleuit per-
fectè, adeò vt ſententia Legis perfectè iu-
ſtus iudicatus ſit: teſte ipſius glorioſa re-
ſurrectione.

Hanc ſuam iuſtitiam, quæ eſt Legis 8.
perfecta obedientia, filius Dei (cuius om-
nes actiones & paſſiones infiniti ſunt va-
loris) omnibus in ſe credentibus imputat,
vt habeant ex imputatione, quod Lex re-
quirit, hoc eſt, plenam & perfectam iuſti-
tiam, quæ eſt via ad beatitudinem.

Hoc autem ita eſſe Paulus ſæpè o- 9.
ſtendit. Rom: 5. Vnius (ſcilicet Chriſti)
obedientia, iuſti conſtituentur multi. 2. Cor:
5. Eum qui non nouit peccatum, fecit pec-
catum, vt nos fieremus iuſtitia Dei in eo.
Hoc eſt, ipſe factus eſt reus noſtro peccato,
& nos facti ſumus iuſti ipſius iuſtitia.
Quod Auguſtinus rectè intellexit, cùm di-
ceret:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ceret: Noſtra delicta ſua delicta fecit, vt ſuam iuſtitiam noſtram iuſtitiam faceret.

10. *Sed quid clariùs dicto illo Pauli Roman: 10? Chriſtus eſt finis Legis in iuſtitiam omni credenti, hoc eſt, omnis qui credit, habet quod Lex requirit, nempe iuſtitiam, non quidem à ſe factam, ſed ſibi imputatam, qua perfectè iuſtus coram tribunali Dei apparet.*

11. *Huius iuſtitiæ imputatæ credenti, illuſtre paradigma Paulus ſe ipſum ſtatuit Philippen: 3. cùm ait: Exiſtimo omnia damnum eſſe propter eminentiam cognitionis Chriſti Ieſu Domini mei, propter quem omnium iacturam feci, & arbitror, vt* σκύβαλα, *vt Chriſtum lucrifaciam, & comperiar in eo non habens meam iuſtitiam, nempe quæ eſt ex Lege, ſed eam quæ per fidem eſt CHriſti, iuſtitiam, inquam, quæ eſt ex Deo per fidem.*

12. *Hic Paulus diſertè diſtinguit inter*

iuſtiti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

iuſtitiam Legis & Euangelij. Legis iuſtitia eſt, cùm homo ipſe Legem præſtat. Euangelij iuſtitia eſt, cùm Deus imputat iuſtitiam credenti, quæ imputata iuſtitia, eſt obedientia Legis à filio Dei præſtita, quam ipſe imputat, & gratìs donat in ſe credentibus. Promiſſio enim Euangelij, conditionem fidei requirit.

Eſt ergò hæc iuſtitia hominis cre- 13.
dentis, donum Chriſti. Nam ſi homo ipſe potuiſſet iuſtificari Lege: Chriſtus non mortuus fuiſſet, vt Paulus docet, Gal: 2.

Habemus ergò, & in quo conueni- 14.
ant Lex & Euangelium, ſi finem reſpicimus, nempe in eo, quòd vtraq; doctrina requirat iuſtitiam, viam vitæ æternæ, & in quo diſcrepent, videlicet in modo obtinendæ iſtius iuſtitiæ. Lex enim requirit ab homine propriam hominis iuſtitiam, quam ipſe facit: Euangelium offert alienam, nempe, Chriſti, fide accipiendam, vt iſto pacto legi Dei ſatiſſiat.

Papiſtæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

15. *Papiſtæ autem, vt hanc dulciſſimam doctrinam & myſterium ſolo verbo Dei Eccleſiæ reuelatum, de modo obtinendæ iuſtitiæ quam Lex requirit, obruant, clamant nos Deum Tyrannidis accuſare, vt quem Legem impoſſibilem dediſſe doceamus: Sed ipſi potiùs repræhendendi, qui non rectè diſcernunt inter Deum et Tyrannum, qui in Legibus ſuis, omnibus cauſſis differunt, ita prorſus, vt in nulla conueniant.*

16. *Nam, ſi cauſſam efficientem & finalem ſpectes: in DEO, efficiens eſt iuſtitia: finis autem, miſericordia. (Matt: 18.) In Tyranno, efficiens malitia eſt: finis, crudelitas. Si materiam & formam conſideras: Deus, ſancta, iuſta & ſalutaria ex fide facienda in gloriam Dei imperat: Tyrannus contrà, profana, iniuſta, pernitioſa.*

17. *Præterea Lex & Euangelium etiam in hoc conueniunt, quòd vtraque doctri-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

na peccatum arguat, etſi diuerſimodè. Vtrumque enim rectè dicitur. Lex arguit peccatum: Euangelium arguit peccatum: Sed illa, per ſe & propriè: hoc, ex conſequenti & per accidens.

Lex enim cùm dicit: Maledictus 18.
omnis, qui non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro Legis, manifeſtè omnes homines peccati arguit, eoſq́ reos coram tribunali Dei peragit, donec prodeant Chriſti ornati iuſtitia. Euangelium autem, quoties Chriſtum nominat panem vitæ æternæ, lucem mundi, ſaluatorem in ſe credentium, donatorem vitæ æternæ, agnum Dei tollentem peccata mundi: toties ex conſequenti ſequitur, omnes argui reos peccati, & damnari, qui ad Chriſtum non confugiunt, & in eum non credunt. Quod Iudæi optimè ex concionibus Chriſti intellexerunt. Ex quo factum eſt, quòd tam rabioſè ſe Chriſto oppoſuerint, vt qui eorum peccata eis ob oculos poſuerit.

19. *Adhæc differunt Lex & Euangelium etiam hoc modo : Lex prædicat iram & maledictionem : Euangelium contrà, Gratiam & benedictionem. Lex monſtrat culpam & pœnam : Euangelium prædicat remiſsionem culpæ, & abſolutionem à pœna. Lex morbum & ægrotum: Euangelium medicum & remedium indicat.*

20. *Æternæ enim maledictioni Legis, Euangelium opponit prædicationem* μετανοίας, *id eſt, pœnitentiæ, ſeu, conuerſionis, & promiſsionem vniuerſalem & gratuitam de remiſsione peccatorum, & de acceptatione coram Deo, & vitam æternam propter Filium Dei, Mediatorem.*

21. *Quia igitur ſolum Euangelium nouit remedium contra maledictionem Legis, ſolum etiam prædicat pœnitentiam in nomine Chriſti: & non Lex, quæ nihil planè de remedio contra maledictionem, & mortem æternam nouit.*

22. *Facientibus quidem Legem, quales*

nulli

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nulli ſunt, benedictionem promittit Lex: non autem facientibus Legem, quales omnes ſumus nobis relicti, maledictionem minatur, neque vltra hos terminos ſe Lex extendit.

Hinc iam intelligi poteſt, quid ſit 23.
iuſtificare, Legis ſententiâ, & quid iuxta Euangelium. Iuſtificare, Legis ſententiâ, eſt Deum, defendente Moſe, & propria hominis conſcientia excuſante, hominem legis obſeruatorem, ſeu, impletorem, innocentem dicere, iuſtum pronunciare ac vitæ æternæ, vt benedictum à Deo, adiudicare. Atque hoc pacto ſolus Chriſtus, Deus & homo, iuſtificatus eſt.

Iuſtificare, iuxta Euangelium, eſt 24.
Deum, intercedente Sacerdote Chriſto, hominem pœnitentem à reatu abſoluere, propter λύτρον ſolutum à Chriſto, iuſtũ pronunciare propter iuſtitiam Chriſti illi imputatam, ac vitæ æternæ, vt Filium dilectũ in dilecto gratìs propter Chriſtum, adiudicare.

25. *Quicunque igitur prædicationem pœnitentiæ, non ſubijciunt ſoli Euangelio, confundunt has diuerſas actiones, tempore & ordine distinctas: Accuſare peccatum, & prædicare pœnitentiam: nec rectè perpendunt diſcrimen Legis & Euangelij.*

26. *Pœnitentia enim cùm pro* μετανοίᾳ *ponitur, vſu veteris interpretis, propriſſimè est conuerſio hominis ad DEVM, per fidem in Ieſum Christum, quæ, vt ſequitur compunctionem ob peccatum: ita cauſa eſt nouitatis vitæ. Hoc plurima Scripturæ testimonia conuincunt. Luc: 16.* πιϛεύειν *et* μετανοεῖν *pro eodem ponuntur. Paulus diſtinguit dolorem ſecundum Deum à pœnitentia, cùm dicit: Dolorem ſecundum Deum operari* μετάνοιαν *ad ſalutem. Christus* μεταμέλειαν *præcedere conuerſionem affirmat. Baptista, nouitatem vitæ vocat fructum pœnitentiæ dignum. Petrus* μετάνοιαν *compunctioni ſubijcit, & ante nouam obedientiam collocat.*

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hæc teſtimonia clariſſimè ponunt ob 27.
oculos quid ſit pœnitentia, ſeu, μετάνοια,
nempe, conuerſio hominis, agnoſcentis iram
Dei propter peccatum, ad Deum, per fi-
dem in Ieſum Chriſtum.

Verùm cùm tres nominantur pœniten- 28.
tiæ partes, Synecdoche eſt, cuius hæc eſt ra-
tio. Contritio neceſſariò præcedit conuer-
ſionem quæ fit per fidem, & nouitas vitæ
neceſſariò comitatur conuerſionem. Quare
vt omnia complecterentur doctores Eccle-
ſiæ, bono conſilio tradiderunt tres eſſe par-
tes pœnitentiæ, idque reſpectu finis, qui eſt
in hac vita ſeruire Deo in iuſtitia & ſan-
ctitate vera.

Harum partium prima, Contritio, 29.
(id eſt dolor cordis, ex agnitione peccati,
& ſenſu iuſtæ iræ Dei, & iuſtæ damna-
tionis noſtræ conceptus) antecedens pars
pœnitentiæ rectè dicitur.

Secunda, formalis, videlicet, conuer- 30.
ſio per fidem, ſeu, fides ipſa, (quæ eſt læ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

titia cordis ex agnitione miſericordiæ Dei, & fiducia remiſsionis peccatorum propter meritum Christi, per Spiritum ſanctum, ad prædicationem Euangelij, excitata) rectè appellatur.

31. Tertia, conſequens pars dici poteſt, Noua obedientia, quæ eſt alacritas cordis ad obediendum Deo, à ſpiritu adoptionis accenſa.

32. Etſi autem agnitio peccati ex Lege eſt: tamen prædicatio pœnitentiæ non eſt Legis, ſed Euangelij propria. Siquidem agnitio peccati, ſeu, dolor ob peccatum, non eſt ipſa pœnitentia, ſeu, conuerſio, ſed paraſceue quædam ad pœnitentiam, ſeu, pars, vt diximus, antecedens, quæ Deo non placet, priuſquam fide temperetur, Quod cùm fit, ſacrificium Deo gratum exiſtit, iuxta illud: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. Item: Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.

33. Porrò cùm Papiſtæ vtrumque, hoc eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

*eſt, Decalogum & Euangelium, Legem
operum definiunt, vt illa ſit imperfectior,
hoc perfectior Lex, vt quæ non tantùm
manum, verumetiam animum cohibeat: ſa-
tis declarant ſe nunquam didiciſſe quid ſit
Euangelium.*

Neque enim ex interpretatione Le- 34.
*gis, qua Chriſtus corrigit corruptelas Pha-
riſaicas, efficient, quòd Chriſtus ſit nouus
legiſlator: neque quia ait: Hoc eſt præ-
ceptum meum vt diligatis vos inuicem, de-
finiuiſſe Euangelium putandus eſt: ſed
cùm dicit: Oportet prædicari pœnitenti-
am & remiſſionem peccatorum in nomine
meo, in omnes gentes, Euangelium pro-
priiſſimè definit.*

Diſcernendum eſt igitur, inter do- 35.
*ctrinam de Chriſti beneficio proprio, quæ
eſt Euangelium de pœnitentia & remiſſio-
ne peccatorum: &, de officio noſtro debi-
to, quod eſt ex fide præſtare Deo nouam
obedientiam.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

36. *Hæc noua obedientia Deo præſtanda, cultus DEI Spiritualis eſt, & ſacrificium ipſi gratiſſimum, cuius quidem materiam Lex, formam verò Euangelium monſtrat.*

37. *Eſt autem forma veri cultus Dei, opus quodlibet lege DEI præceptum ex fide fieri, in gloriam DEI principaliter: cuius tamen intermedij fines, plures eſſe poſſunt, quorum regula, Fides & Caritas eſſe debent.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

OBEDIEN-
TIA NOVA.

OBEDIENTIA 1
propriè eſt mandati ſuperioris promta & debita executio

Obedientia noua di- 2
citur, quæ eſt nouorum hominum, qui per fidem & Spiritum DEI nati ſunt filij Dei, vt Deo ſeruiant in iuſtitia & ſanctitate vera.

Hîc ergò duo ante omnia tenenda 3.
ſunt. Primum, Vbi nullum eſt mandatum, ibi nulla obedientia: Secundum, vbi non præcedit noua natiuitas, obedientia præſtari nequit, niſi ſeruilis.

Duo ſunt quæ renatum ad obedien- 4.
tiam Deo præſtandam meritò flectere debent, Obligatio, & Finium excellentia.

Obligationis obedientiæ erga Deum 5.
quatuor ſunt modi.

6. *Primus, obligamur vt creatura creatori. Eſt enim æternum debitum gratitudinis (quæ in obedientia poſita eſt) creaturæ erga creatorem.*

7. *Secundus, obligamur vt ſerui Domino. Si Dominus ego ſum, vbi timor meus?*

8. *Tertius, obligamur vt filij patri. Si pater ego ſum, vbi honor meus? Cùm ergo nos ſumus filij Dei, non ſolùm creatione, verumetiam regeneratione: par eſt, vt Deum tanquam Patrem optimum, vera obedientia colamus.*

9. *Quartus, obligamur vt grati erga benefactorem. Cùm ergo Dei beneficia erga nos ſunt omnium maxima: debetur illi profectò maxima gratitudo, quæ in mandati ipſius promta executione cernitur.*

10. *Gradus obedientiæ erga Deum in genere ſunt duo, videlicet, Dilectio DEI, et dilectio proximi. Horum ſinguli habent gradus inferiores iuxta Decalogi præcepta.*

Dilectio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Dilectio DEI concipitur ex notitia 11.
paterni affectus in Deo erga nos : naſci-
tur ex fiducia Chriſti : creſcit per Spiri-
tum fidei : roboratur cogitatione cumuli
beneficiorum Dei, corporalium & ſpiritu-
alium : cernitur in obedientia ſub cruce,
& in ſanctitate vitæ, quæ tametſi perfe-
cta præſtari nequit : tamen placet, quia
filij ſumus.

Dilectio proximi habet cauſſas, Man- 12.
datum Dei, vinculum naturæ & gratiæ,
& neceſsitatem conſequentiæ. Qui enim
dicit ſe Deum diligere, & proximum
ſuum odit, mendax eſt : & caritas DEI
in eo non eſt.

Finis obedientiæ eſt adeò multiplex, 13.
vtilis & neceſſarius, vt qui eo non moue-
tur, ne hominis quidem titulo dignus ſit,
ne dum filij Dei. Diſtingui autem poſ-
ſunt fines commodè hoc modo.

Primus, vt fideles ſua obedientia te- 14.
ſtentur ſe renunciaſſe Sathanæ hoſti Dei,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ac Deo ſe ſubieciſſe ad obediendum ipſi per iuſtitiam & ſanctitatem veram, in ipſius gloriam, iuxta ſtipulationem in Baptiſmo factam.

15. Secundus, vt fideles teſtentur ſe eſſe ſocios caſtiſſimorum ſpirituum in cœlo, qui Deo ſemper aſſiſtunt, vident eius faciem parati ad imperata ipſius exequenda. Ob hanc cauſſam fideles orantes dicunt: Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, ſic etiam in terra.

16. Tertius, vt fideles teſtentur ſe eſſe ſocios omnium timentium nomen DEI in terra cum Dauide, qui ait: Socius ſum omnium timentium nomen Domini, & cuſtodientium mandata eius, Pſal: 119.

17. Quartus, vt fideles, cùm ſint templum Dei, offerant in eo holocauſtum & thymiama, & ornent cornua Altaris frondibus & floribus obedientiæ.

18. Quintus, vt opera obedientiæ in filijs Dei & fratribus Ieſu Chriſti ſint veluti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

συνθήματα quædam militaria, quibus Chri-
ſtiani teſtentur ſe militare ſub vexillo
Ducis ſui Ieſu Chriſti, contra peccatum &
Diabolum.

Sextus, vt bona opera ſint fulcra 19.
bonæ conſcientiæ, quæ fidei quoddam pro-
pugnaculum eſt, ne ipſa patiatur naufra-
gium. Vaſtata enim conſcientia per con-
tumaciam erga Deum, fidei fit naufragi-
um, vt Paulus docet.

Septimus, vt alij inuitentur exem- 20.
plo. Ideò ſcriptum eſt: Sic luceat lux
veſtra coram hominibus: vt, cùm videant
veſtra bona opera, glorificent patrem ve-
ſtrum, qui eſt in cœlis.

Octauus, vt obedientes præmia tem- 21.
poralia & æterna conſequantur, iuxta
promiſſionem: quam promiſſionem non
ſolùm licet, verumetiam oportet intueri,
& ſcire Deum non eſſe vanum in ſuis pro-
miſſis.

Porrò, huic noſtræ ſententiæ de obe- 22.
dientia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

dientia erga Deum, tria genera hominum aduerſantur. Quidam enim plus tribuunt obedientiæ hominis, quàm par eſt: quidam plus, quàm decet, adimunt: quidam planè deſtruunt.

23. Plus tribuunt obedientiæ hominis Papiſtæ quàm par eſt, cùm fingunt opera eſſe cauſſas iuſtificationis coram Deo, & merita vitæ æternæ. Vtrumq; pugnat cum Paulo, qui docet obedientiam erga Deum, eſſe finem iuſtificationis: & vitam æternam, donum Dei per Ieſum Chriſtum.

24. Plus adimunt obedientiæ quàm par eſt, qui clamant eam non cohærere cum fide, nec eſſe neceſſariam: cùm tamen Chriſtus, & Paulus dicant nos debitores eſſe: & natura fidei ſit, per dilectionem operari: ſitq; nota diſcipulorum Chriſti, ſe mutuò, exemplo Chriſti, diligere.

25. Deſtruunt rationem veræ obedientiæ Monachi, cùm mandata hominum definiunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

unt obedientiam erga DEVM, qua Deus colitur, contra Eſaiam & CHriſtum, qui teſtantur Deum non coli mandatis hominum.

Ex hoc falſo principio extruxerunt Miſſas, Indulgentias, inuocationes mortuorum, & alias multas ſuperſtitiones, quas cultum Dei definiunt : quod probare difficiliùs ipſis erit, quàm Oceanum cribro exhaurire.

Præſertim, cùm iſta omnia pugnent 27.
cùm obedientia erga Deum, & inobedientiæ ſeu contumatiæ ſint ſubijcienda.

Eſt enim inobedientia contra Deum, 28.
quadruplex : videlicet, non facere imperata : facere imperata, ſed non debito modo ac ordine : facere contra interdictum : & comminiſci cultus, præter mandatum Dei.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

CVLTVS DEI.

1 HOMINES AD prædicationem Euangelij (quæ eſt pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum in nomine Chriſti) conuerſi & ſpiritualiter renati, DEO ſpiritualem quendam cultum debent, quem ſoli credentes & intelligunt & præſtare poſsunt.

2. Philoſophi quidem omnibus ætatibus ſe torſerunt, in tradenda huius cultus ratione: & quidam ex illis, vt Socrates, Plato, Xenophon, &c. multas præclaras gnomas reliquerunt: ſed nullus eorum ſcientiam colendi DEVM veram monſtrauit.

3. Nam, etſi principia quædam huius cultus naturæ lumine viderunt Philoſophi: tamen, priuſquam ad rem deuentum eſt, in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

in horribiles demerſi tenebras, & ſe, & ſuæ doctrinæ ſectatores miſerè deceperunt: ac à vero DEO aberrantes, creaturas & Dæmonia coluerunt, ſicuti cum hiſtoria mundi Paulus Apoſtolus teſtatur.

Verùm de tenebris iſtis ſuam Eccle- 4
ſiam educit Dominus, prætenſa verbi ſui lucerna, ſicuti ſanctus ille rex Dauid teſtatur, cùm inquit: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis.

Huius lucernæ ſplendore, quæ ad ſub- 5.
ſtantiam huius diuini cultus pertinent, inquirere operæprecium eſt: ne vel cum Philoſophis vmbras inanes ſectemur: vel de vno errore in alium cum Monachis, ſpreta lucerna cœleſti, feramur.

Sunt autem quatuor, quibus probè ex 6.
verbo Dei perceptis, ſolida cultus Dei ſcientia haberi poteſt. 1. Regula, ad quam tanquã ad Lydium lapidem exigendus eſt cultus Dei. 2. Fundamentum. 3. Definitio ſeu ratio. 4. Cultus Dei in ſuas quaſdam formas ſectio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

7. *Regula cultus Dei generalis eſt hæc: Nullus cultus DEO acceptus eſt, niſi quem ipſe Deus proprio ſuo verbo ordinat, ac homini commendat.*

8. *Hanc regulam vox Dei apud Eſaiam, & Dominus in Euangelio confirmat, cùm inquit: Fruſtrà colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Et Paulus clarè damnat omnes* ἐθελοθρησκείας, *hoc eſt, cultus quos, homines, bona, vt dicunt, intentione excogitant. Huc accedit quòd Paulus diſertè pronunciat, impoßibile eſſe placere DEO ſine fide. Et rurſus, Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt.*

9. *Hanc ergo regulam teneant pij, & quiduis potiùs patiantur, quàm vt ſinant eam ſibi vlla Diabolorum, aut hominum tyrannide, hypocriſi & Sophiſtica eripi. Nam ea amißa, omnis ſuperſtitionis & idololatriæ ianua eſt aperta, & regnum Chriſti inuaditur.*

Vſus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Vſus huius Regulæ eſt multiplex. 10.
Primùm enim, eâ ſtabilitur autoritas Legiſlatoris DEI. Nam vt in Republica, vbi liberum eſt cuilibet condere Leges pro ſuo arbitrio, autoritatem ſupremi Domini vileſcere neceſſe eſt: ita etiam in Eccleſia Dei autoritas contemnitur, quando alij alios cultus Eccleſiæ obtrudunt. Quare cùm hanc autoritatem ſibi ſoli vendicat Dominus in Primo præcepto: caueat puluis & cinis, ne ſibi honorem diuinæ maieſtatis vſurpet.

Deinde, hæc regula liberat nos ab er- 11.
rore Ethnico, Phariſaico & Papiſtico: ne cum illis, ſine modo, ſuperſtitiones & ἐθελοθρησκείας *cumulemus.*

Præterea, nos animat hæc regula, 12.
ad audacter contemnendas, & deteſtandas omnes Paparum, ac Monachorum Regulas ac Leges, quas volunt Eccleſiæ obtrudere, cum infinitis penè cultus generibus, de quibus vox Dei nullum planè verbum habet.

Quare vtut ſpecioſæ ſunt humanæ Leges, de cultibus, quos ignorat verbum Dei, ſecurè à pijs omnibus contemnantur ac vitentur, non ſecus atque ſerpens, qui in Paradiſo decepit Euam.

13. *Donec enim ſteterit vox DEI, & regula, quam ſequimur: fieri non poteſt aliud, quàm vt omnes cultus, quos non tradit verbum Dei, ſint cultus Dæmoniorum, quemadmodum & Paulus teſtatur.*

14. *Sequitur ſecundo loco fundamentum cultus DEI, quod in quouis homine, volente DEVM ritè colere, iactum eſſe oportet. Huius fundamenti duæ ſunt partes: Cognitio Dei, & Cognitio noſtri.*

15. *Cognitionem Dei conſequimur duabus rebus, nimirum verbo & teſtimonio. Hæ enim duæ res coniunctæ, docent nos, quòd Deus ſit fons omnis virtutis, iuſtitiæ, ſapientiæ, veritatis, ſalutis: quòd Deus ſit ad iuuandum promtus ſua natura: quodq; illi ſoli omnis gloria ſit tribuenda.*

Quòd

Quòd autem hæc DEI cognitio ſit pars fundamenti cultus Dei, teſtatur ipſe DEVS, Eſaiæ 19. Cognoſcent Ægyptij Dominum in die illo, & facient ſacrificia & oblationem, vouebuntq; vota Domino, ac reddent.

Cognitio noſtri, quam dixi alteram 16.
partem eſſe fundamenti cultus DEI, ex trium rerum contemplatione petenda eſt: nimirum ex fine creationis: ex virium præſentium æſtimatione: ex facilitate lapſus in peccatum.

Finis, docet officium, quod eſt refer- 17.
re imaginem Dei in ſyncera pietate, & iuſtitia vera. Vires præſentes, docent, quòd præſtare Deo debitam obedientiam minimè valeamus: Lapſus frequentes, nos admonent fragilitatis noſtræ & infirmitatis

Harum rerum conſideratio non hy- 18.
pocritica, facit, vt omnem gloriandi materiam abijciamus, & nos ſoli diuinæ boni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tati committamus, omni fiducia ſalutis coniecta in filium Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Nam ipſe fons ille eſt, de quo Pater cœleſtis vult nos aquas ſalutis haurire.

20. Tertio loco propoſui cultus Dei definitionem certam tenendam eſſe, qualis eſt hæc: Cultus Dei eſt opus mandatum à DEO, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter.

21. In hac definitione ſunt tria, quæ neceſſariò coniuncta ſunt in vero Dei cultu: Opus præceptum, Fides, Celebratio Dei. Nam ſi vnum ex his demſeris, actio quantumuis ſpecioſa, non habet rationem cultus Dei.

22. Opus præceptum, eſt materia cultus Dei, ſine qua cultus Dei eſſe non poteſt. Verùm ſi quis peregrinam materiam ſubſtituat, cultus DEI non erit. Vt inuocatio Sanctorum eſt opus, Celebrare miſſam eſt opus, Roſarium peragere eſt opus: ſed

ſed, quia à DEO non ſunt præcepta, non poßunt eſſe materia cultus Dei, ſed impiæ potiùs ſuperſtitionis.

Secundum, quod neceßariò requiritur in ratione cultus Dei, eſt fides. Nam opus præceptum non eſt cultus, niſi fides ſit eius effectrix. Caſtus fuit Xenocrates, caſtus fuit & Ioſeph, vtrique caſtitas erat præcepta: Sed quia ille fide vacuus erat, eius caſtitas non fuit cultus Dei: huius verò, quia fides prælucebat, cultus DEO gratißimus, qui in gloriam DEI in tota Ægypto ceßit. Similiter Dauidis militia cultus Dei fuit: Scipionis, minimè. 23.

Quòd autem fides neceßariò requiratur, vt quæ formet opus, multæ ſunt rationes. PRIMA, Nullum opus placet, niſi priùs perſona placeat: placet autem fide. SECVNDA, Opus non placet niſi ſit iuſtum. Nunc autem vt perſona iuſtificatur fide: ita opera, quæ facit iuſtificatus, 24.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

catus, iuſta habentur propter fidem. TERTIA, Fides facit, vt voluntarium ſit noſtrum obſequium, & non veluti coactum minis legalibus, quod in cultu Dei requiritur. QVARTA, Fides facit vt opus externum ſit ſpiritualis cultus. Oportet enim omnem DEI cultum ſpiritualem eſſe. QVINTA, differentiam facit fides inter cultum verum Dei, & alias omnes ſuperſtitiones. SEXTA, Fides tegit defectus operum, & infirmitates multas, quibus alioqui contaminaretur cultus Dei.

25. Proinde omne opus, cui non prælucet fides, ſiue præceptum ſit, ſiue liberum: impurum, ſuperſtitioſum, carnale eſt. Impurum, quia ex impuro corde proficiſcitur: Superſtitioſum, quia non regitur fide: Carnale, quia ſpiritu CHRISTI deſtituitur.

26. Phariſæus in Euangelio liberalis fuit in pauperes, fuit caſtus, fuit ſobrius, ex iuſtè partis vixit. Hæc, ſi præceptum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tantùm conſideres, præclara fuerunt omnia: ſed, quia vacuus erat fide, omnia iſta ſunt impuritate animi contaminata, atque ideò, abominabilia coram Deo. Contrà autem Cornelij aulici eleemoſina, caſtitas, ſobrietas, iuſtitia placuerunt Deo, vt ſpiritualis cultus. Nam prælucebat fides.

Hinc facile eſt iudicare, quid ſit ſen- 27.
tiendum de operibus, quæ Papa vt cultum Dei, Tyrannide, Sophiſtica, & hypocriſi tuetur: qualia ſunt, Monaſtica vita, vota impuri celibatus, aqua luſtrali aſpergi, inungi vnguento pontificio, inuocare Sanctos, peregrinari ad loca longinqua religionis ergô, adorare reliquias Sanctorum, miſſare pro viuis & mortuis, circumgeſtare panem, reponere panem intra cancellos vt adoretur, & eius generis penè infinita: quæ omnia ſunt apertiſſimi characteres Antichriſti.

Huiuſmodi itaq; Papalia opera qui 28.
ponit in cultu Dei, quid ſit cultus Dei nun-

quam didicit. Nam nihil in ijs eſt, quod ad cultus DEI rationem pertinet. An non apertè contra regulam ſupra traditam pugnant? An non omnibus partibus deſtituuntur, quæ requiruntur in vera cultus DEI ratione? Quare iſta relinquamus Sathanæ Toparchæ, hoc eſt, Antichriſto: & nos ſequamur facem verbi DEI, quæ ſola nos veram viam cultus ſalutaris monſtrat.

29. Tertium definitionis cultus Dei membrum fecimus, vt opus præceptum, ex fide factum, tendat in celebrationem gloriæ Dei. Vt enim à fide proficiſci debet omnis cultus DEI: ſic tendat in gloriam Dei principaliter neceſſe eſt: ita vt gloria Dei ſit vltimus finis operis.

30. Hoc confirmatur Eſaiæ dicto: Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Et Dominus apud Matth: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt glorificent Patrem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Patrem veſtrum cœleſtem. Huc & illud Auguſtini aduerſus Iulianum : Noueris itaque non officijs, ſed finibus, à vitijs diſcernendas eſſe virtutes. Officium autem eſt, quod faciendum : finis verò, propter quod faciendum eſt. Cùm itaq; facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, ſed non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur.

Etſi autem vltimus & principalis finis cultus DEI, eſt gloria DEI : tamen nihil prohibet gradus eſſe mediorum finium, qui vltimo deſtinantur. Dauid militat, vt defendat ciues : defendit ciues, vt incolumis ſit Reſpublica : vult incolumem rempublicam, vt doctrina religionis conſeruetur, & propagetur : idq; ideò, vt Deus glorificetur. 31.

Poſtremum quod ſpectandum in cultu DEI propoſui, eſt eius in ſuas formas ſeu potiùs modos ſectio. Hæc ſectio ideò obſeruanda eſt diligentiùs, quia non ſolùm oſten- 32.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

oſtendit quàm latè pateat cultus Dei: verumetiam errorem eorum confutat, qui ocioſos homines, propterea quòd non attingant rempublicam, ſolos Deum in ſuo ocio colere exiſtimant: quaſi non multò meliùs militi, iudici, marito &c. pateret via ad colendum DEVM, quàm ocioſo ventri, qui fumos auro commutat.

33. In vniuerſum itaq; cultus DEI duplex eſt: Internus & externus, quorum poſterior ſine priore, cultus rationem non habet. Prior, eſt animi: poſterior eſt corporis.

34. Vterque DEO iuſtè debetur. Nam quoad animam, creauit hominem ad imaginem ſuam, & corpus finxit ex limo terræ, ac omnes vires contulit, ac conſeruat. Huc illud Pauli: Glorificate DEVM in corpore veſtro, & in ſpiritu veſtro, quæ ſunt Dei.

35. Vt internus cultus eſt motus cordis purificati fide, congruens cum lege DEI: ita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ita externus eſt actio externa, quæ motu cordis regitur, congruens ad normam voluntatis DEI. Vterque differentias recipit iuxta gradus præceptorum Decalogi, & diſcrimina vocationum in ſtatibus à DEO approbatis, hoc eſt, in Oeconomico, politico, & Eccleſiaſtico. Hi enim tres ſtatus, ſoli approbantur à DEO, cum omnibus artibus & officijs, quæ faciunt ad eorum incolumitatem conſeruandam.

Hæc varietas cultus diuini, non euertit quod ſuprà tradidimus, videlicet, quòd 36.
omnis cultus Dei ſit ſpiritualis. Hæc enim differentia non ſumitur à qualitate operis, ſed à qualitate animi, qui agitur ſpiritu Dei. Propter hunc ſpiritus motum, omne opus factum ex fide in celebrationem Dei, dicitur & eſt, ſpiritualis cultus.

Solos enim hos cultores requirit Pater cœleſtis, teſte Filio, qui eum colunt in 37.
Spiritu & veritate, hoc eſt, qui veris motibus Spritus ſancti aguntur ad præſtan-

dam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

dam DEO obedientiam, cùm communem cum omnibus pÿs, tùm propriam cuiuſque in ſua vocatione.

BONA OPERA.

1. NECESSE EST *rectè doceri Eccleſiam Chriſti de bonis operibus, & eorum de neceſſitate. Nam vbi hîc erratur, magnas tenebras in reliquis doctrinæ partibus ſequi manifeſtum eſt.*

2. *Sex autem quæſtiones ſunt, quæ ex verbo DEI rectè explicatæ, clarè docebunt quid ſit piè ſentiendum de bonis operibus, & omnes errores, cùm veterum, tùm recentium apertè refellent.*

3. *Quæſtiones autem hæ ſunt. Prima, Quænam opera docenda ſint & facienda.*

Secunda,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Secunda, Quomodo fieri poſsint. Tertia, Quomodo placeant. Quarta, Quænam ſint cauſsæ bonorum operum. Quinta, Cur promiſsiones additæ ſint bonis operibus. Sexta, Quoniam omnes homines habent peccatum, meritò etiam quæri poteſt, quorum hominum obedientia placeat, & quorum non.

DE PRIMA QVÆſtione.

Cùm quæritur quæ opera docenda et 4.
facienda ſint, duo inprimis perpendere o-
portebit: Qui nos ſimus, quibus benè a-
gendi incumbit neceſsitas, & quiſnam ille
cui, benè operando, placere ſtudebimus.

Cùm nos intuemur, noſtra corruptio 5.
nobis in mentem veniet, qua noſtra mens
ita obſcurata eſt, vt nec quid DEO pla-
ceat, nec quid ipſi diſpliciat per nos intel-
ligamus. Quare extremæ erit inſaniæ, ſi
nos velimus opera excogitare, quibus nos

DEVM

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

DEVM colere ſine eius mandato ſtatuerimus, præſertim cùm ipſe dicit: Fruſtrà me colunt mandatis hominum.

6. *At ſi Deum intuemur, eius maieſtas nobis in mentem veniet, quæ nos meritò reuerentiæ erga ipſum admonebit, ex quo fiet, vt hoc ſolùm illi placere ſtatuamus, quod ipſe ſuo præſcribit nobis verbo.*

7. *Huc illud Ezechielis: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, nec iudicia eorum cuſtodiatis, nec idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus veſter, in præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite, & facite ea. Et illud Ieremiæ: Speculatorem dedi te domui Iſraël: audiens ergò ex ore meo ſermonem, annunicabis eis ex me.*

8. *Hinc manifeſtè concluditur, nec alia opera docenda aut facienda eſſe, quàm quæ nobis verbo ſuo DEVS commendat, quorum Epitome eſt Decalogus.*

9. *Hæc concluſio euertit omnia Papiſtarum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſtarum & hypocritarum deliramenta, qui Eccleſiæ Chriſti ſuas obtrudunt traditiones: quarum multæ, manifeſtè pugnant cum voce Dei, & ſunt doctrinæ, vt Paulus loquitur, Dæmoniorum.

DE SECVNDA QVÆſtione.

Poſtquam mens pij hominis edocta 10.
eſt, quænam opera ſint facienda, mox in hac humana fragilitate, quærit, Quomodo fieri poſſint? Hîc cùm alij aliter reſpondeant, neceſſe eſt id quærere, in quo mens pia tutò acquieſcere poteſt.

Chriſtus dicit diſcipulis ſuis: ſine 11.
me nihil poteſtis facere. Loquitur enim de ſalutaribus actionibus, quæ dici bona opera poſſunt. Et Paulus dicit, ſine fide impoſſibile eſſe placere Deo. Et idem: Qui Spiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei.

Ex hiſce teſtimonijs luce clariùs pa- 12.
tet, quòd hæc ordine requirantur, vt bona

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

opera fieri poſint. Primùm, Chriſti cognitio. Secundò, Fides, quæ eſt viua in Chriſtum Mediatorem fiducia, qua homo ſola iuſtificatur. Tertiò, Viuificatio, quæ fit cùm Chriſtus, ad prædicationem Euangelij, Spiritum ſuum in nos effundit: ſine quo perſimiles ſumus arido ramo. Cùm autem in Chriſtum credimus, nouæ vires acquiruntur, iuxta illud: Qui ſperant in Dominum, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquila, current & non laborabunt, et ſi laborabunt, non deficient.

13. Sine ergò notia Chriſti, fiducia in CHRISTVM, & viuificatione per Spiritum ſanctum, ne incoari quidem poſſunt bona opera, nedum fieri aut conſummari.

14. Damnandus ergò error eorum eſt, qui vel à profanis Ethnicis fieri bona opera poſſe, quæ Deo placeant, exiſtimant: vel puris naturalibus, vt loquuntur, & vi liberi arbitrij præſtari Deo obedientiam clami-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

clamitant : vel bona opera hominum in cauſis iuſtificationis hominis coram DEO numerant. Nam fieri non poſſe bona opera, niſi à iuſtificatis oſtendunt dicta quæ adduximus. Quare Papiſtæ, qui hominem coram DEO operibus iuſtificari contendunt, manifeſtè confundunt ordinem cauſarum & effectuum.

DE TERTIA QVÆſtione.

Poſtquàm pius edoctus eſt, quomodo fieri poſſint bona opera, proximè quærit, quomodo placeant, Ad quam quidem quæſtionem in genere dico, ea placere in conuerſis, à quibus ſolis etiam fieri poſſint. 15.

Vt autem hæc quæſtio determinetur diſtinctiùs, quatuor ordine ſunt ſpectanda. Primùm enim ſtatuendum eſt de perſona, quòd ea fide reconciliata & iuſta ſit propter Chriſtum gratis. Deindè fatendũ eſt, quòd perſona fide iuſta non dum Legi 16.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſatiſfacere poßit. Nam hærent etiam in pijs multa interiora peccata. Tertiò, perſona iuſtificata cum Paulo & Dauide deplorabit hanc immunditiem: repugnabit malis affectibus, qui ſubinde etiam in ſanctißimis ſuboriuntur: precabitur veris gemitibus cordis, ne Deus ſibi ſordes, quibus inuoluitur, imputet. Quartò, Etſi has ſuas ſordes agnoſcit perſona fide iuſta: nihilominus ſtatuet, quòd & DEVS poſtulet incoatam obedientiam, & quòd placeat hæc incoata obedientia propter Chriſtum, iuxta illud Petri: Offerte hoſtias ſpirituales acceptas Deo propter Chriſtum, qui & propitiator eſt, & nunc pro nobis interpellat.

17. Hinc proinde & hoc ſequitur, quòd noſtra obedientia non placeat, vel propter dignitatem operis in ſe, vel ob perfectionem, vel propter ordinem & ſtatum hominis. Non enim magis placet Apoſtoli Petri opus quàm Cornelij aulici. Quare manifeſtus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

niſeſtus error Monachorum eſt, qui putant ſanctitate ordinis & ſtatus opus commendari.

DE QVARTA QVÆſtione.

Multi non peſſimi, cùm audiunt hominem coram DEO fide ſola iuſtificari abſque operibus (vt Ambroſius loquitur) Moſis & naturæ, quærunt cauſſas bonorum operum, quibus homines meritò ad benè operandum accendi & impelli debent, Ad quam quæſtionem ex ſcripturis reſponderi oportet, quæ tres cauſſas grauiſſimas bonorum operum ſubinde inculcat, quæ ſunt: Neceſſitas, Dignitas, Præmium. De quibus ſigillatim quid ſentiendum ſit, breuiter indicabo. 18.

Neceſſitas quintuplex ſtatui poteſt: Mandati, debiti, fidej, conuerſionis, & vitationis pœnarum, quarum quælibet tanta eſt, vt nos meritò ad benè operandũ impelleret. 19.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

20. Neceſsitas mandati eſt, quòd neceſſe ſit, vt creatura obtemperet creatori. Cùm ergò Deus ſeriò & ſeuerè obedientiam erga ſe mandat: quis non videt bonorum operum ſtudium pijs eſſe neceſſarium? in præceptis inquit, meis ambulate: & Paulus: hæc eſt voluntas DEI, ſanctificatio veſtra.

21. Neceſsitas debiti, Rom: 8. indicatur his verbis: Debitores ſumus non carni, ſed ſpiritui: non ſumus noſtri iuris, ſed eius qui redemit nos ſuo ſanguine, 1 Cor: 6

22. Neceſsitas fidei, ſcilicet retinendæ & fouendæ, commendatur pijs à Paulo: Si quis, inquit, ſuorum, & maximè domeſticorum, curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Item: milita militiam honeſtam, habens fidem & bonam conſcientiam, quam quidam dum repulerunt, circa fidem naufragium paſsi ſunt.

23. Neceſsitas conuerſionis hoc dicto confir-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

confirmatur: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Cùm igitur ſit conuerſio, ſimul viuificatur homo fide, per Spiritum ſanctum. Nam conuerſioni regeneratio coniuncta eſt, quæ eſt incoatio nouæ vitæ, quæ eſt noua lux, ſapientia, & renouatio imaginis Dei in iuſtificatis.

Neceſſitas vitandi pœnas confirma- 24.
tur Dauidis teſtimonio. Propter iniquitatem, inquit, corripis filios hominum.

Dignitas in hoc ſita eſt, quòd cre- 25.
dentes, ſint filij Dei. Dedit enim omnibus qui credunt, hunc cœleſtem honorem, vt ſint filij Dei: quòd ſint templum Spiritus ſancti viuentis: quòd Chriſtus in credentibus habitet: quòd Pater, Filius & Spiritus ſanctus ad ipſos veniat, et in ipſis manſionē faciat: quòd Chriſti ſint membra.

Econtrario cogitetur quantum ſcelus 26.
ſit, ſi filij Dei imaginem hoſtis DEI referant: Quantum periculum ſit, templum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

DEI Sathanæ fœtore conſpurcare: quàm immane ſit, Spiritum ſanctum è ſuo exturbare hoſpitio.

27. Filiorum ergo DEI cùm ſit proprium, patrem imitari cœleſtem, qui dicit: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum: Et Paulus ait nos ad Sanctitatem vocatos: quis non videt, quòd ſanctos ſummum deceat ſanctimoniæ ſtudium?

28. Præmium præſtitæ obedientiæ ſepiùs in Scripturis promittitur pijs: Vnde Moſes, in iſtis moleſtijs, quas tulit vltra quadraginta annos, reſpexiſſe ad remunerationem ſcribitur.

29. Etſi autem fide promiſſionis ſola, ſe iuſtum coram Deo ſtatuit Moſes: tamen extra iuſtificationem, etiam ad alias promiſſiones reſpexit. Nam cùm Deus obedientibus ſuæ voci promittit præmium: debet pius promiſſionem fide amplecti, & expectare mercedem promiſſam.

30. Verùm hoc interea cauebit pius, ne

cum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

cum *Agamemnone iactet ſua opera, & eorum dignitate nitatur : ſed potiùs gratiam promiſsionis intueatur, ſtatuatq́ ſibi non dari mercedem, propter operis valorem, ſed propter promiſsionem ex gratia.*

Hæ cauſsæ bonorum operum quas récenſuimus ſatis oſtendunt, quòd & bona opera ſint neceſsaria, & quòd qui bonorum operum ſint expertes, potiùs porcis Epicuri, quàm gregi Chriſti ſint annumerandi. 31.

DE QVINTA QVÆſtione.

Cùm opera à pijs facta non ſolùm debita ſint ſeruorum officia, verùmetiam imperfecta & contaminata, quæri meritò poteſt, Cur DEVS bonis operibus tam magnificas promiſsiones adiecerit? Quare huius rei cauſsas inquirere operæprecium eſt: vt ijs cognitis magis ad benè operandum excitemur. Poſsunt autem cauſsæ quinque ſtatui. 32.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

33. *Prima, vt promiſſiones completæ, ſint teſtimonia prouidentiæ DEI. Vult enim ſciri Deus, & bona corporalia res eſſe à ſe creatas, & non caſu ſpargi, ſed ab ipſo Eccleſiæ dari & conſeruari, iuxta dictum: Ipſe eſt vita tua & longitudo dierum tuorum, In diebus famis ſaturabuntur, diuites eſurierunt, timenti autem Dominum non deerit vllum bonum.*

34. *Secunda, vt ſint teſtimonia quòd Deus etiam in hac vita velit ſeruare Eccleſiam. Huc illud: Pietas habet promiſſionem præſentis vitæ & futuræ.*

35. *Tertia, Deus non ſolùm vult neceſſitatem corporalem eſſe commonefactionem de fide, inuocatione, ſpe, gratiarum actione: Verumetiam hæc bona vult fide peti & expectari, & in hac petitione & expectatione, fidem, ſpem, patientiam & ceteras virtutes creſcere.*

36. *Quarta, vult Deus promiſſiones de neceſſarijs huius vitæ, eſſe commonefactiones*

nes

nes de promiſsione gratiæ. Nam fidem,
qua agnoſcit Filium, & accipit reconcilia-
tionem, oportet ſemper prælucere in petiti-
one corporalium rerum: et quidem propter
Filium, cæteræ promiſsiones æditæ & ratæ
ſunt. Hæc omnia comprehenduntur in di-
cto. Quicquid petieritis Patrem in nomi-
ne meo, dabit vobis.

Quinta, vult Deus ſciri vtrumque, 37.
& Eccleſiam ſubiectam eſſe cruci, & ta-
men inter ipſa pericula mirabiliter ſeruari
in hac vita: vt vniuerſa admiranda con-
ſeruatio Eccleſiæ, & omnes mirandæ libe-
rationes ſint teſtimonia præſentiæ Dei in
Eccleſia: vt dicitur Num: 14. Vt ſciant
Ægyptij, quòd tu Domine ſis in hoc po-
pulo. Ioſue 3. Sciatis quòd Dominus De-
us in medio veſtri ſit. 1. Reg: 17. Vt
ſciat omnis terra quòd ſit Deus in Iſraël.
Eſaiæ 37. Ecce nunc Dominus Deus ſal-
uabit nos de manu Zennacherib, vt cogno-
ſcant omnia regna terræ, quòd tu ſolus ſis
Dominus. DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

DE SEXTA QVÆ- ſtione.

38. Cùm omnes homines habeant peccatum, rectè quæritur, quorum obedientia placet & quorum non? Præſertim cùm ſcriptum ſit: DEVS peccatores non exaudit.

39. Hæc quæſtio ſoluitur, adhibita diſtinctione duplicis peccati. Eſt peccatum, quod fit à volente & ſciente contra conſcientiam, quale in Chriſtianis eſſe non poteſt. Eſt peccatum, quod non fit contra conſcientiam. Huius generis ſunt vitioſi affectus, peccata ignorantiæ, omiſſiones, & ſuborientes interdum dubitationes, quibus peccatis ſancti repugnant, & credunt ea deleri propter Chriſtum.

40. Quicunque peccatis prioris generis indulgent, abijciunt fidem & vaſtant conſcientiam, Quare illorum opera ſunt abominationes coram Deo. Verùm qui poſteriori generi obnoxij ſunt, & retinent tamen fidem & bonam conſcientiam, illorum obedien-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

dientia propter Chriſtum, cuius renati ſunt Spiritu, placet, & eſt cultus DEO gratiſſimus.

OPERA CARITATIS.

1. QVONIAM in proximis noſtris aſſertionibus, de bonis operibus in vniuerſum, et eius cauſis diſſeruimus: hîc libet quoddam certum genus operum, videlicet Caritatis erga proximum proponere: quò magis piorum animi permoueantur ad caritatis opera ſibi mutuò præſtanda.

2. Hîc tria mihi expendenda videntur. Primùm, quibuſnam rationibus impelli & permoueri quiſque debeat ad præſtandum proximo ex caritate officium. Deinde, quæ genera operum caritatis ſint præcipua.

Tùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Tùm quæ regulæ ſpectentur, ad quas opera proximo præſtanda, ſunt exigenda.

3. *Etſi autem rectè obedientiæ erga Deum quintuplex ſtatuitur neceſſitas, nempe, Mandati, debiti, fidei, conuerſionis & vitationis pœnarum: tamen in hoc certo operum genere, tria vtiliter conſideranda puto, quorum cogitatio nos ad præſtanda proximo caritatis officia impellet, illa autem tria hæc ſunt: Efficiens, obiectum, finis.*

4. *Efficientia tria. Primum, mandatum Dei, cui omnes creaturas parêre oportet. Deus enim & Legem dilectionis impreſſit animis hominum, & ſerium mandatum edidit. Dilige proximum tuum ſicut teipſum. Hæc dilectio ſi vera eſt, ex corde ſyncero manat, ore comprobatur, & opere, cum res poſtulat, conſignatur.*

5. *Secundum efficiens, eſt fides. Hæc enim, vt Apoſtolus teſtatur, efficax eſt per Caritatem. Nam dum credens donatur*

Fides quomodo efficax.

Spiritu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Spiritu Chriſti, non poteſt fieri, quin pro natura iſtius Spiritus ducatur. Quiſquis etenim Spiritu Chriſti donatus eſt, Chriſti quoque affectus quodammodo inducit. Hinc Dominus certam ſuorum notam tradidit: In hoc cognoſcent homines, quòd ſitis mei diſcipuli, ſi vos inuicem dilexeritis.

Tertium efficiens eſt, exemplum Chri- 6.
ſti. Non enim tantùm ſpiritu Chriſti ducuntur fideles, verumetiam intuentur ſuum ducem CHriſtum, & nihil ducunt pulchriùs, quàm in omni vita eum, tanquam normam quandam vitæ, ſibi proponere. Qualis enim Dominus, talis & ſeruus eſſe ſolet.

Huc illud cuiuſdam Patris: Om- 7.
nis CHRISTI actio, noſtra eſt inſtructio. Quòd ſanè dictum vt veriſſimum eſt: ita multa abſurda continet, ſi eidem inſtructionis generi accommodetur.

Vt itaque rectè applicari poſſit ad 8.
noſtri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

noſtri inſtructionem, illud obiter declarandum duxi. Actio Chriſti eſt triplex, Miraculoſa, piacularis, & moralis. Harum quælibet noſtra eſt inſtructio, ſed diuerſimodè.

9. *Miraculoſa enim Chriſti actio inſtruit nos de veritate verbi Chriſti, vt eum veracem eſſe ſciamus, non inſtruit nos, vt ipſum imitemur agendo. Quis enim poteſt imperio morbos pellere? Quis poteſt voce mortuos excitare? Quis ſine fame ieiunabit totos 40. dies & noctes? Qui proinde hoc genus actionum imitari velit, ſimia potiùs, quàm diſcipulus Chriſti cenſendus eſt: præſertim ſi peculiaris ratio non acceßerit, vt in Prophetis & Apoſtolis.*

10. *Piacularis actio adeò Chriſti eſt propria, vt qui eius vel minimam portionem ſibi vendicauerit, in Chriſtum ſit contumelioſus. Chriſtus enim ſolus natus & datus eſt nobis, vt ſua piaculari actione noſtrum peccatum expiet. Impius ergò, crudelis*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

delis & ſacrilegus eſt Papa, qui ſuos vnctos & raſos, miſſando & cantillando, peccatum expiare putat.

Moralis CHriſti actio inſtruit, & 11.
imitationem requirit. Vult enim Chriſtus, vt in formanda vita ipſum imitemur. Hinc illud: Exemplum meum do vobis. Item: Diligite vos inuicem, ſicuti ego dilexi vos.

Etſi autem dilectionis mandatum, ſi 12.
Legem in ſe ſpectes, natum eſt cum natura, & poſtea lege Moſis promulgatum: tamen propter formam hanc nouam, Sicut EGO dilexi vos, à Chriſto nouum mandatum appellatur.

Quicunque igitur Chriſtum, vt do- 13.
num, veneratur: debet etiam ipſum, vt exemplum, imitari. Nam qui contrà facit, & dono excidit, & ſe diſcipulum Chriſti mentitur, Etſi hæc imitatio non in perfectione, ſed in conatu poſita eſt.

Obiectum caritatis, eſt proximus no- 14.

ſtro opere & auxilio indigens. Hic corde, lingua & opere iuuandus eſt. Ita enim Lex dicit: Dilige proximum tuum &c.

15. Chriſtus interrogatus à Phariſæo, quis nam ſuus eſſet proximus, pulcherrima imagine reſpondit, & Phariſæum (qui tantùm inter proximos numerabat eos, qui vel de ſe eſſent benemeriti, vel qui alioqui aliqua ſingulari neceſſitudine eſſent ſibi deuincti, nihil minus ſtatuens, quàm alienigenas, & nihil de ſe boni meritos, pro proximis habendos) deducit eò, vt ſpontè confiteatur, quod anteà non ſtatuit, Affirmat enim Samaritanum, qui Iudæo ſaucio opem tulit, veri proximi officium præſtitiſſe.

16. Hinc patet omnem hominem proximum noſtrum agnoſcendum eſſe, qui noſtra ope & auxilio indiget, Etſi ſocietatis ſeu proximitatis non ſunt ſemper ijdem gradus, pro quorum diuerſitate variat non parum obligatio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Duplex enim proximitatis ratio eſt, 17.
Vna eſt naturalis, alia ſpiritualis. Illa qui-
dem nobis communis eſt cum omnibus ho-
minibus, non ſolùm pijs, verumetiam Eth-
nicis, Turcis & Iudæis. Hæc verò filio-
rum Dei eſt propria, & magis obligat.

Naturalis illa proximitas tribus 18.
conſtat. Primùm enim homo homini pro-
ximus eſt ratione creationis. Omnes enim
ſimul in vno Adam creati ſumus, quantum
quidem ad ſubſtantiæ noſtræ originem at-
tinet. Deinde, homo homini proximus eſt
ratione ſimilitudinis. Nam omnes & ho-
mines ſunt, & ad imaginem Dei primùm
creati. Tùm reſpectu communis vitæ et hu-
manæ ſocietatis, in qua vnus alterius opera
indiget. In hac vitæ ſocietate multi ſunt
particulares gradus, partim ex affinitate
& cognatione, partim ex ſimilitudine offi-
ciorum, partim ex alia quauis neceſsitudine.

Hæc naturalis hominum inter ſe copu- 19.
latio, meritò monere nos deberet caritatis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

mutuæ, id quod etiam Philoſophi ſaniores viderunt. Nam ideò ratione & ſermone præditos eſſe homines docent, vt poſſit alter alteri, quod rectum & bonum eſſe nouit, ſermone explicare: vt ita mutuis officijs inter ſe coaleſcant, ac ſe inuicem iuuent.

20. Spiritualis ſocietas eſt tantùm Chriſtianorum inter ſe. Huius quadruplex eſt neceſſitas. Prima, eſt regenerationis. Nam ex eodem ſemine verbi diuini nati ſunt filij Dei. Secunda, eſt myſtici corporis. Nam membra ſumus vnius corporis, cuius caput eſt filius DEI ſaluator noſter. Tertia, eſt vocationis communis, qua ad vnitatem Spiritus in vinculo pacis vocati ſumus, Ephe: 4. Quarta, eſt futuræ gloriæ & communis hæreditatis cœleſtis, qua vnà fruemur in omni æternitate.

21. Hæc Spiritualis copulatio & coniunctio ſatis arguit, quomodo Chriſtianos erga ſe inuicem affectos eſſe deceat. Quid

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

*pulchrius, quàm filios Dei ſe mutuo amore
complecti? Quid conuenientius, quàm mem-
bra eiuſdem corporis ſe inuicem caritate
fouere? Quid ſuauius, quàm donatos eo-
dem Chriſti ſpiritu vnanimes eſſe ac ſtu-
dere communi commodo? Quid dignius,
quàm cogitatione futuræ gloriæ & æter-
næ ſocietatis cum æterno Deo & Sanctis
omnibus, angelis & hominibus, excitari ad
mutuam beneuolentiam?*

Qui hoc duplici humanæ ſocietatis 22.
*vinculo, Naturali & Spirituali, non per-
mouetur, ne hominis quidem titulo eſt di-
gnus, nedum Chriſtianus dicatur.*

Iam ſpectentur fines operum carita- 23.
*tis, qui ſunt quatuor. Primus, gloria Dei.
Nam DEVS, cùm vltrò citróque cer-
tant beneficijs ſui filij, glorificatur et præ-
dicatur. Secundus, refocillatio mutua
membrorum eiuſdem corporis. Tertius, æ-
dificatio aliorum. Nam cùm alij alios in-
tuentur ſtudioſos eſſe fraternæ caritatis,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

incitantur exemplo. Quartus, remuneratio. Deus enim promiſit remunerationem ei, qui vel hauſtum frigidæ aquæ dederit diſcipulo Chriſti.

24. *Dominus Luc: 6. quatuor genera operum caritatis, quæ perpetuò pijs in conſpectu eſſe debent, ſuis commendare videtur.*

25. *Primum eſt, corde non iudicare perperàm de proximo, ſed candidè potiùs de ipſo ſentire, ſemperque meliora de ipſo ſperare. Neque tamen hæc eò pertinent, vt fideles prorſus cæcutiant, & nihil diſcernant inter Paulum et Neronem, Sed tantùm affectum caritatis poſtulant, vt fideles amanter affecti erga ſe inuicem, ſe ipſos frenent & non titilentur cupiditate in aliena vitia, plus quàm requirit pietas, inquirendi.*

26. *Secundum eſt, ore non condemnare, ſed potiùs benignè de proximo loqui, & ſine calumnijs, omnia in meliorem partem interpretari. Hîc tamen nec verum te-*

ſtimoni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſtimonium contra criminoſos ferre, nec ſontes ex verbo DEI & Legibus, iuxta vocationis noſtræ rationem condemnare, prohibemur.

Tertium eſt peccanti in nos & de- 27.
precanti culpam condonare offenſam. Ita enim ait Dominus: Remittite & remittetur vobis. Huius dicti ſenſus eſt, facturum eſſe Dominum, vt qui ſe facilem, humanum & æquum præbuerit fratribus, eandem ſentiat erga ſe clementiam aliorum, vt begnignè & amicè ab ipſis tractetur.

Quartum, indigentibus fratribus ad- 28.
eſſe conſilio & opere. Conſilio, quoties illis à recta via aberrare contingit: Opere, aliàs egentibus dando largiùs eleemoſynam, aliàs mutuando hilariter, etiamſi ſimile officium ab ipſis non expectemus.

Mutuare enim cum expectatione ſi- 29.
milis officij, vulgare officium eſt, etiam inter Ethnicos & peccatores. Quod etſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

in ſe malum non eſt: tamen aliquid vltrà requirit Dominus ab ijs, quos in ſuam familiam recepit.

30. Regulæ, quas in præſtandis operibus caritatis intuebuntur fideles, ſunt tres: Verbum, Fides, Caritas ipſa. Hæ enim tres regulæ modum continent præſtandorum officiorum.

31. Verbum ſit hoc, exempli gratia: Bibe aquam de ciſternis tuis & fluenta de medio putei tui: fontes tui deriuentur foràs, ſint tibi ſoli & non alienis tecum. Hoc Solomonis dictum tria continet præcepta: Primum, de vſu facultatum, videlicet, quòd quilibet debeat, ſuis facultatibus vti in ſuum commodum, prout ratio ſui ſtatus requirit. Secundum, de liberalitate erga indigentes. Non vult vt ſolus omnia deuores, ſed vt nonnihil conferas in vſus aliorum. Tertium, de facultatum poſſeſſione. Non vult vt ita profundas res tuas, vt ipſe poſteà turpiter egeas, ex

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ex nimia profuſione ad mendicitatem redactus.

Fides intuetur & mandatum Dei & 32.
promiſsionem. Mandato quidem vrgetur ad caritatis officia fidelis: Promiſsione verò paterna allicitur, vt hilariter præſtet officium quod debet.

Caritas mutuis afficitur commodis 33.
& incommodis: gaudet cum gaudentibus: dolet cum dolentibus: & membrorum συμπαθείᾳ *quadam ad ſuccurrendum indigentibus & affectis membris, excitatur.*

Quicunque ergo fide præditus eſt, 34.
& verbum DEI veneratur, facilè ex caritatis fonte ſcientiam hauriet communicationis mutuæ & officiorum, quæ ſibi mutuò debent eiuſdem corporis membra.

VOCATIO.

1. ETSI OMNES pij vnam communem vocationem habent, nimirum, vt ſint ciues regni DEI, Deum celebrantes: tamen vt alia membra eiuſdem corporis, alias habent functiones: ita in Eccleſia, quæ eſt in hoc Mundo, aliam alij habent vocationem.

2. *Vocationem autem hîc definimus, legitimam functionem officij alicuius, certæ perſonæ propriam, Vt eſt vocatio ad gubernandum, conſulendum, docendum, iudicandum, diſcendum, operandum, &c.*

3. *In huiuſmodi functionibus ſeu vocationibus perſonalibus, opus eſt ſingulari prudentia, ne vel in dexteram, vel in ſiniſtram nimiùm deflectamus: quod cùm ſit, incidimus in iudicium Dei, et opus Dei facimus fraudulenter. Quinque er-*

go col-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

go colligam veluti puncta, quo quilibet reſpicere debet in ſua vocatione ne aberret.

Primum vocatio habeat verbum DEI. Non enim poteſt legitimum eſſe, de quo verbum Dei non extat: cùm ex eo ſolo ſciamus, an vocatio noſtra ſeu functio, ſit approbanda, nec ne. 4.

Vt autem hic non fluctuet conſcientia; hæc tenenda eſt regula: Omne officium faciens ad conſeruandos, iuuandos, & ornandos ſtatus, à DEO ordinatos, Vt Oeconomicum, Politicum, Eccleſiaſticum, primo & quarto Decalogi præcepto mandatur, Atq; ideò in ſe legitimum, licitum & ſanctum eſt. Huc ſi acceſſerit iuſta & ordinaria vocationis deſignatio, fit etiam officium legitimum perſonæ reſpectu, & præterea cultus Dei in conuerſis. Requiritur proinde, vt vocatio ſit legitima & ratione officij præſtandi, & reſpectu perſonæ officio fungentis. 5.

Secundum, Sint actionum in vocatione 6.

regulæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

regulæ, Fides & Caritas. Fides quidem Deum reſpiciat, moneatq́; ne quis vel in officio committat, quo gloriam DEI lædat: vel omittat, quod requirit officij ratio: vel faciat ſegniter, quod vocatio requirit. Caritas verò proximum intueatur, moneatq́; ne quis alteri ſit iniurius, hoc eſt, ne vel curioſè aliena inquirat, ſuo neglecto officio: vel inuideat ijs qui fortunatiores & præſtantiores videntur: vel contemnat eos, quos ſe inferiores putat, ſeu qui viliorem vocationem videntur adepti quàm ipſe: vel dolo vllo aut fraude circumueniat proximum in officio & vocatione: vel ſit πλεονέκτης, quouis iuſtitiæ aut iuris titulo: Sed potiùs requirit caritas, vt in ſua quilibet vocatione maneat quietus, & propria agat, adeoq́; omnia referat ad vinculum ſanctæ ſocietatis.

7. Tertium. Perpetuò reſpiciatur ad verbum, quo nititur cuiuſq́; vocatio. Hinc enim, ſi quid aduerſi inciderit, conſolatio petenda eſt.

Quar-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Quartum. Vocatio ſemper ad glo- 8.
riam Dei, & vtilitatem reipublicæ in qua
quis viuit, referatur. Hinc enim ſuauiſſi-
mus percipitur fructus, videlicet, tran-
quilla & bona conſcientia.

Quintum. Felix in vocatione ſucce- 9.
ſſus tribuatur ſoli DEO, & ab eo expe-
tatur. Is enim cùm manum applicat, iucun-
diſſimus percipitur laboris fructus. Hinc
moneatur vnuſquiſque, vt ſemper leuatam
ad DEVM mentem habeat, à quo petat
ſucceſſum.

His iactis fundamentis, non ſolùm 10.
diligentia in vocatione creſcit: verumeti-
am profana & Ethnica cura abijcitur
Nam cùm Deus ſtatuitur σύνεργος
noſter, facilè ſpes concipitur
ſalutaris euen-
tus.

VOTVM.

1. SCRIPTVRA Votum apellat, non quamlibet promiſsionem quæ cuiuis fit, ſed eam ſolummodò quæ fit Deo, idq́ ſpontè & religioſè.

2. Definitur autem rectè in hunc modum. Votum eſt ſpontanea, DEO facta, obligatio ad aliquid faciendum, vel omittendum, quod illi gratum & acceptum fore conſtat, vel ex ſe, vel propter aliud.

3. Huiuſmodi votum non vnius generis eſt. Eſt enim vnum omnibus illis, qui nomen Chriſto dederunt commune: Alterum, priuatorum eſt: Illud itaque, commune: hoc, priuatum ſeu ſpeciale, ſeu perſonale vocare licebit.

4. Commune Chriſtianorum votum eſt promiſsio illa ſolennis, qua in vnius Dei,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

qui eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus, nomen inauguramur, atque illi, renunciato Satana cum operibus ſuis, omnem pollicemur obedientiam, noſq; totos illius fidei ac bonitati committimus.

Hoc votum commune nuncupatum, in Baptiſmo, Confeſſione, & cœnæ Dominicæ ſumtione confirmatur. 5.

Purior Eccleſia, ſecuta Apoſtolorum tempora, quando Chriſtianorum infantes baptizari cœperunt, hunc morem habuit, vt inſtituti pueri in Catecheſi producerentur publicè in conſpectum Epiſcoporũ, ac ibi interrogarentur de articulis fidei, ac votum illorum nomine factum in baptiſmo, propria voce confirmarent: et illa actio à parte, confirmatio cæpta eſt appellari. 6.

Conſtabat autem iſta actio Examine, Solenni voti in baptiſmo nuncupati confirmatione, Precatione Epiſcopi, & Manuum impoſitione. 7.

Hic mos vtiliſſimus erat, & faciebat 8.
ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ad retinendam confeßionem & concordiam. Neque enim facilè quiſquam à doctrina, quam ſolenni voto confirmauerat, diſcedebat.

9. Verùm paulatim actio illa bono conſilio inſtituta in ocioſas ceremonias degenerauit. Primùm enim omiſſum eſt examen, quod ante omnia retinendum erat. Deinde additum eſt Chriſma. Præterea Sacramentum fecerunt ex confirmatione. Adhæc, ſuperſtitioſa certorum verborum recitatio adhibebatur lingua pleriſque incognita. His enim verbis vſi fuerunt: Signo te ſigno crucis: confirmo te Chriſmate ſalutis in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti.

10. In noſtris Eccleſijs, ſubſtantia confirmationis veteris retinetur, abolitis ſuperſtitionibus Papiſticis. Nam Epiſcopi in viſitationibus publicè examinant iuuentutem in articulis fidei, & in doctrina de Sacramentis. Deinde eam, doctrina &

exhor-

exhortationibus confirmant. Idem ſit quo-
que priuatim à paſtoribus, antequam ad-
mittantur, præſertim rudiores, ad parti-
cipationem Cœnæ dominicæ.

Iam cùm conſtet, nos in hoc voto 11.
communi & ſolenni renunciaſſe Satanæ
ac eius operibus, atque promiſiſſe DEO
omnem obedientiam: quis non videt, quàm
ſit neceſſaria obedientia erga Deum, ad
quam præſtandam, & præcepto, & voto
hoc ſolenni ſumus obſtricti?

Quicunque ergò oppugnant neceſſi- 12.
tatem obedientiæ, hoc eſt, bonorum ope-
rum, quæ Deus à nobis requirit, non ſo-
lùm mandatum DEI æternum turpiter
contemnunt: verumetiam hoc votum in
Baptiſmo nuncupatum fœdifragè infrin-
gunt, & homines rurſus iugo peccati &
Satanæ imperio ſubijciunt.

Quare qui verè pij ſunt & gau- 13.
dent in Domino, perpetuò memores eſſe
debent voti eius, quod in Baptiſmo vo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

uerunt, Quo vt renunciarunt Satanæ: ita DEO per omnem vitam promiſerunt obedientiam.

14. Præter hanc voti neceſsitatem, multiplex cogitetur neceſsitas, videlicet, Mandati, debiti, fidei, conuerſionis, regenerationis & vitationis pœnarum: & ſemper ſit in conſpectu dictum Iohannis: Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt. Et hoc Pauli: Debitores ſumus non carni, ſed Spiritui.

15. Porrò votum in Baptiſmo factum, violatur omni voluntaria inobedientia erga Deum, interiori et exteriori. Ex quo fit, vt homo ita violans votum, excutiat Spiritum ſanctum, et fiat reus mortis æternæ: donec rurſus per pœnitentiā votum renouet.

16. Verùm qui vel ignorantia, vel infirmitate labuntur, retinent tamen fidem & bonam conſcientiam: illis non imputatur peccatum. De ijs dictum Iohannis intelligi debet: Qui natus eſt ex DEO, non peccat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Quicunque ergo Chriſto in Baptiſmo 17.
nomen dederunt, ac illi militare ſe promiſerunt, militent honeſtam militiam, retinentes fidem & bonam conſcientiam: & non ſe proprijs ratiocinationibus præcipitent in certum interitum.

Hæc doctrina non pugnat, vt qui- 18.
dam falſò opinantur, cum gratuita iuſtificatione: ſed optimè cum ea conſentit. Nam vt ſolus Chriſtus ſtatuitur nobis eſſe à Deo ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio, redemtio, quem Chriſtum ſola fide apprehendimus: ita Spiritus CHriſti eſt, in iuſtificatis, vitæ nouæ autor. Huc illud Pauli: Si quis ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Item: Quicunque ſpiritu DEI aguntur, hi ſunt filij Dei.

Nemo igitur ſeipſum fallat vanis 19.
paralogiſmis, quaſi DEVS noſtram obedientiam ſeriò non requireret, ac quaſi fides eſſe poſſet abſq; ſuis germanis proprietatibus, & viuis iuſtitiæ fructibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

20. *Etſi autem Fides in alijs eſt languidior, in alijs robuſtior: tamen ſi vera eſt, & non inanis fidei profeſsio, ſtudio benè operandi prædita eſt, & ſpiritu militat aduerſus peccatum & Diabolum.*

21. *Languidior quidem fides ſæpè videtur ſuccumbere: quæ tamen proſtrata mox ſe erigit, apprehenſa dextera Dei, id eſt, Domino noſtro Ieſu Chriſto. Quare pij indies proficiant in fide, quò magis magiſque Spiritus imperium aduerſus carnem roboretur ac confirmetur.*

22. *Priuatum ſeu perſonale ſeu ſpeciale votum eſt, quod aliquis Deo ſua ſponte promittit, Vt mater Samuelis voto filium diuino miniſterio addixit.*

23. *In huiuſmodi perſonalibus votis, multa ſunt timenda, vtpote, Superſtitio, impietas, turpitudo, vanitas. Quare hîc ſingularis adhibenda eſt cura, ne nobis ipſis ſtruamus laqueos periculoſos.*

24. *Ne igitur temeraria ſint noſtra vota*

futura,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

futura, quatuor in deliberationem venire debent, quorum ſingula diligenter examinanda ſunt, priuſquam votum nuncupemus. Horum primum eſt, Quiſnam ſit is cui nuncupatur votum. Secundum, Qui nos, qui vouere decreuimus. Tertium, Quæ res, quam vouere ſtatuimus. Quartum, Animus vouentium, ſeu finis.

Cùm itaq; Deus ſit cui votum nun- 25.
cupatur, diligenter ſpectandum, an votum ſit approbaturus. Primùm, hoc ex verbo Dei conſtat, quòd Deus damnet omnes ἐθελοθρησκείας. *Ita enim ait: Fruſtrà me colunt, docentes mandata hominum. Hinc petendum eſt hoc conſolationis caput, quòd nihil omnino vouere liceat, niſi conſcientia priùs ſtatuat votum placere DEO. Hoc aliunde ſciri non poteſt, quàm ex ipſius verbo, quod requirit, vt in præceptis ipſius ambulemus, & non iuxta præcepta hominum.*

Secunda deliberatio erit de nobis ipſis. 26.

Hic diligenter noſtram conditionem conſideremus, caueamuſq́; ne votum vocationem noſtram impediat, atque ita impietatis aduerſus Deum arguamur.

27. Tertia deliberatio erit de re voti. Hic tria ordine perpendenda ſunt. Primum, An res poſſibilis ſit, & in noſtra manu poſita. Secundum, An genus voti in communi voto includatur. Tertium, Anne ingrati videamur, contemnentes creaturas DEI, qui eas nobis contulit vtendas, pro commoditate noſtra, cum gratiarum actione.

28. Quarta deliberationis pars eſt, vt, ſpectetur, quo animo quis votum nuncupet, vt eius verus finis conſpiciatur.

29. Omnis autem qui votum facit, aut reſpiciet ad tempus præteritum, aut ad futurum. Si ad præteritum reſpicit, votum aut erit exercitium pœnitentiæ, aut gratiarum actionis teſtimonium. Si ad futurum, eò pertinebit votum, vt vouentem cautiorem reddat, vtq́; ſtimulis quibuſdam eum

eum ad pietatis & vocationis officia excitet.

30. *Hæ conſultationis partes in Papatu negligebantur: vnde factum eſt, vt multa ſint eorum vota, partim ſuperſtitioſa, partim impia, partim temeraria ac vana.*

31. *Monachus vouet religionem, quæ tantùm pendet ex humanis traditionibus, idq́; in hunc finem, vt mereatur obſeruantia voti fauorem* DEI. *Hîc apertè contra primum & vltimum conſultationis caput, delinquit.*

32. *Carthuſianus vouet perpetuam abſtinentiam à carnibus. Quare, ita fit multipliciter reus. Primùm, contemnit creaturas* DEI, *quibus* DEVS *mandat nos vti cum gratiarum actione. Deinde, valetudinem propriam lædit, & fit reus violati quinti præcepti. Præterea, hac abſtinentia vult mereri remiſſionem peccatorum: atque ita temerarius depræhenditur, vt qui omnia deliberationis capita*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

neglexerit : ac, ob impietatem, reus peragitur conculcati ſanguinis Chriſti.

33. Sacrificulus vouet caſtitatem perpetuam, quæ donum Dei ſingulare eſt, quod Deus donat non omnibus, ſed valde paucis. Quare tertium deliberationis caput præterit, & ſe inuoluit laqueo Satanæ.

34. De huiuſmodi votis, quæ partim ſuperſtitioſa, partim impia, partim vana ſunt, tenendum eſt dictum: In malis promiſsis reſcinde fidem. In turpi voto muta decretum. Quod incautè vouiſti, ne facias. Impia eſt enim promiſsio, quæ cum ſcelere adimpletur.

35. Sicut enim rectè reſcinditur, quod incautè & temerario impetu iuratum eſt: ita votum temerarium non eſt ſeruandum. Nam qui, rectiùs edoctus, præſtat quod incircumſpectè promiſit, duplicat peccatum.

36. Quare exemplum Dauidis imitari par eſt, qui votum ſuum, inconſideratè factum,

factum, infregit. Votum autem hoc erat: Verè, inquit, fruſtrà ſeruaui omnia quæ huius erant in deſerto. Hæc ergo faciat Dominus inimicis Dauid, & hæc addat, ſi relinquero, de omnibus quæ ad Nabal pertinent, vſque ad manè mingentem ad parietem. Verùm hoc votum non implet, ſed infregit, ductus pœnitentia temeritatis. Ita enim ait: *Benedictus Dominus DEVS Iſrael, qui miſit te hodie in occurſum meum: & benedicta tu, quæ prohibuiſti me, ne hodie irem ad ſanguinem, vt vlciſcerer me manu mea.*

Poteſt igitur Monachus rectiùs edo- 37.
ctus, ſuperſtitionem, quam vouit, reſcindere: imò niſi hoc faciat, maiorem damnationem ſibi accerſit. Nam hæc conditio (quod & Monachi ipſi teſtantur) intelligitur in omni voto: Hoc Deo promitto me facturum, SI ILLI PLACET. Proinde Monachus intelligens votum ſuum diſplicere Deo, agat pœnitentiam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& reſcindat votum propter defectum conditionis implicitæ.

38. Similiter Monacha, quæ vel impulſu parentum, vel temeritate, vouit caſtitatem extra matrimonium, abſoluitur à voto, propter defectum conditionis tacitæ. Nam & hanc inter conditiones generales nominat: SI POTERO. Si itaq; non poterit, victa carnis imbecillitate, quærat honeſtum coniugium, & non ſectetur turpem cum Papiſtis libidinem.

39. Cùm autem Scriptura dicit: Vouete, & reddite: intelligendum eſt dictum de votis pijs, quæ habent conditiones, quas ratio piorum votorum poſtulat.

40. Monachi, qui definiunt vota eſſe opera ſupererogationis, & nugantur factum cum voto magis meritorium eſſe, quàm ſine voto factùm, deplorandi ſunt potiùs quàm refutandi. Apertè enim Sanguinem Chriſti conculcant.

41. Manifeſta ſiquidem impietas eſt, quòd

doceant,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

doceant, voto religionis ſolui matrimonium. Nam hoc perinde eſt, ac ſi dicerent, opera Diaboli eſſe operibus & ordinationibus DEI præferenda. Quis quæſo poteſt hanc blaſphemiam audire?

Quare, vt Papiſtas relinquendos iu- 42.
dico, cum ſuis impuris votis: ita ſtatuo, fidelibus ſufficere illud ſolenne votum, quod vouerunt in Baptiſmo.

Verùm, ſi contigerit aliquando, pri- 43.
uatæ diſciplinæ cauſſa, aliquid vouere: fiat votum cum conditione, nec promittatur in perpetuum: ne nobis laqueos temeritate noſtra inijciamus. Vt, Si honeſtus adoleſcens, quo expellat torporem, voto ſe aſtringat ad certas horas & lectiones: certum voti tempus præfiniat, & claudat votum iuſtis conditionibus.

BLAS-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

BLASPHE-MIA.

1. DVPLEX PECCAtum committitur aduerſus Euangelium. Vnum eſt contemtus Euangelij, videlicet, cùm quis, vel recuſat audire & diſcere Euangelium, vel alioqui ſegneſcit & non facit quotidianos progreſſus in fide & obedientia Euangelij. Alterum, eſt abnegatio Euangelij, videlicet, cùm quis, veritatis Euangelij, quam anteà complexus erat, & de qua erat certus, confeſſionem abijcit.

2. Vtrumq; damnatur voce Euangelij: Qui non credit in filium, ira Dei manet ſuper eum. Ἀπειθεῖν enim vtrumque ſignificat, videlicet, non credere, Et, ſe alicui contumaciter opponere.

3. Sub poſterioris rationem venit Blaſphemia in Spiritum ſanctum, quam Chri-

ſtus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſtus, Iohannes, & Epiſtola ad Hebr: ir-
remiſſibilem eſſe pronunciant, non quidem
ſubſtantia ſua, Nam gratia ſuperat pec-
catum, ſed circumſtantia certa.

Definitio huius Blaſphemiæ, quàm 4.
Scriptura etiam peccatum in Spiritum ſan-
ctum vocat, & peccatum ad mortem, ex
collatione Scripturarum inquirenda eſt &
ſtatuenda: vt nullus conſcientijs relinqua-
tur dubitandi locus.

Cùm animum per Scripturas circum- 5.
fero, quinq; ſe mihi offerunt excutienda,
quæ, ad huius peccati plenam rationem ex-
plicandam, pertinere videntur.

Primùm, occurrit dictum Iohannis, 6.
1. Iohan: 5. Omnis ἀδικία peccatum eſt,
ſed non ad mortem. Hîc Iohannes diſtin-
guit peccatum ad mortem, quòd aliàs dici-
tur peccatum in Spiritum ſanctum, à tranſ-
greſſionibus Legis diuinæ, ſiue ſunt vo-
luntariæ, ſiue inuoluntariæ, ſiue multæ,
ſiue plurimæ. Dicit enim diſtributiuè:
Omnis

Omnis ἀδικία, *id eſt, quælibet Legis tranſgreſſio eſt peccatum, ſed non ad mortem.*

7. *Hinc concludo, peccatum in Spiritum ſanctum non eſſe Legis moralis tranſgreſſionem vllam, nec vniuerſalem, nec particularem. Atque hæc concluſio in primis tenenda eſt contra multorum errorem, veterum & recentium Scriptorum, qui multis præbet occaſionem deſperationis.*

8. *Secundo, occurrit dictum Domini Matth: 12. Mar: 3. Luc: 12. Dominus enim, in iſtis locis, obijcit blaſphemiam in Spiritum ſanctum Iudæis, qui non ſolùm Chriſtum & eius Euangelium aſpernabantur, freti proprijs iuſtitijs & ſacrificijs legalibus: verumetiam dicebant, Chriſtum eijcere Dæmonia per Beelzebub, principem Dæmoniorum, & habere ſpiritum impurum.*

9. *Hinc concluditur, quòd materia ſeu generica differentia peccati in Spiritum ſanctum, ſit abnegare Chriſtum & eius ſan-*

*ctum Euangelium, aſcribere ſpiritui Sata-
næ, opus, quòd eſt Spiritus ſancti propri-
um, & fidere propriæ iuſtitiæ, dignita-
ti, ſacrificijſque legalibus.*

Tertiò, occurrit Paulus, qui fate- 10.
*tur ſe blaſphemum fuiſſe in Chriſtum per-
ſecutorem, & violentum: vt qui, ſum-
ma tyrannide & iniuria, oppreſſerit Chri-
ſtum in ſuis membris, Vnde à Domino
illi obiectum eſt: Saule, Saule, cur me
perſequeris? Hac confeſſione, Paulus
complectitur omnia vitia, quæ Chriſtus
obiecit Phariſæis.*

Tribuit enim Paulus opera CHriſti 11.
*Diabolo, quod eſt verè blaſphemum eſſe
in Chriſtum. Nam detrahit Chriſto lau-
dem veritatis, negat eius diuinam poten-
tiam, Qua ratione nomen CHriſti inter
homines ſupra modum læſit. Præterea
plus quàm alij Phariſæi omnes, perſecutus
eſt Chriſtum in ſuis membris, Zelo legis
Moſaicæ.*

Etſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

12. *Etſi autem Paulus blaſphemus fuit in Chriſtum, & Euangelij ipſius perſecutor violentus: tamen ſe conſecutum eſſe miſericordiam dicit, quòd, ignorans hoc fecerit in incredulitate.*

13. *Significat igitur Paulus, duplicem eſſe blaſphemiam et perſecutionem Chriſti, atque eius ſancti Euangelij: quarum vnam, quæ ex ignorantia proficiſcitur, non eſſe peccatum in Spiritum ſanctum, clarè indicat.*

14. *Atq; ideò ipſe Dominus apud Matth: ait: Quiſquis locutus fuerit aduerſus Filium hominis, remittetur ei: intelligens eum, qui ex ignorantia hoc facit, & poſteà meliùs edoctus reſipiſcit.*

15. *Quartò, occurrit Domini dictum, Matth: 12. Quiſquis autem locutus fuerit aduerſus Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo neque in futuro.*

16. *Quomodo autem hoc Domini dictum accipi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

accipiendum ſit, Epiſtola ad Heb: cap: 6.
hiſce verbis exponit: Impoſſibile eſt eos,
qui ſemel fuerunt illuminati, guſtaue-
runtq́; donum cœleſte, & participes facti
fuerunt Spiritus ſancti, guſtaueruntque
bonum DEI verbum, & virtutes ſeculi
futuri, ſi prolabantur, vt denuò renouen-
tur per pœnitentiam, rurſus ſibi cruci-
figentes filium DEI, & ludibrio haben-
tes.

Hoc dictum collatum cum verbis Do- 17.
mini, differentiam ſpecificam peccati in
Spiritum ſanctum, ſuppeditabit: & ra-
tionem docebit, cur hoc peccatum dicatur
præcipuè contra Spiritum ſanctum.

Differentia ſpecifica eſt, à Chriſto 18.
verè agnito, & ab Euangelio, per Spiri-
tum ſanctum illuminantem corda, cogni-
to, deficere: CHRISTVM negare:
eum perſequi, & contumelia afficere, ſpre-
ta ipſius victima.

Eſt ergo ratio appellationis, quod 19.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tales, ſcientes & volentes expellant Spiritum ſanctum de cordibus ſuis: reijciunt eius teſtimonium, per quem veritas Euangelij in eorum cordibus obſignata erat.

20. Quinto, cùm Epiſtola ad Hebreos ait: non eſt alia hoſtia reliqua pro peccato, Circumſtantiam, cur hoc peccatum dicatur irremiſsibile, ponit.

21. Quomodo enim is peccator per pœnitentiam renouari poterit, qui pœnitentiæ fundamentum abiecit, videlicet Chriſtum ipſum? Renouatio enim fieri non poteſt, niſi per fidem in Ieſum Chriſtum.

22. Deinde peccator, qui per Chriſti hoſtiam ſaluari non vult, vbi inueniet aliam hoſtiam per quam ſaluabitur? Non enim eſt alia hoſtia pro peccato, quàm Chriſti ſola.

23. Putabant Phariſæi ſe, ſuis ſacrificijs, poſſe abolere peccatum, & ſine hoſtia CHRISTI, ſe remiſsionem peccatorum poſſe conſequi. Quod Paulus, con-

*conſentiente tota Scriptura, dicit eſſe im-
poßibile.*

Dicitur proinde hoc peccatum irremi- 24.
*ſibile, non quòd ſit potentius, aut maius,
quàm gratia, Nam certißima eſt hæc Pau-
li regula: Gratia ſuperat peccatum: Sed
quia non eſt alia, quàm ſola Chriſti, victi-
ma pro peccato, quam illi finaliter reiecerũt*

Ex his iam concludamus plenam de- 25.
*finitionem huius peccati, quod vocant bla-
ſphemiam, ſeu peccatum in Spiritum ſan-
ctum.*

Peccatum in Spiritum ſanctum eſt 26.
*voluntaria rebellio, aduerſus CHriſtum,
rectè agnitum: defectio ab Euangelio, in
corde hominis, per Spiritum ſanctum illu-
minantem, obſignato: perſecutio Eccleſiæ,
cum fiducia propriæ iuſtitiæ aut dignitatis,
ſpreta & abiecta finaliter Chriſti hoſtia,
quæ ſola peccati expiatrix exiſtit.*

Non igitur mirum eſt Dominum 27.
dixiſſe: Omnia peccata, quæ peccauerint

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

homines, remittentur eis, Sed blaſphemia ſpiritus, non remittetur eis, nec in præſenti, nec in futuro ſeculo.

28. *Hinc petenda eſt declaratio dicti ad Hebræ. Voluntariè peccantibus, poſt acceptam notitiam veritatis, non relinquitur pro peccato hoſtia.*

29. *Nam voluntariè peccantes vocat eos, qui renunciant Chriſto, quem agnouerunt, atque eius hoſtiam abijciunt, & ludibrio exponunt, Vt Iulianus &c.*

30. *Nequaquam igitur dictum Apoſtoli patrocinatur Donatiſtis, qui lapſis negarunt veniam. Nam, inter lapſum in moribus, & lapſum renunciantium Chriſto verè agnito, eiuſq; ſancto Euangelio, maximum eſt diſcrimen.*

31. *Etſi autem horrendiſsima peccata, ſiue ex ignorantia, ſiue ex infirmitate, ſiue ex malitia, commiſſa contra præcepta Decalogi, digna ſunt æterna morte: tamen pœnitentibus remittuntur. Cuius rei*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

illuſtria habemus in Scripturis teſtimonia : vt Manaſsis, Dauidis, & multorum aliorum.

Perperam igitur faciunt Donatiſtæ, qui vnam voculam, Voluntariè, vrgent, non ſolùm contra tam clara teſtimonia, verumetiam contra περίστασιν *loci, & Apoſtoli mentem.* 32.

Quanquam autem particulares lapſus, vt oſtendimus, non ſunt peccatum in Spiritum ſanctum : tamen, cùm ſæpè contra conſcientiam perpetrantur, merentur deſertionem, atq; ita homines præparant ad blaſphemiam in Spiritum ſanctum. 33.

Quare magno ſtudio cauendi ſunt lapſus voluntarij, & iterationes peccatorum, quæ fiunt vincula, quibus ligantur homines ſub peccati imperio, & Diaboli tyrannide, vt poſtea, cùm velint, non poſsint eluctari. 34.

Huc illud Gregorij : Cùm culpa in vſum venerit, etiam volens animus, vix 35.

reſiſtet : quia quot vicibus prauæ frequentationis aſtringitur, quaſi tot vinculis alligatur.

36. *Veriſſimum enim eſt quod dicit Auguſtinus: Conſuetudine vitia roborata difficulter vincuntur. Item. Conſuetudine nimia, peccatum fit quaſi naturale. Nam’, dum conſuetudini non reſiſtitur, fit neceſſitas.*

37. *Eadem ſiquidem ratio eſt morbi animi, & morbi corporis: vt de vtroque rectè videatur dixiſſe Poeta: Serò*
medicina paratur, Cùm mala
per longas conualuere
moras.

LIBE-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

LIBERVM
ARBITRIVM.

MVLTI MVLTA 1
diſputant de libero arbitrio, & ſe pluribus quæſtionibus inuoluunt ſine fructu: cùm tamen res per ſe facilis ſit, modò Scripturam ſequi velimus.

Scriptura enim manifeſtè tribuit vo- 2.
luntati libertatem eligendi. Propoſui, inquit, vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem: elige ergo vitam, vt & tu viuas, & ſemen tuum. Et Chriſtus dicit: Volui te congregare, & tu noluiſti.

Cùm hoc dicimus, non conuellimus 3.
eorum ſententiam, qui vel defendunt Liberum arbitrium, vel ſtatuunt Seruum arbitrium, oppugnantes Liberum arbitrium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Nam horum ſententiæ ſimul ſtare poſſunt, modò rectè diſcernantur.

4 *Ordiamur ergo à definitione. Liberum arbitrium eſt voluntatis libertas, ad hoc vel illud inclinandæ, pro arbitrio.*

5. *Arbitrium autem, eſt iudicium, quod à ratione, tanquam arbitro, ſtatuitur. Si ergo arbiter, Ratio, rectè iudicat: rectè eligit voluntas: Si malè iudicat, vel corruptus eſt: malè eligit voluntas.*

6. *Verùm, ne hîc vllo errore implicemur, diſcernemus Primùm, inter arbitrium rectum, & prauum: deinde, inter* προαίρεσιν, *& executionem.*

7. *Ante regenerationem & illuminationem mentis per Verbum & Spiritum ſanctum, arbitrium, quantum ad ſpirituales res, quæ ſunt ſalutis, attinet, planè eſt prauum, quod Scriptura multis locis docet.*

8 *Vt in illo: Prauum eſt cor hominis ab initio, ſcilicet, ſtatim poſt lapſum pri-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

morum Parentum. & Paulus poſt Dauidem dicit, non eſſe quemquam, qui intelligat. Quid multis? Homo ſequitur φρόνημα carnis, ante illuminationem: & illud φρόνημα eſt inimicitia coram Deo.

Hinc eſt, quòd homo ſpontè ſeruit 9.
prauis cupiditatibus, & liberè eligit noxia, pro arbitrio, ſiue errante ſiue corrupto.

Hoc vtcunque hac imagine pingi 10.
poteſt. Vt meretrix, pro arbitrio ſuo, minimè coacta, ſuis amatoribus ſe proſtituit, qua in re miſerè & perditè ſeruit, etſi volens & libens hoc faciat: ita voluntas, peccati concupiſcentijs miſerè ſe ſubmittit, illis, volens & non coacta, ſeruiens ad omnem turpitudinem perpetrandam.

Hinc eſt, quod Lutherus, Seruum 11.
arbitrium ſtatuat, hoc eſt, ſeruitutem Voluntatis pro arbitrio prauo. Qui facit, ait Dominus, peccatum, ſeruus eſt peccati.

Cùm autem Lutherus Seruum arbi- 12.

trium defendit, non tollit Liberum arbitrium, quatenus liberum, coacto opponitur: quod nemo poteſt facere, niſi ſimul opus DEI deſtruat, hoc eſt voluntatem in homine eſſe neget, Voluntas enim non fert neceſſitatem coactionis: Sed quatenus liberum, ſeruo opponitur. Spontè enim homo ſeruit peccato ante regenerationem.

13. Cur autem Lutherus ſic docuerit, habuit cauſſas grauiſſimas. Antagoniſtæ Lutheri, non ſolùm, de arbitrio diſſerentes, errabant, cùm ex Ariſtotele dicant: Ratio deprecatur ad optima: verumetiam, executionem cum electione, non ſine magno errore, confundebant.

14. Voluit ergo Lutherus docere: & arbitrium, prauum eſſe ante regenerationem, & voluntatem ſe ſpontè illi ſubmittere, ſeruireq; prauis deſiderijs, & executionem, à iudicio et electione diſtinguendam eſſe.

Porrò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Porrò, poſtquam hominis mens eſt 15.
illuminata verbo Dei, & homo Spiritus ſancti gratia, per Spiritum ſanctum regenitus eſt: nouum fit arbitrium, hoc eſt, nouum, à ratione rectè docta & reformata manu DEI, tanquam arbitro, iudicium ſtatuitur, hoc eſt, rectum, iuxta normam voluntatis DEI.

Cùm pro hoc arbitrio nouo & re- 16.
cto, voluntas eligit vitam, & mortem auerſatur, eligit benedictionem, & recuſat maledictionem: non amplius ſeruit peccato, ſed iuſtitiæ, in qua re ſumma eſt libertas.

Hinc eſt quòd quidam tribuant homi- 17.
ni renato liberum arbitrium, quo videlicet, voluntas liberè, pro arbitrio recto, voluntati Dei ſe ſubmittit, eiq; ſeruit. DEO enim ſeruire ſumma eſt libertas.

Sed ſemper tenendum eſt, quòd 18.
Lutherus propter cauſſas ſuprà enumeratas, Liberum opponit Seruo, et non Coacto, quemadmodum illi, qui libertatem voluntatis defendunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

19. Cæterum exactè hîc diſtinguendum eſt, inter προαίρεσιν ſeu electionem, & executionem.

20. Προαίρεσις enim voluntatis eſt facultas, qua, quod placet, eligit, & quod diſplicet, reſpuit. Executio eſt virium, quibus opus imperatum à voluntate, perficitur, vel non perficitur.

21. Incluſus in carcerem habet προαίρεσιν, qua vult & eligit liberationem, & qua reſpuit captiuitatem: vires tamen, quibus exequatur non habet. Ægrotus vult & eligit liberrimè ſanitatem, & reſpuit liberrimè morbum: ſed executio extra electionem poſita eſt.

22. Paulus habet arbitrium rectum, & libertatem voluntatis pro arbitrio, hoc eſt, habet προαίρεσιν boni: ſed corpus mortis huius eſt illi impedimento, ne perficiat bonum quod velit.

23. Nam cùm ait: Non, quod volo, hoc ago: ſed, quod odi, hoc facio, His verbis

ſigni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſignificat, & arbitrium ſuum rectum eſſe, & voluntatem liberam : ſed executionem impediri.

Pij ergo, intelligentes virium præ- 24
ſtandi imbecillitatem, ad DEVM confugiant, ipſum orent, vt aliquid ipſi gratum faciant.

CONSCIENTIA.

MIRANDVM SA- 1.
nè opificium DEI in hominibus eſt conſcientia, quam quiſque ſecum circumferens, teſtem & iudicem ſuorum factorum præſentem habet. Vnde prouerbialis ille ſermo natus eſt: Conſcientia, mille teſtes.

De hoc opificio DEI Paulus Rom: 2.
2. in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

2. in hunc modum ſcribit: *Oſtendunt Gentes opus Legis ſcriptum in cordibus ſuis, conteſtante eorum conſcientia, & intra ſeſe rationibus excuſantibus aut etiam accuſantibus.*

3. In hoc Pauli dicto quatuor veniunt perpendenda, quæ faciunt ad intelligendum hoc Dei opificium, de quo agimus. Primùm enim, cùm dicit: *Opus legis ſcriptum in cordibus Gentium*, ſignificat diſcrimen honeſtorum & turpium, Naturâ notum eſſe. Deinde, cùm addit, Gentes hoc ipſum opus oſtendere, ad experientiam prouocat. Dum enim Gentes religiones inſtituunt, dum puniunt turpia & iniuſta facta, vt DEVM colendum eſſe teſtantur: ita honeſtatem & iuſtitiam expetendam eſſe iudicant, ad quæ, tanquam ad prima capita, tota lex DEI reuocatur. Tertiò, cùm addit: *Vnà teſtante eorum conſcientia*, Coram interno teſtimonio conſcientiæ Gentes ſiſtit. Quartò,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tò, cùm inquit : Et inter ſe rationibus accuſantibus aut excuſantibus, Qualiſnam teſtis ſit conſcientia definitur. Nam cùm dicit : Gentes rationibus ſe nunc excuſare, nunc accuſare, apertè ſignificat, Conſcientiam, naturalem quandam eſſe Legis intelligentiam, qua, vt honeſta facta excuſantur & probantur : ita turpia accuſantur & improbantur.

Cum hac definitione conuenit & 4.
Poëtæ deſcriptio : Conſcia mens vt cuique ſua eſt, ita concipit intra Pectora, pro meritis, ſpemque metumque, ſuis.

Verùm, vt hoc opus diuinum cogi- 5.
tetur cum maiori admiratione, in gloriam Opificis : ſubtiliùs, quæ ad huius opificij fabricam pertinere videbuntur, inquiram.

Omnium primum hoc tenendum eſt, 6.
quòd ſedes conſcientiæ ſit in principe parte hominis, videlicet, in mente ipſa, in qua tres facultates ſunt, veluti huius diuini opificij partes.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

7. *In mente, quæ ſedes eſt conſcientiæ, eſt primùm Intelligentia, quam Philoſophi vocant contemplantem, à proprio eius officio. Nam in contemplatione occupatur, ac ſcientiarum omnium principia ſcrutatur.*

8. *In hac ergo intelligentia contemplante collocatur* συντήρησις *ea, quæ propoſitiones, hoc eſt, Maiores in Syllogiſmis practicis ſuppeditat, & à Paulo* νοῦς *appellatur.*

9. *Nam cùm hæc Synthereſis ſit cuſtos & conſeruatrix notitiarum, quæ nobis innatæ ſunt, de honeſtis expetendis & turpibus fugiendis : attendit ſemper quid expediat. Atque hanc ob cauſſam ſuppeditare ſyllogiſmis practicis propoſitiones dicitur, quales ſunt hæ : Honeſta, expetenda ſunt : Turpia, vitanda.*

10. *Deinde, in mente eſt intelligentia practica, quæ in actione poſita eſt. In hac parte mentis, conſcientia collocatur. Atq;*

hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

hæc aſsumptiones ſeruientes ſyllogiſmis practicis, pro actionum differentia, promit.

Adhæc, in mente eſt facultas iudicatrix de facto, hoc eſt, τὸ κριτήριον. *Hæc facultas de præmio et pœna factorum pronunciat, iuxta honeſtè & ſecùs factorum gradus.* 11.

Syllogiſmus ita extructus vocatur practicus, propterea quod de actione inſtituitur, & de actionis præmio & pœna iudicat. Hic Syllogiſmus, interdum partis nomen ſibi vſurpat, & dicitur conſcientia. 12.

Hunc Syllogiſmum practicum, diuino ordine, ſequitur aut lætitia, aut trepidatio in corde, pro actionum varietate. Huic affectui haud rarò etiam tribuitur conſcientiæ nomen. Non enim inuſitatum eſt, idem nomen toti & partibus tribui. 13.

Συντήρησις *intelligentiæ in Hectore contemplantis, hanc ſuppeditat propoſitio-* 14

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nem: Honeſta ſunt facienda eaq; quæ laude digna ſunt. Conſcientia, quæ propriè eſt mẽtis practicæ, hanc ponit aſſumtionem: Defendere patriam, & pro ea fortiter mori (vt ego decreui) eſt, & honeſtum, & laude dignum. Τὸ κριτήριον *concluſionem infert: Ergo defendere patriam & pro ea fortiter pugnare, eſt honeſtum & laude dignum. Hunc Syllogiſmum in mente Hectoris ſecuta eſt lætitia, qua magis animatus eſt.*

15. *In Oedipo* συντήρησις *ſuppeditat hanc propoſitionem: Turpiſſima facta, maxima ſunt digna pœna. Conſcientia apponit aſſumtionem: Incœſtus cum propria matre concubitus, eſt turpiſſimus.* Τὸ κριτήριον *concludit: Igitur incœſtus cum propria matre concubitus, eſt pœna maxima dignus. Hunc Syllogiſmum practicum in mente Oedipi tantus ſecutus eſt cruciatus, quòd pudore ſuffectus, ob ſceleris turpitudinem, ipſe ſibi oculos eruerit, ne Solem aſpiceret, dixeritq; vicinis: Diſce-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

dite à me, ne vmbra bonis noceat. Huc
Oedipum, potentem regem, adegit conſcien-
tia ſola : qui anteà Sacerdotem Tyreſi-
am rectè admonentem, ſuperbiſſimè con-
temſit, Etſi ſatis animoſè, ab eo viciſſim
contemtus eſt.

Hactenus ex media Philoſophia de- 16.
ſumſimus deſcriptionem conſcientiæ: quam
deſcriptionem mens ſana in omnibus ho-
minibus, abſque controuerſia approbat.
Nunc autem aliquid adijciamus, quod ig-
notum eſt Philoſophiæ, & ſine quo doctri-
na de conſcientia eſt imperfecta, & planè
deſperationis plena.

Regula triplex in mente contemplan- 17.
te conſideranda eſt: Vna, Naturalis: Le-
galis, altera: Tertia, Euangelica. De na-
turali regula, quam cum Philoſophis συντή-
ρησιν appellamus, iam dictum eſt, quare
de reliquis duabus eſt dicendum.

Legalem appello regulam, quam lex 18.
Dei ſuppeditat, quoties Deus vel mandat

aliquid fieri, vel prohibet, ſiue id fiat Catholicè, ſiue perſonaliter.

19. *DEVS mandat Sauli, vt aboleat Amalech cum omnibus ſuis, vt nihil prorſus de anathemate reſeruetur. Hoc mandatum regula erat, ſuppeditans Sauli maiorem ſyllogiſmi practici, ex qua regula, obiurgatus tandem à Samuele, hoc modo ratiocinatur: Mandato DEI inobediens, iuſtè punitur. Ego Saul mandato DEI non obediui, Ergo, iuſtè punior. Hunc practicum ſyllogiſmũ in Saule, deſperatio conſecuta eſt: vt in Cain, Iuda, et multis alijs.*

20. *In hoc ſyllogiſmo, vox Dei eſt loco* συντηρήσεως, *quæ Maiorem conſtituit: ſubſumit conſcientia Minorem:* τὸ κριτήριον *pronunciat ſententiam, quàm ſequitur pœna.*

21. *Tertia regula eſt ignota rationi ac Legi, & eſt vox Euangelij, quæ pœnitentiam prædicat, & pœnitentibus offert remiſsionem peccatorum, iuxta illud: Con-*

uerti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

uertimini, & propitius ero iniquitati ve-ſtræ. Et Dominus: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Ex quo ſequitur, non perituros, quotquot egerint pœnitentiam.

Ex hac regula Dauid hunc ſyllogiſ- 22.
mum extruxit: Deus promittit veniam peccatoribus, qui pœnitentiam egerint. Ego reus homicidij & adulterij, pœnitentiam ago, & confugio ſeriò ad miſericordiam. Igitur Deus condonat mihi grauiſſimum peccatum, quo illum offendi. Hunc ſyllogiſmum in corde Dauidis conſolatio vera ſecuta eſt, & lætitia in Deo, qui peccatum iuxta promiſſionem remiſit. In concione Nathan cernitur vnus Syllogiſmus, ex regula Legis: alter, ex regula Euangegelij. Vtriuſque effectus in corde Dauidis ſentitur: quod & voce declarat.

Ad eundem modum Manaſſe, Latro 23.
in cruce, Petrus, Paulus, & alij, conſcientia ſcelerum proſtrati, contra Legis dam-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

natoriam ſententiam, Euangelij promiſſione ſe erexerunt.

24. Cæterùm, ne quis hanc Euangelicam regulam malè applicet, ſciendum eſt, quibus veluti fulcris nitatur, ne quis ſeipſum fallat, & abutatur Euangelij regula, in propriam pernitiem.

25. Quicunque proinde hac Euangelij regula rectè vti velit, hæc quatuor abſq; hypocriſi in ſe ſentiat. Primum eſt fiducia CHRISTI, qua ſtatuitur eſſe remiſſum peccatum, iuxta illud: Beati omnes qui confidunt in eo. Secundum, eſt pium & ſanctum propoſitum, quo abijcitur propoſitum peccandi. Qui enim propoſitum habet peccandi aliquando, ſpiritum CHriſti non habet: Quare nec fidem viuam, qualem requirit Euangelium, habere poteſt. Tertium, eſt ſingulare deſiderium totam ſuam vitam DEO approbandi. Huc enim deſiderium, veluti flamma quædam ardentis in corde fidei,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

eſt. Quartum, eſt ſancta cura muneris ſibi demandati. Qui enim officium negligit, infideli (teſte Paulo) eſt deterior.

His quatuor veluti fulcris, conſcien- 26.
tia, mundata à mortuis operibus per Sanguinem Chriſti, ædificatur, fouetur, conſeruatur, comprobatur.

Differentiæ conſcientiæ, quibus alia 27.
dicitur bona, alia mala, ab effectu ſyllogiſmi practici ſumuntur, hoc eſt, à ſenſu iudicij DEI in hominibus, qui ſanè ſenſus, haud obſcurum iudicium eſt futuri iudicij. Bona conſcientia eſt, ex honeſtè actæ vitæ recordatione, lætitia, ſeu remiſſi peccati fiducia. In hac duorum affectuum συζυγία eſt, videlicet lætitiæ & ſpei. Mala conſcientia eſt, ex turpiter actæ vitæ recordatione, trepidatio ac pauor. In hac eſt etiam duorum affectuum συζυγία, videlicet, ægritudinis & metus.

Bona conſcientia, theſaurus eſt om- 28.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nium optimus & precioſiſſimus: vnde Auſonius: Quænam ſumma boni? Mens quæ ſibi conſcia recti. Hanc Plato bonam nutricem ſenectutis nominat.

29. Mala conſcientia, res omnium triſtiſſima eſt. Quid enim triſtius eſſe poteſt, quàm nocte dieq́ ſuum geſtare in pectore teſtem?

30. Cæterùm hoc loco non inutile fuerit, cùm bonæ, tùm malæ conſcientiæ diſcrimina recitare, quæ notat Bernhardus. Sæpè enim fit, vt vis conſcientiæ, non, vt deceret, ſentiatur.

31. Conſcientia (inquit) alia bona & tranquilla: alia bona & turbata: alia mala & tranquilla: alia mala & turbata.

32. Bona & tranquilla conſcientia eſt, quæ ſtatuit remiſſum peccatum, & ſentit teſtimonium intus in corde. Bona, ſed turbata eſt, cùm homo quidem ſtatuit peccatum remiſſum, ſed vehementiùs carnis importunitate ſollicitatur, vt haud raro videatur ſuccumbere.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Mala & tranquilla eſt qua nihil pe- 33.
ius, nihil infelicius. Hæc eſt, cùm homo adeò eſt immerſus in profundum peccati, vt de reſipiſcentia non cogitet: ſed tanquam cœcus de vno ſcelere in aliud feratur. Hanc Paulus cauterio reſectam dicit, vnde fit vt non ſentiatur, præſertim cùm res omnes ex voto ſuccedunt. Significat igitur Paulus quorundam hominum conſcientiam ita obduruiſſe vt callum obduxerit: deinde cancrum illam inuaſiſſe: poſtremò cauterio amputatam, vt iam planè abſque omni ſenſu eſſe videatur. Homines qui huiuſmodi conſcientiam habent, Paulus Eph: 4. vocat ἀπηλγηκότας, vt qui omne συντηρήσεως iudicium amiſerint, et quorum mens reproba ſit facta: quæ mens reproba Rom: 1. inter pœnas contemti DEI numeratur. Eſt autem mens reproba, quæ probat improbanda, & improbat probanda, qualis eſt hodie in præcipuis mundi hominibus.

Mala & turbata conſcientia, eſt qua 34.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſentitur peccati grauitas, quaque homo præmitur tanquam monte quodam impoſito, vt eluctari non poßit. Huiuſmodi fuit conſcientia Cain, Iudæ, Achitophel: & talis fit omnium in hora mortis, qui in hac vita ſine pœnitentia vixerint, niſi fortè admodum pauci, veluti crura è faucibus lupi eripiantur.

35. Hoc teſtatus Plato eſt, etſi Ethnicus, ignarus verbi DEI. Ita enim in primo de republica ait: Quando aliquis vicinus morti videtur, inuadit ipſum ſubitò metus quidam, & cura eorum de quibus anteà non cogitauit: & ſermones qui feruntur de inferis, nempe quòd illi qui hîc alios læſerint, illic pœnas luere debeant, Hactenus quidem ridiculi & fabuloſi ſunt viſi: at tunc torquent animum ægrotantis: atque ipſe ſiue ex ſenectutis infirmitate, ſiue aliunde inferis vicinior, magis quæ illic aguntur conſiderat. Suſpicione itaque atque metu plenus, animo verſat ac

penſitat,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

penſitat, ſi quem læſerit: ac ſi deprehenderit ſe multa iniuſtè feciſſe in vita, ex ſomnis, tanquam pueri, crebro excitatus, metuit, ac mala cum ſpe viuit.

Verùm ne quis deſideret quicquam 36.
in noſtra diuiſione, addo & hanc ſectionem, Quòd conſcientia alia ſit bona, ſed falſò, alia ſit mala, itidem falſò. Vtrumque contingit vbi erroneum ſtatuitur principium. Monachus murmuratis ſuis preculis & celebrata miſſa, bonam conſcientiam habet, ſed falſò bonam. Alter neglectis preculis & miſſa, torquetur mala conſcientia, ſed falſò mala. Nam vterque ex malo principio ſuam conſcientiam extruit.

VETVS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

VETVS ET
NOVVS HOMO.

1. CVM PAVLVS Apoſtolus iubeat, vt deponamus veterem hominem & induamus nouum, modò ſalutis per Chriſtum partæ conſortes eſſe velimus: operæprecium eſt diligenter inquirere, quiſnam ſit ille vetus homo, quem deponi, crucifigi & exui vult Apoſtolus: & quiſnam ſit ille nouus, quem in locum veteris ſuccedere poſtulat.

2. Etſi autem rem ipſam facile eſt ex 4 cap: ad Eph: intelligere, vbi veterem hominem appellat veterem conuerſationem ſecundum concupiſcentias erroris: & Nouum qui ſecundum DEVM creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate vera: tamen ratio appellationis in iſta breuitate non ſatis per-

ſpicitur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſpicitur, quare ex alijs Scripturæ locis de-
claratio petenda eſt.

Inprimis autem hoc conſtat, quod, 3.
Metonymia Hebraica, nomina ſubſtanti-
arum & ſubiectorum ſæpiſſimè pro adiun-
ctis, hoc eſt, pro qualitatibus in ſubiectis
hærentibus, & pro actionibus qualitatum
ponantur. Id autem fieri in oratione Pau-
lina, vel ex eo manifeſtum eſt, quòd in eo-
dem ſubiecto haud rarò vetus homo & no-
uus opponantur. 1. Cor: 15. opponitur ter-
renus homo & cœleſtis: vbi nequaquam
ſubſtantiarum diuerſitas, ſed qualitatum
& actionum notatur differentia.

Nemini ergo dubium eſſe debet, quin 4.
hominis appellatione ſignificetur qualitas,
& ex qualitate manans actio.

Epitheta, veteris & noui, & cauſſa- 5.
rum reſpectum indicant, & imitationem
ſeu diuerſa ſtudia ſignificant.

Nam cùm Apoſtolus veterem homi- 6.
nem à nouo diſcernit, ad cauſſas huius diffe-

rentiæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

rentiæ reſpicit. Cauſsa veteris hominis, eſt primus homo, de terra terrenus : ideóque vetus. Cauſsa noui hominis, eſt ſecundus homo, de cœlo cœleſtis: ideóque meritò nouus dicitur. 1. Cor: 15.

7. Deinde ſignificatur his epithetis imitatio ſeu ſtudium, vt vetus ſit, quatenus imitatur primum hominem poſt lapſum: Nouus verò quatenus hominem ſecundum exprimit.

8. Atque hoc eſt quod Apoſtolus ait : Qualis terrenus ille, tales & qui terreni ſunt : & qualis ille cœleſtis, tales & qui cœleſtes ſunt, & ſicut geſtauimus imaginem terreni, geſtabimus etiam imaginem cœleſtis.

9. Eſt & hoc obſeruandum, quòd vetus homo & nouus aliàs opponuntur in diuerſis ſubiectis, aliàs in iiſdem: pro qua diuerſitate, modus ſignificandi non parum variat.

10. Cùm opponuntur in diuerſis ſubiectis, tunc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tunc vt vetus homo vniuerſam hominis
naturam complectitur, ſicuti homo in ini-
quitate conceptus eſt & in hanc lucem e-
ditus: ita nouus homo ſignificat regenera-
tum per fidem, quia homo per fidem fili-
us DEI naſcitur. Iohan: 1. Proinde
hac comparatione vetus homo eſt ψυχικὸς
homo, hoc eſt, non renatus, expers fidei re-
gniq́; Chriſti. Contrà verò nouus homo eſt
qui credit in Chriſtum. Fides ergo hoc pa-
cto ſeparat nouum hominem à veteri.

Opponuntur & vetus homo & nouus 11.
in ijſdem ſubiectis, qua ratione vetus ho-
mo dicitur, quicquid erroris & vitij rema-
net in regeneratis, quod carnis nomine apud
Paulum deſignatur. Contrà, nouus homo,
noua iuſtificatorum qualitas eſt, & motus
& actio proficiſcens ex fide & congruens
cum lege Dei: & dicitur Spiritus à cau-
ſsa & autore. Vt igitur prior comparatio,
à cauſsis: ita ſecunda ab effectis, petitur.

Vbicunque igitur Spiritus concupiſcit 12.

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& militat aduerſus carnem, & caro aduerſus Spiritum : illic & vetus homo, & nouus, vnà ſunt, ſed diſpari ratione. Nam donec imperium manet penes ſpiritum, & caro reprimitur, crucifigitur, mortificatur, verè nouus homo adeſſe putandus eſt : Verùm cùm imperium plenum relinquitur carni, adeò vt homo ſecundum carnem viuat : nouus homo exulat, & homo ſub ira DEI manet. Hoc confirmatur Pauli dicto: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini: At ſi Spiritu, actiones corporis mortificaueritis, viuetis. Huius dicti rationem ſubijcit : Quotquot ſpiritu DEI ducuntur, hi ſunt filij DEI.

13. Hactenus in genere oſtendimus cauſſas appellationum veteris & noui hominis: differentias monſtrauimus, & alterum ab altero cùm in diuerſis ſubiectis, tùm in iiſdem diſtinximus : Nunc quò meliùs cognoſcatur vterque, hoc eſt, vetus & nouus homo, veluti ἀνατομὴν quandam vtriuſque inſtituam.

In

In veteri igitur homine conſideremus, 14.
Primùm, corpus ipſum. Deinde corporis
membra. Præterea, effecta ſeu opera vete-
ris hominis.

Corpus veteris hominis nunc à Pau- 15.
lo corpus peccati, nunc peccatum ipſum di-
citur : & eſt vniuerſa natura vitioſa &
deprauata. Hoc corpus circumfert ſecum
omnis qui natus eſt iuxta communem na-
turæ curſum, ex ſeminis maris & fœminæ
commixtione : nec plenè mortificari poteſt,
priuſquam hoc mortale noſtrum corpus ab
anima relictum fuerit.

Membra veteris hominis ſunt, fa- 16.
cultates tùm animi, tùm corporis, quæ ſe
peccato ſiſtunt ad obediendum ei in deſide-
rijs ipſius, Animi quidem : iuxta Pauli enu-
merationem, Mens, διάνοια, *cor : Corporis*
verò, Vires corporis, & ſenſus omnes ex-
terni.

Mens, id eſt, τὸ ἡγεμονικὸν, *adeò ce-* 17.
lebratum à Philoſophis, eſt ea facultas,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

qua homo lumine rationis cernit & iudicat honeſta & inhoneſta: quam Paulus in non renatis vanam eſſe pronunciat.

18. Διάνοια *eſt facultas illa, per quam ratiocinamur & colligimus aliquid ex ijs, quæ mens ſine ratione quietè cernit. Verùm hanc in homine veteri excœcatam pronunciat Apoſtolus.*

19. *Cor complectitur affectus, voluntatem, concupiſcentias. Hoc Paulus obduratum eſſe affirmat, adeò vt DEO non cedat, nec afficiatur vllis rebus diuinis.*

20. *Præter has internas facultates ſeu membra veteris hominis ſunt* παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν, *vt Paulus appellat, quæ exiſtunt in membris noſtris per Legem, antequam veniamus in communionem gratiæ. Neque tamen Lex harum affectionum effectrix eſt per ſe, ſed tantum* κατ᾽ ἀφορμήν, *vt Paulus ſeſe interpretatur.*

21. *Eſt igitur Mens in non renatis, primum veteris hominis membrum, & veluti*

primus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

primus peccati, id eſt, natiuæ noſtræ corruptionis adminiſter, cui famulatur intelligentia, ad ſuggerendum cordi prauos motus. Hi poſtquam commouerint voluntatem, naſcuntur ἐπιθυμίαι. *Tum verò corpus, ab animo impulſum, huc & illuc tranſuerſum rapitur: omnes ſenſus, adeóque omnia corporis membra, tyranni arbitrio ſe ſiſtunt, ad perpetranda omnia, quæ imperat. Et cùm voce DEI peccatum accuſatur, eius* παθήματα, *inde occaſione ſumta magis vigent in membris non renatorum.*

Hinc fructus peſſimus profertur, & 22.
varius, quemadmodum Paulus Galat: 5.
teſtatur hiſce verbis: Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt, adulterium, ſcortatio, impuritas, proteruia, idololatria, veneficium, inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, contentiones, diſſidia, hæreſes, inuidiæ, cædes, ebrietates, commeſſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quòd qui talia agunt, regni Dei hæredes non erunt.

23. *Habemus quid ſit vetus homo, Quæ eius membra, Quæ actiones, &, Quis exitus. Verùm vt omnia in breuiorem ſummam contraham, Vetus homo eſt peccatum regnans in mortali noſtro corpore, ita vt obediamus peccato in cupiditatibus corporis: Rom: 6.*

24. *In nouo homine ſpectentur, natiuitatis cauſſæ, modus, partes, noui hominis membra, actiones & ſigna teſtantia infallibiter de hac noua natiuitate, ex quibus, quilibet ſcire poteſt, num ſit nouus homo in Chriſto, nec ne.*

25. *In noui hominis natiuitate nihil craſſum, nihil carnale cogitandum eſt. Eſt enim arcana quædam ac ſpiritualis natiuitas, cuius cauſſæ & cognoſcendæ ſunt, & accuratè diſtinguendæ. Nam cùm nunc à DEO naſci, nunc è Spiritu renaſci, interdum per verbum, nonnunquam per fidem, rurſus per lauacrum aquæ, interdum quoq; per miniſtros Euangelij naſci dicimur:*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

mur: neceſsarium erit cauſsas has accuratè diſtinguere, ne confuſio harum cauſsarum errores pariat.

Hoc autem ante omnia tenendum eſt, quòd ſicut opus creationis hominis, eſt totius Trinitatis: ita & recreatio ſeu regeneratio hominis, DEVM autorem habet. Nam hoc mirandum opus à nulla creatura fieri poteſt. 26.

Vt ergo DEVS Pater creauit hominem, & DEVS Filius creauit hominem, & DEVS Spiritus ſanctus creauit hominem: ita Deus Pater, Filius, & Spiritus ſanctus hominem peccato mortuum regenerant: ſed ſeruata cuiuſque perſonæ proprietate, hoc modo. 27.

Vt DEVS Pater creauit mundum, per Filium, in Spiritu ſancto: ita rectè dicitur: Deus Pater per Filium, in Spiritu ſancto regenerat hominem. Pater enim autor & fons eſt: Filius medium & meritum: Spiritus ſanctus vim ſuam exerit in 28.

homine, ac eum nouam creaturam efficit & conſeruat. Verùm quia DEVS vtitur ad hanc noui hominis regenerationem, ſenſibilibus inſtrumentis : fit vt hæc natiuitas nunc verbo, nunc fidei, nunc Baptiſmo, nunc miniſtris Euangelij tribuatur : ſed diuerſimodè.

29. *Vt Petrus Apoſtolus ſemen noui hominis naſcendi, verbum DEI ſtatuit : ita Iohannes per fidem naſci filios DEI affirmat. Nam ſicuti verbum promiſsionis eſt veluti ſemen Dei, ex quo filij Dei naſcuntur : ita fides, quæ eſt opus Spiritus ſancti, recipit ſemen : quo recepto hæc diuina peragitur natiuitas. Huc illud : Dedit Deus hunc honorem, vt filij Dei fiant, quotquot credunt in nomen eius.*

30. *Dignatur proinde adoptionis honore Deus eos, qui in Filium credunt, ſed quos ſuo Spiritu iam genuerat. Proinde, quod efficit Spiritus : hoc, verbum offert : atq́; idem fides receptum declarat.*

Quòd

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Quòd autem natiuitas hîc tribuatur 31.
nunc Baptiſmo, nunc miniſtris Euangelij,
non pugnat cum ſuperioribus. Vt enim
Baptiſmo tribuitur, tanquam Sacramen-
to: ita miniſtris Euangelij, tanquam coo-
perarijs Dei, non tanquam autoribus.

Cùm autem huius nouæ natiuitatis 32.
modum ignoraret Nicodemus, Dominus
eum hac ſimilitudine docet: Ventus, in-
quit, quò vult ſpirat, & ſonum eius audis,
ſed neſcis vnde veniat, aut quò vadat: ita
eſt omnis qui genitus eſt è Spiritu, hoc
eſt, Quemadmodum ignoratur, vnde ve-
niat, aut quò vadat, ventus, ſed tamen eius
ſonus ſentitur, dum ſpirat: ita modus rege-
nerationis per Spiritum ſanctum, eſt nobis
reconditus: ſed mox vbi regeniti ſumus,
vis & effectus Spiritus ſancti in nobis
regenitis, ſe profert. Nam huius Spiri-
tus motus & flatus, in cordibus regenito-
rum eſt Fides qua ſola iuſtificamur, Ti-
mor DEI, Ardens amor, &c.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

33. *Partes huius nouæ natiuitatis, ſeu noui hominis, ſunt duæ, videlicet, Mortificatio & Viuificatio: quæ quidem quotidianis incrementis opus habent, quò tandem perficiantur.*

34. *Vt mortificatio eſt communio & ſocietas mortis Chriſti, cuius virtute, verus homo caſtigatur, crucifigitur, occiditur: ita viuificatio eſt communio & ſocietas reſurrectionis CHriſti, cuius virtute viuificamur, vt nouam vitam viuamus. Quòd enim repugnamus peccato, virtute mortis Chriſti fit: & quòd militamus iuſtitiæ, virtute reſurrectionis Chriſti fit, quem poſſidemus fide, cum omnibus ſuis theſauris & beneficijs.*

35. *Membra huius noui hominis ſunt: Mens, ſed reformata manu Dei, & noua luce perfuſa: intelligentia verbum DEI, tanquam regulam, ſequens: affectus, ſed purgati per Spiritum ſanctum, ardentes timore DEI: & voluntas conuerſa ad*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

DEVM, & concupiſcentia Spiritus, quæ pugnat aduerſus carnem.

Hinc etiam intelligi poteſt, qualeſnam 36.
ſint actiones noui hominis, ſeu Spiritus, qui teſtatur de noſtra renaſcentia. Paulus autem, exempli gratia, has enumerat actiones Spiritus: *Fructus ſpiritus eſt caritas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia. Aduerſus eos qui ſunt huiuſmodi non eſt Lex.*

Porrò Signa teſtantia de hac ſpiri- 37.
tuali natiuitate, vnumquemque Chriſtianum tenere oportet: ne quis vel ſeipſum decipiat, vanitate: vel deijciat, puſillanimitate. Sunt autem præcipua ſigna quinque.

Primum eſt, vera Chriſti cognitio: 38.
Hæc eſt, inquit Dominus, vita æterna, vt te cognoſcant verum Deum, & Ieſum eſſe Chriſtum, quem miſiſti. Hæc cognitio in notitia & fiducia Chriſti eſt ſita.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

39. *Secundum eſt, duci ſpiritu Chriſti, & non carnis impetu ferri. Ita enim inquit Paulus: Qui ducuntur ſpiritu Chriſti, hi ſunt eius. Hic Spiritus vt eſt arrhabo hæreditatis promiſſæ: ita miſſus eſt in corda noſtra, vt nos ad precandum excitet.*

40. *Tertium, aſſidua ſpiritus aduerſus carnem lucta, & eiuſdem ſpiritus victoria ſuper carne. Etſi autem hæc victoria difficulter acquiritur: tamen reuera parta eſt, quando peccatum in nobis non regnat, vt obediamus ei in cupiditatibus corporis.*

41. *Quartum eſt, patientia ſub cruce, quæ ſpei, quæ cum fide coniuncta eſt, indiuidua comes exiſtit.*

42. *Quintum, quotidie magis magiſq́; abundare in cognitione & omni ſenſu. Philip: 1.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ET LITERA.

QVI EX PAVLI 1.
dicto: Litera occidit,
Spiritus autem viuifi-
cat, Grãmaticum ſcri-
pturæ ſenſum (quem
literalem vocant) occidere, & allegori-
cum viuificare concludunt, pernicioſiſſi-
mè errant.

Primùm enim iſta interpretatio con- 2.
tumelia DEVM afficit, vt qui homines
obſcuris ænigmatibus, in certam ipſorum
perniciem, illudat & decipiat.

Deinde, eadem omnem doctrinæ cœ- 3.
leſtis certitudinem euertit. Nam ſi gram-
maticus ſenſus, quem verba rectè intel-
lecta ſupeditant, eſt litera occidens: Quæ
quæſo certitudo eſſe poterit, præſertim
cùm alij alias gignunt allegorias?

Idem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

4. *Idem error homines paulatim, à verbo nobis diuinitus tradito, ad humana ſomnia abducit. Vnde fit vt doctrinæ Dæmoniorum & humanæ traditiones in locum cœleſtis doctrinæ, quæ ſola ſalutaris eſt, ſuccedant.*

5. *Breuiter, Iſta erronea ſententia omnem ſalutis ſpem & omnem conſcientiarum conſolationem euertit. Quæ enim ſpes & quæ conſolatio, ex eo verbo eſſe poterit, quod inſtar Protei, in mille allegoriarum formas ſe flectit?*

6. *Proinde ſanis hominibus & pijs, dubium eſſe non poteſt, quin afflatu diabolico factum ſit, vt genuinus verborum ſenſus, quem ſuppeditat grammatica, ſit iſtis doctoribus litera occidens: & contrà, ſomnium hominis ſit allegoria, adeóq; Spiritus viuificans.*

7. *Similis prorſus contumelia fuit antiqui Serpentis, qui primos noſtros parentes, à ſenſu verbi Dei genuino, abduxit*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ad alias cogitationes pugnantes cum vo-luntate Dei in verbo reuelata. Nam cùm Deus ſua voce minatur mortem comeden-tibus de fructu vetito, Satan contrà dicit: Nequaquam morte moriemini, ſignificans verba Dei non eſſe accipienda eo ſenſu, quem grammatica promebat, ſed alio, arca-no & allegorico.

8. *Proinde non minùs quam vox Sa-tanæ, qua Eua decepta eſt, deteſtandus eſt error Origenis, qui ſcripturam totam in allegorias tranſformat. Et probanda eſt Epiphanij ſententia, qui affirmat non omnia diuina verba allegorijs indigere, ſed accipienda eſſe prout ſe habent, hoc eſt, eo ſenſu, quem voces rectè intellectæ conficiũt.*

9. *Abraham audit à Domino: Vade in locum quem monſtrauero tibi, atque ibi offer vnigenitum Filium tuum Iſaac, quem diligis, in holocauſtum. Hîc, ſi Abra-ham præterito grammatico ſenſu, confu-giſſet ad allegorias, nequaquam filium*

Iſaac,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Iſaac, vinculis prius ligatum, mactare in holocauſtum properaſſet.

10. *Quapropter in mandatis diuinis, in ordinationibus, in promiſſionibus, & comminationibus omnibus modis quærendus eſt, & retinendus, genuinus verborum ſenſus: niſi fortè ex grammatico ſenſu aliqua abſurditas ſequitur, aduerſus Articulos fidei. Tunc enim adhibenda eſt theoria, iuxta Epiphanij conſilium, quæ ex ſcopi conſideratione, ex periſtaſi rerum, & ex collatione plurium ſententiarum, eruit (ſeruata analogia fidei) verum verborum ſenſum.*

11. *Etſi autem in veteri potiſſimùm teſtamento, multa ſunt typica & myſtica: tamen genuinus verborum ſenſus primùm tenendus eſt. Deinde ſymbolica ratio, potiùs quàm allegoria, eſt ſpectanda: quæ tantiſper probanda eſt, donec cum axiomatis primis Religionis conſentiat.*

12. *Quantum autem ad allegorias attinet,*

net, ſeruari hanc regulam perutile fuerit. Allegoria nulla recipiatur, quantumuis ſpecioſa fuerit, niſi quæ habeat facem claram verbi diuini præeuntem.

Cæterùm, ne errore Papiſtico & nos 13.
inuoluamur, de Spiritu & litera: primùm quæramus, quid Litera, & quid Spiritus abſolutè ſint, Deinde quid comparatè, videlicet, cùm Litera tribuatur Legi, & Spiritus Euangelio, quatenus opponuntur.

Quid autem ſint Spiritus & Lite- 14.
ra abſolutè, ex ſequentibus licet colligere teſtimonijs. Rom: 2. Non circumciſio carnis, circumciſio eſt: ſed circumciſio cordis in Spiritu, & non in Litera. Circumciſio ergo cordis, eſt Spiritus: & circumciſio, quæ in carne tantùm eſt, eſt litera. 2. Co: 3 opponitur ſpiritus Dei viui, tabulis lapideis.

Hinc primùm firmiſſima demon- 15.
ſtratione concludo, Literæ & Spiritus vocabula, nequaquam ad expoſitionem pertinere, vt volunt cum Origene Papiſtæ:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſed potiùs ad vim quandam & fructum verbi in hominibus.

16. Hoc comprobatur & his Pauli verbis: Dum palàm ſit, vos eſſe Epiſtolam Chriſti, inſcriptam non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carneis.

17. Præterea antitheſis literæ & Spiritus rectè perpenſa, omnem dubitationem tollit. Nam certum eſt, literam & ſpiritum, vt contraria, ab Apoſtolo opponi. Si itaque conſtiterit, quid propriè alterutra harum vocum ſignificetur: mox ex collatione contrariorum, quid ſibi velit reliqua, apparebit.

18. Cùm igitur Paulus ipſe Spiritui, in corde locum tribuit, atque eum definit eſſe viuum ſenſum, & ſcripturam Spiritus ſancti, viuificantis corda hominum: ſequitur literam eſſe quiddam expers viui ſenſus Spiritus in corde.

19. Proinde vt ſpiritus eſt, quod Spiritu

DEI

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

DEI viuentis, in cordibus noſtris inſcriptum eſt: ita litera erit quicquid legitur, intelligitur, cogitatur, & fit, quantumlibet ſpirituale ſit, cùm animo noſtro non inhæret & viuit per Spiritum.

Quantum itaque ad rem attinet, 20.
quæ proponitur, intelligitur, cogitatur, non eſt differentia, inter Literam et Spiritum: ſed quoad animi affectus. Si enim animus ſpiritu DEI viuificantis excitatur ad pios & ſanctos motus & actiones: Spiritus eſt. Sin minùs, litera eſt, inefficax ad vitam infundendam, & ſatis potens ad occidendum: non quidem verbi vitio, ſed hominis culpa.

Paulus vult hominem abundare in 21.
cognitione & ſenſu ſimul. Nam cognitio omnis, ſiue ſit Legis, ſiue Euangelij, ſine ſenſu, litera eſt occidens. Contrà autem, cùm ſenſus viuus in corde accedit, Spiritus eſt viuificans, & nonampliùs litera occidens.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

22. *Legis proinde cognitio, & opus Legis, ſi ſpiritu DEI intus viuificante corda deſtituitur, litera eſt occidens, vt in Paulo cernimus nondum conuerſo. Is enim, etſi inculpatè coram oculis hominum, vixerat: tamen ad extremum, ſe à Lege occidi, animaduertit.*

23. *Euangelij ſimiliter cognitio, confeßio, & vſus Sacramentorum, ſine Spiritu intus corda renouante, litera eſt occidens.*

24. *Contrà, Legis cognitio, & opus Legis, quando Spiritus intus cor viuificat, Spiritus eſt, & non Litera, vt in Paulo eſt videre, qui conuerſus, condelectebatur legi Dei, ſecundum interiorem hominem.*

25. *Euangelium ſimiliter creditum & efficax in corde, Spiritus eſt. Idem ſit de ſacrificijs & ſacramentis iudicium.*

26. *Sacrificium Cain, Decimæ Phariſæi, quia vitali ſpiritu in corde deſtituebantur, litera fuerunt. Contrà, Abelis mu-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nera, & Cornelij eleemoſynæ, quia corda eorum viuificabantur ſpiritu Dei, Spiritus erant.

Sic Paulus, circumciſionem, quæ in 27.
carne hæret ſine fide in corde, Literam vocat: & contrà, eandem, Spiritum nominat, cùm ſuum proprium finem aſſequitur, hoc eſt, cùm res in corde, ſigno externo reſpondet.

Fine enim præceptorum, ſignorum, ty- 28.
porum, atque adeò omnium operum ſublato, manet ſola Litera, quæ per ſe inutilis eſt.

Ratio locutionis, ſi quæritur, hæc 29.
eſt, Vt Spiritus vocabulum per Synecdochen accipitur, Nam & Spiritum ſanctum ſignificat, & motus viuos, in corde excitatos, ab eodem Spiritu: ita Literæ vox, per Metalepſin tranſfertur, & ſignificat, quod nudam Literam, ſine motu Spiritus ſancti in corde, conſequitur.

Hactenus perſpicuè oſtendimus, quid 30.
abſolutè ſit Spiritus, et quid Litera. Nunc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

autem declarandum eſt, quid ſibi velint, cùm litera Legi, & Spiritus Euangelio, à Paulo tribuantur : quæ ſanè Epitheti vici funguntur, ac ſi diceres Legem literalem eſſe, Euangelium autem ſpirituale.

31. *Verba Pauli hæc ſunt : Qui fecit, vt idonei eſſemus miniſtri noui Teſtamenti, non literæ, ſed Spiritus. Litera enim occidit : Spiritus autem viuificat. Quod ſi mortis miniſterium, literis informatum in ſaxis, fuit glorioſum : adeò vt non poſſent intueri filij Iſraël in faciem Moſis, propter gloriam vultus eius, quæ abolenda erat : Qui non potiùs miniſterium Spiritus, erit glorioſum? Nam ſi miniſterium condemnationis, erat glorioſum : multo magis miniſterium iuſtitiæ, abundat in gloria.*

32. *Hîc Paulus manifeſtè legem Moſis, ſcriptam in tabulis lapideis, vocat literam occidentem : & contrà, Euangelium, Spiritum viuificantem.*

Sed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Sed ſciendum eſt, Legem quidem li- 33.
teram, Euangelium verò Spiritum appella-
ri, non ſimpliciter. Nam vt Euangelium
non ſemper eſt Spiritus: ita Lex non ſem-
per eſt litera: Sed quatenus vnum alteri
opponitur. Tunc enim verè & congruenter
dicitur, Legis naturã eſſe, literaliter docere
homines: Euangelij autem, Spiritualiter:
quia gratiæ Christi ſit inſtrumentum.

Neque his obſtat, quòd Euangelium 34.
à Paulo alibi dicatur odor mortis ad mor-
tem, & Chriſtus appelletur lapis offenſi-
onis, & petra ſcandali. Nam id Euan-
gelio non competit naturâ, qua omnibus
eſt ſalutare: ſed hominum vitio, qui in-
ſtrumentum regenerationis & reconcilia-
tionis repudiant.

Legis igitur perpetuum & inuiolabi- 35.
le accidens eſt, (quatenus à Chriſto ſepara-
tur) vt occidat. Quoniam, vt alibi dicit A-
poſtolus: Quicunque ſub ea manent, male-
dictioni ſunt obnoxij. Contrà, Euangelij

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

accidens eſt, per occaſionem occidere. Nam in eo reuelatur iuſtitia Dei ex fide in fidem : ideoq́; potentia DEI eſt, in ſalutem omni credenti.

36. *Breuiter, Lex morbum oſtendit, ita vt nullam monſtret ſpem ſanationis : ſed potiùs cùm hominem relinquit in ſeipſo, morti eum neceſſariò adiudicat : ideóque meritò Litera occidens dicitur. Verùm Euangelium deſperatis remedium adfert. Quare pœnitentiam prædicat, & ad Chriſtum adducens, vitæ ianuam aperit: ideoq́; meritiſſimè, Spiritus viuificans, à Paulo dicitur.*

37. *Diſcernendum eſt igitur, inter fortuitum euentum, & perpetuum accidens: inter proprium officium rei, & occaſionem. Fortuitus Euangelij euentus eſt occidere, videlicet, cùm auditur, & non creditur. Vnde fit, vt per accidens, ſit Litera occidens: cùm eius tamen proprium officium ſit, viuificare: vnde Spiritus appellatio illi propriè competit.* Cæte-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Cæterùm cùm Paulus ſe alioſq; Euangelij præcones, vocat miniſtros non Literæ, id eſt, Legis occidentis, Sed Spiritus, id eſt, Euangelij viuificantis: non abolet doctrinam Decalogi, ſed tantùm diſcernit inter miniſterium Moſis proprium, & proprium munus præconum Euangelij. 38.

Etſi autem homines ad pœnitentiam 39.
ſeu conuerſionem (ad quam inuitat Euangelium) ſemper prædicatione Legis præparandi ſunt, Nam Legis prædicatio, & ignorantiæ noſtræ medetur, & ſtuporem excutit, vt verè ſentiamus noſtrum malum, cuius admonitione adigamur ad Chriſtum, niſi malimus in noſtris peccatis perire: Tamen proprium eſt miniſtrorum noui Teſtamenti, vt ſint miniſtri Spiritus: accidentale verò, quòd ſint Literæ miniſtri.

Verùm hoc accidentale miniſterium, 40.
toties aboletur, quoties prædicationi Legis, ſuccedit Euangelij gratia æterna. Quod quidem fit, quando homines, agnita ſua

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

iuſta damnatione, & percepto Spiritu ſeruitutis ad metum, optemperant Euangelio, agentes pœnitentiam. Tum enim donantur Spiritu adoptionis, per quem clamant, Abba pater.

41. *Quicunque hoc adoptionis Spiritu, ad prædicationem Euangelij, donati fuerint, à maledictione Legis liberi ſunt: adeò, vt obedientia, quam præſtant legi DEI, non ampliùs Litera, ſed Spiritus cenſeatur. Nam non ſolùm credentes ipſi viuificantur: verumetiam opera, quæ faciunt (tametſi Legi non ſatiſfaciunt) viuificantur.*

42. *Atque hinc eſt, quòd tametſi doctrina Decalogi, quatenus hominem, ad Chriſtum nondum conuerſum, condemnat, ſit temporaria & abolenda: tamen perpetuò maneat, quatenus eſt norma iuſtitiæ diuinæ, & regula obedientiæ, quæ neceſſariò à conuerſis requiritur.*

43. *Quare deteſtandus eſt furor non ſolùm*

lùm Antinomorum, qui Decalogum non prædicandum in Eccleſia mentiuntur: Verumetiam eorum, qui prætextu Chriſtianæ libertatis, neceſsitatem obedientiæ in conuerſis tollunt.

Nam ſi neceſsarius eſt ordo cauſsarum & effectuum, & Chriſtiani omnes 44
ſunt debitores, non carni, ſed Spiritui: omnino neceſsaria eſt noua obedientia: Adeò, vt qui ſecundum carnem vixerit, ſit moriturus: & contrà, qui Spiritu, actiones carnis mortificauerit, ſit victurus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

PRÆDESTI-NATIO.

1. DE ÆTERNA DEI prædeſtinatione, & electione hominum ad vitam beatam & immortalem rectè erudiri Eccleſiam ſummoperè neceſſarium eſt. Nam vt nulla doctrina vberiorem conſolationem pijs conſcientijs adferre ſolet, quàm doctrina prædeſtinationis rectè explicata: ita nihil periculoſius eſt, quàm à vera prædeſtinationis ratione aberrare.

2. Quare ne à modo prædeſtinationis & electionis, quem nobis commendat Scriptura aberremus, ſummo ſtudio cauendum eſt. Nam qui à vero modo deflectit, in præcipitium fertur, vnde ſe recipere non poteſt.

3. Sunt quidam, qui cùm audiunt noſtram ſalutē in Dei electione et propoſito ſitam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tam eſſe, & modum verum haud obſeruant, ſomnia Stoica & tabulas Parcarum fingunt, quibus et ſeipſos miſerè implicant, & alios pernicioſè ſeducunt.

Nam fieri aliud nequaquam poteſt 4.
quàm vt is, qui fatales libros de ſaluandis & perdendis imaginatur, vel hypocriſi vana turgeat, vel deſperatione pernicioſa tabeſcat.

Quidam enim carnalis cuiuſdam ſecu- 5.
ritatis anſam arripientes, in quæuis ſcelera licentioſe ruunt: ſibi quidem ipſis in certam perniciem: alijs verò, in graue ſcandalum.

Nonnulli in contrarium malum fe- 6.
runtur: qui, cùm contra verbum Dei, particularem gratiæ promiſſionem ſomniant, in deſperationis baratrum demerguntur: in quo eos æternùm perire, niſi maturè dextera Dei erecti reſipiſcant, neceſſe eſt.

Quapropter cum audimus verbo Dei 7.
nobis prædeſtinationis myſterium commendari, ſimul in verbo DEI prædeſtina-

tionis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tionis modum cum ſua vera cauſſa quæramus: quem ſi rectè tenuerimus, ſummam conſolationem prædeſtinationis doctrina nobis adferet: & erit non ſolùm veluti calcar quoddam ad omnia pietatis exercitia: verumetiam vt ſacra quædam ancora in mortis articulo.

8. Modus autem prædeſtinationis veriſſimus eſt, quem Paulus nobis commonſtrat, cùm ad Epheſ: ita ſcribit: Elegit nos in CHRISTO ante conſtitutionem mundi, vt ſimus nos ſancti, & inculpati coram ipſo in dilectione. Item, prædeſtinauit nos in adoptionem per CHRISTVM IESVM. Item, Gratos nos fecit in DILECTO: in quo habemus redemtionem per ſanguinem eius. Item, propoſuit recolligere omnia in CHRISTO. Item, in QVO in ſortem aſciti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum eius, qui omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, vt nos ſimus in laudem gloriæ eius,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

eius, qui antè ſperauimus in CHRISTO. Item, In QVO & credentes obſignati eſtis Spiritu promiſsionis ſancto, qui eſt Arrabo hæreditatis noſtræ.

Hìc Paulus clariſsimè modum prædeſtinationis definit, dum pronunciat DEVM prædeſtinaſſe nos ſaluti per CHRISTVM, et in CHRISTO. Per CHRISTVM quidem, vt mediatorem et λυτρω-τήν*: In CHRISTO verò, vt in capite, & cum capite: cuius membra efficimur per fidem, quam Euangelium promiſcuè omnibus prædicat.* 9.

Prædeſtinauit igitur nos DEVS non exarando fatales libros cum Zenonis familia: ſed ſtatuendo iuxta conſilium voluntatis ſuæ modum ſalutis conſequendæ per CHRISTVM & in CHRISTO. 10.

In hoc modo conditio fidei includitur. Nam cùm fide inſerimur Chriſto, eius membra efficimur: atq; ideò electi, quia membra Chriſti ſumus. 11.

Quàm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

12\. *Quàm autem hæc conditio ſit neceſſaria ex ordinatione diuina, plurima ſanè declarant teſtimonia. Paulus Rom: 9. vbi de prædeſtinatione diſputat, hanc conditionem inculcat, inquiens: Quid igitur dicemus? Gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiam, inquam, quæ eſt ex fide. Iſrael verò ſectans Legem iuſtitiæ, ad legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, ſed ex operibus Legis. Hanc conditionem repetit Apoſtolus in 10. cap: et ſæpè aliàs eam vrget. Colloſ: 1. Si modò in fide permaneatis fundati. Heb: 3. Participes facti ſumus Chriſti, ſi modò incoatam fiduciam vſque ad finem firmam teneamus. 1. Tim: 2. Mulier ſaluabitur, ſi permanſerit in fide.*

13\. *Neceſſitatem huius conditionis Apoſtolus ipſe de ſe loquens oſtendit, cùm ait: Væ mihi ſi non Euangelizem. Item, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cum alijs prædicauero, ipſe reprobus*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

bus efficiar. Si igitur Paulus electum Dei organum, ex fide obedientiam erga Deum non præſtitiſſet, fide excuſſa, gratia exciſſet, reprobus ſua culpa effectus. Ieremias idem verbis Domini inculcat. Si, inquit, pœnitentiã egerit gens illa à malo, quod locutus ſum aduerſus eam: agam et ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei. Si fecerit malũ in oculis meis, vt non audiant vocẽ meam: pœnitentiam agam ſuper bono quod locutus ſum vt facerem ei.

Hinc manifeſtè apparet prædeſtina- 14.
tionem diuinam, per Chriſtum et in Chriſto, ratam eſſe & requirere à nobis conditionem fidei, qua Chriſto inſerimur, atque ideò electi cenſemur.

Ex his quæ hactenus diximus hanc 15.
prædeſtinationis extruamus definitionem. Prædeſtinatio eſt ordinatio DEI, qua ipſe ante conſtitutionem mundi, ſecundum beneplacitum & conſilium voluntatis ſuæ, per CHriſtum & in CHriſto, deſtinauit

vitæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

vitæ æternæ omnes in Chriſtum redemtorem credituros: vt ſint ſancti & inculpati coram ipſo: vtq́; laudem gloriæ gratiæ ipſius prædicent in omni æternitate.

16. Huic opponitur reprobatio, qua rejciuntur et arcentur ab æterna vita, & mancipantur æternis pœnis, quotquot in Chriſtum credere recuſant, & quicunque in fide Chriſti, ad finem vſque vitæ, non perſeuerant.

17. Huius reprobationis cauſſa eſt peccatum hominum, & iuſtitia DEI iuſtè punientis tranſgreſſores, qui ad propitiatorium hominibus à DEO propoſitum, non confugiunt.

18. Porrò cùm conditionem fidei requirimus: ſimul Phariſaicum taxamus errorem, de Dignitate perſonarum, de Prærogatiua carnis, de Meritis humanorum operum. Vnde & hoc ſequitur, quòd nec ex ratione, nec ex Lege de hoc myſterio iudicandum ſit. Nam, vt ratio dignitatem & præ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

prærogatiuam carnis: ita Lex, merita operum Hypocritis electionis cauſsam falſò ſtatuere videtur.

Non eſt itaque cauſsa prædeſtinationis in nobis, vt falſò opinantur Monachi, ſed in Deo: quam cauſsam Paulus εὐδοκίαν voluntatis DEI vocat: Auguſtinus miſericordiſsimam DEI voluntatem. 19.

De hac voluntate Dei erga homines, vbi certò conſtiterit: prædeſtinationis noſtri fundamentũ habemus immotum. Nam Deus omnia, vt Paulus teſtatur, ſecundum conſilium huius ſuæ voluntatis operatur. 20.

Hæc DEI voluntas miſericordiſsima, non eſt nobis incognita aut tecta: ſed tradita eſt & reuelata nobis, voce Euangelij. Et in quatuor potiſsimùm cernitur: in Miſsione Filij: in promiſsione: in mandato: & in obſignatione gratiæ. 21.

Miſsio filij locupletiſsimum teſtimonium paternæ voluntatis DEI erga nos eſt, iuxta hanc vocem filij: Sic DEVS 22.

dilexit mundum vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Rom: 5. Commendat DEVS *caritatem ſuam erga nos, quòd cùm adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.*

23. *Huius itaque* λυτρον, *ſufficiens ſatiſfactio eſt & expiatio peccatorum totius mundi. Per hunc enim Pater fatetur ſe placatum eſſe, & iubet ſeriò vt ipſum audiamus.*

24. *Neque eſt quòd quiſquam exiſtimet miſſum eſſe Filium in mundum, vt quoſdam ſelectos tantùm de genere humano redimeret : ſed potiùs vt totius mundi peccata tolleret, iuxta illud : Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi.*

25. *Nam vt communem noſtram naturam aſſumpſit, & cum natura, noſtram cauſſam in ſe recepit : ita palàm ipſe de ſe ait : Filius hominis venit ſaluare quod perierat.*

26. *Iam autem non pauci aliquot perie-*

rant

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

rant de genere humano: ſed totum genus humanum.

Quemadmodum igitur in Adamo om- 27.
nes lapſi ſumus: ita cum Adamo datur omnibus promiſſio ſeminis contrituri caput ſerpentis. Hinc Iohannes: Chriſtus apparuit, vt deſtruat opera Diaboli. Quapropter, fidelis ſermo, vt Paulus ait, & omni approbatione dignus eſt, quòd CHriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere.

Quòd autem euentus (proh dolor) 28.
non reſpondeat voluntati Patris mittentis Filium, & deſiderio filij deriuantis in ſe pœnam peccati: id fit propria hominum malitia, qui à Patre clementiſſimo ad nuptias filij inuitati, venire recuſant: quemadmodum Chriſtus ipſe conqueritur, cum ait: Multi ſunt vocati, pauci verò electi, Hoc eſt, pauci credunt & fructus pœnitentiæ edũt, atque ideò expelluntur de domo nuptiarum, vt qui veſtem nuptialem non habeant

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

29. *2 Argumentum à promiſsione Gratiæ vniuerſali.* PROMISSIO Gratiæ quæ verè vniuerſalis eſt, ſimiliter voluntatem miſericordiſsimam Patris cœleſtis nobis commendat. Huc pertinent plurima dicta, in-

Matth. 18. ter quæ ſunt hæc. ~~Hæc eſt voluntas Patris mei, qui miſit me, vt OMNIS~~ qui videt Filium, & credit in eum habeat vitam æternam. Matth: 18. Sic non eſt voluntas ante Patrem meum, qui in cœlis eſt, vt

1 Tim. 2. pereat vnus de puſillis iſtis. 1. Timot: 2. DEVS vult omnes homines ſaluos fieri et ad agnitionem veritatis venire. 2. Pet: 3. DEVS longanimis eſt erga vos, non volens vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere. Huc & illud propheticum perti-

Ezech. 33. net: ~~Nolo mortem peccatoris, ſed vt con~~uertatur & viuat.

30. Hinc Diuus Bernhardus: Prodit in lucẽ ad miſeri conſolationem magnum conſilium, quod ab æterno latuerat in ſinu æternitatis, quòd nolit, videlicet, Deus mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur et viuat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hæc promiſsio gratiæ, vt eſt vniuer- 31.
ſalis: ita etiam eſt gratuita, ſola fide acci-
pienda. Vtrumque perſpicuè docet Pau-
lus ad Rom: 9. 10. 11. vbi excludit apertè
omnem prærogatiuam carnis & operum
merita: & concludit omnem qui credit non
pudefieri. Non eſt enim (ait) diſtinctio
Iudæi & Græci. Idem enim Dominus om-
nium, diues in OMNES qui inuocant
ipſum.

Huc faciunt pulcherrimi illi typi, 32.
quos idem Apoſtolus proponit, cùm filios
Abrahæ, Iſmahelem & Iſaac: & filios I-
ſaac, Iacobum & Eſau, in medium addu-
cit: qui typi in hunc modum accommodan-
di ſunt: In commodis certis ad hanc vitam
ſpectantibus, non omnes qui nati ſunt ex
ſemine Abrahæ & Iſaac, habentur illorum
filij: Multo minus in rebus ſpiritualibus
cenſebuntur filij, qui ab iſtis ſanctis Patri-
bus ortum ducunt. Quocirca, quemadmo-
dum in commodis ad hanc vitam ſpectanti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

bus, tantùm illi reputantur filij, de quibus ſancti Patriarchæ habebant promiſsiones, vt Abraham de Iſaaco & non de Iſmaële, Iſaac de Iacobo & non de Eſau: Ita in rebus ſpiritualibus ſolùm illi ſunt Abrahæ filij cenſendi, qui promiſsioni gratuitæ credunt: & non illi, qui prærogatiua carnis tument.

33. *Neque aliud vult concluſio Apoſtoli: Non eſt igitur volentis neque currentis, ſed miſerentis DEI. Nam huius concluſionis hic ſenſus abſque dubio eſt veriſsimus. Non eſt volentis neque currentis, videlicet ſecundum carnem: quia voluntas carnis & curſus carnis nituntur prærogatiua carnis & meritis operum: atque ideò aduerſantur miſericordiæ Dei & merito CHRISTI: Sed eſt volentis & currentis ſecundum promiſsionem, hoc eſt, credentis. Siquidem omnia poſsibilia ſunt credenti. Nam hæc voluntas, & hic curſus, commendant miſericor-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

diam DEI : adeoq́; ſola miſericordia in CHRISTO promiſſa nituntur. Quid hinc iam efficitur? Illud quòd propoſitum erat ab Apoſtolo, Non filios carnis, ſed filios promiſſionis, eſſe hæredes.

Sunt autem filij promiſſionis omnes 34.
qui credunt promiſſioni vt Abraham credidit. Nam Apoſtolus Rom: 4. definit filios promiſſionis eſſe eos, qui inſiſtunt veſtigijs fidei Abraham. Et ad Gal: 3. Scitote, inquit, quòd qui credunt, hi ſunt filij Abrahæ. Si filij ſunt & hæredes ſecundum promiſſionem.

Qui hanc vniuerſalem gratiam negant 35.
(quantum quidem ad voluntatem Dei paternam attinet) præterquam quòd Paulo, adeóque conſenſui totius Scripturæ ſe opponunt, grauiſſimè impingunt. Primùm enim tribuunt Deo προσωποληψίαν. Deinde fingunt in Deo contradictorias voluntates.

Sed quòd apud Deum non ſit προσω- 36.
πολη-ψία, multa dicta teſtantur. Deus enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſemper bonam cauſſam comprobat, & ſemper malam condemnat, iuxta hanc regulam: Fideles custodit Dominus, & retribuet abundanter facienti ſuperbiam.

37. Nihil proinde certius eſt, quàm quòd Deus omnes pœnitentes recipiat in gratiam, & contrà impœnitentes omnes reijciat, abſque omni perſonarum reſpectu.

38. Quòd autem Deus Lazarum mendicare voluit, & Ioſephum principem Ægypti fecit, hoc non conſtituit in Deo προσωποληψίαν. Nam perſonarum acceptio in iudicijs locum habet, vbi æqualibus inæqualia, aut inæqualibus æqualia tribuuntur. Nunc autem cùm Deus ſibi hanc iudiciariam regulam ſtatuit, quòd velit in Chriſto omnes credentes ſaluare, & quòd velit omnes contemnentes filium, & perſeuerantes in delictis, pœnis punire æternis: nequaquam perſonarum acceptor eſt.

39. Præterea, quòd non ſint in Deo contradictoriæ voluntates, ex eo manifeſtum eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

eſt, quòd, vt ipſe veraciſsimus, imò ipſa veritas eſt: ita duplex cor damnet. Cùm igitur ſcriptum eſt: Deus vult, omnes homines ſaluos fieri. Item, DEVS non vult vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere: nequaquam ſunt harum propoſitionum contradictoriæ admittendæ, quæ ſunt, DEVS non omnes vult ſaluos fieri, DEVS vult aliquos perire, & non omnes ad pœnitentiam recipere.

Quomodo ergo (inquies) damnantur 40.
multi, cùm omnes ſaluos fieri Deus velit? Si conſilium creationis & miſsi filij in mundum reſpicimus, verè voluntas DEI eſt vt nullus pereat. Verùm ſi euentum conſideramus, voluntas DEI eſt, vt contumaces & impœnitentes pereant. Pater terrenus vult omnes ſuos filios hæreditate gaudere: Hæc eſt enim paterna ſtorga in bono patre. Verùm ſi aliquis filiorum perrexerit eſſe contumax, vt nec verbis nec flagellis emendari velit, hunc pater hære- Comparatio elegans

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tate priuat, & inter filios amplius non numerat.

41. *Huius rei typus in Deuteronomino proponitur. Si genuerit (ait Dominus) homo filium rebellem, & proteruum, qui non audierit patris aut matris imperium & coërcitus obedire contemſerit, apprehendent eum pater eius & mater eius, & ducent eum ad ſeniores ciuitatis, & ad portam iudicij, dicentq́; ad eos: Filius noſter iſte proteruus & rebellis eſt, monita noſtra audire contemnit, Lurco & potator eſt, lapidibus eum obruet populus ciuitatis & morietur. Nonne hic pater vult filium obrui lapidibus, quem naturali ſtorga cariſsimum habuit? Ad eundem planè modum Deus, ex ſua paterna bonitate, vult omnes homines hæredes fieri vitæ æternæ: Verùm contumaces nihilominus & rebelles perpetuis pœnis vult obrui.*

Deut. 21.

42. *Diſcernendum eſt igitur accuratè inter voluntatem DEI paternam, quam Theo-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Theologi antecedentem vocant, et eam quæ ſequitur hominum contumaciam. Quare & conſequens dicitur.

MANDATVM (hoc enim eſt tertium in quo ſuprà propoſuimus voluntatem DEI erga homines conſpici) ſimiliter nobis voluntatem DEI verè paternam erga omnes commendat. Fieri enim non poteſt vt voluntas DEI cum mandato ipſius pugnet. Quapropter cùm iubet vt totus mundus Filium ſuum audiat, vult profectò vt omnes illum audiant: vult vt ex auditu fidem concipiant. Prædicatio enim Euangelij requirit fidem. Vult deniq; vt credentes ſaluentur. Deinde Filius, qui eſt ſapientia Patris, amandat Diſcipulos ſuos in omnem terram, cum hoc mandato: Ite in Mundum vniuerſum, & proclamate Euangelium OMNI creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur. Hoc mandatum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

datum cùm ſit vniuerſale, clarè teſtatur DEVM velle omnium hominum ſalutem: ſed cum conditione fidei, vt indicat promiſſio mandato addita. Matth: 11. clamat Dominus: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Hîc vtrumque, hoc eſt, mandatum & promiſſio teſtantur voluntatem DEI paternam eſſe, vt omnes veniant ad Chriſtum vocantem, vt omnes in eo conſequantur ſalutem.

44. *Firmiſſimè itaque & ſine hæſitatione ſtatuendum eſt mandatum DEI æternum & vniuerſale, eſſe teſtimonium infallibile voluntatis ipſius erga homines. Cùm igitur mandat omnibus vt audiant Filium & credant, vult reuera, vt omnes audiant, credant, iuſtificentur, ſanctificentur, ſaluentur.*

45. *Sed obijciet fortè aliquis: Fides donum DEI eſt, & opus Spiritus ſancti. Ergo nemo credere poteſt niſi qui diuini-*

tus

tus fidem acceperit. Item, nemo venit ad Filium niſi quem Pater traxerit. Hoc veriſſimum eſſe fateor. Verùm, cùm Paulus inquit: Fides ex auditu, auditus autem per verbum DEI, Significat ordinarium ad conſequendum fidem inſtrumentum eſſe prædicationem Euangelij: in qua DEVS iuxta ſuas promiſſiones vult eſſe efficax, vult trahere Verbo & Spiritu ad Filium. Sed multi trahenti patri repugnant, cui poterant obedire. Hoc clarè comprobatur querela CHRISTI, in hunc modum peruicaciam Iudæorum deflentis: Quoties volui te congregare vt gallina congregat pullos ſuos, & noluiſti? Similem contumaciam Stephanus ſuis Iudæis obijcit: Duri inquit, ceruice, & incircumciſi corde & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis. Et Dominus apud Eſaiam: Tota die expandi manus meas ad populum contumacem et contradicentem mihi. Hoc ipſo teſtimonio & Paulus

rebelli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

rebellionem Iudæorum oſtendit, quam rebellionem cauſſam reiectionis eorum fuiſſe concludit.

46. *Huc etiam facit exemplum quod Auguſtinus de Nabuchodonoſor & Pharaone proponit hiſce verbis: Quantum ad naturam, ambo homines erant: Quantum ad dignitatem, ambo reges: Quantum ad cauſſam, ambo populum DEI captiuum poſſidebant: Quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti: Quid ergo fines eorum fecit diuerſos? niſi quòd vnus manum DEI ſentiens in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter libero contra miſericordiſſimam Dei voluntatem pugnauit arbitrio.*

47. *Verùm hîc imprimis cauendum eſt, ne quis peccandi petulantia & longa conſuetudine, abuſus benignitate DEI inuitantis ſe ad pœnitentiam, accerſat ſibi ipſi iudicium, vt à Deo permittatur ruere in reprobam mentem. Hoc cùm fit, homo*

ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ad verbum DEI obſurdeſcit, & ſibiipſi eam peccandi neceßitatem imponit propria voluntate, vt iam aliud quàm peccare non poßit. Perinde enim illi accidit, ac ſi quis ſeipſum de cacumine montis præcipitem daret, vnde poſtea caſum reuocare non valeret.

Maturè igitur vocanti Deo obtem- 48.
perare oportet, & reſipiſcere, ſollicitèq; ambulare (vt Propheta monet) coram Deo ſuo. Nam qui vocantem Deum per ſuos miniſtros audire recuſat, in contumaciæ pœnam incurrit. Vnde fit vt magis magiſq; vinculis peccati conſtrictus donec tandem dedoleat, ſuſque deque ferat omnia ſalutis media. Hîc proinde locum habet vulgo notus verſiculus:

Qui non eſt hodiè, cras minus aptus erit.

OBSIGNATIO Gratiæ (huic enim 49.
quartum locum tribui inter ea indicia, quæ 4 Ab obsignatione Gratiæ
nobis ob oculos ponunt quàm ſit paterna voluntas DEI erga omnes homines) clarißi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

clariſsimè nobis paternam voluntatem Dei commendat. Nam dum iubet baptizari omnes Gentes, vult veriſsimè omnibus gentibus ſuam obſignari gratiam & miſericordiſsimam voluntatem. Nunquam enim gentes omnes inuitaret ad baptiſmum, niſi omnibus gentibus ſalutem, quam obſignat baptiſmo, impartiri vellet.

50. Quòd autem in multis baptiſmus eſt tantùm literalis, hoc non fit Dei conſilio & voluntate, qui verè ſuam gratiam baptiſmo offert & obſignat: ſed hominum culpa, qui à pacto cum Deo in baptiſmo inito, turpiter diſcedunt.

51. Nam vt Deus promittit, & promiſsum obſignat baptiſmo: ita par eſt, vt homo ab altera parte fide reſpondeat. Siquidem in omni pacto vtraque pars pacti conditiones & Leges ſeruabit. Atque eam ob cauſsam Petrus Baptiſmum definit, ſtipulationem bonæ conſcientiæ cum DEO. DEVS enim baptiſmum offerens pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

promittit gratiam : Conſcientia verò fide reſpondens, in pacto acquieſcit freta reſurrectione Ieſu Chriſti.

Cùm itaq; ex his demonſtrationibus 52.
euidentiſsimè nobis conſtat de voluntate DEI paterna erga nos, quæ voluntas eſt cauſsa & baſis prædeſtinationis & electionis noſtri : firmam teneamus fiduciam ſalutis, & ad voluntatem DEI paternam in miſsione Filij, in promiſsione, in Mandato, & in obſignatione gratiæ expreſsam, tanquam ad arcem munitiſsimam nos recipiamus : nihil morantes decreta Stoica, quantumuis magnos patronos & ſapientes habeant.

Porrò fines prædeſtinationis & ele- 53.
ctionis noſtri ad ſalutem duos Paulus conſtituit, Epheſijs ſcribens : quorum proximus eſt vt ſimus ſancti & irreprehenſibiles coram ipſo, hoc eſt, vt ſtudeamus ſanctitati & innocentiæ, habeamuſq; ſemper bonum propoſitum. Vltimus, vt lau-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

laudetur gloria ipſius à nobis in omni æter-nitate.

54. *Reſtat nunc vt nonnihil dicatur de vſu huius dulciſsimæ doctrinæ prædeſtina-tionis & electionis æternæ : qui duplex ex Pauli Epiſtolis ad Roman: & Ephe: colligi poteſt. Ad Romanos ideò ſcribit Paulus de prædeſtinatione, vt ex cauſsa, modo, & conditione prædeſtinationis con-cludat, prærogatiuam carnis & humana merita nequaquam eſſe cauſſam ſalutis. Euertit igitur Apoſtolus prærogatiuam carnis, & omnia humana merita tollit, quò ſit locus miſericordiæ DEI in Chri-ſto Ieſu, & via pateat ſalutis omnibus, qui in CHriſtum credere non recuſauerint. Ad Epheſios de hoc ipſo myſterio agit, vt oſtendat Euangelium CHriſti non eſſe nouam doctrinam ab Apoſtolis excogita-tam, ſed ante mundum conditum in pecto-re DEI fuiſſe reconditam, & ſuo tempore mundo patefactam.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Præter hunc duplicem vſum, quorum 55.
prior ad confirmationem gratuitæ iuſti-
tiæ, & vniuerſalis gratiæ pertinet poſte-
rior ad commendationem antiquitatis Eu-
angelij refertur erit & hic vſus, (quem
Paulus attingit ad Rom: 8.) vt ſtatuant
pij nullam crucem, nullam calamitatem,
nullam deniq; rem aliam poſſe impedire ſa-
lutem credentium, quæ decreto DEI æter-
no nititur.

Hinc conſolatio ingens oritur in ago- 56.
ne mortis, & ſumma & inenarrabilis læti-
tia naſcitur : adeò vt iam moriturus quaſi
ouans dicat : In Domino confidit anima
mea, non timebo: Chriſtus meus victor mor-
tis eſt, in hoc ego triumphabo.

Huc pertinet illud Dauidicum: Vi- 57.
riliter agite & confortetur cor veſtrum,
omnes qui ſperatis in Dominum. Cuſtodit
enim Dominus omnes diligentes ſe.

Cæterùm hic vſus confirmans nos 58.
in cruce, & conſolans in agone mortis, tùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

demùm locum habet vbi nos ipſos in Chriſto eſſe ſenſerimus, & Chriſtum in nobis.

59. Quare iuxta conſilium Pauli inſtituenda eſt probatio noſtri, qui in hunc modum ſcribit Corinthijs: *Vos ipſos tentate an ſitis in fide, vos ipſos probate, an non cognoſcitis vos ipſos, quòd Ieſus Chriſtus ſit in vobis.*

60. Hæc Pauli verba, certiſſimum probandi modum nobis præſcribunt, qui eſt tentare & explorare an quis ſit in fide, an Chriſtus in ſe habitet: quæ ſanè probatio aliunde proficiſci non poteſt, quàm ex effectibus Spiritus Chriſti. Nam qui ſpiritu DEI ducuntur, hi ſunt eius. Qui autem ducuntur ſpiritu Chriſti, cogitant, amant, proſequuntur quæ ſunt Chriſti, & nihil antiquius habent, quàm totam ſuam vitam DEO approbare. Hinc eſt illa, in Sanctis, pugna Spiritus aduerſus carnem.

61. Huc & illud Pauli pertinet: Milita honeſtam militiam retinens fidem &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

bonam conſcientiam. Nam hæc certiſsima ſunt inhabitantis CHRISTI teſtimonia. Vbi enim fides eſt, illic conſcientia purgata eſt à malis operibus. Quare & bona conſcientia, & pium propoſitum, fidei ſinceræ teſtimonia ſunt. Contrà autem vbi contaminata eſt conſcientia, & vbi eſt propoſitum peccandi, ibi nulla prorſus fides eſt, niſi fortè hypocritica quædam de fide gloriatio, quam vaniſsimam eſſe opera ipſa declarant, & diuus Iacobus commonſtrat.

ECCLESIA.

VERA CHRISTI Ec- 1.
cleſia (quemadmodum eam definit Symbolum Apoſtolicum) eſt ſocietas Sanctorum, in cuius tamen externo cœtu multi ſunt ſcelerati, hæretici, ſchiſmatici & hypocritæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

2. *Hæc ſocietas ſpiritualis eſt, qua, videlicet, per fidem (quæ ex auditu verbi eſt) homines iuſtificati, abſque ſuis meritis & operibus antecedentibus, coniunctis, & conſequentibus, Chriſti (cuius ſanguine à peccato mundati ſunt) membra effecti, inter ſe mutuò ſpiritu Chriſti coaleſcunt, vt omnes ſimul participes ſint virtutis Chriſti, ac ſpiritualium bonorum, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt.*

3. *Sanctorum autem dicitur hæc ſocietas, vt clara & ſpecifica differentia ſtatuatur, qua & Eccleſia vera CHriſti, ab alijs in mundo cætibus diſcernatur, & ſua quadam proprietate ſignata monſtretur.*

4. *Aliæ enim omnes ſocietates in mundo ſunt impuræ & profanæ, vt quæ peccati maculis & reatu inuolutæ, extra familiam DEI, in regno Diaboli verſentur.*

5. *At ſocietas illa, quæ Eccleſia dicitur, eſt ſancta: cùm quia corda eorum, qui huius*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſocietatis veri ciues ſunt, fide purificata ſunt, in ſanguine Chriſti: tùm quia iam deſtinati ſunt vſui ſancto, vt DEO ſancto cultum ſanctum præſtent, in vera ſanctitate viuentes.

Hinc Paulus Corinthijs ſcribens de- 6.
finit Eccleſiam DEI eſſe eos, qui ſanctificati in Chriſto Ieſu, vocatiq́ ad ſanctitatem, inuocant nomen Chriſti in quouis loco.

Hæc Eccleſia & ſpiritualis Ieruſa- 7.
lem, extructa ſcribitur nunc ſuper fundamentum Apoſtolorum, nunc ſuper fundamentum quod eſt Chriſtus.

Verùm in primis hîc cauendum eſt, 8.
ne, cum Papiſtis, hominum opiniones fundamentum Eccleſiæ eſſe ſtatuamus.

Quare hoc diſcrimen tenendum eſt; 9.
Eccleſia dicitur extructa ſuper fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum, videlicet, quod attinet ad propagationem, & miniſterium, & teſtimonium doctrinæ: Sed eſt extructa ſuper CHRISTVM,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

quod attinet ad autorem, meritum, doctrinæ fontem, & efficaciam, hoc eſt, propter Chriſtum electa eſt Eccleſia, & vocata à principio mundi, & propter eum ſeruatur & ſaluatur, & per Chriſtum ex ſinu Patris reuelatum eſt Euangelium, & Filius eſt efficax, dat Spiritum ſanctum per Euangelium.

10. Hanc ob cauſsam 1. Cor: 3. dicitur: Fundamentum aliud poni non poteſt, præter id quod poſitum eſt, quod eſt IEſus Chriſtus. Item, Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe reuelauit nobis. Item, Ego ſum via, veritas, & vita. Item, Non relinquam vos orphanos, ſed veniam ad vos. Item, Actor: 2. Ad dexteram igitur Dei exaltatus, promiſsionem Spiritus ſancti accipiens à Patre effudit.

11. Cogitatio huius duplicis fundamenti, quorum illud in miniſterio, hoc in virtute ſitum eſt, confirmabit nos, cùm de doctrina Eccleſiæ, tùm de Eccleſiæ ſtabilitate

Funda-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Fundamentum miniſteriale eſt doctri- 12.
na prophetica & Apoſtolica ſola. Vnde
diſcamus intrepidè cum Paulo pronuncia-
re anathemata, quicunq; humanas tradi-
tiones obtrudunt Eccleſiæ, ſi vel fuerint
angeli de cœlo, nedum puluis & cinis qua-
lis eſt Papa & Mahomet. Fundamentum
potentiæ & virtutis, eſt Chriſtus, DEVS
& homo: qui ſuæ Eccleſiæ ſacerdos ma-
net in æternum. Quare portæ inferiorum
non præualebunt aduerſus eam.

Quicunq; eſt extra hoc fundamentum, 13.
fruſtrà gloriatur de Eccleſiæ titulo. Eſt
enim Eccleſia Chriſti vna, vt quæ ſuper
vnum fundamentum extructa ſit.

Hinc ſequitur fieri non poſſe, vt Ma- 14
hometiſtarum conuentus ſit Eccleſia, Nam
vt doctrinam Propheticam & Apoſtoli-
cam, reijciunt: ita CHriſtum Dominum
reijciunt & perſequuntur.

Nec colluuies Monachorum & ſacri- 1
ficulorum in Papatu eſt Eccleſia. Nam

tametſi non reyciunt manifeſtè doctrinam Apoſtolicam & Propheticam: tamen eius natiuam ſententiam corrumpunt. Deinde tametſi nobiſcum Chriſtum DEVM & hominem fatentur: tamen perſonæ officium negant, cùm ſuis operibus tribuunt, quod Chriſti ſolius eſt.

16. Proinde is cœtus ſolus eſt vera Eccleſia, eaq́ʒ viſibilis quæ alligatur ad ſceptrum rectum quod Dominus emiſit de Sion, hoc eſt, ad miniſterium Euangely in corruptum, per quod offertur CHRISTVS, qui recipit in album ciuium ſuorum, quotquot iuxta vocem Euangely in illum crediderint.

17. Quicunque ergo Eccleſiæ ciuis eſſe cupit, is ſe verè huic Eccleſiæ adiungat viua fide, clara confeſſione, pia inuocatione, & officys alys quæ requirit Euangelium.

18. Quòd autem aliqui, vt ideam Platonicam, fingunt Eccleſiam inuiſibilem eſſe, mani-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

manifeſtus error eſt. Nam ſi Eccleſia non eſt viſibilis cœtus, quomodo agnoſcentur & miniſtri Euangelij & auditores: & quæ Eccleſiæ iudicia erunt, de quibus ſcriptum eſt: Dic Eccleſiæ? Quomodo diſcernemus ciues, quorum expetenda & tuenda eſt ſocietas, ab hoſtibus qui fugiendi ſunt?

Sunt autem hæc ſigna minimè fallentia quæ monſtrant Eccleſiam: Vox miniſterij Euangelij incorrupta: Ritus diuinitus traditi, incurrentes in oculos, vt Baptiſmus & cœna Domini: & Obedientia erga Euangelium, id eſt, pœnitentia, confeſſio, inuocatio, &c. 19.

Porrò tametſi multi ſunt cœtus in orbe terrarum qui Eccleſiæ dicuntur: tamen vna eſt ſancta & Catholica, cuius membra, tametſi ſpatio ſeparantur: tamen vinculo fidei & Spiritus coniunguntur. 20.

Huius typus pulcherrimus propo- 21.

nitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nitur in malo punico, quod mandato DEI tintinnabulo adiectum erat. Nam hoc Symbolo ſignificatur vnitas Eccleſiæ, ex multis gentibus in eundem ſonum, hoc eſt, ad eandem fidem per ſonum Euangelij conuenientibus. Sicut enim in malo punico, vno exteriùs cortice multa interiùs grana vniuntur: Sic innumeros ſanctæ Eccleſiæ populos vnitas fidei contegit.

22. Quòd autem in externo Eccleſiæ cœtu ſint multi ſcelerati, hæretici, ſchiſmatici & hypocritæ, non ſolùm Ecceſia Corinthiaca oſtendit, verumetiam parabola Chriſti de Zizanijs apertè docet, vt taceam omnium temporum experientiam.

23. Quamdiu enim in hoc mundo peregrinatur Eccleſia, bonis & ſinceris in ea permixtos fore malos & hypocritas, monet Dominus: vt ſe patientia arment filij Dei, & inter offendicula, quibus turbari poßent, retineant infractam fidei conſtantiam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Sunt proinde duplicia membra viſi- 24.
bilis Eccleſiæ: alia enim viua ſunt, alia mortua. Viua ſunt membra omnes qui ex fide filij Dei viuunt, retinentes fidem & bonam conſcientiam: Mortua verò ſunt, qui profitentur quidem nobiſcum articulos fidei, ſed ſpiritu Chriſti carent, hoc eſt, viuunt ſine pœnitentia, & ſinunt peccatum in ſe regnare per concupiſcentias corporis.

Deinde etſi ſanguine ſuo mundauit 25.
Eccleſiam Chriſtus, vt ſit abſque ruga & macula: adhuc tamen multis vitijs, & reſiduis carnis infirmitatibus laborat, quibus obnoxij ſunt ſinguli fideles, poſtquam regeniti ſunt Dei ſpiritu: adeò, vt opus habeant perpetua hac oratione. Remitte nobis debita noſtra. Hæc tamen macula non impedit quo minus credentes ſint viua membra Eccleſiæ.

Cùm ergo Eccleſia duplici vitio ob- 26.
noxia eſt, alieno & proprio, debet perpe-
tuò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tuò DEVM inuocare, vt has maculas minuat, ac tandem tollat. Præterea ſanctam adhibebit diſciplinam, quò innocentia in externis ſeruetur moribus.

27. *Etſi autem impios errores, qui fidei puritatem inficiunt, ferre non licet: tamen malè faciunt, qui Zeli prætextu, vel tumultuoſè ab Eccleſia diſcedunt, vel eam importuno rigore turbant.*

28. *Verùm pij videntes has maculas, ſe conſolabuntur promiſsione Chriſti, qui venturum diem promittit, quo vt lolium à tritico ſeparabitur, ita manifeſtum fiet, fruſtrà Sceleratos & Hypocritas ſibi externa Euangelij profeſsione placere.*

29. *Errant igitur qui eum cœtum Eccleſiam eſſe negant, in quo ſunt vlli impij & hypocritæ: cùm tamen audiunt in eo verum Euangelium ſonare, Sacramenta rectè adminiſtrari, & à multis veram miniſterio præſtari obedientiam: quæ tria infalli-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

infallibilia viſibilis Chriſti Eccleſiæ ſunt teſtimonia, vt ſuprà diximus.

Porrò cùm Papiſtæ ſigna Catholicæ 30.
Eccleſiæ fingunt Primatum Papæ, ordinem Epiſcoporum, ſucceſſionem ordinariam, & ſimilitudinem rituum, toto cœlo aberrant. Nam iſta ſigna Apoſtoli & Prophetæ ignorabant, & Chriſtus ea non monſtrauit, Qui ait, Oues meæ vocem meam audiunt.

Multum præterea errant qui σχῆμα 31.
πολιτικὸν in Eccleſia CHriſti quærunt. Non enim rectè perpendunt diſcrimen inter regnum Chriſti & regna mundana.

Regnum Chriſti iuxta Propheti- 32.
cam & Apoſtolicam ſcripturam in hac vita, eſt miniſterium Euangelij, per quod Chriſtus colligit & viuificat Eccleſiam verbo & dato Spiritu ſancto, & protegit eam mirabiliter contra Diabolos & tyrannos, & poſt hanc vitam reſuſcitabit eam, & adducet ad æternum Patrem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

33. *Ex hac deſcriptione petendum eſt Eccleſiæ, ſeu regni Chriſti, & Politiarum diſcrimen, quod ſex differentijs diſtinguitur, videlicet, Obiectis, beneficijs, forma gubernationis, gloria, præſidijs & ſtabilitate.*

34. *Primùm enim poteſtas politica coërcet externa membra, vt ſint in officio: Sed Chriſti regnum non tantùm gubernat externos mores: Sed arguit & ſanat corda. Ita enim Dominus ipſe ait: Vt mederer contritis corde.*

35. *Secundò, poteſtatis politicæ ſumma beneficia ſunt, diſciplina & pax corporum: At huius regni beneficia, ſpiritualia & æterna ſunt, videlicet, iuſtitia & pax conſcientiarum coram Deo, &c.*

36. *Tertiò differunt forma gubernationis. Nam reges & principes mundi eligunt miniſtros idoneos ad gerendam rempublicam, inſtructos ſapientia & eloquentia: Chriſtus verò eligit ſtulta huius mundi,*

di, vt pudefaciat ſapientiam ſapientum: ſiue vt Pſal: ait, Ex ore infatium & lactentium perficit laudem. Forma executionis in defenſione & pœnis etiam variat. Nam politica poteſtas armis defendit ſubditos, & contumaces punit vi corporali ſeu gladio: Sed Chriſtus per vocem Euangelij dat ætena bona, remiſſionem peccatorum, Spiritum ſanctum & vitam æternam: & punit contumaces non vi corporali, ſed verbo & legitima excommunicatione.

Quartò differunt gloria. Nam glo- 37.
ria regnorum politicorum eſt præſtantia conſilij in togata gubernatione, & in armis fortitudo, & felicitas. At Eccleſiæ Chriſti gloria in hac vita, eſt vera DEI agnitio, inuocatio, profeſſio veræ doctrinæ conſeruatio perpetua Eccleſiæ etiamſi in aliqua membra ſæuitur, magnitudo animorum in vincendis omnibus illecebris et terriculamentis impijs, virtutum multarum decus in quibus præſentia Dei cernitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

38. *Quintò, præſidijs differunt. Nam præſidia regni politici ſunt exercitus, & opes neceſſariæ ad ſumtus domeſticæ gubernationis & ad bella gerenda: Eccleſia verò non eſt munita præſidijs viſibilibus, Sed regitur à filio DEI, & habet cuſtodes Michaël cum ſuis Angelis, qui perpetuò contra Draconem militant.*

39. *Poſtremò differunt ſtabilitate Nam omnes politiæ habent ſuam fatalem periodum, finem, & terminum. Sed Eccleſiæ non erit finis, Quia Rex eſt æternus: iuxta illud: Regnum tuum omnium ſeculorum, & dominatio tua in generationem & in generationem: Et populo ſuo dat vitam æternam, quæ hìc incoatur & poſt reſurrectionem conſummabitur.*

40. *Hoc diſcrimen politici regni et Eccleſiæ, qui non obſeruant, facilè cruce Eccleſiæ & ſcandalis alijs abſterrentur à confeſſione. Quare ſemper ſit nobis in conſpectu dictum Domini: Regnum meum non eſt de hoc mundo.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Cuicunque ergo ſalus & vita æterna curæ eſt, is det operam, vt cum Dauide ſit ſocius omnium timentium DEVM, & cuſtodientium mandata eius, & aſsiduè cum eodem precetur: Legem pone mihi Domine viam ſtatutorum tuorum, vt cuſtodiam ea ſemper. Item, inclina cor meum ad teſtimonia tua, & non ad auaritiam. 41.

Nam quicunque extra hanc ſocietatem eſt, is haud dubiè mancipium Sathanæ eſt, Cum quo & ſtipendium peccati habebit mortem æternam, niſi ante mortem ſeria pœnitentia auertat iram iuſti iudicis. 42.

SYMBOLVM.

ARTICVLI SYMBOLI Apoſtolici continent ſumma doctrinæ Chriſtianæ capita, quæ ſunt veluti totius Chriſtianæ religionis fundamentum. Vnde fit, vt 1.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

qui ab vno aliquo horum articulorum aberret, extra fundamentum eſſe dicatur: & quia extra fundamentum eſt, extra gratiam & ſalutem, in regno tenebrarum ſub Sathana militat.

2. His proinde articulis optimè quadrat Symboli appellatio. Quemadmodum enim milites mundani ſuo quodam ſymbolo teſtantur & cui ſeruiant, & cuius ſint hoſtes: ita Chriſtiani, hac fidei ſuæ profeſſione, tanquam Symbolo, teſtantur ſe, & Deo (qui eſt Pater & Filius, & Spiritus ſanctus,) ſeruire, & eſſe hoſtes Diaboli & memborum eius.

3. Hoc Chriſtianæ militiæ Symbolum ideò dicitur apoſtolicum: vel quia ab Apoſtolis conſcriptum eſt, & quaſi per manus traditum Eccleſiæ: vel quia Apoſtolica doctrina nititur, & ex Apoſtolorum concionibus & Scriptis demonſtratur.

4. Doctrinæ Symboli Apoſtolici ſumma huc redit: quòd monſtret DEVM:

quòd

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

quòd diuina opera nobis ponat ob oculos: quòd veram ſalutis viam indicet.

Diuiditur autem Symbolum hoc vſitatè & rectiſsimè in quatuor partes. 5.
Quarum prima eſt de DEO Patre. Secunda, de DEO Filio. Tertia, de DEO Spiritu ſancto. Quarta, de Eccleſia & eius ſalute.

PRIMA pars hiſce verbis continetur. 6.
Credo in DEVM, Patrem omnipotentem creatorem cœli & terræ.

Hæc Confeſsio vnitatem diuinæ eſ- 7.
ſentiæ habet: diſtinctionem perſonarum in vna diuina eſsentia fatetur: potentiam & opera DEI Patris agnoſcit, & fide in hunc vnum Deum recumbit.

Cùm enim dicit, Credo in DEVM, 8.
vnum tantùm Deum eſſe ſtatuit: quam particulam expreſsit Nicenum Symbolum hoc modo: Credo in vnum DEVM. DEI proinde appellatio admoneat nos, quòd ſit vnus Deus æternus naturâ &

 eſſen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

eſſentia, qui eſt fons & autor omnis boni, ex quo fonte liceat haurire omnibus ijs, qui ex fide ipſum inuocant.

9. Cùm addit, PATREM, diſtinctionem perſonarum incipit, & confitetur DEVM Patrem eſſe primam perſonam in diuina eſſentia. Eſt igitur Pater prima perſona diuina, qui ab æterno generat filium ſibi ὁμοούσιον.

10. Cùm ſubiungit, OMNIpotentem, tantam potentiam DEI eſſe fatetur, vt & facere, quicquid voluerit, poſſit: & facilè proſternere omnia, quæ ſe illi oppoſuerint, valeat.

11. Hanc potentiam confirmat opus creationis cœli & terræ. Cœli autem & terræ appellationibus, intelliguntur non ſolùm cœlum & terra, verumetiam omnes creaturæ reliquæ viſibiles & inuiſibiles, quæ cœli et terræ ambitu continentur. Breuiter, Quicquid eſt rerum hic vnus Deus creauit. Verùm deprauatio, quæ in rebus creatis

creatis apparet, non DEVM habet autorem, ſed Diabolum, qui ſua ſponte defecit à DEO, qui bonus ſed αὐτεξούσιος *à Deo creatus fuit.*

Ex creatione rectè concluditur omnipotentia, ſapientia, iuſtitia, & bonitas DEI. Omnipotentis enim eſt ex nihilo omnia condere: Sapientis, ordinata condere: Iuſti, gubernare, & prouidentia moderari creata: Boni, communicare rebus creatis ſua dona, vt in homine videmus, quem condidit ad ſuam imaginem. 12.

Quartum quod habet hæc confeßio, eſt de fiducia in hunc Deum qui eſt Pater. Cùm enim dicit Symbolum, Credo in Deum, ſenſus eſt: Statuo certa fiducia, quòd DEVS velit meus Deus eße, meus Pater, meus ſuſtentator, meus defenſor, quem ſolum me colere profiteor, renunciatis omnibus idolis. 13.

SECVNDA Pars Symboli, eſt de Deo Filio: qui vt redimeret genus humanũ 15.

reum & damnatum propter peccatum, aſsumſit naturam humanam in vnionem ὑποστατικὴν *ſeu perſonalem. In qua natura humana factus eſt victima expiatrix peccati totius mundi.*

15. *Hæc ſecunda pars ſex Articulis abſoluitur, iuxta hæc Symboli verba. 1. ET in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum Dominum noſtrum. 2. Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, & natus ex Maria virgine. 3. Paſsus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus, deſcendit ad inferna. 4. Tertia die reſurrexit à mortuis. 5. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. 6. Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.*

16. *Huius ſecundæ partis primus Articulus: ET in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum Dominum noſtrum, multa paucis complectitur. Primùm enim monſtrat ſecundam Perſonam in diuinitate, quæ eſt*

æterni

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

æterni Patris æternus Filius, qui vt eſſentiâ eſt idem DEVS cum Patre & Spiritu ſancto: ita proprietate diſtincta eſt ab vtroque perſona. Hoc explicatiùs Symbolum Athanaſij, Ambroſij & Nicenum habent. Deinde cùm hunc Filium vocat Ieſum, vnionem perſonalem indicat: Nam æternus λόγος & DEI Filius factus eſt homo & vocatus eſt Ieſus, propterea quòd populum ſuum à peccatis eſſet ſaluaturus, iuxta promiſſiones Patribus factas. Hic enim Ieſus ſaluator Mundi eſt, eò quòd ſit nobis à Deo Chriſtus, hoc eſt, Propheta, Sacerdos & Rex. Propheta quidem, qui è ſinu Patris prodiens, nobis Patris voluntatem reuelauit. Sacerdos, propter victimam & interceſſionem. Nam vt victima ſua expiauit peccatum: ita interceſſione interpellat patrem, vt nos propter ſuam victimam in gratiam recipiat. Rex verò, quia demolitus eſt poteſtates, & deſtruit opera Diaboli, iuxta primam promiſſionem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

17. *Huius articuli fides eſt huiuſmodi: Ego firmiter ſtatuo quòd DEI filius ſit meus ſaluator, verus Propheta Dei, vnicus ſaluator, mediator & rex, adeóque Dominus, qui me ſua prouidentia gubernat, me redemit, me aduerſus Diabolum defendit, &c.*

18. *Secundus articulus ſecundæ partis: QVI conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine, modum aſſumtæ humanæ naturæ indicat. Cùm enim ait, Conceptus eſt de Spiritu ſancto, excludit vſitatum naturæ modum in generando. Vſitatus enim naturæ modus generationis eſt, vt fœmina concipiat ex virili ſemine: Sed hic Spiritus ſanctus occulta virtute virginem fœcundat, & format ex ſanguine virginis hominem verum & perfectum, iuxta dictum Angeli ad Virginem: Spiritus ſanctus veniet ſuper te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, &c. Cùm addit, Natus ex Maria virgine, Vt veram*

Chriſti

CHriſti humanitatem confitetur : ita inuiolata virginitate virginem peperiſſe agnoſcit.

19. Tertius Articulus ſecundæ partis, Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus mortuus & ſepultus, deſcendit ad inferna, modum redemtionis factæ per Ieſum Chriſtum fidelibus commendat, videlicet, quòd paſſus ſit propter peccata noſtra. Eſt ergo Chriſti paſſio noſtra redemtio.

20. Huius paſſionis illuſtris definitio colligi poteſt ex Epiſtola ad Hebræos hoc modo. Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti, eſt ſacrificium expiatorium & propitiatorium, quo æternus Filius Dei homo factus ſeipſum per æternum Spiritum obtulit Patri æterno, vt ſua victima & obedientia, & expiaret peccata mundi, & placaret iram Dei : quò omnes credentes in ipſum per eundem ſanctificentur ad vitam æternam. Hanc quoq; definitionẽ includunt in ſe verba Domini Ioh: 17, Ego pro ijs ſanctifico meip-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

meipſum, vt & ipſi ſint ſanctificati in æternum.

21. *Huius ſacrificij applicatio fit Verbo, Fide & Sacramento. Verbo enim quaſi manu Dei offertur: Fide veluti manu hominis accipitur: Sacramento vtroque obſignatur, eiuſque vis & vſus tanquam in tabula pingitur.*

22. *De ſententia verborum Symboli, Deſcendit ad inferos, non conuenit inter omnes. Quidam ante mortem intelligunt deſcenſum ad inferos ipſam humiliationem, qua Chriſtus horribilem ſenſum iræ Dei aduerſus peccata ſuſtinuit. Sed horum ſententiam ordo Symboli videtur refellere. Quidam hanc clauſulam additam putant contra Valentinianorum hæreſin, & volunt hac loquendi formula Moſi & Prophetis vſitata nihil aliud ſignificari, quàm quòd Chriſtus verè morte proſtratus iacuerit, & in ſepulchrum incluſus fuerit, vt alij homines verè mortui & ſepulti. Quidam*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

dam hæc verba ad vim & virtutem mortis Chriſti referunt, & volunt hac Phraſi ſignificari quòd mors Chriſti profuerit etiam inferis, id eſt, mortuis, videlicet in fide Abrahæ. Quidam exiſtimant Chriſtum reuera deſcendiſſe ad tartareas ſedes. Sed nec inter hos conuenit. Sunt enim qui animam Chriſti, iacente corpore in ſepulchro, eò deſcendiſſe dicunt, vt illic pateretur pro animabus hominum. Quorum ſententia ex eo refellitur, quòd Chriſti ſanguis perfectiſſima ſit peccati totius mundi expiatio, In quem enim finem pateretur anima ſanctiſſima apud inferos, niſi vt ſuppleret mortis crucis defectum? Sunt etiam qui animam Chriſti ad inferos quidem deſcendiſſe fatentur, ſed illic nihil paſſam eſſe. In hac ſententia eſt Auguſtinus ad Dardanū ſcribens. Sunt & alij, qui contendunt Chriſtum anima & corpore deſcendiſſe ad inferos, & in ipſo terræmotu in momento reſurrectionis ſe viuum inferis exhibuiſſe,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& ſe declaraſſe victorem mortis & principis tenebrarum. Sed quid in hac varietate opinionum tutò ſequendum? Hoc firma fide teneatur, quòd Chriſtus reuera deſcenderit ad inferos, iuxta Symboli verba, & veteris Eccleſiæ confeſſionem. De modo nemo ſit ſollicitus. Satis eſt enim tenere Chriſtum victorem Sathanæ eſſe, & deuicto mortis aculeo aperuiſſe credentibus regna cœlorum.

23. Quartus articulus ſecundæ partis: Reſurrexit à mortuis, hiſtoriam victoriæ CHRISTI, & contriti capitis ſerpentis continet: atque ita completa eſt promiſſio: Semen Mulieris conteret caput Serpentis.

24. Quemadmodum autem hic Articulus requirit firmam fiduciam in Chriſtum victorem mortis, auget ſpem promiſſæ hæreditatis, excitat nos ad confeſſionem huius victoris coram mundo & portis inferorum: ita eius vſus cùm in tota vita, tùm in mortis

tis articulo, maximus eſt. Huius enim Articuli ſeria cogitatio facit, vt nullis fracti calamitatibus, perſiſtamus in fide, donec ad finem omnium calamitatum huius Mundi & ad ſalutis portum peruenerimus.

Quintus articulus ſecundæ partis, 25.
Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram DEI Patris omnipotentis: ſpectabilem triumphum CHRISTI, & maieſtatis gloriam CHRISTI nobis commendat.

Aſcendit Dominus viſibiliter corpora- 26.
li & naturali modo ſurſum, & nube ſubvectus eſt in cœlum è conſpectu diſcipulorum, Act: 1. & inde ſubvectus ſupra omnes cœlos. Aſcendit autem, vt ipſe de ſe teſtatur, vt nobis locum pararet, Ioh: 14. Abeo parare vobis locum, & vos ad me aſſumam. Aſcendit vt omnia ſubijciat pedibus ſuis: Aſcendit, vt caput Eccleſiæ emineat, & dona det hominibus: Aſcendit

vt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

vt corda noſtra ad ſe trahat. Col: 3. Si reſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, Vbi Chriſtus ſedet ad dexteram patris. Huc illud Philipp: 3. Noſtrum πολίτευμα eſt in cœlis, vnde expectamus ſaluatorem.

27. Vt enim aſcenſio perſonæ fuit iuxta humanam naturam, ſecundum quam localiter & viſibiliter aſcendit: ita ſeſsio ad dexteram Patris perſonæ eſt, quæ eſt rex regum, & Dominus dominantium, æqualis Patri gloria & maieſtate.

28. Fides proinde articuli hæc eſt: Quemadmodum Chriſtum triumphatorem mortis, Dominum omnis creaturæ & patronum noſtrum apud Patrem agnoſcamus, in eum firma fiducia recumbamus, atque ipſum coram omnibus hominibus & inferorum portis confiteamur: ita vſus in hoc ſitus eſt, vt abnegata omni impietate, & humanis deſiderys, leuemus corda noſtra in cœlum, petentes inde in omnibus calamita-
tibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tibus noſtris auxilium, & expectantes vt nos ad ſe iuxta ipſius promiſsionem aſsumat, ac donet promiſsam hæreditatem.

Sextus articulus ſecundæ partis, IN- 29.
de venturus eſt iudicare viuos & mortuos, de futuro per Chriſtum iudicio concionatur. Nam idem ille Ieſus Chriſtus qui hîc ab iniquis ſpretus & condemnatus eſt, veniet in maieſtate ſua iudicaturus orbem terrarum. Iudicij forma Matth: 26. exprimitur. Siſtent enim ſe coram ipſo boni & mali, ſeu pij & impij. Illis paratum regnum tradet: hos iuſtis ſupplicijs mancipabit: vt pij cum Chriſto beata immortalitate in æternum fruantur, & impij tradantur Diabolis cruciandi æternis pœnis.

Fides huius articuli hæc eſt. Quem- 30.
admodum firmiter ſtatuere oportet aliquãdo fore finem præſentium calamitatum: ita ſolidam conſolationem inde percipiamus, quòd Ieſus Chriſtus, DEVS & homo, ſit conſtitutus iudex qui antea in ſe

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

credentibus, iureiurando interpoſito, promiſerat vitam æternam. Quare non eſt quòd qui in fide Chriſti hinc diſcedunt, pertimeſcant condemnationis ſententiam.

TERTIA PARS Symboli eſt
31. *de DEO Spiritu ſancto tertia perſona in diuinitate: Credo in Spiritum ſanctum. Cultus fidei conuincit Spiritum ſanctum verum DEVM eſſe. Ordo Symboli tertiam perſonam in diuinitate eum eſſe docet. Appellatio indicat officium, videlicet, quòd ſit viuificator & ſanctificator.*

Eſt ergo Spiritus ſanctus tertia in diuinitate perſona verus & æternus
32. *DEVS* ὁμοούσιος *Patri & Filio non gignens nec genitus, ſed à Patre & Filio procedens, ſimul cum Patre & Filio creans, conſeruans, ſaluans, ſanctificans, qui mittitur in corda electorum, vt ea viuificet & ſanctificet, vnà cum Patre & Filio adorandus.*

33. *Quemadmodum igitur credimus in DEVM*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

DEVM Patrem creatorem, & in filium DEI redemtorem : ita etiam credere nos oportet in Spiritum ſanctificatorem, cuius templum ſumus. Vſus huius fidei eſt vt renunciata omni impuritate ſimus ſancti Spiritu & corpore, caueamúſque ne vllis factis contriſtemus ſpiritum Dei in nobis habitantem.

QVARTA PARS Symboli quatuor Articulis abſoluitur, & his verbis 34
continetur. 1. CREDO ſanctam Eccleſiam Catholicam, ſanctorum communionem. 2. Remiſsionem peccatorum. 3. Carnis reſurrectionem. 4. Et vitam æternam.

Primus articulus, Eccleſiam Catho- 35
licam definit eſſe ſanctorum communionem ſeu ſocietatem. In Sanctorum autem catalogo, ſunt omnes, qui voci Euangelij credunt. Nam hi ſegregati ſunt à profanitate mundi, & applicati DEO per fidem, vt ſint hoſtia illi placens. In horum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

numero ſe Dauid eſſe fatetur, cùm ait Pſal: 85. Cuſtodi animam meam quoniam ſanctus ſum. Et in alio pſalmo: Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei, pro hac (ſcilicet iniquitate remittenda) orabit ad te omnis ſanctus in tempore oportuno.

36. *Hinc efficitur quòd ſanctorum ſocietas in hac vita, non ſit illorum qui perfectè ſancti ſunt, & ſine peccato, vt Anabaptiſtæ & Pelagiani putant, Sed eorum potiùs, qui agnoſcunt ſua peccata, credunt remitti peccata, & orant perpetuò pro ſua iniquitate remittenda, idq; fiducia mediatoris Ieſu Chriſti.*

37. *Erit proinde fides huius articuli, firmiter ſtatuere æternum pontificem Ieſum Chriſtum habiturum ſemper in mundo aliquem ſanctorum cœtum, contra quem Diabolus & mundus non poterunt præualere: etiamſi, vt in exercitu, quædam membra trucidantur.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Secundus Articulus quartæ partis 38.
CREDO remiſsionem peccatorum, eſt finalis cauſsa notitiæ hiſtoriæ de Chriſto. Sic enim agnoſcit fides Chriſtum eſſe filium DEI, paſſum & reſuſcitatum, &c, vt propter hanc cauſſam nobis verè donetur remiſſio peccatorum, vt efficiamur filij DEI, & hæredes vitæ æternæ.

Vt autem hic articulus de remiſsio- 39.
ne peccatorum fiat illuſtrior, quatuor ordine ſpectanda ſunt: Quid ſit peccatum, Quid remiſſio peccati, Quæ fides remiſſionis peccati, & Quæ fidei remiſſionis peccatorum coniuncta ſint.

Peccatum vno verbo definitur à Io- 40.
hanne cùm dicit, peccatum eſt ἀνομία, *hoc eſt, defectus à Lege (quæ eſt voluntatis DEI regula) cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, iuxta illud: Maledictus omnis qui non manſerit in ijs, quæ in libro Legis ſcripta ſunt.*

Remiſſio peccati eſt obligationis ad 41.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

æternam mortem ſolutio, & pœnæ debitæ condonatio. Hoc confirmatur parabola de debitore. Matth: 18.

42. Vt huius remiſſionis materia & meritum eſt victima filij Dei: ita DEVS Pater mira miſericordia recipit homines condonato reatu. Etſi autem defectus non integrè curatur in hac vita, ſed tantùm minuitur per mortificationem veteris hominis: tamen reatus adeò aboletur in conuerſis ad vocem Euangelij, vt Deus dicat ſe non recordaturum peccatorum eorum.

43. Fides remiſſionis peccati, eſt firma fiducia miſericordiæ Dei, iuxta promiſſionem ipſius, ex prædicatione Euangelij, in qua efficax eſt Spiritus ſanctus, concepta: quà ſtatuit homo, quòd DEVS velit ſe verè in gratiam recipere propter victimam filij, & non amplius ſibi peccata imputare.

44. Cum fide remiſſionis peccatorum duo ſunt coniuncta, videlicet gratia, & donum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Gratia eſt iuſtificatio ipſa: Gratia 45.
ex multis delictis in iuſtificationem, Rom:
5. Hæc iuſtificatio eſt perſonæ credentis in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſtitiæ CHriſti, & acceptatio ad vitam æternam gratìs propter Chriſtum.

Donum eſt ipſa donatio Spiritus 46.
ſancti, qua homo ſola fide iuſtificatus regeneratur, id eſt, mortificatur & viuificatur: vt iam noua creatura fiat, viuatq́ porrò iuxta voluntatem DEI, quantum quidem id fieri poteſt per humanam infirmitatem.

Quia hæc donatio Spiritus ſancti, 47.
qua regeneramur, indiuidua comes eſt fidei remiſſionis peccatorum, ſæpe Scriptura hinc ſalutis argumentum petit: non tanquàm à cauſſa, ſed à qualitate credentis perſonæ. Hinc illud Domini dictum: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu non poteſt introire in regnum cælorum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

48. *Ad eundem modum cùm Paulus dicit: Omnis qui inuocauerit nomen Domini ſaluus erit, ab effectu fidei iuſtificantis ipſa fides iuſtificans æſtimatur. Omnis enim qui verè inuocat, ex fide inuocat. Quæ inuocatio certiſſimum indicium eſt ſuæ cauſſæ. Eſt proinde inuocatio, nota iuſtificati & ſaluandi: & non cauſſa iuſtificationis & ſalutis.*

49. *Tertius Articulus quartæ partis, (Credo) Carnis reſurrectionem: eſt concio de perfecta regeneratione noſtri, qua noui homines reddemur animo & corpore, non quidem mutata ſubſtantia, ſed qualitate tantùm. Hac perfecta regeneratione efficiemur conformes Chriſto Domino, & geſtabimus eius imaginem, quantum quidem ad humanam naturam attinet. Ita enim Paulus ait: Qui tranſfigurabit corpus noſtrum humile, vt ſit* σύμμορφον *glorioſo corpori ipſius.*

50. *Quartus articulus quartæ partis (Credo)*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

do) vitam æternam: eſt extremus portus ad quem properat fides noſtra. Hæc vita æterna, eſt æterna DEI fruitio, & beata illa felicitas, qua electi fruentur in omni æternitate.

Hoc Symbolum Chriſtiani militis, 51.
quicunque corde, ore & vita profitetur, conciuis ſanctorum eſt & domeſticus Dei, ædificatus ſuper fundamento Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Ieſu Chriſto: in quo ædificium congruenter coagmentatum creſcit in templum ſanctum Domino.

Si quis ergo nobiſcum hanc Symbo- 52.
li Chriſtiani fidem profitetur, eum vt membrum Chriſti amplectamur & foueamus, etiamſi in quibuſdam, quæ fundamentum non labefactant, à nobis diſſentiat.

Multas legimus pugnantes ſenten- 53.
tias in Scriptis Patrum, magnum diſcrimen in Cæremonijs cernimus: ſed donec immotum manet fundamentum, res ſalua eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

54. *Quapropter, cùm de Eccleſiæ membris iudicandum erit, non ex fumo & ſtipula petendum eſt iudicium, ſed ex fundamento, in quo qui manet viuus lapis eſt, ab ipſo architecto Chriſto aſſumtus in ædificium templi Dei viuentis.*

55. *Non tamen hinc ſequitur permittendum eſſe inquietis ingenijs, vt pro ſua libidine ludant opinionibus. Nam ea res impedit hoc diuinum ædificium, & multos abſterret, quo minus, fundamentum ipſum quærant, & ſuper eo ædificentur.*

56. *Laudandum igitur iudico piorum Principum & Regum conſilium, qui lege cauent, ne quis nouis opinionibus Eccleſiæ tranquillitatem turbet, ac præbeat aduerſarijs occaſionem calumniandi totum doctrinæ genus, quod profitemur.*

INVO-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

INVOCA-
TIO.

SOLA ECCLESIA 1.
DEI cultum inuoca-
tionis, qui cum fide &
ſpe coniunctus eſt, præ
ſtare poteſt. Siquidem
ſoli Eccleſiæ aditus patet ad Patrem per
mediatorem noſtrum Ieſum Chriſtum.

Quia autem proprium Eccleſiæ opus 2.
eſt orare, maximè neceſſarium eſt rectè
inſtitui homines de vera orationis ratione.
Nam qui hanc non tenet, fruſtrà ſe oran-
do fatigat.

Conſiſtit autem precandi ratio in tri- 3.
bus. Primùm enim tenendum eſt quid ſit
oratio, & quotuplex. Deinde, quæ ſint
circumſtantiæ orationis perpetuæ: Tùm,
quæ ſint precandi formulæ.

Quid ſit oratio, Symbolis quibuſdam 5.
in Scripturis indicatur. Primùm enim
Thymia-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Thymiamate perpetuo in populo Iſraëlitico figuratur. Vnde Dauid: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Deinde geſtibus, iuxta illud: Ad te Domine leuaui oculos meos. Adhæc, eleuatione manuum, de qua idem Propheta: Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. Et Paulus iubet puras manus leuare. Significant ergò hæc Symbola orationem piam, eſſe eleuationem animæ hominis ad DEVM, Quemadmodum alibi claris verbis Dauid explicat, cùm ait: Ad te Domine leuaui animam meam.

5. Erit igitur Chriſtiana & pia Oratio, eleuatio animæ hominis ad DEVM, vel aliquid ab eo petentis, vel ei gratias pro collatis beneficijs agentis. Seu, vt quidam ex Patribus græcè definiuit, προσευχή ἐστι ἀνάβασις τοῦ νοῦ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ αἴτησις, τῶν προσηκόντων παρ' αὐτοῦ.

Oratio quid.

6. Orationis quatuor genera Paulus 1. Timoth: 2. ponit, quæ ſunt δέησις, deprecatio:

catio:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

catio: προσευχὴ, adoratio: ἔντευξις, inter-
ceſsio: & εὐχαριστία, gratiarum actio. Hæc
quatuor genera definitionibus diſcernan-
tur hoc modo.

Deprecatio eſt ſupplex eleuatio ani- 7.
mæ hominis ad DEVM, qua petitur li-
beratio ab ijs, quæ nobis moleſta ſunt: vt
cùm petimus remiſsionem peccatorum, &
liberationem à malis quibuſlibet.

Adoratio, eſt ſupplex eleuatio animæ 8.
hominis ad DEVM, qua petuntur ſalu-
taria & vtilia: vt cùm petimus regnum
Chriſti aduenire, Sanctificari nomen Dei,
Fieri voluntatem Dei, & Panem ἐπιούσιον
nobis dari quotidie. 9.

Poſtulatio, eſt ſupplex eleuatio ani-
mæ hominis ad DEVM, qua vel alij pro
alijs, vel omnes pro ſe inuicem orant, vt
DEVS largiatur ſalutaria & vtilia, &
auertat noxia.

Eſt autem orandum pro omnibus homi- 10.
nibus, ſuperioribus, inferioribus, miniſtris

ver-

verbi, amicis, inimicis, peccatoribus, infi-delibus, donec in hac vita nobiſcum viuunt.

11. Pro mortuis autem nequaquam eſt orandum. Nam vt Auguſtinus ait: In quo quemque inuenerit ſuus nouiſſimus dies, in hoc compræhendet mundi nouiſſimus dies. Quoniam qualis in iſto die quiſque moritur, talis in die illo iudicabitur.

12. Nec pro hoſtibus DEI induratis eſt orandum, ſed contra eos potiùs orare oportet exemplo Sanctorum. Pſalmo 5. 59. 134. Ierem: 18. 2. Timoth: 4. Non enim Caritas proximi poſtulat, vt pro hoſtibus DEI, qui conuerti nolunt, oremus. Siquidem nullum locum habet dilectio proximi, vbi cum dilectione Dei pugnat.

13. Sed quid de illis ſentiendum, qui vel nobis priuatim ſunt inimici, vel Rempublicam in qua viuimus, infeſtant? Pro illis quidem orandum eſt, vt ex inimicis fiant amici: Pro his verò etſi idem faciendum iudico: tamen plura concurrunt perpen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

perpendenda. Primùm enim agnoſcenda eſt iniquitas noſtra, propter quam Reſpublica affligitur: & ſeriâ pœnitentiâ, & publica peccatorum remiſsio, & mitigatio pœnæ petenda eſt. Deinde orandus eſt DEVS, vt tranquillam habitemus terram noſtram. Tùm vt magiſtratui adſit in defendendis ſubditis. Præterea vt auertat ſanguinis effuſionem, vt conatus & ſtudia hoſtium infeſtantium nos, impediat. Denique vt tandem vtrinque depoſitis armis vnum ſimus, & viuamus in omni pietate & honeſtate. Hactenus oratio noſtra cum pietate ſtare poteſt.

Gratiarum actio eſt eleuatio animæ 14.
hominis ad DEVM, qua gratiæ DEO aguntur, vel pro beneficijs nobis alijſue collatis, (his caſtigationem paternam ſubijcio) vel pro malis nobis alijſue ſublatis.

In gratiarum actione ſpectanda ſunt 15.
duo, videlicet, quæ virtutes neceſſariò in

ea concurrant, & quis ſit legitimus modus gratiarum actionis. Virtutes coniunctæ in gratiarum actione ſunt veritas & iuſtitia. Vt enim veritas candidè & apertè agnoſcit benefactorem Deum, & excludit hypocriſin & mendacium: ita iuſtitia grata eſt benefactori, & excludit ſuperbiam & abuſum rerum collatarum. Modus gratiarum actionis à Paulo ſæpè indicatur, cùm inquit: Gratias ago per Ieſum Chriſtum. Cùm enim ait, Per IESVM Chriſtum, Vult vt in omni gratiarum actione fides præluceat: vult vt agnoſcamus nos per Chriſtum accepiſſe ea pro quibus gratias agimus: vult vt ad DEI gloriam referamus accepta beneficia: vult vt DEVM per Chriſtum prædicemus, propter quem etiam DEO accepta eſt gratiarum actio.

16\. Poſtquam autem conſtat, quid ſit oratio & quotuplex: Secundo loco tenendæ ſunt circumſtantiæ Chriſtianæ orationis per-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

perpetuæ, quæ ſunt quinque præcipuæ: Quarum prima eſt de affectu orantis. Secunda, de cauſsis orationis ſeu inuocationis. Tertia, de eo qui inuocandus eſt. Quarta, de Mediatore. Nam ſine Mediatore nemini ad DEVM patet aditus. Quinta, de rebus petendis.

Prima circumſtantia eſt de affectu 17.
orantis, quem benè compoſitum eſſe oportet, vt per ipſum anima ad DEVM eleuetur. Omnium igitur primùm exuat animus omnem opinionem propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. Deinde non ſimulatè ſed verè ſentiat ſuam inopiam. Tùm proſternat ſe coram DEO, ſupplex in vera pœnitentia & pio propoſito. Adhæc, animus inflammetur viua fiducia, qua ſtatuat DEVM ſecundum ſuas promiſſiones miſericordem eſſe, & velle exaudire inuocantes, propter Mediatorem vnicum & Sacerdotem noſtrum IESVM Chriſtum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

18. *Qui hoc modo compoſitus eſt ad orandum, is ſanè in Spiritu & veritate adorat. Siquidem ſentiens ſuam miſeriam, & cogitans miſericordiam DEI, veris motibus à Spiritu ſancto excitatis adorandum impellitur.*

19. *Nam qui tument opinione propriæ gloriæ, dignitatis, aut meriti: qui non verè ſentiunt ſuam inopiam: qui ſe non proſternunt coram DEO in vera pœnitentia, cum pio propoſito: qui fiduciam promiſsionum diuinarum non adferunt: nequaquam orant. Nam illorum anima humi repit, & non eleuatur ad Deum.*

20. *In horum numero Phariſæus ille fuit, cuius meminit Euangelica hiſtoria. Is enim more hypocritarum ſine intellectu, ſine affectu, & cum contradictione orabat. Neq; enim voluntacem DEI rectè intellexit: nec inter precandum motus ſpirituales ſenſit: præterea etiam aliud lingua aliud mente precabatur.*

Secun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

SECVNDA circumſtantia eſt 21.
de cauſsis inuocationis, quæ ſunt plures. || De causis inuocationis
Quarum prima eſt mandatum DEI, requirentis à nobis cultum inuocationis: quod ſanè mandatum contemnere nefas eſt.

Secunda, promiſsio quod DEVS 22.
velit inuocantes exaudire. Ex his duabus cauſsis patet, quanta ſit dignitas & efficacia orationis. Nam cùm DEVS inenarrabili bonitate & miſericordia, non ſolùm præcipiat vt petamus bona, ſed etiam addat ampliſsimas promiſsiones, quas vult eſſe ratas & immutabiles: non difficile eſt cogitare quanta ſit orationis Dignitas, quanta amplitudo & efficacia.

Tertia cauſsa videlicet προκαταρκτική 23.
eſt ipſa varietas periculorum, quæ quidem plura & maiora ſunt, quàm vt oratione compræhendi poſsint. Semper Eccleſiam hi duo exercitus oppugnant,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Tyranni & Hæretici: Quorum dux & incitator eſt hoſtis CHriſti & Eccleſiæ, Diabolus. Politiæ quanto in periculo verſantur? Quàm multa flabella ſunt Sathanæ quibus gubernatores Rerumpublicarum ſæpe inflammantur, Vnde ingentia incendia Rerumpublicarum naſcuntur? Quantæ difficultates in domeſtica gubernatione? Quoties Sathan ſingulos noſtrûm ex inſidijs adoritur? Breuiter quocunque nos vertimus infinita pericula cernimus: quæ vitare non poſſumus niſi confugerimus ad Aſylum DEI, quod eſt pia & ſeria inuocatio. Ex hac cauſſa facilè videre eſt, quanta ſit Chriſtianæ orationis neceſſitas, vtilitas & efficacia.

24. *Quarta cauſſa eſt, vt conſuetudine orandi augeatur in nobis fides, excitetur ſpes, & reddamur ardentiores in alijs pietatis exercitijs. Pertinet & hæc cauſſa ad vtilitatem.*

25. *Quinta cauſſa eſt imitatio Sanctorum,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

*rum, quorum præcipuum & ſummum ſtu-
dium fuit perpetuò orare. Nam in qui-
bus viua fides eſt, quæ eſt veluti ignis quo
accenditur hoc diuinum thymiama: ibi
neceſſe eſt fidei germanos fructus eſſe,
inter quos primum locum obtinet inuoca-
tio: à qua nunquam abeſſe debet gratia-
rum actio. Has cauſſas omnes ad digni-
tatem, neceſſitatem, & efficaciam orati-
onis reuocare licet.*

Tertia circumſtantia eſt de eo ad 26.
*quem dirigenda eſt oratio. Eſt autem di-
rigenda oratio ad eum in quem credere fas
eſt. Ita enim Paulus dicit: quomodo in-
uocabunt, in quem non credunt? Si pro-
inde is demùm ſolus eſt inuocandus, in
quem credere fas eſt: ſolus certè DEVS
inuocandus erit, qui eſt Pater & Filius &
Spiritus ſanctus. Nam maledictus eſt qui
confidit in creaturam.*

Vnus proinde DEVS & ſolus eſt 27.
inuocandus, qui eſt Pater, & Filius, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Spiritus ſanctus. Qui ergo adorat Patrem: non excludit Filium, nec Spiritum ſanctum. Qui adorat Filium: Patrem & Spiritum ſanctum adorat. Qui Spiritum ſanctum inuocat: Patrem & Filium honorat. Nam Pater, Filius, & Spiritus ſanctus vnus eſt DEVS. Huc & illud reſponſum Chriſti, (cùm Chriſto diceret Sathan, Si procidens adoraueris me) Scriptum eſt: Dominum DEVM tuum adorabis, & illum ſolum coles.

28. *Quicunque igitur negat inuocandum eſſe filium DEI, aut Spiritum ſanctum, Arianus eſt. Nam tollit eſſentiam, à qua cultus fidei & inuocationis tolli non poteſt.*

29. *Ex his enim efficitur quòd inuocatio creaturarum ſit blaſphema aduerſus DEVM, & fœdiſſima idololatria, contra quam pugnat etiam Epiphanius, Pag: 448.* οὐ κυριεύσει ἡμῶν ἡ ἀρχαία πλάνη, καταλιμπάνειν τὸν ζῶντα καὶ προσκυνεῖν τὰ ὑπ' αὐτοῦ γεγονότα.

Papa

Papa itaque qui iubet Sanctos inuo- 30.
cari, & ſupplicio afficit non obedientes im-
pyſsimo decreto, DEVM contemnit,
eſt hoſtis Eccleſiæ & ſatelles Sathanæ,
qui per Papam inuexit inuocationem San-
ctorum, propter has præcipuè cauſsas, vt
DEVM ſuo proprio honore ſpoliet, vt
ignominia afficiat demortuos ſanctos, vt
perdat idololatras, qui creaturas inuocant,
denique vt paulatim CHriſti regno abo-
lito, ſuum erigat.

Huic errori Ethnico & Papiſtico 31.
vicinus eſt eorum, qui dicunt quidem ſe
ſolum DEVM inuocare, & damnare in-
uocationem creaturarum, Sed interea con-
tra Dei prohibitionem volunt Deum ado-
rare, proſtrati coram idolis & imaginibús.
Nam nulla alia eſt cauſsa prohibitionis
idolorum & ſculptilium, quàm quòd De-
us nolit coram ſculptilibus & imaginibus
adorari.

Quicunque igitur coram lignis & lapi- 32.

dibus religionis cauſsa procumbunt, Serpentem adorat, qui ligni fructu primos occidit parentes.

33. Neq; excuſat patronos huius ſuperſtitionis, bona intentio quam prætendunt. Nam bis homines coram Deo reos facit bona intentio, quæ verbo DEI non regitur, videlicet defectionis & temeritatis. Defectionis quidem, quòd deficiunt à ſimplicitate verbi & præcepti diuini ad ſuas cogitationes: Temeritatis verò, quòd audeant DEO modum præſcribere, quo ipſum colere velint.

34. Nec illi audiendi ſunt qui ideò ſe procumbere coram imaginibus dicunt, vt contemplatione imaginum excitetur animi deuotio. ~~Nam admodum frigida eſse oportet ea corda, quæ iſtis flabellis à Sa~~thana excogitatis opus habent, vt excitentur ad precandum.

35. Quarta circumſtantia eſt de Mediatore. Nam ſi ſine Mediatore DEVM accedi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

cedimus facilè reyciet nos noſtræ indignitatis & peccatorum cogitatio, præſertim cum ſcriptum ſit: DEVS peccatores non exaudit. Quare Mediatorem nos habere oportet, cuius interceſſione, merito & dignitate freti, audeamus Deum accedere.

Sed quiſnam eſt iſte mediator? Deus 36.
& homo Ieſus Chriſtus, qui vt vera diuinitate cum Patre vnum eſt: ita vera humanitate nobis coniunctus eſt. Qua ratione fit vt DEVM & hominem ipſe, DEVS & homo, optimè conciliet & coniungat: idq́ interceſſione, merito & dignitate. Hinc eſt quòd Paulus dicit, Vnus eſt mediator DEI & hominum, homo Ieſus Chriſtus.

Huc pertinet et Chriſti illa promiſſio. 37.
Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis, Ac ſi dicat, Nequaquam debetis veſtra opera ac dignitatem iactare in conſpectu Dei, ſed me nominabitis & propter me petetis, videlicat Mediatorem, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

datorem vnà cum Patre. Ita etiam Cyrillus rectiſsimè explicat promiſsionẽ Chriſti: In nomine meo, inquit, addidit, vt Mediatorem ſe, & collargitorem oſtendat. Non enim tantùm pro nobis intercedit, vt Pater det nobis ſalutaria: verùm etiam ipſe vt Mediator dat nobis dona, iuxta illud: Aſcendit in altum, & dat dona hominibus.

38. Ex hoc ſequitur quòd Chriſtus, etiam quatenus Mediator eſt, ſit inuocandus. Nam ſi & impetrat nobis, & donat cum Patre, vt Mediator: certè vt Mediator inuocandus eſt. Proinde rectè orauit Bartimæus cæcus: Fili Dauid miſerere mei. Et Stephanus: Ieſu ſuſcipe Spiritum meum. Et Paulus piè ſolet præfari in ſuis Epiſtolis: Gratia vobis & pax à Deo Patre & Domino noſtro Ieſu Chriſto, &c.

39. Porrò ex eo quòd alij homines pro alijs orent, non efficitur vt ſint plures mediatores. Nam quicunque pro alijs rectè

orant,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

orant, freti Mediatore vnico CHriſto hoc faciunt.

Quinta circumſtantia reliqua eſt, videlicet de rebus petendis. Nam quia non ſolet pater bonus dare filijs petita, ſi nocent: nec decet probos filios à Patre petere, quæ patrem dare indignum eſt: meritò hæc etiam circumſtantia, de rebus petendis, addenda fuit. 40.

In primis hîc tenendum eſt diſcrimen inter ea, quæ petenda ſunt ſine conditione, & ea, quæ cum conditione peti poſſunt. Vt enim bona ſine quibus ſalus contingere non poteſt, atque adeò ſalus ipſa, ſine conditione petenda ſunt: ita bona quorum vſus eſt tantùm in præſenti vita, cum conditione peti debent. Et vt mala impedientia ſalutem animarum, ſine conditione precabimur à nobis auerti: ita mala quæ in hac vita nobis moleſta ſunt, cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & noſtræ ſalutis, precibus auertemus. 41.

Hinc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

42. *Hinc eſt quòd pij gloriantur in afflictionibus, & habent ſpem etiam tunc, cùm interficiuntur à Tyrannis. Diſcernunt enim inter bona ſine conditione & certò promiſſa, & inter commoda huius vitæ. Hinc eſt illa vox Sancti Iob: Etiamſi occiderit me ſperabo in eum, & ipſe erit ſaluator meus.*

43. *Neq; cum his pugnat præceptum Iacobi, qui iubet petere ſine hæſitatione. Nam aliud eſt, cum hæſitatione petere: aliud, cum conditione. Nam fidelis non dubitat, quin DEVS ſuas preces exaudiat: quoniam ſi id non dat quod petitur, certè id quod multò melius eſt largitur. Rectè proinde Bernhardus cùm inquit: Vnum è duobus ſperare indubitanter poſſumus: Quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nobis nouerit eſſe vtilius.*

44. *Vniuerſalis igitur particula in dicto Domini: Quicquid petieritis, &c, ad certum genus reſtringenda eſt. Quicquid ſcilicit*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

licet vobis ſalutare eſt, non veſtro iudicio, ſed benigniſsimi Patris mei ſententia. Sic Iohannes hoc genus reſtringit, cùm inquit: Si quid petieritis ſecundum voluntatem eius, audiet vos.

Reſtat tertium quod propoſuimus, videlicet, de precandi formula. Quidam nimis ſocraticè nolunt quicquam expreſsis verbis nominare, Sed DEO ſupplicant vt ipſe largiatur quæ ſcit ſibi vtilia eſſe. Sed illi refutantur & plurimis Sanctorum exemplis, & forma precationis nobis à Chriſto commendata. 45.

Etſi enim fateor duplicem eſſe inuocationem, vnam cordis tantùm, alteram cordis & oris ſimul: (nulla enim eſt oratio oris tantùm: quod tamen Monachi impiè nocent) tamen recitatio certæ formulæ propter multas cauſſas vtilis eſt. 46.

Primùm enim recitatio non ſolùm de multis rebus precantes admonet, verumetiam eſt confeſsio quædam, ſegregans nos 47.

ab

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ab impijs & profanis ſectis. Deinde recitatio piè concepta, excitat pios motus in pectoribus. Nam ideò verba adhibentur, vt pectora inter precandum accendantur: non, vt DEO narremus quæ ignorat. Ita enim ait Auguſtinus: Quamuis inuiſibilis voluntas orantis Deo ſit nota, nec vllis indigeat indicijs, vt ei animus pandatur humanus, qui locutionem cordis cognoſcit: tamen homo vocibus & membris ſui corporis vtitur, vt ſic orando affectus hominis humilior, deuotior, feruentior creſcat. Poſtremò diſtincta & expreſſa recitatio, terrorem incutit Diabolis. Nulla enim re magis expaueſcunt Diaboli, quàm audita vera inuocatione Dei. Quam ob cauſſam Paulus, inter arma quibus inuaditur Diabolus, orationem recitat.

48. Quanquam autem multæ ſunt precandi formulæ, cùm veteres, quales ſunt Pſalmi Dauidici, & orationes aliorum ſanctorum Regum et Prophetarum, tùm recentes

benè

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

benè & vtiliter conſcriptæ: tamen formula, quam nobis Dominus præſcripſit, omnibus reliquis anteponenda eſt, cùm propter autoris maieſtatem, tùm propter rerum petendarum ordinem & materiam.

Ordo autem hic eſt: Votum omnium primum eſſe debet piorum, vt firmum & immotum fundamentum cultus DEI iaciatur: quòd eſt vera DEI notitia: idq́ in hunc finem, vt regnum DEI erigatur, ſtabiliatur, propagetur: & vt ciues in eodem regno Regi cœleſti debitam obedientiam præſtent. Ideò CHRISTVS iubet primùm peti noticiam DEI: Deinde aduentum regni: Tùm obedientiam ciuium in eodem regno. Deinde quia in hac mortali vita regnum DEI incoatur erigiturq́, vbi varijs opus habemus præſidijs: iubet quarto loco vt petamus quicquid ad huius vitæ ſuſtentationem facit. Verùm quia ea eſt corruptio naturæ humanæ, quòd facilis ſit lapſus in errata 49.

& mu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& mutuas offenſiones: quinto loco docet petendam eſſe condonationẽ iſtorum lapſuum & erratorum: ne propter ea à regno Dei excludamur. Poſtremò, quia ſunt duo acerrimi hoſtes, qui conſpirarunt aduerſum regnum Dei, caro & Diabolus: docet petendem eſſe defenſionem aduerſus eos, idq́ ſexta & ſeptima petitione. Quis quæſo ordo aptior eſſe potuit?

50. Porrò, vt compellatio orationis Dominicæ, fidem excitat, & animat orantes: ita confirmatio, qua clauditur, veluti exauditionis quædã obſignatio eſt, et certitudo.

CERTITVDO
DOCTRINÆ ECCLESIÆ.

1. DOCTRINA ECCLESIÆ DEI non eſt alia, quàm quæ nobis ab ipſo DEO commendata eſt, iuxta dictum Domini apud Eſai:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hoc autem pactum meum cum eis dicit Iehoua, Spiritus meus qui eſt ſuper te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui, & de ore ſeminis ſeminis tui, dixit Iehoua, ex hoc tempore vſque in ſempiternum. Et CHriſtus dicit: Oues meæ vocem meam audiunt.

Hoc verbum, & hæc doctrina quæ 2.
eſt Eccleſiæ, in Moſe, in Prophetis, in Euangelicis hiſtorijs, in Epiſtolis Apoſtolorum traditur. Habent Moſen & Prophetas, dicit Abraham, audiant illos. Hos audiunt etiam qui Euangelicas hiſtorias & Apoſtolorum ſcripta audiunt. Nam hæc ſunt Moſis & Prophetarum clariores enarrationes.

Quoniam autem Mahometiſtæ, & 3.
aliæ profanæ gentes, paſſim per orbem opponunt ſe doctrinæ Eccleſiæ, & eam ferro & igni abolere conantur: neceſſe eſt, vt pij, in tanta colluuione malorum, mu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

niant ſuos animos aduerſus ſcandala, & ſæpe cogitent de immota certitudine doctrinæ religionis quam profitentur: præſertim cùm maxima pars mundi eam rideat & perſequatur.

4. Philoſophi de ſuæ doctrinæ certitudine gloriantur, iactant κριτήρια, demonſtrationes proferunt, experientiam prædicant: Quæ tametſi agnoſco eſſe excellentia dona DEI: tamen dico, quòd nequaquam Philoſophica certitudo, poſſit conferri cum firmitate doctrinæ Eccleſiæ.

5. Hæc doctrina Eccleſiæ, etſi ſolo teſtimonio nititur: tamen hoc teſtimonium maius pondus habet, quàm vt ei conferri poſſit vlla Philoſophica certitudo. De hoc ergo teſtimonio copioſiùs quædā adferemus.

6. Teſtimonium quo nititur Eccleſiæ doctrina duplex eſt, Externum et internum. Illud in ſenſus incurrit, quo doctrina Eccleſiæ confirmatur tanquam ſigillo quodā Dei externo: hoc in mentem cadit, & doctri-

nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nam Eccleſiæ in cordibus fidelium obſignat. De vtroque ordine dicemus.

Externum itaq; teſtimonium, ſeu externum ſigillum, quo DEVS obſignat doctrinam Eccleſiæ, ſex habet partes præcipuas, quæ ſunt: Patefactio diuina, miraculorum operatio & varietas, Prophetiarum firmitudo, conſenſus veræ Eccleſiæ perpetuus, duratio Eccleſiæ, & cruenta plurimorum Martyrum confeßio. 7.

Prima pars externi teſtimonij eſt patefactio diuina, per quam ipſe DEVS de ſua arcana ſede procedens, ſe olim ſanctis Patribus patefecit, quibus ſuum verbum, quo vult Eccleſiam colligi & regi, tradidit & commendauit. 8.

Quanquam autem Dominus apparuiße ſæpè legitur: tamen paucas eius apparitiones, quas prodeſt habere in conſpectu, recitabo: in quibus ſummam doctrinæ Eccleſiæ proponit, inculcat, repetit, illuſtrat. 9.

Primùm itaq; apparuit Adamo poſt 10.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

lapſum, Geneſ: 3. & doctrinam Legis & Euangelij ſua voce tradidit: pœnas inflixit propter peccatum. Ab hac doctrina Eccleſia DEI nunquam defecit: ſed perpetuò eandē amauit, retinuit, propagauit.

11. *Deinde apparuit Noæ, & facto confirmauit doctrinam Legis, & Euangelij: dum impœnitentes quidem diluuio perdidit: Noe verò cum ſua familia, ex gratia promiſsionis clementer liberauit, Gen: 6. 7. 9.*

12. *Poſt diluuium, vt doctrinam malitia hominum ferè collapſam erigeret, apparuit Abrahamo decies. Geneſ: 12. 13. 15. 17. 18. 21. 22. Eius filio Iſaac bis. Geneſ: 26. Nepoti Iacob ſexies. Geneſ: 28. 31. 32. 35. In his apparitionibus Abrahamo, Iſaac, & Iacob factis, eadem doctrina eſt propoſita, & promiſsionis verbum clariùs illuſtratum eſt. Iuſtificationis quoq; doctrina in Abrahamo, certiſsimo typo expreſſa eſt apertiùs. Nam in hoc clarè oſtendit, quòd fide ſola abſque operibus iuſtificetur homo:*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

mo : quòd fidei ſit coniunƈta obedientia erga DEVM : quòd Sacramenta non iuſtificent, ſed obſignent iuſtitiam promiſſionis & fidei.

Poſt hæc in Aegypto Moſi apparuit, eandem doƈtrinam repetens & confirmans Exod: 3. 13.

Adhæc multis Prophetis idem verbum in viſionibus & ſomnijs apparens commendauit, & prolixis concionibus declarauit, quod primis Patribus tanquam breuibus Aphoriſmis tradiderat. 14.

In nouo teſtamento DEus idem verbum ſonuit de cœlo, & proprio ore nobis CHRISTVM doƈtorem commendauit, dicens: Hic eſt Filius meus dileƈtus, in quo placatus ſum, hunc audite. Ac ſi dicat, Olim promiſi ſemen Mulieris deſtruƈturum caput ſerpentis, & reparatorem generis humani, ſublata Legis malediƈtione: Ecce iam præſtò adeſt, eum audite, in eum credite, quibus vita & ſalus curæ eſt, in 15.

hoc enim mihi complacuit & reconciliatus ſum mundo.

16. *Hæ omnes apparitiones cum multis alijs, vnà cum angelorum apparitionibus & concionibus, noſtræ infirmitati mederi debent, ac confirmare noſtros animos, ne credamus impoſturis Diaboli, qui cum omnibus Sophiſtis & Mahometiſtis profaniſq; gentibus in hoc totus incumbit, vt nos ab iſto verbo, tot apparitionibus diuinis nobis commendato, abſtrahat. Atque hoc eſt, quod prædictum eſt à DEO: Semen ſerpentis, mordebit calcaneum ſeminis mulieris.*

17. *Secunda pars externi teſtimonij eſt operatio miraculorum & varietas, quæ miracula ſunt quædam extraordinaria opera Dei, quibus tanquam ſigillis firmiſsimis verbum ſuum, hoc eſt Legem & Euangelium, quatuor millibus annorum confirmauit.*

18. *Sunt autem miracula, quæ vltra virtutem creatam, contra conſuetudinem aliquid*

quid obijciunt ſenſibus, quod in admirationem diuinæ Maieſtatis homines adducit: Huiuſmodi ſunt plurima cùm in veteri, tùm in nouo Teſtamento: ex quibus nonnulla aſcribemus.

Ante Diluuium, duo inſignia mira- 19.
cula occurrunt. Primùm in ſacrificijs Abel & Cain: vbi aperto teſtimonio Dominus confirmauit Legem & Euangelium. Non reſpexit Dominus ad Cain ſed ad Abel. Ille enim hypocrita fuit, Lege damnatus: hic pius propter fidem in promiſſum ſemen. Quare primùm reſpexit ad Abel: deinde ad munera eius, quæ propter offerentis fidem placuerunt, Geneſ: 4. Secundum in Enoch, quem Dominus è conſortio hominū ſuſtulit in cœlum, quo facto doctrinam promiſſionis confirmauit Dominus de victoria ſuper regno Sathanæ, Ge: 5

In diluuio duo quoq; præcipua ſunt 20.
edita miracula. Vnum, miraculoſa pœna ob peccatum iuxta Legis comminationem. Al-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

terum, admiranda liberatio credentium iuxta promiſsionis verbum. Atque ita diluuium obſignat vtramq; doctrinam, nimirum Legis & Euangelij, Geneſ. 8.

21. *Poſt diluuium, primùm occurrit confuſio linguarum in ædificatione Turris: qua confuſione minæ in contumaces confirmantur. Geneſ: 11. Deinde partus aniculæ Saræ ſterilis naturâ & ætate, per Angelum annunciatus. Gen: 21. Pugna Iacob cum Angelo: Scala extenſa in cœlum viſa ab eodem, promiſsionis gratiæ certitudini ſeruiunt, Geneſ: 28. 32.*

22. *In Ægypto ardet rubus, ſed incolumis manet, Exod: 3. Virga in colubrum vertitur, Exod: 4. Vrgente Moſe mandatum Domini de exitu populi, decem mirabilia ſigna eduntur, Exod: 7. 8. 9. 10. 11. 12. quæ ſanè ſigna teſtantur DEVM iuxta Legis minas, punire contumaces: & rurſus iuxta gratiæ promiſsionem, ſuos tueri.*

In exitu de Ægypto, vt miraculoſa 23.
maris exiccatio, per quam liberati ſunt
Hebræi, promiſſæ gratiæ teſtimonium eſt
Exod: 12: ita ſubmerſio Pharaonis cum
ſuo exercitu legis diuinæ eſt ſigillum, Exo:
14. Eôdem pertinet columna nubis per
diem, & columna ignis per noctem, qua
ſuum populum Dominus in itinere dire-
xit, Exod: 14.

In monte Sinai doctrina Legis mul- 24.
tis confirmatur miraculis, quæ & Symbo-
la fuerunt effectuum Legis in hominibus,
& teſtimonia de doctrina, quòd verè à
Deo ſit profecta. Taceo miraculoſum ie-
iunium Moſis in monte, quod eôdem perti-
net. Exod: 19.

Tempore quadraginta annorum quo 25.
populus in deſerto fuit, plurima ſunt mi-
racula edita, quibus vtraque doctrinæ pars
confirmata eſt. Legis doctrina confirma-
tur miraculoſa pœna Core, Dathan, &
Abiron, cum eorum ſocijs, quos terra ab-

 ſorpſit

ſorpſit, Num: 17. Deinde, thurificantes contra Legem, igne de cœlo abſumti ſunt. Inobedientes ſerpentibus percutiuntur, Num: 22. Promiſsio quoq; gratiæ confirmatur miraculoſis beneficijs Dei. Aqua de petra manat contra naturam, & comitatur populum quocunque proficiſcitur. Man de cœlo datur, vnde tot milia hominum aluntur 40. annis. Aſpectus æneı ſerpentis erecti mandato Domini, quo ſanantur percuſsi à Dipſadibus, Num: 22. Veſtimenta ac calcei tot hominum, tanto tempore non teruntur. Deut: 8.

26. Sub Ioſua duce primùm occurrit tranſitus per medium Iordanis, ſtante aqua ab vna parte inſtar muri, & defluente ab altera, Ioſ: 3. Ciuitatis Hiercho, ſeptimo circuitu et voce tubarum, iuxta vocem Domini, euerſio, Ioſ: 6. Prolongatus dies pugnantibus Hebræis contra Gabaon. Lapides de cœlo demiſsi, quibus hoſtes populi Dei occiſi ſunt. His omnibus confirmari vtrumque

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

trumque Doctrinæ genus nemo non videt.

Sub ducibus etſi plurima contigêre 27.
miracula : duo tamen præ alijs ſunt inſi-
gnia: Vellus Gedeonis. Iud: 6. Et forti-
tudo Samſonis Iud: 14. 15. 16. Vtrumq;
veritatis doctrinæ ſigillum eſt.

Temporibus Regum Elias & Eliſæ- 28.
us miraculis plurimis claruerunt, quibus
vtramque doctrinam Legis & Euangelij
confirmarunt. Helias excitat mortuum.
Hoſtiam perfuſam aqua, impetrato mira-
culoſè igne de cœlo, accendit, in teſtimoni-
um doctrinæ ſuæ. Ad preces eiuſdem tri-
bus annis non pluit : rurſus petente eo in
pluuiam nubes denſantur, & pluuiam mit-
tunt. Hic pallio Iordanem diuidit, ſiccus
tranſit, & ignito curru in cœlum tollitur.
Eliſæus ſanat aquas peſſimas & ſteriles.
Ditat Mulierem oleo miraculoſè. Sanat
Naaman Syrum à lepra. Alia multa præ-
termitto, quæ contigêre temporibus Regum

Sub captiuitate populi in Chaldæa, hæc 29.
ſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſunt præcipua: Miraculoſa liberatio trium Virorum, qui propter confeſſionem doctrinæ Eccleſiæ in ardentem fornacem coniecti ſunt, Daniel: 3. Miraculoſa defenſio Danielis coniecti in lacum vt deuoraretur à leonibus, eò quòd nollet abijcere doctrinam Eccleſiæ, & idola profana loco veri Dei colere.

30. Miracula ſub ducibus vſque ad Chriſtum fuerunt non pauca: ſed præcipuum eſt, quòd DEVS populum ſuum, tot perſecutionibus fractum, contra adeò potentes Reges & principes defenderit, vt firmum ſtaret vaticinum Iacob, de expectatione gentium ſeu aduentu Meſſiæ.

31. Noui Teſtamenti miracula ſunt plurima, quorum præcipua attingam. Primùm occurrit ſterilis aniculæ partus, Deinde virginis: vterque ab Angelo nunciatus. Sequuntur Angelorum conciones: Magorum ſtella: facta CHriſti diuina eaq; plurima, vt ſanationes ægrotorum ſuſcita-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſcitationes mortuorum, apparitiones in monte, reſurrectio CHriſti. Quibus omnibus accedit veluti Regia quædam obſignatio, viſibilis donatio Spiritus ſancti, quinquageſimo poſt reſurrectionem Domini die. Eôdem pertinent miracula Apoſtolorum.

Quòd autem miracula eò pertinebant, 32. vt illis confirmaretur doctrina, teſtantur hæc dicta. Exod: 13. Erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monumentum in oculis tuis, vt lex Domini ſemper ſit in ore tuo. Num: 14. Vſquequò non credent mihi in cunctis ſignis quæ feci in medio eorum? 3. Reg: 17. Vidua excitato filio dixit: Nunc ſcio quòd vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum eſt. Iohan: 8. Si mihi non creditis, credite operibus meis.

Cur non adhuc eduntur miracula? 33. Reſpondet Auguſt: his verbis. Nec miracula illa in noſtra tempora durare permiſſa ſunt, ne animus ſemper viſibilia quæreret,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

reret, & eorum conſuetudine frigeſceret genus humanum, quorum nouitate flagrauit. Nec iam nobis dubium eſſe debet, ijs eſſe credendum, qui dum ea prædicarent, quæ pauci aſſequuntur, ſe tamen ſequendos populis perſuaſerint.

34. Tertia pars externi teſtimonij eſt Prophetiarum firmitudo & veritas. Nam cùm euentus reſpondet Prophetiæ, teſtatur DEVS quòd ſit Prophetiæ autor, iuxta illud Ierem: 28. Propheta qui vaticinatus eſt pacem, cùm venerit verbum eius, tunc ſcietur Propheta, quem miſit Dominus in veritate. Apoc: 19. Teſtimonium Ieſu eſt ſpiritus Prophetiæ.

35. Iacob prædixit tempus aduentus Chriſti in carnem. Geneſ: 49, cui euentus reſpondit. Prophetia Balaam ſub imagine ſtellæ, Num: 21. Vaticinum Eſaiæ de virginis partu, Eſai: 7. Danielis prophetia de quatuor Monarchijs, de hebdomadibus, de tempore aduentus Chriſti,

de

de eius morte æternóq; Regno. Propheta-rum plurimorum vaticinia de contumacia populi Iudaici, de perſecutione Eccleſiæ. Pauli prædictio de Antichriſto. Hîc cùm euentus, qui à nulla creatura proſpici poterant, vaticinijs Propheticis reſpondeant: manifeſtum eſt à Deo monſtratos eſſe, & vocem Prophetarum diuinam eſſe.

Quarta pars externi teſtimonij eſt 36.
conſenſus Moſis, Prophetarum, CHriſti, Apoſtolorum, ac Catholicæ totius Eccleſiæ in Doctrina, cultu, & vita. Nam hi omnes Legem & promiſſiones vrgent, ac alij alijs clariùs exponunt.

Quinta pars externi teſtimonij, eſt 37.
ipſa duratio Eccleſiæ ac doctrinæ Legis & Euangelij, contra tot Diabolorum & hominum potentiam & Sophiſticam, qui conſpirarunt aduerſus Chriſtum, & eius Eccleſiam: quæ tamen hactenus conſeruata eſt & conſeruabitur, vtut furat et inſaniat Sathan et mundus, quemadmodum Domi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nus promittit cùm ait: *Portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam.* Huc quoq; Gamalielis dictum pertinet: *Si ex hominibus eſt opus hoc, diſſoluetur.*

38. Sexta pars externi teſtimonij eſt, cruenta confeſſio tot Martyrum inde vſq; ab Abel ad Chriſtum Dominum, & ab ipſo in hunc vſque diem. Nam tanta & tam atrocia ſupplicia nequaquam ſuſtinuiſſent pro incerta & erronea doctrina.

39. Neq; hoc genus teſtimonij infringitur ex eo, quòd multi enthuſiaſmo quodam inſtigati, pro erroribus ſuis confirmandis mortem oppetunt. Nam deſtituti ſunt ſuperioribus teſtimonijs, quæ ſemper tanquam regula & norma ſunt, vt diſcernatur inter veros Martyres, & impulſos à Diabolo ad oppugnandam veritatem.

40. Internum teſtimonium vnicum eſt, nimirum arrabo ſeu pignus Spiritus ſancti, quo veritas verbi DEI obſignatur in cordibus fidelium. De hoc interno teſti-

monio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

monio loquitur Paulus Corinthijs ſcribens in hanc ſententiam. Qui confirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui vnxit nos Deus eſt, qui etiam obſignauit nos & dedit arrabonem ſpiritus in corda noſtra. Et ad Epheſ: In quo Chriſto & obſignati eſtis ſpiritu promiſsionis ſancto, qui eſt arrabo hæreditatis noſtræ.

Hæc teſtimonia externa & interna 41.
ſunt cauſſæ certitudinis in doctrina Eccleſiæ, quæ ſi conferuntur cum Philoſophica certitudine plurimum excellunt.

Omnia in Philoſophia lumini ratio- 42.
nis & ſenſibus ſubijciuntur: at in Theologia noſtra, hoc eſt, in doctrina Eccleſiæ, lumen DEVS eſt, qui ſuam doctrinam proponit & confirmat.

Valeant igitur profani homines qui 43.
certitudinem rei Theologicæ poſt ſcientiam collocant, & ferè cum εἰκασίᾳ coniungunt.

Hic merito quæri poteſt de doctori- 44.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

bus Eccleſiæ, quo in loco eorum dicta habenda ſint. Ad quam quæſtionem ita reſponderi debet. Triplicia ſunt dicta patrum, Quædam demonſtrata, Quædam probabilia, Quædam falſa. Demonſtrata, vt ſint Symbola, Apoſtolicum, Nicenum, Athanaſianum, eiuſdem autoritatis ſunt cum Scriptura: quia ex ea collecta ſunt & in ordinem digeſta. Probabilia retineantur donec trahantur in malam conſequentiam à Sophiſtis. Falſa vt vox ſerpentis fugienda ſunt, iuxta hanc Ambroſij regulam: Nos noua omnia quæ Chriſtus non docuit iure damnamus, quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus non docuit quod docemus, & nos id deteſtabile iudicemus.

45. Porrò præter hæreticos (quorum caput eſt Papa) qui inter mœnia Eccleſiæ deliteſcunt, hoſtes doctrinæ ſunt Turci, Iudæi, & aliæ gentes barbaræ. Turci, quia libros Propheticos et Apoſtolicos reijciunt,

ciunt, planè furunt. Iudæos confutat tempus, quo adeſſe debuit CHriſtus, & plurimæ prædictiones de illorum reiectione. Gentes barbaræ ab ipſo Satana agitantur: adeò vt ſe omni turpitudini & idololatriæ proſtituant.

Non ergò debet pios offendere vel 46.
Turcorum ſecta, quæ confuſio quædam eſt ex blaſphemijs, latrocinijs, & flagitioſis libidinibus conflata, quæ ſunt manifeſtæ notæ Diaboli, Sed debent pij vaticinium Danielis cogitare, de furoribus Mahometi, qui bellum inferre Sanctis, & prævalere eis, & loqui ſermones contra excelſum prædicitur: Vel Iudæorum reprobamens, qui à Deo propter ſuam ingratitudinem reiecti ſunt: Vel gentium aliarum barbararum cæca idolomania. Nam longè antea prædictum fuit, vt talis colluuies hominum contemnentium Euangelium foret in mundo. Quare euentus prædictionum confirmabit piorum animos contra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

omnes ſectas, quæ perſequuntur doctrinam Propheticam & Apoſtolicam.

47. *Quemadmodum igitur abominamur ſuperſtitiones Aegyptiorum, qui boues, feles, ſerpentes tanquam numina colebant, & vt deteſtamur Corybantum tympana & Baccharum vlulatus: Sic Mahometi deliria, Iudæorum ſomnia, et omnium profanarum gentium ſectas, tanquam ludibria Diaboli, execremur ac fugiamus.*

48. *Retineamus igitur hanc ſpem, quòd ſicut verè CHriſtus exhibitus eſt iuxta Scripturam, & diuinis teſtimonijs confirmatus eſt, quòd ſit Rex & Mediator noſter à DEO miſſus: ita breui aduenturus ſit iudicatum viuos & mortuos: Atque tunc futurum eſt, vt qui hîc in fide CHRISTI vixit & perſeuerauit, non pudefiat: cùm contrà, omnes hoſtes Chriſti pudore confundentur, quando videbunt Chriſtum in ſua gloria venire abducturum ſecum omnes qui in ipſum crediderunt, &*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

in eo mortui ſunt, hoſtibus DEI coniectis in ignem æternum.

Cùm autem electos ſuos Chriſtus Do- 49.
minus ad ſe receperit, perficietur Prophetia Dauid, dicentis: Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplens lætitia vultum tuum: Delectationes in dextera tua in perpetuum.

GVBERNATIO ECCLESIÆ.

IN GVBERNATIONE 1.
Eccleſiæ Dei ſpectentur Verbum, Sacramenta, Diſciplina & Ceremoniæ. His enim colligitur, fouetur, fulcitur & conſeruatur Eccleſia.

Verbum non aliud requiritur quàm 2.
quod in Moſe, Prophetis, & in Euangeliſtarum Apoſtolorumq́ ſcriptis traditum eſt. Hoc enim diuinum teſtimonium habet de infallibili certitudine.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

3. *Diuiditur autem hoc verbum rectè, ſi doctrinam ſpectes, in Legem et in promiſſionem gratiæ ſeu Euangelium. Lex monſtrat normam viuendi & arguit peccatum. Euangelium prædicat gratuitam gratiam pœnitentibus. Vtrunq; verbum, hoc eſt, Lex & Euangelium, verum colendi Deum continet modum. Vt enim Lex quid Deus requirat: ita Euangelium quomodo fieri & placere poßit, oſtendit.*

4. *Sacramenta Euangelio addita ſunt, vt eius ſignacula. Obſignant enim nobis eam gratiam, quam Euangelium prædicat.*

5. *Sunt autem duo noui Teſtamenti Sacramenta communia, videlicet, Baptiſmus & cœna Domini, quorum vſus perpetuò piè meditandus eſt.*

6. *Sunt enim hæc ſacra ſigna, aſpectabiles quædam conciones, de ſummis beneficijs Chriſti erga Eccleſiam. Nam cùm Paulus dicit: Quotquot in Chriſtum baptizati ſunt Chriſtum induerunt, magnas ſanè res*

breui oratione complectitur. Teſtatur enim per Baptiſma nos in Eccleſiam recipi, Chriſto inſeri, in Chriſto regenerari, & à peccatis emundari: idq; beneficio corporis Chriſti, quo induimur, & ſanguinis, quo abluimur. Verùm quòd per Baptiſmum Chriſto inſiti in eodem alimur, fouemur & ſuſtentamur, id denuò nullo conſequimur alio beneficio quàm corporis & ſanguinis CHriſti.

Quod ergo nobis in Baptiſmo tegu- 7.
mentum eſt & emundatio, in cœna cibus & potus eſt. Atque vt aliud eſt gigni & renaſci, aliud ali & educari: ita aliud eſt in nouam vitam renaſci, & aliud in eadem ſuſtentari & creſcere, præcedit enim natiuitas, ſequitur educatio.

In diſciplina Eccleſiæ plura conſide- 8.
randa concurrunt, vt ſunt, Ordo, poteſtas & autoritas.

Ordo eſt omnium pulcherrimus. Præ- 9.
ſidet enim vnus Monarcha, Ieſus CHri-

ſtus, qui à Patre acceptum regnum ſuo ſpiritu verboq; gubernat. Hic Monarcha ſolus eſt in ſuo regno ἀνυπεύθυνος.

10. Hoc regnum, quod eſt Eccleſia, pulcherrima ſymmetria cohæret, Nam conſtat cœtu hominum, qui in Chriſto Rege ſuo renati, & de carne & oſsibus eius facti, capiti ſuo ſic adhærent & inuicem ita ſunt coniuncti, coaptati, & coagmentati pro cuiuſque fidei menſura, pro donorum Spiritus ſancti varietate, pro vocationum connexione, vt vnum corpus conſtituant, vt eodem omnes Spiritu viuant & agantur, vt ſinguli ſuum proprium munus habeant & donum, quo commoda & incrementa vniuerſi corporis pro ſe quiſque promoueat.

11. Hanc pulcherrimam harmoniam nequaquam impedit, quòd in externo cœtu Eccleſiæ ſint multa mortua membra: quòd ſint multi hypocritæ, multi infirmi, multi nomine tantùm Chriſtiani. Nam catholica

Eccleſia

Eccleſia non ab ipſis ſordibus, ſed à ſua propria natura & indole æſtimanda eſt.

Præterea cùm regnum Chriſti Mo- 12.
narchæ, verbo & Spiritu Chriſti regitur, duo ſunt in eo genera hominum, videlicet, verbi præcones & eorum auditores, qui non ſecus atque patres & filij ſe inuicem venerantur & colunt.

Etſi autem horum præconum ſpiri- 13.
tualis iurisdictio, de qua poſtea dicemus, eadem eſt: tamen diſpares dignitatis gradus ſunt: idque partim iure diuino, partim Eccleſiæ approbatione.

Vt enim Chriſtus aſcendens in altum 14.
dedit dona hominibus, Apoſtolos, Prophetas, Euangeliſtas, Doctores & Paſtores: ita Eccleſiæ ſuæ poteſtatem dedit in ædificationem. Hac poteſtate Eccleſia ordinat miniſtros pro commodo ſuo, vt omnia ordinatè fiant ad inſtaurationem corporis Chriſti.

Hinc Eccleſia purior ſecuta tempora 15.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Apoſtolorum alios Patriarchas, alios Epiſcopos, alios Chorepiſcopos, quos Iuſtinus martyr προεστῶτας vocat, nos præpoſitos: alios Paſtores & Catechetas inſtituit.

16. Reformatæ Eccleſiæ poſt tenebras excuſſas, quas Papa inuexit in Eccleſiam, contentæ ſunt paucioribus gradibus, ne res paulatim in tyrannidem abeat. Habent Epiſcopos, Doctores, Paſtores & paſtoribus inferiores miniſtros, quos inepto vocabulo ſacellanos nominant.

17. Inter hos qui excellit donorum excellentia, laborum magnitudine & vocationis gradu, alijs dignitate præfertur: non quidem vt dominium in alios exerceat, ſed vt alios ſapientia et conſilio regat, modò rationem ſui conſilij ex verbo Dei & legitima Eccleſiæ ordinatione petitam oſtenderit. Nam cùm ſolus Chriſtus in ſuo regno eſt ἀνυπεύθυνος, par eſt vt qui illi ſubiecti ſunt rationem ſuorum factorum reddant.

18. Poteſtas Eccleſiæ duplex eſt: vna,

clauium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

clauium ſeu ſpiritualis iuriſdictionis: altera, externæ iuriſdictionis, quæ à priori tamen pendet.

Poteſtas clauium dicitur, quæ Symbolo clauium deſignatur, cuius appellationis hæc ratio eſt, Qui œconomi conſtituuntur in aliqua familia ijs traduntur claues vt omnia aperiant, claudant, adminiſtrent pro arbitrio Domini ſui. Ex quo factum eſt vt clauium ſymbolo primùm domus adminiſtratio, deinde regni gubernatio, & tandem Eccleſiæ poteſtas ſignificetur. 19.

Sed quæ ſunt claues iſtæ quibus deſignatur Eccleſiæ poteſtas? Verbum & fides. Prædicatio enim verbi Dei de remiſsione peccatorum impetranda per Chriſtum vnica clauis eſt ad aperiendum regnum cœlorum. Quod ſi is qui audit, adiungit prædicationi remiſsionis peccatorum veram fidem, accedit etiam clauis altera. 20.

Hoc confirmatur mandato Chriſti mandantis ſuos diſcipulos in vniuerſum mundum. 21.

dum. Euntes, inquit, prædicate Euangelium. Et addit: Qui crediderit ſaluus erit, quibus ſanè verbis expreßit claues, quas tradidit Eccleſiæ.

22. *Nam cum prædicationi remißionis peccatorum homo credit, abſolutus eſt à peccato, liberatus eſt ab obligationæ æternæ mortis & condemnationis, atq; adeò ius habet cœleſtis hæreditatis.*

23. *Poteſtas externæ iuriſdictionis maximá ex parte pendet à poteſtate clauium, & in tribus potißimûm conſiſtit: In cognitione veræ doctrinæ, in improbatione falſæ doctrinæ, & in moribus gubernandis.*

24. *Cùm Chriſtus inuitet ad ſe omnes vt à ſe diſcant, & Apoſtoli mittantur vt doceant, manifeſtum eſt Deum requirere ab Eccleſia cognitionem ſui verbi, ſine qua ſalus nemini contingere poteſt. Quare ſacrilegi ſunt Papiſtæ, qui Laicos arcent à lectione ſcripturæ.*

Cùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Cùm Chriſtus dicit: Cauete à pſeu- 25.
doprophetis. Item, Cauete à fermento Pha-
riſæorum, manifeſtè poteſtatem ſuæ Ec-
cleſiæ facit, improbandi falſam & erro-
neam doctrinam.

Gubernatio morum vſitatè diſcipli- 26.
næ nomen retinuit, de qua quia antea di-
ſputauimus nolo eam hîc prolixiùs proſequi

Autoritas Eccleſiæ cum poteſtate 27.
eiuſdem coniuncta eſt, in qua duo ſunt ſpe-
ctanda. Vnum, quarum rerum ſit. Alte-
rum, penes quas perſonas reſideat.

Duas res ſubijciunt Eccleſiæ auto- 28.
ritati, Traditiones nimirum, & ius inter-
pretandi Scripturam.

Traditiones ſunt inſtituta quæ abſq; 29.
Scriptura traduntur vel ab Apoſtolis vel
à Patribus. Huius generis ſunt baptiſma
infantium, obſeruatio diei dominicæ, ſum-
tio cœnæ à ieiunis, &c. De huiuſmodi tra-
ditionibus quid ſit ſentiendum copioſè Phi-
lippus explicat in ſuis locis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

30. *Ius interpretandi Scripturam non eſt alicui hominum ordini peculiariter alligatum, ſed eſt peculiare donum Dei, datum ad inſtaurationem Eccleſiæ.*

31. *Epiphanius in interpretatione Scripturæ quatuor requirit,* αἴσθησιν, θεωρίαν, ἀλληγορίαν, παράδοσιν.

32. Αἴσθησις *eſt cùm contenti ſumus ſententia quam primùm voces offerunt. Vt enim ſenſus viſus hæret in obiecto: ita animus in ſenſu quem verba offerunt, vt cùm dicitur: Non mœchaberis. Hîc animus in verborũ propria ſignificatione acquieſcet.*

33. Θεωρία *ſpeculatio eſt, cùm ad loci alicuius veram explicationem non ſufficit ſenſus, ſed requiritur contemplatio, qua eruuntur definitiones, diuiſiones, qua fiunt collationes plurium locorum, ex quorum collatione ſententia vera eruitur, vt cùm dicitur: Oraturus intra in conclaue, &c. Pauci ſunt electi: Maledictus qui non fecerit Legem. Hîc non ſufficit ſenſus, Sed requi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

requiritur etiam contemplatio, qua conferuntur plures loci, ſine qua ſententia vera deprehendi non poteſt. Huius contemplationis contemtus plurimas Hæreſes in Eccleſia peperit.

Ἀλληγορία adhibetur quando in ſim- 34.
plici verborum ſenſu eſt abſurditas contra verbum DEI & apertam ordinationem, Vt cùm dicitur: Si oculus tuus dexter te offenderit, erue eum. Item: Beati qui ſe caſtrauerunt pro regno DEI.

Παράδοσις traditio, eſt cùm aliorum 35.
iudicium qui de aliquo pronunciarunt adhibetur, vt cùm quæritur, quid ſit λόγος, Iohan: 1.

Alterum quod ſpectandum diximus 36.
in autoritate Eccleſiæ eſt penes quas perſonas reſideat. Etſi autem hæc autoritas eſt totius et vniuerſæ Eccleſiæ: tamen non conſimiliter. Nam maior eſt eorum in Eccleſia autoritas, qui ex veris fructibus ſpiritus, declarant ſe ſpiritum Chriſti habere:

amplior

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

amplior adhuc penes pios Doctores longo tempore exercitatos : grandior adhuc penes piorum conſilia, vbi ex fructibus, ſpiritus CHriſti adeſſe cognoſcitur. Nam iuxta Pauli conſilium probandi ſunt ſpiritus, an à Deo ſint.

37. Reſtant ceremoniæ, hoc eſt, humanæ ordinationes ad regendam eccleſiaſticam politiam inſtitutæ. In his requiritur Decorum & Ordo.

38. Decori partes ſunt duæ. Prior, vt excitemur ad pietatem illis adminiculis. Poſterior, vt modeſtia & grauitas in pietatis tractatione eluceat. Quare nec ἄσημοι, nec hiſtrionicæ eſſe debent, quales ſunt pleræq; in Papatu.

39. Ordinis partes tres ſunt. Prima vt præſidentes habeant certam agendi regulam. Secunda, vt auditores aſſuefiant ad obedientiam & diſciplinam. Tertia, vt benè compoſito Eccleſiæ ſtatu, paci & tranquillitati conſulatur.

SACRA-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

SACRAMENTVM.

DEVS SEMPER, 1.
& antequam homo lap-
ſus eſt ab innocẽtiæ ſta-
tu, & poſt lapſum homi-
nis, conſueuit ſuam vo-
luntatem homini patefacere duabus rebus:
nempe, verbo & ſigno externo.

Verbo voluntatem ſuam expreßit: 2.
ſigno eandem confirmauit: vt id quod
mens ex verbo perciperet, quodammodo
per ſignum ſenſibus præſentaretur.

Hoc enim modo optimè conſultum 3.
erat ruditati & tarditati hominis. Et ta-
metſi DEVS ſapientißimus & optimus
ita res omnes viſibiles condidit, vt homines
quaſi manu ducerent in rerum cœleſtium et
ſpiritualium contemplationem: tamen hoc
potißimùm in ijs ſignis cernitur, quæ Ec-
cleſia vſitatè Sacramenta nominat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

4. *Huc pertinet dictum Auguſtini: Si Sacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum Sacramenta ſunt, non haberent, omnino Sacramenta non eſſent.*

5. *Atque ex hoc eſt, quòd ſigna ſæpè accipiant nomina rerum, quarum ſunt ſigna: ſicuti Auguſtinus ſuperioribus verbis annectit, cùm ait: Ex hac autem ſimilitudine plerumq; etiam ipſarum rerum nomina accipiunt, ſcilicet Sacramenta.*

6. *Quod ſanè factum eſt vtiliſſimo conſilio: nimirum, ne homines obliti rerum hærerent in externis ritibus ſine fructu, vt Ethnici fecerunt.*

7. *Fœdè itaq; errant, qui, cùm audiant res prædicari de ſignis, putant mutari rerum naturas, & deſinere eſſe quod antea erant. Vnde Thomas horribiles & deteſtandos errores in Eccleſiam inuexit.*

8. *Quare firmiſſmè cùm in tota doctrina Eccleſiæ, tùm in doctrina Sacramentorum tenenda eſt hæc regula: NOMINA*

rerum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

rerum diuerſiſſimarum ſæpè propter analogiam quandam & comparationem effectuum, cùm docendi, tùm admonendi cauſſa permutantur, & de ſe mutuò prædicantur.

CHriſtus & vitis, diuerſarum re- 9.
rum ſunt nomina: Sed Chriſtus ſe vitem nominat propter comparationem effectuum. Nam vt vitis miniſtrat palmitibus in ſe manentibus ſuccum: ita CHriſtus ſuum ſpiritum infundit in eos, qui in ſe manent per fidem, atq; ita de alijs infinitis.

Panis & corpus, item vinum & ſan- 10.
guis, rerum diuerſiſſimarum nomina ſunt: ſed tamen, propter comparationem effectuum, panis in cœna Domini dicitur corpus Domini, et vinum dicitur ſanguis eius.

Nam vt panis confortat corpus ho- 11.
minis, & vinum recreat: ita corpus & ſanguis CHRISTI fide hauſta, vt Patres loquuntur, animam confortant & recreant ſpiritualiter. Huiuſmodi analogia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

in omnibus Sacramentis prudenter conſideranda eſt.

12. *His ita conſtitutis accedamus ad ſacramenta noui Teſtamenti, & videamus quid in ijs potiſsimùm ſit ſpectandum.*

13. *Auguſtinus definit Sacramentum in genere, cùm ait: Sacramentum eſt ſignum gratiæ. Teſtantur enim Sacramenta de fauore Dei erga eos qui illis ritè vtuntur.*

14. *Neq; dicuntur ſigna gratiæ tantùm, quia pingunt & ſignificant res promiſſas in Euangelio: Sed potiſsimùm quia credentibus res promiſſas obſignant. Quare non ſimpliciter ſigna, ſed* σφραγῖδες *à Paulo dicuntur, id eſt, obſignationes.*

15. *In omni ergo Sacramento ſciatur, quod* σφραγὶς*, hoc eſt, ſignaculum ſit genus, quo proprius finis indicatur: Quod genus cùm applicatur ſingulis, meliùs & certiùs eorum vſus conſpicitur. Circumciſio eſt pactum. Hîc ſi addis genus, Circumciſio eſt* σφραγὶς*, id eſt, ſignaculũ pacti:*

An

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

An non clariùs iam intelligitur, quid velit Circumciſio? Atq; ita de alijs.

Ratio appellationis hæc eſt: Quemadmodum militare ſacramentum eſt obligatio militum, per ſolenne iuramentum: ita ſacramentum Eccleſiæ, eſt Symbolum obligationis mutuæ inter Deum & hominem credentem. 16.

Extra vſum diuinitus inſtitutum nihil habet rationem Sacramenti: hoc eſt, nec accipiuntur beneficia in Euangelio oblata: nec accepta obſignantur. 17.

Confirmant ſiquidem hominem Sacramenta ex pacto legitimi vſus. Is verò eſt cùm vſurpantur à credentibus Euangelio. Sine enim fide Sacramenta cedunt vtentibus in iudicium: ſicuti & verbum, cùm ſine fide auditur. 18.

Porrò cùm Auguſtinus ait: accedit verbum ad elementum et fit Sacramentum, non intelligit verbum recitatum ſuper externa ſigna eſſe conſecrationem quandam 19.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſignorum, vt Papiſtæ putant: Sed intelligit verbum Dei inſtituentis, promittentis, & requirentis fidem promiſsionis. Hoc verbum cùm accedit ad elementum, fit ex elemento Sacramentum.

20. Ex ijs quæ iam dicta ſunt, tria colligere promtum eſt. Primum, Quot in quolibet Sacramento concurrunt? Secundum, Quid ſit Sacramentum noui Teſtamenti? Tertium, Quæ nam ſint, & quot noui Teſtamenti Sacramenta?

21. In quolibet noui Teſtamenti Sacramento (vt ex dictis colligitur) concurrunt quatuor. Primum, Verbum ſeu mandatum DEI. Nullius enim hominis autoritate Sacramenta inſtitui poſſunt. Secundum, Signum externum et analogicum, vnde græcis Symbolũ dicitur. Eſt enim Symbolum propriè non quodlibet ſignum: ſed quod habet quandam analogiam cum re ſignata. Tertium, Res promiſſa in Euangelio, quæ eſt gratia et fauor Dei gratuitus propter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

propter Chriſtum. Quartum, Fides promiſſioni reſpondens. Fide enim res Sacramenti accipitur, retinetur, poſſidetur.

Similiter ex dictis colligitur, quod 22.
Sacramentum noui Teſtamenti ſit ſignum viſibile, mandatum & inſtitutum à Deo: quo ſigno vt DEVS ſuam teſtatur promiſſionem homini factam: ita homo viciſſim ſuam erga Deum fidem profitetur.

Hac ſtante definitione quæ plena 23.
eſt, ita vt nec redundet quid, nec deſideretur: ſequitur duo tantùm Sacramenta Eccleſiæ noui Teſtamenti eſſe: quæ ſunt Baptiſmus & Sacra Chriſti cœna.

Nam in his ſolis cernimus & ver- 24.
bum & elementum. In illis quæ adducunt Papiſtæ, nihil eſt quod plenam rationem habeat Sacramenti. Quare relinquantur Antichriſto cum alijs infinitis ſuperſtitionibus.

Etſi autem principalis finis Sacra- 25.
mentorũ eſt vt ſint ſignacula Dei, quibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

fides legitimè vtentium Sacramentis confirmatur: tamen alij fines non ſunt prætereundi, qui cum primo coniuncti ſunt: vt ſunt, diſtinctio Eccleſiæ ab alijs ſectis, Conſeruatio & propagatio doctrinæ, Obligatio ad fidem & bonam conſcientiam, Vinculum dilectionis.

26. Hi ergo quinque fines generales ſunt, & in omnibus Sacramentis, præter quos, ſingula ſcorſum ſuos habent peculiares fines & proprios, vt oſtendemus ſuis locis.

BAPTISMVS.

1. BAPTISMVS SACRAmentum initiale eſt in nouo Teſtamento: & vt omne Sacramentum eſt ſignum gratiæ: ita & Baptiſmus. Teſtatur enim de gratia & fauore DEI erga eum qui iuxta inſtitutionem baptizatur.

Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Nam cùm Marcus dicit: Fuit in de- 2.
ſerto Iohannes baptizans & prædicans Baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionē peccatorum: definit Baptiſmum eſſe teſtimonium & ſignaculum, quòd pœnitentibus Deus peccata remittat.

Pœnitentes vocat eos, qui ad prædi- 3.
cationem Euangelij reſipiſcunt, & conuertuntur per fidem in Ieſum Chriſtum.

Analogia ſigni ad rem ſignatam, 4.
hæc eſt. Vt corpus hominis externè abluitur aqua, & purgatur à ſordibus: ita Conſcientia hominis à mortuis peccatis ſanguine Chriſti abluitur internè & purgatur. Vt ad generationem naturalem requiritur aqueus humor: ita ad ſpiritualem generationem, qua homo naſcitur filius Dei, requiritur Spiritus ſanctus.

Habet enim aqua comparationem, 5.
& ad ſanguinem Chriſti, & ad Spiritum ſanctum, per quem homo regeneratur.

In Chriſti baptiſmo pulchrè pingi- 6.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tur, & pactum Dei cum homine qui bapti-zatur, & actio Chriſti, & Spiritus ſancti operatio.

7. *Nam cùm Pater ſuper Filium baptizatum hanc vocem ſonat: Hic eſt Filius meus dilectus in quo mihi complacui: teſtatur quòd & Chriſtus ſit in ſuo fauore & gratia: & ſignificat eos qui baptizantur iuxta inſtitutionem, & Chriſtum per Baptiſmum induunt, placere Deo propter Chriſtum, cui per Baptiſmum inſeruntur.*

8. *Huc Paulus reſpexit cùm ait: Nos ſumus dilecti in dilecto, Et Pater ipſe: In hoc mihi complacui.*

9. *Apparitio Spiritus ſancti ſuper Chriſtum baptizatum, in ſpecie columbæ, eſt teſtimonium quòd Dominus internè baptizat Spiritu ſancto, quando miniſter foris aqua baptizat.*

10. *Ideò Baptiſta ait: Ego baptizo aqua, in medio autem veſtri ſtat, (Chriſtum intelligit) qui baptizat Spiritu ſancto & igni.*

Quoni-

Quoniam autem in Baptiſmo fit mu- 11.
tua pactio Dei & hominis qui baptizatur,
Vt & Petrus teſtatur cùm ait, Baptiſmus
eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ cum Deo
per reſurrectionem Ieſu Chriſti: Chriſtus
iuſsit baptizare in nomen Patris & Filij
& Spiritus ſancti.

Nam cùm miniſter dicit, Ego bap- 12.
tizo te in nomen Patris & Filij & Spiri-
tus ſancti, & actus baptizandi, & finis in
quo pactio mutua exprimitur, ſignificatur.

Actus eſt Baptizare, id eſt, immer- 13.
gere, intingere, abluere, vel aqua aſperge-
re: quorum poſtremum optimè congruit
propter ſignificationem. Petrus enim vo-
cat ῥαντισμὸν, id eſt, aſperſionem ſanguinis
Chriſti, quæ ſignificatur externo Baptiſmo.

Fines in quo pactio mutua intelligitur, 14.
eſt baptizare in (εἰς enim finem notat) no-
men Patris & Filij & Spiritus ſancti.

Baptizo te in nomē, id eſt, vt agnoſcas 15.
inuoces, colas, timeas, celebres (renunciato
hoſte

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

hoſte Dei Sathana) hunc vnum DEVM, qui eſt Pater qui dedit Filium in mortem pro te: & Filius, qui pro te mortuus eſt, qui abluit te ſuo ſanguine à peccato, qui te veſtit ſua iuſtitia, qui te membrum ſui corporis facit: & Spiritus ſanctus qui te regenerat & ſanctificat ad vitam æternam: vt Deo iunctus in omni æternitate beatus ſis.

16. *Hinc clariſsimè patet quale pactum ſit Baptiſmus inter Deum & hominem. Deus teſtatur ſe hominem recipere in gratiam, tanquam membrum filij: & homo ſubmittit ſe Deo vt ipſum colat, timeat, & veneretur, renunciato Sathana & operibus eius.*

17. *Sanctificamur ergo in Baptiſmo, id eſt, conſecramur DEO tanquam hoſtiæ. Deus enim nos purgat in verbo: quam purgationem teſtatur viſibili ſigno, & ſeparat nos à profanis hominibus, qui impuro ſpiritui ſe ſubiecerunt, eiq; ſeruiunt.*

Etſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Etſi autem Baptiſmus eſt ſignum 18.
gratiæ, videlicet quòd Deus remittat re-
ſipiſcenti peccata : tamen qui ſemel bapti-
zatus eſt, & relabitur in peccatum, & re-
ſipiſcit denuò, non eſt iterum baptizan-
dus, vt Anabaptiſtæ ſentiunt. Nam bap-
tizatus quandocunq; credit Baptiſmo ſe-
mel facto, confirmatur quòd ſit in gratia.

Infantibus Chriſtianorum ideò Bap- 19.
tiſmus conferendus eſt, quia ſunt fœderis
initi cum Abrahamo & eius ſemine par-
ticipes, hoc eſt, ſunt filij Dei ex virtute
fœderis: etſi naturâ ſunt filij iræ.

Neq; cogitandum eſt, infantes ideò 20.
eſſe filios Dei, quia baptizantur : ſed ideò
baptizari, quia ſunt filij Dei : & vt ſe
eſſe filios Dei, reddantur certiores.

Etſi autem infantes nati à Chriſti- 21.
anis, participes ſunt fœderis, vt diximus:
tamen quia DEVS vult omnes, quos in
cœtu vocatorum vult haberi, ab Eccleſia
recipi, & ab alijs ſectis diſcerni, neceſſe
eſt infantes baptizari. Ideò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

22. *Ideò Matth: 19. dicitur: Sinite paruulos ad me venire, & ne prohibite illos: Talium eſt enim regnum cœlorum. Et 1. Cor: 7. Liberi veſtri ſancti ſunt, hoc eſt, pertinent ad Eccleſiam viſibilem.*

23. *Cæterum etſi ad omnem legitimi Baptiſmi vſum concurrit rerum ſignatarum exhibitio: nulla tamen aquæ & ſanguinis vel ſpiritus Chriſti mutatio, aut coniunctio phyſica cum Papiſtis fingenda eſt.*

24. *Signum enim ſeu ablutio externa, eſt actio corporalis miniſtri, qui ſua manu conſpergit aqua corpus baptizandi, & pronunciat eum recipi à Deo.*

25. *Signatum verò res ſpiritualis eſt, & actio ſolius Dei, videlicet, ablui ſanguine Chriſti & Spiritu ſancto regenerari, Quod non eſt corporaliter, ſiue viſibiliter, ſiue inuiſibiliter conſpergi ſanguine Chriſti: ſed recipi in gratiam à Deo propter fuſum ſanguinem, id eſt, totam obedientiã Filij: & inſertos ipſius corpori, ab ipſo viuificari, effuſo in nos Spiritu ſancto.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Etſi autem nec lauantur ſanguine 26.
Chriſti qui lauantur aqua à miniſtro, niſi in vſu legitimo Baptiſmi: idq́ non merito, aut propria vi humanæ actionis, vel aquæ indita potentia, ſed libera DEI ordinatione, & Spiritus ſancti efficacia: propter ſigni tamen & rei conuenientiam, & ſacramentalem copulationem, nomina & proprietas permutantur, propter cauſſas à nobis in ſuperiori diſputatione aſſignatas.

Veræ igitur ſunt hæ locutiones ſa- 27.
cramentaliter: Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis: Baptiſmus nos ſaluos facit: Aſperſio aquæ eſt aſperſio ſanguinis Chriſti, & donatio Spiritus ſancti: Aqua eſt ſanguis Chriſti, &c.

Qui hîc fingit vel mutationem ali- 28.
quam, vel copulationem phyſicam, mutat genus prædicationis ſacramentalis, in proprium, contra totius ſcripturæ conſenſum, & Sacramentorum rationem.

Cùm autem ſacramentaliter accipiun- 29.
tur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tur iſtæ locutiones, ſignificatur quòd Baptiſmus externus interioris ſit ſignum & arrabo, Id eſt, non tantùm huius imago, ſed etiam ob veritatis diuinæ conſtantiam, certiſsimum teſtimonium baptizatos, quandocunque credunt, mundari ſanguine Chriſti, & regenerari à Spiritu ſancto.

30. *Etſi ea quæ hactenus in genere de Baptiſmo diximus, ſufficere videntur ad cognoſcendum finem Baptiſmi: tamen quia multa cum fine coniuncta ſunt, quæ cuiuis non ſunt obuia, huc adyciemus, tanquam in tabula, quæ ſimul in Baptiſmo conſideranda veniunt: quorum vſus in tota vita eſt perneceſſarius.*

31. *Significationes Baptiſmi ſunt plures, quas tribus veluti limitibus claudimus. Eſt enim Baptiſmus, & teſtimonium gratiæ, & ſymbolum rerum arcanarum ſpiritualiumq́, & nota externa Chriſtianiſmi.*

32. *Etſi autem de prima ſignificatione videtur ſatis ſuprà dictum eſſe: tamen*

hîc

hic quò omnia tanquam ſub vnum conſpectum veniant, breuiter repetenda ſunt.

Primo loco diximus Baptiſmum eſſe testimonium gratiæ: quod ita accipiendum eſt: Baptiſmus eſt teſtimonium gratiæ, cùm exhibitæ tùm applicatæ. 33.

Exhibitæ quidem, quia vt Circumciſio figurabat Iudæis Chriſtum venturum: ita Baptiſmus eundem veniſſe nobis teſtatur: Applicatæ verò, quia Baptiſmus eſt σφραγὶς, qua Deus obſignat gratiam, ei qui iuxta Chriſti inſtitutionem lauacro Baptiſmatis abluitur. 34.

Cùm igitur Chriſtus ſit fons gratiæ iuxta illud: Lex per Moſen data eſt, gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum, quem adueniſſe teſtatur Baptiſmus: & Paulus dicat: Quotquot baptizati ſunt Chriſtum induerunt: meritò Baptiſmus teſtimonium gratiæ dicitur, cùm exhibitæ tùm applicatæ. 35.

Secundò, propoſuimus Baptiſmum eſſe 36.

Symbolum rerum arcanarum & ſpirituali-um. Symbolum dicimus propter comparati-onem rerum viſibilium & ſignatarum. Eſt etenim Baptiſmus ſymbolum quatuor re-rum maximarum, videlicet, hiſtoriæ, gra-tiæ, doni & conformitatis. Sed hæc cla-riùs repetenda ſunt.

37. *Baptiſmus eſt ſymbolum Hiſtoriæ, videlicet Chriſti. Pingitur enim in eo mors, ſepultura & reſurrectio CHriſti. Nam merſio in aquam, mortem figurat: Mora ſub aquis, ſepulturam adumbrat: Extractio de aquis, reſurrectionem repreſentat: Si-cuti Paulus Rom: 6. clariſſimè docet.*

38. *Baptiſmus eſt ſymbolum Gratiæ, vt qui teſtetur eos qui baptizantur, virtute mortis, ſepulturæ & reſurrectionis Chriſti ablui à peccato, inſeri Chriſto, regenerari & in communionem corporis* CHRISTI *recipi.*

39. *Nam quòd per Baptiſmum munde-mur à peccatis, inſeramur Chriſto, & re-*

cipia-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

cipiamur in communionem corporis Chriſti, hoc eſt Eccleſiæ: fit beneficio corporis Chriſti quo induimur, & ſanguinis quo abluimur.

Siquidem Chriſtus in Baptiſmo fit 40.
baptizatis emundatio, tegumentum & caput, quam ob cauſſam ipſe baptizari voluit, vt ſignificaret baptizatos illi inſeri, ſanguine eius ablui, & omnes baptizatos vnum corpus myſticum vnius capitis Chriſti fieri, iuxta illud: Per vnum Spiritum nos omnes in vnum corpus baptizati ſumus.

Eſt præterea Baptiſmus ſymbolum 41.
Doni. Nam teſtatur de virtute mortis, ſepulturæ, et reſurrectionis Domini in nobis.

Quod enim morimur peccato, virtu- 42.
te mortis Chriſti fit: Quòd reluctamur peccato, vt quieſcat, & Spiritus imperium non excutiat, efficacia ſepulturæ CHriſti fit. Quòd autem de peccati ſepulchro in nouam vitam reſurgimus, id quoq; fit efficacitate reſurrectionis Chriſti in nobis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

43\. *Hoc clarè Paulus docet cùm ait Rom: 6. An neſcitis quòd quicunq; baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus? Conſepulti ergo ſumus per Baptiſmum in mortem, vt quemadmodũ excitatus eſt Chriſtus ex mortuis per gloriam Patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nam ſi inſiti ſumus ſimilitudini mortis eius, etiam reſurrectionis erimus, &c.*

44\. *Eſt præterea vt propoſuimus Baptiſmus ſymbolum conformitatis. Teſtatur enim nos debere conformes fieri imagini filij Dei, cùm in morte & ſepultura, tùm etiam in reſurrectione.*

45\. *Admonebit igitur nos Baptiſmus crucis ferendæ in hac vita cum Chriſto: item, mortis corporalis & reſurrectionis.*

46\. *Nam ſi Chriſtus qui caput eſt, per mortem introiuit in gloriam: nos profectò qui eius membra ſumus, non poterimus alia via ad gloriam beatitudinis peruenire.*

Quotieſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Quotieſcunq́ ergo premimur cruce, 47.
reuocemus in memoriam Baptiſmum noſtrum, qui nos cruci ſubiectos fore ſignificat: non ita tamen vt ſub cruce perpetuò proſtrati iaceamus, ſed vt cum Chriſto tandem ad gloriam beatitudinis perueniamus, iuxta illud: Compatimur, vt vnà cum eo regnemus.

Poſtremò propoſuimus Baptiſmum 48.
eſſe externam teſſeram, hoc eſt notam profeſſionis Chriſtianiſmi, & veluti σύνθημα *quoddam militare, quo Chriſti milites à Satanæ mancipijs diſcernantur: modò Baptiſmus non deſtituatur ſua ſpirituali ſignificatione.*

Hinc clariſſimè colligitur vſus Bap- 49.
tiſmi, & eius ſalutaris meditatio: de quo Petrus 1. Pet: 3. ſic ſcribit: Baptiſmus eſt bonæ conſcientiæ ſtipulatio cum Deo, per reſurrectionem Ieſu Chriſti.

His verbis ſignificat Petrus Baptiſ- 50.
mum eſſe mutuam pactionem DEI & con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſcientiæ hominis. DEI quidem promittentis & offerentis gratuitam ſalutem propter Filium: Conſcientiæ verò reſpondentis, id eſt, accipientis fide promiſſam & oblatam gratiam.

51. Verùm in hac mutua pactione plura concurrunt. Nam vt ex parte Dei paciſcentis, doctrinam & conſolationem habemus: ita ex parte noſtri, admonitionem capiemus.

52. Ex pacto Dei colligit fides, 1. quòd DEVS placatus ſit per Filium. 2. quòd Chriſti beneficia & merita donentur ritè baptizatis. 3. quòd baptizati in Filios ſint adoptati. 4. quòd Pater velit nos ſuo Spiritu regere. 5. quòd velit nos eripere è morte æterna, & donare vita æterna.

53. Pactione hominis admonemur de obligatione, de ſpe, de glorificatione, de pœnitentia, mortificatione & cruce, & de reſurrectione ad æternam vitam & gloriam immortalem.

COENA

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

COENA DOMINI.

COENA Domini (alterum ſi- 1.
gnum gratiæ in nouo Teſtamen-
to) in qua panis & vinum ſym-
bola corporis & ſanguinis Domini diſtri-
buuntur, eſt Sacramentum noſtræ per vi-
ctimam Chriſti redemtionis.

Seu, Cœna Domini eſt obſignaculũ pro- 2.
miſsionis Euangelij, videlicet quo Deus ob-
ſignat credentibus omnia beneficia, quæ fi-
lius ipſius meruit nobis obedientia ſua, tra-
ditione corporis & effuſione ſanguinis ſui.
Ideò dicitur in inſtitutione: Hoc eſt corpus
meum, quod traditur pro vobis: Hic eſt
ſanguis meus qui effunditur pro multis &c
Hic calix eſt nouum Teſtamentum in ſan-
guine meo.

Promiſsio ergo quæ obſignatur creden- 3.
tibus hoc Sacramento, non eſt particularis
alicuius gratiæ, ſed omnium beneficiorum
Chriſti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

4. *Diſtinguendum eſt autem accuratè vt in omnibus Sacramentis : ita etiam in hoc, inter ceremoniam ſeu ritum externum cui Sacramenti nomen tribuitur, & rem promiſſam in Euangelio, quæ hoc Sacramento obſignatur legitimè vtentibus.*

5. *Ritus ipſe ſeu externum ſignum ſentitur, ſignificat, obſignat: Signatum, hoc eſt, promiſſio creditur, ſignificatur, obſignatur.*

6. *Promiſſio ipſa, id eſt, res ſignata ſæpiſſimè in Scripturis alia atq; alia verborum forma proponitur. Semen mulieris conteret caput Serpentis: Benedicentur in ſemine tuo omnes cognationes terræ: Beati qui confidunt in eo: Qui credit in filium habet vitam æternam: Chriſtus eſt nobis natus à DEO ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio & redemtio, &c. Omnes huiuſmodi ſententiæ vbicunque leguntur, de re ſignata loquuntur.*

7. *Iohannis 6. Manducatione carnis Chri*

ſti,

ſti, & potatione Sanguinis ipſius pingitur ſumma promiſsionis Euangelij: Vt qualis ſit fides, qua percipimus promiſsa bona, & quæ ſit eius vis in corde, ad erigendum hominem luctantem cum peccato, Mundo, Diabolo intelligatur.

Atq; ſanè eandem ob cauſsam Chri- 8.
ſtus Sacramentum promiſsionis Euangelij ſub ſignis panis et vini inſtituit: videlicet vt ex comparatione effectuum, vis fidei ſentiretur, qua promiſsa bona apprehendimus, retinemus, poſsidemus.

Vt enim panis & vinum hominem 9.
fame quodammodo proſtratum, & de vita periclitantem rurſus erigunt, fouent, confortant, viuificant, atq; adeò refectum exhilarant: ita fiducia Chriſti tradentis corpus ſuum, & effundentis ſanguinem ſuum pro nobis in remiſsionem peccatorum, nos proſtratos à Diabolo, ac veluti mortuos in peccatis, rurſus erigit, à morte liberat, fouet, confortat, viuificat, non ad caducam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſed ad æternam vitam : vnde cor ſupra modum in tanti boni fruitione exhilaratur. Hinc intelligi poteſt, cur apud Iohannem comedere carnem Chriſti bibereq́ eius ſanguinem, &, in Chriſtum credere, pro eodem ponantur : & cur Auguſtinus dicat: Crede & manducaſti.

10. Atque ex hoc eſt, quòd Patres ſæpe, cùm agunt de cœna Domini, proferant dicta ex ſexto Capite Iohannis: non quòd exiſtiment Dominum illìc locutum eſſe de Cœna : ſed quia in legitimo vſu Cœnæ, fides rei promiſſæ, ſub manducationis & potationis nominibus, illìc à Domino exprimitur : cuius promiſſionis Cœna pignus eſt,

11. Eſt autem ſemper tenenda regula: Omnis promiſſio fide accipitur. Vt ergo ſenſu ſignum ſumitur : ita promiſſio fide accipitur, retinetur, poſſidetur.

12. Iam tenemus proprium finem Cœnæ Domini : qui eſt obſignatio promiſſionis Euan-

Euangelij, qua fides confirmatur. Verùm vt meditatio & vſus huius Cœnæ nobis dulcior euadat, altiùs repetemus, & diſtinctiùs de vſu legitimo & fine inſtitutionis dicemus.

Primùm ergo, Cœna Domini eſt Sa- 13.
cramentum inſtitutum, in memoriam corporis Chriſti traditi pro nobis, & ſanguinis ipſius effuſi pro multis in remiſsionem peccatorum: iuxta dictum Domini: Hoc eſt corpus meum traditum pro vobis: Hic eſt ſanguis meus, qui effunditur pro multis in remiſsionem peccatorum.

Secundò, Cœna Domini eſt Sacra- 14.
mentum incorporationis noſtri in corpus CHriſti. Ita enim Paulus ait: Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Chriſti eſt? Calix cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? Atq; hoc eſt quod habet promiſsio, Ioh: 6. Qui manducat carnem meum in me manet, & ego in eo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

15. Ad hanc incorporationem & manſionem in corpore Chriſti, non requiritur applicatio corporum phyſica, ſed ſpiritualis copulatio per fidem: vt Chriſtus exponit, & ratio Sacramentalis poſtulat.

16. Tertiò cœna Domini eſt Sacramentum educationis noſtri ſpiritualis in corpore Chriſti. Vt enim per Baptiſmum abluimur ſanguine Chriſti: ita in Cœna abluti & regenerati, corpore & ſanguine Domini alimur.

17. Hîc rurſus cauendum, ne carnaliter ſapiamus cum Capernaitis. Diſtinguantur ergo manducationis modi. Eſt enim alia manducatio ſacramentalis tantùm, alia ſpiritualis tantùm, alia ſpiritualis & ſacramentalis ſimul, quam requirit inſtitutio Chriſti, hoc eſt, legitimus cœnæ vſus.

18. Sacramentalis manducatio & potatio eſt externa & ſenſibilis manducatio panis, & potatio vini: cui ex ordinatione diuina, ſpiritualis manducatio & potatio quæ

ſola

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſola fide fit, reſpondet. Nam illa huius Symbolum eſt.

Verùm vt externa illa cœremonialis, poteſt eſſe ſine ſpirituali: ita ſpiritualis, ſine externa: quemadmodum perſpicuè docet Auguſtinus, de ciuitate DEI, lib: 21. cap: 25. 19.

Carnalem manducationem, qualem ſomniauerunt Capernaitæ & quidam cum illis, ipſe Dominus Iohannis 6, duobus refutat argumentis: Quorum prius, à ſigno: poſterius, ab vſu petitur. 20.

A ſigno: Quid ſi videritis filium hominis aſcendere vbi erat priùs? ſignificans (vt Athanaſius rectè intelligit) aſcenſionem, & carnalem manducationem carnis Chriſti, non poſſe ſimul conſiſtere. 21.

Ab vſu: Spiritus viuificat, caro non prodeſt quicquam, hoc eſt, (vt ipſe contextus conuincit) manducatio carnalis eſt inutilis: Spiritualis autem viuificat. 22.

Quid? Adeſt ne ergo corpus Domini 23.

pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

pro nobis traditum, & ſanguis ipſius pro nobis effuſus, verè & ſubſtantialiter in Cœna? Adeſt quidem non ratione loci, Nam ſi locum ſpectes, corpus CHriſti in cœlo eſt περιγραπτόν: *ſed ratione fidei hominis legitimè vtentis ſacra Chriſti cœna. Hæc enim fides coniungens nos cum filio DEI, facit vt multo arctiùs carni & ſanguini CHriſti mediante* λόγῳ *iungamur, quàm iungimur pani quem comedimus, & vino quod bibimus. Ea eſt enim vis fidei, vt iungat remotiſſima: idq; arctiſſimè. Vbi autem fides non adeſt, nulla fit coniunctio niſi ſacramentalis tantùm, quæ cedit vtenti in iudicium.*

24. *Neq; cum his pugnat, quòd Paulus affirmat reos fieri corporis & ſanguinis Domini, qui indignè manducant hunc panem, & bibunt hunc calicem.*

25. *Nam eadem eſt ratio de indignè audientibus verbum, & indignè ſumentibus Baptiſmum. Qui enim audit verbum Dei*

indig-

indignè, reus ſit verbi DEI. Siquidem, Qui non crediderit, condemnabitur.

De Baptiſmo hæc ſunt Auguſtini 26.
verba. Sicut qui manducat corpus & bibit ſanguinem Domini indignè, iudicium ſibi manducat & bibit: Sic qui accipit indignè Baptiſma, iudicium accipit non ſalutem. Cùm Auguſtinus hîc nominat corpus & ſanguinem Domini, loquitur ſacramentaliter, tribuens ſigno nomen rei.

Quartò, Cœna Domini eſt Sacramen- 27.
tum & pignus noui Teſtamenti, id eſt, promiſsionis remiſsionis peccatorum, Videlicet quòd DEVS hoc Sacramento tanquam ſigillo obſignet, quòd velit propitius eſſe, & remittere peccata credentibus. Ideò in verbis inſtitutionis dicitur: Hic calix eſt nouum Teſtamentum in meo ſanguine, id eſt, hic calix eſt pignus & ſigillum promiſsionis de remiſsione peccatorum.

Quintò, Cœna Domini eſt Sacramen- 28.
tum coniunctionis communicantiũ inter ſe,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tanquam membrorum eiuſdem corporis, cuius caput eſt Chriſtus. Sicut vnus panis, ita multi vnum corpus ſumus. Hinc mutua dilectio manat.

29. *Sextò cœna domini eſt pignus & teſtificatio de reſurrectione noſtri per virtutem reſuſcitati Chriſti, cuius membra ſumus.*

30. *Nam ad hunc ſcopum omnia ſuperiora pertinent. Ideò Dominus ait: Qui manducat carnem meam & bibit ſanguinem meum, ego ſuſcitabo eum in nouiſsimo die.*

31. *Porrò, quoniam Paulus requirit probationem eius qui velit dominica cœna vti: modum probationis inquiramus.*

32. *Paulus 2. Cor: 13. de probatione ſic ait: Vos ipſos tentate, an ſcitis in fide, an non cognoſcitis vos ipſos, quòd Ieſus Chriſtus in vobis eſt, niſi ſicubi reprobi eſtis?*

33. *Hæc antitheſis, qua reprobi & probati opponuntur, illuſtris eſt. Vt enim probatos dicit eos, qui in fide ſunt, & Chriſtum habitantem in ſe ſentiunt: ita reprobos*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

bos eos ſtatuit, qui fide carent, & Chriſtum in ſe habitantem non ſentiunt.

Quare iuſta probatio & examen in 34.
hoc conſiſtit, vt verè ſentiatur fides, & Chriſti præſentia in nobis: idq́ ex virtute ſpiritus eius, nos ad pietatis ſtudium excitantis.

Quicunque ergo hanc ſacram cœnam 35.
dignè vult percipere, exploret apud ſeſe, an vera pœnitentia ſentiatur: experiatur, an ſtatuat victimam Chriſti ſatiſfactionem eſſe pro peccatis totius Mundi: examinet ſe, an in hunc ſatiſfactorem viua fiducia recumbat: excutiat, num ſentiat Chriſtum in ſe habitantem & oſtendentem ſuam præſentiam, ex ſpiritus ſua efficacia: videat, an firmum propoſitum habeat peccatum poſthac vitandi, ac DEO totam ſuam vitam approbandi.

Vanum eſt figmentum Papiſtarũ: qui, 36.
tanquam neceſſariã ad hanc probationem, requirunt confeſſionem quam vocant auricularem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

37. Nam ſi ea neceßariò requiretur ad probationem, quæ vſum Cœnæ præcedit, Paulus non diceret: Probet ſeipſum homo: ſed potiùs, Probetur per alium: nec Apoſtoli & eorum ſucceſſores, multis annis eam neglexiſſent.

38. Neque tamen repudio pædagogicam illam confeßionem, quæ in noſtris Eccleſijs eſt vſitata: præſertim cum habeat ſuum vſum in rudioribus informandis.

39. De vera autem confeßione et neceßaria ex verbo Dei ſic ſentiendum eſt. Si adeſt pœnitentia & vera fides, non opus eſt alio confeßionis genere, quàm quo ſancti homines Dei, Patriarchæ, Prophetæ, Reges, Abraham, Dauid, Daniel, &c, veniam de maximis ſceleribus impetrarunt à Deo, qui ſolus peccata condonare & delere poteſt.

40. Quantum autem ad publicam confeßionem attinet, quæ fit ab ijs, qui Eccleſiam aliquo ſcandalo offenderunt, regulam à Domino præſcriptam, & exemplum

Pauli, cōgruens cum regula, ſequi oportet.

Verùm hoc diligenter et prudenter mo= 41.
deratores diſciplinæ cogitent, vt faciat ad ædificationem, non ad deſtructionem.

APPENDIX
DE COENA.

QVONIAM alibi à nobis & 1.
ſæpè de ſacra Chriſti cœna ſcriptum eſt, nolo hîc prolixior eſſe: ſed ſolummodo dicam de Chriſti conſilio, inſtituentis hanc Cœnam, & de legitimo Cœnæ vſu.

Chriſtus veteribus Sacramentis, qui= 2.
bus præter obſignationem gratiæ, ipſius aduentus in carnem & mors adumbratur, finem imponens, noua inſtituit Sacramenta, quibus præter obſignationem gratiæ, ipſe exhibitus eſſe ſignificatur. Atq; hoc diſcrimen in vniuerſum tenendum eſt, inter Sacramenta vetera & noua.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

3. *Sunt autem Sacramenta exhibiti Chri-ſti, Baptiſmus & Cœna Domini. Illo inauguramur corpori Chriſti & regeneramur: hac alimur, noui homines effecti. Vtrumq; ſignum gratiæ eſt, & ſignaculum fauoris Dei erga legitimè vtentes.*

4. *Verùm ſi de modo prædicandi quæritur, ex ſcriptura diſcendus eſt. Externo ſigno, quod Sacramentum dicitur, tribuit Scriptura nomen rei, quæ Sacramento ſignificatur et obſignatur: idq; eo conſilio, vt finis et vſus inſtituti Sacramēti intelligatur.*

5. *Circumciſio Gen: 17. dicitur fœdus. Verùm ne quis hîc hæreret in re externa, ſeu in opere operato (vt loquuntur) tanquam res externa, ſeu opus operatum per ſe fœdus eßet, mox Dominus in eodem capite ſe interpretatur, & dicit circumciſionem ſignum fœderis eßе.*

6. *Quoties ergo res diuinitus ordinata dicitur fœdus, ſciendum eſt, quod perinde ſit ac ſi diceretur, eſt ſignum fœderis.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Verùm quia ſignorum non eadem eſt 7.
ratio, Paulus ad Rom: 4. σφραγίδα *inter-*
pretatur, hoc eſt ſignum obſignans rem pro-
miſsam, ſeu ſignaculum quo res promiſsa
ex pacto mutuo inter Deum & hominem
obſignatur. Vt Circumciſio eſt σφραγις *iu-*
ſtitiæ fidei, Hoc eſt, Circumciſio eſt obſi-
gnaculum DEI, videlicet quo Deus obſi-
gnat credenti iuſtitiam.

Hinc catholica regula ſumenda eſt. 8.
Omne Sacramentum eſt σφράγις*, id eſt, ſi-*
gnaculum Dei, quo res promiſsa legitimè
Sacramento vtenti obſignatur.

Cùm ergo dicitur: Baptiſmus eſt laua- 9.
crum regenerationis, ſenſus eſt, Baptiſmus
eſt σφραγίς*, id eſt, obſignaculum, quo Deus*
teſtatur legitimè vtentem Baptiſmo rege-
nerari, eiq; regenerationis gratiã obſignari.

Similiter cùm dicitur: Panis eſt cor- 10.
pus Chriſti, vinum eſt ſanguis Chriſti,
ſenſus eſt, Panis eſt obſignaculum corpo-
ris Chriſti traditi pro nobis, Vinum eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

obſignaculum ſanguinis Chriſti effuſi prò multis.

11. Hoc expreßiùs dicitur cùm Dominus ait: Hic calix eſt nouum Teſtamentum in meo ſanguine, hoc eſt, DEO ipſo interprete, hoc vinum eſt ſignum & σφραγὶς noui Teſtamenti, videlicet, quo Deus obſignat legitimè vtenti ſuum fœdus de remißione peccatorum, propter meritum effuſi ſanguinis.

12. Et Paulus 1. Corinth: 10. dicit panem eſſe κοινωνίαν corporis Chriſti, & calicem eſſe κοινωνίαν ſanguinis CHriſti, hoc eſt, vt ipſe contextus conuincit: Panis eſt ſignum & obſignaculum, quòd legitimè vtentes ſacra CHriſti cœna iungatur toti Chriſto: idq; pane quidem ſacramentaliter, ſpiritu verò Chriſti efficaciter: quo ſpiritu ſanctißimæ Chriſti humanitati iungimur.

13. Quòd autem hæc coniunctio ſit ſpiritualis, quæ figuratur ceremoniali manducatione

tione & potatione, modus ipſe copulationis oſtendit.

Nam vt Chriſto capiti iungimur non 14.
niſi CHriſti ſpiritu: ita etiam inter nos
κοινωνοὶ efficimur eodem Spiritu, cuius
conſociationis vnus panis ex multis granis
conſtans, Symbolum eſt & teſtimonium.

Verùm quia prima & principialis 15.
copula fit cum CHRISTO capite, rectè
fit in noſtris Eccleſijs, quòd etiam ſingulis
ægrotantibus & petentibus porrigatur
ſacra Chriſti Cœna, vt morituris obſignetur
vita æterna in Chriſto promiſſa. Hæc
plana & vera ſunt, extructa ex ſolido verbo
DEI.

Hinc iam extruamus claram & per- 16.
ſpicuam definitionem Sacramenti Cœnæ dominicæ,
quæ faciat ad ædificationem conſcientiarum.

Cœna Domini eſt σφραγὶς, id eſt ob- 17.
ſignaculum, quo filius Dei legitimè vtenti-

bus hac cœna, obſignat omnia beneficia, quæ nobis meruit ſua obedientia, traditione corporis in mortem, et effuſione ſanguinis ſui.

18. *Legitimè vtentes ſunt, qui fidem in promiſsionem afferunt. Sine enim fide promiſsio nec accipitur nec obſignatur, iuxta regulam: Omnis promiſsio fide accipitur.*

19. *Hinc ſequitur pactionem duplicem in ſacræ cœnæ vſu requiri: Vnam, à parte filij Dei: Alteram, à parte hominis legitimè vtentis Sacramento. Filius Dei promittit remiſsionem peccatorum legitimè vtenti, cum qua remiſsione omnia beneficia Euangelij coniuncta ſunt: Homo viciſsim fide in promiſsionem recumbit, obligat ſe ad perſeuerantiam, in fide & bona conſcientia.*

20. *Huius mutuæ pactionis & dulciſsimi fœderis, σφραγίς, hoc eſt, obſignaculum, eſt ſacra Chriſti cœna, de qua cœna, regula in omni Sacramento obſeruanda, tenenda eſt. Nihil habet rationem Sacramenti ex-*

tra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tra vſum diuinitus ordinatum, qui vſus in actione legitima cernitur.

Porrò vſus requirit cogitationem & meditationem, videlicet, cur Chriſtus ſit pro nobis mortuus, cur effuderit ſanguinem, & quid requirat ab vtentibus. 21.

In hac enim cogitatione ſentitur vis fidei, & intelligitur cur promiſſio Euangelij & fides, qua promiſſio accipitur, manducatio carnis Chriſti, & potatio ſanguinis ipſius, dicuntur. 22.

Nam vt homo fame corporali & ſiti corporali preſſus, mortis periculo proximus eſt, ſed recreatur rurſus, colligit vires & exhilaratur eſu panis & potu vini: ita hominis anima proſtrata & victa fame ſpirituali, & ſiti ſpirituali, vt mortis æternæ periculo ſubiaceat, erigitur rurſus, roboratur & exhilaratur fiducia Chriſti, qui tradidit corpus ſuum, & effudit ſanguinem ſuum pro nobis, in remiſſionem peccatorum. 23.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

24. *Hæc fides vſu Cœnæ confirmatur. Ideò ab Auguſtino rectè dictum eſt: Crede & manducaſti.*

25. *Ceremonialis enim manducatio, Spiritualis eſt obſignatio, in legitimè vtentibus ceremonia.*

26. *Cum hoc principali fine, qui eſt obſignatio gratiæ (qua obſignatione fides confirmatur) plures ſunt coniuncti, vt Inſertio legitimè vtentis in corpus Chriſti: Conſociatio ſpiritualis communicantium ſimul: Obligatio vtentis legitimè ad fidem & bonam conſcientiam: Teſtimonium confeſſionis publicum: Teſtificatio conſenſionis in tota doctrina & cultu: Teſſera ſeiunctionis à caſtris Satanæ, & ab omnibus ſectis alienis à CHriſti vera agnitione.*

27. *Hac breui explicatione contenti ſimus, maneamus in Chriſto, vt in nobis maneat, abſtineamus ab inutilibus diſputationibus, quibus hominum animi auocantur*

tur à verò Cœnæ vſu, atq; ita dulciſsimi huius fœderis non ſolum fructum amittunt, verumetiam ſibi accerſunt iudicium, propter abuſum tanti Sacramenti.

MISSA PAPISTICA.

IN idolo Papiſtico, quòd Mi- 1.
ſsam vocant, plurimæ & horrendæ ſunt abominationes, quæ ſuperant omnium temporum idolomanias. Quare qui pius eſse vult, non minus iſtud idolum fugiet, quàm antiquum ſerpentem, qui primos noſtros parentes ſeduxit.

Sunt enim in Miſsa papiſtica, præter 2.
multa alia, Vanitas, Superſtitio, Turpis quæſtus, Sacrilegium, Magica incantatio, Blaſphemia, Idololatria, Seductio, Fucus meretricius.

Vanitas eſt, quòd fingunt miſsam cul- 3.
tum Dei, cumque præcipuum in Eccleſia

contra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

contra manifeſtam Scripturam : Fruſtra colunt me mandatis hominum.

4. *In omni cultu Dei, neceſsariò tria concurrunt, videlicet opus mandatum, fides agentis, & finis proprius, quæ omnia in miſsa Papiſtica deſiderantur.*

5. *Nam nec mandatum Dei, quod omnis diuini cultus fundamentum eſt, proferre poſsunt, nec fides ibi eſse poteſt: Eſt enim ex verbo. Quare cùm verbum non habent nec fides adeſt, quæ ſola directrix operis eſt in proprium cultus Dei finem, qui eſt gloria DEI.*

6. *Superſtitio eſt in geſticulationibus, ſaltationibus hiſtrionicis, veſtibus, expanſione brachiorum, incuruationibus, & in multis alijs nugis, quas omnes recitare longum foret.*

7. *Turpis quæſtus eſt, quòd proſtituant ſuam miſsam tanquam meretricem, pro pecunia, & promittunt emtoribus quicquid poſtulant, nautis felicem nauigationem,*

virgi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

virginibus maritos, meretricibus amatores, militibus victoriam, parturientibus partum facilem: Breuiter, nihil eſt quod non promittant Papales ſacrifici, pecuniam numerantibus, adeò vt ex hoc quæſtu, infinitos theſauros, fundos, poſſeſſiones, regna collegerint. Quare non mirum eſt quòd Papa ſuum iſtud idolum, gladio & igni tueri conatur, fideliſſimus toparcha Satanæ.

Sacrilegium eſt, quòd Papiſtæ cœnam, quam Dominus voluit perpetuum ſuæ voluntatis teſtimonium eſſe, & teſtamentum inuiolabile, mutilent, ſublato vſu ſacri calicis. 8.

Quid dico de calice ſublato? imò totam cœnam aboleuerunt, abolita communicatione. Nam cùm vnus ſeorſum ſuum epulum habeat, quid aliud eſt quam cœnam in aliam formam conuertere? Quid quæſo hoc aliud eſt, quam ſi quis ſeipſum Baptiſmate ſubinde ablueret? quo profectò nullũ fœdius cogitari poteſt ſacrilegium. 9.

10. *Magica incantatio eſt, quòd Papiſtæ ſe glorientur quinque verbis poſſe Chriſtum de cœlo deducere. Nam verba quæ vocant conſecrationis, quinque dicunt eſſe, videlicet : Hoc eſt enim corpus meum. Enim addunt, vt ſit numerus impar, & hoc pronunciat ſacrificus inflando crucem in panem, vt magia ſit efficacior.*

11. *An non iſta magis conueniant nefandis gentium ſacris, quam Chriſti inſtituto? Iuſtinus martyr refert ſimilem ritum ſeruatum fuiſſe olim, in ſacris Solis (quem* μύθραν *ſacerdotes ipſius vocarunt) in quibus vſus panis & aquæ fuit, Sed nulla vox à ſpectatoribus audiebatur niſi hæc* ἢ ἐπίστασθε ἢ μαθεῖν δύναθε. *An non ab his Solis ſacertotibus videntur Papiſtæ ſuum miſſandi ritum didiciſſe?*

12. *Blaſphemia horrenda in filium Dei eſt, quòd fingant miſſam ſuam ſacrificium eſſe, quo illorum peccata expiantur, qui miſſas illas pro ſe celebrari curauerint.*

An

An non hoc eſt conculcare pedibus 13.
ſanguinem Chriſti? An non hoc eſt miſerum Sacrificum in locum CHRISTI, imò ſupra Chriſtum extollere? Quid eſt profanare paſſionem CHriſti, ſi hoc non eſt?

Hoc ſuum ſacrificium non tantum 14.
valere pro viuorum peccatis expiandis contendunt, verumetiam pro mortuorum. Hinc illa magnifica pallatia Papiſtarum, hinc cœnobia ſplendore ſuperantia aulas imperatorum, hinc firmitas regni pontificij: Quæris certiorem notam Antichriſti?

Huic blaſphemo errori refragatur 15.
tota Scriptura. Nam ſi verum eſt, Chriſtum eſſe ſemen Mulieris, conterens caput Serpentis: Si verum eſt, Chriſtum eſſe agnum tollentem peccatum mundi: Si verum eſt, Chriſtum, vna oblatione ſemel tantum facta, conſummaſſe in æternum ſanctificãdos: Breuiter ſi verum eſt, Chriſtum eſſe vnicum mediatorem inter Deum et homines,

profe-

profecto diabolicum mendacium eſt quod Papiſtæ fingunt, ſuam miſſam eſſe ſacrificium pro viuis & mortuis.

16. *Iam verò quia Scriptura ſolui non poteſt, non habet micam veritatis euangelicæ in ſe, qui iſtud papiſticum figmentum non vidit continere deteſtandam, in Chriſtum vnicum mediatorem noſtrum, blaſphemiam.*

17. *Idololatria horrenda admiſcetur in iſto ſacro pontificio. Nam ne quid impietatis præteriiſſe videantur, non ſolùm Sanctos inuocant, verumetiam ipſum panem, poſtquam illum magica incantatione intoxicauerunt, adorandum proſtituunt. Leuant enim ipſum in altum, vt circumſtantes illum vt Deum adorent.*

18. *Non hac idolomania pluſquam ethnica ſunt contenti, ſed reponunt panem intra cancellos, accendunt coram eo candelas, iubent eum adorari, circumferunt ſæpe in monſtrantiis, vt vocant, vt adoretur.*

Si hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Si hæc non eſt idololatria deteſtan- 19.
da, nulla vnquam fuit in mundo. Nam hæc
facilè ſuperat alias impietate, & omnis
generis abominatione.

Seductio eſt maxima & nocentiſſi- 20.
ma, quòd iſta Miſſa papiſtica, ad miſeros
homines carnali fiducia inebriandos apte-
tur: adeò vt miſeri homines hoc amuleto
putent ſe expellere omnes noxas, idq; ſine
fide & pœnitentia. Quin etiam ter ſtulti
homines auditu Miſſæ, ſeu potiùs inſpe-
ctione hiſtrionicæ ſaltationis, armari ſe pu-
tant, & aduerſus DEVM, tanquam tu-
to præſidio muniti, multò licentiùs pecca-
re audent, & obſtinatiores redduntur.

Fucus meretricius eſt, quo pingunt 21.
ſuam Miſſam, ne appareat eius turpitudo.
Adhibent ſacras lectiones, preces Græcas,
exhortationes Hebræas, gratiarum actio-
nes Latinas, quæ omnia per ſe ſunt bona.

Verùm res ipſa aliter ſe non habet 22.
quàm cum Thaide, quæ vt amatores ha-

 beat,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

beat, faciem pingit fuco, collum auro ornat, veſtibus ſplendidis ſe induit: nihilominus tamen eſt fœdiſsima meretrix, pernicies eorum qui ipſius amplexus amauerint.

ADIAPHORA.

1. QVÆ BASILIVS τὰ ἐν ἐξουσίᾳ καὶ μέσα, *Nazianzenus* τὰ ἐν μέσῳ κείμενα, *ea Chryſoſtomus ſcribens in Epiſtolam ad Romanos* λόγῳ ζ, *adiaphora nominat, quo nomine nũc Doctores Eccleſiæ vtuntur in certo operum & actionum genere.*

2. *Et vocant* ἀδιάφορον *tertium genus operum. Nam cùm tria ſunt operum genera, videlicet mandata, prohibita, & quæ nec mandata nec prohibita ſunt, Huic tertio generi nomen* ἀδιάφορον *tribuerunt.*

3. *Eſt ergo* ἀδιάφορον *opus, ſeu res, ſeu actio,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

actio, quæ nec mandatur nec prohibetur, neq; expreſſè neq; implicitè vllo verbo Dei.

De adiaphoris ſequentes diſtinctiones tenendæ ſunt, ne quis error in eorum vſu committatur. 4.

Genus operis in ſpecie non expreſſè præcepti vel prohibiti, aut eſt præceptum aut prohibitum. Si genus præceptum eſt, opus ἀδιάφορον *cenſebitur: at ſi genus prohibitum eſt, nequaquam opus medium & indifferens dicetur.* 5.

Vetitum eſt in genere, ne quis colat DEVM mandatis hominum: ergo miſſa quæ ſub vetito genere continetur, non eſt in adiaphoris ponenda. Nam in genere eſt prohibita. 6.

Hoc genus: Decorum in Eccleſia ſeruandum eſt, mandatur: Sed circumſtantiæ loci, temporis, veſtitus, ſunt liberæ & indifferentes. 7.

Diſcernendum eſt inter libertatem & vſum adiaphororum in Eccleſia. Na- 8.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tura & per ſe liberum eſt ſine pallio ſacro Cœnam celebrare, Sed propter ordinationem Eccleſiæ non eſt vſus liber.

9. Qui enim violat Eccleſiaſticam politiam peccat multis modis. Primùm enim reus fit violati ordinis in Eccleſia. Deinde autoritatem magiſtratus contemnit. Tùm infirmorum conſcientias vulnerat. Poſtremò nocet exemplo, et caritatem erga fratres violat.

10. Quantum ad rerum indifferentium vſum priuatum attinet, Paulus diſcernit inter fidem & factum. Fidem probat Paulus, Exempli cauſſa, vt ſi quis credit ſibi licere veſci quolibet cibo. Factum improbat, ſi fiat cum offendiculo infirmorum. Omnia, inquit, munda mundis, ſed malum eſt homini, qui per offendiculum veſcitur.

11. Præterea Adiaphora conſideranda ſunt dupliciter. Primùm in ſe vt ſunt res mediæ. Deinde ex ratione perſonarum, quæ illis vtuntur.

Si

Si per ſe conſiderantur, neque placent neque diſplicent DEO: vt, cantare in choro, aut quodlibet aliud opus medium facere: vt, ieiunare, &c. 12.

Verùm ſi ex qualitate perſonarum conſiderantur, magnum eſt diſcrimen. 13.

Si perſonæ vtentes adiaphoris ſunt fideles, placet vſus adiaphororum Deo, non vt cultus per ſe, ſed propter aliud. 14.

At ſi vtentes adiaphoris ſunt infideles, quoniam illorum mens & conſcientia eſt polluta, non poteſt Adiaphororum vſus Deo placere. 15.

Breuiter, fides & caritas ſolæ moderantur vſum rerum indifferentium. Nam vt fides nouit, quid liceat: ita caritas ſpectat, quid proſit. 16.

Has regulas ſi cogitarent quidam, minùs turbarent infirmos inutilibus diſputationibus, & magis ſtuderent concordiæ & ædificationi mutuæ. 17.

VETVS ET NOVVM TESTAMENTVM.

1. ANTE OMNIA firmiſsimè tenendū eſt, quòd omnibus temporibus inde vſque à lapſu primorum parentum eadem fuerit & ſit ratio conſequende ſalutis & vitæ æternæ, videlicet per vnicum CHRISTVM, cuius iuſtitiæ efficiuntur participes, quotquot in ipſum credunt.

2. Quare quantum ad expiationem peccati attinet, vnum eſt fœdus ſeu Teſtamentum DEI perpetuum, quo Deus ſe obligat ad remittendum peccata omnibus, qui ad Chriſtum confugiunt.

3. Etſi autem huius fœderis, ſi verbum hoc ſpectes, nulla facta eſt mentio, antequam Dominus hoc fœdus cum Abrahamo

inijt: tamen res ipſæ quæ ad ſubſtantiam
huius fœderis pertinent, ſemper Patribus,
etiam ante diluuium, notiſsimæ erant.
Res voco promiſsionem reparationis 4.
per Chriſtum, & fidem huius promiſsionis.
Nam promiſsio in Deo, & fides in homi-
ne, ſunt huius fœderis partes, vt ita di-
cam, ſubſtantiales.
Pactio inter Deum & Abrahamum 5.
hæc fuit: Statuam, ait Dominus, pactum
meum inter me & te, intérq; ſemen tuum
poſt te in generationibus ſuis, fœdere ſem-
piterno, vt ſim ſcilicet tibi in Deum, &
ſemini tuo poſt te.
Hîc primùm conſideranda eſt mate- 6.
ria ſiue fundamentum huius fœderis, quod
eſt promiſſum ſemen. Nam quicquid De-
us promittit ſalutare, ratum eſt in filio qui
nos cum Patre reconciliat.
Deinde cogitanda eſt bonitas & φιλαν- 7.
θρωπία DEI, qui tantam rationem huma-
næ fragilitatis habeat, quòd ſe velit etiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

fœdere obſtringere, vt ſciamus immobile ipſius conſiliũ eſſe, de fauore ipſius erga nos

8. *Adhæc, perpendenda eſt amplitudo promiſſionis factæ Abrahamo, videlicet, quòd ad ſemen Abrahæ ſe extendat, idq́; in ſempiternum. Verum autem Abrahæ ſemen definit Paulus, Rom: 4. 9. Gal: 3. eſſe omnes qui inſiſtunt veſtigiys fidei Abrahæ, hoc eſt, qui credunt promiſſioni gratiæ ſicuti Abraham fecit.*

9. *Præterea cùm hoc fœdus ſempiternum dicitur, ſignificatur quòd DEVS immortalitatem det ſuis confœderatis. Nam ſi periremus per mortem, nullo modo conſtaret perpetuitas fœderis, cùm Deus ſit Deus viuorum, hoc eſt, non ſolùm creator & ſuſtentator, ſed etiam ſaluator & donator æternæ vitæ.*

10. *Quoties igitur huius fœderis fit mentio, toties prædicatur immortalitas confœderatorum DEI. Primùm enim ſpiritu, Deinde corpore et ſpiritu æternùm viuent.*

Huic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Huic pacto reſpondet fides Abrahæ 11.
& ſeminis eius. Nam cùm Deus ſe nobis
fœdere obſtringit ad dandam ſalutem, ſi-
mul nos obligat ad fidem & nouam obedi-
entiam ex fide præſtandam. Ideò dicit A-
brahamo: Ambula coram me & eſto per-
fectus.

Vt hoc æternum fœdus Dei cum Ec- 12.
cliſia habet fundamentum & materiam,
ſemen promiſſum: ita varijs typis olim ad-
umbratum, tandem Chriſti aduentu in mun-
dum completum eſt, & per eiuſdem ſangui-
nem confirmatum.

His ita conſtitutis, iure quæritur, cur 13.
duorum teſtamentorum Scriptura memine-
rit, quorum alterum vetus, alterum nouum
nominat: præſertim cùm ſit extra omne
dubium, vnum tantum perpetuum fœdus
eſſe, quoad expiationem peccati & æter-
nam hæreditatem attinet.

Dominus apud Ieremiam ita loquitur: 14.
Ecce dies venient, dicit Iehouah, & feriam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

cum domo Iſraël & cum domo Iuda pa-
ctum nouum, non ſecundum fœdus quod
pepegi cum patribus eorum, in die qua ap-
præhendi manum eorum, & educerem eos
de terra Ægypti, &c. Sed iſtud eſt fœdus
meum quod feriam cum domo Iſraël poſt
dies illos, dixit Iehouah: Dabo Legem me-
am in medio eorum, & in corde eorum in-
ſcribam eam, & ero eis in Deum & ipſi
erunt mihi in populum, nec docebunt vltrà
vnuſquiſq; proximum ſuum, & vnuſquiſq;
fratrem ſuum, dicendo: Cognoſcite Iehoua.
Omnes enim cognoſcent me à minimo eo-
rum vſque ad maximum eorum, dixit Ie-
houah. Quia propitiabor iniquitati eorum,
& peccati eorum non recordabor amplius.
15. His Prophetæ verbis ſubiungit Epi-
ſtola ad Hebræos: dum nouum, dicit, an-
tiquatur prius, Quod autem antiquatur ac
ſeneſcit prope interitum eſt.
16. Paulus Gal: 4. docet Agarem ſer-
uam, montis Sinai, & Saram liberam, figu-
ram

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ram fuiſſe cœleſtis Ieruſalem, à qua fluxit
Euangelium, additque his notari duo Te-
ſtamenta : Vnum quidem in ſeruitutem
generans : Alterum verò in libertatem ge-
nerans : Vt enim vetus Teſtamentum A-
gari generanti in ſeruitutem : ita nouum
Saræ generanti in libertatem, compara-
tur.

Nonum caput ad Hebræos longam 17.
collationem inſtituit veteris & noui Teſta-
menti. Et ſumma rerum huc redit, quòd
vetus fuerit vmbra noui, quod vt confir-
matum eſt morte & ſanguine CHriſti:
ita duraturum eſt in perpetuum abolito
veteri.

Ex his Scripturæ teſtimonijs conclu- 18.
ditur, quòd vt vetus Teſtamentum ſit pro-
miſſio certæ ſedis & regni politici, cum
conditione Legis & ceremoniarum, ad hunc
finem ordinata, vt in hoc certo populo naſce-
retur Meſſias, & conſeruaretur ibi memo-
ria promiſſionis gratiæ, vſque ad aduentum
Meſſiæ:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Meßiæ : ita nouum Teſtamentum eſt promißio remißionis peccatorum, iuſtitiæ, Spiritus ſancti, vitæ æternæ, propter CHriſtum æternum ſacerdotem, cum conditione fidei & obedientiæ ex fide præſtandæ.

19. *Vetus igitur Teſtamentum ſubſeruit nouo, ipſumq́ adumbrat. quare vt illud* σκία, *ita hoc* εἰκὼν *ab Apoſtolo nominatur. Omnia enim veteris Teſtamenti ſunt veluti quædam* σκιογραφίαι *noui Teſtamenti.*

20. *Cùm ita proprijßimè, Apoſtolica & Prophetica phraſi, accipitur vetus Teſtamentum: nequaquam complectitur promiſſiones gratiæ, quæ ad nouum Teſtamentum, ſicuti rectè teſtatur Auguſtinus, referendæ ſunt.*

21. *Porrò cùm politia Moſis perierit, cùm Aaronicum Sacerdotium cum omnibus ſuis ceremonijs, purgationibus & ſacrificijs deſierit, Breuiter, cùm vetus Teſtamentum per CHriſti aduentum ſublatum, aut potius completum ſit : iure quæ-*

ritur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ritur de Decalogo, quæ pars legis Moſaicæ fuit, num is quoque ſit ſublatus? Ad hanc quæſtionem ita reſpondeo: Quatenus Decalogus eſt pars legis Moſaicæ nos nequaquam obligat, ſed quatenus æternam normam voluntatis DEI continet, perpetuò durat, ſicuti etiam multa alia, quæ in Moſe ſunt naturalia.

Verùm in eo, hoc eſt, in Decalogo ſpe- 22.
ctandus eſt duplex vſus, iuxta rationem duplicis ſtatus hominis. Nam ſi tempus hominis ante reuelationem Chriſti in homine, hoc eſt, ante iuſtificationem hominis per fidem Chriſti reſpicis, vt ipſe homo vetus dicitur: ita Decalogus analogia quadam veteri Teſtamento ſubijci poteſt. Nam pædagogia quædam eſt ad Chriſtum, hominem accuſans & damnans, quod non habeat iuſtitiam quam requirit Lex. Vnde homo impellitur ad quærendum Chriſtum, qui eſt finis Legis in iuſtitiam omni credenti. Hoc ſenſu Paulus Legem moralem

nouo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nouo Teſtamento opponit 2. Cor: 3. *At ſi tempus hominis poſt reuelationem Chriſti in homine attendis, vt ipſe homo nouus eſt effectus: ita Decalogus norma vitæ noui hominis eſt, quæ nunquam aboletur.*

23. *Ex his luce clariùs apparet diſcrimen veteris & noui Teſtamenti. Nam ſi tempus reſpicis, vetus Teſtamentum præcedit reuelationem noui. Si ſubiectum attendis, eadem planè ratio eſt. Si Mediatores, illud per Moſen famulum, hoc per Dominum ipſum adminiſtratum eſt. Si diſpenſationis modum, illud vmbratile fuit, hoc ipſam rerum imaginem continet.*

24. *Vmbra fuit liberatio Iſraëlis ex ſeruitute Ægypti, oppreſſo tyranno Pharaone: Veritas eſt liberatio populi ex ſeruitute peccati, victo Diabolo. Vmbra fuit introductio Iſraëlis carnalis in terram Canaan, & eiuſdem occupatio: Veritas eſt introductio Iſraëlis ſpiritualis in cœlum, eiuſque hæreditaria poſſeſſio. Vm-*

bra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

bra fuit Legis latio in monte Sina per Moſen: Veritas eſt verbum, quod prodijt de Sion per CHRISTVM. Vmbra fuit Lex in tabulis lapideis ſcripta: Veritas eſt Lex DEI ſcripta in cordibus hominum digito DEI, Hoc eſt, non notitia ocioſa, ſed fiducia efficax, qua ſtatuimus & ſentimus DEVM nobis eſſe propitium remiſſis peccatis, quáque excitantur in nobis motus congruentes legi Dei. Atque hæc eſt inchoatio Decalogi. Vmbra fuit miniſterium mortis: Veritas eſt miniſterium Spiritus & vitæ. Breuiter, vmbræ ſunt Moſaica omnia, Politia, Sacerdotium, purgationes, ſacrificia, &c. Veritas eſt IESVS CHRISTVS cum ſuis beneficijs.

Horum attenta conſideratio ſeruit 25.
imbecillitati noſtræ, & oſtendit vnam fuiſſe ſemper ſalutis conſequendæ rationem, videlicet, per fidem gratuitæ promiſſionis in Ieſu Chriſto.

Quare

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

26. *Quare deteſtandi ſunt furores illorum, qui falſò imaginati ſunt triplicem ſalutis viam, videlicet, per legem Naturæ, per legem Moſis, & per legem Chriſti, ac ſi tria fuiſſent fœdera DEI ſubſtantiâ diuerſa.*

CHRISTIANA LIBERTAS.

1. *DOctrina de libertate Chriſtiana rectè explicata vberrimam conſolationem continet: quare eius explicatio grata debet eſſe pijs mentibus.*

2. *Vt autem non, quaſi in limine, impingamus, procul ſeiungamus oportet ſomnia Iudæorum de regno Meſſiæ terreno, enthuſiaſmos Anabaptiſtarum de imperio Sanctorũ in mundo ante extremum diem, & furores Libertinorum, qui libertatis prætextu ſe omni turpitudini proſtituunt.*

Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Nam Epitheton Chriſtiana, differen- 3.
tiam facit, qua hæc libertas, & à ciuili libertate, & ab aliarum Sectarum ficta libertate, diſcernitur.

Deinde cùm de Chriſtiana libertate 4.
agimus, eſt etiam accuratè diſcernendum inter libertatem perſonæ, & libertatem voluntatis. Vt enim huius diſtinctionis obſeruatio, multum lucis adfert huic doctrinæ: ita eiuſdem confuſio, multos errores gignit, & diſputationes infinitas parit. Quare de vtraque, hoc eſt, perſonæ & voluntatis libertate, ordine & diſtinctè dicemus.

De libertate perſonæ Chriſtus loqui- 5.
tur, cùm ait: Si Filius vos liberauerit, verè liberi eritis.

Hoc dictum Chriſti manifeſtè do- 6.
cet, quod nemo ſit verè liber ſine Chriſto, vnde ſequitur hanc libertatem non eſſe ciuilem aut politicam, ſed multo auguſtiorem, nec eſſe carnalem, ſed ſpiritualem.

Qualis autem hæc libertas perſonæ 7.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſit partim ex collatione ſeruitutis ſpiritualis cui opponitur, partim ex manifeſtis oraculis Scripturæ intelligi poteſt.

8. Adam peccans factus eſt reus coram DEO, incurrit in iram Dei, obnoxius factus eſt morti æternæ, & amiſſo ſpiritu libertatis, triſtiſsimo ſeruitutis iugo eſt preſſus, ac poſtea tales genuit filios, qualis fuit ipſe pater, hoc eſt, ſeruos.

9. Eſt igitur ſpiritualis ſeruitus, propter peccatum eſſe reum iræ DEI, eſſe maledictum à Deo, eſſe obnoxium morti æternæ, & iugo ſeruitutis premi, adeóque ſeruum peccati eſſe.

10. Huic ſeruituti cùm libertas ſpiritualis opponitur: neceſſe eſt vt ſit liberatio à peccato, ab ira DEI, à meledictione, à morte æterna, & à ſpiritu ſeruitutis.

11. Nam vt Adam peccans coniecit nos in iſtam triſtiſsimam ſeruitutem: ita Chriſtus iuſtus nos in libertatem vindicauit, modò nos in eius fidem coniecerimus.

Si

Si cauſsa huius liberationis quæritur, 12.
rectiſsimè reſpondetur, quòd merito & efficacia Chriſti perficiatur.

Primùm enim merito nos à peccato 13.
liberat Chriſtus, qui factus eſt λύτρον pro nobis, & Iohannes dicit: Sanguis Chriſti purgat nos ab omni peccato. Merito nos liberat ab ira Dei, quia iram Dei pro nobis ſuſtinuit, iuxta illud: Erat Deus in Chriſto mundum ſibi reconcilians. Item, Hic eſt Filius meus ἐν ᾧ εὐδόκησα. Item, Merito nos à maledictione liberat, iuxta illud: Chriſtus redemit nos à maledictione Legis, factus pro nobis maledictum, Et merito nos à morte æterna vindicat: iuxta illud: Qui credit in ipſum non peribit, Sed habebit vitam æternam: Vel, vt breuiùs dicam, merito obedientiæ crucis expiat peccatum, merito obedientiæ Legis imputat iuſtitiam ſuam omni credenti. Hæc beneficia ſæpè vno gratiæ vocabulo intelliguntur.

Deinde efficacia nos idem CHriſtus 14.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

à Spiritu ſeruitutis liberat. Nam credentes donat Spiritu ſancto, qui libertatem adoptionis obſignat fidelium cordibus, & in eis accendit nouam lucem, & inchoat nouam obedientiam. Hoc Chriſti liberatoris beneficium, Donum per gratiam ab Apoſtolo nominatur.

15. Cum his duobus libertatis gradibus, quorum prior gratiæ vocabulo, poſterior doni appellatione ſignatur, coniunctus eſt tertius gradus poſt Chriſtum exhibitum, Liberatio à ritibus Moſaicis, quemadmodum docet Paulus in multis locis. Non enim Chriſtianus obnoxius eſt ritibus & ceremonijs Moſaicis. Nam illi vt vmbræ finem habuerunt adueniente Chriſto, & peracto λύτρῳ pro nobis.

16. Quartum libertatis gradum Paulus addit, Liberationem à traditionibus humanis, ne videlicet vllas traditiones humanas putemus ad ſalutem neceſſarias eſſe, vt debitum cultum. Quas tamen ordinis

&

& εὐσχημονίας gratia ſeruare, ſi ſint piæ, oportet.

Hanc libertatem offert Euangelium 17.
omnibus qui conuertuntur, cùm prædicat pœnitentiam & remiſsionem peccatorum, in nomine Chriſti.

Ex his quæ hactenus expoſuimus, 18.
plenam definitionem libertatis Chriſtianæ, quæ inchoatur in hac vita, extruamus. Libertas Chriſtiana eſt manumiſsio ſpiritualis parta per Chriſtum, quam offert Euangelium in nomine Chriſti, qui vt merito ſuo credentes liberat à peccato, ira Dei, damnatione Legis, morte æterna, ritibus Moſaicis & humanis traditionibus, adeóq; ſua iuſtitia ornat: ita efficacia eoſdem donat Spiritu ſancto, qui & obſignat in ipſis libertatem adoptionis, & flectens eorum corda ad nouam obedientiam, inchoat in eis vitam æternam.

Hæc inchoata libertas perſonæ lo- 19.
cum habet in hac vita, per quam fit tranſi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tus ad plenam libertatem, qualis futura eſt poſt iudicium, quando deleto peccato, placata ira DEI, abolita morte, & ſublatis omnibus calamitatibus, donabimur æterna iuſtitia, & erimus conformes DEO in omni æternitate.

20. *Hinc æſtimari poteſt, quantus theſaurus Eccleſiæ Chriſti ſit libertas Chriſtiana, de qua fruſtra gloriantur, qui viuunt ſine pœnitentia, & contra conſcientiam peccatorum cœno ſe miſerè inuoluunt. Hi enim miſerrimi ſerui ſunt, iuxta dictum Chriſti: Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.*

21. *Contrà verò, qui retinent fidem & bonam conſcientiam, militantes honeſtam militiam, iuſtè gloriari poſſunt ſe liberos eſſe. Nam vt Paulus ait: Nulla condemnatio eſt ijs qui ſunt in CHriſto IEſu, & non ſecundum carnem ambulant, ſed ſecundum Spiritum. Nam lex Spiritus vitæ in Chriſto liberauit me à Lege peccati & mortis.*

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hæc rectè expenſa confutant errores 22.
Iudæorum, Papiſtarum, Anabaptiſtarum, Libertinorum & aliarum Sectarum omnium, quæ ſecùs docent de libertate, quàm offert Meßias.

Iudæi dum ſomniant mundanum im- 23.
perium Meßiæ, contra dictum Chriſti, Regnum meum non eſt de hoc mundo, de libertate Spiritus planè nihil intelligunt.

Papiſtæ etſi libertatem ſpiritualem 24.
agnoſcunt: tamen ab eius poßeßione homines abducunt, dum alia merita, & aliam ſatiſfactionem pro peccato, quàm ſolius Chriſti, hominibus obtrudunt.

Anabaptiſtæ nihilo meliores Iudæis 25.
ſunt. Nam & illi fingunt libertatem externam, excußo ciuilis magiſtratus iugo, & ſomniant Chriſtianos debere dominium in mundo obtinere, mille annos ante iudicium. Horum dilirium paulatim ſponte ſua collabitur.

Libertini noſtræ ætatis, prorſus à 26.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Diabolo dementati, frenum laxant cuiuis carnis laſciuiæ, vt ſine vllo ſcrupulo, vnuſquiſq; viuat ſuo arbitratu, Chriſtianam libertatem definientes licentiam quiduis faciendi, ſine omni honeſtatis & turpitudinis diſcrimine.

27. Hos beluinos fœtores qui non extremè odit, eum porcum eſſe, imò Diabolum potiùs quam hominem dixero.

28. His ergo erroribus de Chriſtiana libertate profligatis, veram ſententiam quam propoſui amemus, ac caueamus ne vllis Satanæ impoſturis circumuenti, Libertate quam in Chriſto habemus, excidamus, ac rurſus in laqueos ſeruitutis incurramus, in certiſſimum animarum & corporum interitum.

29. Libertas voluntatis variat tempore. Nam alia eſt eius ratio ante conuerſionem perſonæ, alia in conuerſione, alia poſt conuerſionem, præſertim in actionibus ſalutaribus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Ante conuerſionem voluntas hominis 30.
ſponte ſua ſerua eſt, quantum ad actiones
ſalutares attinet. Nam & iudicio aberrat
& electione decipitur, & conatu ſuccum-
bit, vt non queat niſi pro qualitate ſua ma-
lè velle, Rom: 3.

In conuerſione Spiritus ſanctus in 31.
verbo eſt efficax, & non ſolùm mouet vo-
luntatem, ſed mouendo immutat, non per-
tinaciter ſe opponentem Spiritui ſancto.
Hoc ita eſſe & Scriptura atteſtatur, &
Sanctorum experientia comprobat.

Poſt conuerſionem in renatis volun- 32.
tas eſt libera, non ex natura ſed ex gratia.
Nam & mens illuminata eſt Verbo &
Spiritu, & voluntas eſt conuerſa ad De-
um, & conatus iuuatur.

Verùm quia magna in natura adhuc 33.
imbecillitas reliqua eſt, non poteſt hæc li-
bertas perfectiſſima eſſe, Sed habet ſua
incrementa, prout fides in corde creſcit.

Cùm Scholaſtici Doctores diſtinguunt 34.

 inter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

inter liberum arbitrium naturale, & gratuitum, rectiſſimè faciunt. Nam vt liberum arbitrium naturale eſt rerum naturalium, quæ ſunt hominum iudicio & electioni expoſitæ: ita liberum arbitrium gratuitum eſt, cùm DEVS in nobis operatur ſalutaria, vt cognoſcere, velle & facere. Hoc habent ſoli renati, non naturâ, ſed dono.

35. Vt gratuitum hoc liberum arbitrium eſt præſtantius & perfectius naturali tantùm (quale eſt in non renatis:) ita gratuito renatorum præſtantius eſt, & perfectius liberum arbitrium (etſi naturale eſt) Angelorum: & omnium præſtantiſſimum & perfectiſſimum liberum arbitrium in DEO eſt. Nam huius natura perfectiſſima, & vis cognoſcendi præſtantiſſima coniunctæ ſunt cum omnipotentia & liberrima voluntate.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

SCANDA-LVM.

CVM CHRISTVS dicit: Neceſſe eſt venire ſcandala: & væ 1.
homini per quem venit
ſcandalum, non ſolùm
ſignificat magna pericula fore Eccleſiæ
à ſcandalis, ſed etiam denunciat grauiſſimas pœnas ſcandalorum autoribus.

Verùm quia non omnia Scandala 2.
ſunt vnius generis, nec omnia æquali reatu obſtringunt, operæpretium eſt rectè
ſcandalorum genera diſtinguere & explicare.

Scriptura has voces vſurpat, σκάνδαλον, πρόσκομμα & ἐγκοπήν. *Scandalum pro-* 3.
pryſſime ſignificat tigillum in inſtrumentis, quibus capiũtur mures, vulpes, lupi, &c.
Vnde Eccleſia nomen tanſtulit ad inſidias,

ſeu

ſeu tendiculas, quibus capiuntur homines veluti beſtiæ tendiculis. Πρόσκομμα *propriè eſt, cùm in via aliquid obycitur pedibus, in quod incurrens impingit aut cadit, vnde mala exempla veluti ſaxa quædam ſunt, in quæ incurrentes impingunt.* Ἐγκοπὴ *ipſa offenſio eſt ſeu impactio.*

4. *Erit igitur ſcandalum generatim, quicquid alicui vel cauſſa vel occaſio offenſionis eſt, Hoc eſt, quicquid impedit quo minus inoffenſo curſu pergamus in lege Domini. Nam quæ ita offendunt, ſunt veluti tendiculæ ſeu obices quibus in via Domini ad caſum impellimur.*

5. *Bernhardus duplex ſcandalum facit, videlicet interius & exterius. Interius vocat, cùm vetus homo offendiculum præbet nouo homini. De quo interpretatur dictum Domini, Matth: 5. Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue illum &c. Vbi per oculum, manum, & pedem, intelligit concupiſcentias prauas, quæ ſæpè nouum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

uum hominem moleſtant, vt inoffenſo curſu non pergat in via Domini. Exterius definit quod foris accedit, & præbet vel cauſsam vel occaſionem ruinæ.

6. *Hoc exterius ſcandalum de quo potiſsimùm Theologi diſputant, eſt duplex, videlicet datum & acceptum. In vtroque duo ſpectanda ſunt, ſcilicet materiale, hoc eſt, factum ipſum, & formale, hoc eſt, imitationis ſeu offenſionis occaſio, vnde ſcandali nomen eſt.*

7. *Datum ſcandalum eſt, cùm aliquis efficacem cauſsam lapſus alicui dat ſeu præbet. Hoc, ſi materiale ſpectes, aut oritur ex facto per ſe malo, hoc eſt diſertè prohibito lege DEI: aut ex facto in ſe adiaphoro, ſed intempeſtiuè vel facto vel omiſso, contra caritatis regulam. In illo, duplex peccatum: in hoc, ſimplex eſt.*

8. *De priori genere loquitur Chriſtus ad Petrum: Vade poſt me Satana, ſcandalo es mihi. Etſi enim Chriſtus non impegit:*

pegit: tamen dictum Petri reuera offendebat, & potuit infirmis occaſio eſſe ruinæ. Fuit ergo dictum Petri actiuum & datum ſcandalū, etſi paſſiuè Chriſtus non impegit.

9. Hoc ſcandali genus datum malo exemplo, hoc eſt, actionibus vel omiſſionibus pugnantibus cum lege DEI, omnes quibus ſalus curæ eſt, non ſecùs quàm infernum ipſum cauere debent.

10. Hoc, eſt illud ſcandalum quod tam multis præbet occaſionem præcipitij in æternam mortem. Huic omnes hæreſes, omnia flagitia, Breuiter, quicquid aduerſatur dilectioni DEI & dilectioni proximi, ſubijcitur.

11. Autoribus huius ſcandali Chriſtus θρηνῶδες illud ἐπίφθεγμα væ accinit: & addit, meliùs eſſe homini illi, vt alligata mola aſinaria collo eius, ſubmergatur in profundum maris.

12. Variat & hoc genus ſcandali pro perſonarum differentijs. Nam ſi datur à perſo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

perſona quæ verſatur in mundi theatro, & in aliqua dignitate eſt conſtituta, magis nocet exemplum, & pluribus ruinam adfert, quàm ſi priuatam vitam ageret, aut alioqui obſcura eßet perſona. Vt enim quò ingentius fuerit ſaxum cadens ab alta rupe, eò plura fragmenta facit: ita quò dignior fuerit perſona, & in ſublimiori dignitatis culmine conſtituta, eò plures in lapſum ſecum trahit cum cadit: quare & maiorem pœnam meretur, Vt Dauid ob adulterium grauiùs punitur, quàm obſcurus ciuis.

De poſteriori genere loquitur Paulus 13.
cùm inquit: Si eſca ſcandalizat fratrem meum non veſcar carnibus in æternum, ne fratrem meum ſcandalizem. Non enim vult Paulus cum offenſione proximi, vel vti rebus adiaphoris, vel abſtinere ab earũ vſu.

Verùm hîc triplex hominum genus 14.
conſiderandum eſt Quidam enim ſunt docti Chriſtianam libertatem: ideò firmi habentur:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

bentur: his non eſt ſcandalo factum adiaphorum: ſed potiùs gaudio & conſolationi. Nam ex mutua firmitudine in negotijs pietatis non parum gaudent verè pij. Quidam ſunt obſtinati & indociles, quales fuêre Phariſæi, de quibus regula Chriſti notanda eſt: Sinite eos quia cœci ſunt & duces cœcorum. Quidam ſunt infirmi & veluti puſilli in ſchola Chriſti, Horum ratio habenda eſt in vſu Adiaphororum. Nam qui cum ſcandalo talium, hoc eſt, infirmorum vtitur rebus adiaphoris, caritatis Legem violat & fidem CHriſti abijcit.

15. Bernhardus hoc etiam comprobat: Non omnium (inquit) ſcandala æqua lance ſunt pendenda. Aliter namque accipienda ſunt puſillorum, aliter Phariſæorum ſcandala. Illorum quippe ſcandalum de ignorantia: horum verò de malitiâ deſcendit. Illi ſcandalizantur quia veritatem neſciunt: hi quia veritatem oderunt.

Apo-

Apoſtolus duo conſiderari vult in re- 16.
bus & actionibus medijs, videlicet factum
& fidem. Factum liberum vult eſſe, ſi ca-
ret ſcandalo : alioqui non. Fidem ſemper
approbat.

Acceptum ſcandalum eſt, quod homi- 17.
nes ſibi accipiunt, vel ex aliorum rectè fa-
ctis, vel ex alijs rebus quibuſcunq;.

Sed hoc variat. Nam aliud eſt homi- 18.
num ſapientum extra Eccleſiam : aliud
hypocritarum in externo cœtu Eccleſiæ :
aliud piorum, ſed infirmorum, in Eccleſia.

Mundi ſapientes offenduntur, Pri- 19.
mùm infirma ſpecie Chriſti. Deinde ab-
ſurditate doctrinæ, quam tradit Eccleſia.
Nos (inquit Paulus) prædicamus Chri-
ſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcanda-
lum, Græcis verò ſtultitiam. Tùm mole
ærumnarum, quæ comitantur profeſſionem
Euangelij. Præterea dilatione promiſſio-
nis aduentus Domini.

Horum ſcandalum contemnendum 20.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

eſt forti & inuicto animo, & ſequenda eſt regula Hieronymi, qui ita ait: Dimittendum eſt propter ſcandalum, omne quod poteſt prætermitti ſalua triplici veritate, ſcilicet vitæ, iuſtitiæ, et doctrinæ. Et Bernhardus piè dicit. Melius eſt vt ſcandalum oriatur, quàm vt veritas relinquatur.

21. Hypocritæ, mortua Eccleſiæ membra, quia operibus ſuis nituntur, doctrina iuſtitiæ offenduntur & vita piorum contemnentium hypocriſin: horum ſcandalum vt abominatio ſpernendum eſt.

22. Infirmi in Eccleſia accipiunt ſcandalum à florenti impiorum fortuna, & proſpero rerum ſucceſſu. Vnde Dauid Pſal 73. Mei penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelo ardebam ſuper iniquos, pacem impiorum videns, in miſeria hominum non ſunt, & cum hominibus non affliguntur. Ideò tenuit eos ſuperbia, operti ſunt violentia tanquam veſte, &c. Et paulò poſt ſubiungit: Ergo fruſtrà mundaui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

dauicor meum, & laui in innocentia manus meas.

Sed quid hîc infirmi facient? Hoc Dauid præclarè docet in eodem Pſalmo, cùm inquit: Cogitabam, inquit, vt ſcirem hoc, ſed difficilè erat in oculis meis, donec veni in ſanctuarium Dei, & animaduerterem in nouiſsima eorum. 23.

Hîc Dauid duo requirit in infirmis, qui offenduntur proſperitate impiorum. Primùm vult nos introire in ſanctuarium DEI. Deinde iubet nos in nouiſsima impiorum animaduertere. 24.

Sanctuarium DEI eſt Eccleſia, cui commendata eſt ſapientia illa arcana, de conſilio & voluntate DEI. Hæc ſapientia, nos ita erudire poteſt, modò dociles nos præbuerimus, vt facilè, contemta proſperitate impiorum, credamus inuiſibilia, ſperemus promiſſa, amemus Deum, atque illi adhærentes, dicamus cum Pſalmiſta: Mihi adhærere Deo bonum eſt, poſui in Deo 25.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

domino ſpem meam, vt annunciem omnia opera eius.

26. *Adnimaduertere nouiſsima impiorum eſt conferre finem triſtiſsimum impiorum, cum lætiſsima cataſtrophe piorum. Vt enim impij morte hanc vitam commutantes, rapiuntur ad æternum exitium: ita pij in media morte ſentientes præſentiam DEI, ducatu angelorum, ex præſentis vitæ miſerijs migrant in æternam vitam.*

27. *Hæc cùm pij cogitant, deſinunt æmulari in malignantibus, inuidereq́ iniquitatem facientibus: & ſperant in Domino, & faciunt bonum, ſcientes hæreditatem ſuam in cœlis repoſitam eſſe.*

28. *Hoc cùm ſanctus Iob cogitaret, fortuna impiorum contemta, in medijs ærumnis in hanc vocem erupit: Scio quòd redemtor meus viuat, & in nouiſsimo die reſurrecturus ſim.*

29. *Hinc exitum piorum & impiorum commendat nobis Dominus, propoſitis ex-*

emplis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

emplis purpurati Epulonis & vlcerati Lazari: quorum illum luctus excepit ſempiternus: hunc angelorum chorus in cœlum ſubuexit, vbi æternùm beatus viuet.

30. Finis omnium quæ hactenus à nobis propoſita ſunt, eſt, vt animis noſtris verbo Dei confirmatis, et moribus noſtris ad normam Legis diuinæ compoſitis, ſimus ſynceri & ἀπρόσκοποι in diem Chriſti, pleni fructibus iuſtitiæ, qui fiunt per Chriſtum Ieſum in gloriam & laudem Dei.

CRVX.

1. QVONIAM ECCLESIA DEI ſemper ſubiecta eſt cruci in hac vita, neceſſarium eſt rectè inſtitui pios de cruce: ne fracti crucis ſcandalo, abijciant confeſſionem: id quod, proh dolor, multis accidiſſe certum eſt.

2. Nominamus autem crucem, quamuis afflictionem, qua vel tota Eccleſia premi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tur: vel ſingula eius membra, vel caſtigantur vel probantur: ſiue id in corpore, ſi in animo fiat.

3. Vt autem diſtinctiùs de hac re dicamus quatuor ordine exponemus. Primùm cauſſas Crucis recitabimus. Deinde diſcrimina crucis piorum & ſupplicij impiorum, colligemus. Tùm quo animo pijs crux ſit ferenda, indicabimus. Poſtremò vnde conſolationes ſub cruce petendæ ſint, aperiemus

4. CAVSÆ crucis, cùm in nobis ipſis, tùm extra nos quærendæ ſunt.

5. In nobis ipſis tres cauſſæ crucis ſunt manifeſtæ, quorum prima eſt peccatum in nobis habitans. Secunda, Concupiſcentia quæuis inde pullulans. Tertia, quotidianus lapſus, quem peccatum inhabitans, per ſuas concupiſcentias, gignit & producit in conſpectum.

6. Hæ tres cauſſæ ſub genere culpæ ponuntur, quæ culpa quia violat legem Dei, iuſtè cruce reprimitur & caſtigatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Extra nos cauſſæ crucis ſunt qua- 7.
tuor. Nunc enim Satanas Eccleſiam moleſtat: Nunc membra Diaboli eandem cruciant: Nunc benigniſſimus Pater caſtigat: Nunc obiecta in cuiuſq; vocatione perplexitas & difficultas, perturbat.

Diabolus hoſtis humani generis et præ- 8.
cipuè Eccleſiæ, circumiens vt Leo rugiens, quærit quem deuoret, hoc eſt, molitur Eccleſiæ interitũ, mendacio et homicidio. Id quod et primi parentes experti ſunt, et tota poſteritas eorum omnibus temporibus experta eſt, & experietur vſq; ad extremum diem.

Membra Satanæ, vt ſunt Sycophan- 9.
tæ, tyranni, hypocritæ & flagitioſi non parum moleſtant Eccleſiam.

Sycophantæ ſunt qui de ſapientia ſua 10.
gloriantes doctrinæ Eccleſiæ inſidiãtur. Hi ſunt vel extra viſibilem Eccleſiam, & manifeſtè totam Eccleſiæ doctrinam abijciunt, & derident vt ſtultam, quales ſunt Mahometiſtæ, Iudæi indurati, & aliæ profanæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

gentes, quæ Chriſti nomen auerſantur: Vel in Eccleſia ſunt viſibili & volunt Chriſtiani appellari. Hi non totam doctrinam, ſed nunc hanc partem nunc illam, vel deprauant, vel prorſus abyciunt. Hos hæreticos appellamus.

11. Tyranni à Sycophantis & Sophiſtis excitati, bella Eccleſiæ Dei mouent, & violenta manu conantur Eccleſiam opprimere, Sed non eodem modo. Quidam enim apertè nomen Chriſti deteſtantur, atque ideò pios perſequuntur, vt Turca, Saraceni, & aliæ profanæ gentes. Quidam Chriſti nomen ſe magnifacere ſimulant, ſed tamen ſanguine Sanctorum, curſum Euangelij occludere moliuntur, quorum anteſignanus eſt Papa, hoc eſt, Antichriſtus ille, de quo prædictum eſt ab Apoſtolo, 2. Theſſal: 2. Huic militant multi principes, quidam errore, quidam malitia.

12. Hypocritæ ficta religione ſua, non paruam moleſtiam Eccleſiæ inferunt. In

horum

horum numero ſunt Monachi, Moniales, Canonici, Vicarij, Sacrificuli. non quidem omnes, ſed eos tantùm intelligo, qui Papæ caſtra ſequuntur, & abdomini ſuo potiùs quàm DOMINO ſeruiunt.

Flagitioſi ſunt, quos Græci ἀλάστορας 13.
vocant. Horum cauſſa, præſertim cùm in caſtris Eccleſiæ tanquam ciues Eccleſiæ delite ſcunt, multum affligitur Eccleſia, vt hiſtoriæ et experientia docet. Vnius Achan ſcelere, exarſit ira Dei in populum. Facinus Roboam, multis fuit exitio. Stuprum vxoris Leuitæ, plurimis, etiam pijs, ceſſit in perniciem corporum & fortunarum.

Quòd autem innocentes ſæpè affligan- 14.
tur propter paucorum flagitia, etiam homines ſapientes extra Eccleſiam, norunt. Sophocles refert propter Oedipi inceſtum, Thebanum regnum fuiſſe peſte vexatum. Homerus propter abreptam ſacerdotis filiam, magnam Græci exercitus partem deletam eſſe, teſtatur. Heſiodus interdum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

vnius ob noxam totam Rempub : affligi affirmat.

15. Inter cauſſas Crucis externas, tertium locum tribuimus benigniſſimo cœleſtis patris conſilio & paternæ voluntati. Hic enim ſæpè alienum opus facit, vt faciat ſuum, hoc eſt, occídit & mortificat, vt viuificet & ſaluet.

16. Eſt ergo vtrumq; ſpectandum diligenter, quando DEVS cruce caſtigat Eccleſiam, videlicet, iudicium & miſericordia. Iudicium eſt, quòd propter peccata noſtra punimur. Ideò Dominus ait : Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Miſericordia eſt, quòd punit vt conuertat, iuxta illud Pauli 1. Cor: 11. Cùm iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur

17. Cùm his congruit Auguſtini dictũ Pſal: 98. Cum blandiris, pater es, cum cędis pater es: blandiris ne dificiã, cædis ne peream.

18. Vt ergo Mirrha acris & amara eſt, & tamen ſanat vulnera : ita Crux, etſi carni

*ni inſuauis eſt : tamen temperata fide ne-
quaquam exitialis, ſed ſalutaris exiſtit.*

Quarto loco inter externas cauſſas 19.
*Crucis, ſequitur difficultas quæ in cuiuſq;
vocatione obijcitur. Nulla enim eſt vocatio
tam exigua, quin habeat ſuam moleſtiam
adiunctam, modò quis non fraudulenter
faciat opus Domini.*

Hoc quàm verum ſit conſpicitur in 20.
*regimine domeſtico : In gubernatione po-
litica : In adminiſtratione eccleſiaſtica, vt
taceã de omnibus alijs vocationis generibus.*

SECVNDVM quod propoſui, 21.
*fuit de diſcrimine crucis piorum, & ſup-
plicij impiorum.*

Eſt autem hoc diſcrimen potiſſimùm 22.
*colligendum ex his quinq;, videlicet, ex
cauſis efficientibus, finibus, effectibus, tem-
pore & loco.*

Si cauſſas efficientes reſpicis, quas 23.
vocant προκαταρκτικὰς, *Deus pios paterna
virga ex paterno amore caſtigat : Im-
pios verò & inemendabiles, flagello iræ &*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

furoris ſui premit. Illos igitur, vt pater: hos, vt iudex, punit.

24 *Si fines reſpicis, pios punit DEVS in ipſorum bonum: Impios qui emendari & conuerti nolunt, in interitum eorum: hoc eſt, pios quidem punit, vt cruce probentur: impios verò, vt vel cruce reſipiſcant, vel dignis ſupplicijs coërceantur.*

25. *Effectus quoq; variant. Pij, vt Iob, Dominum benedicunt ſub cruce, Impij fremunt aduerſus DEVM & triſtantur: Pij erudiuntur, Impij confunduntur: Pij probantur, Impij perturbantur: Pij patientia ſub cruce diſcunt & inuocant, Impij impatientia victi deſperant.*

26. *In tempore quoq; permagnum eſt diſcrimen. Pij ad breue tempus, vt poſtea cum Chriſto glorificentur: Impij perpetuo malo inuoluuntur, quorum præſens afflictio præludium eſt ſuppliciorum æternorum.*

27. *In loco quoq; differunt crux piorum, &*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& impiorum pœna. Nam pij in hoc mundo tantùm erudiuntur : Impiorum ignis nunquam extinguetur.

TERtium membrũ noſtræ partitionis 28.
fuit, quonam animo pijs ferenda ſit crux: id quod paucißimis verbis exponi poteſt.

Pij hominis animus ſub cruce in hunc 29.
modum erit compoſitus. Primùm omnium renunciabit veteri homini & eius concupiſcentijs, vt tanquam noua creatura in Chriſto, non ampliùs iuxta carnis, ſed iuxta Spiritus & noui hominis imperium viuat. Secundò fides vera prælucere debet in omnibus ærumnis, videlicet probris & cruciatibus. Hæc fides quia nititur merito & interceßione Chriſti, facilè victrix euadet. Tertiò, quicquid iam mali euenerit, accipiendum eſt, tanquam ex manu optimi patris. Quartò, præſenti cruce vtendum tanquam auxiliari pharmaco contra omnes animi morbos, ſuperbiam, philautiam, petulantiam carnis, &c. Quintò, Cruce excitabitur

pius,

pius, ad ſtrenuè currendum in propoſito ſalutis ſtadio, per prædicationem DEI, inuocationem & alia pietatis exercitia.

30. Etſi autem ex his QVARTVM quòd in principio propoſuimus, colligi poteſt, videlicet, vnde pius conſolationes ſub cruce petat: tamen prodeſt ad hæc capita conſolationis reſpicere. Primùm cogitet pius in ſe peccatum puniri, vnde excitetur ad pœnitentiam. Secundò, finis intueatur, cur Deus vult Eccleſiam ſub cruce eſſe. Tertiò, hiſtoria piorum, qui cruce probati ſunt, cogitetur: & præcipuè filij DEI. Quartò, cogitetur neceſſitas obedientiæ. Quintò, præſentia Dei erigatur animus, qui dicit: Sum tecum in tribulatione. Sextò, concipiatur fiducia promiſſæ liberationis glorioſæ. Septimò, Conferatur præſens afflictio cum futura gloria. Octauò, Dignitas Crucis attendatur. Nam hac ratione olim glorificandi filij DEI, declarantur conformes imaginis filij Dei vnigeniti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

MAGISTRATVS.

1. QVIA & Solomon dicit abſq; Magiſtratu ruere populum, ibiq; ſalutem eſſe vbi multa ſunt conſilia : & experientia docet fieri non poſſe vt incolumis ſit humana ſocietas ſine Magiſtratu : decet profectò omnes, quibus pietas eſt cordi, rectè de Magiſtratu ſentire, ne cum profanis hominibus, in contemtum ordinationis diuinæ obripiantur, in contumeliam DEI, & in propriam corporum & animarum perniciem.

2. Vt autem hanc de Magiſtratu doctrinam diſtinctiùs explicemus, quinq; nobis excutienda videntur: quorum primum eſt, vnde & quid ſit Magiſtratus. Secundum, quænam ſint conditiones legitimi Magiſtratus. Tertium, quod officium, quiq; fines adminiſtrationis politicæ. Quartum quodnam ius Magiſtratus in ſubditos,

ditos,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ditos, & in illorum bona. Quintum quidnam Magiſtratui debeant ſubditi.

3. *Tota Scriptura docet, & Paulus diſertis verbis affirmat Magiſtratum à Deo eſſe. Non eſt, inquit, poteſtas niſi à Deo. Quæ verò ſunt poteſtates, à DEO ſunt ordinatæ.*

4. *Hæc diui Pauli aſſertio, quæ cum tota Scriptura conſentit, de imperio ipſo Magiſtratúſq; dignitate intelligenda eſt, non autem de confuſione, quæ ſæpè in Imperijs propter ſcelera hominum exoritur.*

5. *Etſi igitur Deus, Neronis imperium conſtituit: Tamen eius ſcelera abominatur & punit.*

6. *Cùm ſcitur quod Magiſtratus ſit à Deo, definitio quoq; Apoſtolica eſt tenenda: videlicet, quòd Magiſtratus ſit ordinatio Dei, ſubditis in bonum, hoc eſt, vt honorentur boni, & puniantur mali, pro delictorum ratione: idq; in hunc finem, vt quieta ſit & tranquilla humana ſocietas, Deo ſeruiens.*

Secun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

SECVNDVM partitionis noſtræ 7.
membrum, eſt de conditionibus legitimi Magiſtratus, quæ Exodi 12. quatuor recenſentur, quæ ſunt: Pietas, Sapientia, Veracitas, & Odium auaritiæ. Vbi enim hæ conditiones in magiſtratu inueniuntur, ſalutaris eſt gubernatio. Contrà, vbi vel omnes, vel aliquæ deſiderantur, moleſta & infelix eſt adminiſtratio.

Impia igitur vox fuit profani Tyran- 8.
ni: Sanctitas, Pietas, Fides, priuata bona ſunt, quâ iuuat Reges eant.

Pietas quæ requiritur in Magiſtra- 9.
tu, caput eſt felicis gubernationis. Monet enim vt magiſtratus in omnibus cauſſis ad Deum reſpiciat, caueátq; ne quid committat, quo illum offendat.

Hinc eſt quòd Ieremias de Ioſia lo- 10.
quens, dixerit ipſum pauperis cauſſam iudicaſſe, eò quòd Dominum cognouerit.

Sapientia in pio principe gubernat 11.
actiones, ne ſophiſtica vſitata in iudicijs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

circumuentus, peruertat iudicium, ac iniuſtitiæ Iuſtitiæ laruam induat. Præterea etiam Sapientia efficit, vt iudex flectat legem ad cauſſam, non cauſſam ad legem.

12. *Veracitas* efficit ne Magiſtratus iudicaturus, falſas legum interpretationes admittat, quæ poſtea in præiudicia raptæ, paulatim omnem æquitatem peruertunt.

13. *Odium auaritiæ* ſynceritatem in iudicando confirmat. Vbi enim iudices ſunt nummarij, actum eſt de æquitate. Nam ſi perſonæ acceptio corruptio eſt iudicij, vt nulli ſit æquitati locus: profectò auaritia efficit, vt iudex potiùs perſonam, quàm cauſſam intueatur.

14. Vbicunq; itaq; hæ quatuor conditiones in gubernatoribꝰ incorruptè adſũt, adminiſtratur regnũ in ſanctitate, vt Sapiens loquitur.

15. TERTIVM membrum, quod in partitione propoſuimus, eſt, de officio Magiſtratus. Hoc Magiſtratus officium in genere, eſt, vt ſit cuſtos Legis vtriuſq;, videlicet, diuinæ et humanæ.

Le-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Legis diuinæ cuſtos eſt, Primùm, 16.
quando exemplo Dauidis, Ioſiæ, Ezechiæ, Theodoſij, Iohannis Friderici ducis Saxoniæ, Chriſtiani III, Regis Daniæ, &c, tollit idololatriam et idololatriæ occaſiones. Secundò, quando veram religionem proponit, conſeruat, & propagat. Tertiò, quando Scholas erigit, docentes et diſcentes fouet. Quartò, cùm alijs ipſe pietatis norma eſt. Rectè enim à Claudiano dictum eſt: Regis ad exemplum, totus componitur orbis. Quintò, cùm religioſa diſciplina cauet, ne quis pateat aditus ad corrumpendam doctrinam, & ad inficiendos mores.

Cuſtos legis humanæ eſt, quando iu- 17.
dicia diligenter exercet, diſciplinam grauiter tuetur, populi vtilitatibus conſulit, Statuum omnium & ordinum iuſtam harmoniam conſeruat, & foris fortiter depellit hoſtes.

Etſi autem arduum opus eſt, cuſto- 18.
dem eſſe vtriuſq; legis, Diuinæ et humanæ:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tamen cùm fides prælucet, & verus affe-ctus ſentitur erga omnia Reipublicæ mem-bra, difficultas non erit maxima.

19. *Nam vt fides rectà ad Deum oculos conuertit in omni neceſſitate, vnde omnis fe-licitas in gubernatione dependet: ita verus affectus erga Rempublicam facit, vt quæ grauiſſima per ſe ſunt, facilia æſtimentur.*

20. *Qualis autem affectus eſſe debeat principis erga ſuos, monet Homerus, cum principem appellat* ἤπιον πατέρα, *Et Xeno-phon in Hierone particulatim idem expli-cat, hiſce verbis.* Νόμιζε τὴν μὲν πατρίδα οἶ-κον, τοὺς δὲ πολίτας ἑταίρους τοὺς δὲ φίλους τέκνα σεαυτοῦ, τοὺς δὲ παῖδας ὥσπερ τὴν σὴν ψυ-χὴν, καὶ τούτους πάντας πειρῶ νικᾶν εὖ ποιῶν.

21. *QVARtum partitionis noſtræ mem-brum quærit de Iure Magiſtratus, cùm in ſubditos ipſos, tùm in ſubditorum bona. Nam hîc etiam frequenter grauia errata incidunt.*

22. *Quid autem de hoc iure ſentiendum*

ſit

ſit ſine errore, & vſitata adulatione τῶν κερκόπων *ex regula Xenophontis ſciri poteſt* Μέτρον δ᾽ αὐτῷ οὐχ ἡ ψυχὴ, ἀλλ᾽ ὁ νόμος ἐστὶ.

Ex hac regula concludo tantum Iuris 23.
Magiſtratum habere in ſubditos & ſubditorum bona, quantum Leges conſentientes Decalogo & legi naturæ, illi tribuunt.

Quantum igitur ad ſubditos attinet, 24.
ius Magiſtratus eſt iuxta quartum Decalogi præceptum, imperare ſubditis neceſſaria officia, cùm ad publicam incolumitatem, tùm ad ſingulorum commoda facientia.

Cùm itaq; publica incolumitas conſer- 25.
uari non poteſt, ſine defenſione ab externis hoſtibus, habet Magiſtratus ius vocandi ſubditos ad bella, vt armis tranquillitas paretur, & defendatur.

Et quia corpus integrum nequaquam 26.
conſiſtere poteſt, niſi ſingula membra ſuum munus fideliter obeant : Magiſtratus ius habet cogendi quemlibet in ſuo ordine

& ſtatu, vt officium faciat, & puniendi eos qui contumaces inueniuntur.

27. *Quantum autem ad bona ſubditorum attinet, Magiſtratus non habet ius ſimpliciter inuolandi nec in publica, nec in Eccleſiaſtica, nec in priuata bona.*

28. *Si ad publica bona reſpicis, nefas eſt vt vnus ad ſe rapiat, quod eſt commune multis. Si ad Eccleſiaſtica, ſacrilegium eſt tranſferre ad pompam & voluptates, quod deſtinatum eſt pietati, hoc eſt, docentibus, diſcentibus, pijs, pauperibus, ſtructuræ templorum & aliarum domorum ſpectantium ad Eccleſiaſticam Rempub. Si ad priuata, manifeſtum latrocinium eſt, & rapina, quæ non erit inulta: ſicuti clarè docet hiſtoria Achab & Naboth.*

29. *Etſi autem Ius in bona ſubditorum non habet Magiſtratus ſimpliciter: tamen ius habet exigendi tributa: ordinaria quidem, ſemper: extra ordinaria verò,*

quando

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

quando hoc poſtulat ingruens aliqua ne-
ceſsitas.

Sæpè enim accidit vt propter maiora 30.
pericula deuitanda, propter hoſtes exter-
nos arcendos, & alias quaſcunq; neceſsita-
tes, extraordinarijs tributis indigeat Ma-
giſtratus : quæ vt ipſe exigendi ius habet:
ita diuino mandato obligantur ſubditi, ad
ſoluendum.

RELIQVVM eſt poſtremum no- 31.
ſtræ patitionis membrum, de analogo officio
ſubditorum erga Magiſtratum : quod ſanè
vna voce honoris in Decalogo ſignatur.

Quia autem hic honor non debet pug- 32.
nare cum præceptis Dei, rectè dicit Poly-
carpus: Magiſtratui honor tribuendus eſt,
qui non eſt religioni contrarius.

Porrò partes legitimi honoris Ma- 33.
giſtratui debiti ſunt plures, quarum prima
eſt ſtatuere ſtatum Superiorum, diuinam
ordinationem eſſe, quam DEVS vult nos
magnifacere. Secunda, libenter ſe ſubijcere

poteſtati maiorum iuxta regulam. Tertia, vera ſtorga Superiores complecti. Quarta, reuereri eos tanquam vicarios DEI, ipſius imaginem geſtantes. Quinta, obedire in honeſtis & licitis, hoc eſt, in omnibus quæ non faciunt ſubditos impios. Vt ſi Magiſtratus iuberet te auream ſtatuam adorare. Tum enim exemplum Danielis ſequi deberes. Idem eſt de ſimilibus iudicium. Sexta, gratitudinem & beneuolentiam omni officiorum genere declarare. Septima, errata maiorum, vel pia ἐπιεικείᾳ tegere vel prudenti diſſimulatione præterire, vel moderatis conſilijs et admonitionibus corrigere. Octaua, ex conſilio Pauli pro ipſis orare

LEGES ET
IVDICIA.

1. MAGNÆ SVNT LAVdes legum ciuilium etiam apud Philoſophos et oratores. Vt corpora

pora noſtra (ait Cicero) ſine mente: ſic ciuitas ſine Lege ſuis partibus, vt neruis, ſanguine, & membris, vti non poteſt.

Fieri enim nequit, vt ſocietas humana 2.
incolumis conſeruetur, niſi ſint gubernatores & rectores diſciplinæ politicæ. Hæc autem diſciplina vt exerceatur iuxta certas legum regulas, neceſſe eſt.

Vt enim nulla familia ſalua eſſe po- 3.
teſt, ſine Oeconomica diſciplina: ita politica ſocietas prorſus collabitur, ſine imperandi & prohibendi autoritate, quæ honeſtarum Legum executrix eſt.

Vt autem Leges rectè & ſine errore 4.
conſtituantur, duo in ipſis requiruntur, videlicet, Ratio & Autoritas.

Ratio hæc, aliunde peti non debet, 5.
quàm ex duobus, videlicet, ex naturæ Lege (cuius Epitome eſt Decalogus) & ex fine Legis.

In natura ipſa, ſunt ſemina quædam 6.
iuſti & honeſti, præterea iudicium, quo iu-

ſta & honeſta iniuſtis & turpibus præfe-rantur. Hæc ſemina & hoc iudicium con-firmantur voce Dei, hoc eſt, Decalogo.

7. Finis Legis eſſe debet, vt iuſtitiæ nor-ma homines retineantur in officio, & inter ſe iuſtitiæ neruis veluti colligantur: Vt & incolumis ſit ſocietas, & DEVS in ſocietate ſancta & iuſta colatur. Atq; hoc eſt quod Cicero ait: Salus populi ſupre-ma Lex eſto.

8. Nam tum demùm eſt Reſpublica, & bona hominum inter ſe ſocietas, cùm benè ac iuſtè geritur. Geritur autem benè & iuſtè, cùm iuxta iuſtitiæ normas, hoc eſt, Leges viuitur, quarum vltimus ſcopus eſt ſalus populi & gloria Dei.

9. Autoritas, quam in Legum ſanctione requiro, etiam in duobus conſiſtit, videlicet, vt Lex feratur à legitimo magiſtratu, ac publico approbetur conſenſu.

10. Cùm Leges hoc pacto extruuntur è Lege naturæ, & feruntur à legitimo ma-

gistra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

giſtratu, & approbantur publico conſenſu, obligant conſcientias ſubditorum, vel ad obedientiam vel ad pœnam: idq́ non ſolùm apud homines, ſed etiam coram Dei tribunali.

Verùm ſi Leges aberrant à ratione, & non ordinantur ad verum finem, vim Legum non habent, ſed vincula potiùs Tyrannica ſunt cenſenda. 11.

Sunt autem huiuſmodi Tyrannica vincula duplicia: Aut enim ſunt onera iniuſta, quibus premuntur ſubditi immodicè: Aut ſunt decreta impia quibus mandatur aliquid fieri contra honeſtatem naturæ & DEVM. In illis obedientiam debemus, in his minimè. Nam hîc autoritas ſuperioris Magiſtratus, videlicet, DEI, excuſat. Oportet enim magis DEO obedire quam hominibus. Quemadmodum Socrates ex Philoſophia, & Petrus ex verbo Dei, rectè reſponderunt. 12.

Vt autem honeſtæ Leges legitimè latæ, 13.
ſint

ſint ſalutares Reipublicæ & diuturnæ futuræ, requiruntur duo, videlicet, vt ipſi Legumlatores et principes ſint veluti viuæ quædam Leges. vt, qui vita exprimant, quod Legibus ſtatuerunt. Nam vt cupiditatibus principum & vitijs infici ſolet ciuitas: ſic emendari & corrigi continentia. Vt & Claudianus teſtatur cùm ait: *Regis ad exemplum totus componitur orbis.* Deinde requiritur vt ſint νομοφύλακες, qui facta hominum obſeruant & ad Leges reuocant, vt boni honorentur & mali puniantur.

14. Lycurgus ideò, rectè affirmat, non ſatis eſſe Leges eſſe bonas, & eſſe iudices ordinatos, niſi etiam ſint qui hominum facta ad Leges reuocant, vt nocentes iuxta Leges plectantur, & alij ſint incolumes.

15. Apud Græcos igitur hoc officium fuit νομοφυλάκων, vt Leges quæ per νομοθέτας poſitæ erant, conſeruarent diſciplina iuſta.

16. Nam vbi Legum non fit executio, veni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

veniunt et Legumlatores in contemtum, & Leges vileſcunt, & ſcelera augentur, iuxta illud Solomonis: Quia non citò fiunt iudicia contra malefacta, æſtuant hominum corda ad ſcelleratè faciendum.

Atq; ideò rectè dictum eſt à Zaleuco Locrenſium Legislatore: Leges eſſe ſimiles aranearum telis, vbi cura ſeruandarum legum deeſt, in quibus muſca & culex hæreat, ſed veſpa, diſſipata tela, auolet. 17.

Porrò in hac νομοφυλακίᾳ *æqualitas, æquitas, maturitas, ſpectentur.* 18.

Æqualitas facit ne det veniam coruo & vexet cenſura columbum. Hæc enim æqualitas poſtulat vt ſit proportio pœnæ & commiſſi contra Leges, eáq; Arithmetica ſine reſpectu perſonarum. 19.

Porrò hæc æqualitas partim in facti qualitate, partim in perſonæ conditione poſita eſt. Fraus à plebeio homine, & à perſona conſtituta in dignitate, fungentiq; 20.

præcla-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

præclaro munere, commiſſa, Si qualitatem facti reſpicis, ſimilis ratio eſt: Verùm quia conditio perſonarum eſt diuerſa, quæ vel extenuat vel exaggerat ſcelus, æqualitas poſtulat, vt plebeius mitiùs: in dignitate conſtitutus, grauiùs puniatur.

21. *Neq; tamen hîc perſonarum fit reſpectus ſimpliciter: ſed grauitatis cauſſæ ratio habetur, quam prudens iudex perſpicit.*

22. *Æquitas, quam Græci* ἐπιείκειαν *vocant, eſt cum propter certas circumſtantias à rigore Legis, & non à ſententia Legiſlatoris diſceditur.*

23. *Eſt autem hæc æquitas duplex, videlicet ciuilis, quam ius appellant: & naturalis, quæ ingenita eſt à natura animis benè ſentientium et iudicantium: qua nihil cùm ſit meliùs, idcirco bonum nominatur.*

24. *Vt autem iudex non intempeſtiuè vtatur* ἐπιεικείᾳ *prodeſt, vt ad hæc tria reſpiciat, Legem, Sontem, & Populum.*

25. *Cùm Legem reſpicit, primùm cauebit, ne*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ne indulgentia intempeſtiua, Legis autoritas minuatur, eleuetur & vileſcat. Deinde prudenter inquirat Legis extremam voluntatem, quæ ſanè non vult perniciem ciuium, ſed emendationem potiùs, cum conſeruatione totius corporis.

In Sonte conſiderandum eſt, qualis 26.
ſit ipſe, qualéq; delictum perpetratum, & an nocere poſſit exemplum.

In Populo duo cauenda ſunt. Pri- 27.
mum, ne lenitatis exemplum pariat peccato patrocinium. Deinde, ne cum damno & periculo ſocietatis humanæ parcatur reo. Nam tum melius eſt vt pereat vnus, quàm vnitas.

Ex his concluditur hæc de æquitate 28.
regula. Quando Legis voluntas admittit ἐπιείκειαν, *& reus emendari ſine duriori pœna poteſt, & populus non redditur deterior exemplo: poteſt Magiſtratus clementiori ſententia vti, ac reo ſupplici emendationis ſpe parcere.*

Matu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

29. *Maturitas, & oportunitatem quærit, & moram frangit. Illa facit ne quid intempeſtiuè & non debito modo fiat: Hæc occurrit initijs, ne vnius flagitium ſeriùs punitum multis ſit occaſio petulantis contumaciæ aduerſus Leges & iudices.*

30. *Impunitas enim ſcelerum multos inuitat ad peccandum. Peccantium multitudo, pabulum eſt omnis generis flagitiorum.*

31. *Cæterùm, quia Anabaptiſtæ ex nonnullis Scripturæ dictis perperam intellectis, conantur tollere actiones forenſes, atq; adeò ipſas Leges & iudices: ſciendum eſt quid pius animus tutò ſequi poßit.*

32. *Solomon, Prouerb: 25. ait: Age caußam, de qua eſt controuerſia inter te & proximum tuum, & arcanum alterius noli reuelare, ne contumelia afficiat te auditor, & infamia nunquam à te recedat.*

33. *Hoc dictum Sapientis oſtendit litigationem forenſem licitam eſſe, imò præceptam. Verùm quid ſit ab ea excluden-* dum

dum monet, Vult vt partes inter ſe diſcep- tent de cauſſa controuerſa, ſed amotis præ- ſtigijs Sophiſmatum, & Sycophantiarum, Vult frenari cupiditatem & proprium do- lorem.

Nam qui omiſſa cauſſa, in aduerſa- 34.
rium fertur, limites iuſti actoris excedit, ac ſibi ipſi infamiam inurit. Siquidem affectibus indulgens, ſæpè malè agendo, bo- nam cauſſam corrumpit.

Cum hac Solomonis ſententia non pu- 35.
gnat Paulus, cùm vult pios potiùs ſuſti- nere iniuriam, quàm eam perſequi in iu- dicio. Nam cùm addit, Coram incredulis, ſignificat non malum per ſe eſſe perſequi ſuam cauſſam, ſed propter ſcandalum: Neq; CHriſtus cum prohibet vindictam. Nam damnat tantùm vltionis cupidita- tem, quæ tendit in malum eius, de quo pe- titur vindicta.

Nam qui eo affectu petit vindictam, 36.
vt is qui priuatim offendit pereat, accer-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſit ſibi ipſi diuinam vindictam, iuxta dictum Syracidæ: Cupidum vindictæ vltio manet à Domino, & peccata eius ſedulò conſeruabit.

37. Diſtinguatur igitur diligenter & rectè, inter vindictam licitam, et non licitam.

38. Qui patitur iniuriam, licitè petit defenſionem à Magiſtratu, tantùm hoc ſpectans vt quietè ſibi viuere liceat. Verùm Magiſtratus qui exercet iudicium DEI, & non hominis, debet iuxta leges coërcere petulantiam eius qui iniuriam facit. & hæc vindicta dicitur publica, & Dei vindicta.

39. Sine hac publica vindicta, actum eſt de Legibus & tranquillitate ſocietatis humanæ. Quare Paulus Magiſtratui gladium datum eſſe dicit, vt ſit terrori malis operibus, & vindex ad iram.

40. Verùm ſi exacerbato animo quæris non tam defenſionem tui, quàm oppreſſionem aduerſarij, aut etiam ſi ſine legitima cogni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

cognitione, tuus ipſius iudex et vindex velis eſſe, tua vindicta illicita eſt & damnanda.

CONIVGALE IMPERIVM.

CVM omnis Oeconomica adminiſtratio cernatur in ijs qui imperant, & in ijs qui parent, neceſſe eſt vt hinc petatur differentia oeconomicæ ſocietatis & adminiſtrationis. 1.

Nunc autem, vel maritus imperat et 2. vxor paret, vel pater imperat & liberi parent, vel herus imperat & ſerui parent.

Hinc concluditur Oeconomicum im- 3. perium eſſe triplex, videlicet Coniugale, Patrium, & Herile.

Neq; his obſtat, quòd primogenito- 4. rum ius quoddam & autoritas fuerit olim in reliquos fratres eiuſdem familiæ: & procuratorum ſeu τῶν ἐπιτρόπων ſit po-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

teſtas in reliquos eiuſdem familiæ ſeruos.

5. *Nam nos hîc loquimur de ea oeconomica adminiſtratione, quæ* ἀνυπεύθυνος *à Platone dicitur, & non continetur ſub alia, vt pars eius.*

6. *PRIMA harum ſocietatum, Coniugalis, eſt imperium* ἀνυπεύθυνον, *quo maritus imperat, & vxor paret iuxta rectam rationem, Leges ciuiles & diuinas.*

7. *Hæc ſocietas coniugalis, omnibus ſtatibus hominum conceſſa, vniuſq; viri & fœminæ legitima copulatio, conſeruatur recta imperandi ſcientia, legitima parendi alacritate, & promtitudine, vtrinq; reddendi* τὰ ἴσα *ſeu* τὰ αὐτὰ *vt Paulus loquitur, hoc eſt, ſi analoga officia ſibi mutuò præſtiterint maritus & vxor.*

8. *Porrò recta imperandi ſcientia in marito, poſita eſt in timore Dei, in cogitatione iugi communis, in affectione mariti erga vxorem, iuxta voluntatem DEI, in recta officiorum partitione, in noticia finium coniugalis ſocietatis.* Ti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Timorem Dei ideò primo loco requi- 9.
ro, non ſolùm quia eſt ἀμάχητος, verume-
tiam quia vt ſolus nos in obſeruantia man-
datorum Dei, & in omni ſancta vocatio-
ne, continet: ita niſi quis ſe in timore Do-
mini ſtudioſè continuerit, citò euertitur do-
mus eius. Debet ergo ſumma & prima re-
gula in Oeconomica adminiſtratione timor
Dei eſſe.

Secundò, cogitetur commune iugum, 10.
videlicet, quòd vir & fœmina eodem quaſi
iugo iuncti ſunt, ex quo hæc ſocietas dici-
tur coniugium, & ipſe maritus & vxor
coniuges.

Huius iugi vinculum eſt, quo coniu- 11.
ges per beneuolentiam & fidem ad omne
vitæ conſortium, diuiniq́ & humani iuris
communionem conſociantur atq́ conſtrin-
guntur.

Hoc qui ſeriò cogitat, non imperat 12.
vxori vt beluæ, ſed vt compari ſeu συζύγω
idq́ in timore Dei, qui autor eſt huius iugi.

13. *Affectio mariti erga vxorem indicatur in coniugij primi inſtitutione, in Sanctorum exemplis, & paßim in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis: vt taceam pulcherrima dicta Sapientum, extructa ex Lege naturæ.*

14. *Alia animalia fecit Deus duplicia, ſcilicet maſculum & fœminam: hominem autem fecit vnum. & ex illo ſunt omnes & ſinguli procreati, vt ſcilicet, vnitatem pacis & concordiæ commendaret in homine: ídq; maximè in coniugio.*

15. *Cùm Adæ parenti noſtro non inueniretur adiutor coram eo, immiſit Deus ſoporem in Adam, cúmq; obdormiuiſſet, tulit vnam de coſtis eius & repleuit carnem pro ea, & adduxit eam ad Adam, dixítq; Adam, hæc verè os de oßibus meis & caro de carne mea, hæc vocabitur iſcha, quoniam de viro ſumta eſt: quamobrem relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam.*

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hæc inſtitutio docet qualis affectus 16.
debeat eſſe mariti erga vxorem. Maritus
& vxor ſunt vna caro, hoc eſt vnus homo,
non quidem ſubſtantiâ, ſed affectu. Quare
par eſt, vt maritus ſit affectus erga vxo-
orem ſuam, tanquam erga ſeipſum, &
eam foueat ac diligat, tanquam proprium
corpus.

Sanctorum exempla plurima ſunt, 17.
quæ nobis hunc dilectionis affectum mari-
ti erga vxorem commendant, vt Abrahæ,
Tobiæ, Dauidis & plurimorum aliorum,
quæ decet maritos pios imitari.

Dicta Scripturæ multa commendant 18.
maritis dilectionem erga vxores. Ephe: 6.
Mariti diligite vxores proprias, vt Chri-
ſtus dilexit Eccleſiam. Item, ſic debent di-
ligere proprias vxores mariti, tanquam
propria corpora. Qui diligit vxorem ſuam,
ſeipſum diligit. Col: 3. Mariti diligite
vxores, & ne ſitis amari erga ipſas.

Sapientum, vt Philoſophorum et Poëta- 19.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

rum, dicta prætereo, quale eſt illud Homeri: Qui bonus & prudens eſt, is & diligit & magnificat propriam coniugem. Et illud Phocylidis: Dilige vxorem tuam. Quid enim ſuauius? quid melius?

20. *Hæc dilectio, quam in maritis requiro erga vxores, excludit acerbitatem, tegit incidentia errata, non violantia & rumpentia coniugij fœdus, multa* ἐπιεικείᾳ *mitigat, ſub iugo communi ſubleuat.*

21. *Recta officiorum partitio etiam pars eſt ſcientiæ coniugalis. Mariti enim eſt iuſto labore victum & ſibi & vxori quærere, tueri vxorem, non imperare vxori labores iſti ſexui non conuenientes.*

22. *Fines coniugij plures ſunt. Clemens Alexandrinus duos ponit, ad quos reliqui referri poßunt: dicit fœminam viro datam eße, vt ſit* βοηθὸς τῆς γεννήσεως καὶ τῆς οἰκουρίας.

23. *Ex Scripturis hi fines colligi poßunt, 1. procreatio & educatio ſobolis. 2. ſocie-*

tas

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tas vitæ domeſtica & mutuum auxilium.
3. Eccleſia domeſtica. 4. caſtitas, qua vi-
tatur omnis impuritas contra ſextum præ-
ceptum. 5. conſeruatio Eccleſiæ, politiæ,
& familiæ, per ſucceſſionem liberorum in
locum parentum, quem finem & Plato, etſi
Ethnicus, agnouit.

Si quis huc addit ſextum finem, vi- 24
delicet, quòd coniugium inſtitutum eſt, vt
ſit quoddam myſterium arcanæ copulæ &
amoris Chriſti & Eccleſiæ, non repugno,
modò inde non faciat Sacramentum noui
Teſtamenti.

Deinde conſeruatur coniugalis ſocie- 25.
tas legitima parendi alacritate, videlicet,
cùm vxores maritis ex dilectione ſubiectæ
ſunt, & ea quæ requirit officij ratio præ-
ſtant.

Eſt enim ordo naturalis in hominibus, 26.
vt ſeruiant fœminæ viris. Nam natura
poſtulat, vt maiori ſeruiat minor.

Hæc parendi ratio in duobus potiſſi- 27.

mùm videtur ſita, videlicet in ornatu & φιλεργίᾳ.

28. De ornatu Syracides ait: Vxor verecunda & fidelis grata eſt, duplici commendatione cumulata. Hæc enim duo ſunt maxima mulieris ornamenta, verecundia & fides: quarum illa cauet omnem in dictis & factis turpitudinem, in primis autem mariti offenſionem: hæc, in rebus commiſſis creditiſq́ verſatur.

29. Paulus commendat in pijs matronis tria ornamenta, Decentem amictum, verecundiam & temperantiam.

30. Amictum decentem ſeu conuenientem requirit. Vt enim non vult fœminam ſordidatam eſſe: ita nec meretricio cultu, ſed eo habitu, qui animum optimè compoſitum teſtetur.

31. Verecundia eſt, qua omne turpe & dictu & factu fugit, ne maritum vlla turpitudine offendat.

32. Temperantia, σωφροσύνη, modeſtiam, caſtita-

caſtitatem, ſobrietatem, & pudicitiam continet.

33. φιλεργία ſeu induſtria, diligentiam adiunctam habet, laborémq; facilè ſuſcipit.

34. Hæc induſtria grata eſt propter opportunitatem rerum domeſticarum, in quibus acquirendis, conſeruandis, augendis, mulier induſtria, diligens, & laborioſa, plurimum poteſt.

35. Adhæc confirmatur ſocietas coniugalis, promtitudine vtrinq; reddendi τὰ ἴσα, hoc eſt, ſi maritus & vxor ritè ſibi inuicem præſtiterint analoga officia.

36. Hæc officia tum demùm præſtari poſſunt, quando animi vero timore DEI, & mutuo amore deuincti ſunt & copulati.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

PATRIVM IMPERIVM.

1. SECVNDVM IMPERIum oeconomicum eſt patrium, videlicet cum parẽtes imperant, & liberi parent.

2. In hoc imperio ſpectandum eſt quid parentes liberis, & quid viciſſim liberi debeant parentibus. Nam mutuis officijs conſeruatur hæc parentum & liberorum ſocietas.

3. Paulus Eph: 6. paucis indicat officia parentum erga liberos, cùm inquit: *Vos parentes nolite prouocare ad iram filios veſtros, ſed educate eos in diſciplina & admonitione Domini.*

4. Hoc præceptum Apoſtoli docet & quid parentes vitare in patrio imperio, & quid ſuis liberis præſtare debeant, modò ritè velint ſuo fungi officio.

5. Primùm enim cauendum monet, ne nimis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nimis ſeuerè & aſperè tractent ſuos liberos. Durior enim tractatio, in qua nulla relucet paterna ſtorga, plurima habet incommoda. Nam & liberos reddit puſillanimos & ſtupidos, & paulatim odium inſtillat teneris mentibus aduerſus parentes. Vnde contumacia & rebellio naſcitur, vt vbi tandem velis lenior eſſe, fruſtrà labores.

At vbi paternum imperium exercetur 6.
rectè, ibi autoritas quidem in timore & obſequendi ſtudio, ἐυστοργία verò in amore & alacritate placendi parentibus, pueros retinet.

Rectè quidem dicit Siracides: *Qui ſu-* 7.
um diligit filium, crebro ei admouet flagella, vt in poſtremis vitæ ſuæ diebus gaudeat. Sed vult hanc caſtigationem dilectione temperatam eſſe.

Vt enim blanda patrum ſegnes facit 8.
indulgentia natos : ita prudens educatio et iuſtum imperium dilectione temperatum, liberos frugi efficit.

Quid

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

9 Quid autem liberis ſuis debeant præſtare parentes, breuiter monet Apoſtolus, cùm ait: Educate illos in diſciplina & admonitione Domini. Hìc tria requirit Apoſtolus à pijs parentibus, quæ præſtabunt ſuis liberis, videlicet, educationem, diſciplinam & admonitionem.

10. Ad educationem liberorum obligantur parentes, Lege naturæ, mandato Dei, omnium hominum iure communi, & legibus ciuilibus.

11. Deinde requirit diſciplinam, qua vt inſtituuntur nati in rerum piarum & honeſtarum cognitione: ita humani & comes redduntur: quò ipſorum prudens conuerſatio & parentibus ipſis ſit honori, & reipublicæ vtilis.

12. Tertio loco requirit Apoſtolus admonitionem Domini, qua pueris veluti in animum ponunt, & ingerunt quid facto opus ſit. Vult enim Apoſtolus, vt illa teneris mentibus, aſsiduis monitionibus, inſtilletur

quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

quæ Domini ſunt, hoc eſt, quæ ad veram pietatem & timorem Domini faciunt. Deinde etiam, vt adhibeantur artibus diſcendis, ad quas naturâ videantur maximè idonei: idq; vt & ſibi victum honeſtè quærant, & ſint vtiles ſuo loco in Eccleſia & politia.

Parentes qui hæc officia negligunt, 13.
in naturam peccant, Deum horribiliter offendunt, (cuius vice funguntur in educandis liberis) liberos proprios perdunt, & in Eccleſiam et politiam ſunt crudeles. Quare et maledicti iuxta illud Prophetæ: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter.

Quid viciſsim liberi debeant parenti- 14.
bus, idem Paulus docet repetens legem Dei: Honora patrem & matrem tuam, vt benè ſit tibi, & ſis longæuus in terra.

Syracides 3. ait: Tàm factis, quàm 15.
dictis, patrem matrémq; honora, vt ab hominibus ad te benedictio perueniat. Vult Sapiens orationis reuerentiam cum cæte-

ris

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ris vitæ officijs neceſſarijs atq; honorificis coniunctam eſſe, vt liberi ea tum dicant tum faciant, in quibus ipſorum reuerentia erga parentes reluceat.

16. *Verùm liberi qui hunc honorem non tribuunt parentibus, in naturam & in Deum horribiliter peccant. Huc illud Siracidæ. Quam infamis eſt deſertor patris, & maledictus à Domino, qui mouet indignationem matri ſuæ.*

HERILE IMPERIVM.

1. TERTIVM IMPERIVM *oeconomicum, eſt herile, in quo herus imperat, & ſerui parent.*

2. *Scientiam imperandi ſeruis tradit Paulus Ehef: 6. hiſce verbis: Et vos Domini eadem facite ſeruis, remittentes minas, ſcientes quòd & veſter ipſorum Do-*

minus

minus eſt in cœlis, & perſonarum acceptio apud DEVM non eſt. Col: 4. Domini quod iuſtum eſt & æqualitatem ſeruis præbete.

Hæc Pauli teſtimonia quinq; continent ſpectanda in herili imperio. Horum primum eſt, quòd liceat homini Chriſtiano vti ſeruorum operibus. Secundum, quòd Domini Chriſtiani debeant oculis fidei intueri ſuos ſeruos, & cogitare ſe & ipſos eſſe conſeruos DEI. Tertium ex ſecundo ſequitur, quòd debeant placidè illos tractare, non aſperè, aut Tyrannicè. Quartum, vt reddant τὰ ἀυτὰ ſeu iuſtum & æqualitatem, hoc eſt iure analogo compenſent mercede & beneficentia illorum labores. Quintùm, cùm dicit apud DEVM perſonarum acceptionem non eſſe, monet Dominos de pœnis in quas incurrent, ſi tyrannicè ſeruos ſuos tractauerint. 3.

Idem Apoſtolus ſeruis hanc regulam 4.
præſcribit. Epheſ: 6. Serui obebite domi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nis veſtris carnalibus cum timore & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, tanquam Domino, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed tanquam ſerui CHRISTI, facientes voluntatem DEI cum beneuolentia ſeruientes Domino & non hominibus. Col: 3. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentes. Quodcunq; facitis, ex animo operamini tanquam Domino.

5. Hæc Pauli dicta præſcribunt ſeruis iuſtam parendi dominis ſuis rationem. Primo loco requirit in ſeruis timorem DEI, ſine quo nullum officium rectè præſtari poteſt, nec à dominis nec à ſeruis. Secundo, requirit in ſeruis ſimplicitatem: qua nequitia πανουργία ſeruilis, contumax rebellio & reſponſatrix audacia expellitur. Tertiò, requirit obediendi alacritatem in ſeruilibus officijs. Quartò, regulam obedien-

obedientiæ tradit, cum iubet ſeruos obedire dominis tanquam CHRISTO, Quare vult vt Chriſtiani ſerui in omnibus actionibus ſuis ad mandatum DEI reſpiciant. Poſtremo magnificè ſeruorum obedientiam ornat, cùm ipſam DEO præſtari pronunciat.

6. *Verùm* ſerui qui hanc ſuam parendi regulam negligunt, plerunq; puniuntur ægeſtate in ſenectute, vt taceam maledictionẽ in quam ſua contumacia iuſtè incurrunt.

DIVITIÆ.

1. IN primis Monachorum error deteſtandus eſt, qui perfectionem Chriſtianam poſuerunt in mendicitate, & diuites omnes extra perfectionis ſtatum eſſe falſò ſtatuerunt.

2. Nam neq; diuitiæ, neq; paupertas, per ſe, aliquem meliorem aut deteriorem fa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ciunt. Quarè rectè ille apud Terentium, diuitias neq; in bonis neq; in malis numerat, ſed tales dicit eſſe, quales ſunt ij, qui illis vtuntur. Idem planè iudicium eſt de paupertate ſeu mendicitate.

3. Si quis ergo benè vtitur diuitijs, bonæ cenſentur: Contrà verò, ſi malè, malæ culpa vtentis ſunt.

4. Hinc rectè Plato diuitias cœcas eſſe pronunciat ſine prudentia: acutum autem cernere, cum prudentiam ſequuntur. Et ſapiens: Diuitiæ ſunt bonæ ei, in quo non eſt peccatum, & paupertas mala in ore impij. Et Bernhardus: Crimen non eſt in rebus, ſed in vſu agentis. Item, nec diuiti obſunt opes, ſi eis benè vtatur: nec pauperem ægeſtas commendabilem facit, ſi inter inopiam ſordes peccati non caueat.

5. Proinde conſtanter teneatur hæc regula, Quòd neq; diuitiæ, (loquor autem de terrenis diuitijs) neq; paupertas ſeu mendicitas, per ſe, hominem coram Deo commendabilem reddant.

Cùm

Cùm igitur diuitiæ à Domino dican- 6.
tur ſpinæ, & ab Apoſtolo laqueus, non ad
rerum naturam, ſed ad abuſum referendum
eſt. Nam multi diuites, ſuis diuitijs malè
vtuntur, & inde fiunt petulantes, & ſu-
perbi ac pugnaces, atq; ita in alios con-
tumelioſi & iniurij, iuxta dictum Græco-
rum, πλοῦτος ὕβριν τίκτει.

Ne ergo pijs diuitiæ fiant vel ſpinæ 7.
vel laqueus, ſed inſtrumenta potiùs mul-
tarum virtutum, in gloriam DEI, &
multorum vtilitatem: tria ſunt in diui-
tijs ſpectanda, videlicet, iuſta acquiſitio,
pia poſſeſſio, ac prudens adminiſtratio.
De his tribus ordine dicemus.

Quantum itaq; ad iuſtam ACQVI- 8.
SITIONEM diuitiarum attinet, ſex
ſequentes regulæ teneantur.

Prima, Summa cura & præcipua, 9.
in tota vita, & omni actione noſtra, ſit
ſalutis animæ noſtræ, iuxta Domini dictũ:
Quærite primùm regnum Dei et iuſtitiam
eius.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

10. *Secunda, Quia hæc vita opus habet adminiculis, iuxta ordinationem DEI, quæri poſſunt facultates, licétq; ijs quæ ad victum cultúmq; neceßaria ſunt quærendis operam dare. Hæc regula confirmatur non ſolùm promißione diuina. Deus enim piè laborantibus benedictionem promittit: verumetiam multorum Sanctorum exemplis, qui ampliſsimis ſua induſtria partis diuitijs, abundarunt.*

11. *Tertia, Sit labor noſter in legitima vocatione legitimus, vt bona conſcientia gloriari poßimus, nos in vllius fraudem nihil egiſſe.*

12. *Quarta, Abſint malæ artes, quibus facultates aliorum ad nos auarè trahamus: abſint fallaciæ & fraudes in contractibus.*

13. *Quinta, Omnibus contractib⁹, approbatis à gubernatoribus ſapiētibus, liberè vtamur.*

Sexta, Lucrum, quòd proficiſcitur,

14. *nobis laborantibus, ex benedictione DEI, capiamus tanquam ex manu DEI, fru-*

ctumq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ctúmq́; laboris noſtri, tanquam iuſtam mer-
cedem, percipiamus cum gratiarum actione.

Partas his vijs diuitias, vt PIE 15.
POSSIDEAMVS ſumma cura adhi-
benda eſt. Nam niſi piè poſſederis, quod
iuſtè acquiſitum eſt, tibi ipſi laqueum ad
interitum paraſti.

Hîc proinde regula Dauidis obſerue- 16.
tur. Si diuitiæ affluant, nolite cor appone-
re, hoc eſt, nolite fiduciam collocare in di-
uitijs, ſunt enim incertæ.

Hæc regula Dauidis vult, vt animus 17.
noſter non ſit affixus diuitijs: vult vt non
metiamur felicitatem fallaci diuitiarum
menſura: vult vt non efferamur ſuperbè
aduerſus tenuiores.

Quicũq; ergo pius eſſe velit, abijciat fidu- 18.
ciam diuitiarũ: ne ſibi in laqueos vertãtur:
ne ſibi intercludant aditum regni cœlorum.
Sit ſpes firma in ſolo Deo, ſiue augeãtur, ſi-
ue minuantur, ſiue auferantur diuitiæ. Reti-
neatur verus theſaurus Ieſus Chriſtus. Qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

enim hunc habet, verè diues eſt, etiamſi cum Lazaro mendicet panem.

19. *Hic affectus in Paulo Apoſtolo fuit, qui ita de ſe ait: noui & humilis eſſe, & abundare, hoc eſt, paupertate, contemtu, & ærumnis preſſus, non frangor animo, ſed ſubmitto me voluntati DEI, & conſtanter perfero aduerſæ fortunæ ſeuitiam: In felici rerum ſucceſſu minimè ſuperbio, ſed in timore DEI, cum gratiarum actione, præſentibus bonis vtor.*

20. *Hoc ſuum exemplum vult omnibus pijs commendatum Apoſtolus. Nam ſumma ars piorum eſt, nec aduerſis frangi, nec proſperis efferri.*

21. *Verùm huius artis principia duo ſunt, videlicet, viua fides, & verus timor Dei. fides enim facit, ne in aduerſis ſuccumbamus. Timor DEI nos reprimit, ne in proſperis efferamur. Vtrumq; principium inuocatione Dei fulcitur & conſeruatur.*

22. *Cùm in hunc modum animus diuitis*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

compoſitus eſt, debet de PRVDENTI ADMINISTRATIONE ſuarum diuitiarum cogitare, vt rectus & legitimus ſit diuitiarum vſus.

Etſi autem laudanda eſt ſententia Xenophontis, qui vſum diuitiarum triplicem facit: (Primam enim partem cultui diuino tribuit. Secundam amicis indigentibus. Tertiam conſeruationi & ornamento Reipublicæ, in qua quis viuit) tamen nos verbo Dei edocti, diſtinctiùs paulò & clariùs oſtendemus pium et verum diuitiarum vſum, qui in quatuor poſitus eſt. 23.

PRIMVS ergo & principalis diuitiarum vſus eſſe debet, vt ſeruiant conſeruandæ religioni, & propagandæ gloriæ Dei. 24.

Hic vſus confirmatur, ex fine hominis. Homo enim primùm conditus, & deinde regenitus eſt per Spiritum ſanctum, vt Deum glorificet: Proinde quicquid bonorum habet homo, ad iſtum ſuæ cre- 25.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ationis et reparationis finem referre debet.

26. *Hîc multi, miſerè ineſcati cupitiditate habendi, horribiliter peccant. Sunt enim diuites, qui nihil prorſus conferunt ad conſeruandum verbi miniſterium. Sunt qui rapiunt ſceleratè, quæ diuino cultui à Maioribus noſtris deſtinata ſunt. Sunt qui diuitijs ſuis augent potentiam Tyrannorum ad opprimendam Eccleſiam, & abolendam religionem, quibus præſtaret ſi nunquam nati fuiſſent. Nam illorum portio, tandem erit cum Diabolo, cuius ſatellites ſunt.*

27. *Pius ergo cui contigêre facultates in hoc Mundo, intueatur finem creationis & regenerationis ſuæ: & partem ſuarum facultatum conferat in hunc vſum, vt DEI gloriam ornet, ac veram religionem ſuis opibus promoueat.*

28. *Proponat ſibi pius piorum hominum, vt, Dauidis, Ioſiæ, Ezechiæ, Conſtantini, Theodoſij, item multorum honeſtorum nobilium & ciuium, aliorumq́ exempla, quorum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

rum hæc præcipua cura fuit, pro ratione
facultatum ornare gloriam DEI, iuuare
docentes & diſcentes religionem, conſerua-
re Scholas, & honeſta Scholarum priuile-
gia, defendere Doctores pietatis, contra ſæ-
uiuiam & iniuriam Tyrannorum, quibus
nihil dulcius eſt, quàm varias artes & vi-
as excogitare, quibus opprimere poſſunt
docentes & diſcentes. Horum Tyranno-
rum vicem toto pectore doleo. Nam repro-
ba ſua mente magis magiſq; ſe immergunt
in gehennam.

SECVNDVS vſus diuitiarum 29.
verus et legitimus eſſe debet, vt eas reſpub:
in quibus viuimus, iuuemus & ornemus,
pro noſtrarum facultatum modulo.

Hanc ob cauſſam tributa imponun- 30.
tur, vt illis tanquam neruis contineatur res-
publica, hoc eſt, vt ſint ornamenta pacis,
ſubſidia belli legitimi, & premia eorum,
qui Reipublicæ præſunt.

Hîc non parum peccant duo hominum 31.
gene-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

genera. Sunt enim quidam, qui tametſi abundant facultatibus: tamen cum aliquid erogandum eſt in vſum Reipublicæ, hoc vafrè reijciunt in miſeram plebeculam, quæ vltra vires & facultates conferre quæ petuntur, cogitur. Qui autem hoc faciunt, ſuo reſeruantur iudicio.

32. *Sunt etiam fortè, qui non contenti ordinarijs redditibus, nouas exactiones ſubditis imponunt, qui non tàm furti, quàm ſacrilegij rei, coram DEI tribunali, ſiſtuntur.*

33. *Verùm hoc intelligi cupio prudenter. Nam hîc diſcerno inter tempora pacis, & belli. Tempore pacis ſit contentus Magiſtratus ordinarijs redditibus, ne in DEum peccet. Tempore belli, corpora & facultates, ſubditi ſuo magiſtratui, debent. Verùm hîc piam prudentiam moderatricem eſſe oportet.*

34. *TERTIVS vſus rectus & legitimus diuitiarum eſt, vt quilibet pro ratio-*

ne

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ne ſuæ perſonæ ſtatum ſuum tueatur, ho-
neſtè viuat, ac ſuam familiam alat atq; de-
fendat.

Verùm hîc cauenda ſunt duo vitia, 35.
ſordes & prodigalitas. Sordes ſunt indi-
gnæ pio homine. Prodigalitas effundit te-
merè facultates: ſæpè in ſplendorem, ſta-
tui minimè conuenientem.

Pius nobilis tueatur ſuum ſtatum, 36.
relinquat principibus ſuã magnificentiam.
Honeſtus ciuis relinquat nobilibus ſuum
ſplendorem. Doctor pietatis in Scholis &
templis, modeſtè tueatur ſuum ſtatum, ſi-
ne thraſonico faſtu. Breuiter, quilibet,
quod ſuæ perſonæ conueniat, cogitet.

QVARTVS & poſtremus vſus 37.
rectus & legitimus diuitiarum ſit, vt di-
uites afficiantur egenorum calamitate, eóſq;
ſubleuent ſuis facultatibus.

Nam hoc conſilio Deus abſq; omni du- 38.
bio vult in medio noſtri eſſe pauperes &
egenos, vt exploret, & qua ſimus erga
ipſius

ipſius mandatum obediendi promtitudine, & quo ſimus affectu erga filij Dei membra.

39. Quare non ſine cauſſa in extremo die prouocabit Dominus ad opera miſericordiæ, tanquam ad teſtes fidei & timoris DEI. *Eſuriui, inquit, & dediſtis mihi cibum, ſitiui & dediſtis mihi potum, hoſpes eram & collegiſtis me.*

40. Cur autem tanti faciat opera miſericordiæ Dominus, oſtendit cùm ait: *Amen dico vobis, quatenus feciſtis vni ex iſtis fratribus meis, mihi feciſtis, & quatenus non feciſtis vni ex iſtis minimis, nec mihi feciſtis.*

41. Huiuſmodi verum & rectum diuitiarum vſum, duo, præter ſpiritualia præmia, conſequuntur: ſtabilitas bonorum, & illuſtris beneficiorum commemoratio in cœtu piorum, quæ eſt ſumma gloria. Ita enim Sapiens ait: *Itaq; eius bona conſtabilientur, eiuſq; beneficia in cœtu Sanctorum*

ctorum commemorabuntur. Et Pſalmus: Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Hoc eſt, perpetuò in hominum memoria durat.

At quanta mala concomitantur in- 42.
iuſtam acquiſitionem, & profanum abuſum diuitiarum, nemo oratione explicare poterit. Summa tamen huc redit, quòd conſcientia ſcelerum, & metu iudicij diuini tandem proſtrati miſerrimè ſuas opes ſint relicturi, vel hæredibus ſuis in laqueum, vel alienis, & plerunq; hoſtibus. Atq; ita tandem, ſuo magno malo, diſcunt vanam fuiſſe ſpem, quam collocarunt in diuitijs, vero & viuo DEO poſthabito.

Nam fieri non poteſt, vt ſimul &
Mammonæ & Deo vero
ſeruias.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

CVRA.

1. VT nulla maior peſtis eſt veri cultus DEI, quàm ethnica & profana cura & ſolicitudo: ita ſummus cultus DEI eſt, cùm vnuſquiſq; ſolicitè ambulat coram Deo in vocatione ſua.

2. Eſt itaq; operæprecium, vt pij rectè inſtituantur, ne nimium vel in dexteram partem deflectant, Omnem curam abijcientes: vel in ſiniſtram, ethnica & profana cura tabeſcentes.

3. Eſt autem triplex cura. Quædam enim eſt neceſſaria & ſancta. Quædam ethnica & profana. Quædam ex vtroq; genere mixta.

4. Neceſſaria & ſancta ſolicitudo eſt pars officij Chriſtiani hominis, quæ nobis & mandato Dei, & multis illuſtribus exemplis commendatur.

5. Paulus enim Rom: 12. ait: Qui

præeſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

præeſt, in ſolicitudine præſit. 1. Timot: 5.
Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum, curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior.

6. Exempla huius ſanctæ curæ, Sacra hiſtoria plurima ſuppeditat, vt Noæ, Abrahæ, Iſaac, Iacob, Ioſeph, Moſis, Iudicum, Regum, Ducum, Prophetarum, Sacerdotum, &c.

7. Breuiter, vera pietas conſiſtere nequit, niſi hæc ſancta cura adſit, cùm in communi piorum omnium, tùm in ſingulorum vocatione & officio.

8. Pius proinde rex, pro ſuo regno & ſubditis, pius paterfamilias, pro ſua domo, vxore & liberis, pius Euangelij miniſter, pro commiſſa ſibi Eccleſia, & quilibet pro ſeipſo, ſanctam ſolicitudinem habere debet.

9. Vt autem ſancta hæc cura certis limitibus claudatur, in ea ſpectanda ſunt quatuor, videlicet, mandatum DEI, fides, finis, & modus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

10. *Mandatum DEI eſt quo præcipitur hæc ſancta cura. Hoc mandatum iubet, vt DEVM, proximum, & nos ipſos intueamur. Vult enim DEVS, vt coram ſe ſolicitè ambulemus, Vult vt proximos pia cura foueamus, Vult vt noſtræ ſalutis & vocationis rationem habeamus.*

11. *Fides ideo requiritur, quia nihil ſine fide rectè fieri aut DEO placere poteſt. Deinde fides eſt veluti regula huius ſanctæ curæ. Nam niſi ad hanc regulam moderemur curam noſtram, ſancta eſſe non poteſt.*

12. *Finis principalis debet eſſe gloria Dei. Cui alij plures ſubordinentur, vt ſtatus cuiuſq; incolumitas, Conſeruatio Oeconomiarum & Politiarum, Eccleſiæ ædificatio. Hi omnes gloriæ Dei deſtinentur.*

13. *Modus ſanctæ curæ hic eſſe debet, vt pius in omnibus actionibus ſe voluntati DEI ſubijciat, à quo non ſolùm ſucceſſus petendus eſt, verumetiam, ſi parum labor noſter*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

noſter votis reſponderit, ipſius tamen bene-placito nos ſubmittamus.

Quòd autem DEVS non ſemper ſi- 14.
nat, vt votis noſtris omnia reſpondeant (ſæpè enim fruſtrà videmur vel ſummam curam adhibuiſſe, ſæpè præces noſtræ videntur contemni) in cauſſa eſt dilectio Dei erga nos. Ea eſt enim noſtra imbecillitas, vt in rebus proſperis facilè vincamur à vana gloria, partem ſaltem noſtri ſucceſſus nobis ipſis aſcribentes: ſicut ſcribitur de Ioſia, qui cùm roboratus eſſet, cor ipſius in interitum eleuatum eſt: Et Ezechias in afflictione iuſtus fuit: in proſperitate, à vana gloria eſt victus.

Epiſcopi Romani in paupertate & 15.
perſecutione ſanctiſſimi fuère: at ſucceſſores in diuitijs, ſplendore, & proſpero rerum ſucceſſu, obliti ſunt Dei, & ex paſtoribus verſi ſunt in lupos.

Eccleſia ſub tyrannis ſancta erat: 16.
poſtea ex fauore Imperatorum facta eſt re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

miſſior. Veriſſimum eſt enim dictum Prophetæ: Afflictio dabit illis intellectum.

17. Quapropter ſingulari arte opus eſt, ne rerum proſperitate abutamur, in noſtram ipſorum perniciem. Atq; ob eam cauſſam, DEVS paterno conſilio, & ſingulari dilectione facit, vt nos interdum aſperioribus flagellis cohibeat, ne ferociores facti, iugum obedientiæ abijciamus. Neſcit enim mens hominis ſeruare modum, rebus ſublata ſecundis.

18. Mala & profana ſolicitudo, quæ & ethnica dicitur, & Matth: 13. ſuffocans: Solicitudo, inquit, ſeculi huius, & ſeductio diuitiarum, ſuffocat ſermonem, vt non ferat fructum.

19. Naſcitur autem hæc profana ſolicitudo ex diffidentia & ignorantia prouidentiæ diuinæ, & prohibetur ſæpè verbo Dei. Matth: 6. Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. 1. Pet: 6. Omnem curam proijcientes in illum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hæc profana cura, in cauſſa, in fine, 20.
& in modo, longiſſimè aberrat à ſancta & pia ſolicitudine. In cauſſa: quia oritur à diffidentia & ignorantia. In fine: quia præſentis vitæ ſecuritatem & tranquillitatem tantùm ſpectat. In modo: dum iuſtum modum & menſuram tranſgreditur: mundana cœleſtibus, peritura æternis, ſaluti animæ tranquillitatem corporis, præponens. Non enim ſe ſubijcit voluntati Dei: ſed potiùs fremit aduerſus DEVM, iraſcitur DEO, quando omnia ex voto non ſuccedunt.

Mixta ſolicitudo eſt, qua curamus qui- 21.
dem, quæ officij noſtri ſunt: ſed modum non ſeruamus. Sæpè enim propter innatam in nobis imtemperantiam, in officium Dei ſacrilegè irrumpimus. Vt cùm Paterfamilias, rectè quidem ſecundum mandatum inſtituit familiam, liberos curat, quærit victum, &c: ſed non rectè laborem & curam partitur. Labor quidem, cum ſancta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

cura in vocatione requiritur: ſed euentus DEO commendandus eſt, cauendúmq; ne trepidatio aut nimia anxietas ad impatientiam & profanitatem impellat.

22. Quare hîc opus eſt precatione, aduerſus ſolicitudinis tentationem, qua noſtra vota Deo commendemus, vt ipſe nos laborantes adiuuet & euentum gubernet.

PERFECTIO
CHRISTIANA.

1. CVM TOTA SCRIPTVra, teſte Apoſtolo, eò pertinet, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus: huc nonnulla de perfectione Chriſtiana, ad quam omnia quæ hactenus diſputauimus, tanquam ad finem ſeu ſcopum referenda ſunt, adÿciam.

2. Omnium primùm ſtatuendum eſt diſcrimen inter perfectionem duplicem piorũ.

Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Nam alia eſt perfectio piorum in præſenti vita: alia erit in futura.

Perfectio piorum in præſenti vita, non æſtimanda eſt ex perfectione ſeu impletione Legis: ſed ex Imputatione diuina, Cordis rectitudine, & Alacritate obediendi DEO, qualis in omnibus verè pÿs exiſtit. 3.

Monachi inſulſè definiunt perfectionem Chriſtianam eſſe, abdicare diuitias, & paupertatem ſpontaneam amplecti. 4.

Etſi autem Dominus Matth: 19. iuueni, à quo interrogatus erat de modo conſequendi vitam æternam, dicit: Si vis perfectus eſſe, vade, vende tuas poſſeßiones & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlis, & veni & ſequere me: tamen non rectè ex perſonali mandato, conſtituunt generalem regulam, & ex ſingulari facto vniuerſalem definitionem: præſertim cùm exceptiones ſint manifeſtæ. 5.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

6. *Nam Noë, Abraham, Dauid, & multi alij, perfecti in Scriptura dicuntur: qui tamen ſuas facultates non abiecerunt, ſed eis, vt plurimarum virtutum inſtrumentis, rectè vſi ſunt.*

7. *Non ergo dictum Domini ad iuuenem, accommodandum eſt in ſpecie ad generalem definitionem: ſed in genere tantùm. Nam ſi iuuenis iſte ſecutus fuiſſet Chriſtum, & antepoſuiſſet obedientiam erga ipſum ſuis diuitijs, verè fuiſſet perfectus. Proinde omnis, qui ex fide Chriſti anteponit obedientiam erga ipſum omnibus rebus cariſſimis in hac vita, perfectus rectè dicitur.*

8. *Abraham iuſtus fide promiſſionis, iubetur à Domino, filium ſuum vnigenitum, quem diligebat, Iſaac mactare in holocauſtum. Hic quia Abraham anteponit obedientiam erga DEVM filio, quo nihil erat illi dulcius in vita, nihil carius, pronunciatur perfectus.*

9. *Hoc Abrahami exemplum duo docet.*

Primùm

Primùm, quæ ſit perfectio perſonæ. Deinde, quæ ſit perfectio operis.

Perfectio perſonæ eſt ex fide Chriſti obedientiam erga Deum præferre omnibus rebus mundi. Perfectio operis eſt, cùm opus perfectum eſt, non quidem opere operato, vt loquuntur, ſeu operis conſummatione, ſed propoſito operantis, & acceptione diuina. 10.

Abraham enim non perfecit opus mandatum: ſed quia propoſitum fuit rectum, et voluntas promta, Deus acceptauit opus. 11.

Porrò partes Chriſtianæ perfectionis ſunt, rectitudo mentis, puritas affectuum, & morum integritas. 12.

Rectitudo mentis eſt rectè ſentire de DEO, iuxta ipſius verbum. Puritas affectuum agnitione noſtræ infirmitatis, fiducia Mediatoris, & voto pietatis continuandæ æſtimatur. Morum integritas in pietate erga Deum, ſanctimonia vitæ, dilectione erga homines, et ſancta, in vocatione cura. 13.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

14. *Vel, vt omnia breuiùs dicamus, Perfectio Chriſtiana eſt retinere fidem & bonam conſcientiam.*

15. *Neque perfectionis vox in hoc loco, imperfecto gradibus: ſed fucato & mendaci, hoc eſt, hypocriſi, opponitur.*

16. *Breuiter, Perfectio Chriſtiana in hac vita, in vera pietate, & non fucata conſiſtit.*

17. *Eſt ſiquidem pietas vera, fundamentum, principium, dux, & gubernatrix omnium virtutum.*

18. *Fundamentum, quia ſuper ea extruuntur veræ virtutes. Principium, quia ab ea manant, vt à fonte riuuli. Dux, quia regit eas, & continet intra verbi DEI limites. Gubernatrix, quia dirigit eas, vt rectà ad finem verum ferantur, videlicet, ad gloriam DEI, ædificationem Eccleſiæ, & vtilitatem proximi.*

19. *Perfectio Chriſtiana in futura vita conſtabit perfecta regeneratione corporum & ani-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& animarum, & conformitate noſtri cum DEO, qua erimus Deo iuncti perfecto amore in omnem æternitatem.

In hac coniunctione noſtri cum Deo 20.
ſummo bono, poſitus eſt finis bonorum hominis, & vera hominis beatitudo & Salus. Hanc donet nobis pater cœleſtis in Chriſto vnico Mediatore.

STATVS
ANIMÆ POST MORtem corporis.

QVI FINGVNT ANI- 1.
mas poſt mortem corporum vel interire, vel dormire, ſeu nihil ſentire, ſiue boni ſiue mali, contra Scripturam ſentiunt: quæ et vitam & ſenſum tribuit animabus, poſtquam diſceſſerunt à corporibus, id quod Scripturis confirmabimus.

Primùm enim filius DEI dicit: 2.
Iohan:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Iohan: 11. Qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, viuet, hoc eſt, etiamſi moriatur ad tempus, quoad corpus attinet: tamen anima viuet, quæ eſt ita creata vt ſit immortalis.

3. *Significat ergo Dominus duo. Primum, quòd anima morientis in fide Chriſti, ſit poſt mortem victura beata: Alterum, quòd anima non credentis, ſit victura miſera.*

4. *Secundò. Orta diſſenſione inter Phariſæos & Saducæos de anima poſt mortem, viuat ne an moriatur: quorum illi & animam viuere poſt mortem, & corpora aliquando viua proditura ex ſepulchris, rectè ſtatuerunt: hi autem neutrum crediderunt, Horum ergo falſam opinionem Dominus hoc argumento euertit. DEVS eſt Deus viuorum. Deus eſt Deus Abraham, Iſaac & Iacob. Ergo Abraham, & Iſaac, & Iacob viuunt. Non autem nunc corporibus, Igitur animabus: quæ aliquando redi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

redibunt ad corpora, vt & ipſa viuant.

Tertiò, Dominus dicit diſcipulis ſuis, 5.
Matth: 10. Nolite timere eos qui corpus
occidunt, & animam non poſſunt occidere:
Sed timete eum potiùs, qui & animam &
corpus poteſt perdere in gehenna. Quid po-
teſt clariùs dici de vita animæ poſt mor-
tem corporis?

Quartò. Solomon claris teſtatur ver- 6.
bis, quid illi futurum ſit, qui moritur in ti-
more Dei. Puluis, inquit, (id eſt corpus
hominis) redibit ad terram, vnde ſumtus
eſt. Spiritus autem (id eſt anima homi-
nis) redibit ad Deum, qui dedit illum.

Quintò. Sap: 3. ita ſcriptum eſt: 7.
Iuſtorum animæ ſunt in manu DEI, &
non tangit illas tormentum. An non hoc
dictum congruit cum Chriſti & Solomonis
dictis, de vita animæ poſt mortem corporis?

Sextò, Chriſtus proponens hiſtori- 8.
am de diuite & impio Epulone, & de pau-
pere & pio Lazaro, an non apertiſſimè
affir-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

affirmat vtriuſq; animam poſt mortem corporis viuere? Illius quidem, in pœnis miſeram: huius verò, in ſinu Abrahæ beatam? Quid? An non hoc eſt animam poſt mortem corporis viuere & ſentire? miſeram eſſe vel beatam?

9. Septimò. Petrus Apoſtolus claris affirmat verbis, eorum animas detineri in carcere, qui Chriſti ſpiritui ſonanti in Nohe, & inuitanti ad pœnitentiam non crediderunt. Quare neceſſe eſt fateri impiorum animas poſt mortem corporum, & ſupereſſe & viuere & ſentire pœnas.

10. Octauò. Sanctus Iohannes, in ſua reuelatione, dicit Sanctorum Martyrum animas clamare in cœlo, & expetere vindictam eorum, qui ſua corpora occiderunt. Si ergo Sanctorum animæ in cœlo ſunt beatæ cum Deo: vanus eſt, qui eas vel interyſſe, vel ita ſopitas, vt nihil ſentiant, ſtatuit.

11. Nonò. Quid audit Latro qui pependit in cruce, & dixit: Domine memento

mei

mei dum veneris in regnum tuum? An non ei reſpondit Dominus: Hodie eris mecum in Paradiſo, hoc eſt, in loco cœleſti & beato? Quod ſanè non de corpore latronis intelligi poteſt. Quare neceſſe eſt vt de anima accipiatur, quæ nunc beata viuit in cœlo, cùm CHRISTO, & multis Sanctorum animabus, & caſtiſſimis DEI angelis.

12. Decimò. Chriſtus moriturus in ara crucis pro peccatis noſtris clamauit & dixit: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum. Iam autem ipſe dicit: Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Quare vt anima CHriſti recepta eſt in cœlum in manus DEI: ita omnium eorum animæ recipiuntur, qui CHriſto per fidem inſeruntur. Quod enim in capite præceſſit, ſequetur in membris.

13. Vndecimò. Cùm Iudei Stephanum propter CHriſti confeſſionem obruerent lapidibus, vidit Stephanus cœlum apertum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& filium DEI ſtantem ad dexteram Patris, quem moriturus inuocat & ait: O Domine, accipe Spiritum meum.

14. *Hîc videmus Iudæos habuiſſe poteſtatem in corpus Stephani, ſed non in animam, quam filius DEI in cœlum ad ſe recepit, vt illic beata viuat. Nec aliter ſentiendum, de aliorum piorum animabus.*

15. *Duodecimò. Paulus poſt multas moleſtias in Apoſtolico munere, tandem ait: Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Diſſolutio hæc, fuit animæ à corpore ſeparatio, quam animam poſt mortem non dubitabat manſuram cum CHriſto, corpore in terra condito.*

16. *Decimotertiò. Iohannes dicit: beati mortui qui in Domino moriuntur: requieſcunt à laboribus ſuis, & opera eorum ſequuntur eos.*

17. *Si mortui ſunt beati: certè beati ſunt reſpectu animarum. Nam corpora ante reſurrectionem communem, nec bonum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nec malum ſentiunt. Si iam animæ ſunt
beatæ: certè ſunt, viuunt, gaudent in cœ-
lo cum angelis DEI.

Omitto Platonis, Ciceronis, Macrobij, 18.
Lucretij, Xenophontis, Senecæ, & alio-
rum plurimorum Philoſophorum ſententi-
as, de animarum immortalitate, quæ etſi
veræ & præclaræ ſunt: tamen, quia quæ-
rimus immotam certitudinem, maneamus
apud tredecim illas demonſtrationes, quas
ex verbo Dei infallibili adduximus.

Ex demonſtrationibus adductis, hæc 19.
ordine, & abſq; omni dubio, concludamus.

Primum, quòd hominum animæ verè 20.
ſuperſunt, viuunt & ſentiunt, mortuis &
in puluerem redactis, corporibus.

Secundum, quòd omnium impiorum 21.
animæ ſint in ſummis doloribus, & tor-
mentis nunquam finiendis.

Tertium, quòd omnium eorum, qui in 22.
Domino mortui ſunt, animæ ſint beatæ,
abſq; omni dolore & tormento: ſint apud

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

DEVM, ſint cum Chriſto: expectent corporum glorioſam reſurrectionem, & extremum iudicium, quando redibunt animæ in corpora viua, ac vnà viuant in omnem æternitatem beati. Amen.

RESVRRECTIO MORTVORVM.

1. *QVONIAM FIDES REſurrectionis mortuorum, in qua boni donabuntur vita æterna, & mali ſupplicijs nunquam finiendis ſubijcientur, excedit omnem ſenſus noſtri & rationis menſuram: neceſſe eſt, vt firmis fundamentis noſtram fidem confirmemus: ne cum Epicureis & maxima colluuie generis humani, vel de hoc Articulo dubitemus, vel prorſus fidem eius abijciamus.*

2. *Duo ergo hîc faciemus. Primùm iaciemus*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ciemus ſolida fidei noſtræ fundamenta, quò ſit immota fides noſtra, de hoc Articulo. Vt enim quod faciliùs ſculpitur faciliùs aboletur: ita citiùs venit in dubium, quod velociùs fuerit perſuaſum. Non ergo leuia, ſed ſolidiſſima argumenta proferemus, quibus fides huius articuli nitatur. Deinde reddemus rationem, cur filius Dei non dicat credentes, ſed eos qui bona fecerunt, prodituros in reſurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in reſurrectionem iudicij.

Cogitantes itaq; de hoc Articulo, 3.
PRIMVM omnium veniet nobis in mentem, qua certitudine nitatur vniuerſa Scriptura Prophetica & Apoſtolica, quam cùm conſtiterit eſſe infallibilem et immotam, animus non ampliùs de vlla promiſſione Dei dubitabit, quantumuis illi videantur ſenſus et ratio, adeóq; tota natura contraria eſſe. Nam vt ratio & ſenſus non ſe extendunt vltra naturæ limites: ita fides promiſſionū

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

diuinarum prorumpit cœlum, non dubitans de vlla promiſſione Dei. Nam DEVM potentem, iuſtum, veracem, ſtatuit.

4. *Deinde regnum Meſſiæ, quod habet perpetuum Scripturæ conſenſum de perpetuitate, intueamur. Hoc regnum Chriſti, quod eſt vitæ æternæ, opponitur regno mortis & tenebrarum, quod Diabolo tribuitur. Semen, inquit Scriptura, Mulieris conteret caput Serpentis, hoc eſt, deſtruet opera Diaboli, id eſt, peccatum & peccati ſtipendium mortem abolebit. Id autem fieri non poteſt niſi reſuſcitatis mortuis. Neceſſe eſt igitur vt reſurgant mortui. Siquidem rex noſter Chriſtus mortuus & ſepultus eſt; & noſtram carnem tanquam primitias, cùm è ſepulchro prodiret, è terra reduxit, vt ſciamus nos virtute ipſius in lucem prodituros.*

5. *Pendet ergo reſurrectio noſtri à reſurrectione Chriſti regis noſtri, Is primo dierum ſurrexit: nos in nouiſſimo die reſur-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſurgemus. Ideo Paulus Chriſtum primitijs confert: nos verò maturæ meſſi. Eſt enim, vt ipſe Dominus teſtatur, conſummatio ſeculi tempus meſſis. Cùm ergo ſcimus Chriſtum reſurrexiſſe, ſciamus & nos eius virtute reſurrecturos.

6. SECVNDO. Patres ante Moſen cùm nondum Prophetica & Apoſtolica extarent Scripta, quinq́ futuræ reſurrectionis poſt mortem habuêre argumenta.

7. Primum à forma hominis erecta. Eſt enim hæc forma Symbolum naturæ hominis, videlicet, quòd ſit compoſita ex terreſtri, & cœleſti natura. Siquidem homo conditus eſt ex limo terræ, & ſpiraculo Dei. Dicere autem hanc tam nobilem naturam & ſingulare Dei opificium conditum eſſe ad certum interitum, nimis abſurdum fuerit. Hinc coniecturam duxerunt Patres de corporum reſurrectione.

8. Secundum ab imagine DEI, ex qua & finis hominis intelligitur, & vitæ per-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

petuitas ſignificatur. Nam vt imago Cæſaris in nummo, monet quid debeatur Cæſari: ita imago DEI in homine, docet quid homo debeat Deo, videlicet, perpetuum cultum, ad quem præſtandum perpetuitas vitæ requiritur. Præterea abſurdum eſt cogitare Deum velle ſuam imaginem perpetuo interitu obſcurari & opprimi.

9. Tertium à loco, in quo, homo creatus, collocatus eſt. Ideò enim DEVS hominem conditum in Paradiſo collocauit, vt ſignificaret ſtatum hominis fœlicem fore, modò obediret. Iam autem cùm ſit ſapientis, non fruſtrari fine inſtituti opificij ſui: Patres rectè ratiocinabantur, hominem aliquando ſuo priſtino ſtatui reſtitutum iri. Quod fieri non poteſt ſine reſurrectione mortuorum.

10. Quartum à ſemine promiſſo, quod omnium euidentiſſimum & maximum reſurrectionis futuræ argumentum eſt. Sciuerunt enim Patres, Semen Mulieris promiſſum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

miſſum eſſe, vt contereret caput Serpentis, hoc eſt, vt deſtrueret opera Diaboli, ſeu regnum Satanæ, quod eſt peccati & mortis. Hinc Patres abſq; omni dubitatione, fidem reſurrectionis extruxerunt.

Quintum, à perpetuitate fœderis : 11.
Inijt Deus pactum ſempiternum cum Abrahamo, videlicet, quòd velit eſſe Deus ipſius & ſeminis eius poſt eum in ſempiternum. Hoc fœdus non poteſt eſſe ratum, niſi homines à morte reſurgant, poſtea perpetuò victuri. Alioqui Deus ipſorum Deus dici non poſſet : cùm Deus non ſit mortuorum, ſed viuorum: Atq; ita Patres à forma hominis, naturam : ab imagine Dei, finem: à loco, ſtatum : à ſemine, reparationem poſt lapſum : à fœderis qualitate, perpetuitatem reparationis : & ab his ſimul, reſurrectionem hominis à morte, ratiocinabantur.

TERTIO. Demonſtratio reſurre- 12.
ctionis firma ſumitur à iuſtitia Dei. Nam cùm Deus iuſtus ſit: neceſſe eſt vt virtuti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

præmium, & vitio ſupplicium reddat. Quod cùm non fit in hac vita: (Nam ideò hoc differt Deus vt extet teſtimonium futuræ reſurrectionis) neceſſe eſt, vt homines boni & mali reſurgant: & vnuſquiſq; reportet mercedem, ſecundum ea, quæ geßit in corpore.

13. *Neq; enim hîc ſatis erit dicere, animabus præmia & ſupplicia rependi pro factis in hac vita. Nam cum omnis vitæ noſtræ vſus, in corporis animæq; conſortio eſt: neceſſe eſt præmia virtutum & ſupplicia ſcelerum non corpori ſeorſim, nec animæ ſeorſim, ſed homini conſtanti ex corpore & anima deberi. Proinde animas redituras eſſe in eadem corpora, vt homines reſurgant, neceßſe eſt.*

14. *Interea vt corpora mortuorum, cùm bonorum tùm malorum, vermibus hîc obnoxia ſunt: ita animæ, piorum quidem, cum gaudio, expectant reſurrectionis diem: Impiorum verò, vermibus & igni conſcientiæ*

tiæ torquentur, metuentes iram in die re-
ſurrectionis, in quo tradentur, cum corpo-
ribus, in quæ redierint, æternis cruciatibus.

QVARTO. Clara Scripturæ teſtimo- 15.
nia de hoc articulo colligenda ſunt, qualia
ſunt hæc inter multa. Eſaiæ 26. Viuent
mortui tui, et interfecti tui reſurgent. Eze:
37. Ecce ego aperiam tumulos veſtros, &
educam de ſepulchris vos, popule meus,
& dabo vobis ſpiritum & viuetis. Hîc
Propheta liberationem populi Iſraëlitici
à captiuitate Babylonica, figuram eſſe fu-
turæ reſurrectionis mortuorum, ſignifi-
cat. Atq; ita Prophetico ſpiritu vtrumq;
videt & complectitur, videlicet liberatio-
nem populi à captiuitate, & reſurrectio-
nem mortuorũ vniuerſalem, cum qua illam
confert. Iob: 19. Et ego ſcio quod redem-
tor meus viuit, & in nouiſſimo (ſcilicet
die) ſtabit ſuper terram, (ſcilicet iudica-
turus) & poſtquam cum pelle mea exca-
uauerint (ſcilicet vermes) hoc, (ſcilicet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

corpus meum) etiam in carne mea videbo DEVM, quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, non alienus, Hoc eſt, ego ipſe proprietate perſonæ, & vtriuſq; ſubſtantiæ veritate, reſurgam.

16. Daniel: 12. Multi qui domiunt, euigilabunt: alij, ad vitam æternam: alij, ad opprobria & contemtum ſempiternum.

17. In nouo Teſtamento Chriſtus contra Sadducæos probat reſurrectionem mortuorum: Matth: 22. Item, Matth: 25. reſurrectionem & iudicium ſimul prædicit Dominus.

18. Chriſtus ait: Veniet hora in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem eius, & prodibunt qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.

19. Omnes præterea Apoſtoli reſurrectionis futuræ teſtes ſunt. Quid enim aliud eſt prædicatio Euangelij, quàm teſtimonium reſurrectionis? iuxta illud: Qui

cre-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur. Hæc manifeſtè vniuerſalem hominum reſurrectionem concludunt. Paulus Apoſtolus potiſſimùm hiſce rationibus articulum reſurrectionis fulſit, videlicet, Prædicatione Euangelij, Exemplo CHriſti reſurgentis, 1. Teſſal: 4. Potentia Chriſti ſaluatoris, Philip: 3. Arrhabone Spiritus ſancti, ad Eph: 1. Signis in natura impreſſis, 1. Cor: 15 & Perpetuitate regni Chriſti, 1. Cor: 15.

QVINTO. Baptiſmus & Cœna 20.
Domini reſurrectionis futuræ viſibilia ſunt teſtimonia. Sicut enim verbum menti: ita hæc ſenſibus de reſurrectione futura teſtantur. Vt igitur Baptiſmus duplicis reſurrectionis noſtri eſt Symbolum, videlicet animæ à peccato, & corporis ex terra: ita Cœna Domini, perpetuæ in Chriſto obtinendæ vitæ, indicium certiſſimum eſt.

SEXtò. Signa in natura expreſſa fu- 21.
turā reſurrectionem adumbrant. Ieronymus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Ambroſius & Auguſtinus dicunt reſurrectionem futuram in Phœnice aue ſignatam eſſe, de qua ſcribitur, quòd cùm in cineres redacta fuerit, mox poſt irrigationem viua prodeat.

22. Præterea, experientia docet, multas auiculas, vt Vpupas, Sturnos, Hirundines, tempore hyberno in profundis paludibus, tanquam ſepultas mortuaſq; deliteſcere: quæ verno tempore rurſus viuæ prodeunt.

23. Granum coniectum in terram & mortuum, & poſtea renatum, etiam reſurrectionis futuræ, teſte Apoſtolo, ſymbolum quoddam eſt.

24 Eſt quoq; vnuſquiſq; dies imago vitæ, cui ſuccedit nox & ſomnus, quo nihil morti eſt ſimilius. Itaq; reducti à ſomno ad vigiliam, veluti à morte reuocamur ad vitam: quæ res reſurrectionis futuræ quotidiana eſt admonitio. Prætereo Lunam quæ poſt defectum & veluti mortem quandam, noua prodit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

SEPtimò. Præmonitiones conſiderentur in veteri populo. Enoch ante diluuium, viuus tranſlatus eſt. Ita enim ſcribitur, Geneſ: 5. Ambulauit Enoch cum DEO, & non comparuit: quia tulit eum Deus. Hoc facto Deus voluit (abolita iam penè doctrina de victoria ſuper Serpente) proponere communem omnibus doctrinam, videlicet quòd pij aliquando plenam ſuper ſerpente conſequerentur victoriam, ne ſpem ſuam huius mortalis vitæ finibus incluſam haberent. 25.

De Elia ſcribitur, quòd cum iam maxima pars adhæreret Baaliticis ſacerdotibus, oppreſſa vera doctrina, ſit in cœlum receptus: vt Deus iſto facto rurſus doctrinam de æterna vita commendaret hominibus. Ita enim textus habet: Aquis Iordanis diuiſis, Ecce currus igneus et equi ignei diuiſerunt vtrumq;, ſcilicet Eliam & Eliſæum: & aſcendit Elias per turbinem in cœlum. Hoc facto voluit Deus hominibus 26.

iſtius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

iſtius ſeculi, commendare ſpem futuræ reſurrectionis, in qua pij ab omnibus malis & perſecutionibus liberentur, oppreſsis eorum hoſtibus igne gehennæ.

27. Etſi autem Enoch & Elias in cœlum ſubuecti ſunt, in teſtimonium victoriæ futuræ ſuper Serpente: tamen in gloriam illam cœleſtem & plenam, quæ eſt conſtituta electis & percipienda in extremo die, non ſunt recepti, ſed tantùm miſerijs huius vitæ ſoluti, expectant plenam gloriam cum toto Chriſti corpore.

28. OCTAVO. Symbola futuræ reſurrectionis in nouo Teſtamento ſunt, ſuſcitationes mortuorum, vt filiæ principis Mat: 9. Filij viduæ. Luc: 7, & Lazari Ioh: 11. Nam vt hæ ſuſcitationes à morte corporis, fuêre externa ſymbola ſuſcitationis animarum eorum, qui credunt Euangelio: ita etiam haud obſcurè figurabant plenam liberationem, quæ fiet in extremo die reſuſcitatis corporibus.

NONO

NONO. Chirographum Dei in cordi- 29.
bus hominum de præmijs bonorum & pœ-
nis malorum, euidens teſtimonium eſt re-
ſurrectionis futuræ: præſertim, cùm immi-
nente iam morte, magis ſentitur conſcien-
tiæ morſus, magiſq; torquetur animus cogi-
tatione malè tranſactæ vitæ: idq; in ijs qui
ad DEVM per fidem non ſunt conuerſi.
Nam alij, hoc eſt, pij vehementer in ſpiri-
tu exultant, quòd tandem in portum op-
tatum & tranquillum, poſtquam varijs ca-
lamitatum & miſeriarum in hoc mundo ia-
ctati ſunt procellis, perueniant. Siquidem
Spiritum ſanctum promiſſæ hæredita-
tis arrabonem in pectoribus incluſum ha-
bent, qui facit vt minùs mortem perhor-
reſcant.

DECIMO & vltimò, Conſentientia 30.
Sanctorum omnium temporum ſuffragia,
fidem futuræ reſurrectionis comprobant.
quæ quia plura ſunt quàm numerari poſ-
ſint, ea omitto.

Marty-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

31\. *Martyres præterea infiniti, omnibus penè temporibus, nunquam tam forti animo grauiſsima ſuſtinuiſſent ſupplicia, niſi ſuæ confeſsionis præmia in futura vita, reſuſcitatis corporibus, ſperaſſent.*

32\. *Hiſce teſtimonijs, quorum alia infallibiter probant, alia probabiliter confirmant, alia venuſtè pingunt reſurrectionis futuræ myſterium, contenti ſimus.*

33\. *Neq; moremur Epicureorum voces, ſiue ioco, ſiue ſeriò dicantur. Infidelitas, ait Ambroſius, non poteſt claram fidem reſurrectionis habere. Quia, ſicut carbo cinere ſuo coopertus obcæcatur: ita hi perfidia ſua erroris tenebris circumdati, luce carebunt.*

34\. *Poſtquam ergo conſtat nobis, de veritate immota, ſciamus hanc vnam ſatis refutare Saducæorum & ſimilium vanitatem, qui ignorantes ſapientiam potentiamq; DEI, & Scripturas de voluntate ipſius, ex menſura ſenſus humani, & ex Rationis*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nis regula ſuum extruxerunt, & extruunt,
errorem.

Sed nos ab illis quæramus, Cur pu- 35.
tent mortuos non reſurrecturos? Nam ſi,
vt illi dicunt, mortui non reſurgent: nece-
ſſe eſt vt id fiat: vel, quia DEVS non
poteſt: vel, quia non vult mortuos excita-
re. Si non poteſt: vel, ignorat modum ſu-
ſcitandi mortuos: vel, ſi norit, imbecillior
eſt, quàm vt valeat. Nunc autem, quia ſa-
pientiſsimus eſt, ignorare non poteſt: &
quia potentiſsimus, (vt patet ex creatio-
ne rerum ex nihilo, & earundem perpe-
tua gubernatione) non poteſt imbecillior
dici, quàm vt valeat. Huc illud Auguſti-
ni: Abſit vt ad reſuſcitanda corpora vitæq;
reddenda, non poſsit omnipotentia creato-
ris omnia reuocare, quæ vel beſtia, vel ig-
nis abſumſit, vel in puluerem cinerémue
collapſum, vel in humorem ſolutum, vel
in auras eſt exhalatum: Abſit vt ſinus
vllus ſecretumq; naturæ, ita recipiat ali-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

quid ſubtractum ſenſibus noſtris, vt omnium Creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat poteſtatem.

36. *His Auguſtini verbis, Viues addit hanc ſimilitudinem: Diligenti et acuto patrifamilias in promtu eſt, & velut ad manum, ac ante oculos, vbi quidq́, in quamlibet amplis ſuis ædibus, ſit reconditum: & DEum aliquid putabimus in hoc mundo latere, cuius infinita ſapientia minor eſt hic totus mundus, quam cuiuſuis noſtrum anguſtiſsima & minima capſula.*

37. *Quòd autem velit DEVS ſuſcitare mortuos, iam multis immotis rationibus demonſtratum eſt: adeò vt de voluntate DEI nemo ſanus dubitare poſsit. Hanc proinde immotam veritatem opponamus omnibus, quæ huic veritati opponi poſſunt. Et hoc Pauli dictum, tanquam Clypeum, opponamus & noſtræ rationi atq́ ſenſibus, & aliorum argutijs :* Qui promiſit, poteſt etiam præſtare. *In hoc dicto acquieſcamus,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

expectemusq; è cœlis venturum eſſe Sal-
uatorem, qui tranſformabit noſtra contem-
temta corpora, vt fiant conformia ſuo glo-
rioſo corpori: idq; ea potentia, qua poteſt
ſibi omnia ſubycere.

Quantum autem ad qualitatem cor- 38.
porum reſuſcitandorum attinet, ſciendum
eſt, quid habeant commune corpora iuſto-
rum et iniuſtorum, et quid peculiare per ſe.

Corpora vtrorumq;, hoc eſt, iuſtorum 39.
& peccatorum, tria habent communia,
videlicet, eandem carnis naturam cum per-
ſonalibus proprietatibus, abſq; mole craſſa,
ſuperflua & inutili: Incorruptibilitatem,
qua fit, vt corrumpi & in nihilum redi-
gi, aut in auras reſolui non poſſint: & Im-
mortalitatem, qua perpetuò ſupererunt ſine
victu & alys præſidys, quorum vſus erat
ipſis ſuſtentandis in hac vita mortali, nece-
ſſarius. Huius rei cauſſam exponit Ierony-
mus cùm ait: Erit corpus quod reſurget
incorruptibile & immortale, non ſolùm iu-

ſtorum: ſed etiam peccatorum. Iuſtorum quidem, vt ſemper poßint permanere cum Chriſto: Peccatorum verò, vt abſq; interitione ſua, debitas luant pœnas.

40. Diſcrimina autem inter corpora iuſtorum & peccatorum hæc erunt præcipua, Corpora iuſtorum erunt in gloria, in compenſationem ignominiæ, quam hîc ſuſtinuerunt: Peccatorum verò in confuſione, quæ erit contumaciæ pœna. Iuſtorum corpora, perpetuis delectationibus in DEO oblectabuntur, pro momentanea huius vitæ afflictione: Peccatorum nunquam finiendis tormentis ſubijcientur, cùm propter tranſgreßionem Legis diuinæ, tùm propter contemtum filij. Iuſtorum corpora, in cœlo erunt conformia Chriſti corpori glorioſo, cui in hac vita ſub cruce erant ſimilia: Peccatorum autem, in inferno, opprobrio ſempiterno obruentur. Iuſtorum corpora lumine diuino, tanquam pallio, veſtientur: Peccatorum autem tenebris infernalibus oppre-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

oppreſſa, à fruitione vultus DEI excludentur. Atq; hæc excluſio à fruitione vultus DEI, æterna mors dicitur: ſicuti contrà, æterna vita eſt, in omnem æternitatem iucundiſſimo Dei aſpectu frui.

Sed Paulum Apoſtolum de Sanctorum corporibus diſſerentem audiamus, 1. Corinth: 15. Sunt corpora, inquit, cœleſtia, & ſunt corpora terreſtria. Sed alia quidem cœleſtium gloria: alia, terreſtrium: alia gloria Solis: & alia Lunæ: & alia gloria Stellarum. Stella ſiquidem à ſtella differt in gloria: ita & erit reſurrectio mortuorum. His verbis Paulus ſignificat, quanta futura ſit corporum iuſtorum ſubtilitas poſt reſurrectionem, nimirum, quod ſint futura puriſſima, defecatiſſima, ſubtiliſſima. 41.

Huius rei admonebit nos claritas 42.
corporum cœleſtium, quæ Paulus hîc proponit, tanquam ſymbola gloriæ corporum noſtrorum poſt reſurrectionem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

43. *Hinc facile eſt intelligere, quod ſuprà dixi, videlicet quòd corpora iuſtorum, ſint purgata ab omni mole craſſa, obſcura, ponderoſa & inutili, clarificatis Spiritibus & Carne, vt proximè accedant ad ſpirituale̅ naturam. Vnde ſequitur in Paulo: Seminatur corpus corruptibile, ſuſcitatur incorruptum: ſeminatur ignominioſum, ſuſcitatur glorioſum: ſeminatur infirmum, ſuſcitatur potens: ſeminatur corpus animale, ſuſcitatur corpus ſpirituale. Et paulò poſt: Sicut geſtauimus imaginem terreni: (id eſt Adam in hac vita, in quo dominabatur anima viuens, vnde animalis dicebatur) ita geſtabimus imaginem cœleſtis, hoc eſt Chriſti reſurgentis, vt in nobis ſpiritus dominetur, vnde corpora noſtra ſpiritualia dicuntur.*

44. *Et idem Apoſtolus ad Philippen: 3. affirmat CHRISTVM transfiguraturum noſtra contemta corpora, vt ſint futura conformia ipſius glorioſo corpori: idq;*

per

per eam potentiam, qua poteſt ſibi omnia
ſubijcere.

Horum, quæ iam dicta ſunt, de glo- 45.
ria corporum iuſtorum, vſus eſt, vt nos in-
de conſolationem petamus, dum corpora
noſtra in hac vita, varijs morbis, contem-
tu, & morte affliguntur: vt Sanctorum
corpora habeamus in honore: vt ea hono-
rificè ſepeliamus: vt munda ſeruemus ea
loca, in quibus Sanctorum corpora ſepeli-
untur, & quaſi conſopita deliteſcunt, donec
tuba archangeli excitabuntur.

Sed cur dicit Dominus eos, qui bona 46.
fecêre, prodituros in reſurrectionem vitæ:
qui verò mala fecerunt, in reſurrectionem
iudicij? Num ergo bona opera, vt Papi-
ſtæ hinc colligunt, merentur vitam, vt ma-
la condemnationem? Nequaquam. Firma
enim ſunt hæc veritatis teſtimonia: Stipen-
dium peccati mors, donum autem DEI
eſt vita æterna per IESVM CHRI-
ſtum, Rom: 6. Si eſt donum, gratìs datur.

Si gratìs datur, non redditur pro merito. Gratia enim, vt ait Auguſtinus, eſt nullo modo, quæ non eſt gratuita omni modo. Deinde ſolus CHriſtus eſt, qui remittit peccatum, qui iuſtificat, qui ſanctificat, qui homines Patri reconciliat. Ergo ſolus Chriſtus meretur ſuis, id eſt, in ſe credentibus, vitam æternam.

47. *Cur igitur hìc Dominus affirmat eos, qui bona fecêre, prodituros in reſurrectionem vitæ, videlicet, vt reſuſcitati viuant beatam & immortalem vitam: & qui mala fecerunt, prodituros in reſurrectionem iudicij, hoc eſt, vt ſuſcitati æternam mortem luant? Vt ex ſigno perſpicuo diſcernat inter hæredes vitæ æternæ, & damnandos: vt omnes creaturæ, & potiſsimùm ſancti angeli, filios DEI ex qualitatibus proprijs agnoſcant: vt nemo ſe ſpectro fidei & hypocriſi fallat. Non ergo hìc opera, vitæ æternæ merita facit CHriſtus, quod eſſet ſeipſum mediato-*

ris

ris gloria ſpoliare: ſed indicia fidei non fucatæ.

Vt enim vera & viua fides efficax eſt per Caritatem, & cernitur in operibus Caritatis: ita ſpectrum fidei, vanitate & hypocriſi delectatur. 48.

Verè ergo Bernhardus ſentit, cùm ait: Bona opera non ſunt cauſſa regnandi, ſed via regni. Cuius autem generis hæc opera potiſſimùm eſſe oporteat, docet CHriſtus, Lucæ 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Et Matth: 25. Eſuriui & dediſtis mihi cibum, ſitiui & dediſtis mihi potum, peregrinus eram & collegiſtis me, nudus eram & cooperuiſtis me, infirmus eram & viſitaſtis me, in carcere eram & veniſtis ad me. Et Matth: 5. CHRISTVS pauperes Spiritu, mites, lugentes, eſurientes & ſitientes iuſtitiam, pacificos, mundos corde, patientes perſecutionem, pronun- 49.

ciat beatos, hoc eſt, liberos ab æterna miſeria, quam ipſi ſuis peccatis meruerant, & hæredes vitæ æternæ, quam ex dono Dei per Chriſtum habent.

50. Ex his locis promtum eſt colligere, Primùm, quòd non loquatur Dominus niſi de iis, qui filij DEI per fidem ſunt facti. Deinde, quòd ea opera, quæ ſunt germani fidei fructus intelligat: qualia ſunt mortificatio carnis, patientia, ſtudium benefaciendi hominibus, miſericordia erga afflictos, facultatibus iuuare egenos. Huiuſmodi operibus, tanquam hoſtiis quibuſdam, delectatur Deus: & ſunt propriæ filiorum Dei notæ, & veræ fidei germani fructus, qui non magis à fide, affectu ſaltem, ſeparari poſſunt, quàm calor ab igni.

51. Secundò quæritur, Cum multa genera ſint bonorum operum, quæ Dominus ſua Lege requirit: cur vnius certi generis tantùm Dominus, Matth: 25. in ſententia iudiciaria meminit? Meminit autem ſolius bene-

beneficentiæ erga proximos, neq; erga quoſuis proximos, ſed erga proximos miſerè afflictos, videlicet, Eſurientes, ſitientes, nudos, vagos, incarceratos. Huius rei duas eſſe cauſſas ſciendum eſt.

Vnam, quia in hoc genere operum 52.
magis cernitur caritas erga proximum carere omni fuco, quæ ſanè Caritas, ſancti timoris DEI, & viuæ cordis fiduciæ, certiſsimum & infallibile eſt indicium. Eſt proinde hoc genus bonorum operum, luculentum teſtimonium filiorum Dei, qui hæredes vitæ æternæ ſcripti ſunt.

Alteram, quòd in hoc genere operum 53.
manifeſtior eſt imitatio filij DEI, cuius membra ſunt hæredes vitæ æternæ. Nam cùm filium Dei, hoc operum genere proximè imitantur homines, haud obſcurè teſtantur, ſe verè filios DEI eſſe per Chriſtum, cuius Spiritu mouentur ad beneficentiam miſerè afflictis præſtandam. Cùm igitur & adoptionis noſtri in CHriſto,

& vi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& viuæ fidei, timoriſq; DEI, teſtimonium ſit perſpicuum hoc genus operum, non mirum eſt, Chriſtum eius potiſsimùm meminiſſe in ſententia, quam ipſe iuſtus iudex pronunciabit in die iudicij.

54. His tertiam cauſsam non ineptè addiderimus. Dominus ipſe miſericordiam anteponit ſacrificio, & ceremoniali cultui. Proinde hoc genus operum præcipuè requirit, vt ſciamus cum eo reliqua placere, & ſine eo nihil, ſi non præſtetur, modò poſsit. Nam deficiente faclutate præſtandi, Deus affectum pium & promtam voluntatem loco facti reputat.

55. Tertiò, quæritur de illis, qui maximam ætatis ſuæ partem tranſegerunt in ſordibus ſuis, ſine vera pœnitentia, & tandem vel in mortis articulo conuertuntur. Reſpondeo, Peccata eorum, qui conuertuntur in obliuionem venire apud Deum, qui apud Eſaiam ait: Ego ſum, Ego ſum ipſe, qui de deleo iniquitates tuas prop-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Qui enim in Filio eſt per fidem, habet remiſsionem peccatorum, habet iuſtitiam CHRISTI, qua apparebit iuſtus in die iudicij, & habet propoſitum benefaciendi, quòd DEO pro facto eſt, quando negatur præſtandi facultas.

Præterea de horum conuerſione & 56.
inuocatione, qua in mortis articulo ſe committunt fidei filij DEI, teſtabuntur angeli eorum in die iudicij. Sed rem illuſtremus exemplis.

Lazarus fuit filius DEI, & hæ- 57.
res vitæ æternæ, ſic & Latro in cruce, & Cornelius aulicus, de quo Lucas in actis. Lazarus & Latro affectu hæc opera habuére, non externo facto. Ille enim paupertate: hic temporis breuitate poſt conuerſionem impediebatur, quô minus affectus ſui externa teſtimonia ederet. At Cornelius qui à conuerſione diutius vixit, teſtimonia ſuæ fidei, & pij affectus lu-

culenta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

culenta edidit: adeò quòd ipſius Eleemoſynæ & præces cœlum penetraſſe à Luca commemorentur.

58. *Hæc quæ diximus & neceſſitatem benefaciendi concludunt, & beneficium Mediatoris eſſe gratuitum oſtendunt, & inter olim iudicandos clariſſimè diſcernunt.*

ASSER.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ASSERTIONES

QVIBVS LEGES DECALOGI EXPLIcantur, Propoſitæ & diſputatæ in Academia Hafnienſi, ab anno Domini 1567. Vſq; ad hunc currentem annum 1574. Autore

Nicolao Hemmingio.

PROOEMIVM DEcalogi.

Locutuſq; eſt DEVS cunctos ſermones hos. Ego ſum Dominus DEVS tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo ſeruitutis.

DVPLEX PROOEMIVM legi Dei præfigitur, Exod: 20. 1.
Vnum Moſis, quo populum excitat & præparat ad audiendas Leges diuinas. Alterum Dei, quo populus docetur quis ſit Deus, & quid ſit à Deo expectandum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

2. *MOSIS autem hoc eſt procemium:* Et locutus eſt DEVS omnia hæc verba.

3. *Hoc prooemium meritò omnium hominum animis ita infixum eſſe deberet, vt eius nunquam caperentur obliuione.*

4. *Eſt enim vnum ex illis principijs, quæ immota tenere oportet omnes eos, qui in ſchola CHriſti proficere in ſalutem cupiunt.*

5. *Sunt autem quatuor hæc principia tenenda Chriſti diſcipulis. Primum, quòd vnus ſit Deus, conditor omnium rerum & conſeruator. Secundum, quòd hic verus DEVS certo verbo hominibus ſuam voluntatem patefecerit. Tertium, quòd hoc verbum ſit comprehenſum in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis, in quibus ipſe Deus loquitur. Quartum, quòd vt quicquid eſt præter hoc verbum non ſit ad ſalutem neceſſarium: ita quicquid pugnat cum hoc verbo, ſit tanquam venenum Diaboli fugiendum.*

Inter

Inter hæc, tertium eſt quod Moſes hîc 6.
nobis commendat, cum ait: Et locutus eſt
Deus omnia verba hæc.

Mens enim pia cupiens ſe DEO ap- 7.
probare, ac iuxta ipſius voluntatem &
credere & viuere, certa non eſt, priuſquam
intelligat ea quæ audit hoc niti principio.

Hinc eſt quòd Prophetæ hanc vocem 8.
toties repetant: Hæc dicit Dominus: Os
Domini locutum eſt: Hæc dicit Dominus
Zebaoth. Hinc eſt quòd ipſe filius DEI
ſermonem Patris ſe loqui teſtatur. Et Pau-
lus eandem ob cauſſam titulum Apoſtola-
tus ſui aduerſarijs obijcit.

Hoc verbum Dei infallibile in ſe, 9.
Deus propter humanam ignorantiam &
multiplicem cæcitatem, varijs modis, ſuum
eſſe, & non alicuius creaturæ, teſtatus eſt.

Et quoniam menſura rationis, hoc eſt 10.
demonſtratione, capi non poteſt, teſtimonia
addidit admodum congruentia.

Vt igitur quæ lumine mentis percipi 11.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

poſſunt demonſtrationibus innoteſcunt: ita quæ aciem humanæ mentis excedunt, cœleſtibus et diuinis teſtimonijs confirmantur.

12. *Huius generis teſtimonia ſunt & externa & interna. Externa, vt patefactiones diuinæ, miracula, prophetiæ, conſenſus Moſis, Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum, duratio & conſeruatio Eccleſiæ, & cruenta confeßio infinitorum Martyrum omnibus ſeculis. Interna ſunt Spiritus ſancti obſignationes in cordibus fidelium.*

13. *Huius verbi diuini vera & non fluctuans perſuaſio & fides, fundamentum eſt omnis fiduciæ, pietatis & virtutis, quibus DEO coniungimur, & aſſequimur finem noſtræ creationis.*

14. *Quod enim radix eſt arbori, quod oculus corpori, quodq; telis contexendis ipſa ſunt ſtamina, vt rectè ait Theodoretus, hoc perficiendis animis eſt veritatis cognitio, ſtabiliſq; rerum diuinarum fides.*

Adimo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Admoneamur igitur hoc Moſaico pro= 15.
œmio, de certiſsimo & indubitato princi=
pio Theologiæ veræ, quod eſt ipſum ver=
bum Domini, in libris Propheticis et Apo=
ſtolicis comprehenſum, & quòd omnia quæ
pugnant cum hoc verbo, ſint venena Dia=
boli inſidiantis ſaluti humani generis.

ALTERVM procemium eſt ipſius 16.
DEI: Ego ſum Iehouah Devs tuus, qui
eduxi te de terra Ægypti, &c.

Pauca ſunt quidem hæc verba, ſed quæ 17.
nulla ſapientia humana exhauriri poſſunt.

Omnium PRIMVM procemium hoc 18.
Domini proponit modum cognoſcendi De=
um, videlicet, Verbum & Teſtimonium
verbo additum.

Tametſi autem Paulus dicit: Τὸ γνω= 19.
ϛὸν τοῦ θεοῦ *fuiſſe hominibus manifeſtum ex*
rerum creatione & conſeruatione: tamen
cognitio hæc non fuit eis ſalutaris, imò per=
nitioſa magis idq; ipſorum culpa.

Nam quò magis quæſiuerunt Deum 20.

naturali lumine, eò magis vanitate mens, tenebris intelligentia, & cor obduratione oppreſſa ſunt.

21. Siquidem nihil ex illa noticia concluſerunt, quàm horrendas idololatrias, quas infinita ſcelera, vt Paulus teſtatur, ſecuta ſunt.

22. Salutaris proinde cognitio DEI, ex verbo & teſtimonio ſimul petenda eſt.

23. Quare vt nihil præter & contra verbum de DEO ſentiendum & cogitandum eſt vel loquendum, ſed illud ſolùm de Deo credendum, quod ipſe de ſe teſtatur, iuxta dictum. Eſſe Deum credas, quod de ſe prædicat ipſe: ita teſtimonia verbo addita, ipſius bonitatem nobis commendant, & fidem & inuocationem accendunt, quibus nos ſeiungimus ab omnibus alijs cœtibus in mundo, & adhæremus Eccleſiæ Dei, quæ eſt ſocietas Sanctorum.

24. SECVNDO, etſi obſcurius docemur hoc proœmio de eſſentia Dei & perſonis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſonis in vna diuina natura: tamen vnitas eſſentiæ diuinæ, & pluralitas perſonarum in vna eſſentia hîc indicantur.

Prima enim vox Iehouah ſingularis 25. numeri, ſignificat eſſentiam illam diuinam, ſimpliciſſimam et vnicam eſſe, hoc eſt, quòd vnus ſit Deus in eſſentia.

Secunda vox Hebræis eſt pluralis nu- 26. meri, qua ſignificatur pluralitas perſonarum ſubſiſtentium in vna diuina natura.

Hoc myſterium primùm propoſitum 27. eſt in Libro creationis, vbi dicitur: In principio creauit Elohim Cœlum & Terram. Vbi plurali numero, propter perſonarum diſtinctionem vtitur Moſes, cui adiungit ſingulare verbum, propter eſſentiæ & naturæ vnitatem.

Hoc ipſum deinde in Prophetis repe- 28. titum eſt, & poſtea clariùs in nouo Teſtamento patefactum, vbi & patefecerunt ſe tres perſonæ in diuinitate, et nominantur, Pater, Λόγος ſeu Filius, & Spiritus ſanctus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

29. De hoc arcano ita loquitur Bernhardus: Sacramentum hoc magnum eſt & quidem venerandum, non ſcrutandum, quo pluralitas in vnitate, ac ipſa vnitas ſit in pluralitate, Scrutari hoc temeritas eſt, credere pietas eſt, noſſe vero vita eſt æterna.

30. TERTIO, cum dicitur, DEVS tuus, ſignificatur bonitas Dei, φιλανθρωπία erga homines, & requiritur fides in hominibus, qua hanc bonitatem ſibi applicant, quod fieri non poteſt ſine Mediatoris noticia.

31. Hanc vocem cùm audiret populus Iſraël, non omnes fundamentum bonitatis Dei erga homines cogitarunt, nec veram fidem adhibuerunt huic verbo.

32. Qui pij inter eos fuerunt, vt Moſes, Calib & quidam alij, vt seriò cogitarunt ſuam indignitatem: ita ardenti fide in promiſſum Mulieris ſemen recubuerunt.

33. Reliqui, vt hypocritæ, ſua dignitate putabant ſe hunc honorem adeptos, quòd

Deus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Deus ipſos ſuum populum vocauerit, & ſegregauerit ab alijs omnibus nationibus.

Moſes ergo & qui cum illo erant pij, 34.
hac ſola fide, & iuſtificati ſunt, & placuerunt Deo, per obedientiam Legis, etſi eam perfectè non præſtiterint. Cæteri autem Legis damnatoria ſententia oppreßi, in ſuis peccatis perierunt.

Atq; ita hoc prooemium concio fuit 35.
Euangelij. Nam Deus ſe nemini communicat niſi per prædicationem, qua offertur fauor & gratia Dei in Chriſto Ieſu, omnibus credentibus.

Et tametſi Mediatoris mentio non fit 36.
expreßè: tamen includitur in promißionis verbo, Deus tuus, ex eóq; intelligitur, vt ab effectu cauſſa.

Nam cùm certißimum ſit neminem 37.
placere DEO, niſi per Chriſtum et in Chriſto, conſequitur hanc bonitatis & miſericordiæ promißionem fundari in illo dicto: Semen Mulieris conteret caput Serpentis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

38. *QVARTO, continet hoc Domini procemium confirmationem autoritatis Legis diuinæ, eamq; triplicem.*

39. *Prima ſumitur à poteſtate, qua ſibi Dominus ius imperij vendicat, cum dicit:* EGO ſum Iehouah. *Eſt enim hoc nomen Dei proprium, quo eßentia, potentia & maieſtas ipſius ſignificatur. Potentia enim & maieſtas* τῇ αὐτοφυείᾳ *diuinæ neceſſariò coniunctæ ſunt.*

40. *Secunda, ſumitur à promißione diuina, cùm inquit:* Devs tuus & Dominus tuus.

41. *Tertia ſumitur à beneficio, cùm inquit:* Qui eduxi te è terra Ægypti, *Quo admonet populum totius Hiſtoriæ eductionis de Ægypto, in qua cum præcipuum ſit liberatio, per aſperſionem ſanguinis in poſtes domorum, fides requirebatur in agnum DEI Ieſum Chriſtum, cuius ſanguinem adumbrabat ſanguis agni aſperſus.*

42. *Pij proinde cum hoc dictum audiuerunt,*

runt, reuocarunt in memoriam promiſſionem agni illius immaculati, qui tolleret peccata mundi.

QVINTO, cùm dicit: Ego ſum Iehouah Devs tuus, *ſignificat ſe & creatorem eſſe omnium, & conſeruatorem, atq; adeò ſuæ prouidentiæ omnia ſubijcere.* 43.

Non enim vt faber, relicta naue à ſe extructa, diſcedit: ſed vt Pater, prouidentia omnia vel minima dirigit atq; gubernat, prout maximè ſuæ gloriæ expedire videtur. 44.

Deteſtandi igitur ſunt furores Græcorum, qui tollunt prouidentiam, & negant Deum vel poſſe, vel velle rerum à ſe conditarum curam habere. 45.

SEXTO, inuitat nos hoc proœmium & ad gratitudinem erga DEVM, à quo tanta bona habemus, ab ipſo conditi & creati: & ad ſtudium obediendi ipſius præceptis. 46.

Eſt proinde hoc proœmium, veluti 47.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

fundamentum & cauſſa Legum, quas Dominus humano generi impoſuit, non quidem ſui cauſſa, qui noſtra obedientia non indiget, ſed noſtri, quibus obedientibus, vt Pater benigniſſimus, proponit præmia maxima.

48. *Natura enim hanc Legem omnibus poſuit, vt ſint grati erga benemeritos, & maximè erga optimè meritos.*

49. *Si igitur parentibus debemus gratiam, qui nos genuerunt & aluerunt, multo magis gratos nos eſſe oportet DEO, à quo parentes habemus, in quo ſumus, viuimus & mouemur, ac tanta prouidentia conſeruamur, vt tandem optatam beatitudinem, ad quam conditi ſumus, conſequamur.*

50. *Dolendum eſt proinde vehementer, quòd tantus veternus occupet humanas mentes, vt non immenſa bonitate moti, gloriam quam debent DEO reddant.*

CAPI-

CAPITA PRIMA DECALOGI.

DECEM LEGIS MOralis præcepta Dominus ad duas theſes reuocat, tanquam ad ſumma capita ſeu fontes, ex quibus dependent & manant. 1.

Harum theſeon prior eſt: Diliges Dominum DEVM tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex tota fortitudine tua. *Poſterior:* Diliges proximum tuum ſicut teipſum. 2.

Harum θεσιῶν *ratio quidem eſt. Deus ſummum bonum eſt, & autor omnis boni in natura. Finis verò, vt Deo coniuncti, in eo tanquam ſummo bono acquieſcamus, quod ſanè ſumma felicitas eſt, adeóq; finis hominis proprius & vltimus, ſi ſtatum hominis perfectiſſimum ſpectemus.* 3.

Quoniam autem omne bonum naturaliter amatur, & ipſa boni ratio, modum amori imponit, neceſſe eſt, vt Deus cum ſit ſum- 4.

mum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

mum bonum, præ omnibus, ante omnia, & ſupra omnia diligatur.

5. *Et quia dilectionis vocabulo omnis notitia dilectionem neceſsariò antecedens, omnis affectus dilectioni neceſſariò coniunctus, atq; omnis actio dilectionem neceſsariò conſequens, intelligitur. Lex in Moſe ſapientiſsimè iſta tria coniungit, cùm ait:* Diliges Dominum Devm tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota virtute tua, *vt in corde, id eſt mente, ſit vera lux, ſeu notitia de DEO (quæ dilectionem Dei neceſsariò antecedit) In anima, puriſsimi affectus, fides, timor Dei, ſpes, &c. (Qui cum dilectione Dei quaſi quodam naturæ pacto connexi ſunt) In virtute, conatus ſufficiens ad agendum ea quæ Deus imperat, qui ſanè conatus neceſsariò dilectionem Dei comitatur.*

6 *In hac enim re conſiſtit rectitudo hominis, vt corpus animæ, anima menti, & mens DEO pareat & obſequatur, atq; ita*

ita ei fide iungatur, atq; amore veluti vnum cum eo fiat.

Etſi autem Moſes tria tantùm requirit, nempe totum Cor, ſiue mentem plenam noticia Dei, totam Animã puriſſimis affectibus ornatam, & totam Virtutem, qua perfectiſſimum præſtatur obſequium: tamẽ ab eo non diſcrepant Euangeliſtæ Marcus & Lucas, qui quatuor, nempe cor, animam, διάνοιαν καὶ ἰχὺν ponunt. Nam quod Moſes ſub genere virtutis ſeu validitatis, vt ita dicam, intelligit, Euangeliſtæ per ſpecies explicant, vt ſciamus & mentis virtutem, quæ eſt διάνοια, & corporis robur, quod eſt ἰχύς, ad præſtandum Deo obſequium, requiri. 7.

Cùm hanc Legem, qua nos obligat, vel ad obedientiam perfectam, vel ad pœnas æternas, intuemur ſine Chriſto, deprehendimus eam in ſe quidem eſſe iuſtam & ſanctam, ſed nobis fieri miniſterium mortis, vt qui eam non præſtemus. 8.

Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

9. *Nam cum ſententiam Legis audimus: Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus quæ ſunt ſcripta in libro Legis, ſiſtimur veluti coram tribunali DEI, nos damnantis propter Legis tranſgreſsionem, quam damnationem conſcientia noſtra agnoſcit iuſtiſsimam eſſe. Siquidem nemo eſt mortalium, qui non longiſsimè abeſt à Legis huius perfectione.*

10. *IDEM omninò ſentiendum eſſe de ſecundo Legis capite, indicat Dominus, cùm ait:* Secundum eſt ſimile primo. *Hoc enim dicto vult Dominus corrigere errorem Phariſaicum. Phariſæi enim non putarunt ita difficilem eſſe obedientiam ſecundi præcepti atq; primi, præſertìm cùm ſcriptum ſit: Odio habebis inimicum tuum, Nec obedientiam ſecundi tam neceſſariam, nec pœnam violati tam grauem, nec impediri poſſe primi obſeruationem, etiamſi quis in ſecundo fuerit negligentior. Hunc errorem vt taxat Dominus, ait: Secundum*

ſimile

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſimile eſt primo. Nam ſiue facultatem
præſtandi reſpicis, vtrùmq; peræq; diffici-
le eſt: ſiue debitum, ad vtrùmq; obligamur
mandato: ſiue obligationem ad pœnam
tranſgreſsionis, vtrùmq; ad pœnas æternas
obligat: ſiue deniq; ad connexionem obedi-
entiæ, vtriuſq; obedientia connexa eſt, ita
vt altera ſine altera ſtare nequeat. Qui e-
nim Deum diligit, diligit & proximum,
& qui proximum, multò magis DEum.
Hanc rationem poſtremam ſimilitudinis
primi & ſecundi, vidit Theophylactus.

Quid ergo hîc faciendum eſt? Dam- 11.
natoria Legis ſententia, vel te ad deſpera-
tionem adiget, vel ad quærendum Chriſtum
te compellet, vt in eo inuenias, quod ipſe
non habes, videlicet obedientiam Legis.

Nam ſi in CHriſtum credideris, 12.
obedientia quæ propria eſt Chriſti, fit tua
ex imputatione, vt Lex non amplius habe-
at quod in te condemnet. Chriſtus enim eſt
finis Legis, in iuſtitiam omni credenti, hoc
eſt,

eſt, omnis qui credit, habet quod Lex vt vltimum requirit, nempe iuſtitiam. Si iuſtitiam, & vitam, adeóq; ſalutem & fœlicitatem, quæ eſt finis hominis. Hinc illa gloriatio Apoſtoli: Chriſtus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet?

13. Cùm ergo iuſtificati ſumus fide, & habemus pacem cum Deo, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, non ſumus ampliùs ſub Lege, ſed ſub Gratia.

14. Sed quid contra hæc ignari ſcientiæ ſalutis & remiſsionis peccatorum, per viſcera miſericordiæ Dei noſtri? Nónne idem nobis obyciunt, quod præconi fidei, Paulo, magno illi Theologo, obiecerunt Romani? Quid, inquiunt, peccabimus, quia non ſumus ſub Lege, ſed ſub Gratia?

15. Hæc obiectio neceſſe eſt vt proficiſcatur, vel à craſsiſsima ignorantia Euangelij, vel ab improba libidine deformandi Euangelium.

16. Tantum enim abeſt, vt valeat hæc

con-

conſequentia, Iuſtificamur gratìs fide abſq;
operibus, Ergo bonis operibus incumbere
non eſt neceſſe, vt nihil validius concludi
poßit, quàm contrarium eius quod illi vo-
lunt, hoc modo. Iuſtificamur, id eſt, abſol-
uimur à peccatis, & donamur iuſtitia Chri-
ſti ex fide abſq; operibus. Igitur nunc
ſummo ſtudio bonis operibus inuigilan-
dum eſt.

Nam Paulus opera bona & neceßa- 17.
rium fructum iuſtitiæ eſſe ſcribit, & iu-
ſtificationis finem proximum facit, & ob-
ſequium Deo debitum prædicat, & ex ef-
ficacia mortis & reſurrectionis CHriſti
in nobis fieri contendit,

Accuratè proinde diſtinguendum eſt, 18.
primùm inter beneficium DEI gratui-
tum, & hominis iuſtificati debitum obſe-
quium. Beneficium DEI eſt gratia in
iuſtificationem, hoc eſt, iuſtificatio hominis
gratuita, quæ non ex operibus eſt, ſed ex
fide: qua ſola gratia iuſtificans appre-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

henditur. Obſequium debitum hominis iuſtificati eſt, vt homo ea ſequatur & faciat, quæ DEO placitura ex regula voluntatis ipſius nouit. Nam iuſtificati fide, debitores ſumus DEO, vt membra noſtra præbeamus arma iuſtitiæ.

19. *Deinde diſtinguendum eſt inter Legis officium in non conuerſis, & in conuerſis. In non conuerſis eſt miniſterium mortis. Nam illi ſunt ſub Lege. In conuerſis non eſt miniſterium mortis ſed norma vitæ iuſtiſſima. Hi enim ſunt ſub Gratia, rigore Legis vindicati.*

20. *Vt ergo Lex hæc, de dilectione Dei & proximi, obligat non conuerſos ad pœnas æternas, cùm ab ijs requirit perfectam & perpetuam obedientiam, quam præſtare non poſſunt: ita conuerſis, & abſolutis à iure Legis, eſt regula vitæ, ad quam conabuntur vitam ſuam componere, quod quia non faciunt hypocritæ ſunt fide vacui.*

Tertiò.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Tertiò, Præterea diſtinguendum eſt 21.
inter obedientiam Legis in non renatis & iuſtificatis. In illis non placet, quia eſt impura, imò nulla potiùs: In his placet etſi imperfecta, inchoata tamen. Nam vt iuſtificati fide placent propter iuſtitiam Chriſti, quæ illis imputata eſt: ita etiam conatus illorum, donec retinent fidem & bonam conſcientiam, propter Chriſtum acceptus eſt, & eſt Deo gratum ſacrificium.

His iactis veluti fundamentis, videa- 22.
mus quomodo hæc Lex dilectionis inchoari poßit à nobis. Nam dilectio vt ſummè neceſſaria obedientia à nobis requiritur, ſine qua cætera nihil, vt Paulus teſtatur.

Cùm Paulus dicit: Finis Legis eſt 23.
dilectio, ex corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta, monſtrat & vnde manat dilectio Dei atq; hominis, & quod nemo poßit eam præſtare ſine notitia Euangelij, & fiducia viua in Chriſtum.

Nam vt puritas cordis & conſcientiæ 24.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

bonitas ſunt ex fide vera & viua, cuius fundamentũ eſt notitia Euangelij: (Fides enim ex cognito verbo DEI concipitur) ita dilectio DEI eſt affectus cordis purus, ex fide per ſpiritum Chriſti creatus: ex quo fit, vt nihil cognitioni DEI & erga ipſum obedientiæ anteponamus, vtq; præ omnibus, ante omnia, & ſupra omnia ipſum amemus, adeò vt cupiamus illi iungi, vnùmq; cum eo fieri.

25. *Hic dilectionis affectus erga Deum, tanquam flabellis quibuſdam ſpiritualibus, cogitatione dilectionis Dei, qua nos prius dilexit, meditatione beneficiorum Chriſti erga nos, fiducia & ſpe promiſſorum bonorum, atq; ardenti Dei inuocatione, excitandus eſt, ne fonte impuro carnis obrutus, extinguatur.*

26. *Ex hac dilectione DEI manat dilectio proximi, qui geſtat imaginem DEI. Quare & ipſum propter Deum diligere debemus. Vnde Auguſtinus: Dilectio eſt*

recti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

rectiſsima animi affectio, qua diligitur De-
us propter ſe, & proximus propter Deum.

Forma & modus dilectionis proximi 27.
additur in Lege, cùm dicitur: Diliges pro-
ximum tuum ſicut teipſum. *Proinde amor
quo nos ipſos amamus, debet eſſe regula, ad
quam diligendus eſt proximus.*

Verùm vt hoc rectè accipiatur, duo 28.
*obſeruanda ſunt. Primùm diſcernendum
eſt inter duplicem amorem noſtri, videli-
cet vitioſum et laudabilem. Deinde cauen-
dum eſt, ne vitia cum ſubiectis eorum con-
fundamus.*

Duplex eſt amor ſui. Vnus qui ſe- 29.
*quitur ſenſum carnis, cœcus, inconſultus,
ferus & pernicioſius ſibi & alijs. Hic cum
vitioſus ſit, non debet eſſe regula puri a-
moris, quo diligendus eſt proximus. Alter
eſt laudabilis, qui ſequitur Spiritus impe-
tum, quo cupit animus in illis rebus occupa-
ri, quæ Deo ſunt gratæ & ſibi ſalutares.
Hic amor ſui, quia eſt purus & ſanctus,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

debet eſſe menſura dilectionis proximi: Vnde fit vt cupiamus proximo omnia, quæ ad ipſius incolumitatem & ſalutem facere videbuntur. Ac ſimul conſilio, opere, precatione, ipſius commoda procuremus atq; adiuuemus, & amoliamur ab eo pro noſtris viribus, quicquid ipſi verè noxium eſſe deprehenderimus.

30. CHriſtus Dominus nouam dilectionis proximi formam nobis commendat, cùm ait: Diligite vos inuicem, ſicuti ego dilexi vos, propter quam cauſsam nouum etiam mandatum vocat. Sicut igitur Chriſtus dilexit nos intimè: ita et nos ipſius exemplo, nos inuicem diligere debemus.

31. Alterum, quod obſeruandum eſt in dilectione proximi, eſt, vt caueamus ne vitia cum ſubiectis confundamus. Vnde Auguſtinus: Vnuſquiſq; iniquus homo, in quantum iniquus eſt, odio habendus eſt, in quantum autem homo eſt, diligendus eſt, vt illud quod in eo rectè odimus, arguamus, id eſt vitium, quo poſsit illud quod in eo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

rectè diligimus, id eſt, humana natura, ipſo emendato vitio, liberari.

Etſi autem neutra dilectio, nec Dei, 32.
nec proximi perfecta eſſe poterit in hac vita, ſed tantum inchoatur et creſcit pro menſura fidei: tamen cùm non ſit ſimulata, ſed ex viua fide, conſcientia bona, & puro corde proficiſcatur, placet Deo, & hæc inchoata dilectio eſt teſtimonium plenæ regenerationis noſtri, quam expectamus, quaq; perficietur dilectio & Dei & proximi.

PRIMA LEX
DECALOGI.

Non habebis Deos alienos coram me.

VT proœmium Decalogi modum 1.
notitiæ Dei monſtrat, videlicet, per Verbum, & Teſtimonium verbo additum: ita Decalogus ipſe, quo cultu Deus coli velit, oſtendit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

2. *Tametſi autem obedientia Decalogi ne incoari quidem poteſt, ſine notitia Euangelij: tamen Deus iuſtiſſimus iuſtè requirit ab homine, quod ſibi iure debetur: & talem Legem præſcribit, cui obedientia integra præſtari potuiſſet, ſi homo in ea integritate perſtitiſſet, in qua creatus fuit.*

3. *Atq; ideò hoc facit Deus, vt agnito morbo, quæramus medicum, hoc eſt, vt agnito iuſto iudicio Dei in nos, confugiamus ad Chriſtum, qui eſt conſummatio Legis, in iuſtitiam omni credenti, Atq; ita demùm obedientiam erga Legem incoëmus in hac vita, quæ perficitur in beata illa vita, quam ex fide expectamus.*

4. *Debemus proinde Legem conſiderare quadrupliciter. Primùm, vt ſumus creati in Adamo in perfectionis ſtatu. Secundò, vt ſumus poſt creationem lapſi. Tertiò, quatenus ſumus de nouo creati, & per Chriſtum erecti. Quartò & vltimò, in beatitudinis ſtatu, reſuſcitatis mortuis.*

His

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

His ita iactis fundamentis, primum 5.
præceptum perpendamus, à quo & reliqua pendent omnia, & ſine quo nulla erga alia obedientia præſtari poteſt.

Eſt autem hoc primum præceptum: 6.
Non habebis DEOS alienos coram me. *Hoc eſt, Me ſolum Deum tuum habebis, & non alienos Deos.*

Vt huius Legis ratio eſt, quòd De- 7.
us conditor rerum, ſolus ſit omnium bonorum fons, id quod ſignificatur cùm dicitur: Ego ſum Dominus Deus tuus: ita finis Legis eſt, vt omni idololatria & impietate abiecta, ſolus habeatur Deus noſter, & ſolus à nobis colatur, & non alius.

Vt hæc Lex prima requirit cultum 8.
vnius Dei, agniti per Verbum et Teſtimonium: ita docet non licere vllum cultum Dei inſtituere, ſine mandato Dei. Eſt enim ſolius Dei opus cultum ordinare, iuxta dictum, Pſal: 25: Dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus meus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

9. *Porrò, habere Deum, eſt Deum mente, affectu, voluntate, adeóq; omnibus viribus complecti, ſeu, vt ipſe Deus ſe interpretatur, Diligere Deum ex tota mente, ex tota anima, & ex totis viribus.*

10. *Mente habetur Deus, quando vera notitia Dei in mente lucet: videlicet, quòd ſit vnus æternus & verus Deus, Pater, & λόγος, & Spiritus ſanctus: quòd hic Deus ſit creator & conſeruator rerum omniũ: quod ſit fons omnis boni: quòd ſuas creaturas amet, gubernet, conſeruet: quòd ad ſe confugientes iuuet, & contrà contumaces puniat.*

11. *Hæc in genere eſt vera Dei notitia, quæ in duas formas diuiditur: Vt alia ſit notitia Dei Legalis, alia Euangelica.*

12. *Affectu habetur Deus, quando ex vera Dei notitia concipitur vera dilectio, verus timor, conſtans fiducia, & ſpes minimè vacillans.*

13. *Voluntate habetur Deus, cùm ex mentis*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tis recto iudicio, & puro animi affectu, naſcitur voluntatis alacritas, ad imperandum omnibus viribus, vt Deo perfectam & perpetuam obedientiam præſtent.

Viribus omnibus habetur Deus, cùm ipſæ vires, interiores & exteriores, voluntati alacriter imperanti, quæ mens rectè iudicat, et affectus purè ſuadent, obſequuntur & imperata faciunt. 14.

Contrà verò alienos Deos habet, quicunq; mente, affectu, voluntate & viribus, vllam rem creatam vel fictam complectitur, ſine vero timore Dei, vt ab ea pendeat, auxilium ſperet contra ordinationem diuinam. Hinc Scriptura diuitias, cùm illis fiditur, inter alienos Deos numerat. Et Paulus Auaritiam idololatriam eſſe pronunciat. 15.

Ex his promptum erit colligere opera primi præcepti, quæ ſunt. 1. Amor verbi Dei, et conſideratio creaturæ totius. 2. Notitia Dei ex verbo & creatura. 3. Dilectio quæ ipſam notitiã excipit. 4. Timor verus 16.

5. Fides

5. Fides. 6. Alacris voluntas. 7. Conatus omnium virium ad obediendum DEO. 8. Spes, ex qua patientia.

17. *Hæc opera in hoc præcepto requiruntur perfecta & perpetua, qualia Adam & Eua præſtitiſſent, ſi in ſua integritate manſiſſent, qua conditi erant ad imaginem Dei. Poſt lapſum primorum parentum nullus fuit, neq; erit, præter vnum Ieſum Chriſtum, qui hanc Legem impleuit.*

18. *Porrò Fides, quam requirit per ſe primum præceptum, verſatur circa promiſſionem additam primo præcepto: Videlicet,* Faciam miſericordiam in millia ijs, qui diligunt me *(ſcilicet ex toto corde, tota anima, & totis viribus)* & cuſtodiunt præcepta mea.

19. *Et tametſi homo non poteſt hanc obedientiam præſtare: tamen Deus iuſtiſſimè illam requirit vt debitum, ad quod ſoluendum obligatus eſt omnis homo, in primo parente Adam.*

Quare

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Quare autem hoc debitum requirat 20.
Deus, exponit Chriſtus, Matth: 18. Vbi proponit parabolam de homine rege, & ſeruo qui debebat decem millia talenta. Sicut enim ille ſeruus, intellecta debiti magnitudine, confugit ad miſericordiam regis ſui, & impetrauit totius debiti condonationem : ita lex Dei requirit perfectam obedientiam, vt homo in ſeſe deſcendens, & agnoſcens ſuum peccatum, iuſtámq; Legis ſententiam, ad promiſsionem quæ Decalogi præcepta præcedit, redeat, videlicet, Ego ſum Dominus Devs tuus, *Quæ promiſsio eſt pars fœderis initi cum Abrahamo & ſemine eius, de gratuita iuſtificatione, & pendet ex prima promiſsione : Semen Mulieris conteret caput Serpentis.*

Vt autem fide huius promiſsionis 21.
iuſtificatus eſt Abraham : ita omnis qui credit iuſtificatur, imputata ſibi perfecta Legis iuſtitia, quam Chriſtus præſtitit, & homini credenti imputat.

Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

22. *Nam quoniam Chriſtus legi Dei perfectam obedientiam præſtitit, iuſtus eſt ex Lege, & quia ſub Lege factus eſt, vt eos qui ſub Lege erant redimeret, Iuſtitia ipſius credentibus imputatur, vt iuſti ſint & viuant.*

23. *Quoniam autem Chriſtus non ſolùm eſt homo, ſed etiam verus & æternus Deus, fit vt eius iuſtitia, quam præſtitit in ſua ſanctiſsima humanitate, ſit infinita, vt ſufficiat omni credenti in iuſtitiam, Atq; hoc eſt quod Paulus ait: CHriſtus eſt conſummatio Legis, in iuſtitiam omni credenti.*

24. *Hic proinde cùm huius primi præcepti, tùm aliorum ſequentium, vſus erit, vt examines conſcientiam tuam ad normam Legis, & ſententiam Legis recolas hoc ordine.*

25. *Primùm in hoc conſcientiæ examine ad regulam Legis, cùm deprehendis te lege Dei non ſatiſfeciſſe, agnoſce te Legis diuinæ tranſgreſſorem eſſe, agnoſce magnitudi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tudinem & turpitudinem peccati tui. Secundò agnoſce ſententiam Legis, aduerſus te latam, iuſtam eſſe. Tertiò, expaueſce ad iram Dei, & dole quod Deum tuo peccato offenderis. Quartò, confugito ad promiſſionem Fœderis noui, & viua fide recumbe in Chriſtum expiatorem peccati, & ardenter pete remiſſionem peccatorum, donec reſponſum Spiritus in corde tuo acceperis, de impetrata Gratia, & imputata Chriſti iuſtitia. Quintò, nactus remiſſionem peccatorum, fide Chriſti, qui noſtra delicta ſua delicta fecit, vt ſuam iuſtitiam noſtram iuſtitiam faceret, redi ad Legem, & iuxta illam vitam tuam, quantum quidem id fieri poteſt, componito.

Et tametſi adhuc hærent reliquiæ 26.
peccati in natura (Vnde fit vt obedientia noſtra ſit imperfecta) tamen placet propter CHriſtum, quia non ſumus ſub Lege, ſed ſub Gratia.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

27. *Atq; ita Notitia Dei, Amor Dei, Fiducia, Spes & aliæ virtutes, quas requirit Lex, fiunt ſacrificium Deo longè gratiſſimum & acceptiſſimum.*

28. *Porrò peccata pugnantia cum primo præcepto, ex antitheſi facilè intelliguntur. Cum vero Deo, pugnant alieni Dÿ, quorum nomine intelligitur, quicquid loco veri Dei haberi hominibus profanis ſolet. Cum amore verbi, pugnat odium verbi. Cum notitia Dei, pugnat ignoratio Dei, & omnis falſa perſuaſio de Deo. Cum timore, pugnat profana ſecuritas. Cum fide, diffidentia. Cum ſpe, deſperatio & impatientia. Cum alacritate voluntatis, pugnat auerſio voluntatis. Cum virium promptitudine ad obediendum, ignauia & torpor, & quæ Græcis dicitur ἀκηδία.*

29. *Præmia huius Legis incoatæ à fidelibus ſunt multiplicia, ſpiritualia & corporalia: vt fauor & miſericordia &c. iuxta promiſſionem Legi additam.*

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hæc promiſſio planè irrita eſt ſine 30.
Chriſto, quare Chriſtum intuetur, qui vt Legi ſatiſfecit: ita huius promiſſionis eſt particeps, idq; in mille generationes eorum qui ex ſe per fidem & Spiritum ſanctum naſcuntur.

Si ergo in Chriſto es per fidem, ſta- 31.
tue te in fauore Dei & miſericordia eſſe, iuxta Legis promiſſionem. Nam vt Chriſtus eſt finis Legis, in iuſtitiam omni credenti: ita etiam omni credenti benedictionem Legis confert, & promiſſionem Legis in eo complet.

Pœnæ violatæ huius Legis in non 32.
conuerſis eſt, maledictio & damnatio, & viſitatio iniquitatis in tertiam & quartam generationem.

Hoſeas 4. cap: meminit ſpecialis 33.
cuiuſdam pœnæ violati huius præcepti, cùm ait: Quia oblitus es Legis Dei tui, obliuiſcar & ego filiorum tuorum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Non facies tibi ſculptile, &c.

1. LEx Domini Exo: 20. hæc eſt: Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cœlo deſupèr, & quæ eſt in terra deorſùm, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea. Ego ſum enim Dominus DEVS tuus.

2. *Tria hac Lege prohibentur. Primum, ne Deum vlla effigie exprimere tentemus. Effigies enim Dei manu hominis expreſſa, cedit in contumeliam diuinæ maieſtatis. Nam cùm Deus ſit expers corporis, inuiſibilis & infinitus: & effigies omnis ex materia corporea ſit, viſibilis, & terminis clauſa: fieri non poteſt ſine contumelia Dei, effigiem Dei manu exprimere.*

3. *Secundum, quod prohibetur eſt, ne incuruemus nos coram vllo idolo religionis cauſſa. Nam cùm ex duplici natura compo-*

ſiti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſiti ſumus, Anima & Corpore, vtrumq; debemus DEO, videlicet cultum interiorem Animæ, & exteriorem Corporis

Qui ergo corpore proſternit ſe coram idolis, religionis ergò, inuertit naturæ ordinem, ſubyciens ſe infra creaturas. Deindè ſacrilegium committit, tribuens creaturæ cultum, qui ſoli creatori debetur. 4.

Tertium, quod hac Lege prohibetur, eſt, ne animo fingas tibi Deum, qui non eſt Deus, & ne animo neges eſſe Deum, qui reuera eſt Deus. Id quod & Ethnici fecerunt, qui multitudinem Deorum introduxerunt, & Hæretici, qui ſiue circa diuinitatis eſſentiam, ſiue circa perſonarum diſtinctionem, ſiue circa voluntatem diuinæ maieſtatis errauerunt. 5.

Cur autem Diabolus inuexerit idola in mundum, & quæ fuerit eorum prima occaſsio, Sapien: 14. exponitur. Ita enim ait Sapiens. 6.

In opificio DEI ad abominationem 7.

ſunt deformata Simulachra, ad offenſionem animis hominum, ad laqueum pedibus inſipientum inyciendum.

8. *Initium enim ſcortationis, (id eſt idololatriæ) excogitatio ſimulachrorum eſt, atq; eorundem inuentio, vitæ corruptela. Neq; enim ab initio erant, neq; in æternum erunt. Quippe hominum ambitione in mundum ſunt introducta.*

9. *Cùm his conſentiunt multæ Prophetarum conciones, quæ abominationem idolorum extremè damnant, vt quæ homines paulatim à vero DEO abducant.*

10. *Quid dico de Prophetis? Imo & Ethnici ſaniores ſimulachra Deorum abominati ſunt.*

11. *Numa (vt Plutarchus refert) prohibuit Romanos exiſtimare imaginem Dei aut hominis ſpeciem, aut animalis habere formam, propterea nefas aſſe putabat deterioribus meliora aſſimulare, nec aliter poſſe Deum percipi quàm intelligentia.*

Varro acutiſsimus atq; doctiſsimus 12.
autor (teſte Aug:) dicit antiquos Romanos pluſquam annos 170. *Deos ſine ſimulachro coluiſſe. Quod ſi adhuc, inquit, manſiſſet, caſtius Dij obſeruarentur. Cuius ſententiæ ſuæ adhibet inter cætera gentem Iudæam. Nec dubitat eum locum ita concludere, vt dicat: Qui primi ſimulachra Deorum populis poſuerunt, eos ciuitatibus ſuis & metum demſiſſe, & errorem addidiſſe.*

Ante annum Domini 427. *Sancti* 13.
Patres qui doctrinam ſine pontificijs corruptelis retinuerunt, nulla planè Simulachra in templis Chriſtianorum eſſe permiſerunt. Sciuerunt quanti damni occaſionem olim præbuiſſent Simulachra.

Verùm poſterior ætas, paulatim de- 14.
ficiens à puritate doctrinæ, imagines & Simulachra inuexit in Eccleſiam, non ſine magna, & Imperiorum ruina, & veræ Religionis iactura.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

15. *Etſi autem conſilium eorum, qui primùm pinxerunt imagines in templis Chriſtianorum, non fuit peſſimum: tamen procedente tempore, error auctus eſt, & idololatria, per Romanos pontifices, contra Græcos eſt defenſa.*

16. *Et tandem eò perducta eſt res, quòd præcipua pars cultus diuini, collocata fuerit in cultura ſimulachrorum: Id quod in regno Antichriſti videre eſt.*

17. *Porrò, ne quis artem pingendi & ſculpendi, prohibitione imaginum & idolorum damnari exiſtimet, conferat Legem prohibitionis cum alijs præceptis & exemplis Scripturæ, quibus aliquæ imagines & ſimulachra approbantur.*

18. *Mandatum Dei eſt, Exod: 25. Duos Cherubim aureos facies ex vtraq; parte propiciatorij. Fuerunt autem Cherubim alatæ imagines, in quibus hominis ſpecies præualebat. Hos poſtea Solomon in ſuo templo curauit fieri, ad exemplar eorum qui fuerunt in tabernaculo.* Solo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Solomon in fabrica templi boues ſculpi 19.
mandauerat. Ita enim legimus, 2. Paralip:
4. Similitudo quoq; boum erat ſubter illud.
Item: Duo ordines erant boum fuſorum.

Ex hoc mandato Dei & exemplo So- 20.
lomonis efficitur, quòd imagines et Simula-
chra non prohibeantur ἁπλῶς *et ſimpliciter,*
Sed ſecundũ quid, vt loquuntur in ſcholis.

Prohibentur ergo tribus de cauſsis. 21.
Prima, cùm rem non tantùm non repræſen-
tant, ſed eius maieſtatem lædunt. Vt cùm
Deus pater pingitur, cana barba, in capite
gerens triplicatam coronam, more paparũ:
Secunda, cùm proſtituuntur cultus ac vene-
rationis cauſſa, vt in Papatu, quem vſum
Prophetæ paſsim damnant. Tertia, ne ſint
idololatriæ occaſiones, obſcurata tempore
doctrina, quemadmodum fieri conſueuit.

Porrò, cùm ex ijs quæ dicta ſunt mani- 22.
feſtum ſit, non ſimpliciter prohiberi et dam-
nari ſimulachra, quæritur, an poſsit aliquis
eſſe non impius Simulachrorum vſus?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

23. Triplex eſt in vniuerſum imaginum & ſimulachrorum vſus, videlicet, Superſtitioſus, typicus, & politicus.

24. Superſtitioſus, vt contumelioſus in Deum & eius creaturas, ſolus damnatur verbo Dei.

25. Typicus vſus in veteri Teſtamento fuit, vt rem aliquam diuinam, ſub imagine rei incurrentis in oculos, adumbraret. Veluti æneus Serpens ſuſpenſus in deſerto, adumbrabat Chriſtum, Iohan: 3. Hic vſus tantiſper fuit licitus, donec populus Ægyptio more eum adorare cæpit. Quod cùm videret Ezechias rex pius (haud dubiè admonitus à ſanctis Dei Prophetis, quorum officium erat voce damnare iſtam idolomaniam,) illum confregit, relinquens omnibus Regibus & principibus exemplum, vt & ipſi tollant inſtrumenta idololatriæ, ne impediatur verus Dei cultus, & caueant, ne poſteris inſtrumenta relinquant impietatis.

Poli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Politicus vſus imaginum & ſimula- 26.
chrorum eſt, cùm ſine ſuperſtitione pin-
guntur imagines, aut fiunt ſimulachra ali-
cuius vtilitatis gratia.

Eſt autem hic politicus vſus triplex, 27.
videlicet, Hiſtoricus, Symbolicus, & or-
natus cauſſa inuentus. Hi donec manſe-
rint intra ſuos limites, nullo iure damnari
poſſunt.

Hiſtoricus vſus eſt, qui Hiſtorijs ſer- 28.
uit, hoc eſt, qui ad intelligendas rectius
rerum deſcriptiones, & ad memoriam re-
rum conſeruandam facit. Hic vſus & in
libris & alibi licitus eſt.

Symbolicus vſus eſt, qui de re alia, 29.
quæ ſignificatur imagine, tanquam Sym-
bolo intuentes admonet. Vt imago in mo-
neta Cæſaris, admonebat Iudæos, quòd Cæ-
ſari eſſent ſubiecti. Vnde Chriſtus infert:
Date ergo, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari. Eſt
& hic vſus licitus, ſi non contaminatur
aliundè.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

30. *Ornatus cauſſa inuentus vſus, eſt, qui ornandi gratia ſine ſuperſtitione adhibetur. Hic etiam conceſſus eſt, dummodò nulla ſuperſtitio acceſſerit.*

LEX TERTIA DECALOGI.

Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.

1. VT *RATIO HVIVS LEgis eſt. Deus conditor rerum, ſolus omnium bonorum fons eſt & dator: ita Finis eſt, vt maieſtas nominis Dei inter homines habeatur ſacroſancta*

2. *Huc pertinent verba Pſalmi 72. Benedictus Dominus DEVS Iſraël, qui fecit mirabilia ſolus, Benedictum nomen maieſtatis eius in ſeculum, replebitur maieſtate eius vniuerſa terra.*

3. *Huius maieſtatis fundamentum eſt*

ipſa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ipſa diuina eſſentia ſimpliciſsima, perſonarum trinitas, potentia immenſa, ſumma bonitas, ſapientia infinita, miſericordia ineffabilis, miſsio Filij, vt homo fieret & victima pro peccato, amplitudo imperij, cum alijs virtutibus Deo dignis.

4. *Terminus eſt, A creatura rationali, id eſt ab hominibus & angelis, ſentiri, agnoſci & prædicari, cum ſumma ſubiectione, reuerentia & cultu.*

5. *Reciprocus reſpectus fundamenti & termini eſt ipſa maieſtas, ſummuſq; honor, qui Deo, ſapientiſsimo, potentiſsimo, iuſtiſsimo, & miſericordiſsimo debetur.*

6 *Eſt quoq; ſciendum, quod Maieſtatis vox, interdū pro ſolo fundamento ponitur, vt in illo: Scrutator Maieſtatis opprimetur à gloria: interdum pro termino, vt in Pſal: Replebitur Maieſtate eius vniuerſa terra.*

7. *Eſt proinde Maieſtas, magnificus ille ſplendor gloriæ, qui comitatur honorem ſummum & reuerentiam, quæ præſtantur Deo,*

DEO optimo, potentiſsimo, ob ſumma beneficia, merita & virtutes.

8. *Hinc iam promtum eſt colligere, quid per nomen Dei ſignificetur in hac Lege:* Non aſſumes nomen DEI tui in vanum, *videlicet, quod nomen DEI ſit, cùm ipſe Deus, tùm quicquid de eo digne dici poteſt, vtpote omne quod in eius notitiam, famam & gloriam vergat.*

9 *Hoc Dei nomen legitimè vſurpat, qui cum ſumma ſubiectione illud ſacroſanctum habet, cauétq; vt nec ſentiat nec dicat quod vel minimũ Maieſtati ipſius deroget.*

10. *Vt ergo opera omnia in hac Lege præcipiuntur, quæ ad nomen DEI illuſtrandum & prædicandum inter homines facere videntur: ita ea omnia prohibentur, quæ præceptis operibus quouis modo aduerſantur.*

11. *Nos autem exempli gratia quædam* ὑπαλλήλους *recitabimus, ad quæ reliqua non difficilè referri poterunt.*

Primum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Primum locum inuocationi vnius 12.
Dei tribuamus, quæ inuocatio eſt eleuatio mentis ad Deum, aliquid ab eo petentis vel deprecantis. Huic opponuntur omnia quæ pugnant cum vera inuocatione Dei, vt inuocatio Sanctorum, battologiæ, magicæ precationes, exorciſmi creaturarum, ſine fide inuocare, &c.

Secundum opus huius Legis ſit, pre- 13.
dicatio operum Dei, potentiæ, Sapientiæ, iuſtitiæ, miſericordiæ, veritatis, &c. Huic opponitur quicquid detrahit aliquid, vel potentiæ, vel ſapientiæ, vel iuſtitiæ, vel miſericordiæ, vel veritati Dei.

Tertium opus ſit gratiarum actio, 14.
qua & agnoſcimus DEI beneficia, & ea cum ſumma reuerentia prædicamus, gratias pro omnibus agentes per Ieſum Chriſtum. Huic opponitur hypocriſis, cùm ore ſine mente Deo agimus gratias, vt Phariſæus fecit, et qui in templis Pſalmos decantant pro mercede. Hi enim potiùs ſuo ventri quam Deo ſeruiunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

15. *Quartum opus ſit, glorificatio DEI, videlicet, mente rectè de DEO ſentimus, ore prædicamus, vita & moribus, quod rectè ſentimus, exprimimus. Huic opponitur omnis hæreſis, ſcandala, ſchiſmata, contentiones inutiles, iurationes temerariæ, flagitioſi mores, quibus nomen Dei apud hoſtes Religionis blaſphematur.*

16. *Quintum huius Legis opus ſit, confeſſio veræ Religionis, publica & priuata. Publica cernitur in cœtu piorum, quando cum alijs pijs conuenimus, cum ijs ſimul precamur, et Sacramentis communicamus. Priuata conſiſtit in fortitudine animi inuicta, cùm interrogati ab hoſtibus, palàm teſtamur fidem noſtram. Nam vt corde creditur ad iuſtitiam: ita ore fit confeſſio ad ſalutem. Huic opponitur abnegatio Dei, quæ fit vel voce, vel ſigno, vel moribus.*

17. *Sextum opus ſit huius Legis, cultus iuriſiurandi, cui opponuntur peierationes, execrationes, temeraria iuramenta, de quibus aliâs.*

IVRA

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

IVRAMEN-TVM.

RECTE INSTITVI PI- 1.
os de iuriſiurandi Religione,
valdè neceſſarium eſt, ne vel
cum Manichæis & Anabaptiſtis omnia iu-
ramenta impiè aboleant: vel cum promiſ-
cua hominum multitudine, temerè iuramen-
tis aſſueſcant.

Vtrumq; ſanè valdè eſt pernitioſum. 2.
Nam vt religione iuramentorum ſublata,
ſublata & fides eſt iuſtitiæ fundamentum,
& ſine qua omnis vitæ humanæ ratio
periclitatur: ita temerarijs friuoliſq; iura-
mentis & periurijs polluitur nomen Dei.
Vndè horrendæ pœnæ & in familijs &
in rebuſpublicis ſæpè conſpiciuntur.

Non enim fruſtra hæc comminatio 3.
Legi addita eſt: Non habebit DEVS in-
ſontem, qui aſſumſerit nomen DEI ſui in va-
num. *Et Sapiens ait: Vir multum iurans,*
replebi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

replebitur iniquitate, & non diſcedat plaga de domo eius.

4. Taceo Papiſtarum commentum, qui tametſi fatentur quædam iuramenta Chriſtianis licita eſſe: tamen perfectis, quos fingunt, omnem iuriſiurandi vſum adimunt.

5. *Vt autem ordine iuſto procedamus:* Primùm, quid ſit iuramentum dicemus, notatis præcipuis generibus. Deindè, quæ in legitimo iuramento requiruntur, expendemus. Tùm, regulas colligemus, quibus regi conuenit iuramenta. Poſtremò, illicitorum iuramentorum, & dirarum, execrationum & deuotionum, abominationem & pœnam, indicabimus.

6. IVRAMENTVM itaq; propriè eſt inuocatio et atteſtatio Dei, ſuper re, ſub conditione pœnæ, ſi fallimus. Vulgo autem ſic: Iuramentum eſt affirmatio vel negatio, ſacræ rei atteſtatione firmata. Sed prior definitio, ex verbo DEI: poſterior, ex conſuetudine iurantium deſumta eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Eſt autem duplex iuramentum. Simplex, vt inter priuatos. Solenne ſeu publicum: vt inter populos diuerſarum nationum: vt inter principem & populum. Vtrumq; eſt aut aſſertorium de re præſenti vel præterita: aut promiſſorium, quum promittitur aliquid, Sacramento iuriſiurandi interpoſito. 7.

Iurans autem duo petit: Primum, vt Deus ſit teſtis eorum, quæ iuramento affirmantur vel negantur. Alterum, vt ſit vltor ſi fefellerit. Cùm ergo quis dicit: Teſtis eſt mihi Deus: vel, iuro per Deum, ſenſus eſt: Deum, quem inuoco, in teſtem voco, & ab eo peto, vt ſi fallam, me puniat iuxta comminationem: Non habebit Deus inſontem, quiſquis vanè vſurpauerit nomen eius. 8.

VT ITAQVE iurans ſit cautior, cogitet ordine hæc quinq;: Præſentiam DEI, omniſcientiam, veritatem, iuſtitiam, & potentiam. 9.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

10. *Præſentiæ DEI cogitatio, accendet in iurante timorem Dei, & reuerentiam erga diuinam Maieſtatem, vnde fiet, vt coram tanta Maieſtate nihil temerè effutiat, aſſeueret, aut promittat.*

11. *Cogitatio omniſcientiæ, tribuet Deo hanc laudem, quòd, vt omnia nouit, vel occultiſsima: ita omnium, quæ dicuntur & fiunt, locupletiſsimus teſtis eſſe poſsit.*

12. *Veritatis præterea laudem Deo tribuet, qua ipſe mendacia, tanquam Diaboli hoſtis ſui ſigna, auerſatur & odit, & ea quæ vera ſunt, tanquam ſua tuetur et amat.*

13. *Cogitatio iuſtitiæ Diuinæ monet, quòd Deus & pium iuramenti vſum præmijs ornare, & contrà, periuros horrendis pœnis punire velit.*

14. *Ne autem quis putet, vel præmijs cariturum, ſi piè & ſanctè iurauerit: vel pœnas euaſurum, ſi vanè nomen Dei ſumſerit: potentia Dei cogitanda eſt, qua poteſt omnia quæ vult, & vult omnia quæ Verbo ſuo promiſit.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

IAM, VT SECVNDO loco pro- 15.
poſuimus, expendamus quæ ad legitimum & neceſſarium iuramentum requiruntur. Ieremias tria ponit, cùm inquit: Iurabis in Veritate, & in Iudicio & in Iuſtitia.

Veritas eſt, non fluctuans opinio, ſed 16.
firma & ſolida noticia eius rei, ſuper qua iuratio fiet. Nam qui incertus eſt aut dubius, & nihilominus iurat: is & Deum contemnit, & ſe vanitatis periculo apud homines exponit.

Iudicium eſt, deliberatio & conſulta- 17.
tio in mente iurantis, quo vt Deum, quem teſtem adhibet, in conſpectu habet: ita cauet, ne tempeſtate affectuum, aut incogitantia abripiatur, ad iurandum id, cuius poſtea ipſum pœnitebit.

Hoc ergo iudicium, quod timore Dei 18.
regitur, facit vt nec in re falſa quis iuret, Nam hoc eſſet Deum mendacem teſtem producere: nec in re leui, quod eſſet Deum contemnere, et ipſius ſanctum nomen paruifacere:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

facere: nec in re, cui facilè fides adhiberi poſſit, vel ſui euidentia, vel grauitate & autoritate dicentis. Nam hoc eſſet planè ſuperuacaneum: nec in re, quæ humano teſtimonio confirmari ſine iuriſiurandi religione poſſit. Nam hoc eſſet repudiare teſtimonium diuinitus oblatum: nec in re turpi, impia, iniuſta, impoſſibili, ſi promiſſorium iuramentum petitur. Nam hoc manifeſtè contra legem Naturæ, & contra mandata DEI eſſet.

19. Iuſtitia, cauſſas iurationis iuſtas eſſe vult. Vt enim Iudicium, incautum: Veritas, falſum: ita Iuſtitia, illicitum iuramentum repudiat.

20. Iſocrates duas cauſſas iuſtas numerat, in quibus iuramentum delatum ſuſcipere poſſumus, videlicet, cùm aut de noſtra fama & exiſtimatione agitur, aut de ſalute amicorum, videlicet, vt aut liberemus nos ipſos turpi crimine, aut amicos periculo. Non vult honeſtos, probos & mode-

modeſtos, iuſiurandum poſtulare: ne in aliquam auaritiæ, aut priuati commodi ſuſpicionem veniant.

Hæc Iſocratis hominis Ethnici ſen- 21.
tentia, monet quanta religio iuriſiurandi olim fuerit, etiam apud homines ignaros Euangelij: quæ profectò res meritò multos, qui Chriſtiani dici volunt, extremæ vanitatis accuſat, qui ſola leuitate adducti, ſingula ferè verba, ſingulis iuramentis, in contumeliam Dei polluunt.

Etſi autem Iſocratis ſententiam, vt 22.
in Ethnico, probo: tamen clariùs explicandum iudico, quæ nam iuſtæ cauſſæ ſint iurationis apud Chriſtianos.

QVATVOR proinde cauſſas neceſſa- 23.
rias & pias liciti iuramenti, in exemplis approbatis inuenio. Quarum prima eſt, cùm agitur gloria DEI. Secunda, cum ſalus & exiſtimatio proximi in diſcrimen venit. Tertia, quoties de propria iurantis neceſſitate diſceptatur. Quarta, cùm à ma-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

giſtratu iuſtis de cauſsis, poſtulatur teſti-monium, ſub iuriſiurandi religione.

24 *Vbi autem nulla harum quatuor cauſsarum, neceſſariò requirens iuramentum, ſubſit, iuſta ira Dei prouocatur in iurantem, vt in eum qui nomen Domini ſacrilegè polluat.*

25. *Porrò, quia contingit vt homines aliquando iurent, vel coacti metu, vel errore decepti, vel affectibus abrepti: tenendæ ſunt regulæ, quibus huiuſmodi iuramenta regi oportet.*

26. *PRIMA REGVLA. Quicquid iuratum fuerit, ſiue Deo, ſiue homini, quod cum gratia Dei & ſine peccato præſtari poteſt, omnino præſtandum eſt.*

27. *Vbi ergo tantùm de noſtra vita & fortunis agitur, nomen DEI præferemus noſtræ incolumitati.*

28. *Ex hac regula ſequitur, quòd pius ne hoſti quidem fidem, quam iureiurando confirmauit, fallere debeat, ne in periurij crimen incidat.*

Iure

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Iure proinde M. Regulus in hoc lau- datur, quòd potiùs mortem oppetere volue- rit, quàm fidem hoſti datam non ſeruare. 29.

Puniti diuinitus violati iuriſiurandi ab hoſte, inſigne apud Horoſium, lib: 5. cap: 18. habemus exemplum, vbi dicit po- pulum quendam Romanorum legiones, qui- bus ſeſe dedidit, & per iuramentum pa- cem cum ijs inijt, ſubita perfidia ex inſpe- rato occidiſſe. Vnde ſtatim in vltionem tan- ti periurij, panem fractum apud populum illum ſanguine manaſſe: animantia quoq; domeſtica ab hominibus ad ſyluas diſceſſi- ſſe, balatibus, mugitibus & latratibus cœ- lum repleuiſſe. Tandem populum illum à Lucio Pompeio eſſe victum, & planè ex- tinctum, &c. Vſq; adeò ira DEI exarſit in fœdifragos & periuros. 30.

SECVNDA. Si cum mandatis Dei pugnat, ad quod ſe aliquis iureiuran- do aſtrinxit, nequaquam præſtandum eſt. Nã quod Deo diſplicet, non debet pius velle 31.

Quare illud nec iuratus nec iniuratus præſtabit. Siquidem cum non ſit ſui iuris, non licet vt contra voluntatem Dei, ſe obliget.

32. *Monachus proinde & Monacha errore ſeducti, poſtquam rectiùs inſtituti fuerint, poſſunt votum iureiurando firmatum violare.*

33. *Cùm enim ſcriptum eſt à Propheta, & à Chriſto pronunciatum, vt decretum Dei inuiolabile, Fruſtra me colunt doctrinis & mandatis hominum: contra Deum peccant, qui, vel ob votum, vel bonam alioqui intentionem, hoc DEI decretum tranſgrediuntur.*

34. *Hac regula excuſatur Dauid, qui non interfecit Nabal, qui tamen ſe eum occiſurum religione iuriſiurandi aſtrinxit. Scriptum eſt enim: Non occides. Saul autem, qui ſe magis dilexit quàm Deum, potiùs voluit impium & iniuſtum iuramentum præſtare, quàm videri aliquid contra iuramentum facere, adeò quòd filium vi-*

um vi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

um virum ſanctum, ne videretur periurus, de medio tollere voluerit. Sic & Herodes, duplicauit peccatum ſæuiens in innocentem Iohannem, propter ſtultum & temerarium iuramentum.

Etſi autem is, qui vel errore dece- 35.
ptus, vel affectibus abreptus iurat, iurando peccat: tamen non eſt duplicandum peccatum, ſi contra voluntatem Dei fuerit, quod iuratum eſt.

Huc dictum Iſidori pertinet: In ma- 36.
lis promiſsis reſcinde fidem: in turpi voto, muta decretum: quod incautè vouiſti, ne facias. Impia eſt enim promiſsio, quæ cum ſcelere adimpletur.

TERTIA REGVLA. Iuramenta 37.
quæ vel implicitam vel expreſſam habent conditionem annexam, haud obligant, non ſeruata conditione: Sed iuratus, iudicio & ſententia iudicis abſolui debet.

Cum his nequaquam pugnat præce- 38.
ptum Domini, Matth: 5. Ego dico vobis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ne omninò iuretis, ſed ſit ſermo veſter: Eſt, eſt: Non, non.

39. Nam Chriſtus non ibi tollit Patris Legem: videlicet, Per nomen meum iurabis, Sed leuitatem Iudæorum in iurando, iurandi formas & periurium damnat, quibus polluitur nomen DEI, quod ſacroſanctum ab omnibus haberi conuenit.

40. Quicunq; enim ex leuitate iurant, periurij periculo obnoxij ſunt, & rei polluti nominis Diuini. Qui per creaturas iurant, violant iuriſiurandi Legem, videlicet, Per nomen meum iurabis. Qui peierant, maledictioni & vindictæ diuinæ ſe ſubijciunt.

41. Etſi autem per creaturas iurare non licet: tamen res nobis caras in medium adducere, tanquam pignora & creaturas Dei, tanquam gloriæ diuinæ ſymbola, licet. Paulus DEVM teſtem inuocat in animam ſuam. Moſes teſtes inuocat, cœlum & terram ipſius opificis intuitu. Sic cum iuramus per DEVM, & ſanctum Euange-

lium;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

lium, Deum quidem teſtem dictorum facimus: nobis verò pœnam imprecamur, ſi fallimus, quæ eſt priuatio fructus Euangelij, adeóq; beneficiorum Chriſti.

Auguſtinus proinde rectè ait: Iuratio falſa: eſt pernitioſa vera, periculoſa: nulla, ſecura. 42.

Porrò, cùm tantum ſceleris ſit in temerarijs iuramentis & periurijs, quis poterit oratione explicare, quantum ſit abominationis in vſitatis vulgò diris, execrationibus, & deuotionibus? 43.

Audire eſt enim multos, qui non ſolum temerè iurant, per mortem & vulnera Dei: verumetiam morte & vulneribus Dei abutuntur, ad horrendas execrationes & diras deuotiones, ad quas abſq; omni dubio contremiſcunt angeli Dei, cùm audiunt maledictioni & perniciei hominum, accommodari mortem et vulnera Dei: vnde benedictio & ſalus hominum effluxit. 44.

Hanc horrendam blaſphemiam olim 45.

apud

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

apud nonnullas gentes pius Magiſtratus puniuit: interdum mutilatione membrorum, vt digitorum, aurium, narium: interdum exectione linguæ: nonnunquam ſubmerſione in proxima flumina.

46. *Scribitur Ludouicus rex Galliarum, ciuem quendam Parrhiſienſem, propter huiuſmodi diras, per mortem & vulnera DEI, deuotiones puniuiſſe: admoto labijs ipſius candente ferro, vt in ijs per quæ peccârat, puniretur, in terrorem & exemplum aliorum.*

47. *Verùm, cùm hoc quidam ex Satrapis iudicarent crudelius, adeunt Regem, improbant factum: quibus ſanctus Rex reſpondet: Optarem mihi tale ſtigma inuri labijs, toto vitæ meæ tempore portandum: modò poßim blaſphemiam iſtam de meo regno tollere.*

48. *Præclara vox, & digna verè Chriſtianiſſimo rege, cuius exemplum ſi multi imitarentur, minùs prouocaretur ira Dei,*

& ſali-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& ſanctior eſſet & priuata & publica diſciplina.

Sed, proh dolor, ita inualuit deieran- 49.
di et execrandi conſuetudo, in omnibus ſtatibus hominum: vt faciliùs inueteratam lepram, quàm hoc malum curaueris.

Huius mali rei ſunt, Primùm pa- 50.
rentes, qui ſuos domeſticos exemplo docent abuti nomine diuino. Deindè miniſtri Euangelij, qui eos, quos norunt ſingulis ferè verbis iuramenta adhibere, non admonent in priuato colloquio, ante vſum cœnæ Dominicæ. Poſtremò, magiſtratus, qui Legem non ſtatuit in profanatores nominis diuini: cùm tamen ſit cuſtos vtriuſq; tabulæ.

MAGIA.

QVoniam Deus ſeriò vult ſuum 1.
Nomen inter homines ſacroſanctum haberi, & requirit ab omni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

omnibus hominibus notitiam, fidem, ſpem, gratiarum actionem, iuxta Verbi regulam: damnat omnem abuſum Nominis & Verbi ſui: quorum profanatoribus æternas pœnas comminatur.

2. *Verùm quia Diabolus hoſtis Eccleſiæ eſt, nihil magis in votis habet, quàm vt indies magis magíſq; creſcat inter homines profanatio Nominis & Verbi Dei. Nam huiuſmodi profanatione, tanquam machina quadam bellica, muros Eccleſiæ ſubruere nititur.*

3. *Hinc fit quòd Diabolus adeò obſequentem ſe præbeat ſtultis hominibus, qui Nomine Dei, & ſacroſancto eius Verbo ad magicas ſuperſtitiones, figuras & ſacrilegas adiurationes abutuntur.*

4. *Etſi autem horrendum eſt, cogitare tantam tyrannidem exerceri à Sathana in humanum genus: tamen magis horrendum eſt, iuſtiſſimam iram DEI, permittentis Diobolo hanc tyrannidem, cogitare.*

CAV-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

CAVSSA autem huius permiſſio- 5.
nis exponitur ab Apoſtolo Paulo, 2. Theſ:
2. Mittet (inquit) DEVS efficacem illu-
ſionem, vt credant mendacio, Vt damnen-
tur omnes, qui non crediderunt veritati,
ſed conſenſère iniquitati.

Hæc efficax Satanæ illuſio, conti- 6.
net omnes artes & vias, quibus ipſe, vel
Verbum Dei corrumpit, vel eo abutitur
in contumeliam Dei, & in damnationem
eorum, qui à Satana ſeducuntur.

Hic nominis & verbi DEI abuſus 7.
turpiſſimus, indigniſſimus, & maximè ſa-
crilegus, cernitur in magicis incantationi-
bus, ſignationibus et impijs adiurationibus.

Etſi autem Satan nec incantationi- 8.
bus, nec ſignationibus, nec conceptis ad-
iurationibus reuera cogi poteſt: tamen
iſte impoſtor Spiritus fingit ſe cogi, ſæpè
etiam inuitum, ad faciendum ea, quæ illi
à Magis & incantatoribus, imperan-
tur.

Habet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

9. *Habet autem Satan eas, ſuæ obedientiæ erga Magos & incantatores, cauſſas, quæ meritò omnes homines reprimerent, ne ſe Diabolo tam fatuè ſubijcerent, in contumeliam DEI.*

10. *PRIMA cauſſa eſt, quòd Diabolus optimè ſciat, nulla re magis profanari nomen & verbum DEI, quàm Magica impietate.*

11. *Secunda, Pulchrum ſpectaculum Satanæ eſt, quòd videat, homines à ſe doctos & ſeductos, contemnere apertum Dei interdictum, abnegare fidem. Nam cùm verbum DEI ſit regula fidei, fieri non poteſt, vt fides conſiſtat, vbi eius regula amittitur, vel ad impiam profanitatem tranſfertur.*

12. *Tertia, Matth: 4. indicatur, quòd Diabolus expetat, vt homines alia media quærant incolumitatis & gloriæ, quàm diuinitus ordinata, Hoc eſt, impellit homines, vt audeant corrigere ordinationem diuinam*

uinam. Quæ ſanè horrenda tentatio DEI eſt.

Eſt autem ordinatio diuina, vt nomen & verbum DEI ſeruiant Chriſti regno erigendo, & ſaluti hominibus parandæ. Contra hanc ordinationem apertè faciunt, qui nomine et verbo Dei abutuntur ad magicas ſuperſtitiones, quibus erigitur, fulcitur, ſtabilitur et propagatur regnum Diaboli. Quid quæſo Diabolo magis gratum eſſe poterit? 13.

Taceo Ethnicum furorem, taceo damnatam ſuperſtitionem, taceo pactionem cum Diabolo, taceo cultum & venerationem Diaboli: quibus cùm inprimis delectatur Satan, non mirum eſt eum ſe adeò obſequẽtem præbere aniculis, maleficis ac Magis. 14.

Vt autem hanc profanitatem auerteret Deus à ſuo populo, qui Ethnica profanitate corruptus erat in Ægypto: Legem ſtatuit de maleficis & incantatoribus tollendis è medio. Et laudandæ ſunt Leges 15.

 Impe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Imperatoriæ & Pontificiæ, latæ in iſtam horrendam blaſphemiam.

16. *Nullo enim pacto ferendi ſunt inter homines, qui ad incantationes magicas abutuntur nomine & verbo Dei: vt qui putent nos talem Deum habere, qui patrocinetur impietati à ſe damnatæ.*

17 *GENERA & formas antiquæ magiæ ideò omitto: quia laudabilius eſt illa ignorare, quàm ſcire, & in lucem proferre.*

18. *Certum eſt Diabolum, tanquam ſimiam, DEVM imitari in erigendo & ſtabiliendo ſuo regno. Nam vt DEVS Verbo, Sacramentis, Miraculis & Spiritu ſuo erigit ſuum regnum & propagat: ita Satan ſuo verbo, (cùm verbum Dei ſuum facit abuſu) ſuis Sacramentis, (id eſt characteribus, figuris, fabis, pilis, & neſcio quibus alijs nugis) ſuis præſtigijs (loco miraculorum) & ſuo Spiritu (quo efficax eſt in voce magorum, incantantium & adiurantium).*

Ne quis autem ambiguitate vocis 19.
ADIVRATIONIS decipiatur, ſciat verbum adiurandi, plura habere ſignificata.

Primùm enim ſignificat idem, quod 20.
ſimplex verbum Iurare, niſi quod AD particula ἐπίτασιν & αὔξησιν notat.

Secundò, Adiurare ſignificat facere 21.
vt aliquis iuret, & iureiurando interpoſito, aliquid promittat.

Tertiò, ad genus tranſfertur, & ſig- 22.
nificat, nunc imperare aliquid, interpoſita diuini nominis autoritate, nunc rogare aliquem, vt ob religionem & metum DEI aliquid agat, vel non agat.

Hinc Adiuratio, Quæ ſi fuerit Dæmo- 23.
niorum, nititur fide miraculorum adiurantis: At ſi hominum fuerit, pendet vel ab autoritate, vel obteſtatione adiurantis.

Quartò, Magicis impoſtoribus, Adiu- 24.
rare, eſt virtute pronunciationis conceptorum verborũ, additis nunc certis characteribus, nunc neſcio quibus alijs nugis, & cæ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

remonijs, adigere Diabolum, vel alias creaturas, ad imperata facienda.

25. Porrò, vt ſciatur, nos non omnem Adiurationem damnare, obſeruetur quòd triplex ſit adiuratio, Diuina, Magica & Adiaphora.

26. DIVINAM voco, per quam, interpoſito iureiurando et inuocato nomine Chriſti, Dæmonia eijciebantur in primitiua Eccleſia, fiducia Chriſti. Hoc enim faciebat tum temporis, ad commendandam hominibus potentiam Chriſti, & ad confirmandam certitudinem Euangelij Chriſti.

27. Huiuſmodi tamen Adiuratio nec Chriſto, nec Apoſtolis vſitata fuit: Sed alijs quibuſdam pijs, minoris autoritatis & gradus. Nam vt Chriſtus, ſua autoritate propria: ita Apoſtoli, autoritate Chriſti, ſimpliciter præceperunt Diabolis, vt exirent de hominibus.

28. Paulus in actis ait: Præcipio tibi per nomen Ieſu, vt exeas ab ea. At Exorciſta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſic dixiſſet: Adiuro te per nomen Ieſu, vt exeas ab ea, hoc eſt, præcipio tibi autoritate Chriſti & metu potentiæ eius, ac ſi ipſe Chriſtus tibi præciperet, vt exeas, &c.

MAGICA adiuratio eſt, quando verborum efficacia & verbis conceptis, & neſcio quibus ceremonijs, putant exorciſtæ ſe Dæmones cogere, aut alias creaturas, ad aliquid faciendum. Vt cùm ſerpentes adiurati & incantati, venena retinent, & non lædunt geſtatorem: ſed videntur cum illo quaſi colludere. Sed malignus Spiritus dum corpus hominis illæſum ſeruat, veneno peſſimo animum interficit. 29.

ADIAPHORAM adiurationem appello, qua quis & benè & malè vti poterit, Qualem iudico eam quæ in noſtris Eccleſijs adhibetur, in Baptiſmo infantium. 30.

Nam ſi adhibetur tantùm ad ſignificandùm, qualis ſit conditio hominis extra Chriſti gratiam, et qualis efficitur per Chriſti gratiam: nemo eam iuſtè improbare po- 31.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

terit. Siquidem admonet & de ſententia Legis in non reconciliatos, & de gratia Euangelij in eos, qui Chriſto inſeruntur per Baptiſmum.

32. At ſi adhibetur, vt in Papatu, cum inſufflatione & Chriſmate, ad expellendum Diabolum, actu habitantem in homine: non caret manifeſta impietate et ſtultitia. Nam nec Diabolus in infantibus Chriſtianorum parentum habitat, Sunt enim participes fœderis initi inter Deum & Abrahamum patrem noſtrum: Nec miraculis clarent miniſtri Eccleſiæ hoc tempore. Nam miracula ad tempus tantùm durare debebant.

33. Eſt etiam Adiaphora adiuratio, quando homo hominem adiurat. Nam bona quidem eſt, ſi è cauſſa bona procedit, & ad bonum finem tendit. Vt cùm Paulus adiurat Theſſalonicenſes, vt Epiſtola ijs ſcripta legatur coram omnibus fratribus. Mala verò erit, ſi temerariè fit, leuem ob cauſſam. Tum enim, vt iuramentum leue, damnatur.

PRÆ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

PRÆDICTIONES FVTVRORVM.

NECESSE EST ECCLE- 1
ſiam rectè inſtitui, de vtilibus & pernicioſis prædictionibus futurorum euentuum, ne vel ſecurè contemnat vtiles & laudabiles prædictiones, vel ſuperſtitioſè inuoluatur pernicioſis prænunciationibus, in contumeliam Dei, & in propriam perniciem.

Vt autem rectè diſcernamus inter v- 2
tiles & pernitioſas prædictiones: cauſſas earum imprimis obſeruare oportet, vnde iudicium pendet & certitudo.

OMNIS proinde prognoſis, ſeu fu- 3
turorum euentuum prænunciatio, vel oritur à prima cauſſa immediatè, vel à ſecundis cauſſis Naturalibus, vel aliunde, hoc eſt, vel à Diabolo, vel ab homine.

Prognoſis, ſiue præcognitio, oritur à 4
PRIMA CAVSSA, cùm Deus per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

inſpirationem, ſiue quocunq; alio modo reue-lat hominibus futuros euentus. Et hæc præcognitio dicitur Prophetica.

5. Eſt autem hæc præcognitio Prophetica, ideò certiſsima, & digniſsima cui fides habeatur, quia autorem habet Deum, qui omnia futura, tanquam præſentia, in ſuo æterno videt.

6 Huius Propheticæ prædictionis vſus eſt maximus: vt quæ certitudinem doctrinæ Eccleſiæ humanis mentibus obſignet.

7. Nam cùm vident homines, euentus longiſsimè antea ſignatos, reſpondere prædictionibus Prophetarum, confirmantur de autore Deo, & doctrinam, quam Prophetæ proponunt, diuinam eſſe ſtatuunt: præſertim cùm eandem multiplices patefactiones diuinæ, miracula plurima, conſenſus Moſis, Prophetarum, Chriſti, Apoſtolorum, conſeruatio Eccleſiæ in tantis furoribus Diabolorum & hominum, et obſignatio veritatis in cordibus Sanctorum per Spiritū ſanctum, confirment.

Pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Prognoſis ſiue præcognitio, quæ pen- 8.
det à SECVNDIS CAVSSIS, quas
Naturales vocamus, Prognoſticis quibuſ-
dam nititur, hoc eſt, ſignis futurorum euen-
tuum.

Hæc autem Prognoſtica & ſigna fu- 9.
turorum euentuum, ſunt triplicia, (pro quo-
rum varietate certitudo etiam variat) vi-
delicet τεκμήρια, εἰκαῖα, *& erratica.*

τεκμήρια *demonſtrationem & ſcienti-* 10.
am pariunt, Et ſunt cauſſæ, quæ neceſſi-
tate phyſica agunt, & conſtanter & ſem-
per ſuos effectus producunt.

Hæc prognoſis, propter conſtantiam 11.
cauſſarum, Apodictica dicitur. Hac Ma-
thematici prædicunt ſine errore Ecclipſes
futuras. Vnde patet quanta laus ſit Ma-
thematicæ doctrinæ, quando intra ſuos ter-
minos manet.

Huius Apodicticæ præcognitionis v- 12.
ſus eſt, vt cognoſcamus totius Vniuerſi au-
torem Deum eſſe, qui certis legibus guber-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nat hanc cœli pulchritudinem, vt illum agnoſcamus, agnitum colamus ac prædicemus. Quemadmodum Paulus docet, Roman: 1. Ideò in Actis Apoſtolicis de Deo dicitur: οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν.

13. Signa quæ εἰκαῖα dicuntur, nec demonſtrationem, nec ſcientiam pariunt, ſed coniecturam tantùm, vt plurimum tamen veram. Nam ſunt cauſſæ, quæ producunt ſuos effectus non neceſſariò & ſemper. Vnde fit, quòd interdum fruſtrentur ſuis effectibus, impedientibus occultis cauſsis. Dicitur autem hæc præcognitio, probabilis.

14. Hac probabili coniectura freti Mathematici, pluuias, ſiccitates, tempeſtates, graſsaturos morbos, interitus animantium, frugum, vini, & aliarum rerum copiam vel defectum prædicunt, non ſine magna ſuæ artis commendatione.

15. Huius probabilis præcognitionis vſus eſt, vt homines ſuas operas rectè diſtribuant: ne tempeſtate imminente, nauta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſoluat: ne agricola faciat, inſtante pluuia, quod requirit ſiccitatem: Et morbos imminentes aptis præſeruatiuis anteuertamus.

16. *Erratica ſigna ſunt, quæ nec demonſtrationem pariunt, nec veram coniecturam faciunt, nec cauſſæ ſunt propriæ actionum humanarum aut euentuum proſperorum vel aduerſorum, & errant vt plurimum. Et quia rarò, idq; caſu, euentus reſpondet, deceptionem & vanam ſpem hominibus credulis inijciunt.*

17. *Hinc erronea illa prognoſis GENETHLIACORVM naſcitur, qui gloriantur ſe fortunas hominum & euentus, ex horoſcopis, prædicere poſſe.*

18. *Hi tametſi vera interdum prædicunt: tamen ipſa prædictio fallaciam pernicioſam habet annexam. Nam homines qui iſtis nugis fidem adhibent, paulatim abducuntur à verbo DEI: promiſſionibus & comminationibus diuinis diffidunt: varijs implicantur erroribus: donec laqueis*

Satanæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Satanæ impediti, religioni ipſi renuncient, etſi non apertè & verbis, occultè tamen & animo.

19. *Hoc periculum animaduertentes pij gubernatores Politiarum & Eccleſiarum, legibus cauerunt & pœnis, ne quis eſſet, qui hanc deceptoriam artem profiteretur, quæ corruptela eſt morum, pugnans cum verbo Dei & profeſſione Chriſtiana.*

20. *Fuerunt quoq; inter Ethnicos, ſapientes homines, qui hanc vanitatem in ſuas Reſpublicas non admiſerunt. Et Gellius acuto Dilemmate eam exagitat. Ita enim ait: Aut aduerſa euentura dicunt, aut proſpera. Si dicunt proſpera, & fallunt: miſer fies fruſtra expectando. Si aduerſa dicunt, & mentiuntur: miſer fies fruſtra timendo. Si vera reſpondent, eaq; ſunt non proſpera: iam inde ex animo miſer fies, antequam è fato fies. Si felicia promittunt, eaq; euentura ſunt: tum planè duo erunt incommoda, & expectatio te ſpei ſuſpenſum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſpenſum fagitabit, & futurum gaudij fructum ſpes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto vtendum eſt iſtiuſmodi hominibus, res futuras præſagientibus.

21. Etſi autem corporum & humorum affectiones, ex tempore conceptionis & ortus, coniectare interdum poſſunt Genethliaci: tamen cum cauſsæ propriæ euentuum humanorum, quoad ſucceſſum proſperum & aduerſum in negotijs & vita attinet, non pendent à tempore conceptionis et ortus: decipiunt ſtultos homines Genethliaci, qui illorum fortunas aſtris ſubijciunt.

22. Nam cum cauſſæ futurorum euentuum in hominibus ſunt duæ, videlicet prouidentia diuina, & voluntas humana, & neutra ſubijcitur imperio aſtrorum: profectò ſtultum fuerit & perniciosum, ex vna particulari cauſſa, eáq; inferiore, impotentiore, ne dicam erronea, determinatè colligere effectum, repugnantibus cauſsis principalibus, proprijs, prædominantibus, et vnà agentibus efficaciter. In-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

23. *Infiniti homines concipiuntur eodem tempore, & in hanc lucem eduntur, maximè diſsimiles & fortunâ & moribus.*

24. *Iacob & Eſau vnà concipiuntur, qui tamen, nec fortunâ, nec moribus fuère ſimiles.*

25. *In eodem ſæpè prælio multa hominum millia cadunt : in eodem naufragio ingens multitudo hominum perit: Quibus aptare eundem horoſcopum, quid quæſo ſtultius eſſe poterit?*

26. *Pius ergo homo, cogitans de futuris ſibi vel proſperis vel aduerſis, intueatur primùm prouidentiam Dei, quæ nunquam pugnat cum promiſsionibus & comminationibus diuinis.*

27. *Hæc prouidentia poſtulat plura. Primùm, vt nos totos DEO commendemus, eum timeamus, inuocemus & prædicemus. Deindè, vt ſecurè contemnamus quicquid nobis Mundus vel Satanæ mancipia, minantur. Tertiò, vt reſpiciamus ad ipſius promiſsi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

promiſſiones & minas. Promittit enim proſpera, qui ſe diligunt: minatur aduerſa, ſe non diligentibus. Impij, ait Solomon, non dimidiabunt dies ſuos.

Has promiſſiones & comminationes diuinas euertunt, quantum in ſe eſt, qui euentus hominum ſuis horoſcopis ſubijciunt. 28.

Neq; eſt quòd voluntatem hominis ſubijciant aſtris. Nam hoc eſſet opus Dei deſtruere, DEVM autorem peccati facere, proæreſin tollere, verbum Dei negare, Spiritum ſanctum legibus Genethliacorum ſubijcere. 29.

Huic Genethliacorum vanitati affinis eſt DIVINATIO, lege Dei damnata, videlicet, cùm homines Enthuſiaſtæ, ſe plenos diuinitate ſimulant, & aſtutia quadam Satanica, interdum futura coniectant. 30.

Fit autem hæc pernicioſa diuinatio multis modis, videlicet, per exta pecudum, auguria, ſortes, colloquia cum dæmonibus &c 31.

Nam

32. *Nam Dæmones aliquando prædicunt, quæ ipſi facere decreuerunt: interdum ambiguitate ludunt: nonnunquam ex ſignis Naturalibus breui futura coniectant. Fieri etiam poteſt, vt aliquando prædictiones Prophetarum ſequantur, & vt ſuas proponant. Vnde fit, quòd euentus ſæpè reſpondeat.*

33. *Sed caueat ſibi Chriſtianus, ne ſe ſinat à Satana illudi, Quod promtiſſimum erit, ſi vel minimum deflexerit à verbo Dei, ad vanitatem diuinatoriam.*

QVARTA
LEX DECALOGI.

Memento vt diem Sabbati ſanctifices.

1. D*OMINVS de Sabbato hanc Legem tulit:* Memento vt diem Sabbati ſanctifices.

2. *Vt huius Legis ratio eſt, quòd Deus*

ſolus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſolus ſit & rerum conditor, & fons omnium bonorum datórq; : ita eius finis eſt, vt proprijs operibus emortui, veram ſanctificationem, operibus à Deo mandatis, meditemur, & ſinamus nos à Deo ſanctificari.

In huius Legis explicatione hæc or- 3.
dine ſunt ſpectanda, Quid Sabbatum: quid ſanctificare: quid ſabbatum ſanctificare: quatenus abrogatum ſit ſabbatum: Symbolica ſabbati ſignificatio: opera Sabbati: & Hypocritarum Phariſæorúmq; de Sabbato error, cum defenſione facti Domini ſanantis ægrotos Sabbatis.

ΣΑΒΒΑΤΟΝ propriè quietem ſeu ceſſa- 4.
tionem ſignificat, vnde tranſfertur ad diem ſeptimum, in quo Dominus ceßauit ab opere creationis, quod conſummauit ſex diebus. Vnde Gen: 2. ſcriptum eſt: Et benedixit DEVS diei ſeptimæ, & ſanctificauit eam, quia in ea ceſſauit ab omni opere ſuo, quod creauit Deus vt faceret. Et hoc Sabbatum dierum dicitur. Et per Synecdochen,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

echdochen, integra hebdomas dierum, ſabbatum dicitur: vt in illo: Ieiuno bis in ſabbato.

5. *Præter hoc dierum Sabbatum apud Iudæos, fuit Sabbatum annorum, & ſabbatum magnum, & Sabbatum primum, &* δευτερόπρωτον.

6 *Sabbatum annorum eſt ſeptimus quiſq; annus. Leuit: 25. Numerabis tibi ſeptem Sabbata annorum, id eſt, ſeptem annos, ſeptem vicibus. Qui dies ſeptem Sabbatorum annorum, efficient quadraginta nouem annos. Vt autem ſeptimo quoq; anno quieuit terra: ita quinquageſimo quieuit ſeruitus, & reddebatur libertas cum poſſeßionibus.*

7. *Sabbatum magnum, quod in Scriptura Sabbatum ſabbati dicitur, fuit ſabbatum incidens in ſolenne feſtum, Magnum dictum, quia præ reliquis feſti diebus ſanctum habebatur.*

8. *Vt ſabbatum primum fuit primus dies in feſto plurium dierum, vt primus*

dies

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

dies feſti azymorum, & tabernaculorum: ita δευτερόπρωτον, *ſecundoprimum, dictus eſt à Luca vltimus dies claudens feſtum plurium dierum: ſic appellatum, quòd pari honore, pariq́; prorſus religione, cum primo celebraretur: Vnde propter ſimilem religionem, quaſi primum erat ſecundariò repetitum.*

SANCTIFICARE in genere eſt 9.
aliquid ſegregare à communi & profano vſu, purum ſeruare, & diuino cultui & ſacro vſui deſtinare & applicare.

Hinc SANTIFICARE SABBA- 10.
TVM, eſt diem, quam Sabbatum nominamus, ab vſu communi et profano ſegregare, eum purum et incontaminatum ſeruando, accommodare vſui ſacro, hoc eſt, religioni ſeu operibus, quibus Deus immediatè colitur.

HOC Iudaicum Sabbatum abrogatum 11.
eſt quoad circumſtantiam diei certæ attinet: ídq́; propter duas cauſſas: harum prior eſt, quòd fuerit typus quietis CHriſti

in ſepulchro. Vmbra proinde ceſſare debuit exhibita veritate. Poſterior, vt hæc abrogatio ſit teſtimonium liberationis credentium, à iugo legis Moſaicæ.

12. *Etſi autem hoc Sabbatum Iudaicum nos in ſpecie non obligat: tamen, quantum ad genus attinet, ipſa pietas poſtulat, vt in ſingulis ſeptimanis vnum aliquem diem ſegregemus à profano vſu, ac illum diuino cultui deſtinemus. Quare piè factum eſt ab Apoſtolis, qui primam ſeptimanæ diem, in memoriam reſurrectionis Domini à mortuis, in locum vltimæ ſubrogarunt, quam vocarunt ab euentu,* κυρίακην.

13. *QVANTVM autem ad Symbolicam ſignificationem & typum attinet, ſciendum eſt, quòd pro triplicis temporis ratione ſpectetur.*

14. *Nam ſi præteritum tempus reſpicis, ſabbatum fuit inſtitutum in Memoriam quietis Dei poſt rerum creationem. Vnde* μνημόσυνον *rerum creatarum fuit. Deinde*

adum-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

adumbrabat, requiem populi DEI in terra Canaan, poſt multos in Ægypto & deſerto exhauſtos labores, Quemadmodum ex Pſalmo, Epiſtola ad Hebræos indicat. Præterea Sabbatum fuit typus ſabbatiſsimi Domini quieſcentis in ſepulchro, peractis noſtræ redemtionis laboribus.

Si præſens tempus reſpicimus, Sab- 15.
batum fuit typus quietis conſcientiarum à
peccatorum procellis, poſt liberationem à
regno Diaboli, per Chriſtum ducem. Deinde ſignum fuit quòd Deus ſit qui hominem ſanctificet: iuxta illud: Sabbata mea dedi eis, vt eſſent ſignum inter me & eos, vt ſcirent quòd ſim Iehouah, qui ſanctifico eos. Præterea monet vitam Sanctorum perpetuò in meditatione quietis cœleſtis tranſigendam eſſe.

Huc Auguſtini dictum pertinet: 16.
Eſt autem ſacramentum Sabbati antiquis noſtris Patribus præceptum, quod nos Chriſtiani ſpiritualiter obſeruamus, vt ab omni

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſeruili opere, & ab omni peccato (quia Dominus ait: Omnis qui facit peccatum ſeruus eſt peccati) abſtineamus nos, & habeamus quietem in corde noſtro, id eſt, tranquillitatem ſpiritualem: & quamuis hoc ſeculo id conemur: ad eam tamen requiem perfectam non perueniemus, niſi cùm de hac vita exierimus.

17. Si tempus futurum reſpicimus, Sabbatum fuit typus conſummationis Mundi. Quemadmodum enim ſex dies creationis rerum, adumbrabant ſex annorum millia, iuxta dictum domus Eliæ: ita Sabbatum ſignificat æternitatem quietis in cœlo, & Sabbatiſmum illum beatorum, perpetuò duraturum, quem Sancti expectant.

18. OBEDIENTIA vera Sabbati apud Iudæos, ſita erat in vacatione ab operibus ſeruilibus, in ceremoniarum & ſacrificiorum obſeruatione, in tractatione & meditatione doctrinæ cœleſtis, in fidei & Caritatis exercitÿs.

Cæte-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

19. *Cæterùm vt Hypocritæ ſemper hærent in cortice Scripturæ : ita etiam Sabbati, non intelligentes quantam fecerit iſta ſanatio ad veri Sabbati meditationem. Primùm enim illa ſanatio non fuit ſeruile opus Lege interdictum, ſed diuinum planè, quo gloria DEI illuſtrabatur inter homines, multò præſtantiùs omnibus ceremonijs & ſacrificijs : quo Meſsiæ, in quem tota lex Moſis reſpiciebat, præſentia ſignificabatur : quo doctrina CHRISTI confirmabatur : quo fides in multis accendebatur : quo Caritas erga proximos afflictos declarabatur : Deniq; quo vera Sabbatiſmi ratio indicabatur.*

21. *Hactenus de Sabbato Iudaico : nunc quædam adijciemus, de feſtis noſtris & ceremonijs.*

22. *NOSTRA FESTA triplicia ſunt, videlicet, Dominicus dies, feſta Saluatoris, memoriæ Sanctorum.*

23. *Dominicus dies exemplo Apoſtolorum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

à nobis, non ſuperſtitionis, ſed miniſterij, ordinis, diſciplinæ, & exercendæ pietatis cauſſa obſeruatur.

24 *Feſta Saluatoris ideò in Eccleſia ſeruantur, vt ordine diſcatur hiſtoria, vt ſigillatim beneficia Mediatoris ſpectentur, vt beneficijs eiuſdem rectè vtamur, in gloriam Dei & noſtram ſalutem.*

25. *Memoriæ Sanctorum hos fines habent vtiles: vt cognoſcatur Eccleſiæ hiſtoria: vt cogitentur beneficia DEI erga membra Eccleſiæ: vt gratiæ Deo, pro ipſis agantur: vt varij Sanctorum caſus perpendantur: vt Sanctos imitemur in pœnitentia, vita, cultu, confeſſione, conſtantia, patientia, & alijs virtutibus: vt pijs ſuperijs expetamus Sanctorum conſortium.*

26. *Hi fines omnes ſeruiunt gloriæ Dei & ſaluti noſtræ. Fines autem feſtorum Ethnicos & Papiſticos execramur, vt indignos quorum vel mentio fiat inter Chriſtianos.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Ethnicorum feſta non animabus pie= 27.
tate & virtute exhilarandis, ſed corpori=
bus explendis deſtinata erant, Vnde Græ=
cis ebrietas μέθη dicitur, eo quòd peractis
ſacris, ingurgitationi vacabant, Qua re
putabant ſe ſuis Dÿs, hoc eſt, Dæmonibus
rem gratam facere: & dies mox à feſto
ſequens ἐϖιβδα aſpera dicebatur, eò quod
ex crapula poſt feſtum laborabant. Vtinam
multi qui Chriſtiani cenſeri volunt, Ethni=
cos græcos in potandi certamine, idq; præ=
cipuè in feſtis, non ſuperarent.

Papiſtarum feſta, potiſsimùm de San= 28.
ctis, deſtinantur turpiſsimæ idololatriæ,
videlicet, inuocationi Sanctorum, quam
Diabolus in mundum inuexit, potiſsimùm
propter tres cauſſas, videlicet, vt CHri=
ſtum vnicum Mediatorem ſuo honore ſpo=
liaret, vt ignominia afficeret demortuos
Sanctos, vt perderet idololatras qui San=
ctos inuocant, haberétq; ipſos ſocios æter=
narum pœnarum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

29. *Quantum autem ad ceremonias attinet, diſtinguamus inter diuinitus ordinatas & humana autoritate introductas: illas perpetuò retinendas iudicamus propter autoritatem inſtituentis, & eas ſuæ commendantis Eccleſiæ: has, quatenus ſeruiunt decoro & ordini, retinemus: nec offendimur, ſi aliæ Nationes à nobis in ceremonijs hiſce variant. Nam ſcimus Eccleſiam Dei eſſe omnem cœtum, qui iuxta verbum Dei Deum colit, etſi magna eſt diſsimilitudo ceremoniarum.*

30. *Auguſtinus & Ambroſius non offenduntur ex eo, quòd aliæ Romæ, aliæ Mediolani eſsent ceremoniæ. Nam inter ſe iunguntur pij, ſpiritu CHriſti, non humanis ceremonijs.*

31. *Vt pios gubernatores Eccleſiarum, velim magno ſtudio cauere, ne ceremoniæ ſcandalo ſint infirmis: ita priuatos nolim quicquam mutare in ceremonijs, graui autoritate à maioribus inſtitutis et approbatis.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Neq; eſt quòd exactiſſima ratio ſingu- 32.
larum ceremoniarum inquiratur, modò non
manifeſtam ſuperſtitionem & impietatem
redoleant.

Quidam offenduntur ceremonijs no- 33.
ſtris, quas clamitant Papiſticas eſſe: di-
cunt nos habere ſacerdotes, altaria, veſtes,
candelas, imagines, exorciſmos, ſignatio-
nes crucis, planè Papiſtico more. His ego
reſpondeo, Eccleſiam veram à falſa diſtin-
guendam eſſe doctrina & cultu, non cere-
monijs quæ per ſe adiaphoræ ſunt.

Neq; enim ceremonias adiaphoras 34.
tanti momenti eſſe iudicamus, vt propter
illas ſchiſmata moueantur in Eccleſia.
Retineatur doctrinæ ſinceritas: retinea-
tur purus DEI cultus. Alia ſeruiant par-
tim tranquillitati, partim infirmitati ho-
minum, Et relinquamus prudentiæ gu-
bernatorum, vt de his rebus
diſpiciant.

QVIN-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

QVINTA LEX DECALOGI.

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram.

1. VT SVPERIORA PRÆcepta *ſub dilectione Dei, tanquam capite: ita ſequentia ſub dilectione proximi continentur. Quare vt dilectio Dei, moderatrix eſt omnium actionum, interiorum & exteriorum primæ tabulæ: ita dilectio proximi, moderabitur ea, quæ debemus proximis, & præſcribuntur in ſecunda tabula.*

2. *Hinc fit, quòd quicquid facit ad caritatem proximis exhibendam, contineatur in ſecunda tabula, etiamſi verbis expreſſum non ſit: & contrà, quicquid non eſt contra dilectionem proximi in ſecunda tabula, nequaquam prohibeatur. Huius regulæ obſeruatio, multis quæſtionibus diluendis ſeruiet.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Cùm autem dilectionis proximi ſunt 3.
plures gradus, & inter hos primus eſt parentum: meritò primum præceptum ſecundæ tabulæ eſt, de liberorum officio erga parentes, quod ex dilectione naſcitur.

Eſt autem hæc Lex: Honora Pa- 4.
trem tuum & Matrem tuam, vt ſis longæuus, & benè ſit tibi ſuper terram.

Quoniam autem hæc Lex latiſſimè 5.
patet, nec poſſunt omnia ſimul commodè explicari: viſum eſt nobis in hac collatione, tria exponere.

Horum Primum, eſt debitum offi- 6.
cium: Secundum, præmium præſtiti officij: Tertium, enormitas reatus neglecti officij, & eiuſdem iuſta pœna. Vſum Legis prætereo, qui vnus et idem eſt omnium Legum, & à nobis traditur in aſſertionibus de prima Lege ſcriptis.

PRIMVM ergo debitum officium 7.
liberorum erga parentes quærendum eſt, & quo iure obligantur liberi ad officium præſtandum.

Eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

8. *Eſt autem hoc officium liberorum erga parentes (quod per Synecdochen honoris vocabulo continetur) in duobus poſitum, videlicet, in honore parentum, & in præmio nutricationis illis reddendo. Quorum prius dignitati, poſterius neceſſitati parentum tribuendum eſt.*

9. *Etſi autem honor parentibus debitus manat ex caritatis fonte: tamen cauſſas hîc concurrentes videre vtile eſt: quæ quatuor numerari poſſunt, videlicet, Agnitio ordinationis diuinæ, timor Domini, naturalis ratio, &* στοργὴ *diuinitus homini ingenita.*

10. *Primùm itaq; inuitabit liberos ad honorem exhibendum parentibus, quòd illorum autoritas & eminentia ſit ordinatio diuina. Nihil enim voce Dei honorabile dici poteſt, niſi idem à Deo profectum ſit & ordinatum. Adhæc, conſideranda eſt diuinæ maieſtatis ſimilitudo quædam in parentibus, nempe quod filijs ſint cauſſa vitæ gene-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

generando, vt Deus creando, Quæ res monet, vt non tam quales, quàm quòd parentes habeamus, æſtimemus.

Secunda honoris parentum cauſſa eſt, timor Domini præcipientis hunc honorem. Qui timet (ait Syracides) Dominum, honorat parentes. Proinde, qui non honorat parentes, Dei maieſtatem contemnit. 11.

Tertia honoris parentum cauſſa eſt, naturalis ratio, quæ dictat, quòd inferiora debeant ſubiectionem & honorem ſuperioribus, tanquam dignioribus, præſertim benemeritis. Qui ergo hunc ordinem perturbat, legem naturæ pro nihilo habet, conferendus viperinæ ſoboli. 12.

Quarta honoris parentum cauſſa eſt, στοργή *diuinitus homini ingenita, quæ in multis Ethnicis, item in brutis, vt in aquilis, gruibus & ciconijs, agnoſcitur.* 13.

Cauſsis honoris parentum cognitis, videamus in quibus rebus legitimus parentum honor conſiſtit: vt explicatè intel- 14.

ligatur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ligatur, quàm latè pateat vis honoris erga parentes.

15. *Etſi autem alij aliter de gradibus huius honoris ſtatuunt: ego tamen ſeparans cauſſas ab affectis, tres præcipuos gradus facio, non eos reijciens qui vel plures vel pauciores numerant.*

16. *Sint ergo nobis hi gradus. Primus, pia reuerentia. Secundus, caſtus timor. Tertius, promta obedientia. Reuerentiâ, eminentiam & ordinem diuinum agnoſcimus: timore offenſam cauemus: obedientiâ, debita præſtamus obſequia, quæ ſimul dilectionis, à qua naſcuntur,* ἀκόλουθα *ſunt.*

17. *Pia reuerentia eſt externa teſtificatio, vt qua veneramur parentum dignitatem & eminentiam quam ſuſtinent, & humiliatio quædam, qua nos illis ſubmittimus, tanquam dignioribus, non ſine admiratione ordinis diuini. Nam omnis reuerentia admirationem coniunctam habet.*

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hæc externa reuerentia ſignificatur 18.
non eodem modo vbiq;, ſed pro nationum diuerſitate variat. In genere autem continetur tribus, videlicet, geſtibus corporis, verbis, & obſequijs, non imperatis ſed ſpontaneis. Hæc enim tria teſtantur de animo rectè ſentientis de alicuius virtute & dignitate.

Caſtus timor filiorum, ex perſuaſio- 19.
ne amoris parentum erga ſe natus, facit, vt caueamus parentes offendere vllo vel facto, vel dicto, vel ſigno.

Prompta obedientia erga parentes ter- 20.
tium honoris gradum obtinet, quæ eſt mandatorum, quæ nobis imperantur à parentibus, prompta & debita executio.

Hîc tenendum eſt diſcrimen inter o- 21.
bedientiam, quam Deus poſtulat, & quam parentes requirunt: Illa caret omni exceptione: hæc certis terminis clauditur.

Nam ſi parentes aliquid iuſſerint, 22.
vel contra Deum, vel contra ſalutem fili-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

orum, vel contra Naturam, vel contra Leges patriæ iuſtas, vel contra legitimum magiſtratum: nequaquam illis obtemperandum eſt. Magis enim DEO, quàm homini obtemperare oportet.

23. Hîc locum habet dictum Domini, Luc: 9: Si quis venit ad me, & non odit Patrem & Matrem, ſorores, & filios, & fratres, præterea etiam animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

24. Hîc, odiſſe parentes, non eſt parentibus malè velle, ſed ijs qui impiè imperant, aduerſari, atq; ea fugere, non ſecus atq; peſtem animarum. Sic multæ ſanctiſſimæ virgines olim fecerunt, quæ potiùs vitam amittere, quàm impia parentum imperata facere, non dubitarunt.

25. Hactenus de ea parte officij liberorum erga parentes, quæ ad illorum dignitatem pertinet dictum ſit: nunc pauca adijciamus de præmio nutricationis. Quæ pars neceſſitati ipſorum ſeruiet, et eſt ſynceri honoris effectus.

Cùm

Cùm nulla ſit ingratitudo crudelior, nulla nequior, nulla diuina vindicta dignior, quàm ingratorum liberorum in parentes: poſtulat natura, lex DEI præcipit, omnes Leges humanæ exigunt, & multorum beatorum exempla confirmant, atq; adeò ipſa iuſtitia clamat, vt liberi indigentibus, infirmis, ſenibus parentibus præmia nutricationis reddant. 26.

Nam cùm humana natura & in ortu & occaſu, hoc eſt, in infantia & ſenectute ſit debilis, opus habet aliunde ſubſidio, refugio & ſolatio. Vt ergo infantia opus habet parentum ſubſidio, refugio, conſilio, alioqui peritura: ita ſenectus opus habet liberorum ſubleuatione, vt ipſi τὰ θρεπτήρια *ſoluant, idq; iure analogo. Qui autem hæc non perſoluunt, immemores ſunt beneficiorum olim à parentibus præſtitorum.* 27.

Verùm hæc θρεπτήρια *ſeu nutricationis præmia, in tribus potiſſimùm poſita eſſe videntur: Si alis egentes: ſi miniſtras* 28.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

infirmis: ſi pia ἐπιεικείᾳ ſenectutis ſordes & errata tegis.

29. *Qui alit parentes indigentes, naturam ſequitur ducem, quæ iubet ſimili beneficio beneficium compenſare, Id quod & brutis quibuſdam Natura impreſſit.*

30. *Ambroſius & Baſilius Ciconiarum exemplum proponunt, quas afirmant parentes ſenio confectos in nidis alere, nudatos pennis tegmine alarum dulciter fouere, & ſi quado volandi neceſſitas incumbit, ſupponere corpora ſua volantium parentum corporibus, ne in terram decidant & grauiùs impingant. Hinc* ἀντιπελαργεῖν *eſt more Ciconiarum gratiam referre parentibus, eóſq; piè colere & fouere.*

31. *De miniſterio parentibus infirmis debito, loquitur Syracides, cap: 3. Qui timet Dominum, ſeruiet ijs qui ſe genuerunt, in omni opere & ſermone, & in omni patientia. Item: Fili, ſubleua Patrem tuum in ſenectute, neq; in vita tua moleſtia eum afficias.*

De

De ἐπιεικείᾳ *idem Syracides ait: Si* 32.
*ſenſu deſtituatur ignoſce illi, & ne ſpernas
cum in virtute tua, hoc eſt, cùm tu ſis forti
& bona valetudine, ne contemnas parentes* παλίμπαιδας, *ſordidos & imbecilles.*

Vult ergo Sapiens, vt liberi, cum pa- 33.
rentes vitio ætatis repueraſcunt, hanc ætatis imbecillitatem & deformitatem moderatè ferant ac tegant.

His officijs liberorum erga parentes 34.
accedat ſeria liberorum precatio pro parentibus, vt Deus illis largiatur patientiam, confirmet fidem, ac tandem exitum pium de hac vita concedat.

SECVNDVM, quod propoſuimus 35.
eſt, de præmio officij parentibus piè præſtiti. Lex ipſa, longæuam & proſperam vitam, præmium honoris parentum facit: ídq; valde congruè. Promittitur vita longæua & proſpera, ob gratitudinem erga eos, à quibus vitam habemus: vt præmium officio reſpondeat.

36. *Porrò, huius proſperitatis ſeu felicitatis promiſſæ pietati erga parentes, plures ſunt partes, videlicet, gratia ſpiritualis, ſucceſſus in negotijs vitæ felix, honeſtum nomen, fauſta precatio, promiſſio lætitiæ ex liberis.*

37. *De gratia ſpirituali loquitur Sapiens, cùm ait: Qui honorat patrem, veniam peccatorum impetrat, atq; in die precationis ſuæ exaudietur. Item, tributa patri benignitas non tradetur obliuioni, aduerſus peccata tibi propugnaculum extruetur.*

38. *De ſucceſſu in negotijs vitæ felici, ipſa Lex potiſſimùm loquitur, cùm ait: vt tibi benè ſit ſuper terram. Item, Syracides: Bona patris precatio domos liberorum ſtabilit.*

39. *Honeſti nominis, bonæ famæ, & gloriæ, meminit idem Sapiens: Gloria hominis honore patris comparatur, hoc eſt, qui patrem honorat, famam bonam & gloriam apud homines ſibi comparat.*

Piæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Piæ precationis & voti hominum, videntium liberos, ſuos parentes dulciter amplecti & fouere, meminit idem Syracides, cùm inquit: Tam dictis quàm factis patrem matrémq; honora: vt ab hominibus benedictio ad te perueniat. 40.

Promiſsio lætitiæ ex liberis proprijs, qui ſuos honorant parentes, hæc eſt eiuſdem Sapientis: Qui honorat patrem, lætabitur in filijs, hoc eſt, Vt quis honorauerit patrem ſuum: ita viciſsim à filijs honorabitur, Iuxta regulam: Par pari referendum, Item: Eâdem menſura, &c. 41.

His enumeratis præmij eorum, qui honorant parentes, partibus, addo bonam conſcientiam, quæ dulciſsima nutrix erit aduentantis ſenectutis. Quæ vel ſola, ad honorandos parentes, natos inuitare deberet. 42.

TERTIVM quod propoſuimus, eſt, de enormitate reatus eorum, qui ſunt contumaces erga parentes, & de pœna eorundem. 43.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

44. *Quantus ſit reatus eorum, qui Legem de honorandis parentibus violant, facilè eſt iudicare. Nam quicquid honori parentum & eius partibus, quas recitauimus, aduerſatur, Legem violat, & tranſgreſſores reos peragit coram iudicio DEI.*

45. *Nam ſiue in corde latet, ſiue ore profertur, ſiue geſtibus aut ſignis ſignificatur, ſiue opere probatur aliquid, quo dignitas parentum aliquo modo læditur: reus es violatæ huius Legis.*

46. *Quantus autem ſit hic reatus, ex pœnis patet: Primùm enim immorigeris filijs à diuina maieſtate denunciatur maledictio, Qua pœna nulla maior, nulla triſtior eſſe poteſt. Deut: 27. Maledictus qui non honorat patrem ſuum & matrem ſuam, & dicet omnis populus amen.*

47. *Cum hac maledictione, ilias, vt ita dicam, malorum coniuncta eſt, quæ ex antitheſi præmiorum intelligi poßunt, vt ſunt ira Dei, infelix in rebus ſucceſſus, mala fama.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

fama, imprecatio ab hominibus, in proprijs liberis ignominia, & horrenda conſcientiæ carnificina, quæ ipſa morte grauior eſt, Quæ mala tandem excipiet deſperatio, niſi ſuccuratur per Euangelium.

SEXTA LEX

DECALOGI.

Non occides.

1. *CVm hoc ſit conſilium Legislatoris Dei, vt cum vnum præcipit, contrarium vetet, et contrà cum vnum vetat, contrarium præcipiat: ſit, vt ſingularum legum Decalogi ſint duæ hypotheſes, Vna affirmatiua, Negatiua altera.*

2. *Sunt ergo huius ſextæ legis duæ hypotheſes: Negatiua, Non occides, hoc eſt, tu homo non occides, ſcilicet quemuis hominem. Affirmatiua, Vitam proximi fouebis, conſeruabis, tueberis.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

3\. Ratio huius Legis ex creatione hominis intelligitur & clarè exprimitur, Gen: 9. videlicet, quia homo eſt conditus ad imaginem & ſimilitudinem Dei.

4\. Finis autem huius Legis eſt, vt mutuis officijs, ex mutua beneuolentia ſocietas hominum inter ſeſe coaleſcat & conſeruetur, vt de Deo rectè doceri poſſint homines, vtq; viuant tranquillè, quietè, honeſtè & piè in hac vita.

5\. Quicquid ergo ad hunc finem facit, hac ſexta Lege præcipitur: & quicquid vel huic fini aduerſatur, vel quouis modo eum impedit, vetatur.

6\. Hinc manifeſtum eſt, non ſolùm externum homicidium prohiberi hac Lege: verumetiam omnia, quæ quouis modo gradus eſſe poſſunt ad homicidium, & quæ humanam ſocietatem, quò minus ſuauis ſit & tranquilla, impediunt.

7\. Hæc ſimul requiri, etiam manifeſtum eſt ex generali Lege ſecundæ tabulæ, quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

eſt: Diliges proximum tuum, vt teipſum.
SVNT autem gradus ad externũ ho- 8.
micidiũ plures: vt, cogitata, affectus, dicta
et facta pugnantia cum dilictione proximi.

Ex cogitatione de proximo praua, 9.
affectus feri naſcuntur: vt, impatientia,
faſtidium, maleuolentia, contemtus, ἐϖιχαι-
ρεκακία, ira, odium, inuidia, indignatio, vin-
dictæ cupiditas, & multi alij.

Hinc, hoc eſt, ex effectibus, proruunt 10.
dicta contra proximum: vt, conuicia, pro-
bra, obtrectationes, Quæ quouis gladio
ſunt acutiora, magiſq; animum proximi
vulnerant, quàm gladius, corpus.

Facta conſequuntur dicta: vt, iurgium, 11.
inſultatio, prouocatio, pulſatio, et huiuſmo-
di multa, quæ in generibus enumeratis con-
tinentur.

Hos gradus ſæpe excipit externum 12.
homicidium, quod eſt horrenda imaginis
Dei deſtructio. Ita enim Moſes ait: Gen: 9:
Qui effuderit ſanguinem hominis, per homi-
nem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

nem effundetur ſanguis eius: quia ad imaginem Dei fecit hominem.

13. Porrò ab huius Legis ſententia multi aberrarunt, non attendentes legitimos huius Legis limites & fines, quos inprimis in omnibus legibus conſiderare oportet.

14. PRIMVS error eſt Manichæorum, qui iuſtos limites tranſgreßi, Legem hanc de non occidendo, interpretabantur, hoc modo: Non occídes, ſcilicet vlla viuentia. Sed horum errorem confutat non ſolùm rerum conditarum conditio: verumetiam theſis, ſub qua continetur hæc hypotheſis.

15. Secundus error eorum eſt, qui putarunt hîc prohiberi ſolummodo, ne quis alium hominem occidat, non autem vetari, ſi quis ſe ipſum occiderit, vt Samſon, Iudas, Empedocles, Cato, Lucretia, Seneca, Raſias

16. Tertiò, hîc errant, qui ſe à crimine homicidij alienos eſſe putant, ſi rogati, volentem occiderint. Nam hîc & qui petit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſe occidi, & is qui occidit, Lege homicidij tenentur.

Quartò, aberrant & illi ab huius Legis mente, qui exiſtimant ſibi licere hoſtes Religionis, vt Mahometiſtas & alios in Chriſtum blaſphemos priuato arbitrio occidere. Nam poteſtatem alienam ſibi vſurpant, quod Sacrilegij quoddam genus eſt. 17

Quintò, aberrant quoq; illi à ſcopo huius Legis, qui hoc præceptum contra publicam iuſtitiam interprætantur, non diſcernentes inter hominis factum, & Dei iudicium, quod exercetur per hominem. Quare cùm ſimpliciter Lex ait, non occides, concludunt nullo pacto licere vllum hominem occidere, nec publica nec priuata autoritate. 18.

Verùm cùm iſta ſententia, pugnat et cum capite legis, & cum iuſtitia, & cum manifeſto verbo DEI, eam fugiamus vt falſam, & humanæ ſocietatis peſtem. 19.

Manifeſta eſt Lex de vindicta homi- 20.

cidij,

cidij, Gen: 9. Item, Exod: 23. Maleficum non patieris viuere ſuper terram.

21. Vt enim è re corporis humani eſt, putridum membrum maturè abſcindere, ne pars ſyncera trahatur: ita ſalutis ſocietatis humanæ intereſt, noxios & pernicioſos ciues è medio tollere, ne malum vnius paulatim ſerpat in totum ſocietatis corpus.

22. Sextus error Papiſtarum eſt, qui hoc præceptum manum cohibere dicunt, & non animum: quorum vanitas manifeſtior eſt, quàm vt refutanda ſit.

23. Septimò, aberrant quoq; illi à mente huius Legis, qui nullam vindictam licitè, & ſine peccato expeti poſſe putant. Etſi enim Magiſtratui permittunt ius gladij, vt Dei miniſtro, ad iram ei qui, quod malum eſt, fecerit: tamen pios qui perfectionis laudem quærunt, alienos eſſe ab omni expetitione vindictæ debere, contendunt. Atq; ea de cauſſa prohibitionem vindictæ inter Conſilia numerant, in illa falſa di-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſtinctione, qua dicunt Chriſtum alia præcepiſſe, alia conſuluiſſe: & hæc poſteriora ad perfectionem pertinere: illa ad promiſcuam Chriſtianorum turbam.

In huius ſuæ ſententiæ defenſionem, 24.
dicta Domini, Matth: 5: Ne reſiſtatis malo. Item: Benefacite ijs, qui oderunt vos. Et illud Pauli: Noli vinci à malo, ſed vince bono malum. Item illud: Mihi vindicta & ego retribuam, Et huiuſmodi multa alia adferunt.

Verùm, cùm ex his dictis & ſimili- 25.
bus conantur omnem vindictam tollere, non diſtinguunt inter ea quæ ſimpliciter, & ea quæ ex parte dicuntur, qualia ſunt ea omnia, quæ ad tollendam omnem vindictam torquent.

Natus eſt autem hic error, ex eo, 26.
quod omnis hæreſeos fons eſt, videlicet, cùm de re aliqua agitur, eam æſtimant imprudẽtes, ex vno Scripturæ loco non rectè intellecto, et non circumferunt animũ, vt par eſset

per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

per vniuerſam Scripturam, dicta omnia de re propoſita conferentes, Quam diligentiam Epiphanius theoriam vocat: ſine qua nemo Scripturam rectè interpretari poterit.

27. Eſt ſiquidem hæc doctorum apud Hebræos ſententia verißima: Qui non aduertit quod ſuprà & infrà in libris ſcribitur, peruertit verba Dei viuentis.

28. Nos ergo animum per totam Scripturam circumferentes, deprehendimus quadruplicem vindictam, videlicet, Diuinam, heroicam, ordinatam & temerariam: quarum ſola poſtrema damnatur verbo Dei.

29. DIVIna vindicta eſt, qua ipſe Deus immediatè vlciſcitur offenſam, qua ipſius maieſtas læſa eſt. Hanc vindictam & occultè & manifeſtè exercet ſimiliter in hac vita & poſtea, & eſt ſupra omnem legem.

30. Hæc ſemper iuſtißima eſt, vt quæ ab optimo Deo proficiſcatur: tametſi eius rationem non ſatis intelligimus. Vlciſcitur ſæpè peccata parentum in liberis, Magiſtra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tus ſcelera in ſubditis, ſubditorum in capite, vnius flagitium in multis: idq; iuſtiſsimè, quia iuſtiſsimus.

Hîc Dei vindicantis ſcrutari iudicia, temerarium eſt. Sunt enim iudicia Dei abyſſus multa: adeò vt menſura ſenſus noſtri & rationis capi non poſsint. Adoremus ergo hic Dei iudicia, ac ipſum timeamus, ne in nos ira ipſius effundatur. 31.

Heroica vindicta eſt, quæ zelo diuino accenſa, vltionem ſumit de hoſtibus Dei. Huius heroicæ vindictæ exempla habemus in Samſone, qui euerſione domus, hoſtes DEI oppreſsit: In Elia, ſacerdotes Baalim, & duos quinquagenarios cum ſuis militibus, occidente: In Heliſæo conuicium non ferente puerorum: In Iudith, ſanctiſſima fœmina, obtruncante Holofernem: In CHriſto eijciente ementes & vendentes è templo, flagello: In Petro, qui mentientem Ananiam verbo occidit. 32.

Hæc heroica vindicta præter legem 33.

ſit communem. Quare huius rationem non in Lege quæramus, ſed Deo illam relinquamus, qui hunc zelum vindictæ in quibuſdam excitat, in teſtimonium ſuæ iuſtitiæ.

34. *Ordinata vindicta & legitima eſt, quæ ſub Lege continetur, & ex ordinatione Dei, vel ſecundum rectam rationem, vel iuxta Legem politicam, vel ad præſcriptum verbi Dei exercetur ab eo, cui eius poteſtas à Deo eſt conceſſa. Hanc ordinatam voco quia oritur à bona cauſſa, & procedit, per legitima media, ad bonum aliquem finem.*

35. *Hac Pater contumaciam filij punit: hac pædagogus rebellionem diſcipuli caſtigat: hac miniſter Euangelij eum, qui ſcandalo offendit, reprimit: hac magiſtratus noxios ciues è medio tollit: hac latrones, fures, alióſq; hoſtes Rector reipublicæ coërcet.*

36. *Sine hac vindicta nec domus, nec ciuitas, nec Eccleſia, nec Regnum, nec vlla humana ſocietas, incolumis eſſe poteſt.*

Porrò,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Porrò, ne hæc vindicta excedat iuſtos 37.
limites, duo conſiderentur: Vnum de eo qui petit vindictam, Quo ſit animo, quem finem ſibi proponat, quidq; eum ad vindictæ petitionem excicet. Alterum de miniſtro iuſtitiæ, cui vindicandi poteſtas à Deo data eſt, quo ſit affectu, ad quem ſcopum reſpiciat, & quid illi liceat, & quid non.

Qui petit vindictam ſit alienus ab 38.
omni odio, in timore DEI confugiat ad remedium diuinitus ordinatum, nihil magis in votis habeat, quàm ſalutem eius qui offendit. Atq; ita à miniſtro iuſtitiæ petat defenſionem, & correctionem eius qui læſit, ac intueatur iuſtos vindictæ fines, videlicet, cohibitionem ſcelerum, pacem, & quietem ſocietatis humanæ, æquitatis & iuſtitiæ conſeruationem, amotionem ſcandali, deſtructionem regni Satanæ, regni Chriſti propagationem, & gloriam Dei.

Hos fines qui dignè æſtimat, non ſolùm 39.
iniuriā ſibi illatam puniri petit, verumetiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

magno zelo fertur ad vindictam petendam de ijs qui vitæ turpitudine, morum leuitate & ſcandalo, faciunt, vt doctrina Euangelij audiat malè apud aduerſarios.

40. Ideò Dominus mandat, vt ſi quis peccauerit, te conſcio, vt illum primùm admoneas ipſe: deinde idem facias adhibito fratre aliquo: tandem, ſi nihil effeceris, vt dicas Eccleſiæ.

41. Paulus obiurgat Corinthios conſcios ſceleris eius, qui nouercam in vxorem duxit, quòd ad tantum ſcelus tacuerint, & hominem, qui tanti ſcandali autor fuit, non coram Eccleſia accuſauerint.

42. Verùm ſi ſceleris commiſsi ratio talis fuerit, quòd accuſatus in vitæ diſcrimen incurrat, ſequenda eſt regula Bernhardi: Meliùs eſt vt pereat vnus quàm vnitas. Nec pugnat cum dilectione proximi, pœnam petere de flagitioſo. Eſt enim tota ſocietas humana magis diligenda, quàm vnus incorrigibilis.

Mini-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Miniſter iuſtitiæ, cui vindicandi po- 43.
teſtas commiſſa eſt, eoſdem fines ſibi proponat, quos dixi accuſatorem debere aſpicere. Deinde ſit animo incorrupto. Tertiò ſciat ſe non ſuam vindictam exercere, ſed DEI: non licere ſibi vel parcere cuiquam, vel aliquem abſoluere, niſi quem mens Legis excipit. Scriptum eſt enim: Qui condemnat iuſtum, & iuſtificat impium, vterq; eſt abominatio coram DEO. Verùm hîc magna prudentia in iudice requiritur.

Temeraria vindicta ſola damnatur 44.
verbo Dei, (vt diximus) videlicet, cùm vel is qui accuſat, cupiditate vindictæ ardeat, et principaliter quærit pœnam eius qui offendit & interitum: vel cum is qui iudicat, Legem affectibus prauis contaminat, & lætatur malo eius, de quo ſumit vindictam, Quod cùm fit, vterq; homicida coram Dei tribunali iudicatur.

Eſt & temeraria vindicta, omnibus 45.
modis damnanda, quando læſus, iniuriam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſibi allatam, per ſe vlciſci molitur. Nam quòd Dei eſt proprium, ipſe ſceleratè ſibi vendicat, ſed excipio defenſionis ἐμ ἀυτοφώρῳ neceſſitatem. Ibi enim locum habet: vim vi repellere licet.

46. Eſt & illa cenſenda temeraria vindicta, quæ cùm exercetur à miniſtro iuſtitiæ, plus tamen mali adfert quam boni. Nulla enim vindicta, cuius finis malus eſt, à pijs eſt expetenda, aut exercenda. Beluarum enim potiùs eſt, quàm hominum, talis vindicta.

OPERA SEXTÆ LEGIS.

1. VT OPERA BONA SEXtæ Legis, à ſyncera dilectione proximi manant: ita ad iuſtam et legitimam perſonæ proximi conſeruationem, & ſocietatis humanæ incolumitatem, referuntur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Dilectio ergo proximi & eiuſdem conſeruatio (vnde pendet incolumitas Societatis humanæ) limites ſunt, intra quos opera huius præcepti proximo debita, claudentur. 2.

Hac conſtituta regula facilius erit & promptius colligere, quæ opera DEVS à nobis hac ſexta lege requirat. 3.

Verùm quia opera illa, certarum virtutum ſunt actiones, quæ virtutes rectrices & moderatrices actionum ſunt, iuxta rectam rationem: de virtutibus ipſis huius Legis proprijs, earúmque actionibus agemus. 4.

Etſi autem alij aliter virtutes huius Legis digerunt, quorum quidem diligentiam laudo: tamen vt nos intra limites à nobis poſitos contineamur, omnes virtutes huius ſextæ Legis ſub beneuolentia & beneficentia concludamus. Nihil enim hæc Lex requirit, quod non alterutra harum virtutum contineatur. 5.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

DE BENEVOLENTIA.

6 Beneuolentia eſt veluti primus riuulus, manans à dilectionis fonte. Nam ei quem diligimus, hoc eſt, carum habemus, benè quoq; velimus neceſſe eſt.

7. Hanc beneuolentiam, tanquam ἀκόλουθα excipiunt hæ virtutes, Candor, amicitia, humanitas, concordia.

8. Candor, ſinceritas & puritas quædam animi eſt, quæ vt non admittit vllas ſiniſtras ſuſpiciones de perſona proximi ſine euidenti probatione: ita vituperabilia in proximo non virtutum larua induit, ſed vitia eſſe vitia iudicat. Quod qui non facit, non ſolùm Deo & naturæ Legi aduerſatur: verumetiam ſano iudicio deſtitutus eſſe cenſendus eſt.

9. Quid enim turpius eſſe poteſt, quàm ſcapham ligonem, & ligonem ſcapham appellare, hoc eſt, vitia larua virtutum ornare, & virtutes vitiorum cœno deformare?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Amicitia, reciproca bonorum inter ſe 10.
beneuolentia eſt, & voluntas ſibi inuicem benefaciendi, ex vera pietate et virtute manans.

Amicitia enim illa, quæ vel ἐκ ἀδονᾶσ, 11.
vel ἐκ παροχᾶσ *(vt Hippodamus loquitur) ortum habet, deficiente voluptate, et ceſſantibus beneficijs reciprocis intermoritur.*

Vera proinde & homine digna ami- 12.
citia, pietate & virtute conciliata, comitate conditur, grauitate firmatur, conſtantia & fide conſeruatur, συμπαθείᾳ *probatur, & mutuis officijs continuatur.*

Humanitas latiùs ſe extendit, quæ 13.
& naturæ facilitatem, & morum ſuauitatem complectitur.

Hæc maximè ſibi animos hominum 14.
conciliare ſolet, facilè ignoſcit, communem fragilitatem cogitat: vnde comicum illud: Homo ſum, humani à me nihil alienũ puto.

Græcè admodum ſignificante vocabu- 15.
lo dicitur φιλανθρωπία, *quam Plato definit*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ἕξιν εὐεργητικὴν τῶν ἀνθρώπων. *Hanc Paulus Tito ſcribens, Deo tribuit. Digna propterea homine, vt qui & homo ſit, & ad Dei imaginem conditus, vt ipſum imitetur.*

16. *Concordia, ſiue à citharæ chordis, ſiue à plurium cordium vinculo dicitur, laudatiſsima virtus eſt, qua, vt quidam rectè ait, paruæ res creſcunt.*

17. *Hæc virtus vt mutuam beneuolentiam fouet: ita maiores, pares, minores reſpicit, &* συμφωνίᾳ *quadam ordinum & omnium ſtatuum inter ſe, tanquam omnium dulciſsima muſica, ſummè delectatur. Nam vt citharæ ſonus tum demùm iucundus eſt, quando ita intenduntur & remittuntur chordæ, & arte trahuntur ad harmoniæ regulam, vt vnum iuſtum & ſuauem concentum efficiant: ita animi bonorum, concordia mutua delectantur, vnde apud Græcos nomen accepit* ὁμονοίας, *quo ſignificatur animorum ſummus conſenſus.*

DE BENEFICENTIA.

Beneficentia id præſtat opere, quod beneuolentia animo concepit. Hanc dicunt coniunctam eſſe cum iuſtitia. Per hanc enim iuſtitia ſuum munus exequitur. 18.

Siquidem iuſtitia, vt præclarè dicit Bernhardus, Maioribus reuerentiam & obedientiam, æqualibus conſilium & auxilium, inferioribus cuſtodiam & diſciplinam, Hoc eſt, ſingulis τὰ καθήκοντα, *reddit.* 19.

Etſi autem hæc verè dicuntur : tamen vt magis ſit nobis vis beneficentiæ perſpecta, quam hæc ſexta Lex poſtulat : ſubijciam beueficentiæ, vt ἀκόλουθα *quædam, Manſuetudinem,* ἐπιείκειαν, *fortitudinem zelum, liberalitatem & miſericordiam.* 20.

Manſuetudine benefacit proximo, qui iniuria affectus, iræ ruentis ad vindictam impetum ita retinet, vt crudelitate, in proximum, qui offendit, non ſæuiat, & aliquid indignum iuſtitia, temerè committat. 21.

Etſi

22. *Etſi autem ira naturalis affectus eſt, inſurgens aduerſus ea, quæ virtuti aduerſantur, & ea propugnans quæ à ratione monſtrantur eſſe bona & laudabilia: tamen in vitio eſt, quando rectam rationem non ſequitur, ſed ruit cœco impetu in eum qui offendit, extra iuſtitiæ limites.*

23. *Sed illa demùm ira laudabilis eſt, quæ ex bona cauſſa procedit, & tendit moderatè & iuſtè in bonum aliquem finem. Talis ira & motus animi ad coërcenda peccata inſurgentis, fuit in Moſe, Elia, CHriſto, Paulo, abſq; vitio.*

24 Ἐπιείκεια *ſummum ius moderatur, & cedit, ob cauſſæ circumſtantias, ſeueræ iuſtitiæ. Dicitur autem* ἐπιείκεια *quaſi* ἐπί τινος εἴκουσα τῶ νομικῶ.

25. *Eſt autem hæc* ἐπιείκεια *duplex, Publica & Priuata: illa, iudicis perſonam ſuſtinentis: hæc, hominis cuiuſuis priuatim agentis eſt.*

26. *Publica* ἐπιείκεια *eſt qua iudex flectit*

Legem

Legem ad cauſſam, & non cauſsam ad legem. Vt enim figura lapidis in ſtructura leſbia mutata, mutatur & norma: ita cauſsa, pro circumſtantiarum conditione, variante, variat & mens Legis, ἐπιεικεία.

Flectitur ergo Lex ad cauſsam, quando non ſpectatur τὸ ἀκριβοδίκαιον, Sed mens & voluntas Legis accommodatur cauſſæ. Contrà vero cauſſa ad Legem flectitur, quando retinetur in iudicando τὸ ἀκριβοδίκαιον, & nulla ἐπιείκεια propter circumſtantias admittitur: & tunc ſummum ius fit ſumma iniuria. 27.

Priuata ἐπιείκεια tolerat infirmitatem proximi, tegit arcana errata, ſanat manifeſta delicta, doctrina, conſilio, admonitione, fraterna obiurgatione. 28.

Fortitudo proximo commodans, etiam duplex eſt, videlicet publica & priuata: illa, magiſtratus: hæc, ſingulorum priuatim. 29.

Fortitudo in magiſtratu, iuſtitiæ pro- 30.

pugna-

pugnatrix, ratione ad vindictam properat, & finem habet conſeruationem humanæ ſocietatis : idq; per defenſionem veræ religionis, veræq; virtutis, & oppugnationem falſæ religionis, & vitiorum graſſantium repreſsionem.

31. *Fortitudo priuata eſt, cùm ſinguli inuicto animo potiùs ferunt iniuriam, quàm vt iniuſtè ſe vlciſcantur de proximo. Hæc etiam patientia dicitur.*

32. *Zelus etſi in genere eſt cuiuſuis affectus vehementior æſtuatio : tamen hîc ſolũmodo de eo zelo agimus, quæ beneficentiæ erga proximum vt pars quædam, ſubijcitur.*

33. *Eſt ergo hic zelus affectus vehemens, quo iuſtè indignamur aduerſus contumaciam in atrocibus ſceleribus : quò contumacia repreſſa, alij tranquillè viuant, & vnitas ſocietatis conſeruetur.*

34. *Hic zelus tum demùm eſt laudabilis, quando excitatus ab Heroico motu, in magiſtratu vindice ſcelerũ, vel à Spiritu ſancto*

ortus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ortus, ſecundum ſcientiam tempeſtiuè exercetur in gloriam Dei, qualis conſpicitur in Moſe, in Phinee, Elia, in Chriſto, in Paulo.

Liberalitas quæ ἐλευθεριότης græcè di- 35.
citur, eſt munificentia, propriè magnorum & liberorum hominum, qua iuuant & ornant ordines & ſtatus hominum ſuis facultatibus, vt bene mereri videantur de ſocietate humana. Huic cùm prælucet pietas vera, vt in Salomone, Dauide, Ioſia, laudabilis eſt. Contrà verò, ſi ab animo inanis gloriæ cupido proficiſcitur, in vitio eſt.

Miſericordia erga proximum, affe- 36.
ctus homine digniſsimus, eſt συμπάθεια, qua tangimur aliena miſeria tanquam noſtra propria, quáq; eius miſeriæ noſtris bonis ſuccurrimus. Breuiter, miſericordia eſt affectus ipſe miſerendi: & quicquid officij ex hoc affectu miſeris & afflictis piè iuſtéq; præſtatur. Et dicitur in Scripturis interdum δικαιοσύνη, vt ſciamus eleemoſynam non eſſe liberum beneficium, ſed debitum officium.

Con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

37. *Conſiſtit autem hæc miſericordia in duobus, ſcilicet in remittendo & dando.*

38. *Miſericordia in remittendo poſita, eſt quæ vel pauperi debitum quod non eſt ſoluendo, niſi attrahat ſibi miſeriam, condonat: vel ei qui offendit, veniámq; precatur, offenſam remittit, modò id piè & vtiliter fieri poßit.*

39. *Miſericordia quæ in dando cernitur, ignoranti communicat doctrinam, aberranti correctionem, dubitanti conſilium, triſti conſolationem, eſurienti cibum, ſitiente potum, nudo veſtes, vago domum. Breuiter, Omni miſero & afflicto, quantum poteſt, ſuccurrit.*

40. *Hanc Dominus, ex Oſeæ 6, teſtimonium adducens, anteponit ſacrificio, cùm ait: Profecti diſcite quid ſit: Miſericordiam volo & non ſacrificium.*

41. *Autor Epiſtolæ ad Hebræos eleemoſynam valdè placere DEO teſtatur, cùm inquit: Beneficentiæ & communicationis*

ne ob-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ne obliuiſcamini. Talibus enim victimis delectatur DEVS.

Verùm hoc accipiendum eſt, de elee- 42.
moſyna, quæ præſtatur à Publicano, & non à Phariſæo, id eſt, quæ præſtatur à pijs ad Deum conuerſis, & non ab impijs hypocritis. Nam horum eleemoſyna, etſi vſu valet: cultu tamen eſt vitioſa & abominabilis coram Deo. Quicquid enim non fit ex fide, peccatum eſt: vtpote profectum ab ijs, quorum & mens & conſcientia polluta eſt, & aberrans à debito fine.

SEPTIMA
LEX DECALOGI.

Non Mœchaberis.

VT SVB ADVLTERII 1.
nomine, omne intemperantiæ, id eſt, impuritatis & impudicitiæ genus, quo anima vel corpus hominis pollui-

tur, vetatur: ita omne temperantiæ genus impuritati animæ & corporis repugnans, præcipitur.

2. *Duæ ſunt ergo huius Legis hypotheſes generales: vna affirmatiua, Temperantiam ſectator: Altera negatiua, Intemperantiam ne ſectare. De affirmatiua, hac vice dicendum erit.*

3. *Temperantiæ bonum nemo ſatis laudauerit. Eſt enim Temperantia veluti naturæ cuſtos fideliſsimus, quam qui verè ſectatur, tranquillum naturæ ſtatum ſentit.*

4. *Hoc græca appellatione pulcherrimè ſignificatur. Dicitur enim temperantia græcis* σωφροσύνη *quaſi* σώζουσα φρόνησις, *hoc eſt, conſeruans prudentiam.*

5. *Huius ratio ex appellatione Latina peti poteſt. Dicitur enim temperantia Latinis à temperie, hoc eſt,* ἐυκρασία *affectuum & actionum temperata ad rectam rationem.*

6. *Definitur autem temperantia in hunc modum.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

modum. Temperantia eſt rationis in libidinem, atq; alios non rectos impetus animi, firma & moderata dominatio.

Hæc ergo facit vt nihil appetas, cuius te pœniteat: vt in nullo Legem moderationis excedas: vt ſub iugo rectæ rationis cupiditatem frenes. 7.

Cernitur autem hæc virtus, (quantum quidem ad noſtrum inſtitutum facit) in quatuor partibus, quæ ſunt, abſtinentia, ſobrietas, caſtitas, pudicitia, quæ aptiſſimo ordine ad finem Legis huius referuntur. 8.

Abſtinentia gulæ aduerſatur, vt quæ vſum potus cibiq; iuxta rectæ rationis iudicium moderetur, ab iiſq; abſtineat, quibus caro ad vllam impuritatem natura hominis indignam, irritari poteſt. 9

Huic ieiunium ſubijcio, quo caro ferocior facta, tanquam freno, coërcetur & domatur, quoties aduerſus Spiritum importunius inſurgit. 10.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

11. *Et quia nemo meliùs nouit propriæ carnis petulantiam, quam is qui ferocientem ſentit: nemo ieiunando tempus aut modum rectiùs præſcripſerit, quàm ipſe.*

12. *Sobrietas duplex eſt: Vna, animi: Corporis, altera. Vtraq; vt rariſsima: ita maximè laudabilis.*

13. *Sobrietas animi eſt & rectus vſus rationis, & ſuauis affectuum moderatio. Huius cauſſa eſt mens piè rectéq; edocta, et aſſuefactio ad moderationem ſeruandam in omnibus rebus. Ex quo fit, vt hac præditus conſilia & actiones prudenter gubernet, ne quid turpe aut indecorum in vita committat.*

14. *Sobrietas corporis eſt in potu potiſsimùm temperantia, ne eius ſit immoderatus vſus, vnde inflammantur impuri affectus. Hæc vt à ſobrietate animi venit: ita ſanitatem corporis, virium incolumitatem, & vitæ puritatem conſeruat.*

15. *Caſtitas puritas mentis eſt, quæ etiam*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

in corpus dimanat, qua fit vt ab omni impuritate & contagio abhorreamus, impuram Venerem fugientes.

Neq; enim vera caſtitas corporis eſſe 16.
poteſt, niſi quæ à caſto proficiſcatur animo: id quod Ariſtoteles intellexit, dum diceret Philoſopho cuidam, caſtis manibus reddenti vrinam: ἁγναὶ μὲν χεῖρες, φρὴν δὲ ἔχει μιάσματα.

Quod autem Papiſtæ laudem caſtita- 17.
tis ſuis impuris, Sacrificulis, Monachis, & Monialibus vendicant, impurum eſt commentum, cum recta ratione & verbo DEI pugnans.

Nam caſtitas omnium hominum eſt, 18.
qui à vetita libidine ſe puros & integros ſeruant, ſiue ſint virgines, ſiue celibes, ſiue coniuges.

Nam cum Paulus pronunciat piorum 19.
coniugium thorum honorabilem eſſe vt ſanctum & impullutum, quis caſtitatis laudem pijs coniugibus adimere audebit?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

20. *Damnandus eſt proinde & error eorum, qui ad certos hominum ordines caſtitatem alligarunt, & commentum eorum, qui virginitatem celibatu, celibatum coniugio meliorem tradunt, ac inter opera perfectionis, & conſilia Euangelica numerant.*

21. *Quod autem Paulus, 1. Cor: 7. videtur virginitatem præferre coniugio, dextrè iuxta mentem Pauli accipiendum eſt. Non enim ſimpliciter & omnino anteponit coniugio virginitatem, vt meliorem, Sed κατάτι ob certas ſcilicet circumſtantias.*

22. *Siquidem non bonitate operis, ſed vſu, non merito perfectionis, ſed actionis commoditate, virginitas & celibatus anteponuntur coniugio: Non tamen ſemper, neq; in omnibus, ſed tempore neceſſitatis, & in ijs qui donum fortè habent perpetuæ continentiæ.*

23. *Nam illi qui perpetuum continentiæ donum non habent, regulam Apoſtolicam teneant: Propter fornicationem (ſcilicet vitandam)*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tandam) vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat, & vnaquæq; ſuum maritum habeat.

24. *Tametſi autem hæc Lex non mandat coniugium ſimpliciter, ſed caſtitatem animi & corporis ab omnibus ſine diſcrimine requirit: tamen ſub conditione, omnes ad coniugium obligat, qui donum perpetuæ continentiæ non habent: adeò vt qui contrà faciunt Deum tentare videantur.*

25. *Pudicitia virtus animi eſt, quæ ſe in vita & moribus contemplandam exhibet. Hæc enim facit vt nos pudeat vel audire, vel videre, vel loqui, vel vllis geſtibus oſtendere aliquid à vera caſtitate alienum. Hæc vt à pudore nomen habet: ita pudore conſeruatur.*

26. *Huius pudicitiæ indoles eſt, vt ſi quis ea præditus, caſu vel viderit, vel audierit, vel fecerit quod parum caſtum videtur, mox erubeſcat, & rubore vultus pudicitiam animi teſtetur.*

27. *Huc pertinet comicum illud: Erubuit,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſaluares eſt. Et vir quidam Sapiens adoleſcenti in rubore dixit: Confide fili, iſte eſt color virtutis.

28. Cyprianus ſcribit pudicitiam non in ſola carnis integritate conſiſtere, ſed etiam in cultus & ornatus honore pariter & pudore.

29. Hactenus de temperantia & eius partibus: Nunc autem vt in eius amorem accendamur magis, cauſſas eius veras recitabimus.

30. PRIMA. Mandatum Dei. Is enim ſeriò nobis hanc virtutem in ſua Lege præcipit. Hoc DEI mandatum meritò nobis eſſe deberet vice mille demonſtrationum. Sola enim, ad dictorum confirmationem, rerum ſufficit demonſtratio, quando probatio in autoritate dicentis eſt.

31. SECVNDA. Conditio fidei, Quam, vt indiuiduus comes, timor Dei purus & caſtus comitatur, qui ſine hac temperantia conſiſtere nequit

TER-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

TERTIA. Cùm temperantia ſit na= 32.
turæ cuſtos, naturam effrenem facit, qui
temperantiam non maximo ſectatur ſtudio.

QVARTA. Vocatio noſtra. Vocati 33.
enim ſumus ad Sanctitatem, cuius præci=
pua pars eſt pia temperantia.

QVINTA. Precandi forma Chriſti= 34.
anorum, qua iubentur petere voluntatem
Dei fieri in terra, quemadmodum in cœlo
fit. Nunc autem cum angeli Dei ſint maxi=
mè temperantes & caſti: petimus confor=
mes illis fieri in temperantia & caſtitate.

SEXTA. Exemplum Chriſti, à quo 35.
Chriſtiani dicimur. Cùm ergo is fuit tem=
perantiſsimus, cuius omnis actio noſtri eſt
inſtructio, decet profectò, modò ipſius diſci=
puli eſſe velimus, imitari ipſius temperantiã

SEPTIMA. Ipſa temperantia eſt 36.
per ſe virtus amabilis, vtpote optima &
pulcherrima, vt quæ ſua bonitate & pul=
chritudine meritò nos in ſui amorem al=
liciat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

37. *OCTAVA. Turpitudo & pœna, quibus inuoluuntur omnes qui temperantiæ immemores, ſeſe in omne intemperantiæ cœnum fœdiſsimè immergunt.*

INTEMPERANTIA.

1. *QVemadmodum temperantia virtus eſt, ſub qua continetur, & cum qua coniunctum eſt, quicquid Dominus ſua ſeptima Lege requirit: ita intemperantia, & quæ ab ea naſcuntur infelices proles, hac eadem Lege interdicuntur, accuſantur, damnantur.*

2. *Eſt autem intemperantia, quam græci aptiſsimo vocabulo* ἀκρασίαν *nominant, vitium Deo inuiſum, naturæ inimicum, & hominis excellentia indigniſsimum.*

3. *Per hanc intelligo omnem impuritatem animi & corporis, cum vera caſtitate et temperantia pugnantem.*

Etſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Etſi autem Auguſtinus in libro de agone Chriſtiano ait: Inter omnia Chriſtianorum certamina duriora ſunt prælia caſtitatis, vbi quotidiana pugna, & rara victoria: tamen qui verè à Spiritu ſancto regitur, flammas libidinis, etſi non prorſus extinguere, tamen reprimere poteſt, ſi gradus, occaſiones, cauſſas vitauerit: Si remedia aduerſus eas monſtrata verbo Dei arripuerit: ſi pœnas, quæ libidines ſequuntur & in hac vita & in futura, rectè cogitauerit: deniq; ſi præmia diuinitus caſtis promiſſa, ante oculos habuerit. 4.

Gradus ad obſcœnus voluptates ſunt plures, videlicet cogitatio, affectus, conſenſus, ὁρμὴ, *Quæ vt concupiſcentiæ vocabulo intelliguntur: ita à concupiſcentia innata pullulant, & altas radices agent, & partus infelices producent, niſi mox vt inceperint, ſuffocentur.* 5.

Cogitatio enim ἐμπαθὴς *ſi morã traxerit, affectus mouetur: ſi hic non ſtatim repreſ-* 6.

ſus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ſus fuerit inflammatur : inflammatus affectus voluntatem ad conſenſum impellit : conſenſum excipit factum. Hoc ſæpiùs iteratum veluti in naturam vertitur, vt poſtea reuocare pedem non poßis, ſed cogaris contra etiam conſilium mentis ruere. Huc querela illa Medeæ : θύμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων. *Quare qui ſapit obtemperet Poëtæ, qui ait : Principijs obſta, ſerò medicina paratur, Cum mala per longas conualuêre moras.*

7. *Occaſiones multæ offeruntur, partim à Diabolo, partim ab hominibus, vt prauum ſodalitium, ſicuti Medea de ſe teſtatur: Frequentes acceſſus malarum fœminarum me perdiderunt. Huc viſum impudicum, geſtus venereos, et colloquia obſcæna refero.*

8. *Cauſſæ ſunt concupiſcentia innata, hæc fouetur crapula, ebrietate, comeſſationibus & id genus alijs Veneris inſtrumentis.*

9. *Nam poſtquam vino ſeu largiori potatione ſanguis calere inceperit, bruta pars*

animæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

animæ ſanguine, calidiore veluti fermentata, furores feruentes & concupiſcentias ardentes excitat.

Hos gradus, has occaſiones & cau- 10.
ſſas ſciamus prohibitas eſſe hac ſeptima Lege. Quare quibus ſalus animæ curæ eſt, tempeſtiuè ſe aduerſus hæc mala muniant: ne tempore naturam æquent, ex quo quædam peccandi neceſſitas comparatur.

Præter ea quæ diximus, Theologi ex 11.
verbo DEI quatuor (præter caſtum coniugium) remedia aduerſus malum damnatæ Veneris numerant, ac omnibus pijs commendant, quæ ſunt, aſſidua inuocatio ex fide, lectio ſacra, ieiunium, & fuga ocij, ſeu labor honeſtus.

De oratione habemus promiſſionem, 12.
quòd Deus ex vera fiducia inuocantes velit exaudire, modò ſumma noſtra oblectatio & voluptas in Domino fuerit radicata, iuxta illud: Delectare in Domino, & ipſe dabit tibi petitiones cordis tui.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

13. *Sacra lectio mentem hominis ſurſum eleuat, vt homo brutæ voluptatis obliuiſcatur. Quare Dauid verbi diuini meditationem nobis diurnam & nocturnam commendat. Cum hac coniungo pios Hymnos & cantilenas, quibus anima hominis mirificè in ſublime tollitur, & veris voluptatibus perfruitur.*

14. *Ieiunio pabulum Veneri adimitur, & Spiritus hominis pij excitatur, vt inſurgat aduerſus Veneris æſtum, eúmq; extinguat. Redduntur enim preces ardentiores ſpiritu Dominantē. Nec alia de cauſſa laudatur ieiunium. Nam Monachorum figmentum de ieiunij laudibus, quaſi per ſe eſſet meritorium & cultus DEI, ad Papatum remittimus.*

15. *Ocij quoq; fugam & honeſtum laborem, remedium eſſe Veneris vetitæ, etiam profani Scriptores intellexrunt, vt ille: Ocia ſi tollas, periêre cupidinis arcus. Item, Nihil agendo malè agere diſcimus.*

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hæc quatuor remedia hoc diſticho 16.
complecti ſoleo:

Ores, caſta legas, ieiunes, ocia vites,
Si ſeruare cupis corpora caſta DEO.

Pœnæ quæ comitantur κυπρομανίαν *ſunt* 17.
horrendæ, & plures quàm quæ cogitari poßint, ne dum numerari: inter quas præcipuæ ſunt, cæcitas mentis, obduratio cordis, infamia vitæ, donorum Dei fœda contaminatio, pœnæ corporales, ſupplicia æterna.

Cæcitas mentis, quam Paulus ἀδόκι- 18.
μον νοῦν *nominat, facit, vt amans putet ſe videre quod non videt, iudicet mala bona, & bona mala. Breuiter, Quid deceat, non videt vllus amans.*

Obduratio cordis, quo malo nullum 19.
eſt magis triſte. Hæc à Paulo etiam dicitur ἀμετανόητος καρδία, ἀπαλγησία, *qua conſcientia hominis tanquam cauterio vſta, planè* ἀναίσθητος *efficitur.*

Infamia vitæ, quæ non ſolùm in ipſis 20.
Veneris mancipijs hæret: verum etiam vni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

uerſam familiam & poſteritatem fœdat.

21. Donorum DEI fœda contaminatio, Veneris damnatæ quoq; ſtipendium eſt. Vt enim fumus rem obiectam fœdat et offuſcat fuligine ſua: ita obſcœnus ille Veneris vſus dona Dei, quibus homo alioqui ornatus erat, fœtore polluit, vt nulli ſint vſui.

22. Pœnæ in corpore ſæpè hærent, vt lues Venerea & alij morbi, quibus qui non corripiuntur, maius iudicij Dei aduerſus ſe teſtimonium habent. Videtur enim Deus eos tanquam inemendabiles abieciſſe.

23. Supplicia æterna, hæc enumerata mala excipient in omnibus ijs, qui non ante mortem conuertuntur. Nam DEI miſericordiæ in infinitum excedunt omnes omnium hominum miſerias.

24. Sed cur tantæ pœnæ, & tam multiplices vni Veneri debentur? Quia mandatũ Dei contumaciter violatur, dignitas humanæ naturæ per libidinem effrenem calcatur, Spiritus ſanctus contriſtatur, templum

DEI

DEI profanatur, inuocatio impeditur, Breuiter, Nullus locus relinquitur aut pietati, aut vlli virtuti, ſed homo ſe totum imperio Satanæ ſubijcit in contumeliam Creatoris.

25. Poſtremo loco propoſuimus de præmijs frenatæ libidinis, quæ maxima ſunt, & omnia continentur hoc Domini dicto: Beati mundi corde, quoniam ipſi DEVM videbunt.

26. Etſi autem cor hominis nunquam ita in hoc Mundo mundari poteſt, quin reliquiæ flammarum Veneris interdum excitentur, vtut fuerint ſopitæ, & irritentur concupiſcentiæ turpes: tamen quando penes Spiritum manet victoria, & non ſuperatur homo flammis libidinum, conatus hic apud Deum pro mundicia cordis acceptatur, vt non imputet nobis noſtras ſordes, quibus purgandis damus operam.

27. Genera Veneris vetitæ plurima ſunt vt fornicatio, ſtuprum, raptus, inceſtus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

adulterium, τὸ ἄῤῥητον βδέλυγμα, & multa alia, quæ accuratè recitant Monachi: vt qui ea vel in priuatis confeſsionibus didicerint, vel ipſi Sodomitarum progenies, inuenerint & auxerint.

28. Si quis contraxerit cum ea, cum qua turpiter conſueuit, viuente marito, tametſi Papiſtæ contractum iſtum continuatum adulterium ſtatuunt: tamen ego iſtud ſimpliciter affirmare non audeo, ſed diſtinctione opus eſſe iudico, in hunc modum.

29. Aut turpitudo præcedens fuit publicè nota, vel ſaltem iuſtè ſuſpecta: aut fuit ſine omni ſuſpitione. Si turpitudo fuit publicè nota, contractus ſequens peccat ſcandalo, nec poteſt vnquam probari: niſi publicè nota pœnitentia, vt in Dauide, præceſſerit. At ſi turpitudo ſequens, nec publicè nota, nec iuſtè ſuſpecta fuit, doctus & prudens paſtor poteſt conſcientias eorum, qui contraxerunt, ſic ſanare, vt vſus eius coniugij fiat ſanctus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Verùm, quoniam rarò benè ſuccedit 30.
ijs qui ſic contrahunt, hortarer omnes qui Chriſtiani dici & eſſe volunt, vt id non tentent, de quo iuſta poßit eſſe dubitatio, & ex quo inſuauis conuerſationis poßit imminere periculum, & inſanabile ſcandalum.

Antichriſtus quædam mentitur con- 31.
tra hanc Legem fieri, vt ſunt Sacerdotum, Monachorum et Monialium coniugia. Præterea ſpiritualem cognationem impiè inceſtui comparat.

Nam cum Sacerdotibus Papa inter- 32.
dicit coniugia, legi Dei, Naturæ, & laudatis exemplis aduerſatur, & patrocinatur nefandis illis ſceleribus, propter quæ DEVS multas gentes deleuit.

Cùm votum Monachorum & Mona- 33.
charum putat impedire coniugium, ſacrilegè facit: vt qui probet vota, quæ Deus improbat.

Si ſpiritualis cognatio, quam Papa 34.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

definit eſſe eorum, qui pueris baptizandis vnà teſtes adſunt, impedit coniugium: profectò nulla inter Chriſtianos coniugia erunt licita: cùm multò ſit arctior cognatio per Spiritum eiuſdem Chriſti, quo coaleſcunt in vnum corpus (cuius caput eſt Chriſtus) fideles omnes, quàm per externam baptiſmi teſtificationem.

OCTAVA
LEX DECALOGI.

Non furtum facies.

1. VT *IN OMNI HONESTA Lege, duo ſpectanda ſunt, Ratio & Finis: ita etiam huius octauæ Legis & rectiſſima ratio eſt, & vtiliſſimus finis.*

2. *Ratio quidem hæc eſt: Deus cùm ſit iuſtiſſimus, vult vt ad normam ſuæ iuſtitiæ ſuum cuiq; tribuatur. Finis verò, vt homines*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

mines ſua ſorte contenti, ſuúmq; cuiq; tribuentes, humanam ſocietatem communibus officiys foueant, iuuent, tueantur.

Hac ratione & hoc fine Legis inter ſe collatis, facile eſt videre, & quid hac Lege præcipiatur, & quid vetetur. 3.

Vt enim omnia iſta hac Lege præcipiuntur, quæ ordine iuſto à ratione ad finem eius aſſequendum tendunt: ita omnia quæ & à ratione deflectunt, & ad finem non rectè feruntur, prohibentur. Vt enim illa ex caritatis fonte manant: ita hæc eandem perturbant. 4.

His iactis veluti fundamentis, diſtinctiùs huius Legis amplitudinem conſideremus, videamúſq; quæ particulares Leges ſub hac communi contineantur. 5.

Sunt autem potiſſimùm quinq; Leges particulares, quas hæc communis complectitur. Prima, de rerum diſtinctis dominiys. Secunda, de alienis contra iuſtitiam non contrectandis. Tertia, de iuſtè quæren- 6.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

dis proprijs. Quarta, de recto vſu quæſitorum. Quinta, de ſoluendis debitis, quæ vel naturá, vel lege alijs debentur. Hæc enim omnia cum ratione & fine Legis propoſitis conueniunt, de quibus ordine dicemus.

7. *Prima Lex particularis, ſub communi comprehenſa, eſt, de diſtinctis rerum dominijs. Nam cùm furtum prohibetur, diſcrimen traditur inter meum & tuum. Nam ſi mihi tuo, & tibi meo vti ex æquo liceret, furtum non committeretur, ſed rerum communio æqualis ſtatueretur.*

8. *Iam ſi rerum communio eſſet æqualis, plerique omnes ſegniores & negligentiores in præſtandis officijs efficerentur. Ex qua re humana ſocietas non ſolùm maxima detrimenta acciperet: verumetiam paulatim litibus ſolueretur, & tandem miſerè aboleretur.*

9 *Hæc detrimenta, ſolutio & abolitio humanæ ſocietatis, cùm manifeſtè pugnant cum Lege naturæ: (quæ dictat humanam ſocie-*

ſocietatem conſeruandam eſſe) ſequitur eorum cauſſam, nempe rerum communionem æqualem, cum lege naturæ pugnare. Quid enim magis cum natura pugnat, quàm quod naturam deſtruit?

Hinc planiſſimè ſequitur quod propoſuimus, videlicet, rerum diſtinctionem commendari & eſſe iuris naturalis: vt quæ faciat ad conſeruandam naturam humanam, qualis nunc eſt in hac vita poſt lapſum primorum parentum. 10.

Huc Leges pertinent humanæ, quibus diſtincta rerum dominia approbantur: huc iudicia forenſia: huc gladius, (quem magiſtratus à DEO accepit) quo rerum proprietates contra fures & latrones defenduntur. 11.

Verùm quia DEVS voluit homines ſocietate coniungi, ſapienter diſtribuit ſua dona. Non enim vni contulit omnia, ſed alijs alia, vt tu meis & ego tuis indigerem, ex quo nata eſt iuſtitia commutatiua, 12.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

quæ, vt in commutatione rerum ſeruat æqualitatem: ita maximè facit ad aſſequendum finem Legis, de quo agimus.

13. *Cum hac pugnat iniuſtitia, quæ in rerum permutatione æqualitatem non ſeruat pro temporum & locorum ratione. Neq; enim ſimilis ſemper æqualitas eſſe poteſt in ſpecie, etſi in genere æqualitatem ſemper eſſe oporteat. De qua æqualitate gubernatorum Rerumpublicarum eſt iudicare. Poſſunt enim gubernatores pro commodo ſocietatis humanæ, hîc quædam permittere, & quædam Legibus ſtabilire.*

14. *Vt autem hæc æqualitas commodiùs inter homines ſeruari poſſit, ſapienter nummus inuentus eſt, qui quidem vſum ſuum non naturâ, ſed hominum arbitrio, inſtituto, ac Lege, tenet. Nummus enim quaſi* νόμος *dictus eſt.*

15. *Quapropter de nummo non tam ex materia & valore eius in ſe, quàm ex Lege, vſu, & fine iudicandum eſt.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Secunda particularis lex, quæ ſub 16.
generali continetur, eſt, ne quis aliena contra Legem contrectet. Eſt enim furtum rei alienæ iniuſta contrectatio. Ita enim ratio Legis poſtulat, vt furti appellationem latiùs quàm iuriſconſulti accipiamus.

Sunt autem furti genera duo, videli- 17.
cet clancularia ſurreptio, & rapina.

Clancularię ſurreptioni (cum qua pu- 18.
gnat virtus rariſſima ἀντάρκεια*) tribuunt Iuriſconſulti nomen furti, quam interdum neceſſitate et iure belli excuſari diſputatur à nonnullis, quorum ſententiam tùm demùm approbabo, cùm eam cum capite Legis,* Dilige proximum tuum vt teipſum, *non pugnare monſtrauerint. Quod tametſi aliquando fiere poſſe non nego: tamen quia de ea communis regula ſtatui vix poteſt, volo hîc omnia potiùs ad caritatis legem reuocari.*

Rapina duplex eſt. Vna manifeſta, 19.
Altera iuris prætextu palliata.

Mannifeſta rapina eſt, quæ per violen- 20.

tiam exercetur, qualis eſt latronum, piratarũ, & omnium qui violenta manu iniuſtè alienas poſſeßiones rapiunt, & auferunt.

21. Rapina palliata prætextu iuris, eſt, cùm potentiores non coacti neceßitate, contra Legem & longo tempore confirmatam conſuetudinem, ſuorum ſubditorum facultates ad ſe tranſferunt, vt habeant inſtrumenta, non quibus conſeruare ſocietatem humanam poßint, ſed quibus ſuæ ſuperbiæ & libidinibus ſatis faciant.

22. Etſi autem huius generis rapina ſæpè committitur: tamen nolim hic ſubditos ſibi de hoc genere ſumere iudicium. Nam hoc tempore plura ornamenta pacis, firmiora ſubſidia belli, et nerui reipublicæ maiores requiruntur, quàm olim. Quare & neceßariò grauiora onera imponi ſubditis neceſſe eſt, quæ ſubditi æquo animo ferre debent, modò contra Deum arma ſumere nòluerint.

23. Potentiores tamen vellem cogitare, non tàm quid libeat, quàm quid liceat. Quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

tum demùm facerent ſi Deum timerent, ſubditos tanquam liberos proprios diligerent, Quod profanus Cyrus à Xenophonte feciſſe ſcribitur.

Tertia particularis Lex, quæ ſub communi continetur, eſt vt iuſtè quiſq; quærat propria. Nam ſi diſtinctio rerum ſancitur lege Dei, & contrectatio rerum ad nos non pertinentium damnatur à DEO: certè aut iubemur propria iuſtè quærere, aut nos ipſos iniuſtè de medio tollere. Horum poſterius, cùm ſit contra Deum & naturam: profectò & Deus & ipſa Natura volunt, vt quilibet ſua quærat, & de iuſtè partis viuat. 24.

Iuſtè parta voco, quæ vel ex hæreditate iuſta quis poßidet, vel iuſto labore in legitima vocatione acquiſiuit. 25.

Legitimam vocationem definio, cùm vtrumq; coniungitur, hoc eſt, cùm & opus functionis ſit legitimum, & perſona operans legitimè ad opus faciendum ſit ordinata. 26.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

27. *Cùm hæc duo concurrunt, officium dicitur vocationis opus. Siquidem officium eſt, quod quilibet facere debet ex vocationis ſuæ conditione.*

28. *Sed in officij ratione duo ſpectanda ſunt, videlicet genus officij & muneris executio.*

29. *De genere officij tenenda eſt hæc regula: Omne officium faciens ad conſeruandos & ornandos ſtatus à Deo ordinatos, videlicet, Oeconomicum, Polititicum, & Eccleſiaſticum, prima, quinta, & hac Lege mandatur.*

30. *In muneris executione fides & caritas regulæ eſſe debent. Fides quidem cauet, ne quis DEVM offendat, ſuadet vt omnia ad gloriam Dei referat, continet operantem in timore DEI. Caritas verò cauet, ne cui iniuria inferatur, ſuadet vt proximi commodis ſeruiatur, continetq́; operantem in amore proximi.*

31. *Ex his concluditur, quòd vt Segnities et impoſtura hîc damnantur: ita ſedulitas & di-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

& diligentia & candor in præſtando offi-cio commendatur.

Quarta particularis Lex, quæ ſub communi continetur, requirit, vt legitimè quæſitis vtamur in gloriam Dei, in miniſterij diuini conſeruationem, in reipublicæ commodum, in ſuſtentationem noſtri & familiæ, in eleemoſynam, qua ſubleuantur tenuiores. 32.

Vt huic legitimo vſui ſeruiunt virtutes, liberalitas, miſericordia, & iuſtitia: ita cum eo pugnant profuſio, tenacitas, auaritia, immiſericordia, iniuſtitia. 33.

Poſtrema Lex, quæ ſub hac communi continetur, iubet ſoluere quæcunque alijs naturâ vel Lege debentur. 34.

Qui enim non reddit quod debet, alienum detinet contra iuſtitiam, quæ tribuit vnicuique quod ſuum eſt. Quare & furti coram tribunali Dei, peragitur. Rectè enim Auguſtinus ait: Omne quod malè poßidetur alienũ eſt. Si alienum, furtum coram Deo iudicatur. 35.

Huc

36. *Huc ergo pertinet præceptum Pauli: Reddite omnibus debita. Item: Nemini quicquam debeatis niſi hoc, vt inuicem diligatis. Hîc Paulus & præcipit ſoluenda eſſe debita, & diſtinguit debitorum genera.*

37. *Quorum vnum ita ſolui vult, vt nemini quicquam debeamus. Alterum perpetuò quidem ſoluendo poſtulat, quod tamen nunquam ita perſoluitur, quin adhuc debeatur aliquid.*

38. *Prius illud debetur Lege ciuili, & iuxta Legem ſolui oportet. Poſterius naturâ, Quod quidem iuxta naturam ſoluitur, ſed nunquam perſoluitur. Verùm hæc fortè ita clariùs diſtinguuntur.*

39. *Prius debitum eſt, quòd ciuili obligatione debetur, videlicet, cùm Lege ciuili aliquis ad ſoluendum obligatur, ita vt magiſtratus debitorem cogere poſſit vt ſoluat, & puniat non ſoluentem. Atq; hoc debitum Paulus vult perſolui, cùm ait: Nihil cuiquam debeatis.*

Poſte-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Poſterius debitum eſt, quod naturali 40.
obligatione debetur, videlicet, cùm naturâ
aliquis ad ſoluendum obligatur. Obligamur autem naturâ omnes ad mutuam dilectionem, & ad mutuæ dilectionis officia analoga præſtanda.

De hoc debiti genere loquitur Pau- 41.
lus, cum ait: Niſi hoc, vt vos mutuò diligatis, Significans perpetuam obligationem eſſe, qua nos DEVS & natura obligat ad officia dilectionis.

Neq; huius obligationis ratio obſcu- 42.
ra eſt, vt quæ ſit in ipſa natura impreſſa ab ipſo DEO opifice: quod tibi vis fieri alijs præſtabis. Qui ergo non diligit, & ex dilectionis Lege benefacit proximo indigenti, contumax eſt aduerſus Deum, & cum natura pugnat, indignus qui bonis naturæ fruatur.

NONA

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

NONA LEX DECALOGI.

Non reſpondebis falſum teſtimoniũ aduerſus proximum tuum.

1. IN HAC LEGE, VT in omnibus alijs, duo ſpectanda ſunt, videlicet, ratio & finis. Quæ ſi rectè æſtimentur, facilè apparebit, et quid ea præcipiatur, & quid prohibeatur

2. Ratio quidem hæc eſt: Quoniam Deus eſt verax, vult ſuam creaturam, amare veritatem & odiſſe mendacium. Finis verò, vt veritatem ſine fuco colentes, ſanctiùs & tranquilliùs, & in Eccleſia, & in humana ſocietate, viuamus, imaginem Dei portantes, in veritate & iuſtitia.

3. Quicquid ergo à ratione hac proficiſcitur, et ad hunc finem iuſto ordine tendit, hoc præcepto mandatur, & quicquid quouis modo vel à ratione vel à fine deflectit, prohibetur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Hinc patet, quòd vt veritas omnis in 4.
dictis et factis præcipitur: ita omne menda-
cij genus in iiſdem prohibetur et damnatur.

Sapientes illi qui primi dederunt re- 5.
bus nomina, vt docerent veritatem Lege naturæ requiri, & mendacium eſſe contra naturam, conceptum mentis & ſermonem vno nomine λόγον *nominarunt. Volebant enim hoc modo ſignificare* λόγον *alium fonti, alium riuo ſimilem eſſe. Fonti quidem, qui mente concipitur, atq; ideò* ἐνδιάθετος *cognominatur: Riuo verò qui per os linguãq; profluit, ex quo* προφορικός *appellatur.*

Iam verò, vt eſt ſecundum naturam, 6.
vt riuus ſapiat fontem, à quo profluit: & contra naturam, ſi fœtidus riuus à dulci promanat fonte: ita ſecundum naturam eſt, cum λόγος *externus congruat cum interno: & contra naturam, ſi ab eo diſcrepet.*

Porrò, quoniam hæc lex Nona pro- 7.
hibitiua eſt, vt quæ prohibeat falſum teſtimonium, quo per Synechdochen omne men-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

dacium compræhenditur: dicemus de mendacio, eiúſq; generibus.

8. Eſt autem mendacium, omne dictum & omne factum cui veritas non ſubeſt, quauis cauſſa, quouis fine, & quauis intentione prolatum aut fictum. Cuius generis ſunt plura.

9. Vt autem omne mendacium vel in dictis, vel in factis verſatur: ita committitur dupliciter, videlicet in doctrina, & in vita.

10. In doctrina committitur mendacium, cùm vel in religione ab analogia fidei diſceditur, vel in artibus à principijs certò perceptis aberratur.

11. Mendacium in religione commiſſum, ſi eſt contra analogiam fidei ſeu fundamentum, omnium pernicioſiſſimum eſt, ſub quo mendacio omnes hæreſes continentur.

12. In artibus mendacium leuius eſt, videlicet, cùm non rectè applicatur rebus in Philoſophia iudicandis demonſtratio, quæ amuſsis Philoſophica dicitur. Nam vt fabri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

bri ſuam amuſsim ſequuntur, ne in ædificã-
do peccent: ita Philoſophi in Artibus nihil
ſine demonſtratione, vt immotũ, admittant.

Hìc fœdiſsimè lapſus eſt Epicurus, qui 13.
contemta amuſsi philoſophica, errores mul-
tos in Philoſophiam inuexit, & inter alios,
finem hominis eſſe voluptatem, Quod ſanè
potiùs in haris porcorum, quàm in Scholis
Philoſophorum didiciſſe putandus eſt.

In vita committitur mendacium plu- 14.
ribus modis, Qui tametſi vix numerari poſ-
ſunt: tamen eos omnes ſub certis generibus
compræhendere conabimur. Statuamus ergo
huius mendacij, quod in vita committitur,
quatuor genera.

Primum, cùm quis ſola mentiendi li- 15.
bidine, non ſpectans ſuum vel aliorum com-
modum aut incommodum, mentitur. Hoc
genus mendacij ab Auguſtino merum men-
dacium dicitur, vt quod nulla opinione com-
modi vel incommodi mixtum ſit.

Secundum, cùm quis ſua ipſius gratia 16.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

mentitur, ſiue id fiat dictis, ſiue factis, Quales ſunt arrogantes hypocritæ, diſſimulatores, à quibus vitijs alienus, αὐθέκαστος à Philoſopho dicitur, hoc eſt, qui dictis & factis ſuis ſibi per omnia ſimilis eſt, nec quicquam fingit, ἀλλ' ἑκάστοτε ὁ αὐτός manet.

17 Tertium cùm quis propter alios mentitur. Atq; huius generis quatuor ſunt gradus.

18. Primus gradus eſt, cùm ſolummodo voluptas auditorum ſpectatur, & vocatur græcis εὐτραπελία, quam Ariſtoteles virtutibus, Paulus verò vitijs annumerat. Hoc quidam iocoſum mendacium nominant.

19. Secundus gradus, cùm tantum commodū aliquod ſpectatur, ſine alicuius damno. Hoc interdum verum occultatur quod dici oportuit, & falſum dicitur quod non oportuit. Hoc nonnulli officioſum mendacium appellant: cùm tamen contra officium pij hominis eſt, vllam ob cauſſam mentiri.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Tertius gradus eſt, cùm ſolummodo 20.
dannum ſpectatur eius, de quo quis loqui-
tur. Huic gradui ſubijciuntur detractio,
contumelia, deriſio, ſuſurratio, quæ in hunc
modum diſtinguuntur.

Detractio eſt, qua abſentis vita aper- 21.
tè roditur, quæ ab odio vel inuidia nata,
tendit in eius infamiam cui detrahitur.

Contumelia eſt, qua præſentis hono- 22.
ri aliquid dictis, vel factis iniuſtè detra-
hitur, quáq; indignus ignominia afficitur.

Deriſio eſt, qua alicuius dictum aut 23.
factum, contemtus cauſſa, in riſum iocúmq;
trahitur iniuſtè.

Suſurratio eſt occulta & inſidioſa 24.
oratio de abſente, cuius finis eſt diſcordi-
am inter amicos ſeminare.

Quartus gradus eſt, cùm vtrumque 25.
ſpectatur, videlicet commodum & dam-
num. Hoc eſt, cùm quis mentitur, vt pro-
ſit vni, & noceat alteri. Huic gradui frau-
dem & dolum ſubijcio.

26. *Quartum, cùm quis contra alios mentitur aut falſum dicit, idq; in iudicio. Superiora enim omnia, vt fiunt extra iudicium, accipimus. Hoc autem quartum genus præcipuè hac Lege nona interdicitur, cùm cætera ad ſuperiores quoq; Leges referuntur.*

27. *Hoc genus committitur in iudicio, nunc accuſatione falſa, nunc teſtimonio falſo, nunc inficiatione falſa, nunc defenſione falſa, nunc ſententia falſa.*

28. *Reus eſt igitur violatæ huius Legis, & qui falſò fictéq; accuſat, & qui falſum teſtimonium dicit, & qui verum negat, & qui defendit iniuſta, & qui iudicat malè. Huic mendacij generi ſubijcitur* συκοφαντία.

29. *Eſt autem* συκοφαντία, *calumnia qua quis vel fictè accuſat, vel vera crimina celat, vel tergiuerſatur, quò ſententiam iudicis eludat.*

30. *Atq; hactenus de generibus mendaciorum*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

rum dictum ſit, quibus omnibus veritas opponitur, quæ in omni re, honeſta & laudabilis eſt, quemadmodum mendacium malum vicioſúmq́ ſemper exiſtit.

Eſt autem veritas, cùm dictum aut factum cum re conſentit, vel ſubiecta vel ſignificata: cuius cùm firma ſit προαίρεσις *in voluntate, maxima virtus eſt, qua homo conſtanter amplectitur veras ſententias, dicit vera, ſeruat pacta in ſermone et geſtu, vitat inſidioſas occultationes.* 31.

Veritati ancillantur amor veritatis, candor, docilitas, vera gloria, modeſtia, temperantia linguæ, & multæ aliæ virtutes, quæ vitijs in mendacij generibus enumeratis opponuntur. 32.

Porrò quoniam mendacium eſt quiddam ἀκατάληπτον, *(vt loquuntur) nulla, quæ aliquid veri ſignificant ſub dictis vel factis quibuſcunq́, mendacia ſunt dicenda, ſed ſchemata ſermonis, ſub quibus veritas continetur.* 33.

 CHri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

34. CHriſtus ergo cùm apparet in forma peregrini, non committitur mendaciū. Nam illa forma peregrinantis ſignificat CHriſtum in ſuis membris peregrinari in hoc mundo, & non habiturum ſtabilem manſionem. Nec quòd finxit ſe longius ire, mendacium erat. Nam iſta fictione ſignificat ſe diſceſſurum ab illis, qui ſe docentem fide non recipiunt.

35. Similiter multa Prophetica dicta & facta, mendacijs ſimilia ſunt: ſed cùm referuntur ad eas res, ob quas ſignificandas ita vel dicta vel facta ſunt, reperiuntur ſignificationes eſſe veraces, atq; ideò nullo modo mendacia eſſe dicenda.

36. Similiter tropi, vt metaphora, metonymia, allegoria, εἰρωνία, hyperbolæ, &c. Item parabolæ, apologi, fabulæ, & quibus non falſa ſignificantur: non mendacia, ſed veritatis inſtrumenta ſunt iudicanda.

DECI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

DECIMA

LEX DECALOGI.

Non concupiſces rem proximi.

VT ratio huius Legis, Non con- 1.
cupiſces, &c. hæc eſt: Deus ſanctus & purus, & ab omni mala concupiſcentia alienus, vult nos puritati & ſanctitati ſtudere: ita finis eius eſt, vt nulla cupiditas, cum caritate DEI & proximi pugnans, humanos animos perturbet, & à recto auocet.

Etſi autem hanc Legem vetitæ con- 2.
cupiſcentiæ in ſuperioribus legibus includi non eſt dubium: tamen peculiarem legem de ea ferri, multis de cauſſis vtile erat.

Prima, vt errorem corrigat eorum, 3.
qui peccatum definiunt opus cum voluntate coniunctum, negantes inclinationem & voluntatem malam, ſine perpetratione operis, eſſe peccatum. Quod ergo in ſuperiori-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

bus Legibus implicitè, idem hîc expreſsè prohibetur, vt primum peccati fontem monſtret, prauam concupiſcentiam.

4. *Secunda, vt diſcernat inter leges politicas & diuinas: quarum illæ contentæ ſunt externa diſciplina: hæ puritatem cordis ante omnia poſtulant.*

5. *Tertia, vt hypocriſin damnet eorum qui externa legis diſciplina ſe iuſtos putãt, cùm interim cor ardeat prauis cupiditatibus lege Dei damnatis. Ex quo fit vt homo in hac vita legẽ Dei nunquam implere poſsit.*

6. *Hîc cogitandum eſt quanta ſit* ἀταξία *in toto homine lapſum primorum parentum ſecuta. Homini integro adſtructa fuit concupiſcentia, vt quod bonum ſibi eſſe crederet, expeteret, ſequeretúrq́: adeptus verò, retineret & conſeruaret. Bonum autem hominis verum & ſolidum eſt DEVS. Itaq́ hominis concupiſcentia recta eſt, vt Deum tanquam ſummum bonum ſectetur, ei adhæreat amore perfecto, & in eo ſolo*

acqui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

acquieſcat. Verùm poſtquam homo in peccatum lapſus eſt, & auerſus à Deo, concupiſcentia hominis deprauata eſt, vt quæ feratur in res prohibitas contra naturæ ordinem & DEI voluntatem.

Et vt homo in fruitione DEI ſummas habiturus erat delicias & voluptates, ſi manſiſſet in perfectionis ſtatu: ita factum eſt, vt auerſus à Deo quærat delicias & voluptates, quibus tamen nunquam expleri poteſt, in ſignum, quòd vero & ſolido exciderit bono, quod ſolum ſufficit ad explendum hominis deſiderium. 7.

Neq; tamen omnem concupiſcentiam, quæ eſt in homine poſt lapſum, peccatū eſſe definimus, ſed tantùm eam, qua id quod non licet, libet, & quia libet, appetitur. 8.

Nam vt naturalis concupiſcentia, qua appetimus ea quæ faciunt ad conſeruationem noſtri & naturæ, ordinatis medijs, ac recto rationis iudicio, bona & neceſſaria eſt: ita renatorum concupiſcentia reparatio 9

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ratio eſt concupiſcẽtiæ eius quæ fuit in homine ante peccatũ, ideóq; ſancta et laudabilis.

10. Non ergo ſimpliciter damnamus omnem concupiſcentiam, ſed vetitam ſolummodo, quæ à Deo ad creaturas hominem auertit, quæ hoc modo rectè definiri poteſt.

11. *Concupiſcentia, lege Dei vetita, eſt ἀταξία, infirmitas, & inclinatio in homine, pugnans cum lege Dei, damnata à DEO & rea æternæ pœnæ, donec fiat remiſſio.*

12. Monachorum ſomnium damno, qui ex natura huius concupiſcentiæ petunt diſcrimen, vt alia ſit peccatum veniale, alia mortale. Nam omne quod eſt, vel fit ab homine, pugnans cum lege Dei, per ſe conſideratum, infert meritum mortis.

13. Verùm ſi quis hoc referat ad ſubiecta, in quibus ſunt concupiſcentiæ, diſcrimen admitti poteſt. Nam concupiſcentia Pauli veniale peccatum erat, non naturâ ſed gratiâ. In Nerone verò omnis concupiſcentia ſiue inchoata tantùm, ſiue deliberata, ſiue

*conſummata, peccatum erat mortale, & na-
turâ & Legis ſententiâ.*

Eſt autem vetita concupiſcentia du- 14.
*plex, videlicet, Originalis, quæ & inuolun-
taria, & paſſiua dicitur: Et actualis, quæ
& voluntaria, & actiua nominatur. De his
duobus generibus ordine dicendum eſt.*

Originalis concupiſcentia eſt ἀταξία *om-* 15.
*nium virium hominis contra Deum, cuius ſi
ortum attendas, cauſſam habet vetitum fru-
ctum et perſuaſionem Diaboli. At ſi nos re-
ſpicis, traducta eſt cum natura ab vno A-
dam in omnem Adæ poſteritatem. Nam vt
naturam ab Adam trahimus: ita naturæ
vitium.*

Hæc originalis concupiſcentia, verè 16.
*peccatum damnans eſt, in omnibus qui ſunt
extra fœdus gratiæ in CHriſto IEſu. In
ijs autem qui ſunt in gratia remittitur, non
vt non ſit, ſed vt non imputetur. Atq; ideò
veniale peccatum dicitur.*

De hac concupiſcentia Paulus loquitur 17.
cùm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

cùm ait: Concupiſcentiam neſcirem eſſe peccatum, niſi Lex diceret: non concupiſces.

18. Quoniam autem huius originalis concupiſcentiæ, motus quidam ſeu παθήματα, vt Paulus loquitur, ſentiuntur in omnibus Sanctis, vocat eam Legem peccati, cùm ait: Mente ſeruio legi Dei, carne verò legi peccati. Eſt enim hæc concupiſcentia vt quidam ait: πάσης κακίας πηγή.

19. Actualis concupiſcentia, quæ à Platone θηρίον πολυκέφαλον dicitur, eſt qua actu hoc vel illud lege Dei vetitum, libet et appetitur, & hæc habet plures cauſſas.

20. Prima eſt originalis coucupiſcentia, ex qua omnes aliæ actuales ſunt, veluti riuuli ex fonte, & fumus ex igni. Quaſi enim ignis concupiſcentia exardeſcit, vt Sapiens ait.

21. Secunda, Senſus externus. Hinc Auguſtinus dicit, mortem per quinq; ſenſus, tanquam per feneſtras, in animam noſtram ingredi: non quòd ibi antea non fue-

rit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

rit, ſed quia noua peccatorum acceſſione,
mortis æternæ meritum augetur.

Hinc eſt quòd alius quidam dicat, 22.
concupiſcentias prauas eſſe portas mortis.
Sunt enim acceſſus ad conſenſum & opera-
tionem, per quæ duo peccatum in homine re-
gnat, vnde mors æterna. Decipiunt ergo
hominem concupiſcentiæ prauæ, & decep-
tum occidunt.

Tertia eſt temperamentum. Tempera- 23.
mentum enim aliud ad alia vitia flectit, vt
& Phyſici & Medici agnoſcunt, & expe-
rientia conuincit. Vnde de Diogene fertur,
quòd cum videret ſtupidum & deſipien-
tem adoleſcentem dixerit, νεανίσκε ὁ πατὴρ-
σου οἰνωθεὶς σε ἔσπειρε.

Quarta, Diabolus, qui cùm nouit homi- 24.
nis complexionẽ, poteſt occultè adhibere ea
quibus inclinationes prauæ magis inflam-
mantur. Nihil enim inſidiarum omittit, ſed
quærit ſemper, quos ſuis laqueis conſtringat.

Quinta, conuerſatio cum malis et peruer- 25.

ſis hominibus, qui impuris ſermonibus commouent in auditoribus concupiſcentias prauas. Vnde dictum Menandri quod & Paulus vſurpat: φθείρουσι ἤθη χρηστ' ὁμιλίαι κακαί.

26. *Sexta ocium, quod ideo dicitur puluinar Diaboli, quia in ocioſis faciliùs & quaſi ſine labore facit quod vult, hoc eſt, decipit & interficit. Hoc etiam agnouit Poëta, cùm diceret:*

Quæritur Aegiſtus quare ſit factus adulter.
In promtu cauſſa eſt, deſidioſus erat.

27. *His cauſis addi poteſt memoria, quæ ſæpè irritat concupiſcentias prauas. Vt impurus adulter cogitans de ſuo facto, concupiſcentia in eo irritatur & inflammatur magis magíſq;.*

28. *Neque cum ijs quæ hactenus diximus de cauſſis concupiſcentiarum prauarum pugnat, quòd quidam ſtatuunt inordinatum amorem ſui eſſe omnium prauarum cupiditatum cauſſam. Nam iſtum inordi-*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

ordinatum amorem ſub concupiſcentia ori-
ginali concludimus.

Concupiſcentiam tribus gradibus conſtare dicunt, videlicet ſuggeſtione, delectatione, conſenſu, ídq; rectè. Iacobus ei duo tribuit, videlicet, quòd cogitationem hominis à bono abſtrahat, & quòd ineſcet hominis affectus, vt incautum obruat. 29.

Porrò, quoniam tria ſunt, quæ maximè deſiderant homines, videlicet, voluptates, opes, honores, Iohannes Apoſtolus tria concupiſcentiarum genera facit, cùm ait: Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis, et concupiſcentia oculorum, & faſtus vitæ. 30.

Etſi autem hæc tria genera, videlicet, concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & concupiſcentia honoris, vno nomine à Paulo dicuntur concupiſcentiæ carnis: tamen Iohannes, vt monſtret pleniùs fontes omnis mali in mundo, petit differentias à principijs motiuis. 31.

Concupiſcentia carnis iuxta Iohannis 32.

ſententiam eſt cuius principium eſt internum, videlicet, caro ipſa, hoc eſt, vitioſitas carnis, quæ fertur in ea quæ carni ſunt ſuauia, vt voluptates in cibo, potu, rebus Venereis.

33. *Concupiſcentia oculorum eſt, cuius principium motiuum eſt extra hominem, & incurrit in oculos. Concupiſcentia ergo, quæ ex rerum intuitu & admiratione concipitur, concupiſcentia oculorum dicitur. Hinc auaritia, & multæ fraudes.*

34. *Tertia concupiſcentia Iohanni eſt faſtus vitæ & appetitus honoris & inanis gloriæ.*

35. *Porrò, cùm pœna regnantis peccati per concupiſcentias corporis ſit mors, iuxta illud: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini: Omnibus modis prauis concupiſcentijs eſt reſiſtendum.*

36. *Etſi autem nec Fons malarum concupiſcentiarum intercludi, nec ebullitio coërceri omnino poteſt: tamen riuuli ſunt cohibendi, ne malæ concupiſcentiæ excurrant in,*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

in conſenſum, & ex conſenſu in operationem, per quæ duo diximus peccatum in homine regnare.

Iuuerit autem ad horum riuulorum cohibitionem, ſi Chriſtum fide amplectaris, Nam in Chriſtum fides, eſt iuxta Iohannem, victoria mundi: ſi diligenter ores: ſi occaſiones fugias: ſi labores: ſi ieiunes: ſi ocia vites: ſi Chriſti crucem ſemper in corde geras: ſi lectionibus ſacris incumbas, piiſq; exercitiis delecteris. 37.

Cùm Paulus iubet nos offerre corpora noſtra Deo in hoſtiam placentem, reſpicit ad morem Sacerdotum, qui beſtias mactandas ligabant ad aram & occidebant. Quare cùm nos volumus noſtra corpora offerre Deo, debemus concupiſcentiam, beſtiam noſtram, ligare ſingulari arte, vt tandem interficiatur. 38.

Ligamus ergo hanc beſtiam, quando eam cruci Chriſti affigimus, vt illi affixa non ſit ad operandum efficax. 39.

40. *Etſi autem in fidelibus ligatur hæc concupiſcentia, dum virtute crucis Chriſti non faciunt quod illa imperat: tamen mortificari proſus in ipſis non poteſt, priuſquam hanc vitã morte cómmutauerint. Semper enim eius vim ſentiunt ſancti, quòd Paulus de ſe teſtatur.*

41. *Porrò, quoniam opera, quæ ex antitheſi vetitæ concupiſcentiæ concludi poſſunt, hoc præcepto mandata in ſuperioribus Legibus ſunt enumerata, hîc omittenda duximus.*

42. *Vſus huius Legis eſt, vt agnita infirmitate noſtra & corruptione, confugiamus ad Chriſtum medicum, & ab eo petamus veniam peccati & conſeruationem in ſui timore, qui fons eſt omnis ſapientiæ, puritatis & virtutis.*

INDEX

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

INDEX RERVM ET VERborum memorabilium, in hoc Syntagmate explicatorum.

A.

Abrahæ ſemen quid. 536

Abſolutio eccleſiæ quid. 50. 166.

Abſolutio quibus contingit. 167.

Abſtinentia quid. 803.

Actio Chriſti quomodo noſtra inſtructio 271.

Actio Chri triplex. 272

Actionis Dei in hominis reparatione, gradus. 179.

Adæ perſonæ & naturæ differentia. 43.

Adæ peccati grauitas 45

Adiaphora. 530. & deinceps.

Adiaphora dupliciter conſideranda. 532.

Adiaphoron quid. 530.

Adiaphororum deſtinctiones. 531.

Adiaphororum vſus & libertas, ibidem.

Adiaphororũ vſus quomodo Deo placet. 533.

Adiaphoris quomodo vtendum. 559. 560.

In Adiaphoris duo conſideranda. 561.

Aditus ad Deum cui & per quem patet. 427.

Adiurare quid. 739.

Adiuratio triplex. 340.

Adiuratio in Baptiſmo. 741.

Adoptio filiorum. 80.

in Aduerſis quid faciendum. 27.

Affectus CHriſti erga homines. 138.

Affectus orantis qualis. 433.

Affectus erga diuitias qualis eſſe debeat 615. 616.

Affectus magiſtratꝰ qualis ſit. 550. 826.

Allegoria quando recipienda. 351. 479.

Allegoricus Scripturæ ſenſus pernicioſus. 347. 348. 349.

Amicitia quid. 793.

Amor Dei erga homines. 70.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Animæ humanæ fabrica 37.
Animæ ſtatus poſt mortem, 635
Animæ hominum quomodo præmia pro factis rependant, 648
Animarum piarum felicitas poſt mortem, & impiorum miſeria, tredecim demõſtrationib9 indicatur, 635.& deinc:
Anomia quid, 39. 421
Anſhelmi definitio peccati originis. 42
Antiquitatis teſtimonia de Chriſti corpore, 95
Antinomi duo adimũt legi, 200
Applicatio beneficiorũ Chriſti, 412
Aquæ baptiſmi comparatio, 487
Arbitrium quid, 312
Arbitrium duplex, ibid:
Arbitrium ſeruum, 313
Arbitrium nouum, 315
Arbitrium rectum voluntatis habẽt pij, 316
Ars pingẽdi & ſculpẽdi imagines, non illicita, 710
Ataxia quanta lapſum Adæ ſecuta, 842
Auguſtini regula de operibus Trinitatis, 7

B

Baptiſmus, 483. et dein:
Baptiſmus quid, 145 384. 488. 489 491. 517
Baptiſmus quale pactũ Dei & hominis, 492
Baptiſmus cur infantibus conferendus, 493
Baptiſmus quid requirit 10
Baptiſmus teſtimonium gratiæ, 492
Baptiſmus Symbolum quatuor rerum, 488
Baptiſmus quid admonet. 500
Baptiſm9 conſolatur in cruce, 501
Baptiſmus theſsera profeſsionis, ibidem
Baptiſmus non iterandus, 493
Baptiſmus Chriſti quid doceat. 490
Baptiſmi analogia ad rem ſignatam, 487
Baptiſmi actus, 491
Baptiſmi vſus, 501
Baptiſmi finis, 491

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Baptiſmi efficatia vnde 495.
Baptiſmi ſignificationes 494. 496.
Baptizati hominis pa‑ctio cum Deo. 491.
Beneficentia. 795.
Beneuolentia quid. 792
Blaſphemia, 300. & dein:
Blaſphemia in Spiritum S. quomodo irremiſsi‑bilis. 301.
Blaſphemia in Chriſtum duplex. 304.
Bonum hominis verum quod. 542.

C.

Cādor qualis virt9, 792
Caritatis opera. 269. & deinceps.
Caritatis operū cauſæ. 270.
Caritatis obiectum, 273
Caritatis fines quatuor. 277.
Caritatis operū genera. 278.
Caritatis operum regu‑læ tres. 280.
Carnalis manducationis Chriſti refutatio. 501.
Caſtitas quid. 504
Caſtitatis prælia. 511.
Cauſſa quomodo & quā do ad legē flectitur. 797
Cauſſa finalis paſsionis Chriſti. 421.
Ceremoniæ eccleſiæ du‑plices. 762
Ceremoniarum varieta‑te nō offendatur eccle‑ſia. 762.
Ceremonijs eccleſia non iudicanda. 445. 763.
Ceremoniarum eccleſiæ decorum & ordo, cum ſuis partibus. 480.
Chirographum Dei in cordibus noſtris. 130.
Chriſtus quid. 409.
Chriſti cognitio vnde, 137.
de Chriſto quid tenendū 106.
Chriſtus eſt Deus. 106.
cauſſæ. 67. 71. 77.
Homo. 108.
cauſſæ, 78.
vna perſona, 82.
mediator noſter, 115
Chriſti perſonalis vnio. 109.
Vnionis fructus. 86.
Chriſti diuinitatis et hu‑ma‑

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

manitatis vſus. 108.
Chriſti perſonæ conditio. 116.
Chriſtus cur in mundũ miſſus. 370. 371.
Chriſtus mediator ſolus. 218.
cur ſolus. 117.
Chriſtus ſummus pontifex. 106.
Chriſtus quomodo peccator. 167. 168. 222
CHriſti humana natura quomodo deificata. 83. 101.
Chriſti carnis deificatio quo pertinet. 102.
CHriſtus quomodo eſt vbique. 95.
Chriſti officium & beneficentia. 112.
Chriſti ſacerdotis officium. 118.
ad Chriſti ſacerdotium & regnum quæ ſpectant. 112.
Chriſti oblatio. 118. 119.
Chriſti meritum triplex 217.
CHriſti paſſio perſonæ tribuenda. 86.
Chrs ſtulta eligit. 400.
Chriſti actio quomodo noſtra inſtructio. 271.
Chriſti affectus erga nos 138.
Chro in cœnę vſu quomodo iungamur. 518.
CHriſti corpus quomodo in in cœna adeſt. 510.
Chriſti corpus quomodo panis dicitur. 483.517
Chriſti carnem edere & in CHriſtum credere, idem. 506.
Chriſtũ e cælo quomodo Papiſtæ ducere ſe gloriantur. 526.
Chriſtus quomodo Euangelium definit. 59
Chrs quomodo & cur vitis dicatur. 483.
Chri regnũ: vide regnũ
De CHriſti deſcenſu ad inferos, opiniones variæ. 412.
de Chriſti deſcenſu tuto quid ſentiendum. 414.
Chriſtus cur & quomodo in cœlum aſcendit. 415.
Chriſto poſt aſcenſionẽ quid acciderit. 93.
Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Chriſtus poſt aſcenſionẽ retinet proprietates humanas. 92.
Chriſti corpus eſt localiter in cœlo. 93.
Chriſti ſeſsio ad dexteram Patris. 416.
Chriſtianorum ius de ſalute. 183.
Chriſtiani ſunt ſacerdotes. 125.
Ciconiarum pietas erga parentes. 772.
Circũciſio quid. 516. 517
Circumciſionis inſtitutio. 55.
Circumciſio cordis & carnis. 351.
Circumciſio ſpiritualis. 75.
Claues eccleſiæ quæ. 475
Cœlum & terra Moiſi quid. 16. 406.
Cœna Domini quid. 503. 519.
Cœnæ Domini meditatio & deſcriptio. 507. 508. 511.
Cœnæ manducationis modi. 508.
Cœna quo conſilio inſtituta. 515.
Cœna legittime vtentes qui. 520.
Cœnæ vſus quid requirit. 520. 521.
Cœnę Domini inſtitutionis fines. 506. Lege vſq; 512. item 522.
Cœnæ abuſus in miſsa papiſtica. 525. 528.
Cognatio ſpiritualis. 819
Cognitio Chriſti vnde. 137.
Cognitio Dei: vide Deus.
Cognitionem noſtri vnde conſequimur. 245.
Concordantia quid & vnde nomẽ habet. 794.
Concupiſcentiæ legis ratio. 841.
Concupiſcentia an omnis peccatum. 843.
Concupiſcentia naturalis. ibidem.
Concupiſcentia vetita. 844.
Concupiſcentię quomodo veniale peccatum. 844.
Concupiſcentia vetita duplex. 845.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Originalis, ibidem.
actualis. 546.
Concupiſcentiæ vetitæ cauſsæ. 546. 548.
Concupiſcentiæ gradus 549.
Concupiſcentiarum genera. ibidem.
Concupiſcentiæ carnis pœna 550.
Concupiſcẽcia quomodo ligatur. 552.
Confeſsio quid papiſtis, 156.
Confeſsio auricularis nõ neceſsaria, 156. 513.
Confeſsio pædagogica neceſsaria. 514.
Confeſsio vera quæ. ibidem.
Confeſsio publica, ibidẽ
Confeſsio religionis duplex. 718.
Confirmatio in primitiua eccleſia quid. 287
Confirmatio quid papiſtis, 288.
Confirmatio in noſtris eccleſijs. ibidem.
Coniugiũ vnde dici: 597
Coniugalis ſocietas quo modo ſeruatur. 596
Coniugum officiorum partitio. 600.
Coniugij fines. 600. 601
Coniugium piorum caſtum, 805.
Coniugij contractio cũ ea, cum qua conſueuit viuente marito. 8.8.
Conſcientia quid. 317.
de Conſcientia quatuor conſideranda. 318. 319.
Conſcientiæ ſedes. 319
Conſcientiæ deſcriptio ex Paulo, 318.
de conſcientia regula triplex. 323.
Conſcientiæ teſtimoniũ in Hectore et Oedipo. 322.
in Dauide, 324.
in Saule, 325.
Conſcientię Syllogiſmꝰ practicus. 320. 321. 324.
Conſcientiæ bonæ fulcra. 326.
Conſcientiæ differentiæ vnde, 327.
Cõſcientia bona. ibidem
Conſcientia mala, 328
Conſcientiæ diſcrimina ex Bernhardo. ibidẽ.
Conſci-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Conſcientia bona du- plex. 328.
Conſcientia mala du- plex. 329.
Conſcientia in mortis hora euigilat. 330
Conſcientia falſo bona vel mala. 331.
Contritio quid. 148.
Contritionis effectus, i- bidem.
Contumelia quid, 837.
Cõuerſio, vide pœniten:
Conuerſionis gradꝰ, 126
Corpora hominũ quid habent commune, 659
Corporũ iuſtorũ & im- piorum diſcrimina. 660
corporũ piorũ poſt reſur rectionẽ gloria. 661.662
Creationis deſcriptio cũ ſuis partibus. 14.
ex Creatione quid con- cludendum. 407.
Creationis finis triplex, 17.
creatio quid doceat, 407
creaturarũ ordines, 16.17
Creaturarum varietatis vſus. 18.
creaturę qualitatẽ & na- turam retinent. 24.
Creaturarum importetia ad reparationem ho- minis. 71.
Creaturarum deprauatio vnde. 406
Creaturę non inuocãdæ 437.
Crux quid. 565.
crucis cauſę duplices 566
Crucis piorũ cauſa quo- modo Deus ſit, 570. 627. 628.
Crucis piorum vtilitas, 627.
Crucis piorum & impi- orũ diſcrimen. 571.572
in cruce quid conſide- randum. 570.
Crux quo animo feren- da. 573.
in Cruce conſolationes. 574.
Cultus Dei 240. & dein- ceps.
Cultus Dei quid. 246.
Cultus Dei materia, 232 246.
Cultus Dei regula, 242.
Regulę vſus, 243.
Cultus Dei duplex, 252
Cultus Dei fundamen- tum. 244.
cultus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Cultus Dei tria requirit 246. 524.
Cultus Dei finium mediorum gradus. 251.
Cultores quales requirit Deus. 273.
Cura triplex. 624.
Cura ſancta ibidem.
Curæ ſanctæ exempla. 625.
in Cura ſancta quatuor ſpectanda. 625. 626.
Cura profana. 628.
Cura mixta. 629.
Cura cur aliquãdo fruſtranea. 627.

D

Dauidis querela de peccato originis. 44.
Debita ſoluenda. 829
Debitum duplex. 330.
Decalogi prooemium duplex. 671.
Decalogi ſum̃a capita. 683.
Decalogi vſus duplex. 541.
Decalog9 quomodo abrogandus. 205.360.541
Deriſio quid. 831.
Detractio quid. 837.
Deus 1. & deinceps.
Dei cognitio duplex, ibidem
Cognitionis naturalis vſus 1. 4.
Peculiaris cognitionis vſus. 11. 12.
Deum cognoſcendi modus. 675. 676.
Dei cognitio vera vnde 4. 244.
Dei cog[illegible] naturalis non eſt ſalutaris. 675
Dei notitiæ formæ. 698.
Deus qualis cogitãdus. 6
Dei nomen quid. 716.
Deus Pater. 406.
Deus Filius quid. 409.
Deus Spiritus S: 418.
Dei patefactio. 451. vſq; 454.
patefactionis vſus. 454
Dei appellatio quid doceat. 405.
Dei bonitas et φιλανθρωπία. 678.
Deus vu[illegible] omnium ſalutem. 180. 211. 212. 371. & deinceps. 380.
Dei omnipotentia, Sapientia, iuſtitia &c. vnde cognoſcantur. 406. 407

Deus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Deus quibus proprieta-
tibus a creaturis diſtin
guitur. 7.
Dei voluntas, vide volun:
Dei ritus in hominis in-
ſtitutione. 57. 451.
Dei pactum cum homi-
nibus. 120.
Deus creaturas non de-
ſerit 681.
Deus ſolus inuocandus.
457.
Deum effigie exprimere
non licet. 706.
Deum habere quid. 658.
Deos alienos qui habent
699.
Diabolus qua re expa-
ueſcit. 445.
Diaboli tyrannis. 70.
Diaboli fides. 165.
Dies dominicus cur in
locum ſabbathi ſubro-
gatus. 756.
Dilectio dei & proximi
vnde concipitur, 235.
Dilectionis { Dei / proximi } modus { 684. / 693.
Dilectionis proximi
gradus. 755.
Dilectio eſt debitum.
531.
Dilectio quomodo Deo
placeat. 695.
Dilectio noſtri duplex.
693.
Dilectio quid requirit.
684.
Diuinæ naturæ idioma-
ta. 88.
Diuina natura non po-
teſt conuerti. 102.
Diuinationis refutatio.
751.
Diuitiæ quatenus bonæ
aut malæ. 612.
Diuitiæ quomodo ſpi-
næ & laqueus 613.
Diuitiarum acquiſitio.
613. 527.
Poſſeſsio. 615.
adminiſtratio. 615.
in Diuitijs non fiden-
dum. ibidem
Diuiliaram iuſtæ poſſeſ-
ſionis principia. 616.
Diuitiarum vſus qua-
druplex.
Primus. 618.
Secundus. 619.
Tertius. 620.
Quartus. 621.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Diuitiarum vſui quæ ſeruiunt & quæ pugnantia. 529.
Diuitiarum veri vſus præmia. 622.
Diuitiarũ iniuſtæ acquiſitionis & vſus, pœna. 623.
Diuites cur religionem promoueant. 614.615
Doctrina erronea vnde 345.
Doctrinę eccleſię certitudo: vide eccleſię doctrina.
Doctrinæ philoſophicæ certitudo. 450.465.
Doctrina vera cognoſcenda. 476.
Doctrina falſa reijciẽda, 477.
Doctorum eccleſię dicta quomodo accipiẽda, 466
Domini quomodo ſeruis imperare debeant. 608
Dominis quid debeant ſerui. 699.
Dominia rerũ diſtincta, 525.

E

Eccleſia quid. 201. 389.
eccleſia vera quę, 394.419
Eccleſia Paulo quæ, 391.
Eccleſia quid non ſit, 393. 420.
Eccleſia catholica vna. 393.
Eccleſiæ fundamentum, 391. 392. 393.
Eccleſiæ duratio 402.
Eccleſiæ duratio quid admonet. 403.
Eccleſiæ ſigna. 395.
Eccleſiæ typus. ibidem.
Eccleſiæ gloria. 401.
Eccleſiæ æſtimatio. 473.
Eccleſiæ preſidia. 402.
Eccleſiæ membra vnde iudicanda. 426.
Eccleſiæ membra duplicia. 396. 397. 472.
Eccleſiæ membra vera. 379. 425.
Eccleſiæ autoritas. 477.
Eccleſiæ claues. 475.
Eccleſiæ poteſtas duplex. 474. 475.
Eccleſiæ autoritas penes quos ſit. 479.
Eccleſię traditiones, 477
Eccleſiæ ordinationes non violandæ. 532.
Ecc: ceremoniæ. 45.762
Eccleſiæ ſocietas qualis. 390.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Eccleſi: ſocietas cur ſan-
ctorum dicitur, ibidem.
Eccleſiæ quomodo iun-
gamur. 394.
Eccleſiæ gubernationis
forma. 402.
in Eccleſiæ gubernatio-
ne quæ ſpectanda, 469.
Eccleſiæ diſciplina. 477.
tria in ea conſiderāda,
471.
Eccleſię [illegible]æ ordo
ibidem.
Eccleſiæ harmonia. 472.
Eccleſiæ doctrina quæ.
448.
vbi traditur. 449.
Eccleſiæ doctrinæ certi-
tudo. 45[illegible].
Eccleſiæ doctrinæ teſti-
monium duplex. 450
de hoc vide teſtimōniū.
Eccleſia doctrinam ve-
ram cognoſcat. 476.
Eccleſię doctrinæ hoſ[illegible]s
466.
Eccleſiæ hoſt[illegible] perpetui
[illegible]55. 567.
Eccleſiæ perſecutionis v-
tilitas.. 627.
Eccleſiæ tranquillitas no
uis opinionibus non
turbanda. 426.
Eccle: duplici vicio ab-
noxia. 397.
Eccleſię & politiæ diſcri
men. 400.
eccleſiaſtica bona ad vo-
luptatem non tranſ-
ferenda. 582.
Electio hominis ab ex-
ecutione diſtinguenda.
316.
Eleemoſyna quomodo
Deo placet. 500.
Eleemoſyna impiorū ab
ominabilis. 501
Enoch & Elias cur in
cælum ſubuecti. 653
Ἐπιείκεια quid & quo-
tuplex. 590. 796
Errorum taxationes &
refutationes.
De Deo. 12. 13.
De creatione, 15.
De peccato originis, 46
De corporis Chriſti pro
prietatibus. 92.
Eutychianorum. 94.
Neſtorij de vnitate per-
ſonæ Chriſti. 103.
Stancari & Oſiandri de
officio Chri ſacerdotis
112.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

De mediatore. 124.
De lege quam prædicare pœnitentiam quidā contendunt 143. 201. 202. 228.
Papiſtarum de pœnitentia 156.
Catharorum de lapſu poſt baptiſmum 157.
de iuſtificatione 65. 170.
Phariſæorū de legis externa diſciplina 194. 686
Antinomorum 200. 361
de noua obedientia 218.
Papiſtarum de cultu 243
de bonis operibus 257. 258. 261.
de voto 295. 298.
Donatiſtarum de remiſſione peccatorū 308. 39
Origenis & papiſtarum de grammattico ſcripturæ ſenſu 347. 348. 349
de prædeſtinatione 362. 363.
Zenonis 365.
Phariſæorum 368.
Monachorum 369.
Gratiæ vniuerſalis oppugnatorum 375.
de Eccleſia 394. 398. 399.
de inuocatione 438. 439. 440. 445.
de ſacramentis 482.
Anabaptiſtarum de Sacramento 493.
Papiſtarum de probatione ante cænam 513.
De via ſalutis 544.
Libertinorum de libertate Chriſtiana 170. 544. 551.
Anabaptiſtarum de legibus ciuilibus 592.
Monachorum de diuitijs. 611.
de perfectione Chriſtiana 631.
Saducæorum de reſurrectione 667.
de iuramento 719. 720.
Magorum, incātatorum & exorciſtarum 733 & deinceps,
Genethliacorum, 747
Diuinatorum, 751
de ceremonijs in noſtris Eccleſijs 763
De præcepto decalogi de non occidendo, 780. 781. 782
De vindicta, 782
De caſtitate, 805. 806

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

De coniugio, 519.
De concupiſcentia, 544
Euangelij vocabulū, 57.
Euangelium quid. 206
58. 59. 60.
Definitionis partes. 207.
Euan: quid Chriſto. 59
Quid Paulo, 62.
Euangelij accidens, 358.
Euan: quid offert, 209.
Euangelij beneficia quo-
modo accipiatur, 63.
Euangelicæ gratiæ pi-
ctura, 64.
Euangelij officium. 201
Euan: prædicat pœnitē-
tiam & non Lex. 143
201. 202. 228. 230
Euan: & legis conueni-
entia. 219. 223. 224..
diſcrimē, 61.142.219.226
Euā: et Leg: finis, 219.223.
Euangelici miniſterij ſco-
pus. 181.
Euangelij concio in Le-
gis promulgatione, 679
Euangelium papiſtæ non
didicerunt. 231
Euan: quatenus ſit Spi-
ritus viuificans. 357.
quomodo arguit pec-
catum, 225.
quomodo odor mortis.
357.
cur dicitur manducatio
carnis Chriſti. 521.

F

Feſta Chriſtianorum tri-
plicia. 759.
Feſta ſanctorum cur ſer-
uantur. 760.
Feſta Papiſtarum & Eth-
nicorum. 761.
Fides quid, 140.149.165
fidei partes quatuor, 149
Fides legis & Euangelij
150.
fides manus hominis, 164
Fides diaboli & impio-
rum, 165
Fides quomodo efficax.
270
Fides languida. 292
Fidei vis. 510.
Fides quo inſtrumento
conſequitur. 381. 692
Fides eſt ignis thymia-
matis orationis. 437
Fidei ad cultus dei rati-
onem neceſsitas. 247
Fidei ad prædeſtinatio-
nis modum neceſsitas,
366. 367.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Fides vel hoſti data ſeruanda, 726
Filij Dei quare ſumus, 80. 342
filij promiſsionis qui, 375
Filij rebellis pœna apud Iſraelitas, 368
Fœdus Dei cum Eccleſia, 534. 537
Fœdus & ſignum fœderis idem, 536
Fœdus cum Abrahamo 535
fœderis ſubſtantia, ibid:
fœderis Dei duratio, 536
Fortitudo quid & quotuplex, 797
Furtum quid & quotuplex, 825
Futurorum prædictiones, 743
Futuros euentus cogitãs quid intueatur, 750

G

Gallorũ rex Ludouicus iuramentũ puniuit, 732
Genethliacorum deliria vnde oriantur, 747
Genethliacæ ſeductionis prohibitiones, 748
Genethliacorum refutatio, 749. 750
Gentes quomodo Deum cognouerũt, 2. 3. 318
Gradus rerum quatuor, 17.
Gradus ad conuerſionẽ quatuor, 126
Gradus actionis Dei in in reparatione hominis quinque, 179
Gratiæ promiſsio vniuerſalis eſt, 372
gratuita, 373
Gratiæ Dei obſignatio, 383
Gratiæ Dei abuſus, 688 vide plura in erroribus Libertinorum.
Gratiarum actio qd, 431
Gratiarum actioni virtutes coniunctæ, 432
Gratiarum actionis modus, ibidem.

H.

Hæreticorum caput Papa, 466
Hæreſeos omnis fõs, 785
Homo quid, 31
Hominis finis, 22. 37
Hominis facultates duæ 21.
Hominis ſtatus quadruplex, 32.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Humanæ naturæ integritas, 43.
Homo, quod ordinē Dei perturbat, vnde fit, 18.
Homines cur non omnes ſaluantur, 384. 371.
Hominem cur vnū tantum creauit Deus, 598
Hominis corpus cur erectum, 37.
forma erecta quid docet 645.
Homo cur in Paradyſo creatus & collocatꝰ, 646
Hominū duo genera, 62
Homo quomodo iuſtus 167.
Hominis per Chriſtum reperati officium, 182
Homo libere ſeruit peccato. 317.
Hominis intentio extra verbum qualis, 440.
Homo vetus & nouus quid. 332.
Hominis veteris & noui cauſæ, 334.
Hominis veteris & noui oppoſitio, 334. 335.
Hominis veteris anatomia. 337.
homo nouꝰ vbi adeſt, 336
hom: noui anatomia 340
hominis veteris actiones & fructus. 339.
Homo vetus quid, 340
hominis noui natiuitas, 340. 341.
natiuitatis inſtrumenta 342.
natiuitatis modus, 343.
natiuitatis partes. 344
membra, ibidem.
actiones & fructus, 345.
ſigna 345 346.
homicidij externi gradꝰ 779
homicidij vindicta, 382.
Honoris parentum quatuor cauſſæ. 766.
honoris gradus, 768.
Hoſtes religionis an occidere licet. 781.
Humanitas quid, 793.

I.

Idioma quid. 87.
Idiomata diuinę naturę 88. 109.
Idiomata humanę naturæ. 89. 90. 110.
Idiomata q̄uo et cur ſint cōmunicabilia. 89.
Idiomata humanæ Chrī naturę eſſentialia, 91.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Idiomatum communicatio quid. 99. 109.
In quibus locum habet. 98.
quid efficiat. 103.
Idiomata naturarũ quomodo communicantur 110.
Idololatriæ initiũ. 708.
Ieſus quid. 409.
cur vocatur Chrs. ibidẽ
Imago Dei in homine quid. 33.
qualis. 32.
Imaginis Dei reparatio, 80. 36.
Imago Dei in homine quid decet. 646.
Imaginum prohibitionis cauſa. 439.
Imagines non licet adorare. 706.
Imagines non per Satanam inuectæ. 707.
Imagines ab Ethnicis damnatę. 708
Imagines quomodo & cur prohibeantur. 711
Imaginum vſus triplex 712.
Imperium.
Coniugale 595.
Patrium. 604.
Herile. 605.
Impiorum fides. 165.
Infantes cur baptizandi 493.
in infantibus Satan non habitat. 742.
Infirmorum ſcandalum & aduerſus illud remedium. 562. 563.
Ingenia inquieta eccleſię turbatores, 426.
Innocentes propter malorum flagitia puniuntur. 569.
Inobedientia cõtra Deum quadruplex. 239
Integritas hominis ante lapſum quid. 34.
Intemperantia quid. 810
Intẽtio bona extra verbum duplex peccatum 440.
Inuocatio: vide oratio.
Iræ diuinæ iuſticia. 68.
immenſitas. 115.
ſenſus vide. 129.
ſigna duplicia. 131.
Ira quid & quotup: 796
Iudæ pœnitentia. 146
Iudæorum reiectionis cauſa. 175.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Iudicium in iuramento quid efficit. 723.
Iudicij extremi certitu-do & forma. 417.
Iudicis pij conditiones. 577.
Iudices non ſumant mu-nera, 578.
Iudex in ἐπιεικείᾳ quid reſpiciat. 590.
Iuramentum quid. 720
Iuramentum duplex, 721
Iuramentum licitũ tria requirit, 723.
Iuramenti regulæ. 726. 227. 229.
Iuramentum quando præſtandum. 726.
non pręſtãdum. 727
Iurans quid petit. 721.
quid cogitet. ibidẽ
Iurationis cauſsæ iuſtæ, 724. 725.
Iuſiu: violati pœna, 727
Iurationis pœna apud veteres. 732.
Iuramentum a Gallorũ rege punitum. ibidem
Iurare per creaturas qua tenus licet. 730.
de iuratione dictũ pul-cherrimũ Auguſt: 731.
Ius Chriſtianorum de ſalute. 183.
iuſtitia qualis virtus, 795
iuſtitia originalis duo complectitur. 42.
iuſtitiæ originalis caren tia quid. ibidem.
ad iuſtitiam duo requi-runtur. 73.
Iuſtitia Dei quid requi-rit, 78.
iuſtitia duplex. 159.
iuſtitia cõmutatiua vn-de nata: 823.
Iuſtitia legis neminem iuſtificari ſex demõſtra-tionib9 probatur. 160
iuſtitia euangelica qualis 163.
iuſtitiæ Chriſti imputa-tio. 167
cur imputatur. 169.
iuſtitiæ legis & Euange-lij diſcrimen. 223.
iuſtificatio quid. 164. 181
iuſtificationis partes quinque. 164
quo merito cõtingat. 169
iuſtificationis cauſa. 171
iuſtificatio quid Paulo & Iacobo. 174.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Iuſtificati qualitas, 171
Iuſtificare legis ſententia & iuxta Euangelium quid, 227.
Iuſte parta quæ ſunt, 827

L.

Lapſus voluntarius qd, 309.
Lex Dei regula iuſtitiæ 127
via vitę rectiſsima, 192
Legis authoritas, 680
Legis principia, 128
Legis fundamentum & cauſsa, 682
de legis regula duo tenē da, 127
Legis & hominis contrarietas, 128.
lex nō prędicat pœnitētiam, 143. 201. 228. 230
quomodo prædicat pœnitentiā, 144. 199. 201. 202
Lege nemo iuſtificatur, 160
Legis conditio homini impoſsibilis. 220
Legis finis Chrs, 175
Legis finis dilectio, 691.
Lex cur rurſus publicata. 193. 696
cur in tabulis lapideis ſcripta. ibidem.
Legis vſus triplex. 194.
ſine lege eſse quid. 195
de Legis vſu interno paradigma illuſtre, 196
Legis vitio nemo perit, 175. 198
Lex cuius mortis miniſterium, 199.
Lex quomodo arguit peccatum. 225.
quatenus abrogata, 205
Legis diuerſa officia pro hominum conditione 690. 691.
Legis officium, 200.
Legis & euangelij conuenientia. 219. 223.
diſcrimē, 61. 142. 219. 226
Legis obedientia cur Deus requirit. 700
ad legis obedientiā tria requiruntur, 161,
Legis & euangelij finis, 219. 223. 224.
Legis tranſgreſsio non eſt peccatum in Spiritum ſanctum, 302.
Lex quatenus litera occidens, 357
Legis accidens, ibidem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Legis conſideratio quadruplex, 696.
Legis præceptum ſecūdū cur ſimile primo, 687
Legum Decalogi vſus. 702. & deinceps.
Lex ciuilis. 584
Legis ciuilis finis. 586.
Laus & autoritas, 584
neceſsitas, 585.
Leges [illegible] ſunt vincula tyrannica, 587.
Lex ciui: q̄d requirit 585
legū executionis neceſsitas, 588. 589. 592. 594.
Leges ſimiles aranearum telis, 589.
in legis executione quæ ſpectanda, 589. vſq; 592
lex quomodo et quādo ad cauſſam flectitur, 797
in legiſlatore quid requiritur, 588.
Liberalitas erga proximum quid, 799
Liberalitas quando vitioſa, ibidem.
liberi q̄d debent parētibus, 607. 766. 771. 773.
cur honorem exhibeāt parentibus. 767
parentes indigentes foueant. 771.
Liberorum pietatis erga parentes pręmium. 773
premij partes. 774
liberorū inobedientium reat⁹ et pœna 775. 776
liberis quid debeant parentes, 604. 605
Liberū arbitriū q̄d, 312
lib: arb: quomodo habent pij. 316.
lib: arb: duplex, 554
libertas ſumma quæ, 316.
libertas Chriſtiana. 544
libertas Chriſt: quid, 549
libertatis Chriſtianæ et ciuilis diſcrimen, 545
lib: Chriſt: duplex. ibid.
lib. Chriſt. cauſa, 547
gradus, 547. 548.
æſtimatio, 550
libertas perſonæ, 545
libertas voluntatis. 552
libertas elegendi voluntatis eſt, 31. 311. 316
Libido. vide Venus.
Litera occidens quid, 351. 353. 354.
Litigatio forenſis qualis eſſe debet. 562. 593.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

M.

Magia. 733. & deinceps

Magis cur obſequitur Satan. 734. 736.

Magis cur DEus ſuam malitiam permittit, 735

Magi quomodo Satanā cogunt, ibidem.

Magicæ impoſturæ grauitas. 737.

Magorum & incantatorum pœnæ. 737. 738

Magica adiuratio. 741

Magiſtratus vnde & q̄d 576

Magiſtra: neceſsitas, 575

Magiſt: cōditiones. 577

Magiſtra: officium, 578

Magiſtratus quomodo legis cuſtos. 579.

Magiſtra: affectus qualis ſit. 580. 826

Magiſtratus ius in ſubditos. 580. 581. 582

Magiſtratui qualis honor tribuendus. 583.

Magiſtratus quando rapinam cōmittit. 826

Magiſtratus in vindicādo quid conſideret, 789

Maieſtas Chriſti & eius thronus. 93.

Maieſtatis Dei fundamētum 715.

Maieſtatis vox quomodo intelligenda. ibidē.

Mali, quo puniuntur homines, magnitudo. 67

Malum punicum eccleſiæ typus. 396.

Manſuetudo qualis virtus. 795

Maritus vxori quomodo imperabit. 597.

Mariti imperandi ſciētia in quib' poſita. 596. 597

Mariti affectus erga vxorem qualis ſit. 598.

Marito vxor ſeruiat, 601

Mathematicæ laus & vſus. 745. 746

media quibus Deus proſpicit quomodo accipienda. 27.

Mediator Dei & hominum. 66. 441.

Mediator quid. 123.

Mediator cur vnus eſſe debuit. 117.

Mediator cur Deus eſſet 67. 77.

Mediator cur homo eſſet. 78. lege vſq; ad pag. 81.

Mediator CHriſtus eſt vna perſona. 82,
cur vna eſset perſona 84.
Mediatoris conditio, 84
Mediatoris officium. 115
Mediatoris CHriſti neceſsitas. 114.
quę bona reſtituit. 71
mendacium quid & quotuplex. 834.
Mendacium in doctrina ibidem:
mendacium in vita, 835
mendacij in vita genera quatuor. ibidem,
mendacij gradus. 836.
mendacium iocoſũ & officioſum, ibidem.
mendacium quod præcipue in octauo pręcepto prohibetur. 838.
Mendacia an ſint ſchemata Tropi &c. ſcripturæ. 839. 840.
Mens ſedes conſcientiæ, 319.
Mentis facultates tres. 319. 320
mens reproba quæ. 329.
meritũ Chri triplex, 217
metamelia quid. 134. 206
metamelia pręcedat metanian, 135. 207
metania q^u^id, 201. 206
Miniſtri euangelij cur miniſtri Spiritus dicũtur. 359.
Miracula quid. 454.
Miraculorũ varietas in vet: & no: teſtamento 454. lege vſq; 461.
quo pertinent. 461
cur ad huc non edũtur, ibidem.
Miſericordia hominis erga proximũ quid, 799
in quibus conſiſtit. 800.
Miſsæ papiſticę abominationes. 523. vſq; 529
Monachorum & monacharũ vota, 297. 298. 728
Mortis meritum triplex 47.
Mortis potentia. 69
de morte ſententia Plinij. ibidem.
mors quomodo in animam hominum ingreditur. 846.
mortis portæ. 847.
mortuorum reſuſcitatio 77. 81.

mor-

Mortuos excitare crea-
turis impoſsibile, 77.
Mulierum ornatus. 602
Mulieres ſint induſtriæ,
603.
Mutatio rerũ in Sacra-
mentis non fingenda.
494.495.

N.

Natura Chriſti humana
quomodo deificata, 83.
101.
Natura diuina non po-
teſt conuerti. 102.
Nomen Dei quid, 716.
Nominis Dei legitimus
vſus, ibidem
Noticia Dei: vide Deus
Nũmus cur inuentus &
vnde dictus, 824
Nutricationis præmia
debent filij parentibus,
771.
Nutricationis præmia
in quibus ſita, ibidem.

O

Obedientia noua qd, 233
Obedientiæ nouæ par-
tes. 150
Obedientia fidei & lite-
ralis, 151.
ad obedientiam quæ fle-
ctere debent. 233.
Obedientiæ obligatio-
nis modi, 234
Obedien: gradus, ibidẽ.
Obedientiæ fines, 235.
Obedien: neceſsitas, 66
150. 261.270.289.291.361
Obedientiæ erga paren-
tes & Deum diſcrimen
769.
Ocium fugiendum. 814
Ociũ cur puluinar dia-
boli, 848
Officium quid, 828
Officij ratio quæ ſpectã-
da requirit, ibidem.
Oeconomica adminiſtra
tio in quibus conſiſtit.
595.
Oeconomicum imperiũ
triplex, ibidem.
Opera docenda & faci-
enda quæ, 255.256
Opera bona quomodo
fieri poſsint, 257
Opera bona quomodo
placeant, 260
Opera bona impiorum
non ſunt cultus Dei,
247. 268
nec opera Papalia,
249. 250

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Operum bonorū cauſæ 261
neceſsitas 261
dignitas, 263
præmium, 264
Operibus cur Deus pro-
miſsiones adiecerit :
cauſsę quinque, 265
Opera quorum placeāt
& quorum non, 268
Operū caritatis cauſsæ,
270.
fines quatuor, 277
genera, 278
Oratio quid, 427. 428
Oratio duplex, 445
oratio: genera, 428. 429
efficatia, 424. 435.
Orationis ratio in qui-
bus conſiſtit, 427
Oratio cuius opus pro-
prium, ibidem.
ad quem dirigenda, 437
de quibus rebus fiat, 443
per quem fiat, 441
orationis cauſsæ,
435. 436
dignitas, 435
vtilitas, 436
orationis thimiama quo
igni accenditur,
437
Orationis forma, 445
Orationis formulę vti-
les. 445.
Orationis formula opti-
ma quæ, 447
orandū pro omnib9, 429
Orandum ne pro mor-
tuis vel hoſtibus dei, 430
Orandū quomodo pro
inimicis, 430. 431
orationis circūſtãtię, 432
orationes quomodo red
duntur ardentes, 514
orare corã idolis & ima-
ginibus non licet, 439
in Oratione cur verba
adhibentur. 446
Oratio Diabolum terro
rem incutit, 446.
Orationis dominicę or-
do. 447
Orantis affectus, 433
orator veri et falſi q, 434
P
Pactio Dei et homin: 120
Pactio hominis cum Deo
in baptiſmo, 491
Pactio in cœna, 520
Pactio Dei cum Abra-
hamo, 538.
in pactiōe dei et hominis
quæ concurrunt, 502

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Papiſtarum vota. 295
Papiſtarum palatia vnde. 527.
panis quomodo corpus Chri dicatur. 483. 517. 518
Panis cœnæ abuſus in miſsa papiſtica, 525. 528
paradigma in Paulo de legis vſu, 196
de iuſtitiæ imputatione. 222.
parentum officia. 604
quid debeant liberis 606.
quid vitare debent 605.
parentum caſtigationis commoda & incõmoda, ibidem.
ad educationẽ puerorũ obligatio. 606
negligentium peccata. 607.
parentibus quid debeãt liberi. 607. 766. 771. 773
parentibus quatenus obediendum. 770.
paſsio Chriſti quid. 411.
paſsio Chriſti perſonæ tribuenda. 86.
Patrum dicta triplicia. 466.
Paupertas per ſe neminem ſaluificat. 612.
Pauperes cur conſtituit dominus. 621.
Peccatum quid. 38. 39. 421
Peccati ratio. 38.
Peccati genera. 41
partitio prima. ibidem
pecca: originale. ibidẽ.
peccatum actuale. 47
peccati materiale & formale, 39. 40.
Peccati grauitas, 67
peccati Adę grauitas, 45
in peccato quæ concurrunt, 68.
peccati originis variatio 46.
peccati lex quid, 846
pec: cognitio vnde, 127
pecca: odium vnde, 136
peccati mors vnde, 499
peccatum contra euangelium duplex, 268. 300
peccata omnia mortalia 49.
peccati remiſsio quid. 421.
peccatũ cur remiſsibile & veniale dicitur. 48.
peccatorum remiſsionẽ quid præcedit, 208

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

quid comitatur, 205
422. 423.
quid conſequitur, 210.
pecca: remiſsionis fides
422
pec: remiſsio quibus of-
fertur, 211.
quo merito offertur,
216
peccatum in Spiritũ S:
quid, 307.
cur dicitur in Spiritum
ſanctum, 305.
peccatum in Spiritũ S:
cur irremiſsibile, 306
quomodo irremiſsi-
bile, 301
peccati in Spiritum S.
ratio, quinque requirit
conſideranda. 301
peccatum in Spiritũ S:
quid non ſit, 302.
peccati in Spiritum S:
materia, ibidem.
perfectio Christiana q̃d
634.
perfectio Christiana du-
plex, 630
perfectio in hac vita,
ibidem.
perfectio perſonæ & o-
peris, 633.
perfectionis Chriſtianæ
partes, ibidem.
perfectio in vita futura,
634.
perſecutio Chriſti du-
plex, 304
perſeuerantiæ conditio,
213.
perſonarum diuinitatis
proprietates, 6.
perſonæ Chriſti condi-
tio, 116.
piorum gloriatio in af-
flictionibus vnde, 444
Philoſophi Deum recte
non colunt, 240
Platonis dictum de con-
ſcientia In hora mortis
330.
pœnitentia quid, 145. 225
pœnitentiꝫ ratio, 146
Partes, 148. 229.
pœnitentiæ partes quæ
veteribus, 154
quæ Papiſtis, 156
pœnitentiꝫ exempla, 15
pœnitentiæ modi. 152
pœnitentiæ cõditio, 212
pœnitentiæ publica du-
plex, 153
pœnitentia cur prædi-
canda, 145.

Pœnitentia Iudæ, 146
Pœnitentes qui, 489
Pœnitentiam vel in mortis articulo agentes ſaluantur, 668.
Pœnitētię vox quomodo accipienda, 201. 204 206.
Portus fidei extremus, 425.
poteſtas eccleſię clauium 475.
Poteſtas eccleſię externę iuriſdictionis, in tribus conſiſtit, 476
Politicę poteſtatis & eccleſiæ diſcrimen, 400
Prædeſtinatio quid. 367
Prædeſtinationis modus, 364. 365
Prædeſtinationis cauſa, 366
Prædeſtinationis baſis, 385
Prædeſtinationis fines, ibidem.
Prædeſtinationis doctrinæ neceſsitas, 362.
vtilitas, 364
vſus, 386.
Prædeſtinati qui, 179
de prædeſtinatione concluſio Pauli: Non eſt volentis, &c. 374.
Prædicatorum Dei differentiæ, 8
Prædictiones futurorum duplices, 743
Prædictionum cauſa, ibidem.
prædictio a prima cauſa quæ, 743
Prædictionis propheticæ vſus. 744
Prædictiones a ſecundis cauſis triplices, 745
Prædicandi modus in doctrina de Sacramentis, 516.
principia quatuor Chriſti diſcipulis tenenda, 672
Primogenitorum autoritas, 595
Probationis ſui ipſius modus, 388. 512
probatio in quibus conſiſtit, 513.
promiſsio reparationis, 51.
Promi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

promiſsionis primæ in paradyſo explicatio, 51. 52. 53.
promiſsionis complemē tum. 57
Promiſsio quæ cœna Domini obſignatur. 503. 504.
promiſsionis filij qui, 375.
Prophetiarum firmitudo. 4[illegible]2
Proſopolipſia, apud Deum non eſt, 375
vbi locum habet, 376.
Prouidentia quid, 24
Prouidentiæ modi. ibidem.
Prouidentiæ finis & vſus, 26.
Prouidentiæ illuſtre exemplum. 28.
Proximus diligendus, & quomodo, 693. & deinceps.
Proximus quis, 274
Proximitatis ratio duplex. 275
Pudicitia quid & eius indoles, 807.
Pudicitiæ rubor eſt color virtutis, 808.
Pudicitia in quibus conſiſtit, ibidem.

R

Rapina duplex, 825.
Rapina palliata quæ, 826
Ratione cur homines præditi, 276
de reatus ratione quid tenendum. 43.
Redemtionis noſtri modus, 411.
Redemtio quæ requirit, 76.
Regeneratio ſpiritualis quem habet autorem, 341.
Regenerationis inſtrumenta, 342
Regenerationis modus, 343.
Regeneratio perfecta, 424.
Regnum CHriſti quid, 399.

Regnum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Regnũ Chri triplex, 186.
Regni Chriſti extructio 178 & deinceps.
Regni gratiæ peculiaris ratio, 187.
Regni Chriſti propagatores, ibidem.
Regni Chriſti & politiæ diſcrimen, 400.
Regnum gloriæ dupliciter ſpectatur, 190
Regni Chriſti coherentia & ordo 472
Regni Chri regimẽ, 473
Regnum Satanæ quibus erigitur & propagatur 738.
regula Dei iudiciaria, 376
regula iuſtitię quę, 127
Regulæ de varijs reb9 notatu dignæ ac neceſſariæ.
de prædicatis Deo eſſentialiter tributis, 9.
de prouidentia, 29.
de proprietatibus naturarum, 96.
de ſignis comminantib9 132.
de cultu Dei, 242
de caritatis operibus 280
de factis, 323
de allegoria, 351
de doctrina ſacramentorum, 482. 483
Alia, 517
de promiſſionibus Dei, 506. 520.
de ſcandalo dato, 561.
de επιεικεια, 591.
de diuitiarum acquiſitione & poſſeſſione, 613. 614. 615
de iuramentis, 726. 727. 728
de officijs & vocatione, 283. 284. 828
Reiectionis impiorum cauſſa, 368
Religionis chriſtianę fũdamentum quod, 403
Remedia aduerſus venenerem, 813. 815
Reparationis myſterij partes, 179
Rerum deprauatio vnde 406
Rerum dominia diſtincta, 821
Rerum permutatio qualis ſit, 824
Reſurrectionis carnis probationes decẽ, 643 & deinceps.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Reſurrectionis argumen
ta patrum, 645
Reſurrectio noſtra vnde
pendet, 644
Reſurrectio in auibus &
alijs creaturis ſignata,
652
Reuerentia quid, 768.
in quibus continetur
769.

S.

Sabbathum quid, 753.
quotuplex. 754.
Sabbathum ſanctificare
quid 755.
Sabbathū quatenus ab-
rogatum. ibidem.
Sabbathi ſymbolica ſig-
nificatio. 756
Sabbathi obedientia a-
pud Iudæos, 758
Sacerdotium Chri, 106
Sacerdotij Chriſti ratio
55.
Sacerdotis Chriſti defi-
nitio. 123.
Sacerdotium Chriſtia-
norum, 125
Sacerdotū Solis ſacra,
526.
Sacramentum quid, 470
484.
Sacramenta noui Teſta-
menti quæ, 470. 487.
Sacramentum noui te-
ſtamenti quid. 487.
ſigna in Sacramentis, vn
de et cur accipiant no-
mina rerum, 482.
cur dicuntur ſigna
gratiæ, 484
Sacramenti appellatio-
nis ratio, 485.
Sacramentorum vſus le-
gitimus. ibidem.
Sacramentū quomodo
fit. ibidem,
in ſacramento quæ con-
currunt, 486
Sacramentorum finis,
487. 488.
Sacramentorum vet. &
noui teſtamenti, diſcri-
men, 515.
Sacramentū verbo Dei
in Paradiſo additum,
35. 113.
Sacrificium Abelis &
Cain. 54.
Sacrificiorum vſus, ibid.
Sacrificiorum genera, 56
Sacrificium Chriſti ſa-
cerdotis, 115.

Kkk

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Sacrificij Chriſti dura-
tio. 121,
Salutis noſtrę initiū, 181.
Salutis certitudo, 183.
Salutis conſequendę ra-
tio ſemper eadem,
534. 543.
Sanationes Chri in die
ſabbathi quid docent.
759.
Sanctificare quid, 455.
Sanctiſicatio duplex, 75
Sancti non inuocandi,
439.
Sanctuarium Dei quid,
563.
Sapientia quomodo a
Deo & quomodo a mi
niſtris verbi datur, 72.
Satiſfactio eccleſiaſtica
155.
ſatiſfactio papiſtica, 157
Scandalum quid, 555.
Scandalum duplex, 556.
Scandalum exterius da-
tum, 557.
Scandalum acceptū, 561
Scripturæ interpretatio
quæ requirit. 478.
Scripturæ ſenſus gram-
maticus & allegoricus
347. 348. 349.
Scripturę grammaticus
ſenſus quatenus reti-
nendus, 350.
Scripturæ finis, 630
Securitas Chriſtianorū,
183.
Securitatis carnalis re-
futatio, 170.
Sermone cur homines
præditi, 276.
Sermo fonti compara-
tur, 833.
Serui quid dominis ſuis
debeant, 609. 610.
Seruorum inobedienti-
um pœna, 611.
Seruitus ſpiritualis, 546
Signo ſcriptura tribuit
nomen rei, 483. 516.
Signum verbo ſemper
additur, 53.
Signa iræ duplicia, 131.
Sobrietas duplex. 804.
SOLA particula cur v-
tuntur patres, 169.
Spiritus & litera quid,
351. & deinceps.
locutionis ratio, 353
Spiritus & literæ diffe-
rentia. ibidem,
Spiritus S: quid, 418.
Spiritus

Spiritus S: apparitio in ſpecie columbæ, 490
Subditorum officiū erga magiſtratum, 583.
Surreptio clancularia an excuſanda, 825
Suſurratio quid, 837
Sycophantia quid, 838.
Sycophantæ qui, 567.
Symboli appellationis ratio, 404.
Symbolum analogicū quid, 486.
Symboli Apoſtolici ſumma. 404.
diuiſio. 405.

T.

Temperantia qd, 803. 810
qualis virtus, 802
in quib9 cernitur, 803
Temperantię cauſę, 808
Temperamentum cauſa peccati, 847.
Teſtamentum Dei vnū tantum, 534. 537.
Teſtamenta cur duo, 537.
Teſtamentum no: quid, 124. 540.
Teſtamentum vet: quid, 539. 540. 542.
Teſtamenti vet: & no: diſcrimen, 542.
Teſtimonium de verbi Dei certitudine duplex 450.
externum, 451.
internum. 464.
Tributa ſoluenda, 583. 620.
Tributa cur imponantur, 619.
Tributis ordinariis ſit magiſtratus contentus 620. 826.
Tributa extra ordinaria quando exigenda, 583. 620.
Trinitatis & vnitatis myſterium. 677.
Thronus maieſtatis, 93.
Tyrannis diaboli, 70.
Tyrannica vincula duplicia, 587.

V.

Verbi Dei diuiſio, 470.
Verbi Dei cognitionis neceſsitas, 476.
Verbi diuini hoſtes, 466
Verborum recitatio in oratione vtilis, 455.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Verbum quomodo caro factum, 82.
Verbum accedit ad elementum, &c. quomodo intelligendũ, 485
Veritas quid, 839.
Veritatis ancillę. ibidem
Veneris damnatæ pœnæ. 816. 817.
contra Venerem remedia. 813.
Veneris damnatę genera, 817.
Vindicta quotuplex, 594. 784.
Vindicta licita quæ, 782.
Vindicta quomodo petenda, 593. 787.
Vindicandũ quomodo, 789.
Vindictæ ordinatæ neceſsitas, 786.
Vocatio quid, 282.
Vocatio omnium piorum vna. ibidem,
Vocatio legitima quæ, 827.
in vocatione quæ conſideranda, 283.
Vocatio quo tendat. 285.
Vocationis difficultas, 571.
Voluptatum gradꝰ, 811.
Voluntatis Dei duplex modus. 30.
Voluntas Dei paterna vnde cernitur, 369. 481
Voluntatis hominis libertas, 31. 311. 381. 552.
Voluntas quomodo trahitur, 215.
Voluntas libere ſeruit peccato, 313.
Votum quid & quotuplex. 286.
Votum priuatum, 292
in voto perſonali quæ conſideranda, 293.
Vota papiſtarum, 295
Votum Dauidis, 296 299
Vota temeraria non facienda. 296. 729

Z.

Zelus quid. 798
Zelus quando laudabilis. ibidem.

F I N I S.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

451

IMPRESSVM

HAFNIÆ, TYPIS MAT-
thiæ Vinitoris.

Anno

M. D. LXXIIII.

Impenſis honeſti viri Balthazari
Kaus, Ciuis & Bibliopolæ
Haffnienſis.

In huius Bibliopolio proſtat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

452

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

469.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)

469.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 469 8° (LN 913 8° copy 2)